

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”

ЕВРИКА – XIV

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ



Івано-Франківськ
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
2013

ББК 70.516
М34

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, ректор ДВНЗ “Прикарпатський університет імені Василя Стефаника”, доктор політичних наук, професор; *Загороднюк А.В.* – проректор з наукової роботи, доктор фізико-математичних наук, професор; *Васильєва В.А.* – доктор юридичних наук, професор; *Романюк М.Д.* – доктор економічних наук, професор; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Грещук В.В.* – доктор філологічних наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Калуцький І.Ф.* – доктор сільськогосподарських наук, професор; *Круль П.Ф.* – доктор мистецтвознавства, професор; *Парпан В.І.* – доктор біологічних наук, професор; *Рега О.С.* – кандидат педагогічних наук, професор; *Матківський М.П.* – кандидат технічних наук, доцент; *Остапович О.Я.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Будз В.П.* – кандидат філософських наук, доцент; *Осипчук М.М.* – кандидат фізико-математичних наук, доцент; *Фотуйма О.Я.* – кандидат психологічних наук, доцент; *Васильчук М.П.* – кандидат філологічних наук, доцент.

Адреса редакційної ради:

76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
Тел. 59-60-51

Еврика – XIV : збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ :
М34 Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – 349 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

ББК 70.516

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Андрієшин Оксана,
V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Петрів О.П.,
кандидат психологічних наук, доцент

Феномен спілкування є надзвичайно багатим за своїми виявами, тому виступає об'єктом вивчення багатьох галузей знання. До нього виявляють інтерес філософи, психологи, педагоги, соціологи, медики, лінгвісти. Це пов'язано з тим, що без спілкування неможливе існування і розвиток як суспільства, так і особистості. Сьогодні існує безліч дефініцій “спілкування”. Складність визначення сутності цього поняття зумовлюється тим, що воно широко використовується не лише в науці, але й у буденному мовленні. Так, деякі словники трактують спілкування як “взаємні відносини, діловий, дружній зв'язок” [4].

Аналіз наукової літератури з питання про сутність спілкування показав, що існують три головних підходи до визначення цього феномену. Деякі автори підводять “спілкування” під поняття “комунікація”, інформаційний зв'язок (А.Брудний, В.Соковнін та ін.). Інший підхід пов'язаний з підведенням спілкування під поняття “діяльність” (Б.Ананьєв, Н.Срастов, М.Каган, О.Леонт'єв, М.Лісіна та ін.).

Спільним у поглядах цих дослідників є те, що вони вважають спілкування особливим видом діяльності. За деяких обставин воно є власне діяльністю, за інших – умовою і фоном діяльності.

Сутність наступного підходу до феномену спілкування полягає в тому, що спілкування є двостороннім процесом комунікації та інтеракції, тобто взаємодією (Л.Буєва, М.Каган, О.Киричук, Я.Коломинський, А.Мудрик, В.М'ясищев та ін.). “Суттєвим, перш за все, є те, – наголошує М.Каган, – що спілкування є не просто дія, а саме взаємодія, оскільки воно здійснюється між багатьма, декількома чи принаймні двома суб'єктами, кожний з яких є носієм активності і передбачає її у своєму партнері” [3].

Інший підхід до феномену спілкування і співвідношення його з діяльністю розвиває Л.Буєва. Вона обґрунтовує той погляд, що діяльність і спілкування – дві взаємопов'язані, відносно самостійні, але нерівноцінні сторони “єдиного процесу життя” [1].

У працях Л.Виготського спілкування характеризується як процес передачі думок і переживань [2]. Аналогічної думки дотримується С.Рубінштейн, який розглядав спілкування під кутом взаєморозуміння людьми один одного [5].

Заслуговує на увагу ще один підхід до феномену спілкування, висунутий одним із перших вітчизняних дослідників цієї проблеми – В.Соковніним. Учений розглядає спілкування як складне явище, визначення якого не зводиться до

якої-небудь однієї дефініції. Він аналізує людське спілкування як комунікацію, як діяльність, як відношення, як взаєморозуміння і як взаємовплив [6].

Продуктивну спробу інтегрувати в межах єдиної концепції різні соціально-психологічні підходи до проблеми спілкування зробила Г.Андреєва. Характеризуючи спілкування, вона виділила в ньому три взаємопов'язані сторони: комунікативну (обмін інформацією), інтерактивну (взаємодія) й перцептивну (сприйняття партнерами один одного й установлення на цій основі взаєморозуміння).

З точки зору Б.Паригіна, є підстава розглядати спілкування як складний і багатогранний процес, який може виступити водночас і як процес взаємодії індивідів, і як інформаційний процес, і як ставлення людей одне до одного, і як процес їхнього взаємовпливу, і як співпереживання та взаєморозуміння.

Отже, вивчення вказаних дефініцій та описів спілкування показало, що дослідники найбільш часто називають такі його ознаки: спосіб організації діяльності, обмін цінностями, думками; обмін інформацією; задоволення потреб у підтримці, солідарності (і дефініція, і всі описи); установлення взаємодії; суб'єкт-суб'єктний процес; забезпечення взаєморозуміння; процес декодування повідомлення; обмін результатами діяльності; процес формування міжособистісних відносин; взаємосприйняття; взаємовплив; обмін думками, переживаннями; обмін досвідом; обмін емоціями; встановлення взаємовідносин; вироблення єдиної стратегії взаємодії.

1. Буева Л. П. Человек, деятельность и общение / Л. П. Буева. – М. : Мысль, 1978. – 216 с.
2. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования: Мышление и речь. Проблемы психологического развития ребенка / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
3. Каган М. С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 32 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 19-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1987. – 749 с.
5. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1976.
6. Соковнин В. М. О природе человеческого общения: Опыт философского анализа / В. М. Соковнин. – Фрунзе : Мектеп, 1974. – 146 с.

ВПЛИВ СТИЛЮ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ

Барнич Олеся,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Федоришин Г.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

За останнє десятиліття намітилася низка тривожних тенденцій, які свідчать про кризові явища в житті сім'ї, що торкаються як подружніх, так і дитячобатьківських взаємин. Дисгармонійність системи сімейного виховання є досить

розповсюдженим симптомом дисфункції сучасної сім'ї, що виявляється у жорстокому ставленні до дітей, гіпопротекції та амбівалентному ставленні.

Проблеми, пов'язані з вихованням, є найбільш актуальними сьогодні, адже деякі молоді батьки не розуміють, яких психологічних травм вони завдають своїм дітям через “неправильне виховання”, через свій недосконалий приклад, через неготовність до реалізації найголовнішої функції – функції виховання дитини. Саме це й зумовило визначення теми дослідження. Від ступеня стійкості й послідовності сімейного виховання залежить стабільність збереження основних характеристик виховного процесу – типу емоційного прийняття дитини, кількості й змісту вимог і заборон, виду контролю, рівня протекції, способів вирішення конфліктів.

Дослідження впливу стилів сімейного виховання на формування особистості є особливо актуальним для підлітків, адже саме в підлітковому віці, коли найінтенсивніше відбувається розвиток самосвідомості, батьківські впливи набувають вирішального значення для становлення та закріплення образу “Я” [1]. У сім'ї відбувається не тільки фізичне народження людини, але й первинна соціалізація й виховання, духовне становлення особистості [2]. Саме в сім'ї відбувається біологічне й соціальне дозрівання особистості, формується світогляд, готовність до різної образної трудової й творчої діяльності.

Основні теоретичні і методологічні, наукові напрями проблеми виховання дитини в сім'ї відображені в працях Л.Виготського, Я.Коменського, Г.Костюка, П.Лесгафта, Д.Локка, А.Макаренка, І.Песталоцці, М.Пирогова, В.Сухомлинського та інших. Висвітленню теоретичних і практичних аспектів виховання дітей присвячено багато вітчизняних (Л.Алексєєва, І.Бех, З.Зайцева, О.Киричук, С.Максименко та ін.) і зарубіжних (А.Адлер, К.Аронс, Р.Ноттебаум, Є.Салліван, Р.Скіннер та ін.) досліджень.

Об'єктом дослідження є процес соціалізації підлітків.

Предметом дослідження є залежність соціалізації підлітків від особливостей сімейного виховання.

Мета дослідження полягає в емпіричному аналізі залежності соціалізації підлітків від стилю сімейного виховання.

Відповідно до мети нами було проведене емпіричне дослідження на базі ЗОШ І–ІІІ ступенів № 18 міста Івано-Франківськ. У дослідженні взяло участь 15 учнів 9 класу та їх батьки. Для визначення залежності соціалізації підлітків від стилів сімейного виховання в дослідженні було використано опитувальник “Аналіз сімейного виховання (АСВ)” Е.Г.Ейдемільера та опитувальник Д.В.Ярцева.

За методикою Е.Г.Ейдемільера ми діагностували стилі сімейного виховання і характер його порушень у групі батьків досліджуваних підлітків.

Аналіз даних показує, що стиль виховання в 3 родин (20%) характеризується гіперпротекцією, стиль виховання у 6 родин (40%) характеризується гіпопротекцією, потурання характерне для 1 родини (7%), ігнорування потреб дитини характерне для 1 родини (7%), недостатність вимог характерна для 1 родини (7%).

За результатами опитувальника Д.В.Ярцева нами було визначено, що для 20% досліджуваних підлітків характерним є те, що провідною сферою, яка впливає на соціалізацію, є сім'я, для 20% досліджуваних підлітків – школа, для

решти 60% – референтна група. Зіставлення результатів отриманих даних за двома методиками дозволяє зробити висновок про існування залежності стилю виховання в родині і провідної сфери в соціалізації підлітків. Так, для родин, які характеризуються гіперпротекцією, провідною сферою в соціалізації підлітків є саме сім'я, для родин, які характеризуються потуранням, недостатністю вимог та ігноруванням потреб дитини – школа, а для родин, які характеризуються гіпопротекцією, – референтна група.

Потрібно розуміти, що процес входження дитини в соціальне середовище відбувається під впливом батьків та тієї атмосфери, що склалася в сім'ї. Важливість сім'ї як інституту виховання зумовлена і тим, що в ній дитина перебуває протягом значної частини свого життя, і за тривалістю своєї дії на особу жоден з інститутів виховання не може порівнятися із сім'єю [2]. Сімейна соціалізація, яка найчастіше характеризується як “природна соціалізація”, являє собою процес засвоєння дитиною нормативів поведінки й цінностей у сімейних і соціальних ролях, який проходить у просторі сім'ї як відносно самодостатньої системи, у процесі взаємодії дитини зі значимими дорослими, що є, як відомо, найбільш ефективною формою трансляції дитині тих або інших зразків поведінки.

1. Вайда В. С. Вплив сім'ї на соціально-психологічну адаптацію підлітків / В. С. Вайда // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 16. – С. 3–11.
2. Кошлань І. Г. Психологічні особливості емоційності підлітків та стилі сімейного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / І. Г. Кошлань. – О., 2005. – 20 с.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ АРХЕТИПІВ К.ЮНГА

Будай Тетяна,
ІІІ курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, доцент.

Українська міфологія стає об'єктом дослідження в питаннях, пов'язаних з пошуками основи, на котрій постала вся українська культура. Тому дослідників у цій сфері ніколи не було і не буде мало. Разом з міфами здійснювались також аналізи пов'язаних з ними образів, виражених у казках. Як зазначає Оксана Гарачковська, “з'ясування етнокультурних питань українського народу на науковому рівні неможливе без дослідження жанру фольклорної казки як найдавнішого серед жанрів малої епіки” [1, с.130]. Дослідження казки були спрямовані, перш за все, на з'ясування джерел її виникнення, оскільки вважалося, що таким чином будуть знайдені відповіді на питання про генезу українського народу. У нашій роботі аналіз казки буде спрямований на виявлення архетипів, тобто змісту колективного несвідомого, над дослідженням якого свого часу працював К.Юнг. У цьому розумінні актуальним є дослідження казки як універсального ґрунту для розкриття сутності міфічних уявлень українського народу.

Розгляд казки в порівнянні з міфом у цьому дослідженні викликає такі аргументи: міфологічні образи найчастіше означають односторонні емоції (наприклад, Перун – гнів, Лада – безкорислива любов), тоді як у казках люди постають здебільшого без зайвих перебільшень, з усіма своїми корисливими намірами та негативними сторонами. Наступне: міф занадто тісно пов'язаний з первісними уявленнями людей про просторово-часову структуру світу, а казка завжди торкалася практичного боку життєдіяльності людей, тому становить пріоритет, зокрема з позиції дослідження архетипів, які є, по суті, безкінечним повторенням одних і тих же дій, котрі закарбувалися у підсвідомості індивіда.

В українських народних казках виділяються два архетипи – чоловічий та жіночий. Перший умовно можна назвати “здатністю до перевтілень”. Простежується цей архетип у казках “Летючий корабель”, “Ох”, “Петро і меч-гартованець”. Сюжет казки “Ох” розповідає про хлопця, котрий для досягнення своїх власних цілей перетворюється спершу на хорта, потім на сокола, потім на коня. А опісля, уже для того, щоб уникнути небезпеки, перетворюється на окуня, на гранатовий перстень та пшоно. У казці “Петро та меч-гартованець” для головного героя своєрідним кредо стала наступна порада: “...як важка буде дорога – перекидайся на оленя. Набридне бути оленем – перекидайся на зайця! Не схочеш бути зайцем – перекидайся на орла” [3]. У повсякденності цей тип спрацьовує в тих випадках, коли ситуація вимагає від чоловіка швидких рішень.

Другий, жіночий, архетип – це жертвність. Відкривається в казках “Ракнеборак та його вірна дружина”, “Казка про білу ружу”. В українських народних казках для жінки відкривається, здебільшого, лише одна перспектива в житті – вийти заміж. У двох зазначених казках для головних героїнь це завдання ускладнюється за рахунок того, що майбутній чоловік – це потвора, тягар на все життя. Однак як і перша, так і друга казки подають щасливий кінець – причина страждання жінки зникає, потвора перетворюється на красеня. Справа в тому, що для жінки в таких ситуаціях цінність складає не сам чоловік, а те, що вона заради нього робить. Дивлячись на свого “ладо”, допіру ще такого їй огидного, жінка бачить у ньому всі ті муки та зусилля, котрі заради нього пережила і мимоволі захоплюється своєю власною жертвою, ідеалізує її і робить предметом свого захоплення.

Описані архетипи виявляють себе в реальному житті. К.Юнг пояснює цей феномен так: “При виникненні ситуації, яка відповідає даному архетипу, він активізується і з'являється провокація, котра, як інстинкт, прокладає собі шлях всупереч усім доказам і волі, або ж призводить до конфлікту патологічних розмірів, тобто до неврозу” [2].

З усього вищесказаного можна зробити такі висновки: поведінка людей в усі віки залишалася і залишатиметься однаковою, оскільки колективно несвідоме детермінує повсякденну діяльність людей. Спроби позбавитися його впливу, як правило, закінчуються невдачею. Тому попри усі розмови про прогрес людства, досягнення цивілізації і т. п. людина залишається рабом своєї інстинктивної поведінки, не маючи шансу вийти за межі невидимих пут архетипів. Учення К.Юнга про архетипи сприяє поглибленому розумінню сутності образів українських казок та розкриттю особливостей української міфосвідомості.

1. Гарачковська О. Жанр казки в дослідницькому дискурсі / О. Гарачковська // Київська старовина. – 2007. – № 6.
2. <http://www.juonng. psy4. ru / cuc. htm>.
3. <http://www.kazka. in. ua>.

ІНДИВІДУАЛІЗМ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА СВІТОГЛЯДУ І ХАРАКТЕРНА РИСА ЗАХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА

Герега Оксана,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Терешкун О.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Розвиток техніки і технологій пришвидшив темп життя суспільства. Адже в суспільстві “без меж” переконують: “Все залежить від тебе!”, “Кожен створює сам себе!”, “Будуючи своє життя, не очікуй попутнього поїзда! Дій!”. У таких умовах відбувається загострення проблеми індивідуалізму, що приводить до розриву відносин між людьми, у середині сім’ї, соціуму, держави. Лібералізація людських стосунків і крайній індивідуалізм, який характерний для західної культури, веде до відірваності від суспільства. Індивідуалізм формується і набуває масштабності під впливом поширення перш за все ідей “філософії життя” (зокрема Ніцше) та екзистенційних ідей.

Індивідуалізм – особлива форма світогляду, що підкреслює пріоритет особистісних цілей та інтересів, свободу індивіда від суспільства і сповідує принцип “покладатися на самого себе”.

На негативні сторони індивідуалізму акцентує увагу відомий американський філософ і футуролог Ф.Фукуяма в праці “Великий розрив”. “Перед сьогоднішньою демократією інформаційної епохи стоїть серйозний виклик – підтримання громадського порядку перед обличчям технологічних та економічних змін” в умовах крайнього індивідуалізму [3, с.78]. Можливо, що найвразливіше місце сучасної ліберальної демократії, яке ще довго буде таким залишатися, полягає в тому, що вона може “стати жертвою надмірного індивідуалізму”.

Основи індивідуалізму закладаються у свідомість людини західної культури, починаючи з раннього дитинства. Основна мета виховання і первинної соціалізації в такій сім’ї пов’язана насамперед з тим, щоб “поставити дитину на ноги”, навчити її жити самостійно. Як тільки ця мета досягнута, очікується, що дитина покине сім’ю і почне жити сама по собі. При цьому контакти з батьками та близькими родичами можуть бути зведені до мінімуму або взагалі припинитися.

З більшістю людей, які нас оточують, ми “вступаємо в обмежені стосунки”. Свідомо або несвідомо, але ми будуємо свої відносини з іншими людьми за функціональним принципом: “ми не сприймаємо людину в цілому, а включаємося в один із модулів її особистості” [2, с.385]. Тобто ми сприймаємо людину тільки тією мірою, наскільки вона схожа на нас і яку користь може принести вона нам. Стосунки між людьми вже будуються в так званій “контрактній” фор-

мі, де кожна зі сторін отримує те, що їй необхідно, та може будь-коли розірвати ці зв'язки. Проте орієнтація на досягнення конкретних цілей, а не на підтримку довгострокових відносин, призводить до швидкого формування і розпаду груп, залежно від поставлених завдань.

Друга проблема, що виникає у зв'язку з культурою крайнього індивідуалізму, на думку Ф.Фукуяма, – це те, що вона тягне за собою “відірваність від суспільства”. У міру того, як люди звільняються від традиційних зв'язків зі своїми сім'ями, родинами, сусідами, колегами по роботі та церквою, вони починають думати, що зможуть зберегти соціальне спілкування, але тепер вже за допомогою тих зв'язків, які вони самі для себе вибирають [3, с.83].

Ф.Фукуяма зазначає, що “Інтернет в деякому розумінні дає нам технологію, що допомагає розвинути добровільні соціальні зв'язки. Він надає можливість спілкуватися з людьми зі всієї земної кулі, ґрунтуючись практично на будь-яких спільних інтересах, від дзен-буддизму до ефіопської кухні, незалежно від фізичного місцезнаходження” [3, с.85]. Сучасні соціальні мережі, такі як Facebook, Vkontakte чи Twitter набувають все більшого поширення як технологія комунікації.

Проте таке спілкування за вибором, яке люди за власним бажанням могли б починати і припиняти, народжує в них почуття самотності і дезорієнтації, туги за більш глибокими і постійними відносинами з іншими людьми. “Індивідуалізм, фундаментальна цінність сучасного суспільства, – на думку Ф.Фукуяма, – непомітно починає переходити від гордої самостійності вільних людей у стан замкнутого еґоїзму, для якого метою стає максимізація персональної свободи без оглядки на відповідальність перед іншими людьми [3, с.90].

Таким чином, соціальне відчуження людини через індивідуалізм досягло свого граничного рівня – “людської самотності”. Тобто через надмірний індивідуалізм формується суспільство однаків або суспільство самітників. Пізніше З.Бауман наголосив, що “сьогодні самотні громадяни приходять на батьківщину демократії тільки для того, щоб побути в компанії таких же однаків, як вони самі, і повертаються додому, ще більш утвердившись у своїй самотності” [1, с.196].

Таким чином, у західному суспільстві змінився характер стосунків між людьми. Індивід вступає в обмежені стосунки, адже не хоче обмежувати свою особисту свободу. У міру того, як люди звільняються від традиційних зв'язків, вони починають думати, що зможуть зберегти соціальне спілкування, але тепер вже за допомогою тих зв'язків, які вони самі для себе вибирають. Проте індивідуалізм починає переходити від гордої самостійності вільних людей у рід замкнутого еґоїзму, формуючи суспільство самітників. Тому західне суспільство, яке ще з дитинства закладає основи індивідуалізму у свідомість індивіда, стало його жертвою.

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман [пер. с англ. ; под ред. В. Л. Иноземцева]. – М. : Логос, 2005. – 390 с.
2. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер // Библиотека Гумер. – М. : Издательство АСТ, 2002. – 557 с.
3. Фукуяма Ф. Великий Разрыв / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. ; под общ. ред. А. В. Александровой. – М. : ООО “Издательство АСТ”; ЗАО НПП “Ермак”, 2004. – 474 с.

ВПЛИВ ТЕКСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ НА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Іванків Ігор,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Заграй Л.Д.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальність вибору теми дослідження зумовлена розвитком нових гіпертекстових технологій, що протікають у сучасній культурі, і які впливають на формування нового типу процесу інтерпретації та сприйняття текстів, а відтак і суб'єктивної картини світу студента. Поява нової форми взаємодії, як соціальна мережа, модифікує соціальний простір та сприйняття самого тексту в них. Адже в інтернет-середовищі все представлено в текстовій формі.

Серед вітчизняних дослідників, які займалися проблемою дослідження текстів, є такі, як Г.Батигін, який опрацював соціологічний аспект Інтернету; М.Бахтін та В.Руднева, які аналізували поняття тексту і робили спробу найбільш адекватного його опису; Н.Чепелева – займається проблемами психологічної герменевтики. Вивченням суб'єктивної картини світу займалися такі вчені: А.Агафонова, А.Ейнштейн, В.Зінченко, І.Калінаускас, С.Корольов, А.Петров та інші. Більшість авторів розглядають текст з точки зору аналізу структури даної текстової форми.

Мета статті – дослідити модель суб'єктивної картини світу особистості студента-користувача та виявити можливий вплив текстів соціальних мереж на її формування.

Поняття “картина світу” належить до фундаментальних наукових понять. Воно виражає найсуттєвіші характеристики людини, її буття. Картина світу як глобальний образ постійно формується в процесі контактування людини з навколишнім середовищем та іншими членами соціуму. Картина світу об'єктивується в мові, образотворчому мистецтві, музиці, ритуалах, різноманітних соціокультурних стереотипах поведінки людей.

Упродовж свого життя людина освоює навколишній світ. Вона набуває знань, аналізує події, явища, стосунки, осмислює місце та роль у соціумі. Унаслідок цього в її свідомості виникає психологічна реальність – картина світу. Із величезного потоку інформації нашого життя особистість обирає найсуттєвішу, спрощує її, підлаштовує під своє розуміння та категорії мислення, а тоді вносить у картину світу, яка визначає стратегію поведінки, конструює свою “Я-концепцію”. Такі операції відбуваються впродовж усього індивідуального розвитку людини, але отримані знання й досвід на різних етапах неоднаково усвідомлюються та засвоюються. У науковій літературі зазначено, що віковий період до 18 років є найбільш значимим для формування картини світу. А надалі, у процесі переходу особистості від одного етапу онтогенезу до іншого, вона зазнає часткових змін і доповнень, добудовується та вдосконалюється. Суб'єктивна картина світу стає “базою”, на основі якої молода людина формує життєві орієнтації та конструює свою реальність [2].

У сучасній науковій літературі соціальна мережа визначається як віртуальне об'єднання людей, де обмінюються певною інформацією, що і є характе-

ристиккою самого поняття “Інтернет”. *Соціальна мережа (Інтернет)* – інтерактивний сайт, який являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дозволяє спілкуватися групі користувачів, які об’єднані спільними інтересами [4].

В.Абраменкова вказує на те, що картина світу дитини є синкретичним предметно-почуттєвим утворенням, що виступає не як пасивно “відбиваюче”, але як активно “конструююче начало”. Вона містить у собі уявлення про природу, світ, про фізичний пристрій предметів і природних об’єктів, про систему соціально-ієрархічних відносин з дорослими й однолітками, про норми й цінності, на які орієнтуються люди, а також про саму себе й своє місце у світі [1].

Згідно з Н.Корольовою, “картина світу особистості являє собою складну, багатовимірну суб’єктивну модель життєвого світу як сукупності важливих для особистості об’єктів та явищ” [3]. Картини світу утворюються на основі інваріантних смислів, які зумовлені індивідуальним досвідом особистості.

Отже, психологічну характеристику особистості людини можна визначити на основі її текстової продукції, здійснити аналіз її суб’єктивної психічної реальності, а відтак і суб’єктивної картини студента, який кожен день стикається із різноманітною кількістю текстів, особливо користуючись соціальними мережами, де все подається в текстовому вигляді. Усі тексти є відображенням образу світу, що і виступає суб’єктивною картиною світу, яка вміщує в собі просторові уявлення про світ, знання про себе та оточення, індивідуальні значення, когнітивну складність, способи оцінки тощо. І ці виміри виступають об’єктами подальшого емпіричного дослідження. Вони присутні у всіх текстах сучасного студентства. Суб’єктивна картина світу студента є продуктом його власної активності, текстів, переживань, подій та досвіду.

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре / Абраменкова В. В. – М. : НПО “МОДЭК”, 2000. – 416 с.
2. Дячук І. М. Картина світу особистості в юнацькому віці як психологічна проблема / І. М. Дячук // Проблеми сучасної психології. – 2012. – № 17. – С. 125–133.
3. Королева Н. Н. Смысловые образования в картине мира личности : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук / Королева Н. Н. – С. Пб., 1998. – 16 с.
4. Фатурова В. М. Интернет-средовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / В. М. Фатурова. – К., 2004. – 21 с.

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ІМПЕРАТИВ СЬОГОДЕННЯ В КОНТЕКСТІ БІФУРКАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ “СХІД – ЗАХІД”

Малецька Ольга,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Зеліско Л. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

В умовах біфуркаційних процесів “Схід – Захід” особливо актуальними є нові підходи й оцінки щодо явищ у сфері розвитку й функціонування культур. Правомірною є постановка питання, чи справді існує проблема протистояння

східного та західного культурних світів, чи, можливо, справедливіше було б конституювати їх самоцінність, не намагаючись показати пріоритетність тієї чи іншої культурної системи.

Безперечно, культури Сходу та Заходу – це абсолютно різні, дихотомічні типи світобачення та світовідчуття, утвердження особливих цінностей особистості, яка є носієм і творцем тієї чи іншої культури.

З огляду на вказане, дослідження має на меті обґрунтувати необхідність діалогу культур, в основному у сфері Схід – Захід, а також специфіку сприйняття різноманітності культур крізь призму Іншості. Вказані проблеми глибоко й змістовно розкриваються в працях Л.Моргана, Е.Дюркгейма, Ф.Тьоніса, Д.Белла, Е.Тоффлера, С.Хантінгтона, М.Данилевського, А.Ахізера, Г.Маркузе, С. Гатальської, які по-різному трактують як саме поняття культури, так і бачення її функціонування й розвитку. Спільною є думка, що людство, незалежно від того, чи це Захід, чи Схід, повинно усвідомити свою відповідальність за своє ж майбутнє. А це можливо лише за допомогою діалогу. Разом із тим, зауважують дослідники А.Ахізер і М.Шуровський, культура є амбівалентною, вона існує як двоєдиний процес, що проходить між своїми полюсами, які можуть перетворитися в протилежності [1, с.59]. Для східної людини, на відміну від європейця, притаманні більша інтроверсія, тобто зосередженість щодо свого внутрішнього життя, небажання акцентувати увагу на суперечностях, тяжіння до гармонізації зі світом природи, віра в досконалість Всесвіту. Західна ж людина завжди прагнула підпорядкувати природу собі, що, зрештою, призвело до утилітарного ставлення до неї. Якщо для східної культури є характерним звернення до внутрішнього світу людини, то для західної важливим є калокагатійність (гармонія добра та краси в людині). Також важливою ролі набуває індивідуальність людини, яка має в собі частинку Божественного – душу. Як бачимо, згадані культури звертаються до загальнолюдських цінностей: людяності, добра, справедливості, любові, щастя, цінності життя, однак тлумачать їх у дещо відмінні способи. Слід погодитися, що дихотомія культур Сходу та Заходу є незаперечним фактом, оскільки ці культури виникають із різних джерел, мають різні ціннісні й світоглядні орієнтири, по-різному трактують сутність людини, суспільства тощо.

Проблема “Схід – Захід” постає тоді, коли намагаємось створити єдиний культурний простір, поєднати непоєднане. Звідси констатуємо дихотомію східної та західної культур, яка вимагає в умовах глобалізації не створення уніфікованої форми культури, а збереження самобутності кожної з культур, прагнення до діалогу, результатом якого має стати консенсус. Ми усвідомлюємо, що наша спільна домівка – Земля – це не уніфікована сутність, де всі процеси відбуваються за одним сценарієм. Тут функціонує різноманіття думок, ідеологій, цінностей, культур, релігій. Разом з тим, постулюємо рівність і самоцінність кожної людини в цій домівці, незалежно від кольору шкіри, віросповідання чи інших факторів. Адже в кожній культурі віддзеркалюється весь історичний шлях і досвід тієї чи іншої нації, народу, етносу. Саме культура постає однією із фундаментальних основ сфери людського Духу. І те, що на відміну від інших феноменів Духу, наприклад, ідеології, права чи мистецтва, вона є більш стійкішою у своїх основах, можна пояснити тим, що головною рисою

тривання культури є її засадничо-діалогічний характер [2, с.244]. Однак виникає питання: а чи можливий у сучасних світових умовах діалог культур на основі толерантності? Ця проблема отримує своє обґрунтування у праці С.Хантінгтона “Зіткнення цивілізацій”, де він доводить, що в майбутньому джерелом конфліктів будуть не економічні чи політичні проблеми, а культурні особливості й відмінності, які менше підлягають змінам [3, с.36].

Варто зауважити, що справді плідний діалог можливий за умови сприйняття культур у рамках Іншості, а не Чужого. Чужий – це завжди не такий, гірший, неправильний, негативний. У культурному контексті Чужий – неприйнятний, недоокультурений. Діалог же вимагає розуміти культуру в межах категорії Інший. Визнання Іншості – основа терпимості й толерантності. Інший – це не такий, як Я, але не гірший, а особливий. Інший не обов’язково ворожий нам, просто він має свою правду. З іншого боку, свою визначеність або ідентичність як індивід, так і культура отримують тільки в стосунках з іншими ідентичностями. Існування Іншого, а й навіть Чужого необхідне для власної самоідентифікації. Справедливим є зауваження С.Гатальської про те, що чужинність може бути джерелом не лише неприязні, а й зачарованості, не лише причиною конфліктів (як у сім’ї, державі, так і в культурі), а й перспективою збагачення чимось іншим. Отже, спостерігаємо необхідність діалогу Схід – Захід, однак цей діалог можливий на основі визнання рівності всіх культур, прагнення до їх збереження і сприйняття на основі взаєморозуміння, почуття любові, які передбачають “відповідальність Я за Ти” [4]. Ця ж проблема стосується і сучасної України, яка, займаючи особливе географічне положення, і сьогодні не здатна визначити “Quo vadis?”. Україна – приклад того, як в одній державі можуть співіснувати різноманітні культурні традиції і як все ж таки невміло можна цим користуватися, трактуючи те, що не вписується в рамки світогляду, Чужим і неприйнятним.

Отже, сьогодні на нас покладено надзвичайно відповідальне завдання: навчитися розуміти, навчитися любити, не зважаючи на кордони, не зважаючи на відмінності. Ми повинні навчитися діалогу, а ще більше ми повинні справді прагнути до нього.

1. Ахизер А. С. От диалога к диалогизации (в свете концепции В. Библера) / А. С. Ахизер, М. А. Шуровский // Вопросы философии. – 2005. – № 3. – С. 58–70.
2. Гатальська С. М. Філософія культури : підручник / С. М. Гатальська. – К. : Либідь, 2005. – 328 с.
3. Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантінгтон // Полис. – 1994. – № 1. – С. 33–48.
4. Бубер М. Я и Ты [Електронний ресурс] / М. Бубер. – Режим доступа : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000376/index.shtml>.

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ КАР'ЄРИ ЖІНКИ В УКРАЇНІ

Малишева Вікторія,
I курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гайналь Т.О.,
кандидат філософських наук, доцент.

Дискусії з приводу соціального статусу, суспільного становища жінки були актуальними впродовж усього періоду розвитку людства та коливались від край негативно-вишуканих оспівувань.

Сьогодні в Україні жінці важко прийняти рішення стосовно своєї кар'єри через низку причин, які постають у вигляді різноманітних бар'єрів, подолання яких складає для багатьох з них суттєві складності.

Однією з професійних особливостей жінки є дефіцит часу. Багато з них живуть, головним чином, для сім'ї та дому, а кар'єрна діяльність – лише спосіб підтримки сімейного добробуту. Жінки відмовляються від кар'єрного зростання, тому що не можуть перекласти сімейні обов'язки на інших членів сім'ї. Також жінки, що обіймають керівні посади, відчують більші труднощі, намагаючись поєднати домашні та службові обов'язки.

Проте за підсумками досліджень можна з упевненістю сказати, що жінки не менш честолюбні, ніж чоловіки, і більшість дійсно зацікавлені в кар'єрному розвитку, можуть знайти собі гідну зарплату й можливість росту. Однак, працюючі жінки часто мають надмірну кваліфікацію для виконуваної роботи, у той час як серед чоловіків це рідко зустрічається.

Найгострішою проблемою сучасного українського суспільства є існування гендерних стереотипів. Зовнішнім стереотипом є уявлення про те, що чоловік-керівник – явище звичайне, тимчасом як жінка-керівник – виняток з правил. Гендерні стереотипи впливають на прагнення та самооцінку жінок і зумовлюють упереджену оцінку їхніх дій та можливостей, тим обмежуючи реалізацію їхнього потенціалу.

Питання рівності між чоловіками та жінками постійно виникають як у загальному розумінні, так і у сфері трудових відносин. За даними Держкомстату України, на 2001 р. у структурі населення України жінки займають 54%, чоловіки відповідно – 46%. Але при цьому з усіх жінок зайнятими є лише 53%, тоді як чоловіків – 64%. Жінки, як і раніше, складають меншість у сфері управління, особливо на середньому та вищих рівнях.

У сфері економічного життя жінки та чоловіки мають різні кола обов'язків, беруть участь у різних видах економічної діяльності, обіймають різні посади та мають різний зарібок. Навіть у тих регіонах, де жінкам вдалося зберегти своє становище на ринку праці, вони не можуть працювати на рівні з чоловіками. Вони мають різні професії та різні можливості просування службовими "сходами". Жінок частіше беруть на роботу як конторських службовців, а також у сферу послуг, рідше запрошують на роботу в такі галузі економіки, як транспорт чи промисловість. Майже завжди жінки отримують меншу, ніж чоловіки, зарібтну плату за виконання аналітичної роботи.

Стосовно освіти, то в Україні досягнуто помітного прогресу в галузі освіти. Частка жінок, які навчаються в освітніх закладах, є чималою. Відсоток жі-

нок, які отримали вищу освіту, перевищує відповідний рівень освіти серед чоловіків. Однак освіта в Україні не відкриває перед жінками двері для отримання роботи, заробітку та підвищення соціального становища.

За процедурою прийняття рішень жінки та чоловіки мають неоднаковий доступ до прийняття рішень. В урядових структурах присутність жінок на вищому посадовому рівні є досить рідкісним явищем. Навіть у таких міністерствах та відомствах, як освіта, культура, соціальний захист, де жінки традиційно обіймають чимало посад, процент їхньої залученості є доволі низьким.

Щодо підприємницької діяльності, то вона зосереджується в маргінальних видах економічної активності, насамперед у ринковій торгівлі, що вирізняються важкими умовами праці. Проте, за даними досліджень, 61% жінок узагалі вважає себе нездатними до успішної підприємницької діяльності.

Неабияким здобутком на шляху утвердження гендерної рівності в Україні став Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, який Верховна Рада України прийняла 8 вересня 2005 р. і який набрав чинності 1 січня 2006 р. У ньому визначено основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а саме:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків.

1. Гендерний портрет українського суспільства: аналітичне дослідження / [за заг. ред. Н. Світайло, В. Павленка, А. Костенко] ; Сумський ресурсний гендерний центр. – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – 58 с.
2. Жінки та чоловіки на ринку праці України. Порівняльне дослідження України та ЄС. – К. : Компанія ВАІТЕ, 2011. – 32 с.
3. Галустян Ю. М. Гендерна статистика України: сучасний стан, проблеми, напрями вдосконалення [Текст] : [стат. звіт] / Ю. М. Галустян, Г. В. Герасименко, О. В. Макарова ; Програ. розв. ООН в Україні. – Запоріжжя : Друк. світ, 2010. – 192 с. – (Гендерна політика).
4. Біскуп В. С. Проблема кар'єри жінок в сучасній Україні [Електронний ресурс] / Біскуп Віталій Степанович, Качмар Марія Володимирівна. – Режим доступу : <http://gisap.eu/gu/node/727>. – Останній доступ: 2013. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА

Мацап'як Ольга,
ІІІ курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Дойчик М.В.,
кандидат філософських наук, доцент.

Сучасний світ, незважаючи на все прекрасне, добре й світле, що в ньому є і що дарує нам радість життя, милування й захоплення новим днем, має й свій зворотний темний бік, де знаходять собі місце зло і ненависть, неправда й ворожнеча. Зло та соціальні катаклізми на рівні окремої людини породжують біль, страждання, що підсилюється внутрішнім станом дисгармонії, самотності, відчуження. Все це в сукупності формує проблематику людини страждаючої і висуває потребу пошуків відповідей на питання, чому вона страждає, у чому полягає сенс страждання, як його сприймати і подолати.

Проблема страждання визначає головну лінію філософських пошуків і побудов А.Шопенгауера. Це проблема, з якої розпочинаються і через яку вирішуються всі інші питання його філософії. Відтак його можна вважати фундатором філософії страждання в європейському дискурсі.

Подібно до буддизму А.Шопенгауер вважав, що все, чим сповнений наш світ, чим він живе, за своєю суттю марно. За неминучим законом природи все на Землі закінчується смертю. Страждання – ось дійсна доля людини, адже ми не відчуваємо радощів життя, коли наше життя сповнене ними, обтяжуємося проблемами та незгодами. Ми хворобливо жадаємо насолоди і радощів, коли їх немає, відсутність же страждань (хоч би і вони припинилися після того), які довго мучили нас, безпосередньо не відчувається. Щасливі дні нашого життя помічаємо лише тоді, коли вони поступаються своїм місцем дням нещасним. Тією мірою, у якій зростає насолода, зменшується сприйнятливність до неї, звичне вже не приносить нам насолоди.

В основі світу, на думку А.Шопенгауера, лежить воля, а її універсальний об'єкт – “воля до життя”. Перше правило волі до життя – інстинкт самозбереження, який веде до егоїзму. Інтелект функціонує не за своїм раціональним планом, а за вказівками волі. Реальна тільки одна космічна величезна воля, яка керує всіма вчинками людини.

Страждання, за А.Шопенгауером, є продуктом цілеспрямованої волі. Щоб припинити страждання, необхідно викоринити волю до життя. Філософ бачить досягнення благого життя, подолання страждань у приборканні волі “не на мить, а назавжди”. Коли “людина доходить до стану добровільного зречення, резигнації, дійсної безтурботності і досконалої відсутності бажань”. Тобто відмови від волі до життя. “Немає волі, немає думки, немає світу. Перед нами тільки небуття. Перед нами залишається, звичайно, тільки ніщо”.

Під “ніщо” і “небуттям” А.Шопенгауер має на увазі розчинення індивіда у світі, у самому житті. Тоді людина досягає стану блаженства, нірвани, оскільки індивідуальна воля відмовилася від боротьби з обставинами життя пасивного характеру.

Джерелом найсерйозніших бід та незгод А.Шопенгауер вважає саму людину. У взаєминах людей здебільшого виявляються крайня несправедливість і жорстокість. Егоїзм лежить в основі більшості зла. Бажання мати те, чого в тебе немає, спонукає красти, завойовувати чужі землі. При цьому будь-то злодій, чи завойовник, ніхто ніколи не замислюється про нещастя і біль тих, у кого він краде, або кого він підкорює. Наші страждання важливі тільки для нас самих, тільки нам вони помітні. Виходить, що людина самим буттям призначена жити в нелюдських умовах. Незважаючи на те, щастя неперервних перемог, щастя триумфального виконання бажань, щастя повного насичення – також є стражданням. Це душевна загибель, якась безперервна моральна печія. Тому життя трагічне, хоч у певних своїх одиничних проявах воно здатне приймати характер комедії.

Феноменальність нашого світу полягає в тому, що лиха і випробування здатні нас зробити абсолютно нещасними, а ось абсолютно щасливими ми бути не можемо, адже в будь-який момент знайдеться те, що може порушити ідилію щастя. Виходить, що життя – це постійна боротьба, боротьба за своє щастя.

Земне щастя, за А.Шопенгауером, – ілюзія. Життя більшості людей сумне й нетривале. Щаслива людина буває лише в рідкісні хвилини. Коли життя дає обіцянки, воно їх не тримає. А коли тримає, то тільки для того, щоб показати, яким негідним було те, чого ми бажали. Тому щастя завжди знаходиться або в майбутньому, або в минулому, тому як у сьогоденні людина щаслива ніколи не буває.

Люди мріють про майбутнє, про те, що завтрашній день може перевернути їх життя: раптовий виграш у лотерею, чудодійне зцілення від хвороби, що змушувала терпіти нестерпні муки, але “яку форму не приймало б людське життя, у ньому завжди будуть одні і ті самі елементи, і тому у своїх істотних рисах воно всюди однаково, проходить воно в хижі чи при дворі, в монастирі або в армії. Які б не були різноманітні його прояви, щасливі і нещасні події, про нього можливо говорити те саме, як і про кондитерське печиво: “З нього виробляють багато різних чудних і неоднорідних фігур, але все воно виготовлено із одного тіста”.

Шопенгауерівські рефлексія з приводу щастя, незважаючи на свій тотальний песимізм, у цілому виявляє значний гуманістичний потенціал, оскільки ця проблема – це перш за все не тільки його особиста проблема, а його філософія є спробою дати відповідь не тільки собі, а насамперед допомогти іншим людям, вберегти їх від помилок, марнування життєвого часу та ілюзорних мрій про нездійсненне.

Своєю філософією страждання А.Шопенгауер переорієнтував розвиток європейської філософії на вивчення практичних проблем людини з врахуванням її сутнісної природи, її суб'єктивності, її внутрішнього існування, її екзистенції. Він вважав, що лише через з'ясування сутності і природи страждання можна формувати цілісний світогляд, будувати філософію, етику, систему моральних цінностей людини, узгоджених з її еством.

1. Бертран Р. Історія західної філософії / Р. Бертран. – К. : Основи, 1995. – 759 с.
2. Козовик І. Історія філософії : підручник / І. Козовик. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. – 428 с.

3. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
4. Шопенгауер А. Мир как воля и представление / А. Шопенгауер ; пер. с нем. Ю. Айхенвальд, Ф. Черниговец, Р. Кресин. – Мн. : Литература, 1998. – 1408 с.
5. Ярошовець В. І. Історія філософії : підручник / В. І. Ярошовець. – К. : ПАРАПАН, 2002. – 774 с.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ

Мельник Михайло,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Даниляк Р.П.,
кандидат філософських наук, доцент.

Особливістю філософських досліджень інтернет-простору є те, що дослідники розглядають лише актуальний стан його розвитку, практично не беручи до уваги історію становлення розглядуваного феномену. Це пояснюється тим, що лише на початку ХХІ ст. інтернет-простір став загальнодоступним, а з появою пошукових систем – структурованим та, як наслідок, почав серйозно впливати не тільки на свідомість окремих людей, але й на суспільство в цілому, через що й зацікавив філософів.

Проблемою, що досі залишається не вирішеною, є однозначне та адекватне визначення поняття “інтернет-простір”. З цього приводу поміж дослідниками немає єдиної позиції, але більшість погоджується з тезою, що інтернет-простір є проявом віртуальної реальності чи деякою новою реальністю. Також існують підходи, що тлумачать інтернет-простір як найхарактерніший феномен культури ХХІ ст.; як сучасний засіб комунікації; як матеріалізовану ноосферу, осмислену В.І.Вернадським; як найбільший у світі інформаційний ресурс тощо.

Ми пропонуємо розглянути, передовсім, логічну та феноменологічну концепції дослідження інтернет-простору, оскільки вони є практично виправданими, відповідають сучасному рівню розвитку інтернет-технологій та володіють достатнім евристичним потенціалом для того, щоб прояснити нам цей феномен з позицій філософської свідомості.

Логічна концепція дослідження феномену інтернет-простору запропонована російським дослідником В.І.Шалаком та викладена ним у праці “Логічний аналіз мережі Інтернет”. Він розглядає інтернет-простір як глобальне дзеркало, що охоплює весь світ, в якому певним чином відображаються події цього світу. Саме тому, згідно з В.І.Шалаком, необхідно створити логічну модель інтернет-простору та логічну модель фізичного світу, а потім через аналіз властивостей однієї моделі робити висновки про властивості іншої. Тобто російський науковець пропонує перетворити інтернет-простір у засіб дослідження фізичного світу з метою зменшення витрат ресурсів, що пов’язані з вивченням останнього. Передумовою такого перетворення є усвідомлення людиною того, що інтернет-простір є джерелом не лише фактичної, але й аналітичної інформації. Саме така інформація, отримана в процесі логічного аналізу інтернет-простору, володіє

найбільшою цінністю, якщо мова йде про розгляд явищ, що мали чи мають місце у фізичному світі. Підхід В.І.Шалака є логічною концепцією дослідження феномену інтернет-простору, тому що основним методом отримання власне аналітичної інформації постає логічне програмування, при якому користувач описує предметну область сукупністю пропозицій, а комп'ютер, маніпулюючи такими пропозиціями, знаходить необхідний для розв'язання певного завдання висновок [1].

Російським дослідником Д.В.Куликовим запропоновано використати феноменологію як основний метод дослідження інтернет-простору. Він розглядає цей феномен як соціальну медійну мережу, яка, у свою чергу, постає одним із можливих світів нашої дійсності. При обґрунтуванні своєї позиції науковець посиляється на феноменологічну концепцію множинності світів А.Шюца. Д.В.Куликов визначає соціальну медійну мережу як мережу, що передбачає обмеженість сенсорного сприйняття одного суб'єкта іншим. Він доводить, що створення таких мереж є феноменологічним процесом, тому що використовується психологічна та трансцендентальна редукція, механізми конституювання просторово-часового континууму, посередництвом чого суб'єкт і відтворює конкретність дійсності в її інтерсуб'єктивній формі в такий спосіб, який перетворює цю дійсність у надбання будь-якої суб'єктивності, тобто володіє об'єктивним характером по відношенню до індивідуальної свідомості. Також автор зробив спробу опису ряду властивостей соціальної медійної мережі та рис її користувачів. Зокрема, дослідник вважає, що користувачам інтернет-простору властиве специфічне напруження свідомості – творче напруження, зумовлене постійним продукуванням різного роду текстів. Окрім цього, Д.В.Куликов звернув увагу на модифікацію соціального буття користувачів інтернет-простору, наголосив на безтілесній формі їхнього існування, на специфіці переживань користувачами власного “Я” (дуалізм “Я” як емпіричного тіла та “Я” як мережевої маски) тощо. Російський автор відзначив, що результати феноменологічного дослідження інтернет-простору будуть корисними в царині прикладної психології, зокрема для виявлення причин інтернет-залежності та вибору форм боротьби з нею [2].

Таким чином, філософське осмислення феномену інтернет-простору здійснюється в основному через побудову певних моделей та є практично виправданим. У філософських дослідженнях інтернет-простір постає як засіб дослідження фізичного світу; як феномен, що визначається свідомістю людини; як прояв віртуальної реальності чи деяка нова реальність.

1. Шалак В. И. Логический анализ сети Интернет / В. И. Шалак. – М. : Б.в., 2005. – 96 с.
2. Куликов Д. В. Феноменологический метод и мир медийных социальных сетей [Электронный ресурс] / Д. В. Куликов // Ярославский педагогический вестник. Научный журнал. – 2006. – № 1. – С. 75–81. – Режим доступа до статті : http://vestnik.yspu.org/releases/novy_issledovaniy/30_14.

ТЕЛЕНОВИНИ ЯК ЧИННИК МЕДІАКОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Перегінець Марія,
I курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гайналь Т.О.,
кандидат філософських наук, доцент.

Новина – це оперативне інформаційне повідомлення, яке містить суспільно важливу та актуальну інформацію, що стосується певної сфери суспільства загалом чи окремих його груп. Зазвичай, новини на телебаченні чи радіо передаються кілька разів на день і тривають від 2 хв до півгодини. Передбачається, що вони повинні бути викладені максимально нейтрально, об'єктивно та окремо від коментарів. Основними характеристиками новин є: оперативність, актуальність, інтерес, об'єктивність, достовірність, специфічність побудови.

Телевізійні новини й телебачення, за даними досліджень світового інформаційно-комунікативного простору, незважаючи на стрімкий розвиток нових альтернативних мультимедійних засобів, впевнено утримують позицію провідного каналу інформації.

Завдяки своїй аудіовізуальній природі теленовини є найбільш “реалістичним” способом інформування, оскільки може надавати розповіді, що підтверджуються відео, створюючи сприятливі умови для реалізації маніпулятивних стратегій.

2012 р. в Україні відзначився подальшою монополізацією телепростору. Найбільш тривожний факт – непрозорий конкурс за цифрові частоти, що проведений Національною радою з питань телебачення та радіомовлення. У результаті – за 3 роки цифрові канали мовлення можуть опинитися в одних руках. Основні тренди телебачення-2012: відхід від політики, різке зменшення критичності, “поява закритих тем”.

Під час досліджень також було констатовано, що 2012 рік не привів до жодного прогресу у сфері забезпечення свободи слова, медійного плюралізму та відкритості влади. Зменшення показників порушень означає переважно те, що більшість журналістів прийняли встановлені монополістичні правила, а ті, кого вони не влаштовують, поза ефіром ЗМІ. Як наслідок – понад 75% громадян фактично позбавлено можливості отримувати збалансовану й повну інформацію.

За моніторингом теленовин 2009–2012 рр., який здійснили телекритики за підтримки проекту “У-Медіа”, медіа-професіонали говорять про погіршення умов для роботи мас-медіа, посилення цензури, погіршення якості новин (за оцінкою таких критеріїв: баланс думок, оперативність, достовірність, відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота представлення фактів).

У період сезонних відпусток спостерігалось покращення якості новин, яке згодом спадало, тільки доходило до висвітлення актуальних тем (зниження соціальних стандартів, акції протесту, дії уряду). Особливе табу накладалось на теми щодо скорочення прав і свобод громадян, загрози свободі слова. У середньому за місяць кожен канал замовчував 56 суспільно важливих тем у 2011 році, а в 2012 на кожен канал припало вже 456.

Зафіксовані порушення на національних телеканалах, аудиторія яких становить від 70–90% громадян у різних регіонах, свідчать про погіршення доступу громадян до інформації шляхом свідомого маніпулювання телеканалами у висвітленні суспільно значимих для країни подій.

Українське суспільство досі залишається не поінформованим про реальних осіб, які контролюють ЗМІ в Україні. Така ситуація не дає можливості членам громади формувати правильну думку про те, яку цінність має інформація, ідеї та міркування, що їх поширюють.

Здійснюючи контент-аналіз змісту новин з 1 жовтня по 2 листопада 2012 р., ми прийшли до висновку, що на національних каналах значна увага приділялась політиці (близько 80% від загального часу новин): передвиборчій кампанії, роботі держструктур, економічній та політичній кризі і, у той самий час, нівелювалися цінності життя людини. Після закінчення виборчої компанії в період з 1 по 20 січня 2013 р. медіа зосередили свою увагу на насильствах, злочинності, катастрофах, убивствах, хабарництві, а розвитку культури, освіти, технічному прогресу, економічному розвитку, протестам не приділяли належної уваги.

ЗМІ має великий вплив на нашу свідомість. Показуючи нам негативні, вульгаризовані сюжети, або ті, які пропагують домінування матеріальних благ над духовними (кадри з елементами еротики, бійки у Верховній Раді, нецензурні висловлювання, насильство), телебачення формує в підростаючого покоління неправильний світогляд, вимальовує хибні ідеали, цінності життя, мораль.

Оскільки новини створені для того, щоб повідомляти актуальну, об'єктивну інформацію, глядач, сприймаючи її, може і не здогадуватись про приховані мотиви поданої йому інформації. Таким чином, наша увага відвертається від насправді важливих питань сучасного українського суспільства.

1. Горобчук Б. Українське телебачення XXI століття: аудиторія і контент / Б. Горобчук // Соціальна психологія. – 2011. – № 5. – С. 131–139.
2. Покиданов Г. О. Виховна роль телебачення у нашому суспільстві / Г. О. Покиданов // Безпека життєдіяльності. – 2009. – № 7. – С. 32–34.
3. Поліщук Л. Структура телевізійного інформаційного мовлення (за матеріалами програм українського телебачення) / Л. Поліщук // Вісник КНУ. Серія “Журналістика”. – 2006. – № 14. – С. 9–13.
4. Квашук О. В. Психологічні чинники впливу телебачення на становлення моральної свідомості молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / О. В. Квашук. – Івано-Франківськ, 2008. – 20 с.

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ ІЗ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Хромей Михайло,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Міщиха Л.П.,
кандидат психологічних наук, доцент.

У процесі навчання студентів ВНЗ мають місце постійні стресові ситуації, що стосуються навчального процесу. Коли мовиться про медичний навчальний заклад, то тут ще й “включаються” специфічні чинники виникнення стресових ситуацій, зокрема [4]:

- підвищені вимоги до інтеграції навчальних дисциплін, що відносяться до вивчення природи людини;
- висока емоційна включеність у процес навчання (розтини на заняттях з анатомії, практика по догляду за важкохворими, присутність на хірургічних операціях, різноманітні маніпуляції тощо);
- навчання на базі клінік і лікарень, захворювання, “представлені в яких”, несуть реальну загрозу і здоров'ю самого студента;
- підвищений (у порівнянні з іншими вищими навчальними закладами) ступінь відповідальності за здоров'я людини (огляд і лікування пацієнтів у процесі проходження практики, інтернатури) тощо.

Особливості переживання психологічного стресу в студентів медичного ВНЗ зумовлені [5] багатьма чинниками. Перш за все, це *соціально-психологічні фактори*, що охоплюють проблеми, пов'язані з міжособистісними відносинами різного типу, позиційні й емоційні конфлікти, комунікативні проблеми, окремі несприятливі психологічні прояви в студентському колективі.

Наступним фактором виступають *особистісні особливості* майбутніх лікарів, такі як вікові кризи, гендерні відмінності, особливості типу нервової системи, неадекватна самооцінка студентів, підвищена особистісна тривожність, агресивність, диспозиції особистості та інше.

Що ж до копінг-стратегій (поняття “копінг” походить від англійського “to cope” (переборювати)), то Р.Лазарус та С.Фолькман (ввели поняття “життестійкість” (hardiness) та “стресостійкість”) [2] визначили копінг-стратегії як “стратегії оволодіння та врегулювання взаємовідносин з навколишнім середовищем”. Р.Лазарус у своїй книзі “Psychological Stress and Coping Process” (“Психологічний стрес і процес його подолання”) звернувся до копінгу для опису усвідомлених стратегій подолання стресу й інших подій, що викликають тривогу.

Звідси копінг – індивідуальний спосіб взаємодії особистості із ситуацією відповідно до її розуміння, значущістю та психологічними можливостями індивіда [3]. У працях вітчизняних психологів дефініція “копінг” інтерпретується як подолання (стресоподолання) або ж психологічне подолання стресу.

До базових копінг-стратегій відносять стратегії “вирішення проблеми”, “пошук соціальної підтримки” й “уникання”, і наділяють їх такими характеристиками [1]:

1. Стратегія вирішення проблеми – активна поведінкова стратегія, застосовуючи яку, людина прагне використовувати особистісні ресурси для пошуку можливих способів для її ефективного вирішення. Така позиція репрезентує зрілий особистісний підхід до вирішення стресової ситуації.

2. Стратегія пошуку соціальної підтримки – це активна поведінкова стратегія, застосовуючи яку, особистість для ефективного вирішення проблеми звертається за допомогою і підтримкою до оточення (сім'ї, друзів).

3. Стратегія уникання – поведінкова стратегія, застосовуючи яку, людина прагне уникати контакту з навколишнім світом, витісняє необхідність розв'язання проблеми. Відтак вона часто стає байдужим свідком подій, що відбуваються.

Крім того, виокремлюють копінг-стратегію, що орієнтована на емоції (зазвичай, використовують індивіди, якими в стресових ситуаціях “керують” емоції). Їм притаманні внутрішня напруга, тривожність, розгубленість тощо.

Звідси однією з умов ефективної навчальної діяльності студентів є здатність конструктивно справлятися з різноманітними стресовими ситуаціями у процесі навчання у вузі. Відповідно, вміння застосовувати ефективні копінг-стратегії в стресових ситуаціях є вагомим чинником психопрофілактики емоційного вигорання в процесі підготовки висококваліфікованого фахівця.

1. Василенко М. М. Сучасні напрямки психологічних досліджень копінг-стратегій [Електронний ресурс] / М. М. Василенко. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2009_11_7/95-106.pdf.
2. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования / Р. Лазарус // Эмоциональный стресс. – Л., 1970. – С. 127–208.
3. Нартова-Бочавер С. К. “Coping Behavior” в системе понятий психологии личности / С. К. Нартова-Бочавер // Психологический журнал. – 1997. – Т. 18. – № 5. – С. 20–30.
4. Урываев В. А. Личностные детерминанты реакции на стресс [Електронний ресурс] / В. А. Урываев, А. А. Тарасова // Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта. – 2011. – № 6. – С. 168–173. – Режим доступу до журн. : <http://bmsi.ru/issueview/16249913-c5f4-402a-a6c7-6b1fc50a8f2d/index.html>.
5. Форня Ю. В. Новые детерминанты психологического здоровья студентов медицинского вуза [Електронний ресурс] / Ю. В. Форня. – Режим доступу : <http://gisap.eu/node/7598>.

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ І РОЗУМІННЯ ІНВЕКТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНОМУ СПІЛКУВАННІ: ЕТНОПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Цимбаліста Лідія,
IV курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Литвин-Кіндратюк С.Д.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Специфіка комунікативного самовираження того чи іншого етносу останнім часом привертає дедалі більше уваги психо- й етнолінгвістів, зокрема в аспекті етикетно-мовленнєвої компетентності особистості. Однак поки ще не достатньо розробленим є такий багатий пласт матеріалу як інвективна, або не-

нормативна лексика. Актуальним є дослідження не тільки комунікативного аспекту інвективи загалом, а й врахування її функцій у щоденному спілкуванні окремих етнічних та вікових груп. Особливо це стосується розгляду перцептивної та емоційно-оцінної сторін вживання цієї лексики. Інвектива – це образливе слово, лайка, словесний випад. Інвективна лексика (грубі, вульгарні слова) і фраземіка (грубі, вульгарні вислови) є в усіх мовах, очевидно, за винятком штучних. Ненормативна лексика має як соціальні, так і суто етнічні корені. Щодо соціального підґрунтя цього лексичного сегмента, то тут доцільно зазначити такі його функції, як спрямування на пониження рангу опонента в соціальній ієрархії, залякування, вираження гендерних відношень, самовираження в певному соціальному колі, засіб установаження контакту між рівними людьми, демонстрація власної належності до певних соціальних кіл тощо [3].

Цікавим напрямом досліджень є порівняння етнічних груп, які відрізняються за характером найбільш уживаних інвективних стратегій. Хоча поки не виявлено країн чи ареалів, в яких не послуговуються нецензурною лексикою, проте місце і роль інвективи може бути різноманітним. Так, в окремих ареалах звернення до інвективи є улюбленим прийомом нанесення образи співрозмовнику і самоствердження, в інших цієї мети досягають зовсім іншими засобами [1, с.98]. Водночас найважливішими факторами в цьому питанні є ментальність і культурна традиція: те, що може викликати кровопролиття чи призвести до судового процесу в одній країні, змусить представника іншого етносу просто здивовано підняти брови.

Відомий дослідник В.Жельвіс у своїй монографії “Поле брани” стверджує, що інвективи супроводжують людину з раннього дитинства, і вживають їх навіть діти. Характерні інвективні вигукки можна почути ледь не з перших спроб заговорити [2, с.63]. Особливу роль однак інвектива відіграє в підлітковому віці, коли відбувається становлення особистості та серйозні спроби самоствердження. Інвектива, яка, на перший погляд, ідентична тій, що вживає дорослий, покликана насамперед посприяти інтеграції підлітка як у групу однолітків, так і в дорослий світ. Як мінімум, з точки зору самого підлітка. У той самий час ненормативна лексика слугує для нього своєрідною ширмою-захистом від численних страхів, які властиві цьому періоду дійсно революційних змін у житті [2, с.65]. Основною метою будь-якої інвективи, однак, є встановлення чи підтримання контакту між членами колективу. Це стосується і молоді, про особливості сприймання, розуміння і застосування інвективи нею йтиметься далі.

Німецькомовні дослідження більш толерантні не тільки до молодіжної мови (Jugendsprache) загалом, а й до ненормативних висловів зокрема (Vulgarismen/Obszönitäten). Зокрема, у статтях із цього питання підкреслюється креативність німецької молоді, а також значна кількість запозичень з англійської чи, радше, американської. Ще однією досить поширеною темою досліджень у цьому напрямі є часте вживання молодими людьми інвектив із сексуальним забарвленням. З опрацьованих американських досліджень можна визначити як одну з провідних тем впливу лайливої лексики (profanity, foul language, dirty language etc.) на атитюди та поведінку молоді, насамперед, підлітків. Дослідження, проведене у Школі сімейного життя, в Brigham Young University,

Provo, Utah, підтвердило, що інвективна лексика у фільмах і відео-іграх негативно позначається не тільки на частоті вживання ненормативної лексики та ставленні підлітків до цього, а й підвищує рівень агресії молодих людей.

Як перший крок у власному дослідженні цієї теми мною було проведене невелике опитування в соціальній мережі ВКонтакте, в якому студентам пропонувалось відповісти на питання, чому вони вживають ненормативні вислови. Приємно, що 17% респондентів стверджують, що не використовують лайливі вислови взагалі. Найбільше студентів, а саме 40%, зізналися, що ненормативна лексика слугує їм для емоційної розрядки. 26% уже просто звикли висловлюватись таким чином, а 10% використовують її за прямим призначенням – висловити зневагу до співрозмовника. 7% використовують у мовленні нецензурні слова, оскільки так спілкуються їх друзі. Ніхто з респондентів не відповів, що хоче таким чином подратувати батьків чи викладачів, що й не дивно, бо цей мотив усе-таки є більш характерним для підліткового віку.

Як можливе продовження цього дослідження, я бачу такі кроки: створити комплексну анкету, яка включала б не тільки запитання щодо причин вживання інвективної лексики людьми різних вікових груп, а й про їхнє ставлення до цього явища й оцінку можливої мотивації оточення в даному питанні. Не зайвим буде також доповнити анкету відкритими запитаннями.

1. Жельвис В. И. Инвективная стратегия как национально-специфическая характеристика / В. И. Жельвис // Этнопсихолінгвістика ; под. ред. Ю. А. Сорокина. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
2. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема / В. И. Жельвис. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М. : Научно-издательский центр “Ладомир”, 2001. – 352 с.
3. Махній М. Етновеволюція : Науково-пізнавальні нариси / М. Махній. – К. : Blox.ua, 2009. – Режим доступу : <http://makhniy.blox.ua/2009/10/Etnoinvektiva-1.html>. – Назва з екрану.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Штерн Євгенія,

І курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Соловей А.М.,
кандидат історичних наук, доцент.

Глобалізація є однією з домінуючих тенденцій у розвитку сучасної культури. Інформаційний продукт, як основний продукт третього тисячоліття, відіграє вирішальну роль у процесах глобалізації. Саме через розвиток інформаційних технологій світ став комунікативно тісним, доступним як ніколи раніше. Основною небезпекою при цьому виявляється можливість втрати різними культурами своєї індивідуальності, своєї специфіки, що неминуче призведе і до втрати носіями цієї культури своєї самоідентичності.

Зупинимось на лінгвокультурних аспектах проблеми, адже під впливом глобалізації по-новому актуалізується проблема ідентичності, зокрема етнокультурної та етномовної. Вплив глобалізації на мови, лінгвістичну практику, мовну політику є предметом уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідни-

ків, зокрема Б.Ажнюка, В.Алпатова, А.Гальчинського, Е.Заграви, Л.Нагорної. Вони звертають увагу на ускладнення ідентифікаційних процесів і необхідність нового погляду на роль мови в житті суспільства.

Потреба в міжнародному спілкуванні – явище характерне не тільки для сучасного етапу розвитку світового співтовариства. Ідея спільної мови мала прибічників ще в стародавньому світі. У первісних народів у якості такого посередника застосовувалась мова жестів, у Римській імперії – латинська мова. З розвитком людства необхідність міжнародного засобу спілкування ставала все більш очевидною. Виявлені лінгвістами спільні риси в будові й лексичному складі різних мов підштовхнули до думки про можливість створення “штучної мови”. Першим таку спробу здійснив іспанський учений Пірро, який у 1868 році запропонував проект своєї мови – універсалглот. Однак першою штучною мовою, що набула широкого поширення, став волап’юк, створений німецьким священником М.Шлейером.

З появою глобальної інформаційної мережі статусу глобальної набула англійська мова. Термін “глобальна мова” вперше ввів у науковий обіг англійський учений Д.Крістал. Під цим терміном розуміють одну зі світових мов, що отримала широке розповсюдження завдяки сприятливим умовам розвитку нації-носія мови, а також відповідає основним вимогам до “глобальної мови” – є державною в декількох країнах і набула широкого вжитку при здійсненні міжнародних контактів. Очевидно, що англійська мова відповідає цим вимогам. Вона є лідером серед шести провідних офіційних мов, займає четверте місце у світі щодо загальної кількості носіїв мови (попереду китайська, арабська, хінді) і друге за поширенням у світі. У межах “розумної компетентності” англійською мовою володіють близько 1,2–1,5 млрд чоловік [1, с.95]. Вона є робочою для провідних міжнародних організацій, зокрема ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, МВФ тощо. Згідно з міжнародною угодою англійська мова використовується в роботі авіадиспетчерів, морської навігації, засобах зв’язку.

Як показало дослідження, широкому розповсюдженню англійської мови сприяли такі фактори: економічне процвітання країн-носіїв цієї мови, вибір її при здійсненні міжнародних бізнес-контактів, збільшенні кількості публікацій англійською мовою. Одним із вирішальних факторів стало зростання швидкості поширення Інтернету та супутникового телебачення, адже 80% інформації у світовій мережі зберігається англійською мовою.

Слід звернути увагу на особливі характеристики англійської мови, що сприяють її глобалізації. Автори підручника “The story of English” вважають, що ця мова має три відмінні риси, завдяки яким вона може стати загальносвітовою: у ній відсутня така граматична категорія як рід, граматику характеризується певним ступенем гнучкості, наприклад, достатньо спрощеною системою закінчень, можливістю переходу з однієї частини мови до іншої, наприклад, bus може бути іменником (to drive a bus) і дієсловом (to bus children to school). До того ж вокабуляр англійської мови на 80% складається зі слів іноземного походження. Важливо, що англійська мова не тільки впливає на світові мови, але й сама змінюється в процесі глобалізації. Зміни в першу чергу позначаються на лексичному рівні й виявляються в спрощенні мови.

Глобалізація англійської мови має великий вплив на світову культуру. Поширюються моральні цінності, ідеологія західних країн, особливо США. Посередниками при цьому виступають фонди, наукові товариства, неурядові організації. Вплив англійської мови надзвичайно позначається на системі української мови та на мовній свідомості українців. У нашу мову проникають не тільки англійські ідіоми, слова, але й поодинокі елементи англійської граматики, наприклад, атрибутивне використання іменника в препозиції до означуваного слова. Необхідно обмежити невиправдано активний і стихійний процес запозичень з англійської мови для повернення автентичності української лексики та більш раціонального використання іншомовних слів. Варто підтримати пропозиції українських науковців щодо державного регулювання мовних відносин в умовах глобалізації [2, с.137]. Вони передбачають постійну державну підтримку обов'язкового вивчення всіма громадянами державної мови як консолідуючої в багатомовній країні; створення умов для якісного вивчення іноземних мов; прийняття рішень уповноваженим державним органом з мовних питань щодо офіційного вжитку іншомовних слів і передбачення адміністративних санкцій за їх порушення.

1. Кристал Д. Английский язык как глобальный / Д. Кристалл. – М. : Весь мир, 2001. – 185 с.
2. Ковальова Т. Державне регулювання мовних відносин в умовах глобалізації / Т. Ковальова // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2 (11). – С. 132–137.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Яворницька Сніжана,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Михайлик С.Я.,
кандидат філософських наук, викладач.

Сім'я в усіх розвинутих суспільствах несе велике етичне навантаження. Сім'я – це заснована на шлюбі чи кровній спорідненості мала група людей, члени якої пов'язані моральною відповідальністю, сукупністю норм і правил поведінки, спільністю побуту, взаємною допомогою і підтримкою [1].

Саме в сім'ї люди отримують свої перші уявлення про добро і зло, справедливість, обов'язок і відповідальність тощо. Закладені в ранньому дитинстві моральні підвалини значною мірою визначають подальшу долю людини. Сім'ю називають клітиною суспільства, цеглиною, з якої будуються всі інші суспільні структури, вона визначає належність до тієї чи іншої культури.

У новий час на фоні популярності ідей про природні права людини і їх першість порівняно з усіма іншими людськими установленнями формується відповідне ставлення до проблем сім'ї та шлюбу. Просвітники стверджували принцип рівності чоловіка й жінки, їх право на свободу вибору партнера, укладення шлюбів, їх розірвання тощо. Християнська мораль тих часів була досить консервативною і значною мірою не відповідала новим реаліям життя й досяг-

ненням науки. У XVII ст. у французькій мові вперше з'являються слова "інтимність" (sexsual) і "ніжність" (tendresse). Зміцнюються способи контролю над статевою мораллю порівняно із середньовіччям.

Офіційна мораль буржуазного суспільства XVIII–XIX ст. була антисексуальною. У Франції з етичних причин заборонялися твори Руссо, Вольтера, Бодлера та ін. Ідеалізація інституту шлюбу суміщалася з дискримінацією жінки під гаслами поваги до неї, турботою про її честь і гідність. У літературі XIX ст. жінку змальовують як втілення ангельської чистоти, як істоту, позбавлену будь-якої еротичної інтенції. Уявлення, що порядна жінка, дружина і мати взагалі не має жодних сексуальних бажань, увійшло в медичні книги XIX ст. У відповідь на таку нерівність, дискримінацію в ділянці сімейної моралі почалася активна боротьба за чесність і відвертість у шлюбних стосунках, за рівноправність сторін у цій сфері, за право науки досліджувати цю галузь людських стосунків сучасними методами.

Сьогодні в західній культурі встановлена рівноправність чоловіків і жінок у сімейних і шлюбних стосунках [2]. У конституціях цих держав на засадах демократії задекларовані права всіх суб'єктів сімейних стосунків. Мораль суспільства відносно цього питання кардинально змінилася. Відбулася сексуальна революція, яка мала на меті повне вивільнення статевих стосунків від будь-яких етичних обмежень. Цей розвиток у напрямі індивідуалізації особистого життя і захисту прав людини, незалежно від статі, віку, сімейного стану тощо, мав як позитивні, так і негативні наслідки.

У сучасну епоху постмодернізму моральні аспекти сімейного життя, шлюбу, статевих стосунків набули нових форм, які, на думку американського мислителя Д.Е.Вейза молодшого, базуються на етиці бажання. Головною чеснотою цієї етики стає терпимість. У моральній сфері це призвело до повного безладдя в питаннях статевої моралі. Можна відзначити такі негативні моральні явища в країнах Заходу, які значною мірою поширилися нині і на слов'янські країни:

- заперечення універсальних моральних принципів;
- сексуальна революція зруйнувала сім'ю як таку; статеві стосунки були відділені від шлюбу; сьогодні є правилом, що чоловіки і жінки живуть разом, не беручи шлюбу;
- задоволення сексуальних потреб у суспільній моралі сприймається як невід'ємне право людини, яке не підлягає засудженню;
- легалізація і навіть освячення церквою одностатевих шлюбів [3].

Випробуванням для нової моралі стало поширення СНІДу. Наслідки щодо катастрофічного розповсюдження цієї інфекції у світі різні. Одні люди повертаються до традиційних норм сімейної етики, інші втікають від загрози, взагалі відмовляючись від сім'ї і людей у сфері еротики.

У християнській культурі під впливом універсальної заповіді любові, яку дав Ісус Христос, утвердилося уявлення про те, що в основі шлюбу має бути любов. Ця заповідь визначає любов як моральний ідеал стосунків між людьми. Моральний ідеал шлюбу, що склався під впливом християнства, містить у собі низку принципів моногамної сім'ї, які забезпечують правильний підхід до її створення. Порушення будь-якого із цих принципів спричиняє сімейні негара-

зди, які, набуваючи масового характеру, негативно впливають на всі сфери життя суспільства загалом.



Основою всіх моральних чеснот у шлюбі є взаємна любов.

Отже, розглядаючи етичні проблеми стосунків подружжя у шлюбі, слід зазначити, що зміцнення моральних засад шлюбу шляхом повернення до традиційних принципів, які виробили минулі покоління, не може бути здійснене без врахування реалій сучасного життя. Просте повернення до минулого після руйнівних впливів на сім'ю постмодерної моралі, етики бажання неприйнятне для більшості людей, які не відмовляються від технічних досягнень, від прагнення забезпечити рівноправність і власну гідність, не погоджуються з деякими шлюбними традиціями, вважаючи їх застарілими. Врешті-решт, людина хоче бути щасливою у шлюбі, цього ніхто не може заперечити.

1. Лозовий В. О. Етика / В. О. Лозовий. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 208 с.
2. Мовчан В. Н. Історія і теорія етики : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / В. Н. Мовчан. – Дрогобич, 2003. – 264 с.
3. Савельєв В. П. Етика / В. П. Савельєв. – Львів : Магнолія Плюс, 2005. – 244 с.

СПІВВІДНОШЕННЯ МОРАЛІ І ПРАВА У ФІЛОСОФІЇ ДЖОНА ЛОККА

Яцушак Катерина,

IV курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Пятківський Р.О.,
кандидат філософських наук, доцент.

Право і мораль є найважливішими соціально-регулюючими чинниками людського суспільства і займають особливе місце у формуванні духовного світу особистості, її свідомості та культури, активної життєвої позиції, адже вони включені в систему суспільних відносин і цілеспрямовано впливають на трансформацію свідомості особистості. Разом з тим, право й мораль як найважливіші елементи людської культури завжди виступають у тісній взаємодії, характер якої визначається конкретними історичними умовами і соціальною структурою суспільства. Із змінами політики змінюються і її ідеї, моральні ж вимоги до політики постійні.

Основоположник класичного лібералізму, англійський філософ Джон Локк, свої думки стосовно політики і її співвідношення з мораллю викладає в праці “Два трактати про правління”. Враховуючи зроблені Локком розрізнення

в трактуванні політичної науки, – те, що мислитель досить чітко розрізняє політику, ґрунтовану на досвіді та історії, і політику, ґрунтовану на загальних принципах моралі, – можна погодитися з думкою Рута Гранта, що “не існує перешкод розглядати “Другий трактат” як приклад моральної демонстрації у царині політичної етики” [2, с.214].

Локк виступає як філософ свободи. Стандарти законності він виводить з головного припущення про рівність і природну свободу людей. Звідси, на його думку, стає очевидним, що єдиною законною підставою існування державної влади, а, отже, і відношення підпорядкованості одних людей іншим, може бути лише згода самих громадян. Центральний для Локкової теорії походження державної влади принцип згоди логічно випливає з природної свободи, яка, у свою чергу, є закономірним наслідком надзвичайно важливого для всієї моральної філософії Локка положення про те, що “людина є творінням Божим” [3, с.185]. Саме ж визнання Бога творцем і власником людини (так званий “workmanship” – аргумент), на думку англійського філософа, може спиратися як на релігійну віру, так і на знання, що доводиться логічно.

У чому ж сила та новизна підходу, запропонованого Локком? Виходячи, як і Т.Гоббс, з визначення засад суспільного життя як своєрідного “природного стану”, Локк тлумачить цей стан уже не як “війну всіх проти всіх” [1, с.271], а як стан рівності, в якому вся влада та правова залежність є взаємними. Локк твердив, що природний стан – це стан “миру, доброї волі, взаємної допомоги й турботи про взаємне збереження” [1, с.272]. Обстоюючи цю думку, він виходить із того, що закон природи передбачає цілий набір прав та обов’язків людини. “Все правильне чи хибне, що мало колись місце, є таким вічно; чинне право нічого не додає до етичної сторони всякої поведінки, а просто передбачає апарат для ефективного примусу” [3, с.234].

Питання про взаємозв’язок права, політики і моралі Локк відпрацьовував у проблемі толерантності на матеріалі юридичних документів, пов’язаних з Вестфальським миром. Саме модель вестфальського компромісу (його формальна юридична структура, яка може бути застосована до конфліктів різних сил) втілила в собі протиріччя між політико-правовими та етичними аспектами, утримуючи їх у єдності та породжуючи нову динаміку західної цивілізації. Тут підстава і можливість толерантного компромісу не розглядається як продукт політичної угоди людей. Люди утворюють передумову будь-якої політичної технології та виявляють один і той же моральний закон природи: “Даремно стали б ми шукати в згоді людей вимоги розуму чи декрети природи” [3, с.292]. “Якби довелося оцінювати справедливість і право за мірками людської практики, більше не існувало б ні моралі, ні порядності”, – стверджує Локк [4, с.308]. На відміну від Гоббса висновок Локка полягає в тому, що турбота про самозбереження і власну користь не є законом природи або його джерелом. Незалежність індивідів не може виступати вихідним фактом їхнього суспільного буття. Таким фактом є моральний закон, що скріплює суспільство і не дає йому розпастися. Він дає можливість для гармонізації інтересів і прагнень людей.

Формуючи концепцію морального консенсусу, Локк стикається з необхідністю вирішити таке протиріччя: закон природи універсальний, що накладає на

людей зобов'язання, має всеосяжний та імперативний характер, однак у людей різні звичаї та уявлення про обов'язок, а спосіб життя різних суспільних груп і народів взагалі не дозволяє говорити про те, що вони виконують вимогу цього закону. Локк вирішує суперечність таким чином: “Хоча закон і зобов'язує всіх, кому він призначений, але він не зобов'язує тих, кому він не призначений, а не призначений він тим, хто не здатний його зрозуміти” [6]. Закон не існує для сліпих і небажаючих прозріння, для тих, хто зваблений пристрастями або засвоює чужі моральні уявлення” [3, с.325]. Таким чином, критерії моралі й права переплітаються і ставляться Локком у залежність від їх раціонального осягнення.

Моральний консенсус має жорсткі межі, що передбачає певне розуміння природи і певний тип людини, котра розглядається, насамперед, як моральна істота. Людиною в точному розумінні слова можна вважати лише члена моральної спільноти, що реалізує закон природи і виходить за межі існуючих держав. А політичним суб'єктом (правителем, підданим, громадянином) може бути і той, хто в моральну спільність не входить, але лояльний до держави, що виникла на її основі.

Принципова новизна цієї думки значна. Наприклад, на відміну від усієї античної традиції, людина як “істота політична” виявляється не вищим і найбільш повним проявом людини, а лише його частковим проявом. Заняття політикою й участь у політиці – одна з ролей, яку може освоїти і “недолюд”, нездатний углядіти й зрозуміти закон природи.

Політика похідна від якоїсь підстави. Такою підставою може бути моральна спільність (у Локка), економіка (у домінуючих ліберальних і марксистських концепціях ХІХ–ХХ ст.), “загальна воля” (у Руссо), “воля до влади” (у Ніцше), але, у будь-якому випадку, політика розуміється як позаморальна сфера.

Головні положення етико-правової концепції Локка із симпатією коментували й поглиблювали Вольтер та І.Кант, Д.Юм та Ш.Монтеск'є, А.Сміт та Й.Гете, Д.Дідро та багато інших мислителів. Ці положення не тільки не втратили ваги з часом, але в перспективі можуть виявитися “вічними”. За словами В.Соловйова, “вони не можуть ні застаріти, ні відмерти, доки в усьому світі не утвердяться інституції громадського суспільства, засади конституціоналізму та поділу влади, доки не перестане розвиватися та справляти свій нормувальний вплив на соціально-політичну практику концепція прав людини” [5, с.216].

1. Антология мировой философии : в 4 т. – М., 1991. – Т. 2.
2. Заиченко Г. А. Джон Локк / Г. А. Заиченко. – М., 1973.
3. Локк Дж. Два трактата о правлении / Локк Дж. // Сочинения : в 3 т. / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1988. – Т. 3. – С. 137–405.
4. Нарский И. С. Философия Джона Локка / И. С. Нарский. – М., 1960.
5. Соловьев В. С. Оправдание добра. Нравственная философия / В. С. Соловьев // Собрание сочинений : в 16 т. / В. С. Соловьев. – Брюссель, 1966. – Т. 8. – С. 3–516.
6. Режим доступа : <http://www.igpi.ru/center/seminars/russ-georgia/kapustin.htm>.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В НЕПОВНІЙ СІМ'Ї

Юзич Тетяна,
V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Гальчук О.Я.,
старший викладач.

Сім'я – історично складена система взаємовідносин між подружжям, мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними родинними відносинами, спільним побутом і взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність якої обумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення [1]. Через певні умови сім'я може відігравати в формуванні особистості негативну роль. Однією з найпоширеніших таких умов є неповна сім'я. *Неповна сім'я* – це один з основних соціально-демографічних типів сучасної сім'ї, неповна сім'я – це мала група з частковими неповними зв'язками, де немає традиційної системи відносин мати-батько-дитина [2].

Розрізняють такі *різновиди неповних сімей*: осиротіла, позашлюбна, розлучена чи така, що розпалася. В умовах української дійсності неповна сім'я в більшості випадків складається з матері з дитиною або декількома дітьми, тобто є по суті материнською. Дефіцит чоловічого впливу в неповних сім'ях проявляється в таких особливостях: порушується гармонійний розвиток інтелектуальної сфери, недостатньо розвиваються математичні, просторові, аналітичні здібності дитини; менш чітким стає процес статевої ідентифікації хлопчиків і дівчаток; утруднюються навички спілкування з представниками протилежної статі; стає можливим формування надлишкової прихильності до матері, оскільки відсутній член сім'ї, який міг би “відірвати” дитину від матері.

Для повноцінного розвитку інтелекту дитини дуже важливо, щоб в її оточенні, починаючи з раннього дитинства, зустрічалися обидва типи мислення: чоловічий і жіночий. Іншою важливою психологічною проблемою, пов'язаною з вихованням дитини в неповній родині, є порушення статевої ідентифікації, несформованість навичок статевої поведінки. Психологами виявлено, що вже в перші місяці життя дитини батько (на відміну від матері) грається з хлопчиком і дівчинкою по-різному, тим самим починаючи формувати їх статево-їдентичність.

Відсутність батька в сім'ї або людини, що його замінює, позначається на розвитку особистості й чоловічої самосвідомості хлопчиків. Позбавлені в дитинстві можливості достатнього спілкування з батьком хлопчики в подальшому часто не вміють виконувати свої батьківські обов'язки і, таким чином, негативно впливають на особистісне становлення своїх дітей. Відсутність або дефіцит чоловічого впливу в дитинстві може призвести до виникнення в хлопчиків труднощів засвоєння адекватної статевої ролі.

Однією з проблем, з якими стикаються діти з неповних сімей, є їхнє невміння протистояти життєвим труднощам, невпевненість у собі і, як наслідок цього, низький рівень їх соціальної активності. Цю особливість у психічному та особистісному розвитку таких дітей відзначають педагоги й психотерапевти. Вихідці з неповних сімей частіше, ніж діти з повних, живуть тільки сьогодніш-

нім днем і сподіваються на те, що, можливо, їм коли-небудь пощастить. Їх не цікавить, як можна змінити своє життя, вони не бажають будувати плани на майбутнє [4].

Як засвідчує аналіз, для розвитку повноцінної, розумово розвиненої особистості в оточенні дитини повинні бути присутні і батько, і мати. Кожен з них має свою роль, яка накладає вагомий відбиток на подальше життя. Відсутність одного з батьків (у цьому випадку розглядалась відсутність батька) призводить до порушень психологічного розвитку дитини, зниження її соціальної активності, деформації особистості й порушення статево-рольової ідентифікації, а також певних відхилень у поведінці і в стані психічного здоров'я.

1. Харчев А. Г. Брак и семья в СССР / А. Г. Харчев. – М., 1979.
2. Соціальна робота з сім'єю / за ред. Е. Н. Холостовой. – М., 1996.
3. Целуйко В. М. Психологія неблагополучної родини / В. М. Целуйко. – М., 2004.
4. Фірсов М. В. Теорія соціальної роботи / М. В. Фірсов, Є. Г. Студньова. – М., 2001.

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ВЛАД ДРАКУЛА: МІЖ МІФОМ ТА НАУКОЮ

Антонюк Ігор,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Щербін Л.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Протягом уже п'яти століть одіозна постать волоського господаря (князя) Влада III Цепеша Дракули збуджувала свідомість багатьох поколінь. Міфи, створені навколо його життя і діяльності, і досі зустрічаються на сторінках не тільки популярної, але і доволі авторитетної наукової літератури. Тому метою нашого дослідження є спроба об'єктивного аналізу хибних свідчень діяльності Влада Дракули та розвіяння штучно створеного образу “середньовічного тирана”.

Невизначеність розпочинається із встановлення дати та місця народження волоського князя. Спираючись на фрагментарні відомості, румунський дослідник М.Казаку вказує на м. Сігішоару (Шесбург) та близько на 1431 р., як найбільш вірогідні дані, які і фігурують в історичній літературі [3, с.29–31]. Молоді роки Влада Дракули були проведені в трьох регіонах: Трансільванії, Волощині і Туреччині та досить складних умовах, що безумовно вплинуло на формування особистості й світогляду юного князя. Під час османського полону в м. Егрігос Влад познайомився із турецькими традиціями державного правління, дипломатички та культури [1, с.592–593].

Прізвисьце Дракула він отримав від батька, також Влада, який входив у антитурецький “Орден Дракона”, заснований Сігізмундом Люксембурзьким, яке дало назву роду Дракулешті. У літературі прізвисьце Дракула трактується, як “Син Дракона”, хоча у “Сказанні про Дракулу-воєводу” говориться: “имя его по-валашски Дракула, а по-нашему – Дьявол”. Прізвисько Цепеш, що означає “Насаджувач на кіл”, має турецькі коріння і звучало “Казикли”. Але в офіційному листуванні волоський господар вживав лиш: “Влад син Влада”, хоча відомі і два листи з підписом “Влад Дракула” [2, с.212].

Влад Дракула тричі посідав волоський трон, найбільш вдало у 1456–1462 рр. Саме на ці роки припадає його “тиранічна” діяльність з усіма створеними міфами, що вписані в анекдотичній формі в памфлеті “Історія воєводи Дракули”, віршах німецького мейстерзінгера Міхаеля Бегайма “Дракул-воєвода” та “Сказанні про Дракулу-воєводу”, яке приписують московському послу при угорському дворі Федору Куріцину.

Перший крок, здійснений Владом Дракулою, описаний у цих джерелах, який підлягає сумніву, є з'ясування причин смерті старшого брата Мірчі, похованого заживо, та покарання винних. За повідомленням джерел, у цей час у столиці проходило свято Пасхи, Влад, розгнівавшись на людей, наказав їх закувати і вислати на будівництво замку. Але саме свято суперечить правдивості, оскільки другий раз Дракула вступив на трон у серпні, а перший – у листопаді [2,

с.215]. Думка про те, що саме ці події показують і будівництво замку Поенарі, також неправильна, оскільки він був споруджений ще в XIII ст.

Свято Пасхи було перенесено і в розповідь про розправу Владом над 500 боярами, які служили при попередніх правителях та пам'ятали навіть до тридцяти попередніх правителів [1, с.604–605]. Як повідомляє М.Казаку, дійсно Влад Дракула залишив лиш третину “старих бояр”, і з 23 боярських волоських родин 11 їх членів зникають із літописів. Крім цього, як показують археологічні дані, столичний палац міг розмістити не більше ніж 50 бояр за трьома столами [3, с.115–116; 144–150]. Владу доводилося рахуватись із волоською знаттю, яка могла позбавити трону, тому про розмах таких репресій не йде і мови.

Більш правдивою виявляється історія, за повідомленням М.Бегайма, про покарання іноземних купців: “юных чужестранцев”, які “учились языку” і “по его приказу сожгли приезжих тех господ” [1, с.503–504]. Але можна погодитись із думкою дослідника М.Міхая, який говорить, що “якщо враховувати тлумачення мовознавців, прочитати відповідно німецький вираз, як синонім до слова “шпигувати”, тому розповідь стає не така уже фантастична” [4].

“И приказал прибить колпаки к их головам железными гвоздиками”, – так за повідомленням Куріціна Дракула розправився із турецькими послами, які не скинули перед князем шапки [1, с.539]. Цей акт насильства трактувався як привід до початку волосько-турецької війни 1461–1462 рр., але дивлячись на те, що Влад скористався саме блискавичністю та непередготовленістю турків до дій, ставиться під сумнів це повідомлення. Слушна думка М.Міхая, який зауважує, що традиційно турки не знімали тюрбанів, але перебувавши в турецькій неволі, Владу це було відомо, а демонстрація розірвання стосунків із Портою проходила іншим чином [4].

Таким чином, постать волоського господаря Влада III Цепеша Дракули є досить міфологізована, а джерельні факти не завжди є достовірними й об'єктивними. Відкинувши ярлики та кліше, які накидались протягом століть, розібравшись у важкій політичній і дипломатичній ситуації цього періоду, можна частково віднайти образ середньовічного правителя Влада Дракули, якого по праву можна назвати символом XV ст.

1. Дракула : роман; Гость Дракулы : рассказ / пер. с англ., примеч. Т. Красавченко ; вступ. статья, сост. М. Одесского ; послесловия В. Гопмана, Ф. Морозовой. – М. : Энигма, 2005. – 640 с.
2. Згурская М. П. Кто он, Влад Цепеш граф Дракула? / М. П. Згурская // 50 знаменитых загадок Средневековья. – Х. : Фолио, 2009. – С. 210–222.
3. Казаку М. Дракула / М. Казаку. – М. : Этерна, 2011. – 320 с.
4. Михай М. Влад Цепеш – Дракула. Самая дурная репутация на свете [Електронний ресурс] / М. Михай. – Режим доступу : <http://drakula.org/library/mihai/index.shtml>.

УКРАЇНЦІ-ДЕПУТАТИ ВІД ПОКУТТЯ В ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ МОНАРХІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Данилюк Іван,
V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Плекан Ю.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

У першій половині ХІХ ст. у країнах Західної Європи активно проходили модернізаційні процеси. Тиск знизу примусив цісарську владу піти на глибокі реформи, у тому числі погодитися на вибори до першого парламенту (Рейхсрату) [5, с.3]. Парламент складався з двох палат. Більшість членів верхньої палати – палати панів – становили відомі дворяни імперії, яких призначав цісар, а також представники духовенства. Нижня палата – палата послів – складалася з депутатів, яких від 1861 до 1873 обирали в місцевих сеймах, від квітня 1873 р. до 1907 р. обирали виборці за куріальною (становою) виборчою системою [4, с.43], а з 1907 р. депутатів обирали на основі загального, безпосереднього, рівного і таємного виборчого права [2, с.527].

Так, першими депутатами до Австрійського парламенту 1848–1849 рр. з Покуття були чотири представники селян, а саме: Іван Круховський (від округу Городенка) [3, с.29], Григорій Ничипорук (від округу Снятин) [5, с.44], Григорій Петришин (від округу Тисмениця) [5, с.52], Степан Лесюк (від округу Коломия) [3, с.40] та один греко-католицький священик – Григорій Шашкевич (від округу Монастириська, Городенківщина) [5, с.70–71].

У період 1861–1873 рр., на підставі нової цісарської конституції, виданої 26 лютого 1861 р., депутати до австрійського парламенту від Галичини обирались у Галицькому Сеймі. У цей період від Покуття в парламенті українців краю репрезентували такі особи. Зокрема, під час каденції 1861–1866 рр.: селянин – Микола Ковбасюк (від Коломийсько-Печеніжинсько-Гвіздецького виборчого округу) [5;3, с.42] та греко-католицький священик – Лев Полений (Городенківщина) [5, с.54].

У 1867–1869 рр. був переобраний селянин Микола Ковбасюк [5; 3, с.42].

У період парламентської каденції 1871–1873 рр. від Покуття депутатом був греко-католицький священик Йосип Завадовський (Коломийщина) [5, с.25].

Під час парламентської каденції 1873 р., яка вже була за куріальною системою, депутатами від Покуття в Австрійському парламенті стали:

два греко-католицький священики – Олексій Заклинський, москвофільський культурно-освітній діяч, поет і композитор (родом з Тлумаччини) [5, с.25], та парох с. Белелуя Снятинського повіту, з 1861 р. снятинський декан Іван Озаркевич, галицько-український письменник старшої генерації. У 1893 р. Іван Озаркевич був головою делегації галицьких українців до цісаря зі скаргою на галицьку адміністрацію [5, с.44–45]. Депутатом від Покуття в Австрійський парламент у 1889–1907 рр. був селянин, громадсько-культурний діяч – Йосип Гурик (від Станіславської округи) [5, с.21].

У період парламентської каденції 1897–1904 рр. обрано адвоката Теофіла Окуневського (від округу Коломия-Снятин-Косів) [3, с.40] та греко-католицького священика Івана Гробельського (від Станіславської округи) [5, с.20–21].

Депутатами від Покуття в період парламентської каденції 1904–1908 рр. був Лазар Винничук – громадсько-культурний діяч і педагог (Тисмениччина) [5, с.14].

У середині 80-х рр. ХІХ ст. на арену громадсько-культурного і політичного життя виходить плеяда молодих і здібних адвокатів-українців, які внесли вагомий вклад у національне відродження Галичини. На Покутті такими адвокатами були: у Коломиї – Кирило Трильовський, у Городенці – Теофіль Окуневський, у Станіславові – Лев Бачинський та багато інших [1, с.9]. Вони починають відігравати активну роль у суспільно-політичному та культурному житті українського населення краю [1, с.8], що відобразилося на електоральній поведінці покутян, оскільки вже 1907 р. від Покуття у Віденському парламенті було 7 парламентарів. Чотири з них були адвокати: Лев Бачинський – адвокат, громадсько-політичний та державний діяч [5, с.10] (родом з Городенківщини), обраний до парламенту від Станіславського округу, послідовник та популяризатор радикального руху і “Січей” спочатку на Снятинщині, а згодом по всій Східній Галичині [5, с.11]. Кость Левицький – видатний галицький громадсько-політичний діяч, адвокат, учений-правник (родом з Тисмениччини). Після виборів був обраний заступником голови обох посольських клубів (фракцій), а в 1910 р. став головою сеймового клубу та Парламентарної Репрезентації (української фракції) у Віденському парламенті [5, с.38]. Кирило Трильовський – адвокат, публіцист, поет, видавець, журналіст, відомий громадсько-політичний і культурно-освітній діяч, засновник та один із керівників Української Радикальної Партії, головний провідник партії на Покутті, ініціатор і засновник спортивно-пожежного товариства “Січ” [5, с.66]. Переобрали адвоката Теофіла Окуневського. Греко-католицький священик Тит Євген Столобут Войнаровський – галицький громадський і релігійний діяч, публіцист, економіст, посол до австрійського парламенту від УНДП [5, с.16]. Письменник Микола Глібовицький – український письменник і громадсько-культурний діяч москвофільського напрямку (родом з Коломийщини) [5, с.18]. Павло Лаврук – член Української радикальної партії [3, с.41].

У період 1908–1913 рр. послами австрійського парламенту були: відомий письменник, громадсько-політичний діяч Василь Стефаник (Снятинщина) [5, с.62] та адвокат, громадсько-культурний і кооперативний діяч Іван Макух (Глумаччина) [5, с.41].

Депутатами від Покуття в Австрійському парламенті 1911–1918 рр. були адвокати: Володимир Дудикевич – адвокат, один з лідерів галицьких москвофілів на початку ХХ ст., голова групи “новокурсників”, яка відстоювала повну державну єдність Галичини з Росією. Входив до співзасновників і керівного ядра всіх москвофільських інституцій у Коломиї [5, с.24]. Павло Лаврук – селянин (родом з Коломийщини), активний діяч Української радикальної партії та організатор Січового руху на Прикарпатті [5, с.36].

Вкотре переобрали адвокатів Теофіла Окуневського, Кирила Трильовського, Лева Бачинського. Переобрали також письменника В.Стефаника.

Депутатом від Покуття в період парламентської каденції 1912–1917 рр. був Лазар Винничук [5, с.14].

Українські депутати в парламенті активно обстоювали політичні, соціальні та культурні інтереси українського населення Галичини. Особливо гострі дебати між українськими та польськими парламентарями велись навколо автономії Східної Галичини, земельного, мовного та культурно-освітнього питань [1, с.15]. Попри свою нечисленність українські депутати Галичини вели рішучу боротьбу. Вони здобували чималий досвід відстоювання власних прав за допомогою парламентських методів. Цей досвід свідчив: українці Австро-Угорщини активно включилися в модернізаційні процеси, що ставило їх поряд з іншими європейськими народами [5, с.5].

1. Андрухів І. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1845–1939 рр. / І. Андрухів, П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 1996. – 79 с.
2. Лозинський М. Вибори в Австрії / М. Лозинський // Літературно-науковий вісник. – 1907. – Квітень–червень. – Т. XXXVIII. – С. 527–536.
3. Монолатій І. Цісарська Коломия / І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 312 с.
4. Плекан Ю. Боротьба за реформу виборчого законодавства до Австрійського парламенту та Галицького сейму (кін. XIX – поч. XX ст.) / Ю. В. Плекан. – Івано-Франківськ, 2008. – 202 с.
5. Плекан Ю. Перший досвід парламентаризму: українці-депутати австрійського парламенту та галицького крайового сейму (1848–1918) : довідник / Ю. В. Плекан. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2012. – 140 с.

ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Гавриш Тетяна,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Матвієнків С.М.,
кандидат політичних наук, доцент.

Мовне питання в Україні за останні роки набирає все більшої актуальності. У суспільстві виникають дискусії щодо мовної політики, проте ця тема залишається неоднозначною і невирішеною. Це пояснюється особливостями історичного розвитку держави. Українська мова то утверджувалася, то відступала під тиском імперської політики (нараховують 22 заборони української мови, з них 8 – у радянський час). У період новітньої історії, незважаючи на неформальне проголошення рівноправності національних мов, відбувалося її витіснення зі сфери активної суспільної комунікації [3, с.88]. Це призвело до зменшення загальної кількості тих, хто вважає українську мову необхідною складовою для повноцінного функціонування держави. Є приклади використання мови владою задля здобуття більшої кількості прихильників серед електорату. Тому мовна тематика набуває найбільшого розголосу в передвиборчий період як маніпулятивна технологія, що активно поширюється через засоби масової інформації, для задоволення потреб тих чи інших політиків чи політичних сил.

Державна мовна політика – це комплекс цілей і принципів, що визначають застосування мовних практик у різних сферах життя держави й суспільства, а також сукупність правових, адміністративних і господарчих механізмів.

Мовна політика використовує сукупність правових, політичних, культурних та інших засобів, спрямованих на задоволення багатогранних мовних потреб людей різних національностей з урахуванням регіональних особливостей, вільний розвиток і рівноправне використання мов.

Основна мета мовної політики полягає в розвитку української мови та утвердженні її державності, у задоволенні мовних потреб національних меншин. Чинником оптимізації мовної політики є створення всебічних умов для посилення в суспільстві значення державної української мови, розв'язання суперечностей між сутністю національної культури та мовними засобами її реалізації.

Перспективи розвитку й функціонування української мови залежать від усвідомлення українцями поваги до себе як нації. А завданням політичної влади є забезпечення особливого політико-правового статусу української мови в Україні та її всебічного розвитку в усіх сферах суспільного життя.

Світовий досвід регламентує визначальну роль мовного чинника у формуванні національностей, а також зазначає, що поширення однієї мови – найбільш дієвий чинник консолідації нації. Через засоби масової інформації, науку, освіту має забезпечуватися основа духовної культури українського народу, єдність поколінь, наступність й оновлення культурних надбань нації [3, с.83].

Правовою основою для здійснення державної мовної політики в Україні є Конституція України (ст. 10), рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її в навчальному процесі, а також законодавчі акти. Законодавча база в Україні щодо цього питання відповідає загальноприйнятій світовій практиці й узгоджується з відповідними міжнародно-правовими актами.

Проте Закон № 5029-VI “Про засади державної мовної політики”, який у другому читанні ухвалили 248 народних депутатів України, не відповідає ні Європейській хартії, ні положенням Конституції України (статті 10, 22, 24, 92, 157). У висновках Венеціанської комісії також зазначено, що закон не в змозі забезпечити належний баланс між захистом державної мови як об'єднувального чинника в житті суспільства та використанням мов меншин [5, с.24].

Українська мова як державна ще не дістала належного застосування в галузях права, освіти, культури, науки, інформатики, військової справи, судочинства тощо. Неповною мірою використовується державна мова у вищих навчальних закладах, структурах Збройних Сил, інших військових формуваннях [3, с.81].

Підсумовуючи вищесказане, можна перелічити шляхи для удосконалення сучасної мовної політики та підвищення престижу української мови серед населення країни. Керівництвом держави повинна проводитися практика забезпечення населення рідним друкованим словом. Також сприяння українському кінематографу, україномовним музичним гуртам. Зростання функціональної значущості української мови стане реальним лише за умови єдиного мовного ре-

жиму для всіх органів влади – виконавчої, законодавчої, судової, а також витворення україномовного інформаційного простору.

1. Воропаєва Т. Знову про мову. Чому ігноруються висновки російських експертів / Т. Воропаєва // Віче. – 2012. – № 17. – С. 30.
2. Загнітко А. Мовне будівництво в сучасній Україні: найтонша площина взаєморозуміння / А. Загнітко // Слово просвіти. – 2011. – № 47. – С. 10.
3. Єрмоленко С. Державотворча функція української мови / С. Єрмоленко // Мова і українознавчий світогляд : монографія / С. Я. Єрмоленко. – К., 2007. – С. 77–115.
4. Лизанчук В. Чи може бути Україна українською державою без української мови? / В. Лизанчук // Творімо разом Україну! : монографія / В. Лизанчук. – Львів, 2009. – С. 339–390.
5. Який же він закон № 5029 – VI? // Віче. – 2012. – № 17. – С. 24.

КРЕДИТНІ ГРОШІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В XVII ст.

Глінка Роман,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Шологон Л.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

У середині XVII ст. Річ Посполита переживала не найкращі часи. Для боротьби із зовнішніми ворогами та Богданом Хмельницьким уряд Речі Посполитої змушений був постійно збільшувати видатки на утримання війська. Фінансовій стабільності країни було покладено край.

Щоб наповнити казну, було вирішено схвалити нову монетну ординацію, яка передбачала, що від перекарбування одної краківської гривни срібла (201,86 г) державна скарбниця отримуватиме не менше 4,5 злотих прибутку. Після ухвалення монетної ординації 1658 р. відновили роботу численні коронні та литовські монетарні. Незважаючи на це, відбулося скорочення податкової бази та зменшення надходжень до державної скарбниці.

Щоб виправити стан справ на краще, у березні 1659 р. італієць Тіт Лівій Боратіні, який перебував на польській службі, запропонував масовий випуск неповноцінних мідних солідів. Уряд погодився на його пропозицію, оскільки терміново потрібні були кошти. Уряд дозволив емітувати по одному мільйону мідних солідів для Польщі і для Литви. Планувалося випустити 180 млн мідних солідів. Із фунта міді (2 гривни) карбували 300 шелягів, при тому, що фунт міді коштував 45 шелягів. Реальна вартість монети складала 15% від її номінальної вартості. По своїй суті це були перші польські кредитні гроші. У народі їх прозвали боратинками від імені Тіта Лівія Боратіні.

Боратинки мали масу 1,35 г і діаметр 16 мм. Аверс коронних і литовських боратинок був однотипний: бюст Яна II Казимира в круговій легенді “IOAN(NES)•CAS(IMIRVS)•REX”, що означала “ЯН КАЗИМИР КОРОЛЬ”. Під бюстом Яна Казимира були розміщені ініціали Тіта Лівія Боратіні – T.L.V. Реверс коронних боратинок виглядав так: у центрі монети – орел П’ястів, у якого на

грудях герб династії Ваза – снопок, навколо нього кругова легенда “SOLID(VS)•REG(NI)•POLO(NIAE)•1663•” – СОЛІД КОРОЛІВСТВА ПОЛЬЩІ 1663. Литовські боратинки мали інакший реверс: у центрі герб Литви – Погоня, навколо якого кругова легенда “SOLI(DVS)•MAG(NI)•DVC(IS)•LIT(HVANIAE)•1661•” – СОЛІД ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО 1661.

Для карбування коронних шелягів на суму 1 млн злотих Т.Л.Боратіні відкрив монетний двір у м. Уяздов, неподалік Варшави. 19 листопада 1659 р. він розпочав свою роботу, а 1 грудня коронний підскарбій Я.К.Красінський видав універсал про запровадження цих монет в обіг. В Уяздові боратинки карбували до 1666 р. У 1663 р. їх також почали карбувати і на Краківському монетному дворі. Для емісії литовських шелягів планувалося відкрити монетний двір у Бресті, бо Вільно було окуповано іноземними військами. Однак через ряд причин вони з 1660 р. емітувалися в Уяздові. Згодом литовські шеляги карбували у Вільно (1665, 1666), Каунасі (1665, 1666) і Мальборку (1663).

Усупереч очікуванням, випуск 180 млн мідних шелягів фінансового становища держави не поліпшив – він лише прискорив наростання інфляційних явищ. На Боратіні посипалися звинувачення. Стверджувалося, що в Уяздові було відкарбовано шелягів не на 2, а на 4 млн злотих. У лютому 1662 р. сейм створив генеральну скарбову комісію, яка на своєму засіданні у Львові в серпні цього ж року мала повторно заслухати звіт Боратіні та вирішити питання про ліквідацію заборгованості перед військом. Було вирішено відновити карбування мідних шелягів, щоб виплатити гроші війську. Одночасно було знято всі звинувачення Боратіні у зловживаннях. 28 січня 1663 р. з ним було укладено контракт про виготовлення мідних шелягів на суму 5 250 тис. злотих на засадах монетної ординації 1659 р.

Щодо кількості відкарбованих боратинок Р.Шуст у своїй праці подає цифру в 16 млн злотих (1,44 млрд боратинок). Однак більш реальною є цифра в 1,8–2 млрд штук. Таку цифру подає нумізматичний словник Р.Шуста і В.Зварича.

Другим видом неповновартісної монети, яка з’явилася на грошовому ринку Речі Посполитої в період глибокої фінансової кризи, були срібні злотівки. Ініціатором їх випуску був орендар коронних монетних дворів Андрій Тимф. Щоб хоч якось призупинити фінансову катастрофу, уряд Речі Посполитої схвалив його проект. Він зводився до такого: випускати монети номіналом 30 срібних грош (злотий) із срібла 8-лотової проби (500-та) у кількості 60 штук із краківської гривни срібла.

Монети повинні були мати масу 6,729 г і діаметр 31 мм, у тому числі 3,364 г чистого срібла, що з огляду на вартість срібла на ринку становило лише 40% номінальної вартості. Реальна вартість злотівки не перевищувала 12 грошів. Їх емісія здійснювалась у Львові, Бидгощі та Кракові. Від прізвища автора проекту випуску білонних злотівок Андрія Тимфа ця монета отримала народну назву “тимф”. Всього їх було відкарбовано близько 11 млн 250 тис. шт.

На аверсі тимфа була зображена коронована монограма короля Яна II Казимира – “ICR” і кругова легенда в два ряди: “DAT: PRETIUM: SERVATA: SALUS / POTIORQ3. METALLO. EST” – БАЖАННЯ ВРЯТУВАТИ ДЕРЖАВУ ДОРОЖЧЕ, НІЖ ВАРТІСТЬ МЕТАЛУ. На реверсі зображено герби Польщі

(орел П'ястів), Литви (Погоня) і династії Ваза (снопек). Під гербами вміщувався номінал монети: "XXX GRO(SSVS)/•POL(ONIAE)•" – 30 грош Польщі. Навколо кругова легенда: "MONET(A): NOV(A): ARG(ENTEA): REG(IS): POL(ONIAE)" – МОНЕТА НОВА СРІБНА КОРОЛІВСТВА ПОЛЬЩІ, і в кінці рік карбування. Інколи на монеті по обидва боки від герба фіксувалися ініціали Андрія Тимфа – А. Т. Частина монет, відкарбованих у Львові, відрізняється великою літерою "R" у монограмі короля. Однак є припущення, що на цьому монетному дворі випущено також тимфи з малою літерою "R".

Підсумовуючи огляд, можна зазначити, що боратинки разом із тимфами, заповнивши грошовий ринок Речі Посполитої, призвели до повного розладу грошового господарства і всієї економіки держави. Через нестачу повновартісної розмінної монети вони продовжували домінувати в грошовому обігу аж до другої половини XVIII ст., коли у 1765 р. вони були вилучені з обігу.

1. Зварич В. В. Нумізмати́ка : довідник / Зварич В. В., Шуст Р. М. – Тернопіль, 1998. – 464 с.
2. Котляр М. Ф. Нариси історії обігу і лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. / М. Котляр. – К. : Наукова думка, 1981. – 240 с.
3. Шуст Р. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні : навч. посіб. / Р. Шуст. – К. : Знання, 2007. – 371 с.
4. Szwagrzyk A. J. Pieniadz na ziemiach polskich X–XX w. / A. J. Szwagrzyk. – Wrocław, 1970. – 406 s.

БЕСТУЖЕВСЬКІ ВИЩІ ЖІНОЧІ КУРСИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ СЛІД

Залевська Інна,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Вітенко М.Д.,
кандидат історичних наук, доцент.

Вищі жіночі (Бестужевські) курси як провідний жіночий університет Російської імперії приваблював багатьох уродженок України, які прагнули системної вищої освіти. Ці курси, відомі демократичними традиціями жіночого студентства, виглядали в очах потенційних абітурієнток осередком вільнодумства, центром, який сприяв виробленню власного світогляду та допомагав включитися в громадську діяльність [1, с.247].

Згідно з даними офіційного перепису, проведеного 1909 р. Статистичним семінарієм курсів, серед 1 698 слухачок, які взяли участь в опитуванні (що становить близько третини від загальної кількості 5 100 курсанток), "малоросками" назвалися 2,8% із них. Чимало уродженок України могли назватися "великоросками", яких нараховувалося 69,4% [4, с.V, 2]. Крім того, на думку професора Петербурзьких ВЖК О.Кауфмана, до цієї цифри "має бути віднесена значна більшість тих, хто походив із змішаних шлюбів" [5, с.64].

Серед загальної кількості слухачок Бестужевських ВЖК представництво уродженок України стало помітним вже невдовзі після відкриття курсів. Однією з них була харків'янка Ольга Антонівна Добіаш-Рождественська (1874–1939) – медієвіст, письменниця, палеограф, історик культури. Вона увійшла в історію як перша жінка Російської імперії, яка захистила магістерську (1915 р.) та докторську (1918 р.) дисертацію в галузі всесвітньої історії. З 1915 р. учена обійняла посаду професора Бестужевських курсів; їй же належить першість у введенні до навчального процесу у вищій школі предмета палеографії [6, с.144].

Яскравою особистістю спершу серед слухачок, а надалі – і серед викладачок ВЖК була також майбутній видатний український історик та етнограф Олександра Яківна Єфименко. У 1908 р. вона виступила ініціатором створення на Бестужевських курсах українського гуртка і бібліотеки, часто організовувала зустрічі слухачок із членами української громади в Санкт-Петербурзі. У 1910 р. Харківським університетом їй надано вчений ступінь доктора історії та обрано професором. Українки-бестужевки вважали лекції проф. Єфименко особливо важливими, адже вони “розсували рамки провінційної історії України, і вона розкривалася перед нами як одна з частин загальноісторичного процесу” [1, с.192].

Також слід особливо відзначити Варвару Павлівну Тарновську, яка протягом 33 років виконувала обов'язки скарбника Вищих жіночих курсів. Надія Олександрівна Білозерська – перекладачка, журналістка, громадська діячка (дружина В.М.Білозерського, редактора й видавця в Санкт-Петербурзі журналу “Основа” в 1861–1862 рр.) – сприяла популяризації курсів серед столичної інтелігенції.

Слухачкою Бестужевських курсів з 1913 р. була також майбутня українська громадська і державна діячка, історик та публіцист киянка Надія Віталіївна Суrowsцова (Олицька). Вона – перша жінка України, яка отримала науковий ступінь доктора філософії Віденського університету, в'язень гулагівських таборів (1927–1954 рр.), усе своє життя присвятила ідеї української державності [7, с.45–46].

Також слухачками курсів свого часу були такі видатні особистості, як Анна Андріївна Ахматова (Горенко) – видатна російська поетеса українського походження; Наталія Яківна Шульгіна-Іщук – професор математики, автор першого українського математичного шкільного підручника на Наддніпрянщині; відомий сходознавець, автор праць з історії ранньохристиянської і візантійської церкви Ніна Вікторівна Пігулевська (Стебницька) та багато інших.

Важливою складовою присутності слухачок-українок у Північній столиці було включення багатьох із них до українського та російського громадських рухів, зокрема помітна їхня участь у революційних подіях 1905–1907, 1917 рр.

1. Санкт-Петербургские Высшие женские (Бестужевские) курсы (1878–1918) : Сборник статей. – Л., 1973.
2. Федосова З. П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878–1918) / З. П. Федосова ; под. ред. З. Д. Днепрова. – М., 1980.
3. Вахромеева О. Б. Духовное пространство Университета: Высшие женские (Бестужевские) курсы, 1878–1918 гг. : Исследования и материалы / О. Б. Вахромеева. – С. Пб., 2003.
4. Слушательницы Санкт-Петербургских Высших женских (Бестужевских) курсов по данным переписи (анкет), выполненной статистическим семинарием в ноябре 1909 г. – С. Пб., 1912. – С. V, 2.

5. Кауфман А. Русская курсистка в цифрах / А. Кауфман // Русская мысль. – М., 1912. – Кн. VI.
6. Самойленко О. Ольга Анатоліївна Добіаш-Рождественська – видатний медієвіст, культуролог і палеограф-латиніст / О. Самойленко // Ніжинська старовина : Науковий історико-культурологічний збірник. – 2006. – Вип. 2 (5). – С. 142–146.
7. Суровцова Н. Спогади / Н. Суровцова. – К., 1996.

РІЗДВЯНА ОБРЯДОВІСТЬ У СЕЛІ СТАЛЬНІВЦІ (STĂLINETI) НОВОСЕЛИЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Краснюк Олена,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Паньків М.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Різдво займає центральне місце не тільки в зимовому циклі свят, але в усій календарній обрядовості. За своїм значенням майже не поступається Великодню. Це вважається християнським святом, однак коріння багатьох обрядів є язичницького походження.

Метою цієї статті є висвітлити й охарактеризувати традиції й звичаї населення, що проживає в Стальнівцях уже протягом багатьох століть.

Це свято, за народними уявленнями, вважалось і вважається часом, коли пробуджувалась і ставала особливо небезпечною всіляка нечиста сила: відьми, чорти, злі духи тощо [1, с.12]. Найбільшу небезпеку, з точки зору селянина, становили вечори і ночі напередодні Різдва. Саме тоді й виконувалися головні урочисті й захисні процедури та обряди. Не стало винятком і населення села Стальнівці, яке знаходиться за 33 км від районного центру і за 66 км від обласного центру. Перша згадка про село в документах відноситься до 1432 року, 98% населення якого становлять румуни, решта – українці, поляки, білоруси, росіяни [3].

Особливо багато роботи до приготування лягало на плечі жінок. Саме вони прибирали в хаті: обмазували глиною долівку, білили стіни, стелю, піч, мили лави і столи тощо. На час свят з хати виносили все, що стосувалося буденної жіночої роботи (гребені, днища, мотвила, веретена, починки, клубки) [2, с.14]. Всі приготування до цього великого свята розпочиналися ще 20 грудня – на святого Ігнатія, коли селяни мали право різати свиню. У давнину свиня була символом рослинності, весни і жертва зими. Цей день вважався сакральним, оскільки Ігнатій – румунський міфічний бог, який карав жінок, якщо вони в цей день працювали (зазвичай їх боліла спина). Тварину приносили в жертву в день його смерті й воскресіння, у час зимового сонцестояння.

Святкування Різдва розпочиналося вже ввечері 24 грудня (за новим стилем, 6 січня). У румунів, які проживали в цьому селі, в основі багатьох звичаїв, які побутували напередодні Різдва, лежала ініціальна магія (магія першого дня), наприклад, щоб прожити весь рік у злагоді, на святвечір та на Різдво не можна було лаятись, сперечатись, карати дітей тощо. У Різдвяні свята нічого не зичили

й не позичали, оскільки вірили в те, що це призведе до бідності [2, с.4]. З днем Різдва в селян були пов'язані деякі прогнози й ворожіння, які є переважно аграрного й сімейного характеру. Наприклад, зоряна ніч перед Різдром обіцяла врожайний рік; за розміром стеблини сіна, яку виймали з-під святкової скатертини, визначали, кому судився вік довгий, а кому короткий [3]. Наймолодшому представнику родини давали миску, наповнену курячими, гусячими яйцями, і він мусив лізти під стіл і кликати курчат, щоб цілий рік водилися квочки [5]. Святвечерівська вечеря зберегла архаїчну простоту як у відборі страв, так і в їх приготуванні. На стіл вони клали, як і українці, 12 страв: 1 – особливо випечений з першого тіста калач, напередодні Різдва після заходу сонця його вішали на цвях на східній стіні хати й тримали там до весни. До Різдва виготовляли й інші калачі круглої форми, які називалася “colacii Crăciunului” (калачі Кречуна) [1, с.14]. Ніхто не сідав за стіл, доки господиня не обійде три рази навколо хати із свічкою в руках та ладаном, скликаючи мертві душі родичів за стіл. Ритуальна вечеря починалася із запаленням воскової свічки, яку вставляли в спеціальне заглиблення обрядового хліба – “кречуна” [3]. Також дівчата о дванадцятій годині виходили на двір ворожити, йшли до свиней, коли вони тихо спали, дівчата прислухалися й тихенько питали, в якому році вийдуть заміж, по черзі перелічуючи кожен наступний рік, коли свиня хрюкне, то в тому році, значить, вийде дівчина заміж.

На другий день, тобто на саме Різдрво, вже дозволялося вживати скоромну їжу, серед якої домінували страви із свинини. Традиційною стравою Стальнівчан та переважно “помана поркулуй”, що в перекладі з румунської означає “на спомин душі свині”. Одна з улюблених багатьма м'ясних страв – ковбаски без оболонки, звані “мітітей” або “міч”. Солодкі страви – плечинта (листяковий пиріг з бринзою або сиром), домашні пиріжки, млинчики. Напитки – як і колись, так і тепер селяни виробляють домашнє вино.

Із самого ранку люди йдуть до церкви. Після літургії всі відвідують цвинтар, щоб покласти свічку на могилі своїх родичів і цукерки, віруючи, що вони також святкують це велике свято, кроплять навколо могили свяченою водою. Після того розходяться по своїх домівках, очікуючи гостей. Для них накривали столи [7].

У давнину побутував звичай “трубки”. Збиралися вісім-десять хлопців і наймали трубаря, котрого кожен хлопець вів до своєї дівчини, щоб колядувати. Дівчина приготувлювала гарний калач, і коли парубки виконали колядку, вона виходила із цим калачем. Так само виходять її батьки. Вони дякували за коляду, а дівчина ламала цей калач надвоє. Половину давала своєму нареченому, а іншу половину повертала назад до хати. Це тому, що у випадку, коли інший гурт, інша трубка прийде колядувати, то дівчина виносила залишену половину ламаного калача, і це є знаком того, що її наречений вже приходив колядувати, тому хлопець не може мати претензій. Тепер цей звичай дещо змінений. Збираються також багато парубків, наймають музику (живий оркестр: трубач, саксофоніст, акордеоніст, барабанщик тощо) і ходять по хатах, де є дівчата на виданню. Музиканти грають 2–3 танці, хтось з парубків бере дівчину танцювати, інші хлопці роблять “хору” (рум. нац. танець, схожий на польку), потім виходять батьки й частують хлопців вином, солодощами, дівчина дає гроші [6].

Існують багато колядок, серед найпопулярніших, які використовують християни цього села, є: “Яка блага вість” (О че весте міну нате), “Спустилися янголи на землю – Коборита – у коборит” та ін.

Таким чином, Різдво є надзвичайно важливим святом для всіх християн, котрі святкують народження Христове. У селі Стальнівці, як у багатьох селах з румунським корінням, хоч розташоване воно на території України, зимові звичаї, особливо різдвяні, очікуються з великою емоцією й радістю. Християни обмінюються привітаннями “Hristos s-a născut”, що означає “Христос народився”, у відповідь “în râul Iordan” “в річці Йордан!”

1. Кожолянко Г. К. Етнографія Буковини / Г. К. Кожолянко. – Чернівці : Золоті литаври, 2004. – Т. 3.
2. Popescu S. W. Obiceiurile de iarnă / S. W. Popescu // Zorile Bucovinei. – 1992. – 27 decembrie.
3. Rața Ionuț (Раца Іонуц) – 1934 р. (79 років) народження, с. Стаднівці, Новоселицький район, Чернівецька обл. Безграмотний.
4. Raba Evdochia (Раба Евдокія) – 1917 р. (96 років), с. Стаднівці, Новоселицький район, Чернівецька обл. Незакінчена середня освіта.
5. Seban Ana (Чебан Ана) – 1933 р. (80 років), с. Стальнівці, Новоселицький район, Чернівецька обл. Середня освіта.
6. Rugac Simion (Рурак Сімеон) – 1953 р. (60 років), с. Стальнівці, Новоелицький район, Чернівецька обл. Середня освіта. Праціник будинку культури в селі.
7. Cercas Natalia (Черкас Наталія) – 1908 р. (105 років), с. Стальнівці, Новоселицький район, Чернівецька обл.

ВЗАЄМИНИ МІЖ НАДДНІПРЯНСЬКИМИ І ГАЛИЦЬКИМИ УКРАЇНЦЯМИ В 60–70-х рр. ХІХ ст.

Коруняк-Кабаль Ольга,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Райківський І.Я.,
кандидат історичних наук, доцент.

У досліджуваний період етнічні українські землі входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій, де в ставленні до місцевого населення проводилася асиміляторська політика, передусім під владою російського царизму. Серед засобів взаємопізнання і зближення українців (“русинів”, “малорусів”) по обидва боки австро-російського кордону були культурні взаємозв’язки, що почали встановлюватися ще з 1820-х рр. Метою цього дослідження є спроба встановити причини, хід і наслідки активізацій взаємин між наддніпрянськими і галицькими українофілами.

Основними причинами, які привели до активізації взаємозв’язків, на наш погляд, були: посилення національного гноблення щодо наддніпрянської інтелігенції з боку російського царизму після видання Валуєвського циркуляра 1863 р. та Емського указу 1876 р.; легальні можливості для розвитку української культури в півдавстрійській Галичині внаслідок демократичних реформ 60–

70-х рр. ХІХ ст.; прагнення обох сторін – як галицької, так і наддніпрянської – довести існування єдиного українського народу, який, незважаючи на імперський кордон, має самобутню культуру, мову, традиції; вплив на активізацію взаємин між галицькими і наддніпрянськими діячами національно-культурного відродження інших слов'янських народів.

Першим, хто активно намагався використати Галичину як плацдарм для розвитку української культури, був П.Куліш, який у 1858, 1869, 1872, 1880 і 1882 рр. здійснював візити до Галичини, де налагодив зв'язки з колишнім діячем “Руської трійці” Я.Головацьким, редактором русофільської газети “Слово” Б.Дидицьким, редколегією часописів “Вечорниці”, “Мета” народовцями К.Климковичем, Д.Танячкевичем, редакторами журналу “Правда” у Львові О.Партицьким, Л.Лукашевичем, А.Вахнянином та ін. У ході взаємин із галичанами П.Куліш закликав до використання в літературі української народнорозмовної мови, надавав матеріальну допомогу галицьким інституціям – Народному дому, Ставропільській друкарні, з 1867 р. став співредактором журналу “Правда”, взяв участь у редагуванні “Руської читанки для вищих гімназійних класів” О.Барвінського. У 1871 р. для того, щоб засвідчити окремішність української мови, православний П.Куліш разом з греко-католиком І.Пулюєм перекладав на українську мову Святе Письмо. Спільна робота над перекладом була закінчена лише в 1903 р. [3, с.220].

Особливу роль у розвитку українського руху в Галичині відіграв полтавський громадівець О.Кониський. Перші зносини з Галичиною О.Кониський встановив наприкінці 1862 р., коли почав надсилати свої твори до народовських часописів “Мета”, “Русалка”, русофільської газети “Слово”. Перший особистий візит у Галичину наддніпрянець здійснив у 1865 р. Під час спілкування з галицькими українцями О.Кониський з 1867 р. почав надавати фінансову підтримку “Правді”, а у 1873 р. взяв участь у заснуванні “Товариства імені Шевченка”, спільно з народовцем О.Барвінським розробив статут товариства. Важливу роль у розвитку українського руху в Галичині відіграв наддніпрянський композитор М.Лисенко, який у 1868 і 1873 рр. побував у Галичині. До святкування Шевченкових роковин у 1868 р. він написав музику на текст “Заповіту” Т.Шевченка, що поклало початок створенню великого циклу “Музика до Кобзаря” [1].

У 1871 р. взаємини з Галичиною налагодив київський громадівець М.Драгоманов, який намагався використати її як форпост для поширення ідей “громадівського соціалізму”. Під час взаємин із галичанами наддніпрянець у 1873 р. узяв участь у комплектуванні бібліотеки НТШ, здійснив у 1875 р. науково-етнографічне подорож на Закарпаття й Буковину. За посередництва М.Драгоманова в Галичині із середини 70-х рр. ХІХ ст. активно поширився радикальний рух, наслідком якого стала поява ряду соціалістичних видань (“Громадський друг”, “Дзвін”, “Молот” та ін.), утворення в 1890 р. першої політичної партії – Русько-української радикальної партії [2, с.320].

Не менш важливими для розвитку української культури були зв'язки з галичанами таких відомих наддніпрянських діячів, як О.Косач, що при підтримці етнографа М.Бучинського в 1876 р. укомплектувала збірник “Альбом малоруської орнаментики”; Є.Скоропадської, що в 1873 р. для заснування “Товариства імені Шевченка” передала 20 тис. австрійських крон; М.Кропивницького, який

протягом 1875–1876 рр. був режисером театру “Руська бесіда”; А.Йоніна, який спільно з М.Бучинським у травні 1870 р. розробили етнографічну карту Галичини; А.Гладкого, який прагнув видати енциклопедію галицького краю, але через фінансові проблеми задум не вдалося реалізувати; О.Потебні, який при сприянні Я.Головацького у 1879 р. видав цінний для етнографії “Розбор сборника Я.Головацького” [4, с.33–39].

Загалом особисті взаємини між галицькими і наддніпрянськими діячами в 60–70-х рр. ХІХ ст. сприяли витворенню єдиної національної культури, політичної думки, української національної свідомості. При цьому в процесі консолідації кожна з двох “гілок” українського народу відіграла свою важливу роль. Наддніпрянські діячі, не маючи можливості для вільного національного розвитку в Російській імперії, здебільшого продукували ідеї, тоді як галицькі русини-українці в конституційних умовах Австро-Угорщини, при науковій і матеріальній підтримці наддніпрянців, реалізовували їх на місцевому ґрунті в практичну справу, творячи цим новочасне українське національне життя.

1. Бернацька Г. Із невідомого листування М. Лисенка з галичанами / Г. Бернацька. – Львів, 1993. – 264 с.
2. Драгоманов М. Автожиттєпис / М. Драгоманов ; уклали І. Грищенко, В. Короткий, М. Томенко. – К. : Либідь, 2009. – 444 с.
3. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш. Особистість, письменник, мислитель : у 2 т. / Є. Нахлік. – К. : Український письменник, 2007. – Т. 1. – 463 с.
4. Студинський К. До історії взаємин Галичини з Україною в рр. 1860–1873 / К. Студинський. – Львів, 1906. – 40 с.

УЧАСТЬ КНЯЗЯ А.Є.ЧАРТОРИЙСЬКОГО В ЛИСТОПАДОВОМУ ПОВСТАННІ 1830–1831 рр.

Паньків Тетяна,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Комар В.Л.,
доктор історичних наук, професор.

Після того, як А.Є.Чарторийський 1806 р. пішов у відставку з поста міністра закордонних справ Російської імперії, він особливу увагу приділив освітній діяльності, зокрема Віленському навчальному округу, куратором якого став 1803 р. На цій посаді князь пробув більше 20 років. Після звільнення А.Є.Чарторийський відновив свою політичну діяльність лише 1830 р. Причиною стало Листопадове повстання.

Увечері 29 листопада 1830 р. група змовників на чолі з Л.Набеляком і С.Гоцинським напала на палац Бельведер, де перебував Костянтин Павлович. Варшава опинилася в руках повсталих [1, с.34].

3 грудня 1830 р. розпочав роботу Тимчасовий уряд на чолі з А.Є.Чарторийським. Князь ставив перед собою ряд завдань: приєднати до Королівства

Польського земель на схід від Бугу, заручитися міжнародною підтримкою та укласти угоду з Росією [2, с.290].

21 грудня Ю.Хлопіцький оголосив про сформування Національної ради на чолі з А.Є.Чарторийським. 25 січня 1831 р. сейм ухвалив Акт детронізації Миколи I, а 30 січня А.Є.Чарторийський очолив Національний Уряд. На такий крок князь пішов, щоб не зашкодити справі, а уряд він вважав політично недієздатним в умовах назрівання збройного конфлікту з Росією [1, с.35].

Після битви під Грохотом 25 лютого 1831 р., яка не принесла полякам перемоги, князь знову вирішив заручитися підтримкою Англії, Франції та Австрії. Були розіслані посланці уряду до всіх європейських столиць, проте їх чекало розчарування: Англія та Франція, після звістки про детронізацію Миколи I, відмовила полякам, а Австрія не збиралася втрачати Галичину, тому загострювала своє ставлення до Польщі.

Основні сили російської армії вдарили на поляків під Остроленкою, де 26 травня 1831 р. відбулася велика битва, у якій поляки зазнали поразки [4, с.32]. Населення Варшави вимагало зміни уряду і головнокомандувача, покладаючи на них відповідальність за поразки. 15 серпня 1831 р. натовп роздратованих людей вдався до самосуду. Голова уряду А.Є.Чарторийський спішно виїхав з Варшави, а сам уряд припинив існування [5].

19 вересня князь брав участь у нараді, яка відбулася в м. Кельц. Планувалося створити в межах цих воєводств Національний Уряд на чолі з А.Є.Чарторийським. 20 вересня 1831 р. князь направився до ставки генерала С.Ружицького, де було вирішено вкотре домогтися підтримки іноземних дворів. Із цією метою А.Є.Чарторийський відправився до Кракова. 26 вересня туди увійшли російські війська. Князь покинув місто, подавшись в еміграцію [3, с.86].

Таким чином, А.Є.Чарторийський взяв безпосередню участь у Листопадовому повстанні. Однак всі його намагання консолідувати визвольні сили, а також спроби заручитися міжнародною підтримкою не мали успіху. Поразка повстання стала завершальним етапом політичної діяльності князя на Батьківщині та початком національного руху в еміграції.

1. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1890 / Г. Дильонгова. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 239 с.
2. Зашкільняк Л. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 753 с.
3. Damski P. Federacyjne koncepcje księcia Adama Jerzego Czartoryskiego w memoriale “O systemie politycznym, który winna stosować Rosja / P. Damski // Iuvenilia. – 2007. – № 2. – S. 89–100.
4. Gadon L. Książę Adam Czartoryski podczas Powstania Listopadowego / L. Gadon. – Kraków, 1990. – 255 s.
5. Saletra W. Działalność księcia Adama Jerzego Czartoryskiego w końcowej fazie powstania listopadowego – wrzesień 1831 r. [Електронний ресурс] / W. Saletra. – Режим доступу : http://kinib.konferencja.ukw.edu.pl/universitas/universitas_39.pdf.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ УРЯДУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Процюк Іван,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Москалюк М.Ф.,
кандидат політичних наук, доцент.

Україна – традиційна європейська держава, де влада орієнтується на отримання членства в Європейському Союзі, захищаючи згідно з Конституцією України демократичні цінності, права людини, її безпеку та недоторканність, що постає найвищою соціальною цінністю. Забезпечення прав і свобод громадян є головним обов'язком держави. Тому для втілення в життя цих положень потрібні сучасні демократично-правові підходи до визначення повноважень виконавчої гілки влади та принципово нова державно-управлінська діяльність для перебудови Кабінету Міністрів України та здійснення ефективної державної політики в Україні.

Аналіз стану виконавчої влади в Україні показує, що сьогодні в усіх трансформаційних та оптимізаційних процесах було досягнуто небагато. Однак певні зрушення на краще можна простежити:

- перетворено апарат Кабінету Міністрів України (КМУ) в обслуговуючий виконавчий орган, що очолюється міністром, а не державним службовцем;
- збудовано владну вертикаль влади, яка активно співпрацює з Президентом України та Верховною Радою України;
- утверджено провідну роль міністерств серед центральних органів виконавчої влади;
- запроваджено урядові департаменти та управління як якісно нову організаційну форму діяльності Уряду.

Всі вищезазначені заходи заклали підвалини щодо оптимізації функціональних обов'язків центрального органу виконавчої влади та збалансування реалізації державної політики в Україні, але попри все залишаються відкритими ряд ключових проблемних сфер, серед яких і конституційно-правова компетенція, порядок формування та відповідальності, повноваження Прем'єр-міністра України з поверненням до формально змішаної, а по суті – президентської моделі організації політичної системи, заснованої у 1996 році, – залишаються нерозв'язаними.

Загалом у сучасній політичній системі відтворюється ситуація посиленої у порівнянні з урядом президентської компетенції, через це глава держави не пов'язаний з ним політичною відповідальністю. Уряд складає повноваження тепер не перед новообраним парламентом, а перед новообраним Президентом. Відповідальність перед Президентом у політичному сенсі має означати готовність кожного уряду неухильно дотримуватися політичного курсу глави держави. Політична автономія уряду послабилась.

Задля покращення конституційно-правового статусу Кабінету Міністрів України автор вважає за доцільне розглянути досвід функціонування урядової

влади у Франції (як держави з тотожною формою правління). Саме з позицій розгляду французького досвіду урядування автор схиляється до думки про необхідність посилення самостійності КМУ та його можливостей здійснення політики в системі розподілу повноважень.

Серед пропозицій щодо посилення ролі КМУ – необхідність удосконалення переліку суб'єктів законодавчої ініціативи. Звертається увага також на необхідність розв'язання проблеми відсутності достатніх важелів впливу КМУ на місцеві державні адміністрації (МДА). КМУ, зокрема, не може скасувати рішення голів МДА – цим повноваженням наділений Президент. Великого значення набуває також розв'язання проблеми забезпечення стабільності роботи КМУ.

Якщо проаналізувати положення Основного Закону України, то можна дійти висновку, що він не надає Кабінету Міністрів України жодних важелів тиску на парламент, які б дозволили йому забезпечити швидке прийняття необхідних законів. Уряд може вплинути на парламент лише двома шляхами, які уможливорює чинний Основний Закон: визначити умовою своєї відставки неприйняття того чи іншого законопроекту в редакції, запропонованій Кабінетом Міністрів України; звернутись до Президента України з вимогою застосувати право вето щодо прийнятого парламентом та невідповідного уряду закону (у тому числі поставивши можливість своєї подальшої діяльності у залежність від рішення глави держави щодо застосування/незастосування ним права вето). Отже, на цьому етапі державотворення Кабінет Міністрів України потребує суттєвих змін, які потрібно розглядати в контексті реформи органів влади.

Таким чином, сьогодні потребує дослідження саме механізм та проблеми реалізації норм, що закріплюють складові конституційно-правового статусу Уряду України, а також взаємодія вищого органу виконавчої влади з іншими елементами конституційної системи, які найбільш суттєво впливають на діяльність Уряду та щодо яких зазначений орган здійснює вплив. Дослідження сукупності вказаних обставин дозволяє сформулювати реальне уявлення про конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та його місце у вітчизняній конституційній системі.

1. Балан С. В. Конституційна реформа в Україні: у пошуках політичного балансу / С. В. Балан ; за заг. ред. С. В. Балана, С. Г. Конончука. – К. : Лікей, 2011. – 44 с.
2. Закон України “Про Кабінет Міністрів України” від 07.10.2010 р. № 2591–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show-%2F2591-17/page>.
3. Конституционное право зарубежных стран / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М. : Норма, 2005. – 147 с.
4. Конституційна автономія уряду: шляхи вирішення проблеми / за заг. ред. С. Конончук, С. Балана. – К. : Лікей, 2010. – 36 с.
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>.
6. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. № 950 “Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF>.

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ОКУПАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ В ГАЛИЧИНІ В 1941–1944 рр.

Савіцький Роман,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стефанюк Г.В.,
кандидат історичних наук, доцент

Максимальне наближення до осмислення історичної дійсності можливе тільки завдяки залученню до наукового обігу якнайширшого кола документальних матеріалів. Для сучасної національної історіографії це питання має особливе значення (зважаючи на неоднозначну радянську традицію історіописання).

Джерелами до вивчення повсякденного життя галицького соціуму в роки Другої світової війни є, насамперед, архівні документи, матеріали, опубліковані у збірниках документів, тогочасна преса, спогади та мемуари українських громадсько-політичних діячів, свідчення очевидців і кінофотодокументи.

Велике значення для дослідження проблематики мають архівні документи. Окуповану територію представляють документи нечисленних фондів місцевих органів окупаційної адміністрації повітових комісаріатів (2 фонди) та місцевого самоврядування (2 фонди окружних староств, 2 – міських та 2 – волосних управ) [3, с.254], які знаходяться в Державному архіві Івано-Франківської області. У фонді Станіславського окружного староства [1] містяться розпорядження Генерального Губернаторства, Станіславської обласної управи про ведення актів громадянського стану, реєстрацію сімей, члени яких мобілізовані в армію, наявність безробітних, списки та анкети хворих, заяви учнів середніх шкіл про призначення стипендій, листування із сільськими управами, адміністративними та фінансовими органами. У фонді Коломийського окружного староства [2] зберігаються документи про оподаткування, вивезення сільськогосподарської продукції, відправлення до Німеччини на примусові роботи. У цьому фонді ознайомлюємось із свідоцтвами, виданими магістратом на використання житлової площі, заяви громадян про надання житлової площі та видачу ордерів, дозволів на придбання будинків, будівельних матеріалів та ін.

Наукове значення мають також збірники опублікованих документів, зокрема, “Львівщина у Великій Вітчизняній війні...” та “Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні...”. У радянську добу увагу читача акцентували на злочинах окупаційної влади та героїчній боротьбі радянського підпілля (наприклад: “Советская Украина в годы Великой Отечественной войны... в 3 т.”). У 2006 р. вийшла друком книга “Архіви окупації: 1941–1944” [3], в якій уміщено огляд фондів обласних архівів України, подано збірку статей про Другу світову війну, а також світлини того часу. У виданні вперше представлено інформацію про так звані “окупаційні фонди” державних архівів України, які довгий час перебували під грифом “цілком таємно”.

Важливою групою історичних джерел виступає тогочасна періодика воєнного часу. Серед них найбільший інтерес для нас становлять масові щоденні газети: “Краківські вісті”, “Львівські вісті”, “Українське слово”, “Станіславське

слово”, “Українська дійсність” [5]. Зрозуміло, що з огляду на німецьку цензуру, періодика не завжди могла претендувати на об’єктивність.

Певне місце серед джерельних матеріалів займають спогади та мемуари українських громадсько-політичних діячів. Зокрема, у цьому контексті варто згадати праці Р.Крохмалюка “Заграва на Сході...”, К.Паньківського “Роки німецької окупації”, В.Кубійовича “Мемуари. Роздуми” та ін. Вони мають здебільшого мемуарний характер.

Усна історична інформація набуває цінності тільки у випадку її фіксації та детального наукового аналізу. “Усна історія” є особливо важливою для висвітлення проблеми функціонування соціуму Галичини в період нацистської окупації, оскільки учасники тих подій сьогодні живі і мають бажання ділитися своїми спогадами. Методологічні поради та специфіку такого історичного джерела проаналізувала дослідниця Л.Задорожна у статті “Діти війни”. Якщо говорити про документальне відео періоду Другої світової війни, то перш за все варто згадати стрічки О.П.Довженка “Битва за нашу радянську Україну” й “Перемога на Правобережній Україні...”. Дослідник Л.П.Маркітан так охарактеризував ці роботи: “...Кінокартини є безцінним матеріалом для дослідників... О.П.Довженко якнайширше використав зйомки 24-х кінооператорів, багатьох фотокореспондентів, зроблені в основному на території України... Чи не найпершим О.П.Довженко використав трофейну німецьку кінохроніку...” [6, с.193]. Фотодокументи, здебільшого, видаються не як окреме історичне джерело, а як ілюстрація та пояснення до текстового матеріалу [3; 4]. Така специфіка притаманна як для радянського періоду, так і для сучасності.

Отже, окупаційна політика Німеччини в Галичині в період нацистської окупації представлена широкою джерельною базою, яка є багатовимірною і має великий евристичний потенціал, що потребує подальших ґрунтовних досліджень.

1. Державний архів Івано-Франківської області, ф. Р-36. Станіславське окружне староство, м. Станіслав дистрикту Галичина, 48 справ.
2. Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-37 сч. Коломийське окружне староство, м. Коломия дистрикту Галичина, 17 справ.
3. Архіви окупації: 1941–1944 / упор. Н. Маковська. – К. : КМ Академія, 2006. – 872 с.
4. Задорожна Л. В. “Діти війни”: спогади як джерело знань / Л. В. Задорожна // Історія в школі. – 2006. – № 5. – С. 26–30.
5. Курилишин К. І. Українське життя в умовах німецької окупації (1939–1944 рр.): за матеріалами україномовної легальної преси / К. І. Курилишин. – Л. : Піраміда, 2010. – 326 с.
6. Маркітан Л. П. Друга світова війна в документальних кінофільмах Олександра Довженка / Л. П. Маркітан // Вісник Прикарпатського університету : науковий збірник. Історія. – 2007. – Вип. 12–13. – С. 192–196.

ЗАМОВЧУВАННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Бачкур Надія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Актуальними в сучасному мовознавстві є питання, що сприяють розв'язанню проблеми “комунікація і художній текст”. Її дослідження неможливе, на нашу думку, без з'ясування ролі невербальних засобів спілкування, непрямих мовленнєвих актів, закодованих у художньому тексті, серед яких важливу роль належить замовчуванню. Розширення аспектів спілкування зумовлює підвищення інтересу до прагматичної сфери замовчування, тому **мета дослідження** полягає в осмисленні цього феномену замовчування та виявленні його значень у художньому тексті крізь призму лінгвопрагматики.

Передусім з'ясуємо семантику лексем “замовчування” і “мовчання”. Значення лексеми “замовчування” є прозорим – “приховати інформацію з певною метою (не викрити самого себе, зберегти таємницю, стримати обурення, страх” тощо). Мовчання розглядаємо як синонімічне до слова “замовчування”, оскільки беремо до уваги тільки одне з його значень: “не розказувати, не говорити про кого-, що-небудь; зберігати в таємниці” [3, с.682], тобто характеризуємо *комунікативно значуще мовчання*. Погоджуємося з думкою Н.Арутюнової про те, що поняття “мовчання” формується на фоні говоріння і є вторинним. Відповідно і прагматика мовчання базується в контексті прагматики говоріння. Так, замовчування, як і мовленнєвий акт, є адресованим і має комунікативну мету [1, с.108].

Як зазначає Є.Радіонова, а матеріал нашого дослідження підтверджує цю думку, прагматичне значення мовчання можна поділити на дві групи [6, с.181]:

1) *мовчання, викликане емоціями (спонтанне)*. Воно може бути зумовлене позитивними емоціями (радість, приємне здивування, любов, турбота про когось, повернення надії на щось) та негативними (розчарування, біль, смуток, сором, зневіра, докір, гнів, несхвалення, обурення, тривога, страх, розпач та ін.). Розкриваючи характер емоцій, які супроводжуються мовчанням, необхідно звертатися до контексту, що дозволяє глибше зрозуміти ситуацію й відповідно декодувати причину замовчування і його особливість. Порівняймо: *Погладив ті плечі. Пронизало всього. Пташеня мале горнулося до нього. – Мовчи... Мовчи...* [5, с.32]. Настання тиші зумовлене емоційним станом закоханих, який можна трактувати як позитивний, оскільки почуття любові, ніжності переповнює Якова та Улянку. Однак художній текст засвідчує, що більшість випадків, пов'язаних із мовчанням, спричинені негативними емоціями. Наприклад: – *Вчора я Тимоша стрічав. – І що? – Грозився. – Чим? – Уб'є казав, якщо правда, що з тобою валандаюся. – Не вб'є, – сказала вона. – І руки не підніме. Я йому казала... Вона вмовкла. Не промовила більше нічого. І раптом почув – Улянка плаче.*

Плаче, плечі здригаються... [5, с.32]. Як бачимо, героїня, отримавши інформацію про загрозу – можливу смерть коханого, намагається заспокоїти його, однак усвідомлення того, що небезпека для життя все-таки існує, викликає сльози і страх, і як наслідок – мовчанку. Так, спонтанне мовчання викликане не негативними емоціями – поганим передчуттям, страхом утратити дорогу людину;

2) мовчання, зумовлене роздумами (спонтанне або навмисне, усвідомлене). Такий силенціальний ефект спричинений, на нашу думку, або розмірковуванням співрозмовника над важливими питаннями буття, або ж роздумами учасника комунікації над щойно отриманим висловленням (така ситуація передбачає продовження розмови, дискусію, обговорення). Порівняймо: – *Дитина від того... Пана надпоручника? – Так. – Ти повернешся до нього? – Не. Яків **помовчав**. Хтось **крутив** важезні жорна думок у його бідній голові. Бреше вона, що не знала, чи ні? Чи все ж звичайна жіноча хитрість? Якби він знав!* [5, с.126]. Очевидно, що мовчання “супроводжує” замисленість, “важезні жорна думок” Якова як їхню незмінну належність. У цій ситуації головний герой тільки мовчки може сконцентруватися на важливості отриманої інформації. Яків міркує, як йому бути далі, яке прийняти рішення, про що свідчить глибший контекст. На можливе продовження обговорення сказаного і почутого вказує лексема “**помовчав**” як репрезентант короткотривалого мовчання і подальшої комунікації співбесідників.

Опираючись на дослідження інших лінгвістів, зокрема Н.Арутюнової [1], А.Кибрика [4], виділимо й інші значення мовчання:

- “*позиція невторчання*” використовується адресатом як натяк на те, що він не перешкоджатиме діям мовця, але й не хоче нести за них відповідальність. Порівняймо: *Повірте, “вербую” я добре, скільки через мої намови козаків під шинком сконало, скільки стало поклонятися зеленому змієві замість Богу. Я вмію викликати душу, коли людина спить, у її сон залазити вмію. Вони не зможуть нам опиратися. Ну, що скажете? Проте вони **мовчали*** [2, с.65]. Адресати не дають відповіді на запитання, оскільки підтримували тематично окреслене русло спілкування, однак вербально своє рішення не оформлюють, щоб уникнути конфлікту зі співрозмовником;

- *незнання, що саме сказати або як сказати: Чи ти гадаєш, що ніхто не дізнається? Уже цілий Чигирин гуде, що твій радник із боярами знюхався. Відразу народ розуміє, з ким ти разом Україну москалям продавав. Юрко зірвався, мов ужалений. Ніби загнаний звір, він **не знав, що відповісти...*** [2, с.96]. Юрко не знає, що сказати, оскільки, з одного боку, запитання було задане зненацька, з іншого – він розгублений, бо його наміри викрито. Часто в художньому тексті декодують прагматичне значення замовчування і самі засоби його вираження, зокрема в цьому контексті словосполучення “*не знав, що відповісти*”;

- *втрата зацікавленості бесідою* настає тоді, коли для одного з учасників комунікації отримана інформація є непотрібною, несуттєвою або сам співрозмовник стає нецікавим. Порівняймо: *Горілка є? А то щось мені й вечеря до горла не лізе? <...> Катерина не говорила нічого, пішла спати в іншу світлицю, навіть не подивившись на мене* [2, с.230]. Як бачимо, жінка своїм мовчанням дала зрозуміти, що не має наміру продовжувати розмову через втрату інтересу до співбесідника і сказаного ним.

На основі матеріалу нашого дослідження виділимо ще таке прагматичне значення замовчування:

• *імпліцитна реалізація комунікативної мети*. Реципієнт вважає за потрібне не виражати свої думки експліцитно, приховуючи таким чином свій комунікативний намір. Порівняймо:

*А потім вона сказала, що піде до Ольки. До вашої доньки, Якове Платоновичу. Ще самотнішої, як вона. <...> – Ти мене обіжаєш, доцю, – сказав Яків. – Обіжаєш... Бо Ольга... Хотів сказати – сама винна, але **стримався**. Бо то ніби й неправда, він теж добрий, характер у нього тож не з медом... І не сметаною на булку намазаний [5, с.72].* Як бачимо, спочатку Яків переслідував одну комунікативну мету – звинуватити доньку в розриві їхніх дружніх стосунків, однак змінює свою інтенцію під час комунікації, оскільки не хоче викрити і самого себе як причину поганого ставлення. Таким чином, замовчування вини доньки тягне за собою замовчування власної помилки, необдуманих рішень тощо.

Художній текст засвідчує, що мовчання може забезпечувати не тільки досягнення перлокутивного ефекту мовця, а й невдачу іллокуції адресанта: – *Ви б помирилися з дочкою, діду, – чує він крізь те наростаюче шелестіння. – А ми й не сварилися... Вона ж мені молока приносить... І сала... І хліба... Губи його мертвіють. Враз, раптово. Дивиться Яків на поштарку і розуміє: знає, як приходить дочка [5, с.14].* Мовчання, репрезентоване вербалізаторами “губи мертвіють”, стало перешкодою переконати листоношу в гарних стосунках батька і доньки, а невпевненість у сказаному спричинила поразку обраної тактики.

Таким чином, прагматику замовчування найповніше можемо декодувати тільки в контексті. Художній текст – широке поле розгортання прагматичних значень мовчання, імпліцитного змісту висловлювань і невербальних засобів комунікації. Акцент на прагматиці замовчування сприяє декодуванню емоційно-експресивного забарвлення тексту та ставлення мовців до сказаного й одне до одного.

1. Арутюнова Н. Молчание: контексты употребления / Н. Арутюнова // Логический анализ языка: Язык речевых действий. – М. : Наука, 1994. – С. 106–117.
2. Бакалець Я. Із сьомого дна / Я. Бакалець, Я. Яріш. – Х., 2011. – 400 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
4. Кибрик А. Молчание как коммуникативный акт / А. Кибрик // Действие: лингвистические и логические модели : тезисы доклада. – М., 1991. – С. 49–50.
5. Лис В. Століття Якова / В. Лис. – Х., 2010. – 240 с.
6. Радионова Е. Семантика и прагматика молчания / Е. Радионова // Язык. Человек. Картина мира : материалы Всерос. науч. конф. – Омск, 2000. – Ч. 1. – С. 179–182.

“ТАРАС БУЛЬБА” МИКОЛИ ГОГОЛЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Бібік Тетяна,
ІІІ курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Микола Гоголь – російськомовний письменник, але його душа завжди належала Україні. Тому не дивно, що на батьківщині його твори перекладали ще з ХІХ ст. Особливий інтерес виявили українські перекладачі до історичної повісті автора – “Тарас Бульба”.

Сучасний читач може познайомитися з перекладами “Тараса Бульби” у виконанні А.Хуторяна, А.Ніковського, І.Малковича, Є.Поповича й В.Шкляра та інших. “Навіть цей далеко не повний огляд, свідчить про те, що справою повернення літературної спадщини Гоголя рідному народові через відтворення й переклади займалися ... діячі нашої культури впродовж ХІХ–ХХ ст., добавачаючи в цьому конечну потребу, адже творчість письменника була і є щільно вписана не тільки в російський, але й український літературний процес” [8, с.574].

Відомо про існування двох редакцій повісті “Тарас Бульба” – 1835 р. та 1842 р. Порівняльний текстовий аналіз двох редакцій повісті засвідчує, що після переробки виклад значно розширений: замість 9 глав – 12. Саме другий варіант повісті є класичним шедевром. І можна погодитись із висловом В.Г.Белінського про “Тараса Бульбу”: “Якщо в наш час можлива гомерівська епопея, то ось вам її найкращий зразок, ідеал і прототип”.

Чим цікаві переклади повісті М.Гоголя? За перекладом А.Шевченка [7] можна познайомитись лише із сюжетом повісті, точніше, з переліком подій. Уявлення про величну історичну повість згадана робота не дає. У досліджуваному перекладі відсутнє живе, образне слово Гоголя. В окремих місцях спотворено сюжетну лінію тексту. Тому вдумливого читача доробок А.Шевченка задовольнити не може.

Значно майстернішим є переклад Ст.Віля [5]. Лексика української версії заворожує, адже в кожному реченні чуємо коломийську говірку. Є в цьому варіанті російського тексту багато ознак галицького діалекту і тогочасного (початку ХХ ст.) правопису. Вони становлять широке поле для дослідження мовознавцям. Діалектні слова не зіпсували першотвір, навпаки, додали повісті Гоголя особливого шарму.

Особливої уваги заслуговує переклад, виконаний В.Шклярем [2]. Він єдиний з-поміж усіх перекладачів звернувся до першої редакції повісті, так званої “чернетки”. Зробив це перекладач свідомо, назвавши причину – “ідеологічну автокастрацію, якій піддав Гоголь остаточну версію повісті”. Твір Гоголя в перекладі Василя Шкляра звучить природно, гармонійно, мелодійно.

Дивує нас переклад “Тараса Бульби”, здійснений А.Хуторяном [4]. Він веде свою історію з 1948 р. З того часу перевидавався безліч разів та увійшов у хрестоматії із зарубіжної літератури. Але А.Хуторян копіює оригінал до найменших подробиць. Як висловився В.Коптілов, це «мертві зліпки гоголівських

фраз, які перетворюють повнокровний твір на його “сухотну тінь» [6, с.99]. Цей переклад “Тараса Бульби” не найкращий, тому дивує, що саме він і досі так масово друкується, хоча вже є достатній вибір.

Живим, цікавим й оригінальним є переклад А.Ніковського [3], який відтворює текст Гоголя не буквально. Перекладач шукає і знаходить серед безлічі слів саме ті, які необхідні, уникаючи одноманітності, схематичності. Успіх А.Ніковського пояснюється тим, що він зумів дати нове мовне життя першотвору.

Нічим не поступається іншим переклад Малковича – Поповича – Садовського [1], який повноцінно звучить українською. Варіант їхнього перекладу засвідчує, що автори – справжні майстри рідного слова. Читаючи “Тараса Бульбу” в перекладі І.Малковича, Є.Поповича, М.Садовського, бачимо, як успішно письменники зберегли національний колорит твору, надали йому живого, природного звучання, створили адекватну стильову тональність, продемонструвавши дбайливе, вміле ставлення до слова.

Здавалося б, твір М.В.Гоголя перекладати легко, адже в ньому є безліч українських слів, що полегшує роботу перекладача, але переклад – це справа складна й відповідальна: треба бездоганно володіти як рідною мовою, так і мовою оригіналу, тим більше, що це слов’янська мова, і це значно ускладнює роботу перекладача, треба бути наділеними талантом, письменницьким даром, знати умови, за яких з’явився твір, знати історію і культуру народу, мати витримку, бути вимогливими до себе.

1. Гоголь М. Тарас Бульба [Текст] / Микола Гоголь ; пер. М. Садовського ; за ред. Івана Малковича та Євгена Поповича. – К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 1998.
2. Гоголь М. Тарас Бульба [Текст] / Микола Гоголь ; пер. В. Шкляра. – К. : Дніпро, 2003.
3. Гоголь М. Тарас Бульба [Текст] / Микола Гоголь ; пер. А. Ніковського. – К. : Школа, 2007.
4. Гоголь М. Тарас Бульба [Текст] / М. Гоголь ; пер. А. Хуторяна. – К. : Обереги, 2000.
5. Гоголь М. Тарас Бульба : [Повість з ілюстраціями] / Микола Гоголь ; пер. Ст. Віль. – Коломия : Галицька Накладня Якова Оренштайна в Коломії, 1926. – (Серія “Загальна Бібліотека”).
6. Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу / Віктор Коптілов. – К. : Вид-во Київського університету, 1971.

ІНШОМОВНІ СЛОВА ЯК ДЖЕРЕЛО ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У СУЧАСНІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ ПРОЗІ

Бода Наталія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Іванишин Н.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Наприкінці ХХ – поч. ХХІ століття спостерігаємо активізацію процесів неологізації словникового складу української мови.

Незважаючи на те, що проблемі оновлення лексичного складу національної мови приділено багато уваги (розвідки І.Білодіда, А.Коваль, Л.Кравець, А.Москаленка, О.Пономаріва та ін.), праць, присвячених з’ясуванню структур-

но-семантичних особливостей неологізмів у сучасному художньому постмодерністському тексті, зокрема у творчості Юрія Іздрика, поки бракує.

Письменник досить часто послуговується запозиченнями і використовує, окрім української, польську, російську, німецьку, латинську, італійську та англійську мови.

Найбільшу кількість варваризмів Ю.Іздриком запозичено з англійської мови, наприклад: *У цьому й полягала помилка, mistake самого Урганта: відповідальність за те, що ввижалося йому довкола, він (як і кожен з нас) поклав на Іншого автора, Автора іншого світу, Архітектора світла* [3, с.41]; *Справжній енерджайзер [про Зара Глусту]* [3, с.145].

Окрім англіцизмів, у творах Ю.Іздрика зустрічаємо й латинізи: *Тому дуже швидко опиняємося в становищі небажаних мігрантів, або й персон pongrata...* [5, с.67]; *«FIAT LUX» – подумав він. – Тобто «Хай буде світло!»* [4, с.146]; запозичення з італійської мови: *«...Від львівського відрізнявся лише сталим асортиментом frutti di mare...»* [1, с.85]; з німецької: *«О, я! Я! Дасісфантастіш»* [3, с.133]; полонізми: *«Отож, таким чином, ітак, і так, inde, a więc, also, so»* [2, с.57]; *«У відповідь вона відписала, що знайомі поставилися до моїх поетичних потуг вкрай прихильно і добірку затверджено для публікації у найближчому числі «Literatury na świecie»...»* [4, с.16]; русизми: *««Пьянство – лиш первый шаг к серьезным преступлениям», – проступило просто на етикетці чвертки»* [1, с.119].

Як бачимо, домінують у досліджуваному тексті англіцизми, рідше німецькі, латинські, польські, італійські та російські варваризми.

За частиномовною належністю вибрані лінгвооддиниці поділяються на іменники, прикметники, дієслова, прислівники, числівники, займенники, вигуки й частки. Найбільшу групу становлять іменники, у межах яких виокремлюємо такі тематичні блоки: 1) **назви осіб:** *бойфренд, леді, тінейджер, піпл, барбі, арт-менеджер, baby, DJ*, наприклад: *Зло – це badtrip вуграстого тінейджера, який думає, що відловить кайф, нажершись якоїсь дурі* [3, с.127]; *Першоостанній Мох, звичайно, думав, що після такого казаня піпл сам до нього потягнеться...* [3, с.130]; 2) **назви торговельних марок, фірм, товарів тощо.** Ця група є найчисленнішою. Автор звертається до штампів європейської та американської культури: *Тому на виході з оточеного зусібч автобуса мене, як і решту, зупинив здоровенний амбал в спортивному костюмі NIKE...* [2, с.69]; *Натомість реклама в жіночому журналі нової моделі ноутбука зосереджується не на процесорі чи ОЗУ, а наголошує на золотистому кольорі корпусу, «що геніально пасуватиме до вечірньої сукні від Dior»* [2, с.80]; 3) **назви установ, організацій, сект:** *NATO, INTELLIGENCE, SERWISE, Green-Peace, KU-KLUX-KLAN, God's Mistake* та ін. *До речі, секта ця, прозвана медівниками «Азією Світу», насправді мала іншу, вигадану її засновником назву – «God's Mistake»* [3, с.41]; *PizzaHut! PizzaHut з японцями, враг його візьми* [1, с.68]; *Коли я проминув готель VICTORIA і вийшов на автобусну зупинку в затиллі Бальшова* [2, с.74]; 4) **назви музичних гуртів, творів, музичних інструментів та напрямів у мистецтві, уривки пісень:** *IRONMAIDEN, Beatles, PEARL* та ін. *По «колгоспнику» – callmesoftly* [1, с.114]; *Якщо всередині – ніч, на серці – щем, у слухавках*

– “*TheWall*”, довкола – мур, надворі – смог [3, с.35]; **5) назви журналів, газет, телевізійних каналів та фільмів:** *NEWSWEEK, MTV, TV, Live Journal*, наприклад: *Ти не ведеш Live Journal і неохоче розглядаєшся на сцені* [3, с.159]; Деякі сюжетні ходи відгнали кортасаро-антоніонівським “*Blow up*”, але без пафосу, моралізаторства й злободенних спостережень [1, с.38]; **Санді таймс підтримували, складаючи класичний** [4, с.96]; **6) назви споруд, вулиць:** *Палац культури й мистецтв нагадує звироднілий Кремль, а Центральний універмаг неуважний обсерватор цілком може прийняти за Empire State Building* [2, с.74]; *Посеред центрального входу – панорама місцевого лабіринту Magic Door (3765 куців ялівцю, 12 га, ексклюзивна стрижка, лендмахер Ед Палкапилка, понти) і прозована сага про ребрединг готелю в останній декаді* [3, с.173]; **7) англомовні лексеми, що стосуються комп’ютерної сфери:** *Ви думаєте, що закінчилася ера щоденних багатогодинних розмов (бо: розбита добіла, бо: виінстальовано айсік’ю... [3, с.148]; Вона то закидала жертву спамом непотрібних послуг... [3, с.144].*

Отже, аналіз варваризмів у творах Ю.Іздрика засвідчив, що вони становлять семантичні блоки, співвідносні з певним простором у концептуальній і мовній картинах світу, формують мовну тканину тексту як оригінальний, притаманний постмодерній епосі матеріал, призначений для посилення і створення неповторного індивідуального стилю письменника.

1. Іздрик Ю. АМTM / Ю. Іздрик. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 313 с.
2. Іздрик Ю. Подвійний Леон / Ю. Іздрик. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 204 с.
3. Іздрик Ю. Таке / Ю. Іздрик. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 272 с.
4. Іздрик Ю. Флешка 2 / Ю. Іздрик. – К. : Грані-Т, 2009. – 300 с.
5. Словник іншомовних слів / Пустовіт Л. О., Скопненко О. І., Сюта Г. М., Цимбалюк Т. В. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.

ПРОБЛЕМА ПОРУШЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ НОРМ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕМЕДІАПРОСТОРІ

Городчук Богдан,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Ковальчук М.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У сучасному мовознавстві все актуальнішими стають різноаспектні дослідження на матеріалі мовлення телебачення, радіо, інших засобів масової інформації. Особливо гострою постає проблематика, пов’язана з особливостями порушень мовних норм у теле- і радіомовленні. Загалом чимало уваги приділялось вивченню та опису вживання й функціонування мовних одиниць у мовно-стилістичному аспекті, насамперед у науково-методичній літературі [2; 3; 5 та ін.]. В останній час привертало увагу дослідників мовлення в засобах масової інформації [1; 4; 6]. Завданням пропонованого дослідження є опис основних чинників, що зумовлюють порушення норм української літературної мови в українському телемедіапросторі.

Для більшості жителів України засоби масової інформації (ЗМІ), насамперед телебачення, є не тільки джерелом інформації, а й навчальним посібником з української мови, оскільки вони є тією особливою сферою, де найбільш оперативно й об'єктивно відображаються всі лінгвальні процеси, виразно простежуються тенденції розвитку української літературної мови.

У зв'язку з русифікацією та масовим переходом українців на російську мову почастишали випадки відхилення від літературних норм як українського, так і російського мовлення. Виявилися негативні наслідки інтерференції, тобто відхилення від норм кожної з мов, котрі бувають у мовленні носіїв мови внаслідок того, що вони обізнані більш ніж з однією мовою.

Типовою ознакою інформаційного простору України є функціонування калькованих зворотів, що походять з російської мови. Порушення лексичних, граматичних і стилістичних норм української мови в офіційно-діловому, науковому, публіцистичному стилях безпосередньо пов'язано з постійним уживанням працівниками засобів масових комунікацій у своєму мовленні ненормативних сталих словосполучень.

Суржик як сукупність елементів двох або більше мов, об'єднаних штучно, без додержання норм літературної мови, первинно існував у лексичному вимірі, і саме в лексичному аспекті суржик виходить за рамки традиційного визначення як українсько-російська мовна мішанина, адже українська мова "уражується" не тільки російськими, а й польськими, англійськими, німецькими лексемами.

Американізація мовного простору українських ЗМІ потребує окремої уваги: українсько-американський суржик уже став самостійним явищем нашого медійного простору. Що ж до "класичного" українсько-російського суржику, то тут варто говорити про цілі системи інтерферемних конструкцій.

Слід зазначити, що виникла критична ситуація з поширенням суржику в українській мові. Демократизація норм та лібералізація мовних законів неминуче зумовлюють занепад літературної мови. Телевізійні ЗМІ набувають ознак не вихователів і пропагандистів вищої культури, а стають смітниками неякісної "низької" мови. Суржик сприяє дестабілізації й розмиванню стилів, що провокує руйнування самої структури мови.

Із лексико-семантичного й стилістичного рівнів суржик легко перекочував на рівні орфоепії та граматики, втрутившись у мовну систему. Підступність суржику виявляється в тому, що непрофесійний мовник не завжди може визначити наявність у тексті інтерферемних одиниць і конструкцій, а тому й беззастережно вводить їх до свого словника. А тут уже йдеться про загальну культуру аудиторії, яку частково покликано формувати ЗМІ.

Ситуація білінгвізму призвела до появи небажаного феномену сучасних ЗМК – це двомовні українсько-російські програми. Таку мовну політику телебачення й радіо можна визначити як відверто провокаційну, адже учасники програм мають самі обирати мову спілкування, що загострює внутрішній мовний конфлікт особистості й зумовлює порушення норм й української, і російської мов. Звідси – низький рівень комунікативних ознак культури української мови – правильності, точності, чистоти, багатства та різноманітності тощо, що знебарвлює мову, робить її непривабливою для слухачів.

Поширеною проблемою ЗМК є порушення мовних норм журналістами, політиками, публічними особами в усному спілкуванні, адже живе мовлення спонтанне, непередбачене, тому найлегше деформується.

Неправильне вживання спільнокореневих слів також можна знайти в телевізійному мовленні. Однокореновими повторюваними словами можуть стати різні частини мови. В умовах швидкого говоріння на телебаченні людина часто не в змозі дібрати неоднокореневе слово до вже вимовленого, тому описані помилки є постійними в телевізійному ефірі. Цікавим є спостереження, що люди, які промовляють речення з повтореннями, часто не відчують і не усвідомлюють власні помилки.

Досліджені нами типи помилок у мові телебачення свідчать про необхідність постійної роботи тележурналіста над собою. Розвиток мислення, загальної ерудиції, вміння висловлювати власні думки, робота зі словниками для уточнення значення слова або правильної його вимови – це щоденна праця сучасного телевізійного журналіста. І якщо йому доводиться працювати в умовах двомовності, то він повинен на високому рівні володіти і російською, й українською мовами.

1. Волощак М. Неправильно – правильно : Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації (друге видання) / М. Волощак. – К. : Вид. центр “Промісвіт”, 2003. – 160 с.
2. Дудик П. С. Стилiстика української мови : навч. посiб. / П. С. Дудик. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2005. – 368 с.
3. Зарицький М. С. Стилiстика сучасної української мови : навч. посiб. / М. С. Зарицький. – К. : Парламентське видавництво, 2001. – 156 с.
4. Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. – К., 1999. – 100 с.
5. Мацько Л. І. Стилiстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
6. Розкошний А. П. Демократія в журналістській творчості : навч. посiб. / А. П. Розкошний. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 110 с.

СТЕРЕОТИП *КРАСИ* В ПОЛЬСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ

Грицик Наталія,
V курс, філологічний факультет.
Науковий керівник – Беляєва І.Г.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мовна картина світу – це представлення в етносвідомості носіїв мови певних предметів, явищ, фактів, ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій, категорій, явищ мовлення, що є результатом репрезентації дійсності.

Стереотипи є певними картинками світу, які фіксують і зберігають наявні цінності, що існують у свідомості людини. Стереотипи розглядаються як особливі форми обробки інформації, що містять водночас і певні твердження, і певні заперечення, що полегшують орієнтацію людини у світі.

Сьогодні руйнується чи не один із найстійкіших стереотипів – еталон жіночої краси, який так активно пропагується за допомогою засобів масової комунікації і має своє чи не найширше значення.

Часто, переглянувши новини чи телепередачі, прочитавши різноманітні статті, ми починаємо нібито формувати власну думку. Різноманітні зовнішні чинники спричиняють неабиякий вплив на наш мозок, на нашу свідомість. Також, стереотипи можна розглядати не тільки як усталену думку певних соціальних груп, а і як наслідок “споживання” людиною отриманої інформації.

За останні роки спостерігається процес руйнування традиційних стереотипів краси в мас-медійному просторі. Наприклад, на телебаченні останнім часом стали популярні телепередачі інтелектуально-розважального характеру, такі як: “Я люблю Україну”, “Інтуїція”, “Хто проти блондинок?” тощо. Власне, остання є яскравим доказом руйнування стереотипу про блондинок. 50 ясноволосих дівчат намагаються довести всім глядачам, що вони найрозумніші дівчата з-поміж інших. Іноді вони демонструють неабиякий інтелект, проте бувають і не зовсім вдалі моменти, коли білявкам не вдається виконати навіть елементарне завдання. Передача спрямована на те, щоб переконати глядача в хибності стереотипу про невисокий рівень знань блондинок: буцімто блондинки не можуть бути розумними та кмітливими, а тільки красивими. Подібну цілеспрямованість і структуру мають і нові інтелектуальні конкурси: “Світлі голови”, “Блонд 007” та “Блондинка в шоколаді” з Ксенією Собчак. Такий самий результат дає і розважальне шоу “Жіноча логіка”, де жінки змагаються з чоловіками щодо рівня логічного мислення, хоча при цьому також висміюється відсутність логіки в жінок.

Такі телешоу, як “Оголена краса”, де намагаються розвіяти стереотип повноти і показати справжню красу повного жіночого тіла, або “Від пацанки до панянки”, “Як стати принцесою” – передачі, де формується культура та манери поведінки дівчини, молодої жінки в суспільстві – формують стереотип справжньої, як внутрішньої, так і зовнішньої краси жінки.

Величезну роль у формуванні стереотипів відіграє реклама, де найчастіше зустрічаємо жінок, які є найвиразнішими представницями прекрасної половини людства. Жінки-господині найчастіше представлені в рекламі під час виконання домашніх справ. У результаті чого глядач формує для себе певний стандарт цього рольового типу краси, який уособлює в собі дбайлива жінка-господиня, жінка-матір. Цьому служать такі рекламні твердження та заклики-рекомендації: “Ваша їжа завжди найсмачніша; ви завжди знаєте, що для нас добре; стається, що ви в чомусь у сім’ї й не перші, але тільки не в тому, що для всіх важливе” – соціальна реклама “Мама чекають на нас”, “Аромат домашнього затишку” – “Glade”, “Готуємо з любов’ю” – реклама “Олейни”, “Dosia – jeśli nie ma różnicy, to po co przepłacać” – “Dosia”, “Perwol”: “Nowe? Nie, wyprane w Perwolu”.

Образ активної жінки – бізнес-вумен, підприємця, політика, провідної робітниці підприємства, актриси, співачки, художниці, модельєра, котра все встигає і є зразком досконалості, досить доречно і яскраво виражається в рекламі: “IKEA” із гаслом “Ty tu urządzisz!”, а також реклама “Estee Lauder”: “Jeśli jednak szukasz perfekcyjnego połączenia urody i pielęgnacji to właśnie znalazłaś”.

Ще одним стереотипом є надзвичайної вроди жінка, де врода – це її “зелене світло”, знаряддя, навіть зброя, якими можна досягнути чого завгодно: “Lubisz żyć intensywnie, jednak czasami bywasz apatyczna, zmęczona, zniechęcona a jednocześnie chcesz zachować zdrowie, sprawność i urodę?” – “Supradyn”. “Lady Speed Stick”: “Jesteś pewna, że on nie zauważył tylko cię!”, “Wella”: “Wybrałam farby Wella, ja nie popełniam błędów!”. Або ж гасло з реклами ляльки Barbie: “Jest wszystkim tym, czym chcę być ja”.

Окрім стереотипу жіночої краси, у рекламі досить широко представлений і стереотип чоловічої привабливості. Яскравим прикладом цього є реклама жіночих парфумів “Chanel №5” у головній ролі з Бредом Піттом, який промовляє такі слова: “Podróże się kończą, my idziemy dalej. Świat się zmienia, my też, plany znikają, zastępują je marzenia. Ale gdziekolwiek pójdę – trafiam na Ciebie. Moje szczęście, mój los, moje przyznanie Chanel №5. Nieunikniony”, чи рекламні тексти продукції таких фірм: “Sprite” – “Вибухни свіжістю”, “Славутич” – “Чоловікам важливо відпочити, відпочинок робить чоловіків кращими”, “Nivea for Men”: “Prawdziwy mężczyzna potrzebuje prawdziwej pielęgnacji”, “Idole d’Armani”: “To mój ideał”.

Стереотип краси в рекламі виражається також за допомогою красивих дітей та красивих речей. Наприклад, морозиво “Ріжок Ласунка” – “Поцілуй мене в носик”, “Nipp” – “Для найдорожчого в житті”, “Старе місто”: “Львівське пиво – відчуй смак легенди”, “Nike” – “Просто зроби це!”, “Philips”: “Idealnie przystosowane do Twoich potrzeb – żelazko Philips”.

Процес зміни, трансформації традиційних стереотипів нашого життя, у т. ч. і стереотипів краси (жіночої, чоловічої), певних стандартних уявлень про родинний дім, сім’ю, котрі довгий час вважалися найстійкішими стереотипами, яскраво демонструє саме сучасний (польський і український) мас-медійний простір, зокрема, рекламний.

1. Голубева Г. Ю. Місце жінки в суспільно-політичних та педагогічних поглядах Ксенофонта / Г. Ю. Голубева // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2005. – № 77–79. – С. 65–67.
2. Зернецька О. Трансформації віртуального простору та парадигми впливу мас-медійних дискурсів / Зернецька О., Зернецький П. // Політичний менеджмент. – 2005. – № 3 (12). – С. 100–107.
3. Назаретян А. П. Социальные стереотипы в информационно-смысловой системе личности / А. П. Назаретян // Актуальные проблемы социальной психологии : тезисы науч. сообщ. Всесоюз. симпозиума по соц. психологии. Ч. 1. – Кострома, 1986. – С. 110–111.
4. Филипова Ю. В. Актуализация личностных характеристик коммуникантов в контексте диалога культур / Ю. В. Филипова // Вестник МГУ. – 2008. – № 1. – С. 132.
5. Bartmiński J. Stereotypy mieszczą w języku. Studia etnolingwistyczne / J. Bartmiński. – Lublin : Wydawnictwo UMCS. – S. 86.

ДРАМАТУРГІЯ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА В КОНТЕКСТІ ДОБИ

Залевська Іванна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб С.І.,
доктор філологічних наук, професор.

20–30-ті роки в Україні позначені глобальними змінами в культурному житті. Особливо динамічною на історичному тлі доби постає драматургія. Відповідно до ситуації, що склалася в суспільстві, виникла потреба зацентувати у драмі саме на екзистенції людини, яка всупереч обставинам намагалася знайти логічне пояснення тому, що сталося. Це призводило до антагонізму між дійсністю і сумлінням, внутрішнім “Я” особистості, метою якого було примирити ці два чинники, віднайти гармонію у сферах індивідуального та колективного.

На шляху героя драматургії першої третини ХХ століття з’явилися нові перешкоди, і ці перешкоди навмисне провокувалися владою, щоб зламати світ цінностей особистості. Разом з тим проблеми, які назрівали, яскраво зарекомендували політичну напругу в країні. “Маленьку” людину, інтелігента і представника української нації, закрутило колесо революції. Унаслідок цього були втрачені ментальні орієнтири, з’явилися почуття розпачу та безсенсовості буття.

Хоча треба сказати, що в драматургії 20–30-х років знайшло художнє відображення і протилежне, також абсолютно правдиве розв’язання особистісного конфлікту, – на користь одвічних загальнолюдських цінностей навіть під загрозою загибелі. Як приклад, наведемо жертовну любов передового інженера, який у п’єсі Євгена Плужника “Змова у Києві” поділяє всі заходи радянської влади, однак, обираючи між голосом батьківського серця й обов’язком, віддає перевагу першому. Ми переконуємося, що дилема вибору вирішується на користь сім’ї. Пригадаймо, що для радянської влади така інституція, як сім’я, існувала лише формально, тоді як духовні цінності подружжя нівелювалися. Слова Лукаша яскраво засвідчують те, що душа народу ще не вмерла:

Мою пасивність куплено ціною
Твого інкогніто... Ніхто зі мною
Не торгувався навіть! Ясно всім,
Що тільки розумом приймаючи моїм
Нову добу, під ноги їй не кину
Я серце батьківське! Ех, сину, сину!
Не кожен батько в нас громадянин!
Бо правлено за це надто велику плату!
От я... не міг її сплатити... [2, с.352].

Соціальне збанкрутіння і фізичне винищення українського інтелігента як носія високих ідей стає провідною темою драматургії Євгена Плужника. Герої цих п’єс не підкорялися обставинам, а залишалися вірними високій духовності до кінця.

Плужників Сухораб не може пробачити синам їхнього пристосуванства, жаги до наживи, а дочку засуджує за шлюб з розрахунку. Письменник дуже рано збагнув антигуманну сутність радянської влади і мав мужність, як і інші дра-

матурги його часового контексту, висловлювати це в мистецтві. Автор переконливо передає через вузьку сімейну драму проблему всього тогочасного суспільства, де цькується все високоінтелегентне, високодуховне і висококультурне, а також на прикладі дітей професора підтверджується те, що нове покоління духовно слабке для боротьби. Текст п'єси пересичений звульгаризованими похідними від слова “інтелегент”, запозичених з тогочасних промов та газетних статей: “патлаті інтелегенти”, “інтелегентська закваска”, “інтелегент нещасний” тощо.

Професор Сухораб упродовж п'єси постійно працює, сенсом його існування є наука. Свою життєву мету він вбачає в тому, щоб від його винаходів була суспільна користь. У своєму конфлікті з дітьми він звинувачує насамперед себе. Він болісно переживає й намагається осмислити причини морального падіння дітей та свого розриву з ними. В останній безнадійній спробі порозумітися із синами професор зазнає поразки. Обидва виправдовують свою поведінку необхідністю вижити, і батько зважується на єдино можливий для нього вибір – покинути рідний дім. Це відчуження, протиставлення людини середовищу, неможливість знайти порозуміння навіть у сімейному колі постає глибоко символічним.

Глибинним змістом внутрішньої колізії героїв п'єс Євгена Плузника стає спротив окремої людини антилюдській, абсурдній суспільній реальності, спротив знедуховленню. Таким чином, саме внутрішня колізія персонажа, нібито другорядна й цілком підпорядкована зовнішній колізії соціального і класового, несла в собі ідею людяності драматургії 20–30-х років.

Контекстуальне значення драматургії Євгена Плузника актуальне не лише для доби, у якій творив митець, воно є художньою схемою розвитку українського суспільства. Саме тому ми не маємо права оминати увагою історичної ролі його творчості.

1. Бутенко Н. Ю. Динаміка міжособистісного конфлікту (за Д. Дена) / Бутенко Н. Ю. // Комунікативна майстерність викладача : навч. посіб. / Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 225–236.
2. Гришин-Грищук І. Останні дні поета: Є. Плузник / І. Гришин-Грищук // Плузник Є. Змова у Києві : роман, п'єси. – К., 1992. – С. 418–427.
3. Жулинський М. Євген Плузник (1898–1936) / Жулинський М. // Із забуття в безсмертя / М. Жулинський. – К., 1990. – С. 316–331.
4. Хороб С. І. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (неоромантизм, символізм, експресіонізм) : монографія / Степан Хороб. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 413 с.
5. Череватенко Л. “Фатальний цей трикутник”: Є. Плузник / Л. Череватенко // Плузник Є. Змова у Києві : роман, п'єси. – К., 1992. – С. 3–27.

ФОРМУВАННЯ ПРОСТИХ ДІЄСЛІВНИХ РЕЧЕНЬ У ДАВНІХ ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Данилюк Інна,

III курс, факультет іноземних мов.

Науковий керівник – Дрогомирецький П.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Порівняльний синтаксис у давньогерманських мовах (давньоанглійській, давньоверхньонімецькій, давньосаксонській, готській та давньоісландській) є в основному малодослідженим. Учені Ю.Жлуктенко й Т.Яворська вважають, що характер творення речень із часом майже не змінився [1, с.119]. Як і зараз, присудок є основним, він позначає особу і число підмета, виражає час, стан, спосіб і вид і дуже рідко відсутній у реченні:

- якщо те саме дієслово вже вживалося в попередньому реченні: *д.ісл. He't annarr Þorir, en annarr Þorgrimr.* – *Одного звали Торір, а другого – Торґрім.*

- в окличних реченнях: *д.ісл. Heilldu, Egill!* – *Привіт тобі, Егіль!*

Спосіб побудови речень загалом у германських мовах майже однаковий. Варіюються лише частотність уживання тих чи інших способів та місце деяких службових частин мови. Проте досить помітною є різниця між розмовним чи “народним” стилем мови та її науковим варіантом. Другий переважно знаходимо в релігійній літературі, трактатах, перекладах з інших мов, документах, написаних освіченішою частиною населення під впливом латинської й давньогрецької мов. У фольклорі зустрічаємо складносурядні речення, тоді як у наукових роботах більше складнопідрядних. О.Смирницький зазначає, що доки мова існувала лише в усній формі (до VII ст. н. е.), складнопідрядні речення не були потрібними, оскільки думка одразу передавалася співбесіднику [3, с.86].

Порядок слів. Порядок слів у давніх мовах не був фіксованим. Означення не було чітко закріплене за іменником, могло стояти як перед, так і після іменника, у тому числі на доволі істотній відстані. Це саме стосується і прямого додатка [5, с.70–71]: *двн. Bigundon thô thenken thie buohhara sus quedante: uier ist these thie thar sprihhit bismarunga?* – *Почали тоді думати ті книжники [,] так говорити: хто це там говорить блюзнірство?*

Усе ж варто відзначити певну закономірність у структурі простих речень. Якщо на початку розташовувалися обставини, то речення в основному мали зворотний порядок слів (присудок перед підметом). За підрахунками спеціалістів, у “Беовульфі” зафіксовано 61% речень із прямим порядком слів і 37% – зі зворотним. Із таких інверсійних моделей в англійській мові розвинулися конструкції *there is, there was* [2, с.392–393].

Питання. Характерною рисою всіх германських мов є інверсія між підметом-присудком або підметом-допоміжним дієсловом. Особливо це стосується питань, що передбачають позитивну чи негативну відповідь. У таких речення інверсія є єдиним засобом вираження питання [4, с.474]: *гом. Duhve jus mito ubils in hairtam izwaraim?* – *Довго ви думали погано у серцях своїх?* (після питального слова – підмет); *двн. Uuedar ist odira, zi quedanne: sint thir furlazano sunta, edo zi quedanne: arstant inti gang?* – *Компий з двох є найлегшим, щоб ска-*

зати: твої гріхи прощено чи сказати: вставай і йди? (після питального слова – присудок).

Заперечення. Заперечення в германських мовах здійснюється за допомогою частки *ne-/ni-. Вживалася вона зазвичай перед тим словом, яке потрібно було заперечити. Як наслідок ці два слова часто зливалися: (з дієсловами) *д.а. ne + is = nis – не є; ne + hæfde = næfde – не мав;* (з числівниками) *д.а. ne + ān = nān – жоден;* (із займенниками) *д.а. ne + ic = nic – не я;* (з прислівниками) *д.а. ne + āfre = nēfre – ніколи.*

У багатьох давніх мовах трапляється явище полінегативності: *д.а. Ne he mihte nān Ping zesēon. – Він не міг нічого бачити.* У сучасній англійській мові аналогічне речення виглядало би так: *a. He could see nothing.*

Зародження аналітичних часових форм. Як відомо, у давніх германських мовах продуктивними були лише два часи – презенс та претерит, а більш складні часові форми вживалися порівняно рідко. Із цією метою використовувалися відповідні варіанти слів “бути” і “мати”, а також модальні дієслова. Це у свою чергу сприяло формуванню складених іменних і складених дієслівних присудків.

Отже, можна зробити висновок, що проаналізовані мови мають низку спільних рис у формуванні простих дієслівних речень. У них, як і у всіх давньо-германських мовах, порядок слів у реченні не був строго фіксованим, кількість заперечень не обмежувалася одним, часто використовувалася інверсія як для підкреслення значення якогось слова, так і для творення питальних речень. У статті підтверджено головну роль дієслова як носія основного граматичного значення в реченні та появу аналітичних конструкцій, які з часом перетворилися в складні часові форми.

1. Жлуктенко Ю. Вступ до германського мовознавства / Ю. О. Жлуктенко, Т. А. Яворська. – К. : Вища школа, 1986. – 231 с.
2. Левицький В. Основи германістики / Левицький В. В. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 528 с.
3. Смирницький А. Древнеанглийский язык / Смирницький А. И. – М. : Прогресс, 1980. – 319 с.
4. Harbert W. The Germanic languages / Wayne Harbert // Cambridge university press. – 2007. – 510 p.
5. Khaimovich B. A short outline of the history of English / Khaimovich B. S. – К. : Вища школа, 1975. – 97 с.

ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ПОЛЬСЬКИХ МЕДІА-ТЕКСТІВ

Ідзьо Мар'яна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Лесюк М.П.,
кандидат філологічних наук, професор.

Час на зламі ХХ–ХХІ ст. став періодом становлення глобального інформаційного суспільства. Численні медіа-канали створюють особисте інформаційне поле, під впливом якого формуються соціальні, моральні, художні, естетичні

цінності та інтереси людей. Тому мова засобів масової інформації (далі ЗМІ) покликана виконувати не тільки інформативну функцію, але й естетичну, експресивну. Відтак перед журналістами завжди постає завдання пошуку мовних засобів підсилення, увиразнення інформації, яка б зацікавлювала читачів (глядачів) і водночас активізувала їхню увагу. Оскільки ефективний вплив на читача (глядача) передбачає звернення до його емоцій, внутрішніх переживань, моральних цінностей, естетичних смаків, то експресивність мовних одиниць виконує важливу роль у творенні медіа-текстів.

Експресивність – це “властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб’єктивного увиразнення мови” [3, с.175].

Спостереження за мовленням польських журналів, газет, телепередач та рекламних роликів доводять, що творення експресивності досягається за допомогою різноманітних засобів. Так, до найпродуктивніших засобів експресивізації належить алітерація, яка завдяки повторенню однакових звуків на початку сусідніх слів створює ефект милозвучності, підкреслює послідовність думки, є нерозривною і нібито впливає з кожного наступного слова: *Kaczyński karczi za Kobyłańskiego* (“Gazeta Wyborcza”, 08.04.2011); *Skoczcie na skoki* (“Metro”, 17.03.2011); *Żyj pełnią życia* (“Wysokie obcasy”, 20.09.2003); *Czuję czujną czułość do czułości* (“Przekrój”, 03.12.12); *Na bezrobociu beczynność* (“Polityka”, 20.02–26.02.2013).

Як засіб підсилення експресії в текстах польських ЗМІ використовується рима: *Europa daje kopa* (“Metro”, 18–20.03.2011); *Donek miłośnik Biedronek* (“Metro”, 17.03.2011); *Nie ma frajera nad freelancera* (“Przekrój”, 29.10.12.); *Plastik – nie fantastik* (“Wysokie obcasy”, 23.02.2013); *Tyle miłości, ile wolności* (“Wysokie obcasy”, 23.02.2013).

Цікавим засобом експресивізації польських медіа-текстів є використання іншомовних словосполучень замість польських відповідників з метою уникнення описового звороту, надання думці точності та лаконічності, підкреслення змісту повідомлення: *Za parę chwil, za parę dni jedziecie realizować swój “american dream”* (“Kulturalni PL”, програма від 23.06.2012); *Rodzicielski coming out* (“Polityka”, 20.02–26.02.2013); *Beatyfikacyjne Last Minute* (“Metro”, 28.04.2011); *W dziekanacie don’t speak English* (“Metro”, 17.03.2011); *Berlinare: czas start!* (“Polityka”, 06.02.2013). Такі іншомовні вирази найчастіше характеризуються обмеженою сферою функціонування, зокрема текстами ЗМІ, оскільки використовуються тільки як засоби увиразнення змісту, концентрування уваги, тому можемо віднести їх до індивідуально-авторських.

Як ефективний засіб експресивізації, а особливо впливу на читача (глядача), у польських медіа-текстах поширені наказові форми дієслів. Вживання таких форм є одним із способів маніпуляції людською підсвідомістю, яке базується на спонуканні до дії, навіюванні певних механізмів поведінки. ЗМІ, зокрема реклама, створює для читача (глядача) конкретні стереотипи краси, комфортного життя, доброго самопочуття, здорового способу життя і вказує, що потрібно робити для досягнення цього: *Koniec z nadwagą – zamień tłuszcz w energię* (“Wysokie Obcasy”, 20.09.2003); *Zyskaj więcej swobody. Zyskaj większą*

wydajność. *Sięgnij po bezprzewodowe notebooki HP* (“Wysokie Obcasy”, 20.09.2003); *Bądź sprytniejszy! Kupuj u nas!* (реклама магазину одягу “Julia”). Переконання потенційного споживача в необхідності та користі покупки того чи іншого товару здійснюється не на раціональному рівні, а на рівні людських емоцій: *Obudź swoją skórę. Bądź piękna* (“Wysokie Obcasy”, 05.06.04); *Poczuj się po królewsku* (“Metro”, 14.04.2011, реклама пива “Królewskie”); *Złap 2x więcej szczęścia. Podwójne minuty w abonemencie* (“Metro”, 15–17.04.2011); *Bądź sobą – będąc z nami* (“Wysokie Obcasy”, 20.09.2003, реклама косметичної фірми “Oriflame”).

До цікавих і продуктивних засобів творення експресивної насаги текстів польських ЗМІ належать стилістичні фігури, наприклад, метафори: *Lot Tu-154 – lot błędów* (“Gazeta Wyborcza”, 08.04.2011); *Tanecznym krokiem nadchodzi rewolucja* (“Przekrój”, 29.09.2012); перифрази: *Ostatnia gwiazda o fioletowych oczach* (“Metro”, 24.03.2011, стаття про Елізабет Тейлор); *W kraju niewidzialnych kobiet* (“Wysokie Obcasy”, 10.02.2013, стаття про Саудівську Аравію); антитези: *Nowe picie, stary kac* (“Przekrój”, 12.11.2012); *Wesoły portret smutnego faceta* (“Wysokie Obcasy”, 24.03.2012).

Поширеним явищем у польських медіа-текстах є цитування відомих художніх творів, пісень, прислів'їв, крилатих висловів тощо. Саме завдяки асоціаціям, які викликають такі цитати в читачів (глядачів) досягається ефект експресивного увиразнення змісту повідомлення. Досить часто на основі відомого вислову може виникнути “авторський варіант”, тобто журналісти вдаються до різного типу трансформації висловів: *Z ziemi polskiej do włoskiej* (Wiadomości Polonia 24, програма від 08.02.2013) – *Z ziemi włoskiej do Polski* (Hymn Polski); *Cały świat – to plac gry, a wszyscy ludzie – to gracze* (реклама Playstation Vita) – *Cały świat – to scena, A ludzie na nim to tylko aktorzy* (Вільям Шекспір); *Oda do płodności* (Przekrój, 26.11.2012, стаття про рівень народжуваності в Польщі) – *Oda do młodości* (Адам Міцкевич).

Для експресивізації змісту польських медіа-текстів використовується значна кількість засобів на всіх рівнях мовної системи, тому їх аналіз потребує глибшого й більш детального вивчення.

1. Григораш А. Літературні цитати і ремінісценції на газетних шпальтах 90-х років / Григораш А. // Урок української. – 2001. – № 2. – С. 18–21.
2. Кудрявцева Л. О. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція / Л. О. Кудрявцева // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58–66.
3. Українська мова : Енциклопедія. – 3-тє вид., зі змінами і доповн. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007. – 824 с.
4. Bugajski M. Język w komunikowaniu / M. Bugajski. – Warszawa : Wydawnictwo Państwowe PWN, 2007. – 538 s.
5. Grzegorzczkova R. Struktura semantyczna wyrażeń ekspresywnych [w]: Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego / R. Grzegorzczkova. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1978. – S. 117–123.

АСОЦІАТИВНО-ОБРАЗНЕ ПОЛЕ З ДОМІНАНТОЮ “ТЕМНИЙ” У НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Карп’юк Ольга,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Актуальною проблемою сучасного мовознавства є дослідження становлення асоціативної лінгвістики – галузі мовознавства, репрезентованої асоціативною лексикологією, лексикографією та граматикою.

Питання про визначення понять “асоціат”, “асоціативність”, “асоціативно-образне поле”, “асоціативно-образний ряд”, “асоціація художня”, “образність” неодноразово було предметом дослідження багатьох лінгвістів, зокрема: Н.Бутенко, В.Виноградова, В.Винокура, С.Єрмоленко, А.Залевської, Л.Климкової, А.Коваль, М.Кочергана, Л.Новикова, О.Потебні, Л.Пустовіт, В.Русанівського, Л.Ставицької, В.Телії, М.Шевченко та ін.

Одним із засобів багатозначного і глибинного інтерпретування інформаційних вузлів текстової тканини твору є **асоціація художня** (“зв’язок уявлень, коли одне з них у людській свідомості викликає низку інших, подеколи ірраціональних..., постає наслідком естетичного освоєння дійсності та розбудови нових естетичних реалій...” [3, с.50]).

Сукупність різноспрямованих асоціативних зв’язків, які породжує лексема-домінанта (лексема-стимул), а також мережа асоціативних реакцій як продовження цих зв’язків, утворюють структуроване та розгалужене **асоціативне поле**, або **асоціативну групу** (“сукупність лексичних одиниць, отриманих у результаті психолінгвістичного експерименту як реакції на певне слово-стимул” [3, с.49]), у яких наявні **ядро** (найбільш частотні реакції інформантів) і **периферія** (одиночні, індивідуальні реакції).

Асоціативну групу визначаємо як конститутивний конструкт, змодельований на основі різних типів мовних асоціацій, притаманних певній лексичній одиниці, тобто актуалізованих у свідомості читача зв’язків між лексичними елементами тексту та співвідносними з ними явищами дійсності; це мозаїкоподібна польова структура, яка пронизує в різних напрямках усю лексико-семантичну систему мови (чи художній текст як дискурс).

У нашому матеріалі аналізоване поле (що постає на основі синтезу асоціативності й образності) групується навколо лексеми-домінанти **“темний”**, яка займає одне із центральних місць у кольористичній лексиці української мови і є значущою в художньому дискурсі В.Стефаніка.

Актуальність обраної теми полягає в цілеспрямованому системному підході до вивчення явища асоціативно-образного поля зі стрижневим елементом “темний” у мові творів Василя Стефаніка, ідіостиль якого в цьому аспекті досліджувався недостатньо.

Мета дослідження – виявити лексичні асоціації, об’єднані в референційне поле слова-образу “темний”, шляхом аналізу текстів новел В.Стефаніка, а також відповідних словників української мови.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

1) розкрити зміст понять “асоціат”, “асоціативність”, “асоціативно-образне поле”, “асоціативно-образний ряд”, “асоціація художня”, “образність”;

2) проаналізувати структурну організацію досліджуваного асоціативно-образного поля і засоби його маніфестування в поетико-моделювальному просторі художніх текстів Василя Стефаника.

У “Словник асоціативних норм української мови” Ніни Бутенко [1, с.75–76] увійшло слово-стимул **“темний”** (загальна кількість реакцій – 991, з них 760 – різні асоціати та 231 – одиничні) і представлено в ньому так: колір 128, світлий 122, ніч 114, чорний 86, ліс 66, коридор 50, куток 43, ясний 25, день, костюм 24, провулок 22, вечір 21, чоловік 19, зал 16 (**ядро**), двір 9, підвал, стіл 8, гай, кімната, плащ 7, зелений, світло 6, матеріал, папір 5, автомобіль, білий, відтінок, портфель, світ, синій, страшно, червоний 4, будинок, кут, одяг, светр, тьма 3, вулиця, гарний, дім, клас, коричневий, олівець, поганий, реакція, рояль, сірий, строгий, сумний, фон, чоловік, шарф, яр, яскравий 2, альбом, аркуш, бархат, безодня, веселий, вікно, волос, ворона, горіти, гудзик, двері, джемпер, добре, дошка, екран, завіса, закуток, земля, зірки, зловісний, зручний, імла, камінь, картуз, кіт, коханий, краса, лабораторія, листок, Львів, льох, метелик, мутно, м'який, небосхил, несвідомий, нічний, нудьга, нутро, отвір, печера, піджак, під'їзд, платок, погріб, похмурість, похорон, примара, простір, прохід, пустота, рік, самостійність, сервант, сліпий, смерть, собака, сонце, стовп, страх, страшний, сутінки, тінь, фарба, фартух, фіолетовий, хлопець, хмурий, чемний, чемодан, чорнило, шафа, шкіра 1 (**периферія**).

У складі наведеного асоціативного поля простежуємо різні за частиномовною належністю лексеми, але, безперечно, найчастотнішими є іменники та прикметники.

Ключовими одиницями асоціативно-образного поля “темний” у новелах В.Стефаника насамперед є слова з колірною семантикою – асоціати, яким властива здатність не лише позначати кольори природних об'єктів, а й відтворювати емоційне враження від їх споглядання, актуалізуючи символічні асоціативно зв'язані значення. У його складі виділяємо **ядро** зі стрижневою лексемою **чорний**, яка стає домінантою “темного” топіка тексту, і **периферію** – **червоний (кєрвавий)**.

Ядерний асоціат **чорний** (“той, який має колір сажі, вугілля” [6, с.181]) у досліджуваних текстах передусім асоціюється з нейтральною семантикою або синонімізується з лексемами “спрацьований”, “мертвий”. Порівняймо: “*Чорними долонями стручували піт з чола і великими чорними руками ловилися землі*” (“Дорога”) [5, с.80]; “– *Семенку, здойми з гредок сорочки, аби-м полатала, бо ходите чорні, як ворони*” (“Кленові листки”) [5, с.108]; “ *...як чорні ворони поле вкрили, та тоді до старого Леся прийшла смерть*” (“Скін”) [5, с.83], “*Вивалив чорний язик, запхав пальці в рот, аби голос з горла вивести*” (“Скін”) [5, с.82].

Названий кольоратив пов'язаний також із традиційно-символічною семантикою: втіленням темноти, ночі, порожнечі, смерті, біди, виражає негативні емоції. Порівняймо: “*Коби ви із своїх очий прігнали тоту мраку чорну, що вам світ затемнює*” (“Басараби”) [5, с.117]; “*Завзяті чорні очі віщували йому згу-*

бу” (“Злодій”) [5, с.125]; “Десть там на горах сидить орел, пісня розвіває його крила, і подув цих крил гоїть її серце, стирає чорну кров з нього” (“Марія”) [5, с.147]; “Сперереду обдертий хлопчик із біленьким ковніром під шиєю. У руках держить чорний хрест і все глядить на нього. За ним такі самі чотири хлопчики несуть трунву” (“Похорон”) [5, с.112].

Червоний каркас у новелістиці Василя Стефаника не поступається кольору чорному з його темним асоціативно-смысловим комплексом. Стрижневим елементом цього асоціативно-образного топіка є амбівалентний **“кервавий”** колір – колір крові, який у досліджуваних текстах символізує смерть, страждання. Порівняймо: “подобала та хмара на закервавлену голову якогось святого”, “світло, як від червоного каменя” (“Виводили з села”) [5, с.18]; “рот кервавий і руки”, “замазала лице і руки кров’ю”, “тебе таку закровавлену” (“Діточа пригода”) [5, с.154]; “чорна кров” (“Марія”) [5, с.147]; “кервавими сльозами просила, аби ї взєти” (“Стратився”) [5, с.21].

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновки: асоціативно-образне поле – це складна системна єдність, яка має рухливу ядерно-периферійну структуру, характеризується умовною необмежністю складників (слів-асоціатів) і є носієм контекстуально-ситуативної, емоційно-експресивної семантики лексем, що утворюють розгалужені асоціативні лінії (власні мікрополя, асоціативно-образні ряди) у межах структури поля.

Асоціативні зв’язки між лексемами-домінантами у складі асоціативного поля “темний” роблять наявними найтонші відтінки значень при дешифруванні авторського смыслового коду; забезпечують живу наочність, тілесну змодельованість асоціатів, чіткість і силу враження від них; зумовлюються позалінгвістичними смысловими зв’язками між об’єктами і здатністю людини до вербального стимулювання; створюють неординарні ракурси художнього сприйняття (є своєрідним ключем до відмикання авторського задуму).

1. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови / Н. П. Бутенко. – Львів : Вища шк., 1979. – 120 с.
2. Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові / Н. П. Бутенко. – Львів : Вища шк., 1989. – 328 с.
3. Лінгвістичний аналіз тексту : словник термінів / [Голянич М. І., Іванишин Н. Я., Ріжко Р. Л., Стефурак Р. І.] ; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Сімик, 2012. – 392 с.
4. Марфіна Ж. В. Асоціативно-образне поле назв спорідненості в мові поезії ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Жанна Вікторівна Марфіна. – К., 2003. – 21 с.
5. Стефаник В. С. Моє слово / Василь Стефаник ; упоряд. та передм. Л. С. Дем’янівської. – К. : Веселка, 1991. – 190 с.
6. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 11. – 699 с.

НЬЮ-ЙОРКСЬКА ГРУПА ЯК ЯСКРАВИЙ ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДІАСПОРИ

Костригіна Регіна,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Волощук Г.М.,
кандидат філологічних наук, викладач.

Нью-Йоркська група – українська літературна організація, заснована 20 грудня 1958 року в італійській кав'ярні “Павич” на Вест-стріт 4, біля парку Вашингтона в Нью-Йорку. Патриція Килина, Богдан Бойчук і Юрій Тарнавський за кавою обговорювали своє майбутнє і вирішили видавати журнал-річник “Нові поезії” й називати себе і тих, хто до них приєднається, Нью-Йоркською групою. Перший випуск журналу вийшов у першій половині 1959 р. У ньому були опубліковані твори сімох поетів – Емми Андієвської, Віри Вовк, Богдана Рубчака, Жені Васильківської, а також засновників журналу Патриції Килини, Богдана Бойчука та Юрія Тарнавського [3, с.127–128].

Склад групи змінювався. Женя Васильківська та Патриція Килина з часом відійшли від літературної творчості, натомість до групи “примкнули” поети молодшого покоління: Роман Бабовал, Юрій Коломиєць, Олег Коверко, Марко Царинник, Юрій Соловій, який оформив усі числа “Нових поезій”, а також перекладач з іспанської та інших романських мов Вольфрам Бургардт. Останньою в групу ввійшла Марія Ревакович [5, с.22–23].

Причиною появи Нью-Йоркської групи в другій половині 50-х років на еміграції було народництво і традиціоналізм її попередників, неспроможність або небажання її членів включитися в літератури чужомовних суспільств, що їх оточували. Аналіз їх творчості підтверджує думку, що вся вона була означена елементами літератури західного світу, що для української літератури того часу було модерним. Найбільший вплив мали екзистенціалізм і сюрреалізм, що окреслилися як нераціональний чи асоціативний спосіб вислову. Надзвичайно впливовою була поетика англomовної поезії і взагалі поетика модернізму з його вільним віршем, прозопоезією та звільненою від романтизму розмовною мовою. Усі ці впливи були повністю засвоєні. Кожен митець мав можливість творити свій індивідуальний стиль.

Нью-Йоркська група не мала українського літературного оточення і діяла практично в повній відстороненості. Взаємних впливів між старшою генерацією та нею практично не було. Можна припустити, що саме відчуження групи від її оточення, українського та чужомовного, є однією з причин її радикального модернізму.

На погляди і літературні смаки членів групи, безумовно, вплинули західні естетичні школи і течії з притаманними їм тяжінням до експерименту, до пошуку нових, подекуди екстравагантних форм вислову, до закодованості образної мови, деструкцією вірша, автоматизмом і неконтрольованістю так званого “письма”, що ігнорує наратив реалістичного дискурсу, причинно-наслідкові зв'язки і психологію детермінованості.

Однак досить швидко після створення Нью-Йоркської групи стало зрозумілим, що поряд з цим “іншим”, особливим, специфічно емігрантським мента-

літетом, генетичній національній пам'яті існує все ж таки і дещо спільне, глибинне, що поєднує материкові процеси [7, с.38].

Група, як це визнав Б.Бойчук, не стала дороговказом для шістдесятників. Однак окремі тексти, безперечно, пережили свій час і залишаться в історії літератури як кращі зразки українського модернізму. Так залишиться в ній і відчайдушна спроба створення українського модернізму, що навіть в умовах ізоляції, нерозуміння, політичної алієнації, відсутності нормального літературного середовища, відірваності від мови зумів проіснувати, зберігаючи модерністичну лінію в українській літературі, впродовж кількох десятків років [6, с.415].

Драматична творчість письменників Нью-Йоркської групи є надзвичайно складною для постановки, вона гранично герметична. Ці твори генерують думку. Саме після їх прочитання з'являються нові ідеї, нові задуми, народжується справді нова література.

Визначними є драматичні твори Юрія Тарнавського (“Не Медея”, “Гамлетта”, “Три метафоричні етюди”), Віри Вовк (“Скарб царя Гороха”, “Смішний святий”, “Крилата скрипка”), Богдана Бойчука (“Пітер Брук і його «Сон літньої ночі»”, “Два міста – два театри – два світи” “Коротка розмова (одноактівка на одного актора”).

Лірика цих поетів спирається на велику естетичну школу від уснопоетичної народної творчості, давньої української поезії до найновіших пошуків літератури модернізму та постмодернізму. Читацька думка має пройти шляхом від витоків історії і культури до сучасності з її пекучими питаннями. Їхня поезія відрізняється підсиленням іншого, нереального, метафоричного, символічного, суто образного плану. У ній збільшилася роль неомовленого. Загальний підхід подібний або й спільний з романтичною поезією [4, с.18].

Неоцінений внесок у ліричну спадщину української літератури внесли Патриція Килина (збірки “Легенди і сни”, “Рожеві міста”), Юрій Тарнавський (збірки “Життя в місті”, “Ідеалізована біографія”, поеми “У ра на”, “Місто Київ та ям”), Богдан Бойчук (збірки “Час болю”, “Людина і”, поема “Подорож з учителем”), Віра Вовк (збірки “Юність”, “Жіночі маски”), Женья Васильківська (збірка “Короткі віддалі”), Богдан Рубчак (збірки “Камінний сад”, “Дівчині без країни”), Юрій Коломиєць (збірки “Гранчасте Сонце”, “Білі теми”), Марія Ревакович (стилізовані гайку, збірки “З мішка мандрівника”, “Шепотіння, шепотіння”).

Досить цікавою є поетична творчість Емми Андієвської (збірки “Народження ідола”, “Вігілії”). У багатьох збірках для своєї поезії вона використовує форму видозміненого сонету. Її творам характерна компактність та висока асоціативність. Кожне поняття та слово в поезії Андієвської являє собою цілу сім'ю асоціативних зв'язків і значень. Автор часто опускає дієслова і змушує читача заповнювати пропущене на власний розсуд. Це робиться для підвищення смислової насиченості творів. У своїх поетичних творах Андієвська широко використовує навскісні рими та дисонанси, таким чином свідомо підвищуючи емоційну напругу при прочитанні. Рима в Андієвської спирається на приголосні, а не на голосні (сонет I зі збірки “Спокуси Святого Антонія”).

Як висновок, слід сказати, що Нью-Йоркська група – це вибух енергії блискучої плеяди талановитих, різнобічно обдарованих шістдесятників. Усі

поети жили в еміграції, не обов'язково в Нью-Йорку. Об'єднувала їх потреба повної свободи творчості, особливе світовідчуття, загострене розуміння своєї історичної місії на землі і переконання, що поети мають не служити народові, а формувати літературу цього народу, тобто частково формувати сам народ.

1. Бабовал Р. Віртуальна антологія поезії Нью-Йоркської групи / Р. Бабовал. – Режим доступу : http://users.belgacom.net/babowal/andi_10.htm#p1.
2. Бойчук Б. Декілька думок про Нью-Йоркську групу і декілька задніх думок / Бойчук Б. // Сучасність. – 1979. – Ч. 1. – С. 20–33.
3. Даниленко В. Лісоруб у пустелі. Письменник і літературний процес / Володимир Даниленко. – К. : Академвидав, 2008. – 352 с.
4. Літературні вечори в Українському Інституті Модерного Мистецтва Чикаго, 1973–2006 / уклад. : Віра Боднарук, Володимир Білецький. – Донецьк : Український Культурологічний Центр, 2006. – С. 18–19.
5. Ревакович М. *Persona non grata*. Нариси про Нью-Йоркську групу, модернізм та ідентичність / Ревакович М. – К. : Критика, 2012. – С. 19–33.
6. Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко. – К. : Основи, 2002. – 680 с.

ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ КОНЦЕПЦІЇ ІГОРЯ КАЧУРОВСЬКОГО

Кубишкіна Крістіна,
V курс, Інституту філології.
Науковий керівник – Луцак С.М.,
доктор філологічних наук, професор.

Визначальною рисою праці “Основи аналізу мовних форм” І. Качуровського, де викладена його стилістична концепція, є авторське намагання синтезувати наявні в науковому дискурсі різноманітні класифікації стилістичних засобів, встановити міру їх дотичності, розв'язати проблему термінологічної неузгодженості, а також проілюструвати кожен стилістичний прийом прикладом з української словесності.

Як і його попередники, І. Качуровський зосереджує основну увагу на таких проблемах:

- багатство стилістичних засобів у поетиках від античності до сьогодення;
- групи стилістичних засобів, принципи їх класифікації;
- наявність т. зв. заплутаної термінології, тобто понять, які частково синонімічні (анадиплосис – епанадиплосис, мейосис – літота й ін.) або семантично дотичні (алегорія – символ, контраст – антитеза і под.);
- поглиблена класифікація стилістичних фігур і докладне тлумачення всіх їх семантичних різновидів (наприклад, зевгма (протозевгма, мезозевгма, гіпозевгма), перифраза (табуїстична, метафористична, антономасійна, ілюзійна, алюзійна), еналага (антимерія, синесис, гетерозис), десять типів метонімії та синекдохи).

У певному сенсі працю “Основи аналізу мовних форм” І. Качуровського можна вважати продовженням традицій латиномовних поетик і робіт відомого іспанського теоретика Ф. Сольдевільї.

І. Качуровський усі стилістичні засоби поділяє на 4 групи:

- фігури плеонастичні;
- фігури конструкції;
- фігури мислення;
- тропи [2, с.30].

У Ф.Сольдевільї І.Качуровський запозичує поділ стилістичних засобів на фігури мислення і фігури конструкції. Тропам, які цей іспанський теоретик не виділяв, І.Качуровський надав відносної автономності, що було властиво для традиційних латиномовних поетик. Виділена вченим група плеонастичних фігур схожа на “фігури накопичення” Ю.Шереха та “фігури, які створені шляхом додавання” Р.Шор. Отже, формуючи власну класифікацію стилістичних засобів, І.Качуровський творчо засвоїв досвід попередників, систематизував, узагальнив і доповнив їхні напрацювання.

Абсолютним новаторством автора є ступенювання епітетів та їх відповідників у вигляді формул [2, с.131].

Ступінь порівнюваності епітетів може бути цілковитим, у формі абсолютного ототожнення (A=B):

І як не заздрить вам і молодості вашій –
Цій сповненій вина і ненадпитій чаші,
Цій гострій свіжості передсвітних годин,
Цій смужечці зорі над тихим сном долин!

(М.Зеров) [2, с.146].

Але трапляється констатація часткової подібності (A~B). Буває, що речі, які ми порівнюємо, різні за своїм значенням, вагою чи розміром (A>B; A<B) [2, с.134].

Аналіз І.Качуровським різноманітних класифікацій стилістичних засобів ілюструє не лише широку обізнаність автора з традиційними поетиками, а і його вміння поглиблювати наявні ідеї, уводити їх в український контекст. Ось чому значна увага автора зосереджена на українських класифікаціях стилістичних засобів, на проектуванні загальнотеоретичних понять на українське тло. Праця насичена величезною кількістю прикладів з українських поезій.

Звернення дослідника до цієї проблеми вмотивоване необхідністю створити максимально виважену концепцію стилістичних засобів, яка була би цілковито прийнятною для українського літературознавства.

1. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика / Володимир Домбровський. – Дрогобич : Відродження, 2008. – 488 с.
2. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (Стилiстика) / Ігор Качуровський. – Мюнхен ; Київ, 1995. – 235 с.
3. Томашевский Б. Теории литературы. Поэтика : уч. пособ. / Борис Томашевский. – М., 2002. – 334 с.
4. Жирмунский В. Теория литературы. Поэтика. Стилiстика / Виктор Жирмунский. – Ленинград, 1997. – 402 с.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В НОВЕЛІСТИЦІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Максимчак Іванна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Ципердюк О.Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Релігійна лексика – одна з основних тематичних груп, яка репрезентує духовну сферу життя, є визначальним компонентом людського існування та базовим концептом культури. У сучасній лінгвістиці значно посилюється інтерес до проблеми функціонування релігійної лексики поза конфесійним стилем, зокрема в художньому мовленні (див. праці Н.Сологуб, Т.Берест, Ю.Брайло, А.Ковтун, Марії Скаб, Т.Вільчинської, Н.Каторож, М.Стецик, М.Якіма та ін.).

Функціональне навантаження сакральних номінацій у художніх текстах В.Стефаніка детально розглянула О.Ципердюк [2]. Мета нашого дослідження – проаналізувати лексико-семантичне вираження релігійних лексем у новелах В.Стефаніка. Його творчий доробок доволі насичений аналізованими лексемами, які допомагають письменникові відобразити свій релігійний світогляд, своє “Я”, а також, насамперед, національні цінності українського народу, його вірування, традиції, обряди. Нерідко релігійна лексика виконує образотвірну функцію.

Найуживаніша лексико-семантична група сакральних лексем, представлена в новелістиці В.Стефаніка, – це найменування Бога та інших святих осіб. Бог – власна назва надприродної істоти в християнстві, який є уособленням всемогутності, справедливості, покровительства. Напр.: *Най вам Бог усім дає ліпше, як мені...* [1, с.11]; *Мій ласкавий Боже, чим я годен відплатити твою ласку?* [1, с.80]. Теоніми *Бог, Господь* часто вживаються у складі стійких зворотів, напр.: *Якось був-єм у Коломиї та й дивлюси – йде якесь таке, як дідько, Господи мні прости!* [1, с.60]. Найменування *Божої Матері* в досліджуваних текстах актуалізують семи ‘заступництво’, ‘покровительство’: – *Матінко Христова, усім добрим людям стаєш на поратунок* [1, с.15], а також сему ‘страждання’: *Старій вовчиці дуже тяжко було їм годити в малій хаті. Під чорною Матір’ю Божою вони забирали місце для своєї нації* [1, с.182].

Назви служителів релігійного культу здебільшого вживаються в позитивному значенні (*Закликав я до себе нашого священика, розповів йому, лагоджуся на смерть...* [1, с.141]; *Аді, отам коло воріт та піп проці казав* [1, с.10], проте в наступному прикладі бачимо іронічне забарвлення, що підсилюється порівнянням (*Отець парох, як лошак, побіг до хати, аби комісар його не запримітив* [1, с.168]).

Серед назв сакральних будівель та їх частин найчастотнішою є номінація *церква*: – *Я тебе файно вімию, вічешу, а завтра підеш зо мнов до церкви* [1, с.22]. Трапляються також лексеми *дзвіниця, престол*. Остання вживається не в прямому значенні “чотирикутний стіл, який знаходиться в храмі посередині вівтаря”, а в переносному “кафедра, за якою говорять промови на вічах”: *А вже нема як вічів слухати та з престолів до них говорити* [1, с.174].

Засвідчує релігійність головних героїв новел Стефаника і вживання назв предметів церковного вжитку – *свічка, хрест, труна, могила, образ* тощо. Лексема *свічка* переважно вживається в описах похоронних обрядів (*Я так коло старого страждувала ночами, що лиш один Бог знає, але таки не вмер без свічки* [1, с.118]) і пов'язана зі словосполученням *той світ, цей світ*. Найменування *домовина* представлено у складі порівняння (*Відки ви таку канапу дістали? Бігме, така, як домовина з подертих міхів* [1, с.119]), де загортання в канапу асоціюється з невідомим позагробним світом. У новелах В.Стефаника ця лексема функціонує в синонімічному ряді: *домовина – труна – гріб – могила*.

У досліджуваних текстах нерідко вжито назву однієї з основних молитов вірян – “*Отченаш*”, напр.: – *Наймемо, наймемо і очинаш за вас відкажемо* [1, с.55]. Ще одним виявом онімів в аналізованих новелах є назви релігійних свят: *Великдень, Різдво, Святий вечір* та ін. Напр.: *Всі в білих сорочках, як на Великдень* [1, с.83].

Назви таїнств, елементів християнської обрядовості представлені такими номінаціями: *молитва, коляда, свячена вода, шлюб, поклін* та ін. Напр.: *Отак до пізньої ночі Романиха голосила над коровою. Кропила її свяченою водою, але ніщо не помагало* [1, с.43].

Часто вживаними є назви абстрактних релігійних понять (*гріх, страх Божий, рай, смерть, дух, душа* тощо). Переважно лексема *рай* має переносне значення “добре, щасливе життя на землі”: *Ова, ото би ми втратили рай на землі і маєтки лишили!* [1, с.111]. Як антонім до лексеми *рай* функціонує в новелах В.Стефаника й слово *пекло* в переносному значенні: – *Коби-то літо. Порозходили си би по роботі тай би не гризлиси на купі... А так пекло у хаті* [1, с.41].

З виразним негативним забарвленням вжито лексеми на зразок *гріх, чорт, щезник*: – *Тяжкий гріх мають у своїй фамілії...* [1, с.123]; *З-під печі виліз чорт із довгим хвостом та й сів коло баби* [1, с.39]; *Відай, воно правда, що він ще із замолоду купив собі щезника* [1, с.72].

Окремо виділяємо найменування християнських обрядових дій (*молитися, хреститися, покутувати, вінчати, охрестити* тощо): *Великим пальцем тикала до середнього і хотіла донести до чола, аби перехреститися* [1, с.38]; *Коло стола схилений стояв Іван, господар хати і тато маленької дитини, що її охрестили* [1, с.110]. Лексема *амінь* у текстах новел має не пряме сакральне значення, а переносне ‘кінець чого-небудь, смерть’: – *А ти, розпаднице, памне-тай, що як я гроші задурно по докторях розсію, то й ти амінь зроби!* [1, с.32].

Отже, у новелістиці В.Стефаника вживання релігійної лексики пов'язане із сакральною сферою. Номінації мають зазвичай (як бачимо з наведених прикладів) позитивне значення, рідше – негативне. Серед масиву сакральної лексики в текстах представлені як апелятиви, так і оніми. У середині лексико-семантичних груп спостерігаються явища синонімії, антонімії, багатозначності (явища метафоричних значень).

Релігійна лексика є невід'ємною частиною мовостилю Василя Стефаника.

1. Стефаник В. Камінний хрест : [для старшого шк. віку] / Василь Стефаник ; упорядкув. текстів, передм. І. М. Андруска. – К. : Школа, 2007. – 272 с.

2. Ципердюк О. Д. Функціонування релігійної лексики в новелах Василя Стефаника / Оксана Ципердюк // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. Вип. XXXIV–XXXV. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2012. – С. 157–165.

ВІДТВОРЕННЯ ФО В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Л.ДЕРЕША “КУЛЬТ”

Онуфрак Лілія,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Ткачівська М.Р.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У фразеології кожної мови концентрується історія народу, звичаї, культура, цивілізація, література, навіть погода й спосіб харчування [4, с.28]. Фразеологізми відображають історичний досвід народу та його мудрість.

Фразеологізм, за концепцією Л.Скрипника, визначає “лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю сполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється у мові за традицією, автоматично”. Це визначення спирається на традиційне тлумачення ФО, з яким погоджується більшість фразеологів – В.Виноградов, Б.Ларін, С.Ожегов, О.Бабкін, В.Кунін, А.Федоров, Ю.Аваліані, В.Жуков та ін. [4, с.15].

Різні вчені по-різному підходять до перекладу фразеологізмів. С.Влахов і С.Флорін вважають, що фразеологізми займають перше місце на “шкалі неперекладності” [2, с.179].

На думку Р.П.Зорівчак, “відтворення фразеологічних засобів оригіналу, через їхню образність і експресію, багатозначність і часто алогічність, – одна з найскладніших проблем художнього перекладу” [4, с.16].

Метою нашого дослідження є аналіз ФО в німецькомовному перекладі роману Л.Дереша “Культ”, здійсненого С.Штьор та Ю.Дуркотом.

До найбільш дієвих видів перекладу фразеологізмів, на думку Я.Барана, є дослівний переклад (калькування), еквівалентно-повний переклад – один із повноцінних способів перекладу фразеологізмів, еквівалентно-неповний переклад – небажаний, оскільки він не завжди передає своєрідність фразеологізму, описовий переклад, що використовується в тих випадках, коли вищеназвані способи неможливі [1, с.204–205].

Аналізуючи переклади творів Л.Дереша, спостерігаємо використання перекладачами різних способів відтворення фразеологізмів. Еквівалентно-повним відповідником на конотативному рівні відтворена ФО *стругати дурня*. Порівняй, укр.: “... той пан сказав: «нічого не вийде, не крути мені Юра, не стругай дурня, сідай і читай»” [3, с.58] – нім.: “... der Mann sagte: «das wird nichts, versuch's gar nicht erst, Jura, mach keine Fissimatenten, setz dich und lies»” [7, с.74]. Лексема *Fissimatenten* пов'язана з німецькою окупацією Франції (1940–

1944 pp.) і походить від латинського слова *visepatentes*, поширеного у XVI ст. Німецькомовний тлумачний словник пояснює слово *Fissimatenten* як розмовне поняття для позначення дурниці, нісенітниці, у широкому сенсі – це всі дії, які є причиною проблем [5]. Таке значення збігається зі значенням української ФО. Отже, відтворення цієї ФО є адекватно правильним.

Для позначення немудрої жінки автор використовує ФО *бракувати клепок* (порівняй: укр. “Пані Черевусі явно стало бракувати кількох клепок” [3, с.154] – нім. “*Pani Tscherewucha hatte wirklich nicht mehr alle Tassen im Schrank*” [7, с.190]). Український фразеологізм походить від відшарувань бондарської термінології (обручі розсихаються). Слово *клепка* увійшло до численної сім’ї стійких словосполучень, призначених для характеристики розумових здібностей людини: без третьої (сьомої, дванадцятої) клепки, без клепки в голові, без клепки в тім’ї, не вистачає однієї (третьої, десятої) клепки в голові, розсохлися клепки (в когось), позбутися клепки, вставити клепки (комусь). Як зазначає німецький тлумачний словник, німецький фразеологізм *nicht alle Tassen im Schrank haben* має єврейське походження і позначає людину, яка не любить думати, не при своєму розумі, тобто божевільна [8, с.821]. Така ФО часто вживається іронічно і є близькою за значенням до української ФО.

Ряд ФО відтворено за допомогою описового перекладу (порівняй, укр. “Я не зміг додзвонитися по міжгородній, тому й **упав у шал**. Результати ви бачите” [3, с.182] – нім. “*Es ist mir nicht gelungen, eine Leitung für ein Ferngespräch zu bekommen, da bin ich ausgerastet. Das Resultat sehen Sie vor sich*” [7, с.221]). Відповідно до українського тлумачного словника, *впадати в шал* означає бути в стані надмірного збудження, хвилювання [5], а *aurasten* – не контролювати себе, поводитися агресивно [8, с.101], що адекватно відтворює українську ФО.

Отже, як засвідчує наш аналіз, С.Штьор та Ю.Дуркот при перекладі ФО відтворюють їх на конотативному рівні за допомогою відповідної ФО мови-реципієнта. При її відсутності перекладачі вдаються до описового перекладу.

1. Фразеологія: знакові величини : навч. посіб. для студ. ф-тів іноземних мов / Я. А. Баран, М. І. Зиморя, О. М. Білоус, І. М. Зиморя. – Вінниця : Нова книга, 2008. – С. 195, 204–205.
2. Влахов С. Непереводимое в переводе / Сергей Влахов, Сидер Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 179 с.
3. Дереш Любко. Культ : роман / Любко Дереш. – Львів : Кальварія, 2006. – 208 с.
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів укр. літератури англ. мовою) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вища школа, 1989. – С. 15–28.
5. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/vojachchyna>.
6. Deresch Ljubko. Kult. Roman / Ljubko Deresch. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 2005. – 271 s.
7. Langenscheidt. Großwörterbuch. Deutsch als Fremdsprache. – Langenscheidt KG, Berlin und München, 2003. – 1254 s.

ЕСЕЇСТИКА Є.СТЕМПОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ПОЛЬСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Орнат Наталія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Цівкач О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У польській літературі середини ХХ століття знаходимо чимало провідних польських письменників, які жанровою прерогативою обрали есеїстику – це передовсім Ч.Мілош, Є.Гедройць, В.Гомбрович, Є.Стемповський та ін. Ці письменники свого часу з різних причин емігрували за кордон чи просто виїхали за межі Польщі. Специфіка формування літературної самодостатності Є.Стемповського відбувалася також у позапольських координатах.

Польський дослідник А.С.Ковальчик по-своєму витлумачує термін жанру есе, який “знайшов свій західний індивідуалізм, вихований на ґрунті античності та християнства” [2, с.97]. Тобто звідси розуміємо, що, пройшовши багатотисячолітній поступ, цей жанр у певному розумінні знищив раціональний регламент, вийшов за межі постулативного прокрустового ложа. Наша думка збігається з міркуваннями О.Гнатюк, яка представляє власну рецепцію терміна “есе”. “Жанр есею передбачає абсолютну інтелектуальну свободу, виключаючи будь-який догматизм, пропаганду, і взагалі, улягання тим або тим вимогам, правилам та утилітарним проблемам” [1, с.8].

Польські есеїсти (у тому числі і Єжи Стемповський) у своїй творчості представляють зв’язок із добою, з культурним оточенням та жагою до пізнання нового, неокресленого. “Коли ці люди писали, то бачили, як зберігати рівновагу між своєю європейськістю та вірністю спадщині, переданою крізь століття польської історії” [3, с.503]. Тобто апеляція до народних літературних звичаїв, симбіоз та естетична кореляція традиційності й виходу за межі усталеності превалюють у польській есеїстиці середини ХХ століття. На прикладі есеїстики Стемповського маємо підстави вважати, що твори цього жанру мають суто приватну, індивідуальну точку зору на розмаїті речі. Підмет цих есе вільно провадить свою розповідь, свідомо уникаючи сциєнтизму та абстракції на користь опису з власного досвіду. Такий момент біографічності можемо спостерегти і в Стемповського. У творчості есеїста художньо оформлена лапідарність створює нове сугестивне тлумачення різних понять, у т. ч. й образу України.

У першому есе збірки “В долині Дністра” Павла Гостовця (автонім – Єжи Стемповський) наскрізною метафорою есе “*W dolinie Dniestru*” (“В долині Дністра”) є Аркадія. Це є, власне, географічна метафора, оскільки нею є саме Україна. За Л.Задорожною, у післявоєнній літературі поряд з образами “згоди народів” з’являлися образи апокаліптичного протистояння, а самий топос Аркадії набував ролі своєрідного археміфу, його видиво є в ілюзіях примирення, на правах так званої “історичної інверсії”, коли, за М.Бахтінім, “міф щасливого минулого ототожнюється з фактично утопічним образом майбуття”. Натомість в есеїста топос країни – Аркадії набуває іншої функції. “Ці поняття, винесені мною з долини Дністра, залишились для мене живими й актуальними навіть тоді, коли спогади про мою ближчу батьківщину покрила імла віддалі” [5, с.10].

Окреме місце відведено для опису багатокультурності й тривалості історії, про що свідчать будівлі в долині Дністра, де кожна нова національна група будувала їх по-своєму. Своєрідним живим літописом історії постають в есеїста паркові насадження. Як вважає Стемповський, захоплення садівництвом тут досить добре прижилося, адже культ дерев жив у свідомості мешканців долини ще з часів язичництва. Власну думку з приводу цього висловлює О.Вознюк, яка вважає, що така візія України, її парків відображає певний зникаючий спогад, наче візія міфічної Атлантиди.

Дещо іновекторним є есе Стемповського *“Bagaż z Kalinowki”*. Тут знаходимо звернення до творчості письменника Джозефа Конрада. На думку Стемповського, саме з України Конрад виніс унікальну здатність проникати глибоко в душу своїх персонажів і розкривати її. Такий конгломерат художніх авторських традицій, почерпнутих в Україні, і залишається визначальним у спадщині Конрада: “Конрад – це трохи як катедра в Кам’янці, на котрій був мінарет, на котрому трохи згодом стала Матір Божа”.

В есе *“Dom Strawińskiego w Uścilugu”* (“Дім Стравінського в Устилугу”) Є.Стемповський досліджує походження українських мотивів у творчості музиканта, який 1914 року жив на Волині. “Якщо у творах Стравінського заходяться якісь волинські народні мотиви, їхній характер нагадують киявські мотиви Шопена, для яких у фольклорі шукали б безпосередніх завуальованих зразків” [5, с.77]. Знаменитий твір “Жар-птиця”, як вважає есеїст, був написаний саме під впливом українських музичних традицій. Сам Єжи Стемповський унікальним випадком вважав українські церковні хори, історія яких налічує сотні років і які брали активну участь у суспільному житті.

Однією з визначальних засад есеїстики Гостовця є категорія неспіху (за А.С.Ковальчиком). Письменник власним прикладом експонує цілісність думки, самопізнання та індивідуально авторський підхід до конкретної теми. Україна для Стемповського – це не тільки дарителька його імені, а також хранителька довговічних традицій, культур. Україна для письменника – це давня пастуша Аркадія. В есеях знаходимо моменти, які підкреслюють, що в українських традиціях і досі ще простежуються рештки традицій пастушої цивілізації, яка в самій Європі вже давно занепала. За О.Вознюк, “у візії Стемповського Україна виступає як берегиня праєвропейських традицій”.

Таким чином, бачимо, що імплантованими в текстову тканину есе Стемповського є різні теми, які стосуються передовсім культури. Враховуючи різні обставини, самий момент еміграції в житті письменника, його прихильність до сусідніх народів, пієтет і повагу до їх історичного минулого, можемо вважати еміграційну есеїстику Стемповського знаковою і для польського, і для українського народів. Але, на жаль, малодосліджуваність питання творчості Єжи Стемповського є все ще винесеною на порядок денний у нинішній літературі.

1. Дванадцять польських есеїв / упоряд. Гнатюк О. – К. : Критика, 2001. – 256 с.
2. Kowalczyk A. St. Nieśpieszny przechodzień i paradoksy / A. St. Kowalczyk. – Wrocław, 1997. – 349 s.
3. Miłosz Cz. Wyprawa w dwudziestolecie / Cz. Miłosz. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1989. – 611 s.

4. Miłosz Cz. Historia literatury polskiej do roku 1939 / Cz. Miłosz. – Kraków : Znak, [б. р.]. – 672 s.
5. Stempowski J. W dolinie Dniestru i inne eseje ukraińskie. Listy o Ukrainie / J. Stempowski. – Warszawa : LBN, 1991.

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ІМЕННИКІВ – НАЗВ СУКУПНОСТІ ПРЕДМЕТІВ

Папідзе Надія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Джочка І.Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Поняття кількості може виражатися за допомогою лексем із синкретичною семантикою – іменників на позначення неозначеної кількості. Існує кілька класифікацій субстантивів із семою кількості (І.Домрачевої [3, с.3], І.Джочки [2, с.325] та ін.). Кожна типологія цих субстантивів, на мою думку, є умовною, бо одне й те саме слово своїми лексико-семантичними варіантами може належати до різних груп.

Оскільки **предметом** дослідження є семантичні параметри іменників, що маніфестують неконкретизоване значення кількості предметів, а **об'єктом** – субстантиви, що репрезентують таку семантику, то зупинимось детальніше на їх аналізі. З метою з'ясування лінгвальних ознак іменників – назв сукупності предметів, розглянемо досліджувані слова в трьох аспектах: семантичному, синтаксичному та словотвірному.

Пропонуємо поділ цих лексем на три групи: 1) іменники на позначення кількості предметів, що виражається їх прямим значенням (*букет, в'язка, гроно, жменя, жмут, кетяг, китиця, копиця, куна, кучугура, оберемок, пучок, сніп, стіг*); 2) іменники на позначення сукупності предметів з первинним значенням “сукупність тварин” (*зграя, караван, отара, рій, стадо, стая, табун, череда*); 3) іменники на позначення сукупності предметів з первинним значенням “сукупність людей” (*армія, батарея, ватага, група, легіон, лава, маса, навала, натовп, пара, полк, потік, хор, юрба, юрма*).

Для повної семантичної характеристики слова необхідно брати до уваги його синтагмо-полісемію та парадигмо-полісемію. Структура субстантива *в'язка* містить дві семемі. Пряме значення аналізованої лексеми – “зв'язані, скріплені мотузкою... однорідні предмети” [1, с.168]: *Упоравшись надворі, мати пхають у двері в'язку соломи і кидають біля грубки* (Г.Тютюнник). Зафіксовано поєднання досліджуваної лексеми не лише з конкретними, але й з абстрактними іменниками: *А якщо вже слів цих в'язка засмутила до плачу, не забудь, що це лиш казка, хочеш, іншу напишу* (Тетяна Сливко). Кількісний вимір абстрактних іменників означений саме аналізованою лексемою. Характерним є поєднання лексеми *в'язка* з іменниками-назвами с/г предметів: *Він був у нас уповноваженим, наїздив у колгосп ледь не щодня і мав у селі славу людини суворої, такої, що на очі йому з в'язкою соломи чи дров не попадайся* (Г.Тютюнник). Високою

частотністю характеризується сполучуваність слова **в'язка** з іменниками-назвами солодощів: *Вам казка, а мені бубликів в'язка* (Нар. творчість). Необхідним для з'ясування словотвірного виміру слова є виявлення спільнокоренових слів, встановлення їх мотиваційних зв'язків. Аналізоване слово є базою творення іменника *в'язочка*, що містить вказівку на зменшену сукупність, і поєднується з тими ж групами іменників, що й твірне: *На лавці лежала в'язочка дощечок, розфарбованих кольорами веселки* (З журналу).

Субстантиви з первинними значеннями “сукупність тварин” та “сукупність людей” у певних семантико-граматичних позиціях метафоризуються і здатні називати неозначену кількість предметів.

Структура слова **рій** містить три семема. Третя – “велика кількість чого-небудь” [1, с.1036]: *Грالیся рої сніжин довкола ліхтаря* (Л.Смілянський). Аналізований іменник **рій** вступає в омонімічні зв'язки з лексемою “**рій**” [1, с.1036]. Лексема **рій** вступає й у контекстуальні синонімічні зв'язки, пор.: ... *Вона не раз радісну череду думок повертала у люту тугу* (Панас Мирний); *Голову посів рій думок, нових, тривожних...* (О.Досвітній); *Гей, розлетись думок почварних зграє...* (Д.Павличко) та ін. Частотним є поєднання слова **рій** з абстрактними іменниками, кількісний вимір яких означений указаним словом: *Мчать роями секунд каравели...* (З журналу). У цьому контексті експлікується смисловий компонент “рух”. Додатковим репрезентантом квантитативного значення виступають означення: *Галичани турляли драбини..., сипали цілий рій стріл* (А.Хижняк). Аналізоване слово **рій** стало базою творення для кількох лексем (*рійок, роєць, рійба, роївня, роїння, рійно; роїстий; роїти, роїтися*). Лише субстантив **рійок** утворений на основі квантитативного значення твірного.

Лексема **легіон** складається з трьох семем [1, с.482]. На основі значення “сукупність людей” утворилася переносна семема “сукупність предметів”: *Здобувши перемогу, він автоматично нищить легіони творів, що були шановані* (З журналу). В українській мові зафіксований фразеологізм, компонентом якого є субстантив “**легіон**”: *ім'я їм – легіон, що означає величезну кількість* (випадок деонімізації). Іменник **легіон** характеризується поєднанням з абстрактними субстантивами, виконуючи експресивну функцію: *Те, що у світі трапляється рідко, для вас є прийнятним, бо ви наплодили в історії легіон культур...* (З газети). Переносні семема цієї лексеми не є конститутивним матеріалом для творення нових похідних.

Проведений аналіз трьох вимірів досліджуваних слів показує, що семантична структура таких іменників поєднує субстанціальні й квантитативні смислові відтінки. Опис семантичних просторів цих лексем міг би бути одним із варіантів опису їх функціонування в мові.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2002. – 1440 с.
2. Джочка І. Ф. Субстантивні лексеми з семою кількості в сучасній українській мові / І. Ф. Джочка // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV–XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 324–328.
3. Домрачева І. Р. Функціонально-семантична категорія сукупності у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / І. Р. Домрачева. – Запоріжжя, 1999. – 18 с.

ПАРАТЕКСТУАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО КОНЦЕПТУ ЧАС У РОМАНІ МАЙКЛА КАННІНГЕМА “THE HOURS”

Писків Ірина,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Бистров Я.В.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Серед епіграфів, передмов, післямов, вставних новел як компонентів паратексту (Ж.Женетт) особливе місце займає заголовок. Заголовок може розглядатися як інтертекст у тих випадках, коли являє собою цитату чи містить маркери алюзії, а також паремії, фразеологізми [2, с.10–11]. Окрім заголовка, виразником концепції художнього тексту є епіграф, за допомогою якого автор відкриває зовнішню межу тексту для інтертекстуальних зв'язків. Заголовок та епіграф є тими елементами паратексту, які в прагматичному аспекті виконують дві основні функції: 1) вплив на читача (адресата), оскільки ним встановлюється контакт із читачем і вплив на його емоційне сприйняття та 2) вираження авторської позиції та індивідуально-авторських концептів, аналіз яких необхідний для адекватної інтерпретації художнього тексту.

У романі Майкла Каннінгема “The Hours” паратекстуальні відношення, тобто відношення заголовка та епіграфа, відіграють важливу роль у репрезентації художнього концепту ЧАС. У заголовку автор вказує на те, що роман передбачає інтертекстуальне прочитання, адже саме такою була початкова назва роману Вірджинії Вулф “Mrs. Dalloway”, яка відображала “важливість проблеми часу (лінійного, механічного та багатовимірною, психологічного) для всієї оповідної структури роману” [1, с.311].

Сприймати цей заголовок можна по-різному: 1. У більш загальному сенсі (long time, even lifetime), адже в романі ведеться розповідь про життя трьох жінок, про їхні долі, які об'єднав час. 2. У більш конкретному сенсі (a particular time in the day or night), адже сюжет роману являє собою опис одного дня із життя кожної з трьох головних героїнь. Автор чітко визначає рік і місце розвитку подій для кожної з них, відразу встановлюючи темпорально-локальні відношення в романі. Для Вірджинії Вулф – “It is a suburb of London. It is 1923” [3, с.29], для Лори Браун – “It is Los Angeles. It is 1949” [3, с.37], для Клариси – “It is New York City. It is the end of the twentieth century. ...a June morning” [3, с.9]. 3. Назву твору можна сприймати, як і ті найважливіші, доленосні моменти, про які згадують герої роману під час цього одного дня. І ось саме завдяки цим спогадам і роздумам героїв ми дізнаємось про їхнє життя до описаного в книзі дня. Наприклад, з одного запитання Клариси ми дізнаємося як про триумф Річарда, так і про його смертельну хворобу. “*Why doesn't she feel more somber about Richard's perversely simultaneous good fortune («an anguished, prophetic voice in American letters») and his decline («You have no T-cells at all, none that we can detect»)»?*” [3, с.11].

Що стосується епіграфа, другого елемента паратексту, то автор роману подає два епіграфи. Перший епіграф – заключний уривок із поезії Х.Л.Борхеса “The Other Tiger” : “*We'll hunt for a third tiger now, but like the others this one too*

will be a form of what I dream, a structure of words, and not the flesh and bone tiger that beyond all myths paces the earth ... and I go on pursuing through the hours another tiger, the beast not found in verse” [3, с.2]. Роман “The Hours” і є тим третім тигром (“*a third tiger*”), образ якого автор намагається створити, наперед знаючи, що він приречений на провал.

Другий епіграф – запис із щоденника Вірджинії Вулф від 30 серпня 1923 року, у якому сформовано головний творчий принцип створення роману “Mrs. Dalloway”: “*I have no time to describe my plans. I should say a good deal about The Hours, & my discovery; how I dig out beautiful caves behind my characters; I think that gives exactly what I want; humanity, humour, depth. The idea is that the caves shall connect, & each comes to daylight at the present moment*” [3, с.2]. І цей творчий принцип засвідчує схожість творчих позицій Каннінгема та Вулф. Саме ці її тунелі (“*caves*”), у яких і минуле, і майбутнє персонажів, завдяки яким минуле постає як окремі вкраплення в текст, і були засвоєні й творчо опрацьовані Каннінгемом. Тільки наприкінці роману автор з’єднує “тунелі”, де можна ідентифікувати персонаж, який є героєм двох оповідей. У цей момент читач може зрозуміти, що Річард з оповіді про Кларису Воган і є тим самим маленьким Річчі, сином Лаури Браун.

Обидва епіграфи містять натяк на важливу роль концепту ЧАС у романі. Автор не випадково обрав саме ці два епіграфи, у кожному з яких вербалізується концепт ЧАС. Перший епіграф містить такий рядок: “*...I go on pursuing through the hours another tiger, the beast not found in verse*”, який може бути дво-значним у контексті цього роману, зважаючи на заголовок твору.

Щодо іншого епіграфа, то і назва роману “The Hours”, яку згадує Вірджинія Вулф, і творчий принцип, про який вона розповідає, наштовхує читача на сприйняття твору крізь призму інтертекстуальності.

Отже, реалізація концепту ЧАС відбувається через окремі паратекстуальні елементи, зокрема інтертекстуальний заголовок й епіграф. Репрезентація художнього концепту ЧАС через заголовок відбувається на асоціативному рівні, і залежить не тільки від авторської вербалізації концепту, а й від виявлення асоціативного потенціалу заголовка. Інтертекстуальні епіграфи допомагають не тільки краще зрозуміти художній задум письменника, але й осмислити важливу роль художнього концепту ЧАС у романі, адже цей концепт вербалізований у кожному з них.

1. Гениева Е. Ю. Mrs. Dalloway / Е. Ю. Гениева // Woolf V. Mrs. Dalloway and Essays. – М., 1984.
2. Рижкова В. В. Реалізація категорії інтертекстуальності в американському художньому тексті XIX–XX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / В. В. Рижкова. – Харків, 2004.
3. Cunningham M. The Hours / M. Cunningham. – London : Forth Estate, 1999.

ЕКСПРЕСИВНИЙ ДИСКУРС У СФЕРІ НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Попович Марія,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Турчин В.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У досліджуваних текстах у сфері наукового спілкування простежується руйнування старих канонів наукової оповіді. У сфері функціонування наукових гуманітарних текстів явно виділяється експресивний дискурс, у полемічному контексті якого поляризуються мовленнєві стратегії учасників діалогу. При діалогічному обміні думками спостерігається переважання особистих моментів в інтерпретації “чужих” і відстоюванні “своїх” позицій [6, с.78].

“Чужа мова” ґрунтується на включенні у власне мовлення того, хто говорить, мовлення іншої людини або мовлення декількох осіб.

До способу передачі “чужої” мови в тексті слід віднести відтворення чужого мовлення у формі прямої мови, у вигляді цитування без будь-якої переробки:

Auf die Frage “Nennen Sie bitte spontan einen bekannten Frauentitel” der für diese Studie durchgeführten Umfrage haben sieben Frauen (23%) von 30 die Zeitschrift “Cosmopolitan” genannt [4, с.49].

Іншою формою відтворення чужого мовлення може виступати непряма мова, тобто переказ чужого висловлювання від особи автора (переказ/перекрашування цитат).

Лексичні засоби, виражені в науковому тексті науково-гуманітарного підстилю, представлені, головним чином, синонімією, епітетами. До цього потрібно ще додати метафори, перерахування (що особливо визначає авторське мовлення), фразеологічні звороти, кліше, оцінні прикметники (у переважній більшості), метонімії, гіперболи (характерна ознака).

Проілюструємо всі ці лексико-семантичні засоби на конкретних прикладах.

Розпочати варто з епітетів (оцінних прикметників), які представлені у великій кількості в тексті монографії:

Sie übten auf sie einen besonders starken geistigen und emotionellen Eindruck aus [5, с.8].

Емоційне й експресивне значення мають не лише епітети, але й гіперболізовані слова на зразок прикметників.

Am Anfang dieser Blütezeit des modernen Theaters stand der große norwegische Dramatiker Henrik Ibsen, der in seinen Stücken alle Kunstströmungen widerspiegelte und Werke schuf, die anderen Autoren als Vorbilder dienten [5, с.76].

В уривку з монографії спостерігаємо метафоричний зворот, порівняння та прикметник з гіперболічним значенням.

У наступному реченні спостерігаємо явище метонімії, розкрите в самому контексті:

Der größte Propagandist der Dramaturgie von Hauptmann war Konstantin Stanislawsky, der in seinem Künstlertheater nicht nur das naturalistische Drama, sondern auch das symbolische “Die versunkene Glocke” aufführte [5, с.10].

Інформація в науково-технічних текстах зазвичай подається у двох формах (індуктивній і дедуктивній), що робить доступним для розуміння читача логічний хід думки автора при описі технічного пристрою [2, с.87].

Технічний текст розглядається як цілісний мовленнєвий твір, що належить до сфери наукової або/та технічної діяльності і містить технічну інформацію про винайдені чи удосконалені пристрої, деталі, конструкції та їх кількісно-якісні характеристики з метою переконання адресата в перевагах описуваного об'єкта і спонукання його до відповідної невербальної дії [3, с.42].

Емоційність викладу в текстах технічного спрямування досягається:

- 1) шляхом протиставлення і порівняння;
- 2) використанням емпатичних структур;
- 3) вживанням риторичних питань;
- 4) використанням речень умовного й наказового способу [1, с.87].

Використання емоційно-експресивних оцінних засобів у технічних текстах зумовлено їх прагматичною настановою – переконати читача придбати рекламований об'єкт. Експресивно-емоційно-оцінні засоби в технічних текстах допомагають надати повідомленню технічного характеру з максимальною ефективністю.

З проведеного граматичного (морфологічного та синтаксичного) аналізу наукових текстів, зокрема науково-гуманітарних і науково-технічних, на матеріалі таких жанрових різновидів як науково-лінгвістично-публіцистична стаття, монографія й технічних посібників з експлуатації медичного приладу, газонокосарки, анотації до медичного засобу та ветеринарної інструкції (дві останні оглядово), ми дійшли певних висновків. По-перше, хоча обидва різновиди наукового тексту й належать до одного й того ж самого стилю (наукового), але, окрім цілої низки подібних ознак, вирізняються певною кількістю відмінних якостей. Так, тексти гуманітарного спрямування більш тяжіють до художньо-розмовного напрямку, насичені експресивними й емотивними засобами, тоді як тексти технічного спрямування такої особливості не мають, а більш розраховані на точність, логіку викладу, а головне – об'єктивність, без урахування суб'єктивного погляду.

1. Брандес М. П. Практикум по функциональной стилистике немецкого языка / Брандес М. П., Пиронкова М. П. – М. : Высшая школа, 1989. – 195 с.
2. Комиссаров В. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / Комиссаров В. Н. – М. : Литература на иностранных языках, 1990. – 175 с.
3. Левицкая Т. Р. Пособие по переводу с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : Международные отношения, 1999. – 208 с.
4. Робертус М. М. Российские журналы для женщин: результаты междисциплинарного исследования в качестве материала для занятий по иностранному языку / Russische Zeitschriften für Frauen: Ergebnisse einer interdisziplinären Studie als Anlass für den Fremdspracheunterricht / М. М. Робертус // Иностранные языки в высшей школе. – М. : Наука, 2009. – № 3 (10). – С. 47–54.
5. Шахова К. О. П'ять німецьких лауреатів Нобелівської премії з літератури / Шахова К. О. – К. : Юніверс, 2001. – 208 с.
6. Faulseit D. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache / D. Faulseit, G. Kühn. – Leipzig : VEB BIBLIOGRAPHISCHES Institut, 1975. – 284 s.

МЕТАФОРА “ХОЛОДНОЕ СЕРДЦЕ” В ЛИТЕРАТУРЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ И ЮНОШЕСТВА

Роман Олеся,
II курс, Институт филологии.
Научный руководитель – Мартынец А.М.,
кандидат филологических наук, доцент.

Детский писатель – исследователь и просветитель одновременно. Чтобы найти “общий язык” с юным читателем, он становится “взрослым ребенком”, употребляет слова в особой форме, создавая художественные образы, прибегает к использованию разных тропов, в частности метафор.

Метафора (греч. *metaphora*) – вид тропа; словосочетание, используемое в переносном значении, в основе которого – перенесение признаков с одного предмета (явления или аспекта бытия) на другой по принципу их сходства в к.-л. отношении или по контрасту. Такое определение находим в “Лингвистическом энциклопедическом словаре” В.Н.Ярцевой [3, с.218]. Термин принадлежит Аристотелю и связан с его пониманием искусства как подражания жизни.

Метафора часто становится эстетической самоцелью и вытесняет первоначальное исходное значение слова, иначе говоря, метафора не только отражает жизнь, но и создает ее на новом художественном уровне.

Со времен античности существуют описания некоторых традиционных видов метафоры:

- стертая метафора есть общепринятая метафора, фигуральный характер которой уже не ощущается;
- метафора, соединяющая разноплоскостные понятия, называется резкой;
- если метафора похожа на стертую, но является более стереотипной, то она называется метафорой-формулой;
- метафора, реализуемая на протяжении большого элемента сообщения в логической последовательности, именуется развернутой;
- метафора, пренебрегающая фигуральным характером, называется реализованной [3, с.218].

Существуют также овеществляющие метафоры, основанные на отождествлении душевных свойств со свойствами материальной жизни.

С течением времени метафора становится преобладающим средством необычайно интенсивного расширения творческой воли и свободы художника. “Только через метафору раскрывается материя, ибо нет бытия вне сравнения, ибо само бытие есть сравнение”, – говорил О.Мандельштам [3, с.218]. Именно этим объясняется использование метафоры в детской литературе, поскольку детский писатель, становясь для своего читателя простодушным другом, вместе с тем “объясняет ему сложные законы Вселенной от движения звезд до движений души” [4, с.486].

Одним из самых ярких и примечательных метафорических образов детской литературы является образ “холодного сердца”, который пришел из устного народного творчества и встречается в фольклоре многих народов мира (“Сердце дракона” – норвежская народная сказка; “Сказка о Ледяной деве” – датская на-

родная сказка; “Сказка о Великане” – английская народная сказка и мн. др.). Метафорический образ “холодного сердца” встречается и в одноименной сказке Вильгельма Гауфа, Оскара Уайльда (“Мальчик и Великан”), Александра Шварца (“Два брата”), Ганса Андерсена (“Большой Клаус и Маленький Клаус”, “Снежная королева”), Константина Паустовского (“Теплый хлеб”).

Чем же привлекательны образы, построенные на этой метафоре и чем объясняется их прочная закреплённость в литературе для детей и юношества? Прежде всего, они выполняют оценочную функцию, то есть вызывают у маленького читателя достаточно конкретные ассоциации об объекте, предмете или явлении (юный читатель понимает, что сам по себе Петер Мунк хороший человек, но он впустил в свое сердце недовольство и зависть, а затем и вообще отдал свое живое и горячее сердце волшебнику. А как жить то без сердца?). Метафора “холодное сердце” применяется для получения экспрессивного эффекта, как средство эмоционального воздействия (юный читатель хорошо знает, что такое холод, когда совсем не показывается солнышко с его согревающими лучиками), она помогает увидеть существенное в герое, главные его свойства.

Метафорический образ “холодного сердца” очень важен в детской литературе. Ведь писатель стремится показать, как важно человеку не охладеть сердцем, а тем более юному читателю, который рано или поздно встретится с “холодностью мира”. Очень проницательно отметил Белинский: “Книги, которые пишутся собственно для детей, должны входить в план воспитания как одна из важнейших его сторон ... должно родиться, а не сделаться детским писателем” [3, с.64]. Специфика произведений для детей заключается не в изоляции от насущных проблем современности, а в своеобразии их решения.

1. Алексеева О. В. Хрестоматия по детской литературе для педагогических училищ / О. В. Алексеева. – М., 1970.
2. Крупская Н. К. О детской литературе и детском чтении : статьи и высказывания / Н. К. Крупская. – М., 1964.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / глав. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990.
4. Позднякова Г. Надежда Константиновна Крупская – детям / Г. Позднякова // О литературе для детей / Г. Позднякова. – М., 1974.
5. Советская детская литература : учеб. пособ. для библиотек фак. ин-тов культуры и пед. вузов / под ред. В. Д. Разовой. – М. : Просвещение, 1978.

ЕСХАТОЛОГІЧНІ ТА ВІЗІЙНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ОРЕСТА

Сеньків Роксолана,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Чобанюк В.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Поезія Михайла Ореста наскрізь пройнята есхатологічними та візійними мотивами. У короткому життєписі для журналу “Основа” поет писав, що йому чотири рази довелося дивитися в обличчя смерті. Безумовно, що факт порятунку від смерті не може не відбитися на світогляді людини, а особливо митця. Тож очевидним є потяг Михайла Ореста до візійної та есхатологічної літератури, твори якої написані під впливом учення про кінець світу і потойбічне життя людини. До дослідження цього аспекту лірики Михайла Ореста зверталися І.Заславський (“Мислі й чутки небуденні...” (Поезія Михайла Ореста)), І.Качуровський (“Релігійно-містичні елементи в ліриці Михайла Ореста”), Я.Славутич (“Мислитель у поезії Михайло Орест”), С.Павличко (“Михайло Орест”), Н.Кириєнко (“Естетична система Михайла Ореста: генеза, творча реалізація”).

І.Качуровський зазначає, що “в Орестових книжках можна нарахувати півтора десятки речей візійного та есхатологічного жанру. Переважно це макабричні видива кошмарного сну, які, перейняті кінцесвітнім жахом, віщують загибелі й загибель. Рідше – воскресіння, рятунок, оновлення...” [2, с.163–164].

Лірика Михайла Ореста часто пройнята песимістичними настроями. У ній чітко помітні протилежності: радість змінюється смутком, світ сонця й дерев протиставляється пільмі й небуттю, добро – злу, день – ночі, тиша – грозі, світло – темряві, життя іде поряд зі смертю і смерть часто перемагає: “*Не вічні і ви! І ваше життя / Скінчиться. Чатує на вас небуття*” [5, с.11]; “*Всі ми погаснемо, і гомін наших кроків / Вбере пожадлива і чорна глибочінь*” [5, с.45].

Проблема життя і смерті – це наріжний камінь філософської мудрості. Тільки духовно багаті і духовно зрілі митці здатні її осягнути. Філософізм Орестового мислення найбільше виявляється в осмисленні фактів і явищ дійсності на світоглядному рівні, схильності до узагальнень.

Чимало вчених-філософів, письменників, богословів намагалися віднайти сенс буття. Зокрема, німецький філософ-екзистенціаліст Бісвамер стверджував, що людина не може існувати поза людським світом, без собі подібних. Справді, суспільство має значний вплив на людину, на формування її світогляду, але водночас тут панує зло, страх, насильство. І хочеться втекти кудись від усіх проблем, страждань, сховатися у вимріяному світі, який часто замінює реальність. Так захищався від жорстокої реальності Михайло Орест, тікаючи у свій вимріяний світ.

Поет намагався сказати про життя і смерть так, як до нього ніхто не казав. Найбільшу повноту і насиченість життя автор подав через неминучість смерті. Саме так, на думку Михайла Ореста, можна найбільшою мірою оцінити кожную хвилину, прожиту людиною: “*Мудрець посивілий мені повів, / Що радість мірою є наших днів; / До довгого свого життя ту міру / І я приклав. О як я мало жив!*” [5, с.24].

Людина за своєю природою є вічна, безсмертна. Існує смерть фізична, але її не слід боятися. Страшною є смерть духовна. Життєвий шлях пройдений, але має бути щось за межею матеріального світу – вічне, нетлінне. Власне, життя на землі – це іспит, результати якого будуть відомі в далекій вічності. Михайло Орест вірить у життя після смерті, у страшний суд Божий, у воскресіння мертвих: *“Є сили, більші за нас і за вас / І буде відомщення в слушний час!”* [5, с.12]; *“Ранок сіріє. Обличчя бліде / Всіх доль світає. Суд гряде”* [5, с.12]; *“Від будня і від я сховала пам’ять, / Розкриє тільки в судний день вона, / У світову вливаючися пам’ять”* [5, с.18]; *“Смерть чи Життя твій поворот рішать? / Чий суд уже тяжіє над тобою?”* [5, с.24].

Характерними для поезій Михайла Ореста, які провіщають кінець світу, є однаковий песимістичний настрій, а також схожість певних символів й образів. Наближення кінця майже завжди супроводжується ніччю, пільмою, яка приходиться у місто, щоб захопити своєю темною силою все живе. З’являються символічні образи коней, які прилітають на землю разом із неземною бурею, що не залишає надії на спасіння: *“Місто смерекове з німої долини / В грозову глядить далечінь / І бачить: по обрїю чорному рине / Буря, розгніваний кінь...”* [4, с.60]; *“Вже бурі ринуть дикою ордою, / Ревуть і стогнуть, рвуть замки воріт / Страшної помсти час! Повитий тьмою, / Загине світ!”* [4, с.73], *“Ніч вогка за вікном. І шелест дощу. / І мертва вулиця”* [5, с.27]. Також кінець світу провіщають своїм криком птиці: *“Стогнала ніч вітрами і грозою – / І птиць пробуджених тривожний крик, / І страхом мученого звіря рик / Лунали в серці провістю лихою...”* [5, с.19]. Як бачимо, природа навіює тут певний кінцесвітній жах, передчуття непоправного, фатального, але водночас можна відшукати і нотки оптимізму, які поодинокі вплітаються в загальну канву поезій: *“Але я вірю в День Добра. До мене / Він найде стежку, владне слово скаже – / І вступить радість у буття натхнення, / Як сонце літне в храмові вітражі”* [4, с.70]. День Добра – поняття, яке для Михайла Ореста означає день Суду, коли кожен буде відповідати за свої діла. Поет вірить, що “там” буде краще, засвітить сонце і зникне біль.

Душа, як і світ, прагне гармонії між добром і злом. Автор у пошуках золотієї середини, а натикається на гострі кути Зла. Звідси – трагічне світовідчуття його поезій. Коли приходиться горе – всі прагнуть рятунку. Так само і поет намагається чимось прикрити “своє бачення”. Так, у поезії, яка називається “Рятунок”, показана страшна картина міста, яке гине від “згуби чорної”. В образі смерті постає старець: *“Але нелюдська і недобра сила / від нього віяла...”*. Та місто, приречене на вірну загибель, рятує молода дівчина: *“Чому прийшов сюди? Хіба забув? / Поглянь і йди”*. Смерть відступає і вдячність оселяється в серцях врятованого люду: *“Тоді полегкість ніжна, благодатна / В серця промкнулась натовпу – і вдячні / Були звернулись очі, де стояла / Та невідома дівчина”*. Автор виводить два ключові образи: добра і зла. І від того, хто переможе, залежить доля всього світу. А про долю Михайло Орест каже так: *“Доля існує, але не як фатум. Готові дороги / Має для смертних вона і нахляє, щоб ми / Ними ішли; а проте не бажає нам їх накидати, / Дух наш і долю вона не заганяє в острог”* [5, с.61].

Цілком очевидно, що жанр візійної та есхатологічної лірики виявив себе найкраще в посмертній збірці Михайла Ореста “Пізні вруна”, де поруч добро і зло, світло і темрява, але смерть стає на головуючі позиції і від поета відходять ліси – єдине місце, де він почувався захищеним. Всі сподівання й надії Михайла Ореста виявилися марними: попереду тільки безнадія й тяжкі спогади минулого. Втоmlений філософ прощається зі світом, здається, його мучать сумніви, а душа не може знайти спокою.

1. Бросаліна О. Г. Художньо-естетичні засади неокласицизму і творчість Михайла Ореста та Ігоря Качуровського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 “Українська література” / О. Г. Бросаліна. – К. : Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – 18 с.
2. Качуровський І. В. Творчість Михайла Ореста / І. Качуровський // Науковий Збірник Українського вільного університету. – Мюнхен, 1992. – Т. 15. – С. 147–166.
3. Кирієнко Н. М. Естетична система Михайла Ореста: Генеза, творча реалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 “Українська література” / Н. М. Кирієнко ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.
4. Орест М. Держава слова: вірші та переклади / М. Орест ; упоряд. та авт. передм. С. Павличко. – К. : Основи, 1995. – 526 с.
5. Орест М. Пізні вруна. Книга поезій п’ята / М. Орест. – Мюнхен : Ін-т літ-ри ім. М. Ореста, 1965. – 77 с.

ЛИНГВОСОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБРАЩЕНИЯ И ПРИВЕТСТВИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ НА ПРИМЕРЕ ПРОЗЫ И ЭПИСТОЛЯРИИ КОНЦА XIX – нач. XX ВЕКА

Середюк Ольга,
V курс, Інститут філології.
Научний керівник – Мельник Я.Г.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Изучение обращения – одна из актуальных проблем современной лингвистики. Эта языковая единица стала предметом научного исследования, начиная с 1875 года, когда был опубликован труд Ф.И.Буслаева “Историческая грамматика русского языка”, где и появился впервые термин “обращение” [1]. Оно берет начало еще с античных теорий языка и стиля, где рассматривается как фигура речи, средство повышения убедительности и окрашенности. Здесь же впервые обращение описано как начальная часть композиции речи, цель которой – “привлечь внимание” слушателей. Пожалуй, не существует другой такой единицы, изучение которой сопровождалось бы столькими дискуссионными и противоречивыми вопросами. Синтаксисты видят в обращении либо предложение, либо член предложения, либо часть высказывания, не входящую в предложение, либо высказывание или самостоятельный коммуникативный акт.

Однако, являясь одной из важнейших единиц речевого этикета, обращение устанавливает и регулирует коммуникативные отношения между адресан-

том и адресатом. С помощью этого компонента организуется включение контакта с собеседником. Оно обслуживает одну из важнейших сторон речевой деятельности: организацию и регуляцию коммуникативных отношений, которые зависят от ряда факторов (время (эпоха), национальность, социальная принадлежность, профессия, степень знакомства, уровень образования и воспитания, обстановка речевого акта, возраст, пол, место проживания).

Общепринятых форм обращений и приветствий в русском лингвокультурном пространстве конца XIX – нач. XX века достаточно, но проблема употребления нейтрального обращения существует. В качестве основных выступало несколько групп: это, во-первых, обращения служебные, во-вторых, – родственные. Обращения не служебные и не родственные (*князь, граф, сударь, сударыня, государь, милостивый государь, господа, батюшка, барин, любезный, голубчик, братец, приятель* и под.) составляли третью группу, и были общепринятыми.

Так, такие формы как: “господин”, “госпожа”, “милостивый государь”, “милостивая государыня”, “барин”, “барыня”, “ваше благородие” и ряд других, оставили заметный след в языковой картине мира русского общества. Обстановка общения (официальная, неофициальная) и фактор адресата (социальный статус, личные заслуги, возраст, пол, степень знакомства) являются определяющими при выборе этикетных формул.

Исследование обращений в семейном диалоге показало, что в русском этикете гораздо большее значение имеет название адресата по имени (имени-отчеству, имени с прибавлением оценочных суффиксов). Имя в русском языке используется как в полной, так и в краткой форме, а также с уменьшительно-ласкательными или уничижительными суффиксами (нехарактерно для официально-делового дискурса, хотя допустимо). По имени, используя его краткую форму, обращаются к лицам, равным говорящему по статусу – друзьям, родственникам. По имени также обращаются к лицам, имеющим более низкий социальный статус, например, к детям: “*Милая Надя, милая моя девочка*, – говорит мама, – не хочется ли тебе чего-нибудь?” [2, с.88].

Отчество является одним из статусных индикаторов в русской лингвокультуре и выступает в качестве патронима, т. е. носителя информации об отце или более далеком предке. Характерным было обращение только по отчеству (для разговорно-бытового дискурса). По имени и отчеству (чаще в эпистолярной) обращались, и в официально-деловой обстановке, и в кругу семьи, и даже при употреблении с социально адаптированными обращениями.

Что касается особенностей приветствия в речевом высказывании, то значение формул вежливости от частого употребления в типовых ситуациях со временем идиоматизируется. Несмотря на свою малоформатность, приветствие является довольно сложным и многоаспектным, хотя и обладающим определенным набором клише. Наиболее распространенным клише является приветствие: “здравствуй(те)”, которое используется в русском языке как приветственная фраза вообще, а при встрече – это жест уважения к человеку: “*Здравствуй*, новая жизнь!..” [4, с.292]. “А, *здравствуйте пожалуйста!* – встретил его Иван Петрович, улыбаясь одними глазами. – *Бонжурте*” [3, с.154].

Таким образом, в русской языковой картине мира конца XIX – нач. XX века существует большое количество слов, которые используются в качестве обращения. Однако в каждом речевом поведении наблюдается своеобразное употребление того или иного слова-обращения. Уместность адекватного выбора обращения имеет большое значение для установления контакта и достижения взаимопонимания для официальной внутрикультурной и межкультурной коммуникации.

1. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка: Синтаксис / Ф. И. Буслаев. – М. : КомКнига, 2006.
2. Куприн А. И. Белый пудель: рассказы и повести / А. И. Куприн. – К. : Рад. школа, 1985.
3. Чехов А. П. Дом с мезонином : повести и рассказы / А. П. Чехов. – М. : Худ. лит., 1983.
4. Чехов А. П. Пьесы / А. П. Чехов. – М. : Худ. лит., 1982.

ОНІРИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В ДАВНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ “ДРЕВНЬОГО ПАТЕРИКА”)

Стрільчик Богдан,
III курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Баран Є.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У дихотомічній опозиції реальне-ірреальне мистецтво все більше звертає увагу на позасвідомі чинники. Знаходячись у рамках постмодерної парадигми, залишаються важливими проблеми семантики надреальності, а подекуди навіть антиреальності.

Постає український літературний психоаналіз як галузь літературознавчих досліджень, що репрезентований такими науковцями, як Віра Агеєва, С.Гавєвський, Г.Грабович, Оксана Забужко, Ніла Зборовська, Л.Левчук, Соломія Павличко, О.Піскун, Л.Плющ та ін.

Останнім часом з’являється все більше спроб трактувати сон як текст, як сукупність символів, що можливі для дешифрації саме в літературознавчому ключі. З українських досліджень можна назвати дисертації “Онiрично-міфологічний дискурс прози Валерія Шевчука” Тетяни Жовновської, “Онiричний простір поезії Леопольда Стаффа та Львівсько-Варшавська філософська школа” Елліни Циховської, збірник наукових праць “Онiрична парадигма світової літератури” та ін.

Як об’єкт аналізу оніричне постає у працях Аристотеля, Платона, Артемідора, Ісидора, Тертуліана. Згодом виникає психоаналіз як окрема галузь науки, пов’язана з іменами Фрейда, Юнга, Фромма. Сновидіння займають важливе місце в психодрамі Морено [3, с.15–18].

У тексті патерика знаходимо близько двадцяти оніричних одиниць, типологія яких не є однорідною. Складність дистрибуції полягає в нечіткому розмежуванні оніричних станів: марення, сну, “екстаз”. По-перше, тому що всі вони є

семантично позасвідомими явищами. По-друге, тому що форма і зміст оніричних явищ може реалізовуватися по-різному: до прикладу, візії перцептивно пов'язані зі станом екстазу, сновидіння може мати візіонерське наповнення та ін.

Проблемою є, безперечно, можливість герменевтичного аналізу сновидінь у контексті християнського світогляду. Перш за все, з позицій теології світська екзегеза сновидінь трактується як онейромантия, що завжди мала негативну конотацію в православній християнській традиції. З іншого боку, якщо використовувати для аналізу оніричного психоаналітичні методи, виявляємо брак інформації про особистість автора, його психотип, психотравми тощо.

Для ілюстрації наведемо приклад аналізу сновидіння, що зустрічається в тексті “Древнього Патерика”:

“Ще хлопцем був блаженний Єфрем і бачив сон, тобто видіння, наче б на його язиці зійшла виноградна лоза й виросла, й наповнила весь світ, а була вона дуже родюча. І прилітали всі птиці небесні, і їли овочі тієї лози, та що більше їли, то більше помножувалися її плоди” [1, с.221].

Уже з цього фрагмента видно нечітку нараторську дефініцію оніричного явища: “бачив сон, тобто видіння”. Тому вважаємо, що не варто використовувати традиційний психоаналітичний підхід, який би декларував символічне трактування образів сну як комбінацій небувалих вражень на матеріалі підсвідомої фіксації актів довколишньої дійсності.

Скористаємося структурною дефрагментацією тексту на образи-символи і здійснимо їх можливе герменевтичне трактування. Найперше привертає увагу образ-символ виноградної лози, що в християнській традиції є полісемантичним: метафора Христа (“Я лоза виноградна, і Отець мій – виноградар”), алюзія Євхаристії, симфорична конструкція, що трактується як жертовність. Інший образ – птахи, що в екзегетичному ключі мають значення всього духовного, душі, прикметним уже є той факт, що голуб є персоніфікацією Святого духа [4, с.409]. Щоб пов'язати ці символи і трактувати сновидіння цілісно, використаємо той факт, що сновидець (св. Єфрем) був обраний собором сербських архієреїв своїм патріархом.

Звідси можемо інтерпретувати лозу в контексті сновидіння як християнське одкровення (тут же і пояснюємо її з'яву на язику – словесна християнська мудрість), птахи як душі кліру чи загальніше – християн, які дослухаються до мовленого. Таким чином, прилучаючись до таїнств і одкровень, вони не зменшують їхньої ваги, а навпаки, через перцепцію надають їм більшого значення. Саме тому лоза розростається все більше, коли її клюють.

Таке трактування, звісно, не є вичерпним. Можна застосувати також методику фрейдизму – сприймати побачене як метафоричні наслідки дії оніричної фантазії, яка переробила в процесі сну зафіксоване підсвідомістю сновидця таїнство Причастя.

Варто також звернути увагу на поліфункціональність сновидінь у тексті патерика – прогностичні візії, ілюстративний матеріал до проблем розділів, носії дидактичного навантаження, алегоричні вкраплення, що розширюють тканину тексту. Слід іще нагадати про амбівалентне ставлення до сну і сновидінь, як із позицій етимології (божественної чи демонічної), так і з питань морально-

етичних (часто сон як форма задоволення бажань був предметом аскези, утримання від сну було поширеним серед пустельників). Врешті, оніричні елементи, як і в “Древньому Патерику”, так і в цілому пласті Давньої української літератури потребують детальнішого і глибшого вивчення.

1. Древній Патерик [Текст] / літ. ред. М. Лемик ; пер. з рос. – Л. : Свічадо, 2006. – 286 с.
2. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява : есеї / Ж. Ле Гофф ; пер. з фр. Я. Кравець. – Л. : Літопис, 2007. – 350 с.
3. Льюис Дж. Р. Енциклопедія сновидень / Дж. Р. Льюис. – Ростов н/Д : Феникс, 1997. – 336 с.
4. Полная энциклопедия символов и знаков / авт.-сост. В. В. Адамчик. – Минск : Харвест, 2008. – 607 с.
5. Фрейд З. Толкование сновидений / З. Фрейд. – К. : Здоровье, 1991. – 384 с.

ФАНТАСТИКА ЯК УТОПІЯ: ТВОРЧІСТЬ ОЛЕСЯ БЕРДНИКА (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ “СЕРЦЕ ВСЕСВІТУ”)

Хороб Соломія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голод Р.Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Хронотоп відіграє важливу роль у жанроутворенні художніх структур. Невипадково М.Бахтін зазначає, що хронотоп у літературі має суттєве жанрове значення. Можна просто сказати, що жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом. Стосовно всіх жанрів не будемо стверджувати, що це абсолютна істина, проте, аналізуючи утопію та антиутопію, дійсно переконаємося, що в них хронотоп є важливим чинником жанроутворення. Зокрема, обов’язковою умовою цих жанрових форм є існування іншого, відмінного часу та простору. Крім того, обов’язковим є миттєве подолання часу, тобто читач одразу ж переноситься із сьогодення у світ далекого майбутнього. Відомо, що одні письменники прогнозують дуже далеке майбутнє, наприклад, Олдос Гакслі в антиутопії “Чудовий новий світ”, де дія перенесена на шість століть уперед. Інші – передбачають значно ближче майбутнє. Зокрема, Дж.Орвел датує розвиток подій 1984 роком в однойменному творі “1984”, а писав його в 1948. Юрій Щербак визначив час подій уже в заголовку антиутопії “Час смертохристів. Міражі 2077 року” (2011). І це не є випадковим ні в утопіях, ні в антиутопіях, бо за проміжок часу від сучасного до майбутнього можна змінити сутність людини, її біологію, психологію, фізичний і духовний розвиток. В усякому разі, такі зміни письменникам видаються вірогідними і цілком можливими і в талановитих творах читач їм вірить.

В утопіях та антиутопіях, закономірно, на нашу думку, існує певний вияв часу і простору, яким послуговуються всі письменники – утопісти/антиутопісти. І це зрозуміло, бо ж саме такий час, а не інакший відтворить той чи інший задум художника слова найкраще. Прикладів у світовій та українській літерату-

рі безліч. Але нас цікавить мистецька постать Олесь Бердника, визначного українського фантаста, творчість якого можна просто означити як утопія – мрія, причому нездійсненна, незважаючи на те, що він сам дає конкретне жанрове визначення своїм творам – фантастичний роман, науково-фантастична повість, роман-феєрія чи науково-фантастична феєрія. Звісно, що всі ці жанрові утворення тісно переплетені і не завжди можна визначити їхні межі, де один різновид жанру плавно переходить в інший і навпаки.

З перших сторінок роману “Серце Всесвіту” важко не помітити, що хронотоп ніяк не вкладається в матрицю типового і цілком притаманного для утопії. Це типові дні в типовому середовищі, крім того, чітко вказаному, проте це тільки відчутно на початку твору. Загалом для утопії характерно, що час – віддалений, це – майбутній час, правда, події відбуваються в невідомому місці з абстрактними обрисами. Адже навіть Томас Мор у вступі до своєї знаменитої “Утопії” пише, звісно, дещо іронізуючи: “Мені соромно не знати, в якому морі знаходиться острів, про який я так багато говорю” [2, с.43]. Така побудова насправді ідеально личить власне утопії, адже письменник, будуючи свій твір, не може вказати, що саме в такий-то час у такому-то місці буде створене чи вже є наявне ідеальне суспільство і в який спосіб людство досягне цього досконалого суспільного ладу. Все це відтворюється досить абстрактно. А тому ще раз підкреслює те, що перед реципієнтом мрія. Крім того, очевидно, нездійсненна, адже чітких вказівок для її реалізації немає. Утопія “Серце Всесвіту” та й взагалі творчість Олесь Бердника у цьому плані є зовсім іншим прикладом.

Очевидно, читач опиняється в часи існування Радянського Союзу, коли у всіх була ейфорія, бо саме радянська людина першою полетіла в космос. Усе тодішнє суспільство жило і марило ним, космосом. Головні герої вирушають на планету Сатурн, бо прийшло повідомлення, що корабель невідомого походження зазнав аварії, і ті істоти, що там перебувають, просять допомоги у неймовірний спосіб. Цілком очевидно, що це не земні люди, а представники якихось інших планет чи галактик. Але це не має значення, адже, кажучи словами одного з героїв, мудрого старця Соколова: “І зовсім не важливо, яка в них зовнішність. Я вже казав вам, що найголовніше – Розум. Тільки він об’єднує різних істот. Я вірю – ми знайдемо спільну мову з далекими братами” [1, с.534]. Такою щирою вірою пройнята вся поїздка героїв у космос, де вони знаходять цих постраждалих, ціною власного життя рятують їх, а згодом і ці створіння, віддячуючи їм, навіть оживляють мертвого космонавта.

Такий сюжет є надто утопічним і тому, можливо, деякою мірою штучний (а, можливо, і соцреалістичний?). Але, знаючи творчу особистість Олесь Бердника загалом (який безмірно вірив у свої ідеї та щиро й переконливо, навіть безапеляційно проголошував їх таким чином, що слухачам насамперед, а також реципієнтам складалося враження, що це прибулець з іншої неземної цивілізації), погодитися з цим важко. Це відбито, власне, на хронотопному зрізі.

Якщо за традиційною схемою утопії належить застиглий час і замкнутий простір, то антиутопії – занадто ритмічний, насичений час, а конкретний простір переповнений подіями і його масштабам немає меж. В Олесь Бердника час застиглий, згущений, адже земного часу в космосі не відчутно, знову ж таки, згідно з класичною схемою. Але простір чітко окреслений точними даними і

справді не має меж. Це ламає традиційне уявлення про утопічний хронотоп, бо точні координати – це данина антиутопії, яка прагне показати реальний суспільний лад з його вадами, недоліками. У творах письменника прийом подачі точних географічних даних сприймається навпаки – мрія про вселенську гармонію та досконалість існує, і Олесь Бердник подає нам конкретне розташування, правда воно поза межами нашої планети. Цей момент не слід вважати як гру з читачем (мовляв, я вказав, де знаходиться ваша мрія, проте туди можуть дістатися одиниці), а потрібно відзначити масштабне і “потужне космічне мислення, підперте гострою інтуїцією, сакральне космічне світовідчуття” Олеся Бердника (О.Губко). Не має значення, що до цього місця майже неможливо дістатися, людина – істота унікальна, а що найважливіше – розумна, вона зуміє дістатися будь-куди, головне почати мислити вселенськими категоріями.

Майстерність українського фантаста виявляється і в тому, що, попри точну вказівку у творі “Серце Всесвіту” на “обітовану землю”, все ж ідеальним місцем розташування, за письменниками-утопістами, (а в нашому романі – космос, інші планети і цивілізації), це є “межа між відомим і невідомим світом”, як вказує польський дослідник утопії Єжи Шацький [3, с.43]. Та й узагалі, на нашу думку, фантасти, і насамперед утопісти завжди балансують на межі – знаного і незнаного, омріяного й буденного, реального та ірреального.

Ось чому, навіть поєднуючи і так звані класичні, традиційні моменти і новаторські, глибоко індивідуальні, скажімо, водночас вводячи зміну акцентів у парадигмі утопічного, письменник залишається вірним собі – ключове – не час і простір, а все-таки людина.

Таким чином, за твором Олеся Бердника “Серце Всесвіту”, утопія як мрія про щасливе існування чи як версія міфу про “втрачений рай” може існувати й сьогодні, головне бути внутрішньо зрілим і налаштованим на це. І український письменник-фантаст прикладом власного життя нам це продемонстрував (достатньо хоча б назвати умовне створення ним Української Духовної Республіки).

1. Бердник О. Серце Всесвіту / О. Бердник. – К. : Тріада – А: “Афон” ВД, 2004. – 726. : портр. – (Всесвіт Олеся Бердника).
2. Мор Т. Утопія / Т. Мор // Утопический роман XVI–XVII веков. – М., 1971.
3. Шацкий Е. Утопия и традиция / Е. Шацкий ; общ. ред. и послесл. В. А. Чаликовой ; пер. с польск. – М. : Прогресс, 1990. – 456 с.

ПРИХОВАНІ СМИСЛИ В КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ЧУЖОЮ МОВОЮ В МАЛІЙ ПРОЗІ “ПОКУТСЬКОЇ ТРІЙЦІ”

Яслик Володимир,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Тишківська Н.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Приховані значення містяться в реченнях усіх типів (як за метою висловлювання, так і за будовою). Проте, як зауважує Л.Невідомська, “імпліцитність найповніше виявляється у висловленнях як результатах мовленнєвих актів, тоб-

то в комунікативних синтаксичних величинах” [2, с.271], зокрема в конструкціях із чужою мовою. Неекспліковані смисли знаходимо в конструкціях з напівпрямом, невластне-прямом, здогадною прямою мовою, що може бути об’єктом окремого вивчення. Вдумливого прочитання вимагає й мова автора, яка є потужним вмістилищем імпліцитних смислів.

Метою нашого дослідження є імпліцитність реплік діалогів у новелах Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича, адже, якщо взяти до уваги обірваність речень, які репрезентують діалогічну репліку, їх неповноту, еліптичність, синтаксичну нерозгорнутість, то серед конструкцій чужого мовлення саме діалог містить найбільше прихованих смислів.

Потужною цариною імпліцитності є діалогічні репліки, що реалізують *непрямі мовленнєві акти*. Про непрямі мовленнєві акти говорять тоді, коли прагматичний зміст передається завдяки імпліцитним смислам, а не за допомогою експлікованих мовних одиниць. Автори навмисно вдаються не до прямих засобів і способів вираження думки, а до імпліцитних, заставляючи читача інтерпретувати, домислювати, залучаючи його тим самим до співтворчості. Наприклад, у новелі Марка Черемшини “Коляда” конструкція: “– *А може би, їх, прецінь, зараз замкнути?* / – *Зараз як зараз, але досвіта буде можна*” [4, с.180] – виражає не стільки питання, скільки прохання. Співрозмовник висловлює прохання, не використовуючи наказової форми – “*ви замкніть їх зараз*”. Це значення прохання є імпліцитним, і читач повинен його домислити самостійно.

Часто один тип непрямого комунікативного акту може набувати смислу іншого. Так, констативи використовуються з метою заперечення. У новелі В.Стефаника “Мамин синок”, одягнувши сина в кожушину, обувши чобітки, мама пустила сина на вулицю з такими словами: “– *А дивиси, аби-с упав, а то буду бити...*” [3, с.44]. Тобто в цій фразі імпліцитно закладено зовсім інший смисл, який можна експлікувати так: “*не впади, бо забруднишся, і я буду бити за це*”. Заперечення буквально не виражене, воно є прихованим. Таким чином, для правильного розуміння непрямого мовленнєвого акту велике значення має рівень компетенції учасників спілкування чи читача.

В одній і тій самій конструкції автори дуже часто навмисно закладають різні смисли, наприклад, стверджується ситуація, яка зовсім протилежна прямому її значенню. У наведеному нижче уривку зі Стефаникової новели “Осінь” значення менасива зовсім протилежне смислу, який у ньому закладений: “*Митро лупив бараболу, мачав у сіль і гриз хліб. – Вже ти мене годуєш... Але я тебе так нагодую, що здохнеш, так я тебе нагодую. Коби якого борщику, або бевки, або дідька рогатого абощо...*” [3, с.62] Тобто ніхто нікого не збирається годувати, навпаки, у формі погрози чоловік апелює до жінки, щоб добре його годувала.

Імпліцитні смисли виявляємо й тоді, коли порушений зв’язок між реплікою-стимулом і реплікою-реакцією, тобто наступна репліка не пояснює попередню або в ній не міститься відповіді на прямо поставлене запитання, висловлене в репліці-стимулі. Таким чином, репліка-реакція є найбільшим джерелом імпліцитних смислів. Це бачимо на прикладі текстового сегмента з новели Леся Мартовича “За межу”: “– *Бив-єсь Іваниху? – почав урядувати суддя. / – Прошу вислухати, найясніший сендзьо, я скажу, як зайшло. Ще мій небіжчик дедя,*

царство йому небесне... / – Але ж я тебе питаю, чи-сь бив? [...] / – Та вона каже, що-м бив. / – Але я хочу чути з тебе. / – Я її до суду не завдавав. Що вона хоче з мене?! В мене сьогодні робітна днина. / – Бив-єсь? Так чи ні? / – То було на моїй питомій межі [...]” [1, с.116]. Грицько ухиляється від прямої відповіді і повертає розмову в бажане, необхідне для нього русло. Саме це створює поле для прихованих смислів. У наведеному прикладі побічна реакція співбесідника порушує комунікативну програму: Грицько не відповідає на запитання, а виправдовується, тим самим ще більше викриває свій вчинок – насправді бив Іваниху.

Приховані смисли закладені також у діалогічних висловленнях, структурованих запитаннями, які потрібно сприймати як невластиві питальні, адже на основне їхнє завдання – пошук нової інформації – нашаровується додаткове, конотативне, яке зовсім змінює суть питальної конструкції і стає домінуючим. Конструкції такого типу знаходимо в новелі В.Стефаника “Виводили з села”, де на тлі голосіння матері Миколу проводжають у рекрути: “Мама стояла на порозі: – Ти вже йдеш, синку? / – Йду, мамо. / – А ти ж на кого нас покидаєш? / Жінки заплакали, сестри руки заломили, а мама була головою до одвірка. / Підійшов до сина тато [...] / – Синку, – питався тато, – а мені хто, небоже, кукурудзки вісапає? / Хлопи заревіли. Тато впав головою на віз і трясся, як лист” [3, с.30]. Питання типу “– А ти ж на кого нас покидаєш?”, “– Синку, а мені хто, небоже, кукурудзки вісапає?” окрім того, що є експресивами, приховують ще й імпліцитні смисли, які можуть бути експліковані так: “Не залишай нас самих, не йди, тому що ти можеш не повернутись зі служби, а нам без тебе буде важко жити”, “Синку, якщо ти підеш, то мені ніхто не допоможе кукурудзку сапати, я позбудуся допомоги, підтримки”.

Таким чином, у малій прозі “Покутської трійці” саме діалогічні одиниці містять найбільше прихованих смислів. Це зумовлено тим, що кожне висловлення сказане в певній ситуації, тому сприймається інтерпретатором по-різному. У новелах В.Стефаник, Лесь Мартович і Марко Черемшина продемонстрували майстерність не тільки влучно експліковано передавати головну думку, а й вправність закладати у текст імпліцитні смисли і керувати ними.

1. Мартович Лесь. Твори / Лесь Мартович. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1963. – 564 с.
2. Невідомська Л. М. Імпліцитність: мовносистемний аспект : монографія / Лілія Невідомська. – Харків : Ранок-НТ, 2012. – 416 с.
3. Стефаник В. С. Моє слово : [Новели, оповідання, автобіографія та критичні матеріали, витяги з листів: для серед. та стар. шк. віку] / В. С. Стефаник ; упоряд. передмови та приміток Л. С. Дем’янівська. – [3-тє вид.]. – К. : Веселка, 2001. – 319 с.
4. Черемшина Марко. Новели; Посвяти Василеві Стефанику; Ранні твори; Переклади; Літературно-критичні виступи; Спогади; Автобіографія; Листи / Марко Черемшина ; вступ. стаття, упоряд. і приміт. О. В. Мишанича ; ред. тому В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1987. – 448 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Дембіцька Ірина,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Мигович Т.М.,
викладач.

Бюджетні установи є надзвичайно важливими інститутами задоволення соціальних потреб для суспільства, оскільки переважна їхня частина має соціально-культурне призначення і є матеріальною гарантією реалізації найважливіших конституційних прав громадян. Важливим питанням в умовах ринкової економіки є ефективне формування та використання фінансових ресурсів бюджетних установ, тому що процес забезпечення фінансовими ресурсами визначає можливості установи та результати її діяльності.

Головним джерелом фінансування бюджетних установ є бюджетні кошти. Але щороку спостерігається тенденція до зростання частки їх недофінансування. Фінансове забезпечення бюджетних установ не є достатньо ефективним та потребує удосконалення. Сьогодні в Україні є понад 70 тисяч бюджетних установ. Однак дослідження питання виконання всіх необхідних для задоволення соціальних потреб населення функцій та достатності їх фінансування є актуальним. В умовах дефіцитності бюджету та високого боргового навантаження на державу видатки на деякі соціально необхідні сфери постійно скорочуються. Бюджетні установи не мають власних оборотних коштів і покривають витрати (видатки) за рахунок бюджетних асигнувань (доходів загального фонду) та надходження позабюджетних коштів (доходів спеціального фонду) [2, с.137].

Формами бюджетного фінансування є:

1) бюджетні інвестиції, які можуть здійснюватись у вигляді фінансування капітальних вкладень, проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством;

2) бюджетні кредити – надання коштів з бюджету суб'єктам підприємництва на поворотній і платній основі, вони відрізняються від банківських кредитів порівняно нижчим рівнем процентних ставок та наданням на більш пільгових умовах;

3) кошторисне фінансування означає виділення бюджетних асигнувань на основі спеціального планово-фінансового документа – кошторису, який визначає в безповоротному й безоплатному порядку обсяги коштів на фінансування певних об'єктів (програм, заходів) з визначенням їх цільового призначення і розподілом за окремими періодами фінансування;

4) державні трансферти – це невідплатні і безповоротні платежі з бюджету юридичним і фізичним особам, які не призначені для придбання товарів чи послуг, надання кредиту або на виплату непогашеного боргу; державними трансфертами є державне субсидювання (державні субсидії, державні субвенції, державні дотації) і державна допомога населенню [3, с.45].

Для України характерним є використання кошторисного фінансування. Він є досить суперечливий, хоч і має очевидні переваги, однак володіє значними недоліками, які в сучасному суспільстві відіграють все більш значну роль.

Перевагами кошторисного фінансування є можливість достатньо чіткого прогнозування видатків на основі використання нормативів, а також даних попередніх бюджетних періодів; відповідність дохідної та видаткової частин кошторису, тобто фінансова діяльність бюджетних установ завжди збалансована, не можливе виникнення значних боргів за розрахунками; постійний внутрішній і зовнішній фінансовий контроль за витрачанням коштів – усі суб'єкти бюджетного процесу здійснюють нагляд за цільовим використанням бюджетних коштів.

Недоліками кошторисного фінансування є те, що він не дає можливості оперативно змінювати розміри коштів, необхідних для виконання певного обсягу робіт, тобто іноді виникають ситуації, що потребують оперативного фінансування, а за умов кошторисного фінансування оперативно прореагувати досить важко; не передбачає достатніх стимулів для раціонального й ефективного господарювання та взаємозв'язку між рівнем фінансування бюджетної установи та результатами її діяльності, тобто забезпечується суто покриття видатків бюджетної установи, і не вирішується питання підвищення ефективності її функціонування [4, с.32].

У даний час бюджетні заклади поєднують бюджетне фінансування із системою некомерційного (неприбуткового) господарювання з метою виконання завдань, передбачених умовами функціонування цих установ. Некомерційна діяльність бюджетних установ й організацій не має на меті отримання прибутку і здійснюється в загальнодержавних інтересах з метою залучення додаткових фінансових ресурсів. Однак, незважаючи на те, що бюджетним закладам надане право самостійно залучати грошові кошти, фінансова автономія бюджетних закладів є відносною.

1. Вдосконалення фінансування бюджетних установ : матеріали VI Всеукр. наук. конф. – К., 2010. – 167 с.
2. Корнієнко О. В. Проблеми бюджетного фінансування соціальної сфери та шляхи вирішення / О. В. Корнієнко // Економічний простір : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 46. – С. 131–143.
3. Федчук С. Деякі питання фінансування бюджетних видатків, його ознаки та форми в сучасних умовах / Федчук С. // Право України. – 2010. – № 8. – С. 43–48.
4. Пігуль Н. Г. Особливості реалізації фінансового механізму бюджетних установ / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта. – К., 2010. – 56 с.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ПРАКТИКА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Дудла Тетяна,
ІІІ курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Кропельницька С.О.,
кандидат економічних наук, доцент.

Сучасна політична та економічна нестабільність свідчать, що наша держава не в змозі забезпечити матеріальне благополуччя своїх громадян. Але впевненості в завтрашньому дні може надати поліс страхування життя, оскільки при цьому людина покладається виключно на власні сили для забезпечення свого захисту як сьогодні, так і в майбутньому. Саме тому дослідження перспектив розвитку ринку страхування життя в Україні сьогодні є досить актуальним.

Страхування життя на українському ринку страхових послуг становить найменшу частку (0,5%), тоді як у західноєвропейських країнах цей показник досягає 40%.

У загальних рисах розглянемо досвід організації й особливості на страхових ринках страхової системи в зарубіжних країнах на прикладі окремих держав.

У США немає єдиної для держави системи страхування, у тому числі в галузі лайфового страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків, що є специфічною особливістю американського страхового ринку.

В Ізраїлі державна політика в галузі страхування направлена на те, щоб запобігти зловживанням при обігу досить великих коштів. Страхові компанії мають право вкладати кошти, одержані від населення у вигляді страхових внесків, тільки в державні облігації, і то не більше 50%. При цьому компанії отримують гарантовані 4,5% річних.

Швейцарія – це країна, яка здавна відома досить розвинутою системою захисту життя громадян. Звичайно, складно проводити паралель між нашою країною і Швейцарією, але той досвід, який з роками впроваджувався в компанії зі страхування життя в цій країні, схема заохочення громадян страхувати життя, відчутна якість лайфових страховиків, став би надзвичайно важливим для деяких українських компаній, які мають багатовікову історію страхування.

Звичайно, це пов'язане з тим, що для європейських лайфових страхових компаній ціна має важливе значення, але якість програм лайфових страховиків залишається пріоритетною.

Швейцарські страхові компанії є платоспроможними і надійними. Наприклад, Helvetia на 30.06.2012 мала рівень платоспроможності на рівні 210%. Цікаво те, що компанія влаштовує щорічне анкетування своїх клієнтів по всьому світу, оскільки зважає на їх думку. Зокрема, у 2012 році під час проведення чергового опитування вони зробили висновки, що 89% споживачів хотіли б спілкуватися електронною поштою. Це зручно і страховику, і страхувальнику. На жаль, в Україні спілкування в режимі інтернету не дуже розвинене, оскільки

ки немає довіри як до страховика, так і до того, що вам дадуть відповідь на поставлене запитання.

За результатами експертної оцінки, проведеної в Україні, було виявлено економічні та соціальні фактори впливу на доцільність проведення страхування людини, основними серед яких стали: вільний вибір страхової компанії; рівень інвестиційного прибутку; досвід діяльності у галузі страхування життя; вартість накопичувальних страхових програм; доступність інформації; звітування перед клієнтами.

У цілому можна констатувати, що головними перешкодами й проблемами страхування життя є нестабільна соціально-економічна ситуація на сучасному етапі й особливість культурно-історичних традицій українського суспільства. Тому навіть при суттєвих змінах у законодавчій базі ринок страхування життя займає досить слабе місце в економіці та потребує змін, а саме: посилення правових та економічних механізмів захисту інтересів страхувальника й стимулювання населення й роботодавців до укладання договорів; удосконалення інвестиційно-кредитного законодавства, напрямів та сфер діяльності страховика зі страхування життя, створення засад для об'єднання страхової й пенсійної систем в Україні, збалансування інтересів страховика та страхувальника.

Здійснивши короткий аналіз досвіду лайфових страховиків у Швейцарії і зробивши загальний огляд європейських компаній, можна виділити такі кроки, які були б важливими для нашої країни:

- 1) законодавчо унормувати визначення фінансових ризиків;
- 2) організувати роботу бюро страхових історій;
- 3) підвищити ефективність менеджменту й маркетингового аналізу сегментів ринку;
- 4) підвищити страхову культуру населення;
- 5) підвищення рівня платоспроможності населення.

Проте досягнення цих позитивів можливе лише при наявності значної політичної волі та конструктивного об'єднання зусиль представників владних структур та страхового ринку.

1. Сайт Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua/.
2. Режим доступу : <http://www.swisslife.ch/de/home.html> – Swiss life insurance network/.
3. Єгорова О. С. Розвиток страхування життя в Україні / О. С. Єгорова // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1.
4. Ткачук І. Г. Доходи страховика та страхувальника в контексті збалансованості інтересів / Ткачук І. Г., Мельничук Ю. М. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. / [за ред. І. Г. Ткачук]. – Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ, 2013. – Вип. 9. – Т. 1. – С. 199–208.

ОСНОВНІ СУЧАСНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

Лужний Віталій,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Ткач О.В.,
доктор економічних наук, професор.

Останнім часом тема падіння конкурентоспроможності України як держави активно обговорюється на шпальтах газет і журналів. Одним з найбільш впливових складових загальної конкурентоспроможності країни є рівень конкурентоспроможності її регіонів. Регіони України в цьому випадку розглядаються в якості міжнародних суб'єктів, що беруть участь у міжнародному поділі праці.

Загалом реалії сьогодення свідчать про те, що регіони та інші локальні утворення перетворюються на самостійних гравців світового ринку. Окремі регіони певних держав, що володіють не тільки потужною ресурсною базою, а й ефективною системою управління, гідно представляють свої країни на міжнародному рівні.

Мета роботи полягає в дослідженні основних засад конкурентоспроможності регіону та формуванні сучасного визначення цих термінів.

Як економічна категорія, конкуренція – це економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних із продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам.

Відповідь на поставлене питання ґрунтується на розгляді генезису змісту конкурентоспроможності регіональних просторово-економічних систем і дослідженні економічної теорії ХХ ст.

На думку широкого кола науковців, основними факторами розвитку людства та конкуренції на міжнародному ринку в другій половині ХХ століття стало протистояння систем капіталізму й соціалізму. Власне, подібне протистояння могло виникнути тільки за умови протистояння економічної могутності, зокрема, країн-супердержав: Сполучених Штатів Америки та Радянського Союзу. Такий характер протистояння був постійним “подразнювачем” економічного розвитку. Він спонукав до пошуку шляхів підвищення ефективності економічних систем та власної конкурентоспроможності для доказу переваг системи капіталізму чи соціалізму.

Практичне втілення цих наукових досліджень у всі сфери громадського життя дозволило до кінця минулого століття не тільки суттєво підвищити ефективність економіки, але і вести мову про новий тип цивілізації – постіндустріальний, що набуває розвитку в розвинених країнах.

У цілому після Другої світової війни капіталістичний господарський механізм з анархічного, монополізованого та індивідуального, зберігши та посиливши конкурентоспроможність, повільно набрав форми регульованого та спеціалізованого. Це торкнулося як зовнішніх по відношенню до ринку змін, так і реконструкції самого ринку.

У результаті склалася сучасна господарська система капіталізму, яка побудована на взаємодії інтересів, що мають суперечливий характер і знаходяться

в стані конструктивного протиборства і рухомої рівноваги. Ця система, відносно стійка й динамічна, дозволяє безперервно нарощувати життєвий рівень більшості населення.

Саме такий розвиток економічної думки та економічних течій ХХ століття призводить до формування сучасного поняття конкурентоспроможності регіону, визначає сучасні засади його формування та визначення таких основних критеріїв конкурентоспроможності регіонів:

- наявність достатньої кількості працездатного населення та висококваліфікованої робочої сили;
- ефективність використання наявних у регіоні ресурсів;
- інтенсивність залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій;
- конкурентоспроможність продукції підприємств регіону;
- рівень розвитку ринкової та соціальної інфраструктури;
- наявність у регіоні зовнішньоорієнтованих підприємств і рівень їх розвитку;
- законодавча база зовнішньоекономічної діяльності країни.

Набуття регіоном статусу висококонкурентоспроможного на світовому рівні повинно починатися з підвищення рівня конкурентоздатності в межах національної економіки. Для цього органи місцевого самоврядування повинні спрямовувати свої зусилля на те, щоб усі критерії конкурентоспроможності регіону були високими на загальному національному рівні, а після цього – і на міжнародному. Такий підхід дозволить аналізувати й вдосконалювати більш адресні щодо регіону чинники зростання міжнародної конкурентоспроможності.

1. Бурдяк О. В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни / О. В. Бурдяк // Соціум. Наука. Культура. – Режим доступу : <http://intkonf.org/burdyak/>.
2. Ткач О. В. Регіональні просторово-економічні системи: сучасний стан перспективи розвитку : монографія / Олег Володимирович Ткач, Надія Анатоліївна Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2012. – 386 с.
3. Ісиченко І. В. Фактори конкурентоспроможності регіону / І. В. Ісиченко // Український географічний журнал. – 2010. – № 1. – С. 40–47.

ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ)

Мойсей Ірина,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Король В.С.,
кандидат економічних наук, доцент.

Аграрний сектор історично й традиційно є одним із ключових у структурі економіки України. Це зумовлено географічним положенням, сприятливими

кліматичними умовами, високою родючістю ґрунтів, достатністю опадів, сонячної енергії й тепла.

У сільському господарстві з його потужним земельним, ресурсним і трудовим потенціалом формується основна частина продовольчих ресурсів, випускається майже 70% товарів народного господарства, здійснюється три чверті роздрібного товарообігу, що гарантує продовольчу безпеку держави та розвиток внутрішнього й зовнішнього ринків. За результатами наукових досліджень, один зайнятий у сфері сільськогосподарського виробництва забезпечує роботою 10 працівників в інших галузях народного господарства держави.

Також вивченням питань розвитку АПК, формування ринкових відносин і становлення ринку продовольства займаються наукові установи НАН України, Інститут аграрної економіки УААН та ін. Значні доробки з проблем дослідження АПК мають такі провідні в Україні фахівці, як Г.В.Балабанов, В.І.Бойко, П.П.Борщевський, Б.В.Губський, М.Д.Пістун, П.Т.Саблук, В.О.Точилін, В.В.Юрчишин, Р.О.Язиніна та ін.

Аграрний сектор економіки України займає провідне місце серед галузей народного господарства. Однак нещодавня економічна криза (листопад 2008 р.) негативно вплинула на розвиток українського агропромислового комплексу.

За дослідженнями українських учених, за останні 100 років наші чорноземи втратили до 40% гумусу, тобто більше третини своєї родючості. Тільки внаслідок мінералізації ґрунти України втрачають 14 млн т гумусу, а через ерозію – 19 млн. Підраховано, що еколого-економічні збитки від ерозії ґрунтів перевищують 9 млрд грн на рік.

За даними Держкомзему України, 13,2 млн га сільськогосподарських угідь зазнають водної ерозії, 19,3 млн – вітрової, 10,7 млн га мають підвищену кислотність, 3,9 млн га засолені й солонцюваті, 3,6 млн га заболочені й перезволожені. Площа еродованої ріллі протягом останніх 25 років збільшилась на третину і щорічно збільшується на 90–100 тис. га.

Земельні угіддя України мають найвищу розораність у світі – 80%, а зона Лісостепу навіть 86%. У деяких областях (Вінницькій, Тернопільській, Черкаській) цей показник перевищує 90% (у Німеччині – 32, Великобританії – 18,5, США – 20%). Частина ріллі в сільськогосподарських угіддях України становить 79%, Франції – 58, Німеччині – 61, США – 36, Канаді – 69, Нідерландах – 45%. При таких високих показниках сільськогосподарської освоєності та відведення під рілля загальної земельної площі Україна, на жаль, не вирішила продовольчої проблеми.

Що ж до Карпатського регіону належать адміністративні області, що характеризуються високим рівнем забезпеченості природно-ресурсного потенціалу, у структурі якого переважають: а) мінеральні, земельні та рекреаційні ресурси (Львівська область); б) лісові і рекреаційні ресурси (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області). Наявні природні ресурси значно впливають на формування просторової та галузевої структури регіонального господарського комплексу, визначають пріоритетні напрями його розвитку.

Карпатський регіон характеризується малою забезпеченістю земельними ресурсами, але досить освоєний сільським господарством – 63,1% площі сіль-

госпугідь займає рілля. Понад 27% її площі еродовані. На одного мешканця регіону припадає 0,27 га ріллі (по Україні – 0,63 га). Агровиробничі особливості земельного фонду регіону – це невеликий природно-ресурсний потенціал, оскільки гористий і передгірний рельєф місцевості спричиняє змив і розмив ґрунтів, зменшує площі природних пасовищ.

Зважаючи на те, що господарство населення в АПК Карпатського макро-регіону мають у своєму підпорядкуванні найбільше сільськогосподарських угідь, важливою в науковому плані є перспектива оцінки їх розвитку. Йдеться про реалізацію потенційних можливостей забезпечення ними належного використання, збереження, поліпшення й охорони земельних ділянок, розв'язання економічних, екологічних та інших важливих складових суспільного відтворювального процесу.

Отже, важливим є пошук нових підходів і розробка механізмів відтворення, формування та ефективного використання всіх елементів виробничо-ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва як складової механізму господарювання АПК у цілому.

Серед ключових факторів сталого розвитку сільських територій одне з провідних місць займає гармонізація соціальних, економічних та екологічних складових відповідно до інституціонального середовища. Зокрема, соціальний фактор визначається як домінуючий у формуванні оновленого сільського середовища, а економічна складова повинна розглядатися як інструмент досягнення поставлених цільових орієнтирів розвитку аграрної сфери. За останні десятиріччя в розвитку соціальної сфери на селі спостерігається деградація її матеріально-технічної бази, відбувається руйнація соціальної інфраструктури села, що є наслідком безсистемного, некомплексного розв'язання завдань реалізації аграрної політики в Україні.

Надзвичайної гостроти нині набули екологічні проблеми розвитку національного АПК, використання земельних, водних і лісових ресурсів. Разом сільське й лісове господарство мають активний і негативний антропогенний вплив.

1. Гребенюк М. Система забезпечення продовольчої безпеки в законодавстві Європейського Союзу / М. Гребенюк // Право України. – 2010. – № 9. – С. 227–233.
2. Єрмоленко В. М. Актуальні питання систематизації законодавства про продовольчу безпеку / В. М. Єрмоленко // Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України : зб. наук. праць круглого столу (18 березня 2011 року). – К. : ВГЛ “Обрії”, 2011. – С. 113–119.
3. Галяс А. Органічне агровиробництво: нові можливості та виклики для виробників зерна в Україні [Електронний ресурс] / А. Галяс, М. Капштик, Ю. Бакун. – К., 2008. – Режим доступу : <http://www.zerno.org.ua/download/category/20-virobnitstvo?download=48:organichne-agrovirobnitstvo-novi-rinkovi-mozhливosti-ta-viklikiv-dlya-virobnikiv-zerna-v-ukrajini>.
4. Сус Т. Й. Концептуальні засади екологізації агропромислового виробництва в Карпатському макро-регіоні / Сус Т. Й., Ткачук І. Г. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. / за ред. І. Г. Ткачук. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. – 2011. – Вип. VII. – Т. 2.

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Немеш Мар'яна,
ІІІ курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Мацола М.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

Закарпаття – це унікальна в природно-географічному та історико-культурному розвитку область заходу України, яка має стійкий імідж одного з найпривабливіших і найпрестижніших туристичних регіонів держави. Особливістю Закарпаття є те, що воно межує одразу з чотирма країнами Центральної Європи: Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією. Ця особливість перетворює його на транскордонний “полюс” притягання туристичних потоків. Така “відкритість” прикордонної області для міжнародних туристичних потоків – одна з основних передумов становлення Закарпаття як привабливого курортно-туристичного регіону європейського масштабу.

Сільський туризм в області, як один з основних видів діяльності, поступово стає одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіону. Пріоритетність розвитку сільського туризму в Закарпатті зумовлена такими чинниками: вражаюча недоторкана природа, область володіє значним рекреаційним потенціалом, географічна близькість до потенційно важливих ринків Центральної Європи, прекрасні міста з історичною спадщиною, значна кількість сіл зі зразками архітектури різних країн. Розвиток сільського туризму стимулює мале підприємництво, важливе для відродження традиційного господарського укладу й оздоровлення економіки краю, а також вирішує низку важливих соціально-економічних проблем, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату. Тобто сільський зелений туризм у сучасних економіко-демографічних умовах здатний реально допомогти малим поселенням України вижити, адже саме сільська місцевість своєю специфічністю притягує відвідувачів. Позитивний вплив передусім полягає в тому, що він розширює сферу зайнятості населення, дає селянам додатковий заробіток, сприяє розбудові інфраструктури села, активізує діяльність громадян у відродженні та збереженні культурної й архітектурної спадщини [1].

Мережа санаторно-курортних, туристично-рекреаційних і готельних закладів області складає 356 об'єктів. Оздоровчі заклади області нараховують 32 об'єкти (9%), рекреаційні заклади – 103 об'єкти (29%), туристичні заклади – 221 об'єкт (62%). Найбільш розвинута мережа таких закладів у Рахівському, Свалявському, Мукачівському, Хустському, Тячівському, Міжгірському, Ужгородському, Берегівському, Виноградівському районах. Тобто вони є найбільш придатними для розвитку сільського зеленого туризму Закарпаття [2].

Розвиток сільського зеленого туризму в Україні та Закарпатті особливої актуальності набув протягом останнього десятиліття. Тому є необхідність у виробі та впровадженні конкретних заходів щодо його подальших перспектив утвердження. На нашу думку, пріоритетними напрямами та завданнями розвитку цієї сфери регіону можуть бути: дослідження існуючих і визначення потен-

ційних можливостей для розвитку сільського туризму; розробка стратегії розвитку сільського туризму; розробка та впровадження проєктів зі створення об'єктів сільського туризму; залучення інвестиційних ресурсів та коштів місцевих громад; інформованість населення про переваги розвитку сільського зеленого туризму в регіоні; кадрове забезпечення агросадиб кваліфікованими фахівцями; маркетингова та рекламна діяльність у сфері сільського туризму [3].

Забезпечення пріоритетності розвитку сільського зеленого туризму в Україні повинно здійснюватися не тільки на рівні регіону, але потребує посилення регуляторної функції держави. Тому на рівні держави з метою наближення сільського зеленого туризму до стандартів ЄС доцільним вбачається: упорядкувати нормативно-правову базу; розробити регіональні програми розвитку сільського зеленого туризму; визначити методологію розробки та впровадження зазначених програм на регіональному й загальнодержавному рівнях; створити інфраструктури державної фінансово-кредитної підтримки розвитку сільського зеленого туризму; створити в системі навчальних закладів різного рівня курси підготовки та підвищення кваліфікації кадрів для цієї сфери туризму. Основним завданням органів державної влади в регулюванні й управлінні туристично-рекреаційним комплексом є створення сприятливого ринкового клімату для соціально-ефективного, економічно вигідного та екологічно допустимого, з погляду регіону, розвитку туристичного бізнесу [4, с.12].

На нашу думку, Закарпатська область має значний потенціал для того, щоб стати потужним центром сільського зеленого туризму світового рівня. Для цього в краї є всі необхідні туристичні можливості, а саме наявні природні рекреаційні ресурси, мережа підприємств туристично-рекреаційного обслуговування, які складають матеріально-технічну базу та інфраструктуру туризму, що забезпечують функціонування туристично-рекреаційного комплексу регіону.

1. Становлення та розвиток сільського туризму на Закарпатті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourism-book.com/pbooks/book-35/ua/chapter-1695/>.
2. Туризм і рекреація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakarpat-rada.gov.ua/zakarpatya/infrastruktura/turyzm-i-rekreatsiya/>.
3. Сільський зелений туризм як один з пріоритетних економічних напрямів розвитку Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [ww.nbuv.gov.ua/portal/.../12pvyotd.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/.../12pvyotd.pdf).
4. Підмогильний С. Сільський “зелений” туризм гуцульського краю: Чим він цікавий, які критерії його визначають : [Теоретико-практичне дослідження особливостей даного виду туризму, властивості туризму у даному регіоні] / С. Підмогильний // Шлях перемоги. – 2006. – 29 берез. (№ 13). – 14 с.

СОБІВАРТІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ

Солонична Христина,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Василюк М.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

Найважливішим показником, що характеризує роботу підприємств є собівартість продукції. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємств, їх фінансовий стан і перспективи розвитку.

За несприятливих умов, які сьогодні склалися в Україні під впливом світової економічної кризи, питання скорочення витрат діяльності та економії ресурсів будь-якого виробничого підприємства постають на перший план. Більшості підприємств вдається втримати свої позиції на ринку саме завдяки вмілому управлінню виробничим процесом та вдалому плануванню собівартості продукції, що виготовляється [1, с.339].

Дослідженню економічної сутності, формування, обліку, контролю та аналізу собівартості приділялася значна увага в працях Ф.Ф.Бутинця, С.Ф.Голова, З.В.Гуцайлюка, В.І.Єфіменка, В.М.Пархоменка, М.С.Пушкаря, В.В.Сопка, М.Г.Чумаченка, К.Р.Макконела, В.Ф.Палія, Дж.Фостера та інших науковців.

Найбільш ґрунтовне визначення собівартості, на нашу думку, дав Ф.Ф.Бутинець: “Собівартість продукції (робіт, послуг) – це грошове вираження витрат підприємства, пов’язане з виробництвом та збутом продукції, виконанням робіт, наданням послуг” [2, с.165].

Для правильного використання та аналізу цього показника необхідно знати його економічну суть, особливості формування та шляхи їх зниження. Використані в процесі виробництва ресурси формують поняття “витрати”. Відповідно до НП (С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [3], витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).

Для нашої економіки склад витрат, які включаються в собівартість продукції традиційно є законодавчо регламентованим. Так, у відповідності з П(С)БО 16 “Витрати” [4] до складу виробничої собівартості включають: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати. Застосування виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) на практиці здійснюється в усіх випадках, пов’язаних із виготовленням продукції, виконанням робіт чи наданням послуг. Реалізація такої продукції (робіт, послуг) на сторону передбачає визначення собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг), яка оцінюється також за виробничою собівартістю продукції (робіт, послуг). На підставі наведеної вище нормативної документації вважаємо за доцільне сформулювати власну схему формування собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) (рис. 1).



Рис. 1. Схема формування собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг)

Собівартість є невід’ємним елементом усіх планових і техніко-економічних розрахунків ефективності господарських заходів. Основними завданнями аналізу собівартості продукції є:

- визначення динаміки змін собівартості продукції та її складу й структури;
- розрахунок впливу факторів на зміну собівартості продукції;
- пошук шляхів зниження собівартості продукції й розробка заходів щодо реалізації виявлених резервів та ін.

Зменшення собівартості продукції є актуальним питанням для всіх виробничих підприємств, адже за рахунок зниження витрат підприємство збільшить прибуток. Факторами зниження собівартості виробництва є підвищення технологічного рівня виробництва (удосконалення техніки, технології), удосконалення організації праці, зміна структури та обсягу продукції та інші фактори. Отже, собівартість є одним з найголовніших економічних показників, який показує ефективність здійснення підприємницької діяльності.

1. Маргарита С. Собівартість продукції як економічна категорія / С. Маргарита // Економічний аналіз. – 2010. – № 7. – С. 339–341.
2. Бухгалтерський управлінський облік [Текст] : підручник для студентів спеціальності 7.050.106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Житомир : Рута, 2002. – 480 с.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”. – Затверджене наказом Мінфіну України № 318 від 31.12.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Стефанчук Дмитро,
V курс, економічний факультет,
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

Поглиблення регіональних відмінностей соціально-економічного розвитку, а також системна криза, котра торкнулася практично всіх без винятку сфер життя суспільства, визначають необхідність першочергового забезпечення безпеки розвитку регіонів, оскільки безпека адміністративно-територіальних одиниць є запорукою безпеки держави у всіх її проявах. Останніми роками в наукових колах спостерігається підвищений інтерес до питань моделювання процесів управління соціальним та економічним розвитком у контексті постановки та експериментального вирішення задачі управління економічною безпекою територіальних систем регіону. Досягнення бажаного рівня економічної безпеки є неможливим без вивчення ключових складових економічного та соціального розвитку регіону. Однією з них є інвестиційна діяльність. Тому досягнення бажаного рівня забезпечення економічної безпеки є неможливим без створення допустимого рівня інвестиційної безпеки.

Проблеми забезпечення інвестиційної безпеки знайшли відображення в наукових працях вітчизняних учених, зокрема: О.І.Барановського, З.С.Варналія, З.В.Герасимчука, В.І.Кириленка, С.І.Мошенського, В.І.Мунтіяна та ін.

Метою дослідження, окремі результати якого наведені в цій статті, є розробка методичних рекомендацій щодо проведення кількісної оцінки рівня інвестиційної безпеки територіальних систем регіону. Для досягнення мети було вирішено такі завдання: 1) розкрито суть поняття “інвестиційна безпека регіону”; 2) проведено аналіз підходів до діагностики рівня інвестиційної безпеки територіальних систем, які існують сьогодні; 3) на основі розглянутих методик запропоновано власний варіант вирішення поставленого завдання з обґрунтуванням отриманих результатів.

В економічній літературі трактування поняття “інвестиційна безпека регіону” зустрічається відносно рідко. Існують підходи до визначення категорій “інвестиційна безпека” та “інвестиційна безпека держави”. З урахуванням проведеного вивчення літературних джерел і нормативно-правових актів під інвестиційною безпекою регіону будемо розуміти такий рівень залучення інвестиційних ресурсів, при якому на регіональному рівні забезпечується сумарне зростання за видами економічної діяльності, відтворення продуктивних сил, підвищення рівня життя населення та ріст доходів економічних суб'єктів і бюджету. На загальнодержавному рівні питання оцінки інвестиційної безпеки знайшли своє відображення у вигляді Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [1].

На основі аналізу нормативної методики, а також авторських науково-методичних підходів до оцінки рівня інвестиційної безпеки, пропонується така формалізована схема аналізу множини факторів, котрі мають вплив на рівень

інвестиційної безпеки регіону: ступінь зносу ОЗ; частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій; кількість зареєстрованих злочинів на 1 000 жителів; відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів; відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП; відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму.

Урахування цих факторів є конструктивним вирішенням поставлених завдань тому, що всі значення їхньої динаміки наявні в статистичних щорічниках і здатні адекватно характеризувати зміну показника рівня інвестиційної безпеки.

У рамках проведених досліджень показник рівня інвестиційної безпеки розраховувався на основі двох методичних підходів для кожної територіально-адміністративної одиниці області. Перший підхід ґрунтується на методі таксономічного аналізу (розроблений З.Хельвігом) [3]. В основі другого підходу лежить інтегральна оцінка рівня інвестиційної безпеки регіону (метод модифікований у частині визначення вагових коефіцієнтів) [1].

Отримані результати показали, що рівень забезпечення інвестиційної безпеки Івано-Франківської області є досить низьким, навіть катастрофічним. Це пов'язано з впливом таких факторів, як: неоднорідність соціально-економічного розвитку районів; низька інвестиційна привабливість окремих адміністративно-територіальних одиниць; наявність застарілих і затратних технологій; вкладення коштів здебільшого в швидкоокупні інвестиційні проекти; збитковість окремих підприємств та ін.

Щодо аналізу показників у розрізі територіальних систем, то говорити про навіть відносне лідерство якоїсь із територіально-адміністративних одиниць немає змісту, оскільки в їх динаміці не прослідковується явних тенденцій зміни.

Все ж порівняно кращий стан справ у Галицькому, Богородчанському та Косівському районах. Найгірша ситуація у Тлумацькому та Городенківському районі, а також у містах Івано-Франківськ та Коломия. Що стосується області, то вона знаходиться в стані критичної небезпеки. Найвищим показник рівня інвестиційної безпеки був у 2010 році зі значенням 0,15, а найнижчим – у 2007 і становив 0,0172.

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Мінекономіки від 02.03.07 № 60).
2. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія / В. І. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с.
3. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / Плюта В. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 176 с.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Холєвчук Надія,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

Однією з характеристик ступеня стабільності економічної та соціально-політичної ситуації, що відображає характер соціальних ініціатив відповідно до впливу на провокуючі фактори й ситуації є рівень соціальної напруженості (СН). Він безпосередньо залежить від процесів дезорганізації та посилення негативних настроїв суспільства у відповідь на неможливість задоволення очікувань соціуму. Значимість підтримки рівня соціальної та економічної безпеки територіальних систем у рамках безпечного діапазону коливань показників соціально-економічного розвитку зумовлює актуальність постановки задачі удосконалення чинних і розробки нових методичних підходів до вимірювання соціальної напруженості.

Метою роботи є розробка методики, на основі якої завдяки використанню узагальнюючих показників і формалізованих процедур можна визначити рівень соціальної напруженості в динаміці для деякої територіальної системи регіону. При цьому об'єктом аналізу виступають показники, які позитивним чи негативним чином виявляють свій вплив на стан суспільства. Предметом дослідження є теоретичні основи, науково-методичні підходи до розрахунку рівня соціальної напруженості.

Соціальна напруженість (СН) показує, наскільки високим є рівень поширення в суспільстві настроїв протесту та якою мірою руйнівним, загрожуючим соціально-політичній стабільності є цей протестний потенціал [3, с.46]. Аналіз літературних джерел дозволив ідентифікувати численні позитивні аспекти чинних методик, які ґрунтуються на використанні експертних оцінок, опитуванні респондентів та визначення шкали певних показників. Серед методів отримання результатів про міру СН можна виділити метод оцінки Р.Лайкерта, який базується на підсумовуванні оцінок, отриманих за окремими пунктами шкали, та принцип “зважування суджень” на підставі експертних оцінок за 11-бальною шкалою, розроблений Р.Терстоуном [3, с.54].

За основу аналізу було обрано запропоновану О.В.Повстиним методику отримання оцінки рівня СН на основі логарифмування [4]. Крім показників дестимуляторів (втрати внаслідок страйків, кількість зареєстрованих померлих, розлучень, безробітних, злочинів) та стимуляторів (кількість зареєстрованих народжень, купівельна спроможність середньої заробітної плати), модель було доповнено іншими статистично вимірюваними показниками. З метою врахування економічних, соціальних, екологічних і психологічних чинників до першої групи показників, що супроводжуються негативним ефектом і сприяють зростанню рівня СН, віднесемо число вибухливих, звільнених, потерпілих від травматизму осіб, а також кількість сімей та однаків, які перебувають на квартирному обліку, кількість зареєстрованих злочинів і викиди забруднюючих речовин. Натомість до другої групи показників, що супроводжуються позитивним ефектом і сприяють зменшенню рівня СН, віднесемо кількість зареєстрованих осіб, які вступили в шлюб, кількість зареєстрованих підприємств, кількість зареєстрованих осіб, які вступили в шлюб, кількість зареєстрованих осіб, які вступили в шлюб, кількість зареєстрованих осіб, які вступили в шлюб.

мість до другої групи, показники якої сприяють позитивним тенденціям та зменшенню СН, віднесемо кількість суб'єктів ЄДРПОУ, інвестиції в основний капітал, число прибулих, працевлаштованих і народжених осіб, рівень середньомісячної реальної заробітної плати, забезпеченість житлом та наявні медичні заклади.

Проведення стандартизації індикаторів соціальної напруженості Івано-Франківської області та розрахунку значень індексів, відповідно до запропонованого методичного підходу, було отримано такі результати:

1) протягом 2006–2011 років своїх максимальних значень показник соціальної напруженості досягав у Верховинському (1.95), Надвірнянському (1.92) районах, м. Болехові (3.15 та 2.05 у 2010 році), Рожнятівському районі (0.65), на основі чого можна планувати систему заходів нівелювання протестного потенціалу;

2) рівень СН дозволяє зробити висновки щодо ситуації в кожній територіальній системі. Так, повну відсутність будь-яких ознак соціальної напруженості продемонстрували Галицький, Рожнятівський, Косівський і Долинський райони;

3) наявність СН виникає внаслідок додатного індексу соціальної напруженості, що може викликати спротив населення та переростання напруженості в соціальну аномію або ж протестний потенціал, оскільки рівень забезпечення громадян є недостатнім і негативні тенденції в розвитку значно перевищують позитивні фактори.

1. Бузовський І. Соціальна напруженість і тривожність у контексті діагностики суспільних конфліктів / І. Бузовський // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3.
2. Головня О. М. Теоретико-методичні засади визначення соціальної напруженості регіонів України. Економіка [Електронний ресурс] / О. М. Головня. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_1/Golovnya_O_M.pdf.
3. Ключенко Е. Методологічні засади дослідження соціальної напруженості в суспільстві, що трансформується / Е. Ключенко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 4–5.
4. Повстин О. В. Методи оцінки соціальної напруженості у суспільстві [Електронний ресурс] / О. В. Повстин. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_35/Zm/14PDF.pdf.

СТАН РИНКУ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНИХ ЙОГО ТЕНДЕНЦІЙ

Цибізова Олександра,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гречаник Н.Ю.,
кандидат економічних наук, доцент.

Структурування ринку маркетингових досліджень в Україні й досі перебуває у стадії становлення. Сьогодні в Україні функціонують понад 100 маркетингових компаній, що уможливорює застосування під час проведення маркетингових досліджень різних методик. Провідними компаніями можна вважати не більше 20–25 з них, а на компанії першої десятки, за даними всеукраїнської

громадської організації “Українська асоціація маркетингу” (УАМ), припадає понад 80% обороту ринку. Значна частина таких компаній сконцентрована в Києві. На ринку України представлені більшість відомих світових мережевих агенцій. Ще донедавна таких агенцій у регіонах було вкрай мало, проте тепер активними стають міста Дніпропетровськ (5 агенцій – членів УАМ), Донецьк (2 агенції – члени УАМ), Вінниця (2 агенції – члена УАМ), Львів (2 агенції – члени УАМ), Кривий Ріг (2 агенції – члени УАМ) тощо.

Першими та найбільшими на українському ринку залишаються мережеві агенції. Одними з перших в Україну прийшли такі мережеві дослідницькі компанії, як SOСIS Gallup, GfK, ACNielsen, Synovate. Ці агенції по-різному освоювали ринок маркетингових досліджень, тому сьогодні їхні розміри та сегменти дуже різняться. Зараз в Україні діють понад 16 мережевих агенцій, у тому числі й українські. Нині маємо великі мережеві компанії – з ознаками холдингів, що об’єднують кілька фірм, які спеціалізуються на різних ринках і використовують різні методики. Що стосується галузевої спеціалізації, то сьогодні ще є незаповнені ніші.

Можна, наприклад, описати ті ринки, у яких уже з’явилися спеціалізовані агенції. Так, фармацевтичний ринок досліджують Comcon-Ukraine Ltd, Medical Data Management, інформацію із сільськогосподарського ринку акумулює ЦМД “УкрАгроКонсалт”, промисловим ринком займаються компанії “ПриватІнформ” (м. Кривий Ріг), “Укрпромзвнішекспертиза” (м. Київ), агенція “Індустріальний маркетинг” (м. Київ) тощо, напоями – “Український маркетинговий проект” (м. Київ), будівельний ринок взяли на себе ДФ “Кнауф маркетинг” (м. Київ) і “КПД-100”, ринок дитячих товарів – агенція Kids Marketing Consulting тощо [6]. Дані про маркетингові агенції та їх спеціалізацію щорічно друкує фахова асоціація у своєму довіднику “Щорічник УАМ”.

Маркетингові компанії, як уже наголошувалося, різняться методиками проведення досліджень, а також тим, які проблеми можна розв’язати за допомогою цих методик. Наприклад, вивченням споживчих переваг займається компанія “TNS – в Україні”, вивченням потужності бренду – A/R/M/IMarketing або MASMI-Rating, проведенням сегментації ринку – InMind, визначенням рейтингу телеканалів – GfK-Ukraine, одержанням інформації щодо правильного ухвалення рішення про проведення рекламної кампанії з використанням бігбордів – UMM, визначенням рейтингів радіостанцій – TNS- в Україні і Syrex Marketing, друкована, зовнішня, ТВ-реклама – “Моніторинг ЗМІ”, дослідження в Інтернеті – “Міжнародна Маркетингова Група”, дослідження товарних авторинків – Synovate, InMind, GfK-Ukraine, Marketing Lab тощо.

Досить точну інформацію щодо ринку одержують за допомогою даних регулярних панельних досліджень. Донедавна в Україні панельні дослідження проводили лише дві компанії GfK-Ukraine (споживча панель) і ACNielsen (панель торговельних точок, або роздрібна). Споживча панель надає інформацію про те, скільки товарів даної товарної групи куплено (хто, де, за якою ціною і скільки придбав), а роздрібна панель – кількість проданих товарів (за якою ціною, в якому обсязі і де саме). Ці панелі дають змогу визначити обсяг конкретного ринку, головних гравців та їхні частки ринку, цінове позиціонування і конкурентоспромож-

ність цін, особу покупця (споживча панель), стан дистрибуції (роздрібна панель), найбільш популярні місця купівлі, тенденції розвитку сегментів тощо.

Для того щоб прийняти рішення щодо стратегії розвитку брендів, правильно проаналізувати тенденції ринку, корпорації замовляють трекінгові дослідження. Трекінгові дослідження – це регулярні дослідження на замовлення. Ще один продукт дослідницької компанії, який проводиться на регулярній основі, – це омнібус. Його основна цінність полягає в тому, що він проводиться регулярно і дає можливість здешевити вирішення проблем. Компанії мають змогу розмістити в опитувальниках омнібуса свої питання, що зменшує витрати на отримання важливої специфічної інформації, необхідної компанії для прийняття управлінського рішення.

В Україні існують компанії, в яких можна замовити тільки збирання даних (компанія TouchPoll™). Як правило, такі компанії спеціалізуються на широкому колі дослідницьких питань, але продають лише певні частини дослідницьких етапів.

Якщо розглядати впровадження маркетингових технологій саме в промисловій сфері, його інструментарій значно відрізняється від традиційного споживчого маркетингу. Саме в цих галузях особливо відчувається нестача знань щодо особливостей застосування маркетингового інструментарію і, на жаль, нерозуміння топ-менеджментом підприємств значення маркетингу в цілому. У цих же галузях часто найбільш гостро ведеться дискусія між маркетингологами та фінансовими менеджерами. Ця тенденція певною мірою притаманна промислового маркетингу тією чи іншою мірою в усьому світі, що підтверджують останні дослідження, проведені ESOMAR [3].

На жаль, суспільство часто не довіряє результатам маркетингових досліджень. Це явище отримало назву “глобальний цинізм”.

Отже, вивчення ринку маркетингових досліджень в Україні впродовж 2004–2012 рр. виявляє такі тенденції його розвитку:

1. Проблемам ринку маркетингових досліджень в Україні приділяється пильна увага та відстежується збільшення кількості досліджень самого ринку. Це варто розглядати як специфіку українського ринку. Підвищення зацікавленості до досліджень на вітчизняному ринку супроводжуватиметься якісними змінами стосовно замовників. Можна впевнено прогнозувати підвищення попиту на фахових аналітиків, спроможних поєднувати функції досліджень і консалтинг. Майбутнє за компаніями, які виступають партнерами в дослідженнях і глибоко розуміють сутність бізнесу клієнта.

2. Посилення ролі стандартів якості маркетингових досліджень УАМ і впливу директив ESOMAR. Нині членами УАМ є дослідницькі компанії, що забезпечують понад 90% ринку маркетингових досліджень. Члени професійної асоціації повинні дотримуватися стандартів якості досліджень. Крім того, серед клієнтів дедалі більше компаній воліють співпрацювати з агенціями – членами фахової асоціації, розглядаючи членство в такій організації як певну гарантію якості виконуваних робіт.

У цілому ринок маркетингових досліджень в Україні пройшов перший етап свого формування, помітно підвищується рівень кваліфікації як дослідників, так і клієнтів. Ці тенденції вказують на те, що маркетинг дедалі впевненіше входить у повсякденну діяльність підприємств.

1. Бейтс Бр. А. Стандарти якості в дослідженні ринку / Бр. А. Бейтс. – К. : Вид-во УАМ, 2004. – С. 44–45.
2. Лилик І. В. Маркетингові дослідження в Україні / І. В. Лилик. – К. : Вид-во ПП “Сьома грань”, 2010. – С. 4–5.
3. Нареш Малхотра. Маркетинговые исследования : Практическое руководство / Малхотра Нареш ; пер. с англ. – 3-е изд. – М. : Издательский дом “Вильямс”, 2002.
4. Нова редакція Міжнародного процесуального кодексу ICC/ESOMAR із маркетингових і соціальних досліджень. – К. : Вид-во ПП “Сьома грань”, 2007. – С. 67–69.
5. Пилипенко В. М. Ринок маркетингових досліджень: становлення і проблеми розвитку / В. М. Пилипенко. – К. : Вид-во ПП “Сьома грань”, 2006. – С. 16–19.
6. Житник Е. Об исследовании исследовательского рынка : Результаты “Market View 2010 : Ukraine” / Е. Житник. – К. : Вид-во УАМ, 2010. – С. 4.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ І ЇХ РОЗПОДІЛ

Чичулай Тетяна,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гловацька В.В.,
кандидат економічних наук, доцент.

За економічним змістом загальновиробничі витрати – це виробничі накладні витрати на організацію виробництва та управління структурними підрозділами основного й допоміжного виробництва, а також витрати на утримання та експлуатацію устаткування загальновиробничого призначення.

До складу загальновиробничих витрат включаються [1]:

1. Витрати на управління виробництвом.
2. Амортизація основних засобів та нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення.
3. Витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення.
4. Витрати на удосконалення технології й організації виробництва.
5. Витрати матеріалів, купівельних комплектуючих виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій тощо.
6. Витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень.
7. Витрати на обслуговування виробничого процесу.
8. Відрахування на соціальні заходи, медичне страхування працівників та апарату управління виробництвом.
9. Витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг.
10. Витрати на охорону праці, техніку безпеки й охорону навколишнього природного середовища.
11. Інші витрати.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” [2, с.3–11] не всі загальновиробничі витрати включають у виробничу собі-

вартість продукції. Так, постійні нерозподілені загальновиробничі витрати не включають у виробничу собівартість, а відносять до собівартості реалізованої продукції. До виробничої собівартості належать змінні загальновиробничі витрати та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

В основному розподіл загальновиробничих витрат виконується в такій послідовності [3, с.3–8]:

перший етап – усі загальновиробничі витрати поділяються на постійні, що не залежать від обсягів виробництва, і змінні, які безпосередньо пов'язані з масштабами діяльності;

другий етап – вибір бази розподілу. Залежно від особливостей відповідних виробництв застосовуються такі бази розподілу загальновиробничих витрат: пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників, тобто без прогресивно-преміальних доплат; пропорційно витратам по переробці; пропорційно часу роботи об'єднання тощо.

третій етап – визначення нормальної потужності підприємства, тобто вираження її в одиницях виміру вибраної бази. Адже, щоб розрахувати нормальну потужність, необхідно врахували не тільки чисто технічний потенціал обладнання, а й змінний режим роботи, тенденції попиту на продукцію тощо;

четвертий етап – обчислення суми постійних і змінних загальновиробничих витрат за умови досягнення підприємством нормальної потужності.

п'ятий етап – розрахунок питомих показників постійних і змінних витрат на одиницю бази розподілу. Розділивши відповідні суми витрат на раніше визначену нормальну потужність, отримують планові нормативи змінних і постійних накладних витрат у розрахунку на одиницю бази (на кожну відпрацьовану машино-годину, на кожну гривню відрядної зарплати промислово-виробничого персоналу, на одиницю випущеної продукції тощо).

Узагальнюючи вищесказане, варто також зазначити, що для визначення суми прямих і непрямих витрат на виготовлену та випущену з виробництва продукцію (роботи, послуги) за кожним об'єктом витрат необхідно враховувати величину незавершеного виробництва на початок і на кінець місяця.

А до складу загальновиробничих витрат досліджуваного нами Споживчого товариства “Кахелина”, яке спеціалізується на виробництві та збуту кафелю, ми пропонуємо включити такі статті: витрати на оплату праці апарату управління цехами, відрахування на соціальні заходи, витрати на службові відрядження персоналу цехів, амортизація, витрати на утримання необоротних активів, витрати на удосконалення технології та організації виробництва, витрати на утримання виробничих приміщень, витрати на обслуговування виробничого процесу, витрати на охорону праці, техніку безпеки та охорону навколишнього середовища, інші витрати.

1. Загальновиробничі витрати: Організація обліку Дебет-Кредит № 43 (27.10.2008). Суть справи: Бухгалтерський облік. – Режим доступу : <http://dtk.com.ua/show/1cid03826.html>.
2. Голов С. Чи перешкоджає П(С)БО 16 “Витрати” економічній роботі на підприємстві? / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит : Науково-практичний журн. – № 5. – С. 3–11.
3. Андрющенко Н. С. Суть і значення витрат: історичний аспект / Н. С. Андрющенко // Актуальні проблеми економіки. – К. : АТЗТ “Атопол”. – № 5. – С. 3–8.

ПРАВознавство

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Алексеева Наталія,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Комбарова Ю.В.,
викладач.

Проблема визначення міжнародно-правової характеристики Європейського суду з прав людини є актуальною, адже саме за допомогою цього вищого міжнародного судового органу здійснюється захист прав і свобод людини й громадянина.

Дотримання прав і свобод людини й громадянина є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової спільноти, і одночасно критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому [2, с.11]. Для ефективного захисту прав людини, а також належної реакції на їхнє порушення, створені органи контролю: Комісія з прав людини, Центр прав людини, Європейський суд, що розглядає порушення прав людини на державному рівні.

Європейський суд з прав людини – це міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод, і включає всі питання, пов'язані з тлумачення і застосування Конвенції, включаючи міждержавні справи і скарги окремих осіб [3, с.7].

Проблема визначення міжнародно-правової правосуб'єктності Європейського суду з прав людини всебічно не досліджена. Окремі її аспекти розглядалися у працях таких науковців, як: З.І.Бортновська, В.Г.Буткевич, Л.І.Дешко, А.В.Дідікін, К.Ю.Ісмайлов, В.В.Капустинський, А.Литвин, М.Мазур, В.Б.Павлюк, Д.В.Супрун, П.М.Рабінович, Н.А.Раданович, С.Я.Фурса.

Сьогодні Україна є учасницею міжнародних договорів, які є основними правовими джерелами системи захисту прав людини, створеної в межах Європейського союзу: Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11, Європейської соціальної хартії (переглянута).

Основною, а також важливою відмінністю цих нормативно-правових актів міжнародного рівня є те, що Європейська конвенція гарантує основні громадянські та політичні права, у той час як Соціальна хартія проголошує економічні та соціальні права й передбачає механізми їх забезпечення.

Визначений Конвенціями обсяг прав і свобод був далеко не повним. Необхідні доповнення здійснювалися надалі шляхом прийняття додаткових протоколів до Конвенції, які ставали її невід'ємною складовою, Всього за 60 років із часу прийняття Європейської конвенції з прав людини Ради Європи було прийнято понад 130 міжнародних договорів з прав і свобод людини, які включають понад 70 тисяч правових норм. Таким чином, фактично створено європейський

кодекс захисту прав і свобод людини, який є спільним зобов'язанням країн-членів Ради Європи перед своїми народами [1, с.65]. Процес утвердження та вдосконалення європейської системи захисту прав і свобод людини, започаткований прийняттям Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, триває, і наша держава є активною його учасницею [4, с.5].

Незважаючи на впровадження Україною спеціального закону “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”, існує негативна тенденція щодо рішень, винесених Європейським судом з прав людини в справах проти України: якщо у 2002 році було ухвалено 1 рішення по суті, у 2003 – 7 рішень по суті, то у 2004 році вже 13, а у 2005 році – 100 рішень по суті, 2006 – 145 рішень, 2007 – 109 рішень, 2008 – 110. У 2009 році було прийнято 126 рішень по суті, а у 2010 році – 109 рішень, 2011 році – 105. Така практика насторожує, особливо в контексті проведення судової реформи, а також у зв'язку з євроінтеграційними прагненнями України.

Як показала практика Європейського суду з прав людини, розгляд справ, що надходять з пострадянських країн, ускладнюється не тільки з великою кількістю, але й із тим, що в більшості випадків Європейський суд із прав людини, який покликаний відігравати важливу роль у зміцненні демократії й верховенства права, не може визнати всі порушення, що наявні в країні молодій демократії.

Таке визнання означало б, що порушення прав людини в цих країнах є систематичним, тобто що принцип верховенства права в цих країнах не діє.

Європейський суд з прав людини уникає ухвалення радикальних рішень, оскільки це може призвести до їх невиконання. У такому випадку його діяльність може втратити будь-який сенс. Він змушений балансувати між правилами людини й можливістю виконати ці рішення країнами-порушниками. Ці міркування в певному значенні імплементовані в практику Європейського суду, згідно з якою Європейський суд не втручається в національне законодавство і процедуру, навіть якщо там наявні помилки права.

1. Дідікін А. В. Рішення Європейського суду з прав людини у національній правовій системі [Текст] / Дідікін А. В. // Юридичний журнал. – 2009. – № 1 (79). – С. 65–67.
2. Коста Ж.-П. Захист прав людини в Європі / Жан-Поль Коста // Право України. – 2011. – № 7. – С. 11–13.
3. Європейський Суд з прав людини : Організація, діяльність, процес / [Шевчук І., Давидчук О., Гребенюк І. та ін.]. – К. : Праксіс, 2005. – 168 с.
4. Ісмайлов К. Ю. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на систему джерел права України [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / К. Ю. Ісмайлов. – 15 с. – Режим доступу : [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe)

ІНСТИТУТ ВОЛОДІННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ НІМЕЧЧИНИ

Варцаб'юк Діана,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Гейнц Р.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

В історії українського законодавства та цивілістичній науці доля інституту володіння складалася по-різному. Наука радянського цивільного права ніколи не визнавала володіння окремим інститутом. Як зауважує Т.Є.Новицька, “радянський цивільний кодекс нібито вивів володіння “поза дужки”: його існування припускається, але про нього не йдеться” [3, с.115]. У Цивільному кодексі України вперше запроваджено окрему главу, яка присвячена володінню. Утім Я.М.Шевченко справедливо зауважує, що регулювання володіння в українському цивільному законодавстві є непослідовним. Законодавець прямо не визначає фактичне володіння, сутність якого полягає в тому, що правовий захист надається не праву, а факту. Хоча тривалий час існує дискусія про можливість визначення фактичного володіння як права [4, с.491].

Найбільшого розвитку інститут володіння отримав у Німецькому цивільному уложенні (далі – НЦУ) [1], який став основою для подальшої рецепції володіння багатьма країнами світу. Український законодавець також намагався відтворити в чинному законодавстві подібну модель володіння. Однак зробити це повноцінно не вдалося [2]. З огляду на зазначене, актуальним є з'ясування сутності інституту володіння за законодавством Німеччини.

У НЦУ інститут володіння закріплений у розділі першому “Володіння” (§ 854–872) книги третьої “Речове право”. Відповідно до § 854 НЦУ володіння річчю набувається з досягненням дійсного панування над річчю. Для його встановлення достатньо довести факт володіння річчю. Розмежування між володінням і тимчасовим утриманням не проводиться, поки не буде доведена підстава утримання. Власне кажучи, володіння розглядається як фактичне утримання речі в себе (панування над річчю).

Німецьке цивільне законодавство виокремлює три категорії фактичних володільців: безпосереднього (§ 854 НЦУ), опосередкованого (§ 868 НЦУ) та “осіб, які здійснюють для володільця фактичне панування над річчю” (§ 855 НЦУ). Опосередкованими володільцями є наймодавець, орендодавець, особа, що віддала річ на зберігання, узуфруктуарій, застагодержатель тощо. Безпосередніми володільцями визнаються користувачі, орендарі, зберігачі тощо. Останні вважаються несаможітними володільцями, оскільки вони повинні здійснювати володіння з урахуванням належності права власності на річ іншій особі. Третя категорія фактичних володільців – це особи, які здійснюють фактичне панування над річчю для іншої особи в її домашньому господарстві або на підприємстві, чи на підставі подібних правовідносин, за якими їм належить виконувати стосовно речі вказівки для іншої особи, яка є її власником. Формально ці особи не є володільцями. Законодавством Німеччини також передбачено одноосібне (§ 872 НЦУ), часткове (§ 865 НЦУ) та співволодіння (§ 866 НЦУ).

Відповідно до § 858 НЦУ володіння є неправомірним, якщо воно набуто шляхом забороненого самоуправства, яким визнається позбавлення володільця всупереч його волі володіння або перешкоджання його володінню. Неправомірність володіння, набутого таким шляхом, зберігається відносно правонаступників порушника. Згідно з ч. 1 § 860 НЦУ, якщо власник позбавлений свого володіння шляхом неправомірних дій, він може вимагати відновлення свого володіння від особи або усунення порушення володіння, яке по відношенню до нього є неправомірним.

Варто звернути увагу на захист володіння речей, що перебувають у спільній власності, який закріплений у § 866 НЦУ. Зі змісту цієї статті випливає, якщо є дві або більше осіб, що володіють річчю спільно, то захист володінню кожного з учасників надається окремо, відповідно до їхньої частки у праві.

Ще однією особливістю захисту володіння за законодавством Німеччини є те, що володільець може власними діями здійснювати захист володіння (§ 859 НЦУ). Відповідно, якщо володільця позбавили рухомої речі, він може силою відібрати її в особи, що вчинила самоуправство. Це можливо за умови, якщо порушник захоплений на місці пригоди або його наздогнали в результаті переслідування. Окремо регулюються дії володільця, якого позбавили володіння земельною ділянкою. У такому разі він може застосувати самозахист, силою усунувши порушника відразу після захоплення ділянки.

Проведене дослідження дає підстави для висновку, що в цивільному законодавстві Німеччини володіння визнається як фактичне панування над річчю і розглядається як незалежний інститут, існування якого не підпорядковується праву власності. Серед способів захисту володіння ключове місце відводиться самозахисту. Інститут володіння в цивільному законодавстві України потребує вдосконалення з урахуванням позитивного досвіду західної традиції права, надання захисту фактичному володінню.

1. Германское гражданское уложение (Книга 3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://constitutions.ru/archives/3685>.
2. Касілова Д. Ю. Самозахист володіння [Електронний ресурс] / Д. Ю. Касілова // Часопис Академії адвокатури України. – № 15 (2'2012). – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-2/content.html>.
3. Новицкая Т. Е. Вещное право в гражданском кодексе 1922 г. / Т. Е. Новицкая // Собственность: право и свобода. – М. : Изд-во ИГиП РАН, 1992. – С. 113–126.
4. Цивільне право України: Академічний курс : підручник : у 2 т. / [за заг. ред. Я. М. Шевченко]. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К. : Ін Юре, 2006. – Т. 1 : Загальна частина. – 696 с.

СЛІДЧИЙ СУДДЯ – НОВИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Вігак Надія,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Загурський О.Б.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Із прийняттям Верховною Радою України 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України, який набрав чинності з 19 листопада 2012 року, у вітчизняному кримінальному провадженні з'явився новий суб'єкт – слідчий суддя. Комплексний аналіз проблем інституту слідчого судді дає можливість зазначити, що процесуальний статус цього суб'єкта досі залишається дискусійним.

Поняття “слідчого судді” закріплено в п. 18 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України, у якій вказано, що слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення в порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду [1, с.4]. При цьому немає жодних вимог чи обмежень до кандидата на виконання функцій слідчого судді, тобто не вказано чи це повинен бути суддя, призначений на п'ятирічний термін, чи це суддя, призначений безстроково. Також виникають питання стосовно робочого часу слідчого судді у зв'язку з тим, що він працює протягом робочого дня, а проблеми на досудовому розслідуванні виникають цілодобово [2].

Дискусійним у юридичній літературі є питання про правову природу судового контролю та його співвідношення з повноваженнями слідчого судді в кримінальному провадженні. Ураховуючи загальне визначення кримінальних процесуальних функцій як видів кримінальної процесуальної діяльності можна стверджувати, що забезпечення законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні по кримінальній справі охоплюється поняттям функції судового контролю в кримінальному процесі [4]. Проблематичною є взаємоузгодженість Кримінального процесуального кодексу України із Законом України “Про судоустрій та статус суддів”, норми яких не узгоджуються між собою, оскільки в цьому законі відсутнє закріплення процесуального статусу слідчого судді.

Тому, розглянувши і дослідивши всі аспекти цього кримінального процесуального інституту, пропонуємо:

1) закріпити в КПК України окрему статтю, яка б систематизовано закріплювала повноваження слідчого судді, зокрема щодо:

- вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій;

- вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування;
- вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду.

2) уточнити вимоги щодо претендента на посаду слідчого судді;

3) узгодити Закон України “Про судоустрій та статус суддів” із чинним КПК України, а саме:

- вирішити питання щодо прийняття, проходження та звільнення з посади слідчого судді;

- закріпити вимоги та обмеження щодо особи судді – претендента на посаду слідчого судді;

- регламентувати порядок висунення кандидатур на посаду слідчого судді;

- встановити мінімальну та максимальну кількість слідчих суддів в одному суді, залежно від штатного складу суду;

- передбачити випадки, у яких допускається діяльність одного слідчого судді, а також випадки обов’язкової участі кількох слідчих суддів;

- визначити мінімальну кількість голосів для прийняття на посаду слідчого судді зборами суддів, залежно від кількості суддів кожного суду.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 1 квітня 2013 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2013. – 70 с.

2. Іваненко І. В. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України [Електронний ресурс] / І. В. Іваненко // Матеріали конференції суддів Апеляційного суду Черкаської області. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/sud2390/practice/uzagalnennja/0001/>. – Дата доступу: 20.04.2013 р.

3. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету “Острозька академія”. Серія “Право”. – 2012. – № 2. – Дата доступу: 19.04.2013 р.

УТВОРЕННЯ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ АЗІЇ ТА АФРИКИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Затолюк Мар’яна,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Питльована В.П.,
кандидат юридичних наук, викладач.

Початок ХХІ ст. століття позначився подіями, які суттєво вплинули на глобальну геополітичну картину світу. Ще донедавна політичний застій в арабських країнах залишався винятковим, а авторитарні режими десятиріччями не змінювалися незалежно від форми державного правління чи керівників. І раптом демонстрації, масові протести, зіткнення проурядових й опозиційних сил охопили країни Близького Сходу.

Зважаючи на ці обставини особливо актуальним є розгляд країн Азії та Африки в контексті революційних заворушень, що ознаменувались під назвою “Арабська весна” [1, с.15–21].

Щоб з’ясувати першопричини соціальних рухів, потрібно детально проаналізувати процес розвитку цих держав з моменту ліквідації колоніального домінування і формування незалежних держав.

На порозі ХХІ ст. колоніальні імперії відійшли в минуле. Однак, здобувши політичну незалежність, молоді держави зіткнулися з рядом проблем, з якими вони не можуть впоратись [2, с.38–45]. Головною з них є відсталість.

Щодо мусульманської правової системи, то варто зазначити, що вона нерозривно пов’язана з релігією, а це має й досі величезний вплив на народні маси. Зі всіх сучасних світових релігій іслам, мабуть, найтісніше поєднаний з політикою, державою і правом. Єднальною ланкою тут і виступає мусульманське право.

Основними проявами модернізації в монархіях Арабського Сходу є: 1) демократизація суспільно-політичного життя; 2) формування законодавчих та консультативних органів шляхом прямих виборів; 3) зміни статусу законодавчих органів державної влади; 4) конституційне закріплення більш широкого кола прав і свобод громадян та визнання міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини; 5) суттєвий прогрес у гендерній політиці й статусі ЗМІ [3, с.50–54].

Варто також зазначити, що найважливішим принципом функціонування інституту президентства в країнах Африки та Азії є повсюдна відчуженість лідера держави від інститутів влади “де-юре” і зосередження у своїх руках усього спектра ініціатив щодо подальшого розвитку держави “де-факто” [4, с.28–35].

“Арабська весна” є початком кардинальних змін, які характеризуються трьома факторами: демографічний вибух; дефіцит ресурсів (продовольчих, водних, енергетичних) і пов’язане із цим перетворення енергетики на питання стратегічної безпеки. Причини масових акцій протесту мають як внутрішні, так і зовнішні чинники. До внутрішніх причин можна віднести загострення соціально-економічних проблем, відсутність перспектив для значної частини молоді, корупцію і деспотизм правлячої верхівки, порушення демократичних свобод. Велику роль відіграли також соціально-демографічні особливості країн. У переважній більшості арабських країн багато молоді [5, с.46–56].

До зовнішніх причин можна віднести світову фінансово-економічну кризу та боротьбу за енергоресурси, якими багатий цей регіон. Арабські революції були вправно використані США та окремими країнами Європи для забезпечення власних інтересів.

Політичні зміни в арабських країнах хоча й відбуваються, але досить повільно та фрагментарно, навіть незважаючи на арабські повстання 2011 року. Постає питання надання переваги збереженню стабільності в арабському світі чи прискоренню процесів демократизації [6, с.14–25].

Демократизація окремих арабських режимів у будь-якому випадку сприятиме прискоренню процесів глобалізації, що значною мірою полегшить шлях західним транснаціональним корпораціям до ресурсів арабських країн. Втім, на тлі соціально-економічних реформ, актуальність яких зберігається, існує вірогідність приходу до влади ісламістських партій та організацій.

1. Громова О. Миграції в Африке / О. Громова // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 4. – С. 15–21.
2. Серьогіна С. Г. Абсолютні монархії на шляху до модернізації / С. Г. Серьогіна // Проблеми законності. – 2005. – Вип. 75. – С. 38–45.
3. Авдєєва С. Модернізація мусульманського світу / С. Авдєєва // Політика і час. – 2007. – № 5. – С. 50–54.
4. Лажнік В. Й. Соціальні проблеми розвитку країн Західної Африки / В. Й. Лажнік // Країнознавство. – 2010. – № 15. – С. 28–35.
5. Лебедева Є. Е. Тропікоафриканська цивілізація в сучасному світі / Лебедева Є. Е. // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2004. – № 4. – С. 46–56.
6. Андрущенко С. В. Особливості інтеграційних процесів у Африці / Андрущенко С. В. // Вісник міжнар. відносин КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – С. 14–25.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Й ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Іващенко Наталія,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Микитин Ю.І.,
доцент, кандидат юридичних наук.

З метою належного виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань у частині забезпечення дітям особливого піклування та допомоги з боку держави, реалізації положень Конституції України щодо визнання людини, її життя та здоров'я, честі й гідності найвищою соціальною цінністю, забезпечення кожній людині права на вільний розвиток особистості, а також з огляду на рівень дитячої злочинності, в Україні виникла необхідність у розробленні державної політики у сфері захисту прав дітей, які перебувають у конфлікті із законом.

Саме тому виникає потреба побудувати в Україні повноцінну систему кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, спроможної забезпечити законність, обґрунтованість й ефективність кожного рішення щодо неповнолітнього, який потрапив у конфлікт із законом, пов'язаного з його перевихованням і подальшою соціальною підтримкою, щодо удосконалення КК України в частині призначення покарання неповнолітнім, передбачені в багатьох зарубіжних державах особливості покарання неповнолітніх загалом зводяться до обмеження загального переліку покарань, які можуть бути застосовані до них порівняно з дорослими; скорочення термінів покарань (переважно позбавлення волі, яке розглядається як крайній захід) [4, с.36–37].

Для цього необхідно вдосконалити систему профілактики дитячої злочинності на основі застосування відновних і проактивних методик, забезпечити ефективне правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили злочини, з урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних й інших особливостей розвитку, сприяти розвитку відновного правосуддя, створити ефективну систему реабілітації неповнолітніх, які вчинили злочини, з метою їх перевиховання та ресоціалізації. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в

Україні передбачає здійснення таких заходів: удосконалення превентивної та профілактичної роботи щодо неповнолітніх; забезпечення під час здійснення дізнання, досудового слідства та правосуддя щодо неповнолітніх додержання їх прав; сприяння розвитку програм відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили злочини; створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх.

До головних напрямів розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, на нашу думку, також слід віднести:

Необхідність уведення нового інституту науки кримінального права щодо неповнолітніх правопорушників, так званої системи заходів кримінально-правового характеру. Указане поняття є специфічною формою реалізації кримінальної відповідальності неповнолітніх, які вчинили злочини невеликої та середньої тяжкості, і створюють умови для надання допомоги й підтримки для повернення підлітків до законослухняного життя, сприяння розвитку особистостей засуджених і їх ресоціалізації [1, с.4–5].

Наведена пропозиція відображає один з напрямів розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, про що йдеться в Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, яка стосується впровадження процедури медіації як ефективного засобу добровільного примирення потерпілого та правопорушника й створення служби пробації для неповнолітніх. Тому слід урахувати пропозицію Н.А.Орловської про включення до розділу XV загальної частини КК України окремої статті, що містила б норму про звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності [2, с.34]. Цей вид звільнення має поширюватися на випадки вчинення неповнолітнім уперше злочинів невеликої та середньої тяжкості, причому слід висунути вимоги допосткримінальної поведінки неповнолітніх у разі звільнення від кримінальної відповідальності, якими мають стати щире каяття та сприяння розкриттю злочину. На службу апробації має бути покладено збирання, узагальнення та надання суду інформації соціально-психологічного характеру про особу неповнолітнього правопорушника, а також забезпечення здійснення належного патронажу щодо неповнолітніх, які перебувають у спеціальних виховних установах або звільнені з них, сприяння їх соціальній адаптації та реінтеграції, зокрема, шляхом забезпечення неповнолітніх соціальним житлом, надання допомоги в працевлаштуванні, отриманні освіти тощо.

Також є проблема “вікової неосудності”, вперше проведено системний аналіз поглядів щодо такого поняття як “розумова відсталість”. До того ж історичний метод засвідчив, що положення стосовно вікової неосудності неповнолітніх є одними з концептуальних в інституті кримінальної відповідальності неповнолітніх, які були втрачені в радянський період. Вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав свідчить, що відставання неповнолітнього у психічному розвитку є проблемою, яка потребує окремого законодавчого вирішення. Застосовуючи метод аналогії, автор пропонує з певними уточненнями запозичити і ввести до КК України положення про вікову неосудність, що містяться в ряді зарубіжних держав. Його можна було б сформулювати так: “Якщо неповнолітній досяг віку, з якого можлива кримінальна відповідальність, проте внаслідок відставання в психічному розвитку, не пов’язаному з психічним розладом, під час вчинення суспільно небезпечного діяння не міг

усвідомлювати фактичний характер або суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) чи керувати ними, то він не підлягає кримінальній відповідальності. Про такого неповнолітнього суд інформує місцеву службу у справах неповнолітніх, а також місцевий центр соціальних служб для молоді” [3, с.62].

Отже, виникла нагальна потреба в розробленні та прийнятті законів України про безоплатну правову допомогу, медіацію (примирення) та службу пробації, встановлення вікової неосудності. Окреслені проблеми варто вирішувати шляхом комплексного підходу з урахуванням національного та зарубіжного досвіду, судової практики, а також міжнародних стандартів у галузі охорони прав неповнолітніх.

1. Северин О. О. Застосування до неповнолітніх заходів кримінально-правового характеру, не пов'язаних з позбавленням волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / О. О. Северин. – Запоріжжя, 2009. – 19 с.
2. Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових норм: засади та принципи формування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / Н. А. Орловська. – О., 2012. – 20 с.
3. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В. М. Бурдін. – К., 2004.
4. Яцун О. С. Особливості кримінального покарання неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. С. Яцун. – Львів, 2009.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАТРОНАТУ ЯК ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В УКРАЇНІ

Клименко Анастасія,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Логвінова М.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Відповідно до норм Сімейного кодексу України (далі – СК) однією із форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є патронат, регулюванню якого в СК присвячено п'ять статей та який не передбачений нормами Закону України “Про охорону дитинства”.

Патронат як форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, був предметом досліджень таких учених-науковців, як Л.М.Зіловської, Л.Міхеєвої, С.Я.Фурси, Г.М.Бевз, В.Ю.Євко, В.І.Борисової, А.А.Карпиханової, А.В.Чуприна, Ю.Ю.Черновалюк.

Мета дослідження полягає в тому, щоб охарактеризувати положення законодавства України про патронат та виокремити проблемні питання, які потребують вирішення.

Здійснюючи аналіз форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у розділі IV СК, можна зазначити, що у главі 20 “Патронат над дітьми”:

- по-перше, відсутнє законодавче визначення поняття патронату. На думку Т.Макійчук, патронат слід розглядати як систему передачі дітей-сиріт на утримання та виховання в сім'ю патронатного вихователя на підставі договору за обумовлену з органом опіки та піклування плату [1];

- по-друге, у СК не виписані вимоги до осіб, які можуть бути патронатними вихователями;

- по-третє, доречним було б закріпити в законодавстві перелік осіб, які не можуть бути патронатними вихователями (така норма може бути сформульована на прикладі ст. 212 СК України).

Окремо слід звернути увагу на форму договору про патронат. СК оперує виключно терміном “договір про патронат”, проте не визначає його форму. Можна вважати, що форма договору має бути проста письмова, тому що цей договір укладається між особою публічного права – органом опіки та піклування й приватною особою – патронатним вихователем.

У загальному варто зауважити, що аналіз гл. 20 СК дозволяє стверджувати, що патронат над дітьми законодавчо прирівнюється до опіки й піклування. Проте така ситуація неприпустима. Патронат, як це визначено структурою СК, слід розглядати як самостійну форму влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. При цьому, на наш погляд, запозичуючи досвід країн ЄС, зокрема Швеції, інститут патронату слід розглядати як форму тимчасового влаштування дитини в сім'ю кандидатів в усиновлювачі на час так званого передусиновленого періоду.

Висновки:

1. Доцільно чітко визначити на законодавчому рівні поняття патронату, вимоги до осіб які можуть та не можуть бути патронатними вихователями, визначити форму договору про патронат у статті 252 СК та нормативно врегулювати комплекс прав й обов'язків патронатного вихователя.

2. Патронат над дітьми доцільно розглядати як перехідний етап, який передує усиновленню.

1. Макійчук Т. Патронат як одна з форм сучасного підходу до розв'язання проблем улаштування дітей, що залишилися без піклування батьків [Електронний ресурс] / Т. Макійчук // Віче. – № 6. – 2009. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1381/>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ

Койдик Дмитро,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Мороз Г.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Серед науковців відсутня єдина позиція щодо доцільності створення Державного земельного банку. Мова йде про те, що існує чимало ризиків, відсут-

ність гарантій, а також певна нелогічність і непродуманість у діях законодавця із цього приводу.

По-перше, видавати кредити за мінімального рівня грошового виразу статутного капіталу буде важко. Слід звернути увагу на те, що для ефективного запровадження цієї структури необхідно було провести цільову емісію гривні в значно більшому розмірі, ніж передбачений капітал земельного банку (приблизно на рівні 10 млрд грн). По-друге, за відсутності ринку земель сільськогосподарського призначення банку буде складно проводити операції із землею, що буде переходити до нього від позичальників, які вчасно не сплатили кредит. Тому легалізація ринку землі дала б змогу відчужувати ці земельні ділянки великим компаніям, а потім кредитувати їх.

Специфіка аграрного сектору економіки в тому, що залучення кредитних коштів у цю сферу вимагає довготерміновості й надання так званих “процентних канікул”, оскільки це зумовлено особливостями сільськогосподарського виробництва і відсутністю гарантій на отримання прибутку в цій сфері. По-третє, передбачена можливість залучення банком грошових коштів під заставу землі, яка входить до його капіталу. Така позиція також не витримує критики, оскільки невідомо, хто захоче залучати гроші під заставу землі, яка не може бути об’єктом купівлі-продажу. Тому такий варіант є нежиттєздатним доти, доки не буде передбачено можливість обігу земель, а це, як передбачено чинним земельним законодавством, може настати не раніше 1 січня 2016 року. З огляду на це незрозуміло, навіщо передавати до статутного капіталу цього банку землі державної власності, оскільки наразі вони не можуть бути об’єктом цивільно-правового обігу.

Проте найбільшого занепокоєння викликає можливість збанкрутування цієї установи, оскільки в цьому разі може скластися ситуація, за якої землі, які входять до статутного капіталу цього банку, можуть опинитися в руках кредиторів, зобов’язання перед якими матиме банк. Відтак доцільно було б передбачити заборону звернення стягнення в разі банкрутства на земельні ділянки, які входять до статутного капіталу Державного земельного банку.

Зокрема, як зазначає Павло Кулинич, для можливості функціонування банку, по-перше, необхідно внести певні зміни до Конституції України, яка передбачає, що розпорядження землями державної власності від імені держави-власника можуть здійснювати лише органи влади. А Державний земельний банк є державною установою, яка чинним земельним законодавством не наділена повноваженнями щодо розпорядження землями. По-друге, існують законодавчі обмеження щодо розпорядження банком землями державної власності, які будуть передані йому до статутного капіталу. Зокрема, виходячи зі змісту ст. 92 Земельного кодексу України, землі державної власності можуть надаватися державним юридичним особам, до яких відноситься і Державний земельний банк, виключно в постійне користування. Однак постійний землекористувач наділений лише двома правомочностями – володіння і користування землею, а тому не зможе здійснювати операції із земельними ділянками, такі як продаж, передача в оренду тощо [1, с.10].

Слід зазначити, що на повну потужність земельний банк зможе працювати тоді, коли буде створено сприятливе правове середовище у сфері земельних

відносин. Це стосується, насамперед, питань щодо належного функціонування земельного кадастру, розмежування земель державної і комунальної власності, а також впровадження ринку земель. Земельний кадастр уже функціонує, розмежування земель на законодавчому рівні закріплено, залишилось лише узгодити питання щодо прийняття компромісного варіанту закону про обіг земель сільськогосподарського призначення, який би став остаточним поштовхом для повноцінної й ефективної діяльності Державного земельного банку.

Якщо звернутися до досвіду інших країн, зокрема, у контексті функціонування подібної структури, то аналогії відсутні. Як правило, спостерігається така практика: країни створюють установи з управління державними землями, а також сприяють прямо чи опосередковано щодо створення спеціалізованих фінансових установ, таких як гарантійні фонди, кредитні кооперативні установи, іпотечні банки та іпотечні установи другого рівня, які забезпечують розвиток кредитування сільського господарства [2, с.47].

Загалом позитивне спрямування цих нововведень може зіткнутися з перешкодами суб'єктивного характеру, які можуть створювати зацікавлені особи. Тому особливу увагу слід приділити питанням гарантій діяльності Державного земельного банку на всіх етапах його функціонування.

1. Кулинич П. Банк – на землі, а земля... в банку: аналіз законодавчих ініціатив щодо створення Державного земельного банку / П. Кулинич // Юридичний вісник України. – 2012. – № 39 (29 верес. – 5 жовт.). – С. 10.
2. Олійник О. Державний земельний банк: мета створення та організація діяльності / О. Олійник // Агробізнес сьогодні. – 2012. – № 22 (245). – С. 46–48.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Колос Ігор,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Романко С.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

За своєю природою охорона навколишнього середовища виходить за межі правових, політичних і штучних кордонів. У результаті співробітництво між країнами ЄС, а також між ЄС і рештою світу є необхідною передумовою впровадження ефективних заходів збереження навколишнього середовища.

Основною метою екологічної політики ЄС виступає впровадження ресурсозберігаючих технологій, захист здоров'я людей та збереження природного середовища шляхом впровадження відповідних вимог і нормативів.

Екологічна політика ЄС багатоаспектна, оскільки включає не лише питання охорони та захисту природних об'єктів, а й особливості поводження з окремими речовинами та організмами, які можуть впливати на навколишнє середовище. На сучасному етапі основними напрямками екологічної політики ЄС виступають перш за все питання зміни клімату, збереження біорізноманіття,

охорони води та ґрунту. ЄС докладає всіх зусиль, щоб скоротити викидів парникових газів. Для цієї мети була розроблена стратегія для боротьби з наслідками зміни клімату. ЄС впровадив набір завдань, які повинні бути виконані до 2020 року, які стали відомі як “мета 20-20-20”. Вони спрямовані на: зменшення викидів парникових газів ЄС щонайменше на 20% від рівня 1990 року; збільшення до 20% частки споживання енергії ЄС за рахунок відновлюваних джерел; зменшення кількості первинної енергії на 20% в порівнянні з очікуваним рівнем у сфері енергозбереження [1].

Великою активністю вирізняється ЄС і в галузі збереження біорізноманіття. Зокрема активно впроваджується стратегія “Natura 2000”, яка являє собою мережу 26 000 збережених природних територій, що охоплює близько 20% території суші Союзу [2, с.10]. Також активно розвивається екологічна політика ЄС у сфері охорони водних ресурсів. Для досягнення зазначених цілей основний документ водного законодавства ЄС, Водна рамкова директива, вимагає від усіх держав-членів ЄС забезпечити, щоб усі якісні показники всіх річок, озер, бережних і ґрунтових вод до 2015 р. відповідали мінімальним стандартам ЄС.

Все більша увага приділяється охороні землі. У 2006 році було прийнято спеціалізований акт – Рамкова директива щодо ґрунту, яка передбачає подальші дії, необхідні для забезпечення високого рівня захисту ґрунтів, та встановлює загальні цілі тематичної стратегії охорони ґрунтів [3].

Інтеграція до ЄС є одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України. Це підтверджується низкою політичних та нормативно-правових документів, зокрема Законом України “Про Концепцію загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, Програмою інтеграції України до ЄС, Стратегією інтеграції України до ЄС [4, с.25]. Україна демонструє позитивні зміни в напрямі адаптації міжнародного законодавства та права ЄС до українського законодавства. Проте є і недоліки, зумовлені загальною екологічною кризою в Україні, нераціональним природокористуванням, відсутністю ефективного економіко-правового механізму охорони довкілля. Сьогодні можна констатувати, що ЄС є могутнім центром координації зусиль різних країн. І хоча реалізація екологічної політики ЄС здійснюється в різних напрямках, проте мета таких заходів завжди єдина – охорона навколишнього середовища та його збереження для майбутніх поколінь.

1. Environment. The official site of European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/pol/env/index_en.htm.
2. A healthy and sustainable environment for future generations – The European Union explained. – BELGIUM, 2013. – 16 p.
3. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/840/>.
4. Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. Виконання Плану дій Україна-ЄС: довкілля та сталий розвиток / за ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2009. – 104 с.

ТАТУЮВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Кравчук Дмитро,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Микитин Ю.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Будучи існуючою об'єктивною реальністю, такий елемент кримінальної субкультури як татуювання займає певне місце в системі людських цінностей. Вивчення татуювання як елемента кримінальної субкультури допомагає зрозуміти внутрішні закони, за якими живе злочинне середовище (кримінальне суспільство), оцінити зміни, що відбуваються в ньому із зміною політичного, економічного життя держави, і вивчити внутрішні питання відтворення злочинності, її самодетермінації.

Слово татуювання походить від полінезійського “тату”, що означає малюнок, або “тікі” – імені бога полінезійців, який встановив, за переказами, татуювання. У злочинному середовищі татуювання називають “картинкою”, “наколкою”, “прошивкою” або “регалкою”. Існують різні способи нанесення татуювань. Найбільш поширеним способом, використовуваним у місцях позбавлення волі, є застосування 2–3 голок, спеціальних штампів, пресів із зображеннями. Як барвну речовину використовують туш, графіт, ультрамарин, чорнило. Татуювання в злочинному світі використовується як засіб зв'язку і носій інформації. Татуювання стало своєрідною візитною карткою злочинця, котру важко пошкодити і ще важче втратити [5, с.87].

Цілком правильним є твердження Ю.А.Алферова, що сьогодні потрібно враховувати ту обставину, що засуджені не дуже-то прагнуть афішувати істинне значення своїх татуювань [2, с.17].

Основними спонукальними мотивами нанесення татуювань можна вважати такі: неписаний закон ухвалення у своє середовище осіб, що відбувають термін позбавлення волі; особисте самоутвердження в певній групі судимих; пихатість, бажання показати свою значущість, винятковість, перевагу над іншими; наслідування більш досвідчених, авторитетних злочинців, які вже мають татуювання; своєрідна пам'ятка про місце відбування терміну покарання, солідарність (“знак братства”) з ким-небудь з ув'язнених; певна, так-би мовити, “романтика в'язниці”.

Класифікувати татуювання можна за багатьма ознаками: 1) за тематикою малюнків – релігійні, ліричні, історичні, політичні, порнографічні; 2) за місцем нанесення – груди (жінки, собори, святі, біблійні персонажі, тварини, чорти, могильні хрести, розп'яття, черепи, павуки, зірки “злодіїв у законі”, птахи, гладіатори і лицарі), спина (церковні куполи, підкови, музичні інструменти, скелети, гладіаторські битви), руки і ноги (кинджали, змії, кайдани, якорі, кораблі, зірки “відмовників”), голова (свастика, павуки, аббревіатури, короткі фрази, цифри); 3) за складністю – художні, фрагментарні, орнаментальні, символічні, текстові; 4) за статевою ознакою – жіночі, чоловічі, різностатеві.

Розглянемо, який обсяг криміналістично значущої інформації можна отримати внаслідок дослідження “кримінального” татуювання особи злочинця.

Насамперед уже факт наявності в особи “кримінального” татуювання дає можливість припустити, що ця особа раніше вчинила злочин і була засуджена до позбавлення волі. Залежно від малюнка татуювання та його змістового значення можна отримати таку інформацію про особу його носія: відомості персоналічного характеру – дату народження, рік ув’язнення, рік звільнення з місць позбавлення волі, номери установ відбування покарання і місцевості, де особа відбувала покарання; відомості про злочинну діяльність – кількість судимостей, строк позбавлення волі, вид режиму, склад злочину (хуліганство, крадіжка, пограбування тощо), злочинну спеціалізацію та кваліфікацію, спосіб і місце вчинення злочинів, статус у злочинній ієрархії, належність до певного злочинного угруповання; причини злочинного способу життя; наявність негативних звичок (алкоголік, наркоман); сексуальну орієнтацію; ставлення до оточення, адміністрації, держави, закону та правоохоронних органів; особистісні установки – злісне порушення режиму утримання, схильність до втечі, припинення чи продовження злочинної діяльності; особисті якості (сильний, жорсткий, незалежний); психологічний стан (скорбота, надія, безвихідь); віросповідання. Наведений перелік можна продовжити, що зумовлюється існуванням великої кількості варіацій “кримінального” татуювання [4, с.24].

Таким чином, татуювання на відміну від інших особливих прикмет є джерелом такої великої за обсягом криміналістично значущої інформації, що дає змогу отримати відомості не тільки про фізичні властивості особи (ознаки її зовнішності та їх особливості), а й про біологічні та соціальні властивості особистості носія татуювання – злочинця.

1. Александров Ю. К. Очерки криминальной субкультуры / Ю. К. Александров. – М. : Права человека, 2001. – 152 с.
2. Алферов Ю. А. Жаргон и татуировки наркоманов в ИТУ / Ю. А. Алферов. – Домодедово : РИПК работников ОВД, 1992. – 283 с.
3. Бронников А. Г. Татуировки осужденных, их классификация и криминалистическое значение : альбом / А. Г. Бронников. – М., 1980.
4. Капитанский А. И. Искусство криминальной татуировки : книга-альбом / Капитанский А. И., Литвин В. И. – К., 1998.
5. Кучинский А. В. Преступники и преступления. Законы преступного мира. Обычаи, язык, татуировки : энциклопедия / А. В. Кучинский. – Д. : Сталкер, 1997. – 448 с.
6. Шулежко Т. А. Особливості карально-виховного впливу на неодноразово засуджених до позбавлення волі жінок, які відбувають покарання у виправно-трудових установах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Т. А. Шулежко. – К., 1996.

ГЕНДЕР: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кривенчук Вероніка,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Розвадовський В.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Послаблення візового режиму з країнами Шенгену, євроінтеграція України залежить від законодавчого закріплення гендерної рівності. Згідно з Цілями розвитку тисячоліття, Україна зобов'язалася досягти гендерної рівності на всіх рівнях освіти не пізніше 2015 року.

Хоча в Україні прийняті нормативно-правові акти у сфері гендерної рівності, однак у жодному з них немає визначення поняття “гендер”. Стаття 1 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” подає лише визначення поняття “гендерна рівність” [1].

Стосовно теоретичного підходу до визначення поняття “гендер”, то, наприклад, рекомендований Міністерством освіти і науки України навчальний посібник від 2004 року “Основи теорії гендеру” визначає його як соціостатеві характеристики статі, на відміну від власне біологічних із властивими їй характеристиками способу життя, поведінки, намірів і прагнень [2].

У своїй суті гендерна теорія відкидає природний поділ людства на чоловіків і жінок, а запроваджує штучний: на жінок, чоловіків, гетеросексуалів, гомосексуалів, транссексуалів та ін.

Щодо підходів інституцій Євросоюзу до поняття “гендеру” та дискримінації за сексуальною орієнтацією, то з 1981 року вони суттєво змінилися. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод (далі – Конвенція) права трансгендерних осіб не закріплює. До 1981 року позиція Європейської комісії з прав людини (далі Комісія) та Європейського суду з прав людини (далі – Суд) – щодо захисту прав цих осіб на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8 Конвенції) була негативною. Проте після прийняття Парламентською Асамблеєю Ради Європи (далі – РЄ) 01.10.1981 Резолюції 756 (1981) про дискримінацію гомосексуалістів, судова практика змінилася [3].

У справі Салгуйро да Сільва Моута (Salgueiro da Silva Mouta) проти Португалії (1999), в якій заявник скаржився на те, що національні суди надали опіку над його донькою колишній дружині, а не йому на тій підставі, що він жив спільно з чоловіком, чи не вперше в практиці Суду було встановлено дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації у зв'язку з правом на повагу до приватного життя [5].

Проаналізована практика Суду та інших міжнародних інституцій свідчить про їх схильність захищати інтереси трансгендерних осіб, нівелюючи правами більшості громадян з традиційними цінностями [4].

Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 р. № 185 “Деякі питання виконання закону України “Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус” затверджено бланки документів, що посвідчують особу. У технічному описі бланка паспорта громадянина України є

значні зміни. Зокрема в пункті, де зазначено стать, відсутній поділ на чоловіків/жінок, так як це є в старих бланках. Пункт 14 містить таке формулювання: жіноча стать зазначається літерами “Ж/Ф”, чоловіча – “Ч/М”. Якщо особа не бажає зазначити свою стать, проставляється позначка “Х”. Таким чином, в Україні на державному рівні впроваджено гендерну політику.

Велика відповідальність сьогодні лежить на тих, які керують українським суспільством – чи забезпечать вони духовний і моральний поступ народу, чи навпаки, дозволять запровадити такий механізм у суспільстві, що спричинить деструкцію молодого покоління, а в кінцевому результаті і цілого народу.

1. Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 08.09.2005 р. № 2866-IV (в редакції від 13.06.2012 р.).
2. Основи теорії гендеру : навч. посіб. – К. : К.І.С., 2004. – 536 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (у редакції від 27.05.2009 р.).
4. Резолюція ПАРЕ від 20.04.2010 р. № 1728 “Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності”.
5. Гудима Д. Антропологічні сюжети у практиці Страсбурзького суду (на прикладі захисту прав “квірів”) / Д. Гудима // Право України. – 2011. – № 7.

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

Лесів Андрій,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Зеліско А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

У сфері корпоративних правовідносин безумовною актуальністю відзначаються питання підвищення якісного рівня реалізації корпоративних прав акціонерами, зокрема, можливість укладення ними корпоративного договору.

Договір між акціонерами – порівняно новий та недостатньо вивчений феномен в українській правовій літературі. Вказаний інститут не регламентується чинним законодавством. Однак, виходячи із загальних положень цивільного права, а саме – ст. 6 ЦК України, сторони можуть укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає його загальним засадам. Закон України “Про акціонерні товариства” (далі – ЗУ “Про АТ”) не містить положень щодо використання такої договірної конструкції акціонерами. Єдина згадка про таку можливість міститься у ст. 29 Закону “Обов’язки акціонерів”, згідно із якою статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов’язки, у тому числі обов’язок участі в загальних зборах, і передбачається відповідальність за їх недотримання [1]. Наведена норма, безумовно, не може трактуватися як підґрунтя для розуміння природи корпоративного договору між акціонерами, оскільки передбачає можливість встановлення лише додаткових обов’язків, що, у принципі, відповідає положенням згаданої статті, у нор-

мах якої це закріплено. На фоні відсутності загальної норми щодо можливості укладення акціонерами договорів з приводу реалізації корпоративних прав, наявність такого положення ст. 29 Закону може спричинити викривлене розуміння сутності корпоративного договору акціонерів, який, у першу чергу, є результатом реалізації ними автономної волі, спрямованої на впорядкування відносин щодо узгодженого здійснення корпоративних прав, а не лише встановлення додаткових обов'язків. Складність доктринального розуміння корпоративного договору полягає у відсутності єдиної концепції стосовно характеру, сутності та правового змісту цього інституту.

Проаналізовані в науковій літературі позиції таких учених, як В.А.Васильєва, І.В.Венедіктова, О.Р.Кібенко, спонукають до висновку, що корпоративний договір, виступаючи формою волевиявлення акціонерів, спрямований на реалізацію спільних їх інтересів, які охороняються законом [2, с.25–28; 3, с.22; 4, с.36–38]. Саме мета такого договору, якою є забезпечення реалізації спільних інтересів, визначає його сутність – впорядкування відносин щодо управління корпоративними правами акціонерів. Адже інтерес відображає усвідомлення потреби і прагнення до її задоволення, а тому його реалізація завжди передбачає діяльність, у цьому випадку шляхом узгодженого волевиявлення акціонерів.

Основні відмінності в поглядах учених у сфері корпоративного права полягають у різниці щодо розуміння предмета корпоративного договору: чи це управління корпоративними правами чи значно ширший предмет – здійснення корпоративних прав, а також прав на акцію.

Здійснення акціонерами прав на акції охоплюється поняттям “розпорядження корпоративними правами”. У теорії цивільного права під “розпорядженням” розуміють юридично закріплену можливість власника самостійно вирішувати долю щодо майна шляхом його відчуження іншим особам, зміни його стану та призначення.

Викладені положення дозволяють стверджувати, що здійснення прав на акції охоплюється такими договірними конструкціями, як договір купівлі-продажу акцій, договір дарування акцій, договір міни тощо. Корпоративний договір покликаний регулювати відносини саме щодо управління корпоративними правами, тобто йде мова про узгодженість дій акціонерів у сфері реалізації ними організаційного спектра повноважень, що становлять зміст корпоративних прав. Тому вважаємо за доцільне підтримати позицію щодо визначення предмета корпоративного договору акціонерів як узгоджених дій акціонерів щодо управління корпоративними правами організаційного (немайнового) характеру. Необхідно підкреслити, що предметом корпоративного договору не можуть бути узгоджені дії акціонерів щодо управління діяльністю товариства, оскільки такий порядок визначається законом і статутом, а корпоративний договір має щодо них акцесорний характер.

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI / Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
2. Васильєва В. А. Корпоративні правочини: поняття та особливості / В. А. Васильєва // Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин : матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2012. – С. 25–28.

3. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / О. Р. Кібенко. – Х., 2006. – 22 с.
4. Венедіктова І. В. Реалізація охоронюваного законом інтересу при укладенні корпоративних угод / І. В. Венедіктова // Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2012. – С. 36–38.

ДОГОВІР ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ У ЛОМБАРДІ

Марчак Ольга,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Банасевич І.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Договір зберігання речей у ломбарді належить до договорів про надання послуг. До договору зберігання речей у ломбарді застосовуються норми глави 63 ЦК “Послуги. Загальні положення”. Ломбардну діяльність можна визначити як фінансову послугу ломбарду з надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений строк і під процент та надання супутніх послуг ломбарду.

Цивільний кодекс України не дає визначення поняттю “зберігання речей у ломбарді”. Користуючись загальним визначенням поняття зберігання речей можна дійти до висновку, що зберігання речей у ломбарді – це договір зберігання речі, прийнятої ломбардом від особи, за яким одна сторона (зберігач – ломбард) зобов'язується зберігати річ, яку їй передала друга сторона (поклажодавець – фізична особа) за плату, і повернути її поклажодавцеві у схоронності.

Сторонами в цьому договорі є професійний зберігач – ломбард і споживач ломбардних послуг, яким може бути виключно фізична особа, оскільки відповідно до ст. 967 ЦК договір зберігання речі, прийнятої ломбардом від фізичної особи, оформляється видачею іменної квитанції [1, с.252]. Відповідно до проекту закону “Про ломбарди і ломбардну діяльність”, ломбард – це небанківська фінансова установа, що провадить діяльність з надання фізичним особам фінансових кредитів під заклад, із зберігання речей та супутню діяльність [2]. Станом на 31 грудня 2003 року до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 294 ломбардів, а станом на 31 грудня 2011 року – 452 ломбардів [3]. Тенденція до зростання кількості ломбардів пов'язана, перш за все, із забезпеченням ними першочергових потреб громадян у грошових коштах.

Спірним є питання про віднесення зберігання до договорів односторонніх і двосторонніх. Деякі цивілісти, спираючись на легальне визначення договору зберігання в чинному ЦК України, визнають його безоплатним, реальним і одностороннім [4, с.62]. Інша точка зору полягає в тому, що договір зберігання слід вважати двостороннім [4, с.63]. Зазначена позиція базується на тому, що

поклажодавець має деякі обов'язки (наприклад, забрати річ) незалежно від того, є договір зберігання оплатним чи безоплатним. Вважаємо, що більш обґрунтованою є друга точка зору. Договір зберігання належить до двосторонніх незалежно від того, є він оплатним чи безоплатним, оскільки у всіх випадках існують взаємні права й обов'язки в обох сторін.

У науковій літературі є дискусійним питання чи може бути договір зберігання оплатним чи безоплатним. Це пов'язано з тим, що тривалий час договір зберігання характеризувався як безоплатний. На сучасному етапі розвитку економіки найчастіше зіштовхуємося з комерціалізацією відносин по зберіганню, унаслідок чого цей договір стає усе частіше оплатним. Що стосується спеціальних видів зберігання, то більшість науковців поділяють точку зору, що зберігання в ломбарді й на товарному складі є тільки оплатним, а договір між фізичними особами може бути безоплатним (так зване "побутове зберігання"). На нашу думку, це правильно, оскільки коли зберігачем є професійна установа, то такий договір слід вважати оплатним.

При укладенні договорів зберігання досить важливим є питання відповідальності зберігача за наявності його вини (статті 614 і 950 ЦК). Сутність відносин, пов'язаних з відповідальністю, найчіткіше прослідковується на прикладах спеціальних видів зберігання.

Відповідно до ЦК ломбард як організація, для якої зберігання є однією з цілей діяльності, передбаченої статутом (положенням), несе підвищену відповідальність за втрату чи пошкодження майна. Це полягає в тому, що відповідальність настає без наявності вини, проте якщо збиток заподіяно дією непереборної сили, негативних наслідків для такого професійного зберігача не настає [5, с.6]. На нашу думку, це справедливо, оскільки професійний зберігач є фахівцем, для нього зберігання – головна ціль діяльності його організації, він має всі необхідні умови і пристосування для виконання своїх обов'язків належним чином, порівняно з організаціями, для яких зберігання – тільки допоміжна функція.

Одним із недоліків у діяльності ломбардів є те, що приймаючи предмет застави не вимагається правовстановлюючих документів поклажодавця на цю річ. У випадку, коли поклажодавець не викупить таку річ, ломбард матиме право здійснити її продаж без доказів того, що ця річ перебувала в поклажодавця на законних підставах. Якщо вона виявиться краденою, особа, яка придбала цю річ, змушена буде віддати її законному власнику. Аналізуючи положення Кримінального Кодексу України, притягнути до відповідальності ломбард можна тільки тоді, коли буде доведено, що при прийнятті предмета зберігання ломбард знав або міг знати факт неправомірності володіння поклажодавця.

Незважаючи на порівняно позитивні тенденції в діяльності ломбардів у сучасних умовах, слід виділити низку проблем, що потребують розв'язання задля подальшого вдосконалення їхньої роботи та зміцнення позицій на ринку фінансових послуг. До них необхідно віднести: 1) удосконалення державного нагляду за діяльністю ломбардів, що полягає в розробці заходів щодо підвищення фінансової стійкості діяльності ломбардів, забезпечення конкурентного середовища для функціонування зазначених установ; 2) прийняття Закону України "Про ломбарди і ломбардну діяльність", який би врегулював питання

діяльності ломбардів на території України; 3) створення системи захисту прав клієнтів ломбардів тощо.

Ломбарди як кредитні установи мають свої переваги та недоліки. Головною перевагою цих установ є можливість у короткий термін, швидко отримати ліквідні фінансові кошти на будь-які потреби. Недоліки ломбардів витікають з їх переваг. Можливість швидкого отримання коштів призводить до того, що кредити ломбардів є надзвичайно дорогими в порівнянні з позиками банківських установ і кредитних спілок, та повинні бути забезпеченні надзвичайно ліквідною заставою.

На сучасному етапі розвитку ломбардів найбільшою проблемою в їх функціонуванні, на нашу думку, є недовіра суспільства до діяльності цих установ та недосконала законодавча база регулювання їх діяльності. Саме тому актуальним стає найшвидше прийняття Закону України “Про ломбарди і ломбардну діяльність”, що забезпечить законодавчу базу функціонування ломбардів і підвищить прозорість діяльності цих установ.

1. Цивільний кодекс України: за станом на 5 жовтня 2012 року Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2012. – 344 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Про ломбарди і ломбардну діяльність [Електронний ресурс]: Проект Закону України від 3 грудня 2008 року № 3433. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33825.
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/>.
4. Новікова В. В. Договір зберігання з точки зору оплатності й безоплатності / В. В. Новікова // Проблеми цивільного й трудового права. – 2010. – № 107. – С. 63–69.
5. Продаж ломбардами заставленого майна: оподаткування та облік // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – № 99. – С. 6–8.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ІТАЛІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Настюк Світлана,
I курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Адамович С.В.,
доктор історичних наук, доцент.

Історія децентралізованої держави є історією суперечностей, які пов’язані з пошуком найкращої форми організації державної влади. Останні десятиріччя поняття децентралізації є основним у Європі. Децентралізація державної влади є універсальним явищем і відображає процеси перерозподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування.

Проблему децентралізації публічної влади й регіоналізму у своїх працях досліджували О.Бориславська, І.Заверуха, Є.Захарченко, О.Курінний, А.Школик, Н.Топпервін, Н.Горло, А.Балян, С.Максименко, Р.Калитчак.

Після Другої світової війни в Італії визріла необхідність усунення і пом’якшення диспропорцій між високорозвиненими і відсталими районами. Уна-

слідок цього політичними силами країни було висунуто різноманітні проекти подальшої модернізації адміністративно-територіальних структур [4, с.150].

Сучасне самоврядування в Італії пройшло такі етапи:

- 1) стратегічний (1985–1989 рр.);
- 2) підготовчий (1990–1993 рр.);
- 3) реформаторський (1994–1999 рр.);
- 4) конституційний (2000–2000 рр.);
- 5) пострематорський (2004 р. – дотепер).

Республіка Італія об'єднує сьогодні 8 103 комуни, 12 міст-метрополій, 110 провінцій та 20 областей, з яких 5 мають спеціальний статус. Усі адміністративні одиниці Італії є автономними утвореннями з власними статутами, повноваженнями та функціями [2, с.135].

Основними елементами системи місцевого самоврядування населення є сіндако комуни та міста-метрополії, президент провінції та області, ради – представницькі органи адміністративно-територіальних одиниць, джунти – виконавчі органи рад [3, с.134].

Проблема сепаратизму в Італії зумовлена регіональною розбалансованістю відносин між Півднем і Північчю. Унаслідок цього виникло політичне угруповання Ліга Півночі. Членами політичного об'єднання була висунута теза про те, що в країні існує 3 спільноти: Північ, Центр і Південь, яким притаманні суттєві відмінності. Вирішення цієї проблеми вони вбачали в перебудові внутрішнього устрою Італійської Республіки на нових засадах, зважаючи на регіональну специфіку. Основною ознакою ідеологічної доктрини Ліги була багатоланкова перебудова Італії. Передбачалось утворення 5 рівнів урядування: центральна влада, 9 країн, 20 регіонів, а також провінції та комуни. Практичним втіленням задумів партії стало проголошення 15 вересня 1996 р. у Венеції незалежної держави Паданія [4, с.250].

Проблему “тірольського сепаратизму” спричинило проживання в Італії численної німецькомовної меншини, яка боролася за надання їй автономії і створення євро регіону Тіроль.

Основні наслідки децентралізаційних процесів в Італії полягають у наданні місцевим і регіональним органам влади широкого ряду повноважень з відповідними матеріальними і людськими ресурсами, у збереженні виняткової компетенції держави щодо реалізації політики у сфері оборони і збройних сил, закордонних справ, юстиції, монетарної політики. Регіони та місцеві органи самоврядування отримали повноваження у сфері адміністративного управління, у сфері зайнятості, промисловості, житлово-комунального господарства. Ще одним наслідком регіональної політики уряду є посилення сепаратистських настроїв, що в подальшому може призвести до проголошення північними регіонами країни незалежності [1, с.18–20].

1. Авилова А. Реформа системы регионального управления в Италии / А. Авилова // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 2. – С. 15–20.
2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін.] ; Швейцарсько-український проект “Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO”. – К. : ТОВ “Софія”, 2012. – С. 128 .

3. Васильева Т. А. Реформа государственных институтов в Италии / Т. А. Васильева // Государство и право. – 1993. – № 3. – С. 133–140.
4. Калитчак Р. Г. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах / Р. Г. Калитчак. – К. : Знання, 2007. – С. 303.

РОЛЬ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В ЗМІЦНЕННІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Ошуст Ольга,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Присташ Л.Т.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Утвердження в Україні нових соціальних відносин, становлення інститутів громадянського суспільства актуалізують проблему функціонування адекватної цим реаліям держави, покликаної справляти істотний вплив на характер суспільних змін, сприяти гуманізації держави, формуванню високої суспільної та правової свідомості.

Не останню роль у цих процесах відіграє накопичений народом протягом століть історичний досвід організації державної влади та управління. Його врахування може надати суттєву користь при вирішенні завдань оптимізації структури органів державної влади та місцевого самоврядування. Водночас аналіз правових інститутів, які функціонували на українських землях у минулому, надасть можливість дійти важливих висновків стосовно шляхів удосконалення держави і права України.

Стосовно Галицько-Волинського князівства, то дослідження в цій сфері є надзвичайно актуальними, адже територія згаданого вище державного утворення охоплює сучасні західноукраїнські землі.

Важливе історичне значення в розвитку Галицько-Волинського князівства відіграв король Данило Галицький.

Тому метою нашого наукового дослідження є з'ясування ролі Данила Галицького в розбудові Галицько-Волинської держави, виявлення загальних закономірностей її оформлення та функціонування.

Предметом дослідження є діяльність Данила Романовича в становленні, оформленні та функціонуванні Галицько-Волинської держави.

Визначена мета зумовила постановку, вирішення та узагальнення таких тез:

- на основі використання історико-правової та загальноісторичної літератури було з'ясовано характерні риси Галицько-Волинського князівства за часів Данила Романовича та специфіку його правління, що дає можливість стверджувати, що сучасна історико-правова наука має у своєму розпорядженні достатньо широке коло джерел, які дозволяють реконструювати суттєві елементи розвитку західноукраїнської держави;

- здійснено реконструкцію організаційно-правових засад діяльності органів державної влади з урахуванням їх структурно-функціональних взаємозв'яз-

ків та особливостей. Зокрема, у Галицько-Волинській державі з 1245 р. було відоме спільне правління двох великих князів, що здійснювалося у формі своєрідного керівного дуумвірату Данила і Василька. Проте фактично влада перебувала в руках великого боярства, яке виступало потужною політичною силою, розпоряджаючись князівським престолом. Незважаючи на таку сильну опозицію, галицько-волинські князі мали широкі адміністративні, військові, судові й законодавчі повноваження. Тобто формою правління Галицько-Волинського князівства була феодальна монархія із сильними олігархічними тенденціями місцевого боярства;

- використовуючи компаративний аналіз основних рис організації Галицько-Волинської держави, з'ясовано ступінь впливу на її розвиток європейських елементів побудови державного апарату, що проявляється в запозиченні специфічних посад в адміністрації князя. До таких посад належить, наприклад, сан двірського, який виник під впливом державного устрою Угорщини, посада печатника, яка була поширеною в Західній Європі. Варто зазначити, що в Галицько-Волинському князівстві було поширене двірцево-вотчинне управління – особи, які займали посади двірцево-вотчинних слуг у князівському домені, паралельно здійснювали різні функції управління в межах того князівства. Тут існувала доволі розгалужена система місцевого управління, яка будувалася на основі системи “кормління”;

- виявлено стан та особливості міжнародних відносин Галицько-Волинської та європейських держав, для яких є характерним вплив монголо-татарського чинника. Загроза з боку Золотої Орди спонукала давньоруських князів і європейських монархів шукати військової допомоги одне в одного. Відтак було закладено передумови для порозуміння та воєнно-політичної співпраці між цими державами;

- проаналізувавши політичні відносини Данила Галицького та Риму, зроблено висновок, що світоглядно-політична орієнтація руського короля мала виразні риси екуменічності. А отримання авторитетного титулу короля відіграло велику роль у піднесенні політичної ваги Данила Романовича в контактах із католицькими монархами Центральної Європи та в слов'янському середовищі;

- висвітлено політико-культурну діяльність Данила Галицького, що полягає в модернізації держави, подоланні політичної та економічної кризи за допомогою успішних адміністративної та військової реформ, а також сприянні консолідації слов'янства й усвідомленню їх самобутності.

Данило Галицький є яскравим прикладом для сучасних будівничих Української держави. Далекоглядність, дипломатичність, самовідданість, самопожертва, а не самозбагачення лягли в основу формування характеру лідера Галицько-Волинської держави.

1. Бойко О. Історія України / О. Бойко. – К., 2012.
2. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – Донецьк, 2003.
3. Ідзьо В. Король Данило та Українська держава / В. Ідзьо. – Львів, 2008.
4. Котляр М. Данило Галицький : Біографічний нарис / М. Котляр. – К., 2002.
5. Тищик Б. Галицько-Волинська держава / Б. Тищик. – К., 1996.

ПРЕЮДИЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Павлюк Віталія,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Корольов В.В.,
викладач.

На сучасному етапі розвитку юридичної техніки не сформована досконала модель здійснення юридичного процесу, що передбачає ефективний порядок реалізації преюдиції. Відсутнє єдине розуміння досліджуваного поняття, яке б дозволило законодавцю більш чітко формувати правові норми, що містять преюдицію чи встановлюють умови їх реалізації. Це у свою чергу сприяло б запобіганню ряду типових правозастосовних помилок, перешкоджало б частій відміні правозастосовних рішень, що нерідко пов'язано з порушенням законних інтересів і прав учасників правовідносин [2]. Так, сьогодні не вирішено питання, як повинен діяти суд першої інстанції у випадку, коли преюдиційні факти містяться у законному рішенні, під час прийняття якого були порушення закону. Так, ст. 74 КАСУ встановлює обов'язок суду їх застосування [1].

Термін “преюдиція” походить від латинського *praejudicium* – заздалегідь прийняте рішення, вирішене наперед питання; обставини, які дозволяють судити про наслідки. Варто відзначити, що в силу того, що преюдиція є нетиповим нормативним приписом, сьогодні немає єдності щодо розуміння преюдиції. Під нею розуміють правову властивість факту, встановленого судом; властивість рішення суду чи його окремої частини; обов'язковість правозастосовного акту органу державної влади, місцевого самоврядування, суду [2]. Досліджуючи погляди В.В.Масюка [4], А.М.Безрукова, П.А.Скоблікова [5], можна сформулювати таке визначення преюдиції – нетиповий нормативний припис, відповідно до якого повторного доказування не потребують ті юридичні факти, які попередньо встановлені судовим рішенням, що набрало законної сили при розгляді тих справ, де беруть участь ті самі особа чи особи, щодо яких ці факти встановлені.

Дискусійним є співвідношення у процесуальній теорії понять “преюдиція” і “преюдиційність”. Термін “преюдиційність” в українській правовій науці вживається у двох значеннях: як правило і як властивість судового рішення. За рахунок проведеного дослідження можна сформулювати визначення преюдиційності, під якою в адміністративному процесі слід розуміти передбачену нормами адміністративно-процесуального права властивість судового рішення, яке прийняте в результаті розгляду цивільних, кримінальних, господарських справ і справ про адміністративні правопорушення, що набрало законної сили, у силу якої обставини, встановлені цим рішенням, можуть використовуватися при вирішенні іншої справи, без повторного доказування. Тому з метою запобігання заміни понять доцільно в ст. 3 КАСУ (визначення понять) закріпити визначення преюдиції як правило, яке використовується в доказовій діяльності, і преюдиційності як властивості рішення суду.

На практиці при застосуванні преюдиції виникають так звані преюдиційні колізії. Основна проблема полягає в тому випадку, коли преюдиційні факти суперечать переконанню суду по справі, що розглядається. Ці обставини не мо-

жуть мати наперед встановленого значення доказів, оскільки практиці відомі випадки набуття законної сили незаконними і необґрунтованими судовими рішеннями. Проаналізувавши адміністративно-процесуальне законодавство, варто зазначити, що воно не містить вказівок, як діяти суддям, коли при розгляді справи, пов'язаної з раніше вирішеною, достовірно встановлюються фактичні дані, що свідчать про незаконність і необґрунтованість раніше винесеного рішення. Тому ми пропонуємо доповнити ст. 72 КАС України положенням, що дані факти приймаються судом без додаткової перевірки, якщо вони не викликають сумнівів суду [1]. При колізійності преюдиції і внутрішнього переконання суд повинен виносити рішення за внутрішнім переконанням, навіть якщо будуть порушені правила преюдиції, оскільки саме на суд покладено конституційну функцію правосуддя. Якщо суд виносить рішення в адміністративній справі, що суперечить рішенню, яке містить преюдиційні факти, то необхідно передбачити спеціальну судову процедуру перегляду обох таких рішень разом. Для цього необхідно утворювати судову колегію у Верховному Суді України, до якої будуть направляти такі справи для остаточного вирішення.

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 05.07.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Гаврік Р. О. Преюдиційність як властивість судового рішення у цивільній справі, що набрало законної сили [Електронний ресурс] / Р. О. Гаврік. – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=68.
4. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь : Ок. 50000 слов / И. Х. Дворецкий. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М. : Рус. яз., 1976. – 1096 с.
5. Масюк В. В. Презумпції та преюдиції в цивільному судочинстві : монографія / В. В. Масюк. – Х. : Право, 2011. – 208 с.
6. Скобликов П. А. Проблемы современной преюдиции: арбитражный процесс блокирует уголовный? / П. А. Скобликов // Журнал российского права. – 2009.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОРОЗУМІННЯ

Пацаган Вікторія,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Саветчук Н.М.,
викладач.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що сьогодні не вироблено наукою єдиного уніфікованого поняття права, одноманітного розуміння його сутності.

Проблему розуміння права без перебільшення можна віднести до числа “вічних”, вона обумовлена не тільки теоретичною, але й практичною важливістю, оскільки прийняття юристом того чи іншого типу праворозуміння впливає на його світоглядну та ціннісно-орієнтаційну позицію.

Право – явище, яке нерозривно пов'язане з конкретним буттям, воно функціонує в глибинах життя, рухається в часі й змінюється разом з ним [3].

Праворозумінню у своїх працях приділяли увагу багато вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: С.Алексєєв, В.Бабкін, С.Гусарев, Д.Керімов, М.І.Ко-

зюбра, М.Марченко, О.Тихомиров, О.Скакун, П.Рабінович, О.Поляков, В.О.Котюк, А.Ф.Крижанівський, Н.М.Крестовська, Ю.М.Оборотов, В.Н.Хропанюк та інші [1, с.11].

Праворозуміння – це наукова категорія, що відображає процес та результат цілеспрямованої розумової діяльності людини і включає пізнання права, його оцінку й ставлення до нього як до цілісного соціального явища [1, с.11]. Класифікацію праворозуміння можна здійснювати за різними критеріями. У юридичній науці склалося кілька підходів до розуміння права. Кожен з типів праворозуміння робить акцент на окремій грані права. Сучасні наукові концепції праворозуміння можна звести до трьох підходів: 1. Ідеологічний (аксіологічний), або природно-правовий: вихідна форма буття права – громадська свідомість; право – не тексти закону, а система ідей (понять) про загальнообов'язкові норми, права, обов'язки, заборони, природні умови їх виникнення та реалізації, порядок і форми захисту, яка є в громадській свідомості та орієнтована на моральні цінності.

2. Нормативний (позитивістський): вихідна форма буття права – норми права, викладені в законах та інших нормативних актах. При такому підході відбувається ототожнення права й закону.

3. Соціологічний: вихідна форма буття права – правовідносини; право – порядок суспільних відносин, який проявляється в діях і поведінці людей. При такому підході правом визнається його функціонування, реалізація, його “дія” у житті [2].

Сьогодні в юридичній літературі досить популярним є інтегративний підхід до розуміння сутності права, який враховує і поєднує все раціональне, що є в кожному із зазначених вище підходів, а саме: цінність природних прав людини, “живе право” – правовідносини, формальну визначеність і точність правових приписів, закріплених у нормах права. Сучасний інтегративний підхід до права містить у собі сукупність різних підходів, що забезпечує всебічне й об'єктивне вивчення права.

Автором терміну “інтегративне праворозуміння” є американський професор Джером Хол. Він визнавав основою своєї теорії природно-правову концепцію і прагнув на її базі об'єднати й інші школи права. Таким чином Джером Хол визначив право в рамках інтегративного розуміння права: “Право є соціальна поведінка, що виражає норми і припускає цінності, відхилення від яких, включаючи судовий процес, заподіює шкоду, яка передбачає і повинна припускати застосування санкцій” [3, с.461].

Серед інтегративних концепцій отримала широку популярність комунікативна концепція права А.В.Полякова. Він знаходить особливу важливість завдання правознавства в пошуку шляхів формування нового, інтегративного типу праворозуміння, що виникає на основі діалогу всіх шкіл і течій у сучасному правознавстві як західних, так і східних. Успіх цього пошуку Поляков пов'язує з “принциповими гносеологічними і онтологічними питаннями теорії права, перспектива вирішення яких проглядається в контексті феноменолого-комунікативного підходу” [4, с.114].

По суті, комунікативна концепція А.Полякова є досить абстрактною, у ній автор намагається осмислити право як багатоединство, що існує в різних

іпостасях, формах і видах. Він не пропонує створення єдино вірної теорії права, придатної на всі часи. Таким чином, концепція А.Полякова має значну невизначеність у розумінні права, вона скоріше більше ставить питання, ніж на них відповідає.

Навпаки, більш конкретне інтегративне праворозуміння можна виявити в роботах В.Лазарева. Автор виходить у своєму інтегративному розумінні з того, що є такі якості, відсутність яких робить право недосконалим, збитковим, консервативним і т. д. Але якщо вже і шукати істотні ознаки права, то робити це треба по відношенню до змісту і форми права, і тоді справедливі заходи свободи будуть характеризувати зміст права, а формальною властивістю істотного характеру буде загальобов'язковість. В.Лазарев вважає, що спроби інтегрувати існуючі типи праворозуміння в єдине визначення доречні, якщо це диктується практичною необхідністю. У своїх роботах автор наводить як одне з можливих визначень права: “Право – це сукупність визнаних у даному суспільстві і забезпечених офіційним захистом нормативів рівності і справедливості, що регулюють боротьбу і узгодження вільних воель в їх взаємовідносини один з одним” [5, с.23].

Таким чином, підводячи підсумок в оцінці інтегративних теорій, можна сказати, що серед учених не спостерігається єдності щодо того, що слід розуміти під інтегративною концепцією праворозуміння. Спільним у розумінні є те, що під інтегративним підходом слід розуміти принципово новий, а не доповнений елементами з інших теорій тип розуміння права. Проте в сучасній юридичній науці не вироблені критерії таких теорій і не встановлено, які концепції підлягають об'єднанню, які їх положення слід синтезувати і т. д. Це ускладнює пошук інтегративних варіантів праворозуміння та їх оцінку.

Слід підкреслити, що проблема праворозуміння надзвичайно важлива як на доктринальному рівні, так і для юридичної практики. Від вирішення цього питання залежить повнота та всебічність наукового аналізу в оцінці сутності права, його природи, джерел, механізмів та закономірностей його дії в соціальному просторі.

1. Козюбра М. І. Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М. І. Козюбра // Право України. – 2010. – № 4. – С. 10–22.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави [Електронний ресурс] / О. Ф. Скакун. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-1624.html>.
3. Холл Дж. Інтегративна юриспруденція. Антологія світової думки : у 5 т. / Джон Холл. – 1999. – Т. 3. – 741 с.
4. Поляков А. В. Загальна теорія права: проблеми інтерпретації в контексті комунікативного підходу : курс лекцій / Андрій Васильович Поляков. – С. Пб. : Видавничий дім СПб. Держ. ун-ту, 2004. – 864 с.
5. Тарахонич Т. І. Сучасні підходи до праворозуміння / Т. І. Тарахонич // Альманах права. – 2011. – № 2. – С. 20–28.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Перепічка Наталія,
V курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Багай Н.О.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Відповідно до Закону України “Про особисте селянське господарство”, особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Як зазначає В.І.Лебідь, юридичною підставою виникнення правовідносин з ведення особистих селянських господарств є юридичний склад, до якого належать юридичний факт досягнення необхідної правоздатності та дієздатності фізичною особою та набуття земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства [2, с.3].

Аналіз чинного законодавства України дозволив науковцю виділити такі правові ознаки особистого селянського господарства: суб’єктом права на ведення особистого селянського господарства є виключно фізична особа (фізичні особи) незалежно від місця проживання та громадянства; наявність у фізичної особи земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства; метою ведення особистого селянського господарства є виробництво сільськогосподарської продукції, отримання доходів (основних або додаткових); ведення особистого селянського господарства не є підприємницькою діяльністю [2, с.5].

З урахуванням наведених правових ознак В.І.Лебідь визначає особисті селянські господарства як урегульований нормами права вид самостійної господарської діяльності, яка здійснюється однією чи декількома фізичними особами переважно за рахунок власної праці, власного майна та фінансових коштів на одержаній належним чином земельній ділянці сільськогосподарського призначення з метою виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, одержання постійних (додаткових або основних) прибутків [3, с.342].

А.М.Хвасенко виділяє особливості господарської діяльності особистих селянських господарств: залежність від природно-кліматичних умов, місцевих особливостей (структури сільськогосподарських угідь, родючості ґрунтів та ін.), від біологічного циклу розвитку тварин і рослин (оскільки виробництво аграрної продукції значною мірою пов’язане з живими організмами: рослинництво, тваринництво та ін.), сезонності виробництва та деяких інших чинників [5, с.41].

А.М.Статівка визначає особисте селянське господарство як одну з форм допоміжних для сімейного господарювання в сільській місцевості на земельній ділянці, що передається громадянину у власність або ж надається в оренду з метою задоволення власних продовольчих потреб [4, с.27].

Як зазначають Н.О.Багай, В.І.Лебідь, законодавче визначення поняття особистого селянського господарства викликає окремі зауваження. Так, трактування його як різновиду “господарської діяльності” не зовсім узгоджується з нормами Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України під господарською діяльністю розуміється діяльність суб’єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Проте, як відомо, однією з істотних ознак особистого селянського господарства є його переважно особистий, а не суспільний характер, що відрізняє діяльність по веденню такого господарства від господарської діяльності в тому значенні, що використовується в Господарському кодексу України [1, с.103; 3, с.343].

Отже, слід зазначити, що законодавче визначення поняття особистого селянського господарства не враховує такої істотної ознаки господарства, як ведення його за рахунок переважно власної (особистої) праці членів господарства. Наявність такої ознаки, поряд з іншими, є одним із критеріїв розмежування особистого селянського господарства із суміжними формами здійснення сільськогосподарської виробничої діяльності, в тому числі й фермерськими господарствами. Тому, дану ознаку доцільно закріпити в Законі “Про особисте селянське господарство”.

1. Багай Н. О. Законодавче регулювання ведення особистих селянських господарств / Н. О. Багай // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – 2006. – Випуск XVI. – 288 с.
2. Лебідь В. І. Правове становище особистих селянських господарств : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В. І. Лебідь ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 21 с.
3. Лебідь В. І. До питання про право на ведення особистого підсобного господарства громадян / В. І. Лебідь // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 7. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Спілка юристів України, 2000. – С. 341–347.
4. Статівка А. М. Аграрні перетворення і роль особистих підсобних господарств громадян / А. М. Статівка // Право України. – 2000. – № 5. – С. 27–29.
5. Хвасенко А. М. Правове регулювання особистого селянського господарства громадян / А. М. Хвасенко // Право України. – 2002. – № 4. – С. 40–42.

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Потяк Вікторія,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Микитин Ю.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Новий КПК увів у кримінальне провадження такий правовий інститут, як угода про визнання вини. Суть вказаного інституту полягає в тому, що сторони обвинувачення й захисту доходять до згоди щодо вирішення справи, включаю-

чи пункти обвинувачення, за якими особа визнає себе винною. Така угода часто призводить до того, що обвинувачений визнає себе винним у вчиненні менш тяжкого злочину або не за всіма пунктами обвинувального акта.

Цей правовий інститут є новим тільки в Україні. У розвинених демократичних країнах він уже давно активно застосовується. Найчастіше, підписуючи угоду з обвинуваченим, правоохоронці намагаються добути корисну для слідства інформацію, яка, наприклад, може допомогти викрити важливіших членів злочинного угруповання. У цьому випадку людина визнає свою вину, але зазвичай отримує менш суворе покарання. Цей інститут досить часто застосовується в кримінальному судочинстві США, що дозволяє не тільки домогтися економії часу й коштів при відправленні кримінального судочинства, але й уникнути можливих судових помилок [1, с.1052].

У країнах континентального права угода про визнання вини має низку принципів відмінностей, зумовлених тим, що повноваження обвинувачення обмежені законом, враховуючи принципи доцільності (Франція, Нідерланди) та законності (Німеччина, Італія), на яких ґрунтуються прокурорські повноваження при здійсненні кримінального переслідування. У Німеччині, де інститут угоди про визнання вини фактично було введено у 2009 році, її укладання не звільняє сторону обвинувачення від доказування всіх істотних обставин справи і не замінює суд (аналогічна практика наявна в Іспанії, на відміну від практики США). Також, на противагу американській моделі, перед тим, як укласти угоду, підсудний має право ознайомлюватись із матеріалами справи, щоб, відповідно, мати уявлення про доказову базу сторони обвинувачення, реально оцінювати власні шанси під час проведення переговорів [1, с.1053].

Ця угода має як противників, так і прихильників. Противники введення такого інституту в кримінальне провадження зазначають, що такий законодавчий припис, по-перше, створить ще одну корупційну складову, тому що підозрюваний та обвинувачений будуть зацікавлені в укладенні таких угод, по-друге, – фактично легалізується визнання вини невинуватою особою, що є не допустимим у правовій державі, а по-третє, угода про визнання вини суперечить принципам кримінального процесу України, зокрема засаді об'єктивної істини. Прихильники угоди з правосуддям пояснюють свою позицію тим, що подібні інститути істотним чином сприяють розкриттю найбільш складних, багатоепізодних групових злочинів.

Ключовими перевагами інституту угоди про визнання вини доцільно вважати: уникнення небажаних судових витрат; зниження навантаження на прокуратуру і суд, легітимізацію компромісу між стороною обвинувачення і обвинуваченим; розширення принципу індивідуалізації покарання; зниження відсотка нерозглянутих справ; закладення потенціалу до поступового зменшення кількості ізоляторів тимчасового тримання, слідчих ізоляторів. В Україні є всі підстави для застосування угоди про визнання вини. Але при укладанні цієї угоди повинні бути дотримані такі вимоги: а) первісна згода сторін вступити в переговори щодо угоди про визнання вини; б) погодження сторін щодо фактичних обставин справи; в) кваліфікація злочину згідно з нормами кримінального права; г) визнання обвинуваченим (підсудним) відповідних обвинувачень; д) досяг-

нення домовленості про зняття обвинувачення, застосування обвинувачення в меншому обсязі та призначення м'якшого покарання; є) затвердження угоди про визнання вини судом [2, с.112].

Така угода може мати місце у вітчизняному кримінальному провадженні тільки тоді, коли встановлені всі обставини кримінальної справи, що підлягають доказуванню. Тому Гл. 35 нового КПК потребує уточнень і доповнень такими статтями: по-перше, які б гарантували обвинуваченому та його захиснику мати можливість ознайомитися з усіма матеріалами кримінальної справи перед початком переговорів із прокурором про укладення угоди про визнання вини; по-друге, переговори про визнання вини повинні вестися тільки в присутності захисника [3, с.22].

Можна стверджувати, що угода про визнання вини є необхідною для кримінального судочинства, тому що вона має на меті пом'якшення покарання та зменшення навантаження на систему здійснення правосуддя в кримінальних справах. Угода про визнання вини є більш справедливою по відношенню до правопорушника, який стає на шлях виправлення. Тому, враховуючи позитивний зарубіжний досвід країн Європи, доцільно адаптувати такі угоди до сучасних вимог українського кримінально-процесуального законодавства. Новий КПК потребує доопрацювань, які насамперед пов'язані з тим, щоб законодавчо забезпечити обов'язкове надання правової допомоги обвинуваченому чи підозрюваному під час укладання угоди про визнання вини, перспективним у подальшому є наукове обґрунтування питань, пов'язаних з визначенням процесуального статусу учасників угоди про визнання вини в кримінальному процесі.

1. Філін Д. В. “Угода про визнання вини” та можливості її застосування в кримінальному судочинстві України [Електронний ресурс] / Д. В. Філін // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 1052–1058. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11fdvkcscu.pdf>.
2. Теремецький В. І. Угода про визнання вини у новому Кримінальному процесуальному кодексі України / Теремецький В. І., Соловей Г. В. // Юридична наука. – 2012. – № 7. – С. 111–115.
3. Пушкар П. В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / П. В. Пушкар. – К., 2005. – 23 с.

БОРОТЬБА З ПІРАТСТВОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМИ

Старка Андрій,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Медицький І.Б.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Проблема боротьби з морським піратством, як злочином транснаціонального характеру, на сучасному етапі набула значної актуальності. За останні роки піратство почало становити глобальну загрозу безпеці міжнародного судно-

плавства та вантажоперевезень морськими шляхами. Морський транспорт продовжує обслуговувати левову частку міжнародної торгівлі, щороку морем перевозять товарів на сотні мільярдів доларів. Високорозвинені країни транспортують у такий спосіб майже сто відсотків вантажів (наприклад, Японія, Великобританія, США). Повна залежність країн-виробників від поставок палива та сировини з-за океану ставить під загрозу не лише національну, а й міжнародну безпеку.

За останні десять років піратство переросло в проблему світового значення. Так, у 2002 р. – 383 акти нападів піратів; у 2004 р. зафіксовано 330 актів нападів; 2006 р. – 239 нападів; з початку 2010 р. зафіксовано 196 інцидентів на морі, пов'язаних з акціями піратів; 297 суден були атаковані у 2012 році.

Доктринальні підходи до вивчення загрози міжнародному правопорядку та міжнародно-правових наслідків морського піратства раніше будувалися скоріше на історичних анахронізмах й аналізі поодиноких випадків, тому в наукових працях з проблем боротьби з піратством був відсутній комплексний підхід. Крім того, представниками доктрини та окремими практиками не враховувалася обставина, що боротьба з міжнародним морським піратством через її складність й особливу специфічність не може бути прерогативою якогось окремого державного органу чи навіть групи органів окремої держави.

Україна пропонує створити міжнародні сили швидкого реагування в тих регіонах світу, де найбільш поширене піратство. Колишній секретар РНБО А.Кінах також виступав з ініціативою створення національного механізму реагування на факти піратства на основі чинного в Україні антикризового центру [1].

Вищевикладене, безумовно, засвідчує те, що піратство являє собою істотну загрозу для безпеки як українських, так й іноземних суден, членів їх екіпажів та пасажирів, а також завдає значної шкоди міжнародним відносинам. Це є свідченням необхідності активізації заходів міжнародного співтовариства щодо протидії цьому явищу. Складність і специфіка боротьби з піратством зумовлені різним міжнародно-правовим статусом та правовим режимом морських просторів, особливостями географічних умов регіонів, а також різним рівнем сил, засобів і способів здійснення піратської діяльності. Саме це не дає змоги розглядати цю проблему в рамках діяльності окремої держави, будь-якого окремого її органу чи групи органів виконавчої влади, а об'єктивно вимагає комплексного підходу до її вирішення.

На виконання взятих на себе міжнародних домовленостей поняття піратства як злочину проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку знайшло своє нормативне закріплення в Кримінальному кодексі України 2001 року. Ст. 446 КК України встановлює, що піратство – це “використання з метою одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди збройного або неозброєного судна для захоплення іншого морського або річкового судна, застосування насильства, пограбування або інших ворожих дій відносно екіпажу або пасажирів такого судна” [2].

Здійснивши аналіз положень вітчизняного кримінального закону, можна дійти висновку, що нормативна сторона цього питання є недостатньо опрацьованою. Постає питання необхідності впровадження змін, які будуть спрямовані

на удосконалення нормативного визначення, закріплення процесу протидії такому суспільно небезпечному діянню, як піратство [3, с.59–60].

Необхідно чітко відокремити піратство від каперства, замінивши в диспозиції ст. 446 КК словосполучення “інших ворожих дій” на “інших злочинних чи терористичних дій”.

Увагу також потрібно звернути на те, що обов’язковою ознакою об’єктивної сторони цього складу злочину виступає місце його вчинення. Адже піратство може бути вчинене лише у відкритому морі або іншому місці за межами юрисдикції будь-якої держави. У такому разі не має правового значення той факт, що територія судна, яке знаходиться у відкритому морі, де-юре прирівнюється до території держави його прапору. Варто погодитися з думкою науковців, що використання в нормі ст. 446 КК слів “озброєного чи неозброєного судна” певним чином обтяжує цю законодавчу конструкцію, оскільки реально не впливає на кваліфікацію за нею, яка не залежатиме від того, чи використовують пірати озброєне судно для захоплення і подальшого утримання інших суден, чи вони досягли своєї мети, застосувавши який-небудь інший спосіб впливу (обман, підкуп і т. д.) [4, с.37–40].

Хоча законодавцем були внесені зміни до кримінального кодексу України, проте на відміну від міжнародно-правового визначення піратства питання кваліфікації такого злочину як повітряне піратство залишається відкритим.

Запропоновані в статті підходи до юридичного аналізу складу злочину, передбаченого ст. 446 КК України “Піратство”, не є вичерпними. Але, на нашу думку, вони дають змогу визначити основні правила та послідовність здійснення юридичного аналізу складу цього злочину, що може стати в нагоді працівникам вітчизняних правоохоронних органів та силових структур при розробці заходів із протидії піратству на сучасному етапі.

1. Потапчук Г. Протидія морському піратству як нагальна проблема світового співтовариства [Електронний ресурс] / Г. Потапчук. – Режим доступу : http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_4/visnik_st_21.pdf.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (з наступними змінами і доповненнями; у редакції Закону України від 05.12.2012) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Гуменюк М. М. Кримінально-правовий аспект протидії піратству в Україні / М. М. Гуменюк // Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали науково-практичної конференції / наук. ред. Ю. О. Гурджі, А. М. Притула. – Одеса, 2009. – 622 с.
4. Медицький І. Б. Окремі питання кваліфікації складу злочину, передбаченого ст. 446 КК України як “піратство” / І. Б. Медицький // Тези доповідей учасників звітної науково-практичної конференції юридичного факультету 19 лютого 2010 р. – Львів : Львів. держ. ун-т внутрішніх справ, 2010. – 168 с.

ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Тарас Вероніка,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Козич І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Хоча до КК України вносяться зміни й доповнення, незважаючи на це проблема використання в кримінальному законі оціночних понять, що надають правозастосовним суб'єктам відносної свободи при прийнятті рішень, не знайшла відповідного вирішення у чинному законодавстві. Оціночні поняття не роз'яснюються, не конкретизуються. Тому здається, що законодавець надає право тлумачити їх правозастосовним суб'єктам на власний розсуд. Застосування норм, у структурі яких є оціночні поняття, часто викликають труднощі при кваліфікації злочину в силу різних причин, таких як: різна правова підготовка, неоднакові професійні навички тощо. Забезпечити уніфіковане застосування таких приписів важко.

На основі висновків попередніх наукових розробок із цієї теми уточнено визначення оціночних понять та їх характерні ознаки.

Оціночні поняття – це певні характеристики соціальної значущості та суспільної небезпечності діяння, які конкретизуються в процесі застосування чи реалізації норми з урахуванням обставин справи та залежно від правосвідомості, правової культури суб'єкта оцінювання.

Отже, під оціночними поняттями потрібно розуміти певні ознаки складу злочину чи/або окремі характеристики таких ознак, зміст яких визначається не законом чи іншим НПА, а правосвідомістю особи, яка застосовує відповідну норму, виходячи із конкретних обставин справи та ступеня суспільної небезпечності злочинного діяння (дії чи бездіяльності).

Характерні риси оціночних понять:

- структура їхнього змісту є відкритою й незамкнутою;
- невизначеність їхнього обсягу;
- тільки оціночні поняття можуть регулювати суспільні відносини, соціальна значущість яких швидко змінюється;
- зміст оціночних понять встановлюється не правотворчим органом, а особами, що здійснюють практичне, прикладне застосування кримінально-правової норми (правозастосовувальними суб'єктами) на основі конкретних обставин справи;
- забезпечують можливість оцінити індивідуальну суспільну небезпеку;
- відображають відносини та факти, які мають однакоvu соціальну значущість, але формальні ознаки яких є різними в кожній конкретній ситуації;
- одні з них структурно належать до гіпотези або диспозиції відповідної норми-припису, інші ж до її санкції;
- як елементи змісту кримінально-правових норм усі вони є оціночними поняттями, однак не всі з них виконують функції ознак складу злочину;
- можуть мати різні варіанти соціальної значущості, які неможливо обмежити наперед встановленими формальними рамками.

Зокрема А.Огородник зазначає, що умовою застосування оціночних понять у конкретній кримінально-правовій ситуації є визначення достатніх та необхідних ознак кримінальної справи. Це може бути здійснено шляхом вказівки на конкретні факти об'єктивної дійсності, які заміщуються оціночними поняттями [1, с.117–120].

Застосування оціночних понять у Загальній частині кримінального права, хоч і вважається низкою вчених неможливим і неприйнятним, виступає вимушеною потребою, відмовитися від якої принципово неможливо.

В Особливій частині кримінального права оціночні поняття формулюються як “інші”, “інші тяжкі наслідки” тощо, що дозволяє певною мірою розкривати такі поняття. Зокрема перед словом “інші” у диспозитивній нормі розміщується певна конкретна ознака, у зіставленні з яким “інші” тлумачаться як близькі за характером та ступенем суспільної небезпеки елементи.

Науковці зосереджують увагу на тому, що зміст таких оціночних понять має конкретизуватися під час правозастосування з урахуванням конкретних матеріалів кримінальної справи. Наприклад, на думку А.В.Наумова, лише судовий прецедент може конкретизувати зміст оціночного поняття, що використовується законодавцем при побудові кримінально-правової норми [2, с.9].

Не слід радикально відмовлятися від використання оціночних понять, адже саме їх зміст може змінюватись без зміни закону. Звичайно, існують труднощі при кримінально-правовій кваліфікації злочинів, у диспозиції статей про які закріплені оціночні поняття. Саме наука кримінального права покликана розробляти певні правила застосування оціночних понять, межі таких понять. Велику роль відіграють Постанови Пленуму ВСУ, правозастосовна практика (незважаючи на те, що в нас немає судового прецеденту). Саме практика – насамперед слідчо-судова – визначає дійсний зміст кримінального закону в процесі інтерпретації існуючого тексту.

Тому потрібно видати роз'яснення в так званому “словниковому” варіанті оціночним поняттям, які хоч і повністю розтлумаченими не зможуть бути в силу об'єктивної закономірності індивідуального підходу до кожного вчиненого суспільно небезпечного діяння, але все-таки полегшать роботу суб'єктам оцінювання і зменшать кількість помилок на практиці.

1. Огородник А. Особливості конкретизації оціночних понять в системі складу злочину / А. Огородник // Право України. – 2001. – № 11.
2. Наумов А. В. Практика применения Уголовного кодекса Российской Федерации: комментарий судебной практики и доктринальное толкование / Наумов А. В. ; под ред. Г. М. Резника. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 1024 с.

ФОРМИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ АКЦІОНЕРІВ

Харишин Христина,
V курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Зеліско А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Серед правових механізмів, спрямованих на охорону й захист прав та інтересів учасників корпоративних правовідносин, привертає до себе увагу конструкція зловживання правом. Слід сказати, що правове розуміння цього поняття є доволі неоднозначним у теорії та практиці. Як правило, розкриття сутності цієї правової категорії зводиться до розуміння зловживання правом через призму цивільного або господарського права, хоча існування галузевої правової категорії неможливе без загальнотеоретичного підґрунтя [1, с.30].

Оскільки законодавство не формулює зміст цього поняття, а тільки характеризує його окремі прояви та види, то слід звертатись до правової доктрини. Одне з визначень зловживання суб'єктивним корпоративним правом пропонує І.Б.Саракун, яка розуміє його як поведінку учасника корпоративних відносин, наслідком якої є завдання шкоди іншим суб'єктам (суб'єкту) цих правовідносин [2, с.103]. Дещо ширше за змістом визначення пропонує І.А.Тимаєва [3]. Відповідно до її позиції, зловживання правом акціонера в корпоративних правовідносинах – це особливий вид негативної поведінки, при якому права акціонера (учасника), а також акціонерного товариства в особі його органів управління, надані законом, установчим документами товариства чи договором, реалізуються з метою, протилежною тій, для реалізації якої вони були надані. Така поведінка прямо не порушує чийхось прав, але посягає на права та інтереси інших осіб, які охороняються законом. Основна причина поширення зловживання корпоративними правами полягає в тому, що воно не тягне за собою обов'язкового настання негативних правових наслідків для осіб, дії яких можуть бути кваліфіковані судом як зловживання.

Щодо класифікації форм зловживання корпоративними правами акціонерів, то найповнішою вона є у працях І.А.Тимаєвої. Поділяє вона їх за суб'єктивним складом на зловживання зі сторони акціонерного товариства і зі сторони акціонерів. На нашу думку, це обґрунтована класифікація, адже з позицій аналізу акціонерного законодавства жодну зі сторін корпоративних правовідносин не можна визнати “слабкою” чи “сильною” в реалізації наданих їм прав. Спробу класифікації форм зловживання зробив Г.В.Алексєєв, який окремо виділяв зловживання суб'єктивними правами зі сторони акціонерів, зі сторони акціонерного товариства та зі сторони державних органів влади. Зловживання зі сторони акціонерів він поділяє на дії, що вчиняються в межах корпоративного шантажу (грінмейлу) та з метою встановлення контролю над товариством [4, с.134].

Враховуючи викладені позиції, до форм зловживання зі сторони акціонерів можуть бути віднесені: корпоративний шантаж (грінмейл), який визначається як сукупність юридичних і фактичних дій, в основі яких лежить зловживання правом в корпоративних правовідносинах, що здійснюються з метою отримання вигоди; рейдерство, а саме такий його вид як “біле” рейдерство, що проявля-

ється в юридичних та фактичних діях, в основі яких лежить зловживання правом у корпоративних правовідносинах, яке здійснюється з метою перехоплення контролю над товариством; зловживання правом на отримання інформації; зловживання правами під час скликання та проведення загальних зборів.

Якщо активним суб'єктом зловживання є саме товариством, то слід виділяти такі основні форми зловживання корпоративними правами: “розмивання” статутного капіталу і часток акціонерів; незаконна реструктуризація товариства чи фіктивне банкрутство; незаконний вивід активів товариства третім особам; зловживання правами акціонерів на отримання інформації про діяльність товариства та на участь в управлінні товариством, в тому числі і через участь в загальних зборах.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що зловживання правами акціонерів – це особливий вид негативної поведінки, при якому права акціонера (учасника), а також акціонерного товариства в особі його органів управління, надані законом, установчими документами товариства чи договором, реалізуються з метою протилежною тій, для реалізації якої вони були надані. Критеріями для визнання певних дій як зловживання правами акціонерів можуть виступати:

- неспіврозмірність дій, що вчиняються учасниками правовідносин при реалізації прав і законних інтересів і наслідків таких дій для інших учасників корпоративних правовідносин;

- використання наданих прав всупереч їх призначенню;

- вчинення дій (бездіяльності) особою з наміром завдати матеріальну шкоду іншій особі.

1. Вдовичен О. О. Законодавче закріплення категорії зловживання правом / О. О. Вдовичен // Адвокат. – 2009. – № 2. – С. 30–33.
2. Саракун І. Б. Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) господарських товариств (цивільно-правовий аспект) / І. Б. Саракун. – К. : НДІ приватного права і підприємництва АПрН України. – 2009. – 156 с.
3. Тимаева И. А. Злоупотребление правом в корпоративных отношениях: вопросы квалификации, способы гражданско-правовой защиты : [Электронный ресурс] дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право” / И. А. Тимаева. – Казань, 2007. – 185 с. – Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/174340.html>.
4. Алексеев Г. В. Корпоративные конфликты: причины их возникновения и способы преодоления / Г. В. Алексеев, А. Д. Бобрышев, Е. Н. Боханова. – М. : Едиториал, 2002. – 298 с.

СПЕЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ НА ОХОРОНУ ПРАЦІ ЖІНОК, ЯКІ ПОЄДНУЮТЬ РОБОТУ З МАТЕРИНСТВОМ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Шургот Ганна,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Кернякевич Ю.В.,
кандидат юридичних наук, викладач.

На сучасному етапі розвитку міжнародно-правового регулювання відносин у сфері праці продовжує приділятися значна увага забезпеченню реалізації спеціальних прав та гарантій прав жінок, які через свої фізіологічні, соціальні та інші особливості не можуть на рівних з іншими працівниками конкурувати на ринку праці та не мають однакових можливостей у реалізації загальних для всіх працівників прав і свобод.

Так, наприклад, за результатами досліджень, які опубліковані Європейською фундацією з покращення умов праці життя, жінки в країнах ЄС у середньому отримують зарплатні на 16% менше за виконання однієї тієї ж роботи, що і чоловіки.

На охорону праці жінок, їх трудових прав та інтересів спрямовані міжнародні трудові стандарти Міжнародної організації праці (далі – МОП). Загалом кількість Конвенцій МОП, які спеціально присвячені захисту прав жінок, що працюють, є відносно невеликою. Так, серед конвенцій МОП, що мають загальний характер можна виділити такі: №100 “Про рівну винагороду” (1951 р.), №122 “Про політику в галузі зайнятості” (1964 р.), №111 “Про дискримінацію в галузі праці та занять” (1958 р.), №171 “Про нічну працю” (1990р.), №175 “Про роботу на умовах неповного робочого часу” (1994 р.).

Однією з європейських країн, де найбільш чітко врегульовані питання трудових відносин, є Німеччина. Трудове законодавство цієї країни найбільше спрямоване на захист прав працівників – жінок. Жінка повинна повідомити своєму роботодавцеві як можна скоріше про вагітність, а роботодавець має право вимагати офіційного медичного підтвердження стану вагітності. Крім того, незалежно від того, чи був укладений трудовий договір, усі жінки мають право на оплату відпустки по догляду за дитиною. Відпустка у зв’язку з вагітністю та пологами надається вагітним жінкам за 6 тижнів до пологів, з гарантованими виплатами за наступні 8 тижнів. У разі народження двійні преміальні виплачуються за 12 тижнів.

Правове регулювання звільнення вагітних жінок у Німеччині здійснюється відповідно до закону “Про охорону материнства”. Так, згідно з параграфом 9 цього закону звільнення вагітних жінок та жінок у перші 4 місяці після народження дитини є недопустимим, якщо роботодавцю під час звільнення було відомо про вагітність чи народження дитини або було повідомлено про це протягом двох тижнів після оголошення про звільнення. Якщо жінка не дотрималася зазначених строків, вона може наполягати на визнанні звільнення недійсним, але лише в разі відсутності її вини в їх пропущенні [3].

Ще одна форма особливого захисту від звільнення передбачена у Федеральному Законі “Про допомогу по догляду за дитиною”. Так, відповідно до па-

раграфа 18 цього Закону мати та батько не можуть бути звільнені з роботи з моменту подання відповідної заяви. Відпустка по догляду за дитиною може тривати до 36 місяців, починаючи з народження дитини.

Цікавий досвід США щодо прав вагітних жінок, зокрема, працівниця буде знаходитись під особливим захистом трудового законодавства лише після того, як повідомить інформацію про вагітність роботодавцеві [2]. Разом з тим, у США взагалі до недавнього часу не існувало закону щодо права жінки на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами. Це питання вирішувалось сторонами лише в колективних договорах.

Прогресивним також є приклад Іспанії. У цілому трудові права жінок у цій країні захищаються дуже ефективно. Так, якщо роботодавець відмовить у прийнятті на роботу жінці, яка самостійно виховує дитину, а вона зможе довести, що відмова викликана саме наявністю малолітньої дитини, то покарання може бути дуже суворим: від штрафів у великих розмірах до ув'язнення [1, с.142].

Чинне трудове законодавство України в цілому відповідає міжнародним трудовим стандартам у сфері захисту прав жінок, які працюють. Пільги для вагітних жінок і жінок-матерів можна оцінити як досить високі. З питань регулювання праці жінок національне законодавство містить норми, які є більш сприятливими порівняно з міжнародними трудовими нормами і які забезпечують значно вищий рівень охорони праці жінок у порівнянні із законодавством зарубіжних країн.

1. Грекова М. М. Сучасні тенденції міжнародно-правового регулювання праці жінок / М. М. Грекова // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 139–145.
2. Киселев И. Я. Сравнительное трудовое право : учебник / И. Я. Киселев. – М. : ТК Велби; Проспект, 2005. – 360 с.
3. Права, обязанности и социальная защита трудовой деятельности в Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://meinland.ru/portal.php?mod=view&aid=8>.
4. Селивон Н. Ф. Гармонизация положений национального с нормами международного права и их применение на практике Конституционного Суда Украины / Н. Ф. Селивон // Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / [под общ. ред. Е. Б. Кубко, В. В. Цветикова]. – К. : Юринком Интер, 2003. – 528 с.

СУДОВА СИСТЕМА АВСТРІЇ

Яремко Лідія,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Кадук С.В.,
кандидат юридичних наук, викладач.

Основи сучасної системи права Австрії закладені у XVIII ст., у період імператриці Марії Терезії, коли, замість партикулярного права окремих областей, що входили в Австрійську імперію, і самостійної юрисдикції феодальних правителів, стало формуватися єдине законодавство і централізована система судів.

Республіка Австрія є федеративною державою, що складається з 9 провінцій і належить до романо-германської правової сім'ї.

Конституційними основами для організації й діяльності правосуддя в Австрії є Федеральний конституційний закон від 10 листопада 1920 р. зі змінами [2], закони Австрійської Федерації “Про систему судових органів”, “Про судовий устрій” від 27 листопада 1896 р. та Федеральний закон від 19 липня 1986 року “Про Верховну судову палату”. Як видно, теоретичне закріплення судової системи в Австрії було здійснене ще в 1-й чверті ХХ століття, тоді як в Україні лише на початку нашого століття. Зі вступом до Європейського Союзу Австрія перейняла правову систему ЄС.

Судова система Австрії привертає до себе увагу тим, що, перш за все, вона має кардинально іншу структуру, характеризується демократичністю й верховенством права. Згідно зі звітом, про проведені дослідження в галузі ефективності судової системи в країнах ЄС, проведені в 45 країнах в галузі судоустрою, встановлено, що, порівняно з іншими європейськими країнами, австрійська судова система працює швидко й економічно (особливо швидко приймаються рішення в галузі цивільно-процесуального права). Міжнародні порівняння в галузі судового ціноутворення показали, що австрійська судова система має соціально-прийнятні моделі ціноутворення. Витрати на судоустрій в Австрії в 1,5 раза менші, ніж, наприклад, у Нідерландах, у яких судова система вважається найефективнішою в Європейському Союзі.

Відповідно до Конституції країни, в Австрії є три вищі судові органи – Конституційний суд (*Verfassungsgerichtshof*), Адміністративний суд (*Verwaltungsgericht*) і Верховний суд Австрії (*Oberster Gerichtshof*), що разом складають Високий суд (*Hochstgericht*) [3, с.25].

Система судів загальної юрисдикції регламентується Законом “Про судову систему”. Вона складається з чотирьох інстанцій: окружні суди (*Bezirksgerichte*); суди федеральної землі (*Landesgerichte*); верховні суди земель (*Oberlandesgerichte*); Верховний суд (*Oberster Gerichtshof*) [3, с.26]. В Австрії є також спеціалізовані суди, що не входять у загальну систему. Такі як: третейські суди, суд у справах біженців (*Asylgerichtshof*), суд у справах картелів, арбітражні суди, суд із трудових спорів, патентний суд, суд у справах неповнолітніх. Австрійське судочинство, незважаючи на свою розгалуженість за юрисдикційним принципом, являє собою цілісну систему – суди тісно взаємодіють між собою.

Сьогодні в Україні відбувається судово-правова реформа, тому для нашої держави є надзвичайно важливим і доречним запозичити досвід наших іноземних колег, у т. ч. й Австрії, для побудови більш демократичних і незалежних судових органів. Звичайно, якщо порівнювати судові системи Австрії й України, то очевидно, що вони суттєво відрізняються, багато норм є кращими в судовій системі Австрії – незалежність Адміністративного суду, ретельна підготовка суддів, демократичні принципи діяльності судів. Проте деякі норми, на нашу думку, є кращі в Україні, а саме – чіткіша спеціалізація судів. Також в Україні необхідно запровадити первинну підготовку кандидатів на посаду суддів, основним акцентом якої має бути набуття професійних навичок у поєднанні із розвитком знань щодо тлумачення законодавства, етики та психології професії судді. Також вартим уваги є наявність суду у справах неповнолітніх в Австрійській Федерації. Беручи до уваги тенденцію до омолодження злочинів,

збільшення кількості злочинів, учинених неповнолітніми, актуальність наявності такого суду на території України зростає.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що кожна судова система, крім позитивних якостей, містить і ті, які потребують певного перегляду й покращення, глибоких досліджень й апробацій. Наприклад, **позитивним** є незалежність Адміністративного суду, проходження в цивільних і кримінальних справах мають цілком окремі системи, але дещо не зрозумілим і заплутаним є сам розгляд справ. До **негативних** якостей австрійської судової системи ми б віднесли певну обтяжливість і перенавантаження Конституційного суду. Згідно з Конституцією Австрії [2] статтю 138 передбачено такі повноваження Конституційного суду, як вирішення конфліктів: між судами і органами адміністративної влади, між Адміністративним судом й іншими судами, землями між собою, а також землями та Федерацією. Суд також розглядає справи про позбавлення депутата Європарламенту мандата за клопотанням (ст. 141). Розглядає всі майново-правові вимоги, пропоновані до Федерації, земель, районів, громад і союзів громад, які не підлягають ні вирішенню у звичайному судовому порядку, ні виконанню шляхом прийняття рішення органом управління (ст. 137). Якщо взяти Конституційний суд України, то він здійснює лише такі повноваження, як прийняття рішень щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів, відповідності Конституції України чинним міжнародним договорам, здійснює офіційне тлумачення законів України (глава 2, ст. 13) [1].

Австрійська судова система на цей час, як і інші системи, під впливом різних факторів продовжує розвиватися й покращуватися, та її можна брати як взірець серед інших судових систем.

1. Закон України “Про Конституційний суд України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>.
2. Конституція Австрійської Республіки [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Конституция_Австрии.
3. Пронин А. В. Судебная система Австрийской республики / А. В. Пронин // Российский юридический журнал. – 2012. – № 6. – С. 25–31.

ПЕДАГОГІКА

ОЛЬГА ВАСИЛІВНА ДУЧИМІНСЬКА (ІЗ МАЛОВІДОМИХ І НЕВІДОМИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТВОРІВ)

Бедрій Христина,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Нагачевська З.І.,
доктор педагогічних наук, професор.

Українська педагогіка багата на імена літераторів, які зробили помітний внесок у розвиток теорії та практики національної освіти. Зокрема “сіячем” знань серед мешканців нашого краю в першій третині ХХ ст. була Ольга-Олександра Дучимінська – народна вчителька, українська письменниця, літературний критик, етнограф, перекладач, дослідниця фольклорно-етнографічних і мистецьких пам’яток Гуцульщини та Бойківщини. Її життєпис і творча спадщина стали предметом наукових студій здебільшого дослідників-філологів, краєзнавців, зокрема П.Арсенича, Р.Горака, В.Пахомова, В.Смирнова.

Дучимінська Ольга-Олександра Василівна народилася 8 червня 1883 р. у с. Миколаєві Бібрського повіту (тепер Пустомитівський район на Львівщині) у сім’ї директора школи В.Решетилевича. Після смерті батька (1897 р.) О.-О.Дучимінська закінчує п’ять класів жіночої виділової (тобто неповної середньої) школи і вступає до навчального закладу Сестер-василіянок при Яворівському монастирі.

Педагогічну освіту О.-О.Дучимінська здобула у вчительській семінарії м. Перемишля (тепер Республіка Польща), і в 1902 р. приступила до роботи в народній школі с. Любель Жовківського повіту. Свої перші враження і хвилювання від самостійної вчительської діяльності О.-О.Дучимінська описала в автобіографічній повісті “Весняні дні”, рукопис якої був уперше надрукований лише через дев’яносто років Р.Гораком у збірці “Сумний Христос” [1, с.221].

У творі “Весняні дні” народна вчителька пише, що “кожна дитина повинна уміти все, а якщо не вміє – це провина вчителя”. Щоб такого не сталося, молода вчителька наполегливо працювала, багато часу проводила зі своїми учнями. Кожен урок розпочинала зі спільної молитви, приходила до школи задовго до початку занять, без перерви сиділа до четвертої-п’ятої години, з невстигаючими дітьми займалася окремо, сама укладала для них задачі [3, с.182].

Надзвичайно любила О.-О.Дучимінська і “доповнюючу науку”, тобто форму навчання для підлітків у Галичині, які не могли здобути середню освіту, працювала з дорослими неграмотними людьми, половина з яких були старшинами за неї. Вечори теж не приносили відпочинку, оскільки до неї приходили дівчата, яких вона вчила шити, читала вголос книги, розмовляла з ними на різні теми. Взимку в хаті господаря, де розташовувалася школа, О.-О.Дучимінська ознайомлювала дівчат з основами раціонального ведення домашнього господарства, проводила курси жіночого господарства і гігієни [3, с.204]. Влітку молодші діти відвідували засновану нею сільську сезонну захорону (тобто дитячий садок).

У 1930 р. О.-О.Дучимінська змушена була залишити педагогічну працю. Проте захоплення наукою, громадською діяльністю змусило її активно працювати в інших сферах. Досліджуючи діяльність Н.Кобринської, вона виклала результати цієї праці у брошурі “Наталія Кобринська як феміністка” (1934 р.); їй також належать літературознавчі статті про Н.Кобринську (“Жіночий рух в Україні”, “Тернистим шляхом”, “Борець за долю жінок”), які друкувалися в періодичних виданнях Варшави в 1967–1970 рр.

Після приєднання Галичини до УРСР О.-О.Дучимінська зосередилася на науково-етнографічній діяльності, працюючи науковим співробітником Львівського музею етнографії та художнього промислу. Дбаючи про кожен безцінний екземпляр, вона прала, латала, чистила сорочки та кожухи, кептарі, сардаки, навчала скерованих зі сходу спеціалістів відрізняти гердан від силянки, писанку від крашанки. Неодноразово ховала експонати музею, рятуючи їх від знищення та вивезення. Щоб зашкодити цій її діяльності, тодішнє керівництво музею часто відряджало О.-О.Дучимінську в довгі наукові експедиції. Проте зібраними матеріалами так і не скористалася, оскільки їх використали інші, навіть не згадавши у своїх публікаціях її прізвища [2, с.226].

Активна життєва та громадська позиція народної вчительки була не до вподоби новій владі. 24 жовтня 1949 р., день смерті Я.Галана, став для народної вчительки трагічно пам’ятним. Її було заарештовано без жодних підстав, як і сотні інших галичан. Вина полягала лише в тому, що Ольга Василівна була знайома з родиною одного з можливих співучасників злочину. У тюрмі вона провела 8 років 11 місяців 23 дні.

І з 1977 р. О.-О.Дучимінська мешкала в Івано-Франківську в Мирослави Антонович, з якою разом відбувала ув’язнення. Померла О.-О.Дучимінська 24 вересня 1988 р. Хоронили її всією патріотичною громадою на найбільшому міському цвинтарі Івано-Франківська [3, с.222–234].

Аналіз життєпису, педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності О.-О.Дучимінської дає змогу констатувати, що вона від природи була наділена великим даром учителя-просвітителя не лише дітей, а й дорослих. Її трактування обов’язків учителя було значно ширшим, ніж цього вимагала сучасна їй педагогічна праця. І сьогодні не можна не погодитися з її твердженням про те, що вчителі “завжди і всюди являлися апостолами. Бо й справді, хто мав виховати народ, як не ми! Ми – сільські інтелігенти...” [3, с.194].

1. Горак Р. Листи болю і мужності : [Листи О. Дучимінської до І. Блажкевич] / Р. Горак // Дзвін. – 1997. – № 4. – С. 99–101.
2. Горак Р. Хресна дорога О. Дучимінської / Р. Горак. – Л., 1992. – С. 219–234.
3. Дучимінська О.-О. Сумний Христос / О.-О. Дучимінська ; упоряд. Р. Горак. – Л., 1992. – С. 152–218.

ІНСЦЕНУВАННЯ ПІСЕНЬ НА УРОЦІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Біланчук Світлана,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Виховання творчої особистості є однією з найактуальніших проблем сучасної загальноосвітньої школи. Однак, як свідчить практика, багато дітей через невпевненість у собі, закомплексованість відчують труднощі в прояві своєї творчої індивідуальності. Подолати психологічні бар'єри допоможе виконання творчих завдань різного типу, які можна вводити на кожному уроці, і насамперед на уроці музичного мистецтва. Серед них особливе місце займає інсценування пісень, яке не тільки сприяє формуванню музичних здібностей, зокрема ритмічного відчуття, музично-слухових уявлень, а й впливає на розвиток уяви, оригінального й асоціативного мислення, художнього сприймання.

Навчальною програмою для 4-річної школи передбачене інсценування пісень, виконання музично-ритмічних рухів, спрямованих на пластичне вираження особливостей музики [1, с.52]. До програми включено багато творів, зручних для інсценування та створення танцювальних композицій. Найлегшими для інсценування є українські народні, зокрема календарно-обрядові пісні, які супроводжують трудову діяльність. Під час виконання таких пісень можна імітувати відповідні дії, про які йдеться в тексті (“сіяти просо”, “збирати врожай” тощо).

Урізноманітнить урок і гра “Актори і критики”. При цьому потрібно поділити клас на дві групи – “акторів” і “критиків”, відповідно перші співають пісню, інсценуючи її, а інші оцінюють якість виконання. Доречним буде поміняти групи, актори стають критиками, а критики акторами. Таким чином активізується виконавсько-творча діяльність, розвивається навичка спостереження, аналізу, узагальнення, діти вчаться уважно слухати і порівнювати. Можна запропонувати учням обміняти порадами щодо точності театрального відтворення музичних образів пісень. За допомогою цього методу учні мають можливість “подивитись на себе збоку” [2, с.34].

Важливим етапом в інсценуванні пісень є створення більш складних композицій за допомогою вчителя, де використовуються різні танцювальні рухи, такі як “пружинки”, “голубці”, “балансе” тощо (вчителі можуть ознайомитися з рухами танців, користуючись посібниками для художніх керівників самодіяльних хореографічних колективів). Завдяки введенню танцювальних рухів в інсценування пісень учні мають можливість ознайомитися з основними рухами різних танців (гопак, вальс, полонез, полька), вони зможуть зрозуміти, чому та чи інша танцювальна музика має певний характер, адже це залежить від танцювальних рухів.

Музика і хореографія – це два види мистецтва, які дуже тісно взаємопов'язані між собою, тому їх поєднання є доцільним на уроці музичного мистецтва, та й молодші школярі мають велику потребу в рухах. Елементи хореографії можна використовувати в різних видах музичної діяльності: і у вокально-хо-

ровій роботі, і в процесі вивчення музичної грамоти, і під час виконання музично-творчих завдань.

Елементами хореографії іноді доповнюють і процес слухання музики. Учням початкових класів часто дуже важко визначити характер музичного твору, вони відчують його інтуїтивно, але не можуть висловитися. Тому можна запропонувати їм самотійно скласти таночок під цю композицію. За допомогою танцювальних рухів учні краще відчують темп музики і зможуть правильно охарактеризувати її [3, с.49].

Учителеві необхідно так організувати роботу учня, щоб її результати викликали в нього позитивні емоції. Цьому сприятиме і виконання домашніх творчих завдань, наприклад, створення власних інсценівок самотійно дібраних пісень, виготовлення разом з батьками невеликих декорацій до них, масок, костюмів персонажів, а потім на уроці показати своєрідний концерт-змагання на визначення кращої театралізованої постановки. Це збудить в учнів бажання бути кращими, розвиватиме креативне мислення, уяву.

Однак необхідно підкреслити, що вчитель не повинен розглядати інсценування музичних творів як альтернативу іншим видам діяльності на уроці музичного мистецтва. Для цього потрібно чітко визначати місце інсценівок у структурі уроку, їх мету і завдання.

На нашу думку, такий вид роботи має спрямовуватися на заохочення учнів до вільного вираження своїх почуттів та уявлень у співі й театральній грі, спонукати до створення власних композицій, залучення до колективних виступів. Педагогові необхідно допомогти дітям розкрити свій творчий потенціал, відчути радість творчості.

Слід зазначити, що тільки після інтенсивного оволодіння знаннями про музику, музично-виконавськими вміннями й навичками дитина зможе самотійно створити цікаву й оригінальну інсценівку до пісні [4, с.51]. Тому важливим є не тільки навчити дітей доводити до досконалості будь-яку репродуктивну діяльність, тобто красиво відтворювати те, що задумано вчителем, а й створювати самотійно нові, цікаві, оригінальні інсценівки.

1. Щолокова О. Навчальна програма для 4-річної школи / О. Щолокова // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 49–53.
2. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики / Т. Дорошенко // Початкова школа. – 2001. – № 4. – С. 34–37.
3. Печерська Е. Елементи хореографії на уроках музики / Е. Печерська // Початкова школа. – 2001. – № 12. – С. 48–49.
4. Тушева В. Творчі завдання на уроках музики / В. Тушева // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 51–52.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ НА ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

Бордуляк Юлія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Лемко Г.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

На сучасному етапі розвитку України значно зростають наукова та практична значущість формування позитивно спрямованої поведінки молоді засобами соціальної реклами й визначення необхідних соціально-педагогічних умов, які б забезпечували ефективність впливу соціальної реклами на молодь. Реклама виконує роль механізму переконання й створення громадської думки і впливає на цінності та спосіб життя людини.

Сьогодні існує безліч класифікацій реклами на основі різних параметрів: функції, місця її розміщення, мети, аудиторії, особливостей продукту, що пропонує реклама і т. д. Ці класифікації дозволяють визначити основні типи реклами: комерційна, політична та соціальна. Багато науковців вважають, що саме соціальна реклама виступає найефективнішим соціально-педагогічним фактором і здійснює позитивний соціалізуючий вплив у процесі розвитку та становлення особистості.

Відповідно до закону України “Про рекламу” [18] поняття “соціальна реклама” визначається як інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку.

Сьогодні у світовій науковій спільноті існують різні думки щодо розробки змісту соціальної реклами з метою її ефективного впливу на емоційно-чутливу сферу людини та формування в неї бажаної поведінкової реакції.

Варто відзначити, що соціальна реклама як засіб профілактики за загальними принципами впливу на особистість спрямована на:

- формування в цільовій аудиторії значенневої орієнтації й установок здорового способу життя, тобто таких, за яких адиктивні речовини не є цінностями;
- руйнування або зміну соціальних установок (спонтанних аттитюдів) на споживання адиктивних речовин.

На думку вчених, будь-яка соціальна реклама звертається до загальнолюдських мотивів, які можна умовно поділити на три групи: 1) емоційні мотиви; 2) моральні мотиви; 3) соціальні мотиви.

В.Кравченко [30] відносить до емоційних мотивів, які використовуються в соціальній рекламі, мотиви страху, значимості й самореалізації, свободи, відкриттів, патріотизму, любові та кохання, радощів. Розглянемо детальніше, у чому полягає зміст зазначених нами емоційних мотивів, а саме:

- мотив страху. До цього мотиву звертається різноманітна антиреклама (боротьба з палінням, СНІДом і т. д.), адже страх є сильним мотиваційним фактором, який впливає на поведінку, стимулює до діяльності або стримує від негативних дій;

- мотив значимості й самореалізації ґрунтується на природному бажанні будь-якої людини отримати визнання у своєму оточенні, підвищити свій соціальний статус, створити певний позитивний імідж і т. д. (яскравий приклад – соціальна реклама, направлена на профілактику тютюнокуріння: “Я досягну успіху без куріння”);

- мотив свободи визначається прагненням людини до незалежності, до захисту своєї самостійності в різноманітних сферах життя;

- мотив відкриттів використовує такі якості людини, як прагнення до пізнання (цікавість) і любов до усього нового;

- мотив любові та кохання в соціальній рекламі звернутий до потреби людини бути коханою і зрозумілою близькими людьми.

Існуючі в сучасній практиці мотиви дають підстави стверджувати, що від їх адекватного використання в соціальній рекламі великою мірою залежить її здатність впливати на цінності та поведінкові установки особистості.

Встановлено, що людина не прагне запам'ятати інформаційний матеріал, що викликає негативні емоції. Якщо реклама викликає почуття бридливості, страху, тривоги, це гальмує збут товару, і навпаки, якщо рекламований товар дозволяє позбавитися від таких неприємних емоцій, то він починає користатися попитом. Проте сьогодні використання почуття страху в соціальній рекламі обмежене Міжнародним кодексом рекламної практики.

Нині в Україні найбільше соціальної реклами виготовляється на замовлення Державної соціальної служби для дітей, сім'ї та молоді (ДСССДМ). Соціальна реклама використовується центрами СССДМ для інформування населення в навчальних закладах, оздоровчих таборах, місцях масового відпочинку дітей, молоді, під час проведення широкомасштабних соціально-профілактичних акцій, індивідуальної та групової роботи з різними категоріями дітей, сімей і молоді з метою поінформувати, дати знання, вплинути на поведінку молоді.

Соціальна реклама може не тільки формувати потреби, інтереси, мотиви, установки, що регулюють поведінку індивіда, але й змінювати соціальну поведінку індивідів і соціальних груп. Таким чином, можна узагальнити, що соціальна реклама має виконувати інформативну, застерігаючу, виховну, стимулюючу, формуючу та розвиваючу функції. Відповідно до цього вона повинна нести різне смислове навантаження, розташовуватися на різних носіях, мати різне оформлення, але обов'язково бути адресною та конкретною.

Для збільшення ефективності впливу соціальної реклами на поведінку молоді слід використовувати її в комплексі з іншими заходами соціальної спрямованості й комунікативно-інформаційними засобами, тобто в умовах соціальної рекламно-інформаційної кампанії.

1. Закон України “Про рекламу” від 23.02.2006, № 3480-IV.
2. Кравченко В. Значение социальной рекламы [Електронний ресурс] / В. Кравченко. – Режим доступу : <http://www.socreklama.ru/sr_article.php?arti_id=28>.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Влолщакевич Наталія,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Бай І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Класифікація форм організації навчання здійснюється за різними ознаками: дидактичними цілями, кількістю учнів, місцем проведення навчання, тривалістю навчальних занять. Основною формою є урок, структура якого охоплює послідовність відповідних етапів. До загальних форм організації навчання належать урочна й позаурочна, у кожній з яких використовують фронтальну, групову та індивідуальну форми організації навчальної роботи. Критерієм такого поділу є не кількість учнів, а характер зв'язків між ними в процесі пізнавальної діяльності.

Реалізація мети та завдань уроку залежить від форми навчально-пізнавальної діяльності. В арсеналі досвідчених педагогів-практиків є значна кількість форм організації навчально-пізнавальної діяльності, які визначають як зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя й учнів, що здійснюється у встановленому порядку і режимі, а саме: фронтальна форма, за характером сумісно-індивідуальна (передбачає, що всі учні працюють в одному темпі за однаковим завданням); парна (організація навчально-пізнавальної діяльності за парами, які мають певну основу, навчальні, індивідуальні можливості учнів); групова (склад учнів поділяється на групи, бригади, ланки, кожна група має своє завдання, завдання рівноцінні за змістом та складністю); кооперовано-групова, колективна (клас поділяється на групи для виконання кожною з них частини загального завдання); диференційовано-групова (передбачає організацію роботи груп учнів з різними можливостями, за різними завданнями, що відповідають визначеним можливостям); ланкова (передбачає організацію навчальної діяльності постійних груп учнів, за характером – послідовно-взаємодіюча); бригадна (передбачає організацію навчальної діяльності спеціально сформованих тимчасових груп учнів, за характером – сумісно-взаємодіюча); індивідуальна (самостійна робота кожного учня за особистим завданням і за самостійно обраним темпом, які залежать від навчальних можливостей і психічних особливостей); індивідуально-групова (передбачає включення окремих учнів в роботу над оригінальними завданнями при виконанні основним складом класу загального завдання) [1, с.23].

Педагогічна майстерність учителя полягає в усвідомленні цілей навчального процесу, чіткому визначенні завдань конкретного етапу навчання, конкретного уроку та їх реалізації, доцільному підборі методів та форм навчання. Під час організації практичної діяльності учнів доцільно використовувати основний дидактичний принцип – принцип наочності навчання. Педагогічний малюнок – показ вчителем самого процесу виконання малюнка будь-якою технікою, пояснення того чи іншого прийому роботи, конструктивної побудови

предмета тощо. Виконується педагогічний малюнок крейдою на дошці або на великих аркушах паперу фломастером, маркером, аквареллю, гуашшю тощо.

Окрім гри, як основного методу організації навчально-виховної діяльності учнів першого класу, використовують ще такі методи роботи з дітьми: інформаційно-рецептивний (пояснювально-ілюстративний); репродуктивний (відтворюючий); проблемного викладу; евристичний (частково-пошуковий); дослідницький.

Інформаційно-рецептивний (пояснювально-ілюстративний) метод спрямований на організацію сприймання інформації. Це може бути пред'явлення в готовому вигляді об'єкта, що вивчається (або його зображення чи кінофільм); учитель може сам побудувати розповідь. Його завдання – організувати сприйняття. Діяльність учня при цьому полягає в сприйманні, усвідомленні й запам'ятовуванні об'єкту одержаної інформації в готовому вигляді. Для формування, відпрацювання вмінь та навичок застосовують репродуктивний метод навчання. Сутність його полягає в тому, що вчитель конструє, відбирає завдання, при виконанні яких учні відпрацьовують способи застосування знань. Це може бути пред'явлення одного і того ж завдання, або пред'явлення варіативних завдань, схожих зі зразком. При цьому відпрацьовуються способи практичної та інтелектуальної діяльності – з одного боку, з другого – загальні, міжпредметні знання (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація, складання плану, конспекту тощо), предметно-специфічні. Цілі, що досягаються репродуктивним методом, – це закріплення, зміцнення знань та умінь, тобто засвоєння способів діяльності, вже відомих раніше.

При проблемному викладанні вчитель формулює проблему і сам розкриває протиріччя та їх вирішення. Учні слідкують за ходом думок, міркувань учителя, перевіряють ступінь їх логіки та переконливості. В учнів можуть виникати сумніви, питання, які вони можуть поставити. В окремих випадках вирішення проблемних ситуацій та проблемних задач можливе самими учнями чи під керівництвом учителя.

Сутність дослідницького методу полягає в тому, що вчитель конструє методичну систему проблем та проблемних задач, адаптує її до конкретної ситуації навчального процесу, пред'являє учням, тим самим управляє їх навчальною діяльністю, а учні, вирішуючи проблеми, забезпечують зрушення в структурі та рівні розумової діяльності, поступово опановуючи процедуру творчості, до того ж засвоюють і методи пізнання.

Сутність евристичного методу полягає в тому, що “під керівництвом вчителя учень не вирішує цілісні проблемні задачі, а виконує тільки окремі кроки, частини процесу вирішення” [1, с.21]. Тому цей метод одержав назву частково-пошукового. Формами такого методу можуть бути: повідомлення вчителем фактів при самостійно зроблених висновках учнями; вчитель поділяє важке завдання на частини, вирішивши які, учень повертається до заданого; евристична бесіда тощо. Цей метод допомагає поступово навчатися творчому мисленню.

У практичній діяльності вчителем використовуються методи навчання відповідно до встановлених цілей і завдань уроку. Для розвитку творчих здібностей учнів більш продуктивними є проблемні методи навчання, які ґрунтуються на

проблемних ситуаціях, протиріччях і вимагають пошуку та прийняття нових рішень. При такій організації діяльності вчителю на уроці належить роль помічника у визначенні проблеми, її переводу в проблемні задачі та їх вирішення учнями.

Розглянувши особливості уроків образотворчого мистецтва, їх типи та організацію, ми можемо стверджувати, що вплив на особистість дитини різних видів образотворчості незаперечний, уроки динамічно-емоційні, методи викладання різноманітні і використовуються залежно від мети та завдань уроку, теми.

1. Полякова Г. А. Образотворче мистецтво, 1–7 класи. Теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва : навч.-метод. посіб. для вчителів / Г. А. Полякова. – Х. : Скорпіон, 2001. – 160 с.
2. Москаленко П. Г. Навчання як педагогічна система : навч. посіб. / П. Г. Москаленко. – Тернопіль : ТДП, 1995. – 119 с.

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ХАРАКТЕР АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ (НА ПРИКЛАДІ МОЛОДІЖНОЇ СПІЛЬНОТИ “АНІМАТОРИ ВІО”)

Гамаюнова Лідія,
V курс (магістр), Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Сабат Н.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогодні в Україні активно розвивається анімаційний напрям діяльності волонтерів. Термін “*аніматор*” походить від латинського слова *anima*, що означає “душа”. Іншими словами, той, хто вселяє душу. Термін “аніматор” характеризує інноваційну специфіку роботи волонтера у сфері дозвілля.

Окремі аспекти діяльності волонтерів розкриті в працях вітчизняних науковців. Так, у роботах І.Зверевої, Г.Лактіонової, Ю.Поліщука, С.Савченка, С.Харченка обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю. Вітчизняні науковці З.Бондаренко, О.Карпенко, Л.Мищик, В.Поліщук розглядають волонтерство як фактор професійного становлення майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників. Однак християнський характер волонтерської діяльності розкритий епізодично. Водночас сьогодні спостерігаємо повернення до християнських цінностей у багатьох галузях суспільного життя, активізацію християнських спільнот у соціальній діяльності. Так, активну роботу проводять волонтери-аніматори молодіжної християнської спільноти, що діє при церкві св. Володимира і Ольги у Львові (далі – аніматори ВіО). При цьому храмі спільноту аніматорів започаткували отці салезіяни у 2000 році. Салезіянські аніматори мають свою особливість, так як їхня діяльність пов’язана з Салезіянським Згромадженням, яке займається вихованням і працею з дітьми та молоддю. Це Згромадження Католицької Церкви заснував св. Іван Боско (Дон Боско), італійський священик, у 1859 році в м. Турин (Італія) [3, с.8].

Салезіянське товариство св. Івана Боско – одне з найбільших чернечих згромаджень католицької церкви, до якого належать близько 17 000 отців і братів, які працюють у 130 країнах світу [1]. Своїм головним завданням салезіяни вважають усебічний розвиток молодої людини на основі християнських цінностей і за допомогою славнозвісної “запобіжної системи” виховання о. Івана Боско, яка полягає в тому, щоби запобігти помилкам і гріхам дітей, створюючи добрий родинний дух і захоплюючи їхню увагу цікавими заняттями [2, с.15].

Метою діяльності молодіжної християнської спільноти є виховання активної молоді, добрих християн шляхом пропагування й поширення християнських цінностей і моралі.

Основними *обов'язками* молодіжної християнської спільноти є розробка системи навчання; підбір викладачів, а також оптимальних програм і тренінгів; проведення та оцінювання навчання.

Завданнями волонтерів-аніматорів є виховання в молоді поваги до загальнолюдських і духовних цінностей; пропаганда здорового способу життя; поширення салезіянської “запобіжної системи” отця І.Боско.

Основними засобами реалізації вищеназваних завдань служать курси, тренінги, майстер-класи.

Основні *форми діяльності* аніматорів ВіО: організація та проведення лекцій, практичних занять, тренінгів, вишколів; свят; духовно-освітніх таборів; реколекцій та днів духовної віднови.

Аніматори допомагають салезіянам у праці з дітьми та молоддю. Кожного літа аніматори готують табір “Веселі канікули”: діти проводять свій вільний час у здоровому, веселому товаристві, а, найголовніше, виховуються на християнських засадах. 30 березня цього року у храмі св. Володимира та Ольги Комісія у справах молоді Львівської Архиепархії УГКЦ провела всеукраїнський тренінг-практикум “Парафіяльний денний табір 2013”. Основна мета заходу – дати спільні навички з проведення дитячих таборів улітку 2013 року для представників молодіжних спільнот, освітніх закладів та священників.

Упродовж навчального року з допомогою аніматорів при церкві діє “Ораторія” імені св. Лаури Вікунї, куди приходять діти віком 6–13 років. *Ораторія* (від лат. *oratorium* – місце молитви) – місце, де діти й молодь мають можливість весело і по-християнськи провести свій вільний час, навчитися чогось нового, зустрітися з друзями, перебуваючи в єдності з Богом.

Аніматори повинні пройти чотирирічні курси (так звані 4 етапи), які проводяться старшими наставниками, що вже пройшли вишкіл. Крім цього, за участі отців або семінаристів серед аніматорів проводяться РЕЗУМИ (релігійні зустрічі молоді). Усе це є необхідним для того, щоби краще зрозуміти психологію дітей та вміти знайти до них підхід [4].

Отже, аніматори ВіО – це молоді хлопці та дівчата, які добровільно хочуть нести справжню радість життя всім молодшим друзям і ровесникам. Вони присвячують свій вільний час для інших, організовуючи ігри, вечори та інші заходи, що базуються на здоровій християнській етиці.

1. Аніматори ВіО. Цікаві факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.animatorvio.org>.
2. Пістелатто О. Салезіянський Дух: ідентичність салезіянського вихователя / Оноріно Пістелатто ; пер. з італ. Є. Небесняк. – Львів : Дон Боско, 2007. – 72 с.
3. Рудницька М. Св. Іван Боско. Педагог молоді: виховна “запобіжна система” оо. Салезіян / Мілена Рудницька. – Львів : Дон Боско, 2007. – 72 с.
4. Спільнота аніматорів, “Ораторія” та “Веселі канікули” [Електронний ресурс] // Українська греко-католицька церква. Храм св. Володимира і Ольги. – Режим доступу : <http://viochurch.lviv.ua/index/animatori/0-24>.

ФОРМУВАННЯ РОДИННО-ПОБУТОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дмитрів Зоряна,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Борин Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Як відомо, родина – один з найдавніших і найцінніших винаходів цивілізації і до сьогодні залишається осередком збереження та передачі родинних традицій крізь покоління. Без родини не існують народи. Родина – це рід, покоління людей зі спільними інтересами, спільною діяльністю, де всі шанують і допомагають одне одному; це школа формування родинно-побутової компетенції дитини. Родинне виховання – перша природна і постійно діюча ланка виховання.

Родина є унікальним соціокультурним феноменом суспільства та предметом дослідження багатьох наукових галузей, зокрема й педагогіки. Проблему формування родинно-побутової компетенції у дітей дошкільного віку досліджували багато вчених, зокрема В.О.Сухомлинський, К.Д.Ушинський, С.Русова, М.Г.Стельмахович, М.В.Калуська, Н.В.Лисенко та інші відомі педагоги.

Компетентність – це здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, уміння, навички, розуміння, цінності та інші особистісні якості, а компетенція є її частинкою [4]. У Базовому компоненті дошкільної освіти йдеться про те, що дошкільники повинні знати, що родина об’єднує всіх родичів матері та батька. Підтримувати родинні зв’язки, виявляти інтерес до спільних родинних справ, зустрічей, свят, фото- та фільмотек тощо. Брати участь у складанні історії роду, родовідного дерева. Відчувати себе повноцінним членом родини. Прагнути бути в присутності рідних “самим собою”, розраховувати на розуміння і захист. Помічати зовнішню та внутрішню схожість і несхожість із рідними. Прагнути діяти так, щоб не засмутити близьких, викликати в них почуття задоволення. Виявляти чуйність та уважність; стримувати свої бажання, якщо вони заважають рідним, прагнути бути причетним до спільних турбот і проблем родини. Бути обізнаними з нормами і правилами сімейного й родинного співжиття, здатними їх дотримуватися, вміти підтримувати доброзичливі, дружні, довірливі стосунки в родинному колі, виявляти турботу й любов до рідних і близьких членів родини.

У програмі “Я у Світі” формуванню родинно-побутової компетенції дітей старшого дошкільного віку приділяється увага в усіх чотирьох лініях розвитку: “Природа”, “Культура”, “Люди”, “Я Сам” та в методичних аспектах базової програми [1].

Сучасний стан виховання дітей у сім’ї потребує організації просвітницької діяльності з родиною, оскільки рідним надзвичайно складно зрозуміти науковий виклад змісту програми та зорієнтуватися в ньому. Для цього варто проводити з родинами вихованців такі форми роботи: батьківські збори (на родинно-побутову тематику); індивідуальні та колективні консультації; бесіди; родинні свята, розваги тощо.

У процесі такої роботи педагог краще пізнає кожну родину і складає для себе орієнтовну модель індивідуальної роботи з ними та їхніми дітьми. Зміст цієї роботи полягає у: вивченні родинних зв’язків, традицій; налагодженні міжособистісних стосунків у родині; вдосконаленні виховної функції родини та функції первинної соціалізації дитини; залученні родини до активного соціального життя.

Основними завданнями формування родинно-побутової компетенції дітей старшого дошкільного віку є: формування знань про рід, родину, сім’ю, народ, державу; формування моральних цінностей з позиціями добра, справедливості, гідності, правди, честі, людяності; формування знань, умінь і навичок ведення здорового способу життя; формування знань та залучення дітей до активної участі в народних звичаях, обрядах, традиціях та родинних святах; виховання національної свідомості та самосвідомості; турбота про те, щоб кожна дитина всебічно розвивалася, володіла рідною мовою, знаннями про довкілля (природу, рідний край тощо); створення сприятливої трудової атмосфери в родині; створення сприятливих умов вдома та у ДНЗ для формування родинно-побутової компетенції дошкільника; тісна співпраця родини та ДНЗ щодо формування майбутньої особистості.

Дуже важливим є узгодження позицій та очікувань батьків і педагогів, налаштування на особистісне та професійне самовдосконалення для покращення результатів. Для цього педагогу необхідно: з’ясувати вплив родини на формування родинно-побутової компетенції дітей старшого дошкільного віку; ознайомити членів родини з ефективними методами і прийомами формування та розвитку дітей за межами ДНЗ; допомагати батькам у виборі тематик бесід з дітьми; заохочувати до спільного перегляду й прослуховування радіо- і телепередач пізнавального напрямку, обговорювати побачене й почуте в родинному колі; спільно з дітьми складати усні й письмові листи, листівки для близьких родичів і друзів; за можливості спільно організувати дні народження, родинні свята, календарно-обрядові свята; надати родинам методичну допомогу; переорієнтувати батьків із дорослої на дитячу модель буття дитини в сім’ї тощо.

Отже, родина покликана створити сприятливі умови для розвитку дитини у всіх сферах життєдіяльності, формувати в них компетенцію і насамперед у родинно-побутову, а педагог повинен допомогти родині дитини зрозуміти значущість цієї проблеми, враховуючи сучасні тенденції розвитку стосунків між рідними, ціннісні орієнтири, особливості впливу батьків на становлення особистості дитини.

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко ; Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Калуська Л. В. Родинне сонце коло : Методичний poradник для роботи з батьками / Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 140 с.
3. Лисенко Н. Етнопедагогіка в сучасному дитсадку / Н. Лисенко // Дошкільне виховання. – 2013. – № 2. – С. 20–24.
4. Методичні рекомендації до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” / наук. кер. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2009. – 108 с.
5. Родинне виховання: сучасні підходи / упоряд.: Т. Вороніна, О. Мельник. – К. : Шк. світ, 2010. – 112 с.

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ХІМІЇ

Загірняк Мар'яна,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Максимович О.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

На попередніх етапах розвитку суспільства інтенсивність негативного впливу на природу не перевищувала її можливостей до самовідтворення й екологічні проблеми не поставали з такою гостротою. Тривалий час вважали, що природна комора ресурсів невичерпна, їх можна необмежено споживати для задоволення потреб. Наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст. чисельність населення почала катастрофічно зростати, а природні ресурси, які природа накопичувала мільйони й мільярди років, почали стрімкими темпами вичерпуватись. НТП сприяв розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту, але і зумовив появу великої кількості шкідливих речовин, побутових і виробничих відходів, що суттєво забруднюють і руйнують довкілля, викликають незворотні зміни в біосфері Землі. Сучасна людина розширює кількість предметів постійного користування, зокрема, виробництва лікарських препаратів, косметичних засобів, добрив, фарб, харчових добавок, палива тощо. У результаті інтенсифікації технологічних процесів, їх недосконалість зростає забруднення навколишнього середовища, різко збільшується “хімічне” навантаження на біосферу.

Людство усвідомило кризисність ситуації. Вирішення екологічних проблем можливе на основі принципової зміни пануючої технократичної й антропоцентричної парадигми екологічної культури на природоцентричну, бо гострота екологічної ситуації не тільки не знижується, а й постійно зростає.

Актуальність теми зумовлена недосконалістю сучасної системи екологічного виховання як за змістом, так і за формою та необхідністю її реорганізації на основі теоретично-педагогічного осмислення проблеми, потребою формування екологічно вихованої особистості на основі її включеності у “світ природи”. Екологічна освіта спрямована на отримання знань про взаємозв'язок природи і суспільства та усвідомлення значення природи для суспільства в цілому і кожної людини: зокрема, розуміння природи як першооснови існування люди-

ни, а людини як частки природи; виховати свідоме добре ставлення до неї, почуття відповідальності за навколишнє середовище як національну й загальнолюдську цінність; розвивати творчу активність щодо охорони та перетворення довкілля, виховувати любов до рідної природи.

На роль і місце природи в процесі виховання вказували провідні педагоги: Я.Коменський, Ж.Руссо, Г.Песталоцці, Ф.Гумбольд, К.Ушинський. Екологічним вихованням учнів у процесі вивчення хімії займалися Х.Асадов, А.Добряков, М.Єфремов, Е.Ібрагімов, І.Носкова, В.Чернов та інші вчені. О.Герд, Д.Михайлов, А.Ободовський, А.Павлов, Б.Райков, К.Сент-Ілер пов'язували екологічну освіту переважно із здобуттям знань з екології, біології, хімії та географії.

Зміст екологічної освіти повинен бути спрямований на формування особистості з екологічною світоглядною установкою і виконання практичних дій щодо захисту власного здоров'я й довкілля.

Головним завданням учителя хімії є підвести учнів до правильної оцінки екологічного становища, розуміння необхідності бережливого й економного ставлення до ресурсів природи, висвітлити як негативні наслідки втручання людини в природне середовище, так і можливі шляхи оптимізації антропогенного впливу на нього. З перших уроків хімії необхідно привертати увагу учнів до подвійного характеру хімії, користі та шкоди, які приносять хімічні відкриття. Навчальну діяльність учнів надзвичайно стимулюють дискусії, бо сприяють виявленню особистого ставлення учнів до проблеми, вивченню реальних місцевих екологічних умов. Доцільно відведені 3–5 хв для інформації про наслідки дій людини, змушує замислитися над проблемою. Для прикладу, розглядається ситуація: один із шляхів захисту довкілля є очищення стічних вод на промислових підприємствах. Якщо ви директор заводу і маєте у своєму розпорядженні значну суму грошей, як ви вчините? Одна група отримує завдання обґрунтувати таку позицію: покладу гроші в банк для сплати штрафу за забруднення навколишнього середовища; друга група: вкладу гроші в будівництво очисних споруд; третя група: частину грошей вкладу в розширення виробництва, а частину використаю для підвищення заробітної плати робітникам.

Для створення певного емоційного настрою на уроках, поряд з інформацією наукового характеру, є доцільним використання літературних творів, творів образотворчого мистецтва та музики. Ефективною формою роботи є розв'язання задач екологічного змісту. Найбільш продуктивною формою засвоєння учнями екологічних знань є екскурсії: дають можливість у конкретних умовах спостерігати результати впливу антропогенних факторів на природу та забезпечують встановлення зв'язку між вивченим теоретичним матеріалом і місцевими проблемами довкілля, збуджують інтерес і стимулюють пізнавальну активність у вивченні проблем довкілля, сприяють розвитку дослідницьких навиків, формують спостережливість при вивченні явищ природи, сприяють закріпленню набутих знань, формуванню екологічної поведінки. Темою екскурсії може бути будь-яка екологічна проблема, наприклад, ознайомлення з різними видами забруднень довкілля та їх вплив на екологічну ситуацію в місті: учні спостерігають за джерелами забруднення, визначають рівень їх впливу на природне середовище, роблять відповідні записи для пізнішого обговорення зібраного матеріалу при виконанні лабораторних і практичних робіт по хімії.

Отже, екологічні проблеми, з одного боку, є наслідком науково-технічного розвитку людства, а з другого, – вони впливають на економічне становище в країні чи регіоні й, щонайголовніше, на менталітет суспільства. Тобто такі важливі категорії нашого життя, як культура, освіта, екологічна ситуація й економічне становище взаємопов'язані, нерозривні та визначають майбутнє не тільки будь-якої держави, а й людського суспільства в цілому. Суспільству сьогодні потрібні виховані, грамотні та культурні в екологічному відношенні люди.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кіцнак Уляна,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Марчій-Дмитраш Т.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач.

Головна мета комунікативно спрямованого навчання в початковій школі – формування в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є вміння, сформовані на основі мовленнєвих навичок.

Проблему формування комунікативних умінь і навичок досліджували визначні педагоги й лінгвісти, зокрема, М.Бунаков, Ф.Буслаєв, В.Водовозов, Я.Грот, Н.Марецька, О.Потебня, В.Сухомлинський, К.Ушинський, Ф.Фортунатов та інші, які вбачали мету навчання рідній мові у формуванні мовленнєвих умінь.

Мета статті полягає в конкретизації змісту комунікативної компетенції та окресленні основних шляхів її формування.

У Державному стандарті початкової освіти проблемі комунікативної компетенції приділено значну увагу. Так, у ньому подано визначення понять “компетентність”, “компетенція”, “комунікативна компетентність”, “предметна компетентність”, “предметна компетенція”. Компетенцію охарактеризовано як суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Комунікативна компетенція, у свою чергу, полягає у здатності особистості застосовувати у конкретній ситуації спілкування знання мови, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями, взаємодіяти з людьми [2, с.5–6]. Сучасний стан проблеми формування комунікативної компетенції представлено доробками М.Вашуленка, Т.Ладиженської, Т.Рамзаєвої, Л.Варзацької та інших. У роботах цих авторів висвітлено проблеми вивчення рідної мови в початковій школі.

Згідно з принципом комунікативної спрямованості навчання, важливо, щоб реалізація мовної здатності дитини відбувалася через мовленнєву діяльність, спілкування, розв'язання мовленнєвих завдань.

Таким чином, порушена нами проблема не є новою, проте освіта сьогодення вимагає нових підходів до її вирішення.

До змісту ключової комунікативної компетенції А.Хуторський включає такі характеристики:

- уміння репрезентувати себе усно й письмово, написати анкету, заяву, резюме, лист, привітання тощо;
- уміння представити свій клас, школу, країну в ситуаціях міжкультурного спілкування, у режимі діалогу культур, використовувати із цією метою знання іноземної мови;
- володіння способами взаємодії з близьким і далеким оточенням;
- уміння виступити з усним повідомленням, поставити запитання, коректно вести діалог;
- володіння різними видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо);
- володіння способами співпраці в групах, прийомами дій у ситуаціях спілкування; уміння шукати і знаходити компроміси;
- володіння позитивними навичками спілкування в полікультурному, поліетнічному й багатоконфесійному суспільстві, які базуються на знанні історичних коренів і традицій різних національних спільнот і соціальних груп [3].

Досліджувана нами компетенція охоплює три складові: мовну, мовленнєву й соціокультурну. Їх зміст розкрито в Державному стандарті початкової загальної освіти й навчальній програмі з української мови для учнів 1–4 класів [2].

Комунікативній діяльності на уроці рідної мови вчитель повинен відводити більше половини часу, поєднуючи розвиток мовних, мовленнєвих і комунікативних умінь учнів. Мовні уміння необхідно спрямовувати на формування базових понять, засвоєння норм літературної вимови, оволодіння опорними вміннями логічного мислення. Мовленнєві уміння передбачають удосконалення звуковимови і культури мовлення, роботу над збагаченням, уточненням й активізацією словника, опанування граматичного ладу мовлення. Комунікативні – забезпечують розвиток власне мовленнєвих умінь: орієнтацію в умовах, змісті висловлювання, формі його викладу; групування зібраного матеріалу, визначення послідовності частин тексту, виділення слів, важливих для висловлювань; удосконалення власного тексту. Формування комунікативної компетенції починається з набуття дитиною вміння встановлювати контакт із партнером у спілкуванні, дотримуючись усталених правил етикету [1, с.13].

Отже, комунікативна компетенція як одна з базових характеристик особистості означає готовність і спроможність особистості адекватно й доречно спілкуватися в конкретних ситуаціях (висловлювати власні думки, бажання, наміри, прохання тощо), застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (жести, міміку, рухи) та інтонаційні засоби виразності. Основною змістовою лінією мовної освіти в початковій школі є мовленнєва, яка і передбачає формування та розвиток комунікативних умінь і навичок.

Запропонована стаття не вичерпує всіх проблем порушеної тематики. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності обґрунтування комунікативної компетентності молодших школярів, зокрема засобами дидактичних ігор.

1. Гончаренко А. Комунікативна компетентність – головна мета / А. Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 7. – С. 10–15.

2. Державний стандарт загальної освіти. – К., 2000. – 45 с.
3. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения / Хуторской А. В. – С. Пб. : Питер, 2004. – С. 63–74.

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В БОГОРОДЧАНСЬКОМУ РАЙОНІ

Князевич Надія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Сливка Р.Р.,
кандидат географічних наук, доцент.

Процес депопуляції охопив більшість областей України і має негативний вплив на їх соціально-економічний розвиток. Однак є регіони, які характеризуються кращими демографічними показниками, серед них – Богородчанський район. Існують значні територіальні відмінності в русі населення в окремих сільських і селищних радах.

Проблематика демографічних процесів у Богородчанському районі недостатньо висвітлена в науковій літературі. Наша мета – простежити загальний напрям і тенденції демографічних процесів у районі. Стаття написана на основі даних статистичних збірників, щорічників, довідників.

У результаті опрацювання статистичних баз даних нами встановлено такі демографічні процеси: **1.** З 1990 по 1996 рр. показник природного приросту мав додатне значення за рахунок високої народжуваності та низької смертності, а також коливався в межах від +6,9‰ у 1990 р. до +3,7‰ у 1996 р. [4, с.10–15]. Це пояснюється певними заходами щодо посилення державної допомоги сім'ям з новонародженими. **2.** Упродовж трьох часових зрізів (1997–2000–2005 рр.) коефіцієнт народжуваності (КН) почав поступово зменшуватися, а коефіцієнт смертності (КС) зростати. До 1999 р. ще спостерігається незначний додатний приріст, однак, починаючи з 2000 р., спостерігаються швидкі темпи зменшення народжуваності поряд зі швидкими темпами зростання смертності, що і зумовило те, що коефіцієнт приросту почав набувати від'ємних значень (-0,4‰ у 2000 р.; -1,8‰ у 2005 р.). Саме в цей період у районі спостерігаються ознаки процесу депопуляції населення, який охопив у 2000 р. п'ять населених пунктів, у 2003 р. – 14, у 2005 р. – переважну більшість. Однією з причин була нестабільність у політичній ситуації держави, погіршення економічного й соціального стану району, трансформація суспільного устрою і пов'язана з нею невпевненість громадян у майбутньому. **3.** Починаючи з 2006 по 2012 рр., спостерігається збільшення коефіцієнта природного приросту (у порівнянні з 2005 роком на +0,2‰), основною причиною цього стало відчутне зростання КН (з 12,9‰ у 2006 р. до 14,3‰ у 2012 р.), коефіцієнт смертності зростав до 2009 р. (саме на 2009 р. фіксуємо пік смертності в районі 14,5‰), а з 2010 р. він демонструє чітку тенденцію до спаду (-11,7‰ у 2012 р.) [5, с.10–15].

Аналіз просторової диференціації показників природного руху дав змогу встановити такі закономірності їх розподілу: **1.** Показники природного руху

істотно різняться в розрізі міських і сільських поселень. Так, КН у міських поселеннях району є набагато нижчим, ніж у сільській місцевості, і в середньому становить 11,4‰ проти 14,9‰ у сільських поселеннях. КС при цьому має обернену тенденцію – у міських поселеннях він є набагато нижчим (8,4‰), ніж у сільській місцевості (12,0‰), причому така ситуація спостерігається впродовж усього періоду дослідження [4; 5]. **2.** На території Богородчанського району існує досить важлива проблема нерівномірного територіального розподілу показників природного руху між гірськими й рівнинними населеними пунктами. Наприклад, упродовж 22-х досліджуваних років чітка тенденція до перевищення народжуваності над смертністю характерна для гірських поселень, у той же час як для рівнинних сіл ця тенденція має обернений характер, тобто кількість народжених і померлих знаходиться практично на одному рівні [1; 2, с.20–27]. **3.** Наявність у районі сіл, де вже сьогодні спостерігається стійке скорочення і “старіння” населення внаслідок як від’ємного природного приросту, так і міграційного відтоку населення (7 сіл).

Дослідження міграційних процесів на території району показало, що: **1.** Механічний рух у своєму протіканні мав хвилеподібний характер, наприклад, якщо з 1990 по 1994 рр. спостерігається міграційний приріст, то вже з 1995 по 2007 рр. міграційний відтік населення. Проте, починаючи з 2008–2012 рр., знову починає переважати позитивне сальдо міграції як у районі в цілому, так і в розрізі окремих населених пунктів. **2.** Богородчанський район характеризується значною міграційною рухливістю, при цьому більш мобільним як за зовнішніми, так і за внутрішніми міграційними потоками є сільські жителі, особливо гірських населених пунктів, що пов’язано з відсутністю місць роботи на селі [3]. **3.** Для району характерні значні масштаби маятникових міграцій, проте слід зазначити, що існує відмінність у розподілі маятникових мігрантів між гірськими і рівнинними населеними пунктами. Більш інтенсивні маятникові міграції є характерні для жителів рівнинних населених пунктів, це пов’язано з близьким їх розташуванням до міст. **4.** Район є праценадлишковим, тому спостерігаються значні масштаби зовнішньої трудової міграції. У розрізі сільських населених пунктів станом на 01.01.2005 р. найбільша частка населення, що працює за кордоном (понад 5‰), припадала на чотири села району, середня частка (3–5‰) характерна для восьми сіл, у інших населених пунктах – від 1–5‰ (17 сіл) [7, с.35–39]. Зовнішня міграція, щоправда, рідко супроводжується переселенням в інші країни. **5.** Переважаючим напрямом як серед прибулих, так і вибулих є внутрішньорайонні міграції.

Отже, проаналізувавши демографічні процеси і міграційний рух, ми бачимо, що в районі немає катастрофічного скорочення населення. Простежується більший КН у гірських селах і вища міграційна рухливість у рівнинних селах. КС при цьому має обернену тенденцію – у міських поселеннях він є набагато нижчим, ніж у сільській місцевості.

1. Паспорт сільської ради Богородчанського району. Богородчанський РЦЗ. – 2012.
2. Статистичний збірник Богородчанського району (1990–2000 рр.). – Івано-Франківськ, 2001. – 90 с.

3. Статистичний збірник Богородчанського району (2001–2011 рр.). – Івано-Франківськ, 2012. – 90 с.
4. Соціально-економічний паспорт (у розрізі окремих населених пунктів) Богородчанського району (2005–2010 рр.). – Богородчанська РДА, 2011. – 107 с.
5. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Богородчанського району : Статистичний збірник. – Івано-Франківськ, 2006. – 85 с.

ПРОБЛЕМИ ДИТИНСТВА В РОМАНІ “ВВІ СНІ І НАЯВУ, АБО ДІВЧИНКА НА КУЛІ” О.СЛОНЬОВСЬКОЇ

Князевич Наталія,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Білавич Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Літературознавці, педагоги оминають увагою проблему сучасної літератури для дітей, її виховного впливу. Наразі в науці не здійснено цілісного окремого дослідження, у якому було б глибоко проаналізовано проблематику нової літератури для дітей і юнацтва.

Метою статті є аналіз роману Ольги Слоновьовської “Дівчинка на кулі” з погляду висвітлення дитячої долі.

Ольга Володимирівна Слоновьовська – авторка 49 книг, з-поміж них – збірки поезій, підручники, посібники, монографії, професор кафедри української літератури Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вона лауреат багатьох літературних премій. 2012 року здобула першу премію в конкурсі “Коронація слова”.

Саме темою дитинства та долею дітей на тлі суспільних процесів кінця ХХ ст. проникнений роман Ольги Слоновьовської “Дівчинка на кулі”. Героїня твору Оля – нетипова дівчинка, у ній горить іскорка – жага до знань, яка із часом перетворюється в жарке полум’я, що здатне обпекти будь-кого.

Із перших сторінок авторка вводить читача у світ маленької Олі, у якому так помітно не вистачало дівчинці любові рідної неньки, яка була завжди сконцентрована лише на двох молодших дітях. Можливо, саме своєю поведінкою маленька героїня роману намагалася привернути увагу матері, яка завжди заклопотана господарськими справами. Часто Оля відчувала себе зрілою вихователькою, адже вся опіка молодших брата і сестри була на її плечах. Єдиним порятунком для дівчинки тут був батько, який любив своїх дітей однаково, не проявляючи до когось більше, а до когось менше опіки.

Роман “Дівчинка на кулі” захоплює динамікою сюжету, глибиною переживань героїні, яка в рідній сім’ї почувається чужою, зайвою. Часто Оля виправдовує матір, міркуючи, що десь там, глибоко в серці, вона все-таки любить її.

У романі глибоко розкрито проблеми освіти й виховання в радянській школі, показано всі позитивні риси та недоліки освітнього процесу. Пам’ять Олі зафіксувала постійні бійки в класі, “прозивання”, підстави та знущання одне над одним. Радянська школа не афішувала цього. Натомість вихваляла тогочасну освіту, утверджувала “культ Леніна”, засуджувала будь-який прояв про-

тивладної політики, доводила до абсурду окремі явища, як-от: принесений Олею до школи банан кваліфікувала як “злочин”.

Автор показує сутність авторитарної педагогіки на конкретних випадках зі шкільного життя героїні. Часто дітям доводилося терпіти знущання вчителів. Авторитет учителя за тих часів був абсолютним, “якщо б’є вчителька, то значить дитина заслужила”. Після того, як учителька Олі обманом забрала в неї смородину, яку та продавала на базарі, батько скривдженої не став терпіти щоденних образ дитини та нелегкими зусиллями перевів дитину до міської школи. “Татарська орда” – так героїня називає своїх однокласників, які з перших хвилин зустрічі глузували з бідолашної, зневажливо, та аж якось бридливо, торкаючись самими кінчиками пальців плеча Олі, то руки, то коси: “– *Вона, напевно, переплутала нашу школу з ПТУ! – Ні з фірмано-батіжним училищем*”.

Події у творі змінюються, як у калейдоскопі, – шкільні роки, перше кохання, хвилюючі зустрічі з Вовочкою, знайомство з його родиною, нерозуміння з боку рідної матері, неприйняття тодішньої влади й законів, які так чи інакше відбивалися на житті молодого покоління, несправедливість вступної кампанії, навчання в медичному училищі з подругою Катрусєю, олімпіади, конкурси, перемоги і розчарування... І поезія, що невдовзі змінить її життя.

Отже, аналіз роману “Дівчинка на кулі” Ольги Слоньовської дає підстави стверджувати, що це літературний твір педагогічного змісту. Це портрет дитини на тлі епохи кінця 1960-х – середини 1970-х років. Роман позначений автобіографізмом, сповнений педагогічних проблем, сімейних конфліктів, дидактизму, соціально-політичних реалій епохи. Це роман про дитину, але він не лише для дітей, він і для дорослих. Людина сама творить свою долю – квінтесенція роману, педагогічний урок, який виносить зі свого дитинства та юності головна героїня Оля. Несамовита праця та впевненість у собі стали її найкращими друзями, допомогли змінити себе і величезну кулю – Землю.

1. Література. Діти. Час : Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 2. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 192 с.
2. Слоньовська О. Дівчинка на кулі / Ольга Слоньовська. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2012. – 400 с.
3. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період : навч. посіб. / Р. Б. Харчук. – К. : Академія, 2008. – 248 с.

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДЕЯКИХ СМІТТЄЗВАЛИЩ УКРАЇНИ

Ковбасюк Роман,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Сав’юк М.І.,
кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент.

Україна входить до лідерів країн з найбільшими обсягами утворення й нагромадження побутових і промислових відходів. Загальний їх обсяг досягає 20 млрд т, а площа, зайнята під сміттєзвалища, становить близько 130 тис. га

(5% території України). Проблема утилізації сміття та експлуатації сміттєзвалищ є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Тому стан сміттєзвалищ і найбільш поширені побутові відходи є великою проблемою для жителів України. Зупинимось на характеристиці деяких з них.

Місто Київ є лідером з утворення та захоронення кількості відходів. Щороку в місті утворюється близько 800 тис. т, половина яких становлять харчові та паперові відходи. Друга половина – це поліетилен, пластик, гума, скло, метали, деревина та інші цінні компоненти, які можна повторно переробити. 60% сміття з Києва та Київської області звозиться на полігон побутових відходів № 5, що знаходиться біля села Підгірці. Площа полігону – 56,3 га. Стан прилеглих до сміттєзвалища сіл катастрофічний: нестерпний запах, жовта вода через стоки сміттєсховищ та ін. Сьогодні виконано науково-дослідні розробки оптимального методу очистки та утилізації фільтраційних вод і концентрату, змонтовано обладнання і проводяться випробування дослідно-промислової установки потужністю 20–40 м³ на добу. Однак проблема знешкодження фільтрату залишається невирішеною.

Загрозлива ситуація знаходиться і на Грибовецькому сміттєзвалищі в м. Львів. Цілі озера інфільтрату, пекельний сморід, спресоване сміття висотою до 20 м – ось що можна побачити на цьому звалищі. Неодноразово розглядалося питання про закриття цього небезпечного монстра, але віз і нині там.

Не виняток становить й Івано-Франківська область. Значна частина сміттєзвалищ працює в режимі перевантаження, технологічний процес захоронення відходів не всюди дотримується. “Полігони є джерелом інтенсивного забруднення атмосфери та підземних вод, – ідеться в офіційному документі, затвердженому Івано-Франківською облдержадміністрацією. – Практично на жодному з них не знешкоджується фільтрат”.

Щороку на території області утворюється 15,5 тис. т відходів 2–3 класів небезпеки, 700 тис. т малонебезпечних (золи, шлаку), 120 тис. т твердих побутових відходів, 40 тис. м³ тирси. З них захоронюється 600 тис. т/рік.

Найнебезпечніші для природи і здоров'я є:

- люмінесцентні лампи – відносяться до одних з найбільш небезпечних відходів, які повинні обов'язково видалятися із загальної маси ТПВ, не потрапляти на звичайні полігони або сміттєспалювальні заводи, а тим більше розбиватися поруч з житловими будинками або установами. Одна лампа містить близько 150 мг ртуті і здатна забруднити 500 тис. кубічних метрів повітря на рівні гранично допустимих концентрацій. Ртуть є лідером групи металів, що представляють найбільшу небезпеку для людей, і тому віднесена до 1 класу небезпеки.

- акумулятори й батарейки – у деяких із них вміст ртуті досягає 300 мг, у батарейках для електронних годинників ртуті до половини, одна батарейка забруднює 20 кубометрів відходів. В автомобільних акумуляторах знаходиться 8,5–9,5 кг свинцю і вони теж не повинні потрапляти на звалища.

- пластмаси – займають особливе місце серед побутових відходів, у їх числі пляшки для напоїв. Обсяг їх виробництва в нашій країні перевищує 200 тис. т на рік. Вони не піддаються процесам біологічного руйнування, тому можуть десяти років забруднювати навколишнє середовище. Вони небезпечні й тим, що

при тлінні чи горінні при недостатній температурі на звалищах утворюються поліароматичні вуглеводні, які є канцерогенами – речовинами, що викликають ракові захворювання. Практично не піддаючись розкладу в ґрунті, пластики ускладнюють її фільтрацію і капілярну провідність. А такий пластик, як полівінілхлорид, який міститься в лінолеумі, шкірозаміннику, пластикових пляшках, деяких пластмасових виробках при спалюванні утворює діоксини.

- пластик і парникова плівка з ПВХ горять з рясним виділенням чорного диму, у якому містяться діоксини, що вражають імунну систему людини, печінку, мозок і шкіру, надзвичайно стійкі до хімічного й біологічного впливу, для їх повного розкладання потрібні десятиліття! Вони безперешкодно переносяться по харчових ланцюгах – водорості, планктон – риба – людина; ґрунт – рослини – травоядні тварини – людина.

- скло здатне пролежати в ґрунті, за різними оцінками, від 500 до 1 000 років, не руйнуючись. Воно небезпечне тим, що при використанні верхнього ґрунтового горизонту може поранити гострими краями людину, тварин, рослини.

- харчові відходи мають, на відміну від ПЕТФ і металів, невеликий час розкладання, всього 1–2 тижні. Але і вони несуть людині небезпеку, будучи розсадником шкідливих мікробів, виділяють при гнитті отруйні речовини. Частина харчових відходів становить 30–50% від усіх побутових відходів.

Основним напрямом розв'язання проблеми ліквідації відходів є перехід на безвідходні технології, тобто перехід на утилізаційні методи знешкодження відходів. Найпрогресивніший метод сьогодні – переробка сміття, якій підлягають: папір, пластик, скло, метал, органічні відходи, отримані в процесі сортування.

1. Гавриленко О. П. Екогеографія України : навч. посіб. / О. П. Гавриленко. – К. : Знання, 2008. – 646 с.
2. Екологічний паспорт Івано-Франківської області за 2009 рік.
3. Малишко М. І. Основи екологічного права України : навч. посіб. / М. І. Малишко. – К. : МАУП, 1999.
4. Паламарчук И. Мусорные свалки в Украине: проблематика [Електронний ресерс] / Ирина Паламарчук. – Режим доступу : www.novostiua.net. – 25.04.2013.

ОБДАРОВАНІ ДІТИ – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ

Насишин Віра,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Червінська І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У сучасному світі найбільшого успіху досягає той народ, який має найвищий рівень освіти. У цьому переконує досвід Японії та багатьох інших високо розвинутих країн, уся економіка яких побудована на розробці високотехнологічної продукції. Перетворення Китаю у світову наддержаву також починалося із виховання та підтримки обдарованих дітей, які згодом стали науковою та інженерно-технічною елітою країни. Тому, якщо ми насправді прагнемо розквіту України, вже сьогодні слід братися за відродження національної науки та освіти.

Проблема виховання й розвитку здорової, гармонійно розвиненої особистості в усі часи була актуальною. Основним підходом у пошуку юних обдарованих варто визнати комплекс заходів: медичних, фізіологічних, психологічних, педагогічних, спрямованих на вирішення цих завдань сім'єю і школою. Важливо використовувати різноманітні методи виявлення інтересів і здібностей дітей і надалі спостерігати за їхніми успіхами.

Учені з різних країн працюють над проблемою обдарованості. Біологи намагаються виділити ген геніальності, психологи й соціологи винаходять тисячі тестів для визначення яскравих здібностей дітей. І все-таки поки що залишається таємницею відповідь на запитання: чому одній людині вдається багато, а інша стає аутсайдером.

У психолого-педагогічній літературі проблема обдарованої особистості висвітлюється у працях науковців І.С.Аверіна, А.Г.Асмолова, В.Є.Чудновського, В.Д.Шадрікова та ін. Значна кількість наукових досліджень присвячена власне феномену обдарованості людини. Її сутність і види, вікові характеристики представлені в працях зарубіжних учених (Дж.Гілфорд, Р.Кеттел, Дж.Рензуллі, Б.Тейлор, Дж.Фрімен та ін.).

Поняття “обдарованість”, “дитяча обдарованість”, “обдаровані діти”, “творча особистість” визначають неоднозначні підходи до організації навчально-виховної діяльності освітнього закладу. З одного боку, кожна дитина “обдарована”, і провідне завдання педагогів полягає у розкритті інтелектуально-творчого потенціалу кожної дитини. З іншого – існує категорія дітей, якісно відмінних від однолітків, які зазвичай вимагають організації особливого навчання, розвитку та виховання. Здібний обдарований учень – це людина з високим рівнем здібностей. Таких дітей не потрібно змушувати вчитися, вони самі шукають собі роботу – складну й творчу. Виявлення, підтримка, розвиток і соціалізація обдарованих дітей стають одними з пріоритетних завдань сучасної школи. Проблема обдарованості в системі освіти вирішується шляхом створення спеціальних шкіл для обдарованих і талановитих дітей або ж відкриттям спеціальних класів для обдарованих учнів. Проте є й інший варіант вирішення цієї проблеми – не ізолювати обдаровану дитину з природного для неї середовища, навчати і виховувати, не виводячи її з колективу однолітків, створивши умови для розвитку й реалізації всіх творчих здібностей.

Спеціальні здібності дозволяють людині досягнути значних успіхів у певних видах діяльності: у математиці, літературній творчості, музиці. Спеціальні здібності дітей батьки, як правило, помічають набагато раніше, ніж загальні, які найбільш повно можуть розкритися в процесі навчання в школі. Те, що дитина добре малює, грає на музичному інструменті, намагається відтворити мелодії, складає вірші, впадає в око швидше, ніж високий рівень інтелекту, що потребує, крім природної основи, достатнього багажу знань.

Найвищий рівень розвитку здібностей – талант і геній. Досягнення талановитих людей завжди мають величезне суспільно-історичне значення для життя багатьох поколінь. Геній відкриває нову епоху, створює новий напрям у науці, мистецтві, виробництві. Талант творить у межах висунутих ідей, що визначили напрям. Учені підраховували, що за всю історію розвитку людства було не

більш ніж 400 геніїв, тобто тільки один геній на кожне десятиріччя життя суспільства. Підраховано й імовірність появи здібних людей: у 10% людей спостерігаються здібності вищі від середніх, 2% можна віднести до талантів, а 0,05% – до геніїв [2].

Поступовий відхід системи освіти від “орієнтації на середнього учня” і розуміння можливості виховання майбутнього творця на освітньому “конвеєрі” все більше усвідомлюються і змушує шукати нові форми роботи з обдарованими й талановитими дітьми. Важливою умовою для розвитку обдарованої особистості школяра є застосування інноваційних форм роботи.

Найважливішим напрямом вирішення проблеми є реалізація спеціальних програм навчання, які відповідали б потребам і можливостям цієї категорії учнів і могли б забезпечити подальший розвиток обдарованості.

Роботу з обдарованими учнями слід розпочинати з початкових класів загальноосвітньої школи. Адже відомо, що всі маленькі діти наділені від народження певними задатками і здібностями. Однак не всі вони успішно розвиваються. Нерозкриті можливості поступово згасають, якщо їх не використовують за призначенням. У результаті цього, за даними науковців, відсоток обдарованих з роками різко знижується: якщо в дев’ятирічному віці їх приблизно 60–70%, то до 14 років – 30–40%, а вже до 17 років – 15–20% [1]. Наведені дані спонукають до роздумів.

Тому в початковій школі необхідно створювати розвивальне, творче освітнє середовище, що сприятиме розкриттю природних можливостей кожної дитини.

1. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. В. М. Доній. – К. : ІЗМН, 1997. – Т. 2. – 936 с.
2. Червінська І. Б. Вплив соціокультурного середовища на формування духовної культури особистості / І. Б. Червінська // Гірська школа Українських Карпат. – 2009. – № 4–5. – С. 332–338.

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ І ПРОБЛЕМА РОЗШИРЕННЯ КОЛА ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Пронюк Марія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Сучасні діти живуть у складному суперечливому світі. З одного боку, це світ нових досягнень науки й техніки, великих можливостей для індивідуального розвитку особистості. З іншого – це світ, у якому люди позбавлені визначальної системи моральних цінностей, що і зумовлює тенденції до зниження інтересу до літератури та читання. Книжці важко конкурувати з такими джерелами інформації, як інтернет, пошукові та соціальні мережі, що забирають майже

весь вільний час сучасної дитини. Дитяче читання – педагогічно спрямований процес залучення дітей і підлітків до літератури, метою якого є виховання любові до книжки, вміння правильно й глибоко розуміти прочитане, що в результаті приводить до розвитку загальної культури дитини, зокрема її складової інформаційної. Навчити учнів добре читати – одне з найважливіших завдань школи.

Актуальність проблеми розширення кола читання молодших школярів за рахунок введення у програму з літературного та позакласного читання художніх творів сучасної літератури очевидна. Сучасний читач вимагає сучасної книги, у якій висвітлюється близька дитині певного покоління реальність, теми і проблеми, які її насправді хвилюють, створюється модель знайомих життєвих ситуацій.

Мета дослідження – окреслити можливі шляхи розширення кола дитячого читання; виокремити адресовані молодшому читачеві художні твори сучасної української літератури, які варто ввести в навчальну програму з літературного читання чи хоча б вивчати на уроках позакласного читання.

Формування змісту літературної освіти, як й означення кола читання, – проблема, яка зринає щоразу, коли йдеться про оновлення Державних стандартів та програм, переорієнтацію підходів до реалізації освітніх завдань. На цьому неодноразово наголошували науковці У.Гнідець, Т.Качак, М.Кіяновська, Р.Мовчан, Н.Марченко, Б.Шалагінов, О.Джеджелей, А.Ємець, Л.Іванова, Г.Коваль, М.Наумчук, О.Савченко, Г.Ткачук, Н.Ващенко та інші.

Сучасна література для дітей – українська література останніх десятиліть, створена сучасними українськими письменниками для дітей. “Дитяча література як складова частина літератури загалом має свою специфіку: відповідає рівневі знань, життєвому досвіду, психологічному розвитку дитини, орієнтується на певне тематичне коло, жанрові характеристики та поліграфічне оформлення” [2, с.126]. Література для дітей є засобом виховання, формування й особистісного розвитку дитини. “Дитячі книжки мають відрізнятися особливою легкістю, чистотою і правильністю мови. Прекрасна, літературною мовою написана чи перекладена книжка і красиво надрукована – корисна для дітей і для дорослих” [1, с.35].

Коло дитячого читання, означене в Державному стандарті, охоплює твори різних родів і жанрів із кращих надбань української та зарубіжної літератури. У процесі навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні уявлення й поняття, збагачуються почуття, виховується потреба в систематичному читанні. Розширення кола дитячого читання сучасною літературою для дітей забезпечить, насамперед, інтерес до читання, а отже, ефективність засвоєння знань, формування літературних умінь і навичок, тобто літературної компетентності учня.

Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва неодноразово піднімав питання оновлення навчальних програм з читання й літератури. У.Гнідець, Т.Качак, М.Савка подали списки сучасних текстів для дітей, які варто вивчати в школі. Зокрема йшлося про такі книги: “Мій друг Юрко Циркуль” Валентина Бердта, “Джовані Трапатоні” Олекси Росича, “Баламутинки” Романа Скиби, “Віршів повна рукавичка” Василя Голобородька, “Зелена квітка тиші” Михайла

Григоріва, “Тьотя Бегемотя” Юрія Бедрика, “Казки П’ятинки” Дзвінки Матіяш, “Русалонька із 7-В” Марини Павленко, книги із серії “Життя видатних дітей”.

Аналізуючи цю проблему, ми запитали молодших школярів, чи читають вони твори, що не передбачені шкільною програмою. 30% опитаних дали ствердну відповідь, тоді як 40% читають виключно твори, запропоновані програмою.

Отже, розширення кола дитячого читання творами сучасних авторів сприяє формуванню читацьких інтересів і читацької культури дітей. Читання без примусу – це читання книг, які приносять задоволення і є близькими, оскільки в них зображено те, що насправді цікавить сучасну дитину. Так, відбувається не тільки пізнання, виховання й розвиток дитини, а повноцінна комунікація маленького читача з текстом, з художнім світом, у процесі якої актуалізується самоаналіз, самопізнання, формується життєвий досвід.

1. Ємець А. Проблеми вивчення сучасної дитячої літератури / А. Ємець // Початкова школа. – 2010. – № 2. – С. 35–37.
2. Качак Т. Б. Зарубіжна дитяча література: основні аспекти вивчення / Т. Б. Качак // Література. Діти. Час : Вісник центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 1. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – С. 125–131.

ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ УЯВЛЕНЬ І ПОНЯТЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сметанюк Юлія,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Никируй Р.І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Широкі можливості для розвитку розумових здібностей молодших школярів, а саме: сприймання, пам’яті, мислення, уяви та уявлення, волі, уваги, створює вивчення математики. Ця наука допомагає учням доказово міркувати та пояснювати свої дії, логічно мислити й знаходити вихід із будь-якої ситуації. Важко знайти таку галузь людської діяльності, де можна було б обійтися без математичних знань, причому з кожним роком діапазон їх практичних застосувань все збільшується. Зважаючи на те, що основною метою сучасної школи, як зазначає О.Я.Савченко, є підготовка учнів до життя, до суспільно корисної праці, особливої уваги слід надавати тим питанням програми, з якими її вихованці не раз зустрічатимуться у своїй життєдіяльності, і одним із цих питань курсу математики є вивчення геометричного матеріалу.

Вивчаючи геометрію, діти знайомляться з різними просторовими формами та тілами, геометричними фігурами та їх властивостями, набувають навичок вимірювання, побудови, конструювання, малювання.

Особлива роль в ознайомленні учнів із цими питаннями відводиться школі I ступеня, так як саме молодшим школярам притаманні образність мислення, гострота уявлень і сприймань. Елементарні геометричні знання, здобуті в по-

чаткових класах, стають основою, на якій зводиться в майбутньому точна й прекрасна будівля науки геометрії. Щоб ця будівля була міцною й надійною, необхідно, щоб поняття, терміни, уявлення, здобуті на початкових етапах навчання, стали міцною опорою для їх розширення й поглиблення. У початковій школі геометричний матеріал не складається з окремих розділів курсу математики; він пов'язується з арифметичним матеріалом та з вивченням величин і, рівномірно розподілений по всьому курсі, зустрічається майже на кожному уроці.

У 1–4 класах учні розглядають різні види фігур, уточнюють уявлення про ці фігури, вчать розпізнавати їх у різних ситуаціях, на малюнках, моделях і навколишніх предметах, визначати знайомі їм геометричні фігури у фігурах складної конфігурації, порівнювати їх, конструювати, обчислювати периметр багатокутників і площу прямокутника й квадрата. Геометрична пропедевтика поділяється на такі складові: розвиток просторових уявлень молодших школярів, формування уявлень про лінії і відрізок, креслення і вимірювання довжин відрізків, ознайомлення з багатокутниками й кругом, вимірювання периметра й площ багатокутників, спостереження геометричних тіл і введення їх назв.

Одним з основних понять геометричної пропедевтики є поняття “відрізок”, яке вводиться через інше – “частина прямої”. Учні 1–4 класів стикаються з вимірюванням і кресленням відрізків, порівнянням їх довжин.

Молодші школярі зустрічаються з такою геометричною фігурою, як кут. Вони знайомляться з прямим кутом, вчать порівнювати кути за величиною. Для цього використовують прямий кут косинця, або малку. Щоб сприяти правильному формуванню в дітей уявлень про кут доцільно розглядати не лише кути багатокутників, а й предметів та речей з навколишнього оточення.

Ознайомлюючись з багатокутниками, школярі повинні не лише розглядати готові моделі, а й вчитися самостійно відтворювати геометричні образи в уяві та на папері. Тому особливої уваги слід надати вправам на: виділення знайомих фігур серед інших, порівняння й конструювання фігур, зображення їх на папері та класній дошці. У зв'язку з цим в учнів повинні сформуватися елементарні графічні уміння і навички роботи з креслярськими інструментами.

При введенні поняття коло й круга можна йти двома шляхами: а) розглянути спочатку коло, як особливий вид кривої лінії, а потім ввести круг, як фігуру, яку обмежує коло; б) розглянути круг, виходячи з відомого дітям поняття “кружечок”, а коло ввести як лінію, яка обмежує круг. У зв'язку з тим, що кружечки, вирізані з паперу потрібні для проведення предметної лічби вже з перших уроків математики, перевагу треба надати другому шляху. Вивішавши на дошці наочність, учитель повідомляє учням, що на малюнку зображено круг. Лінія, яка є межею круга, називається колом. Коло будують за допомогою циркуля. Точка O , у якій міститься голка циркуля, – центр кола. Відрізок OA – радіус кола.

Мета вивчення елементів геометрії буде досягнута, якщо на кінець навчання в початковій школі учні будуть: орієнтуватися в основних напрямках положення і руху на площині і в просторі; знати найпростіші геометричні форми, пізнавати і знаходити їх у навколишньому середовищі; знати назви основних елементів фігур і деяких тіл, уміти їх показати і полічити; знати, якими поверхнями обмежена просторова форма простіших многогранників; вміти вимірюва-

ти довжину відрізків і креслити відрізки заданої довжини, знаходити довжину ламаної і периметр многокутника.

1. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах / М. В. Богданович. – К. : А.С.К., 1999. – 352 с.
2. Волчаста М. Вивчення геометричних фігур на уроках математики / М. Волчаста // Початкова школа. – 1998. – № 6. – С. 19–22.
3. Кухар В. М. Наступність у формуванні геометричних уявлень / Кухар В. М., Титова Г. С. // Початкова школа. – 1982. – № 6. – С. 40–42.
4. Програми середньої загальноосвітньої школи 1–4 класи. – К. : Освіта, 2001. – 285 с.
5. Уманець А. В. Викладання пропедевтичного курсу геометрії у початкових класах / Уманець А. В., Дудка О. М. // Початкова школа. – 1991. – № 11. – С. 43–45.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бурадчук Марія,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Лаппо В.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

В останні роки стан здоров'я населення України суттєво погіршився. Це, у першу чергу, стосується учнівської молоді. Тому важливу роль у зміцненні здоров'я учнівської молоді повинно відігравати фізичне виховання. Метою фізичного виховання в загальноосвітніх школах (ЗОШ) повинно бути збереження й зміцнення здоров'я учнів, розвиток рухових здібностей, підвищення рівня фізичної підготовленості, рівня рухової активності, формування ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя.

Одна з найгостріших проблем сьогодення – зменшення мотивації до занять фізкультурою. Молодші школярі активно займаються фізкультурою, беруть участь у змаганнях, спортивних святах. У підлітковому віці в тих, хто не займається спортом в секціях, інтерес зменшується, а в старших класах узагалі згасає. Причому в дівчаток набагато більше, ніж у хлопчиків. Вийти з положення можна, лише використовуючи нові форми занять, зміцнюючи міжпредметні зв'язки фізичної культури з дисциплінами природничо-наукового й гуманітарного циклів.

Проблема фізичного виховання дітей з різними відхиленнями у стані здоров'я до теперішнього часу стоїть гостро і, на жаль, у багатьох школах не вирішена. Таких дітей просто звільняють від занять фізкультурою в той час, як ослаблені діти ще більше потребують благотворного впливу на організм різних засобів фізичної культури. У результаті чого необґрунтовано значна кількість учнів опиняється в числі звільнених від фізкультури. Основними завданнями фізичного виховання учнів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, є: підвищення фізичної й розумової працездатності, освоєння й розвиток основних рухових умінь і навичок, виховання правильної постави та її корекція.

Окрім традиційних уроків фізкультури, фізичне виховання молодших школярів реалізується через систему заходів, що поділяються на позакласні та позашкільні, які доповнюють обов'язковий компонент з урахуванням індивідуальних мотивів, інтересів і потреб, природних здібностей і стану здоров'я особистості.

Фізичному розвитку молодших школярів сприятимуть різноманітні форми позаурочної фізкультурно-спортивної діяльності.

1. Гімнастика перед уроками, мета якої – організація учнів на початку навчального дня, запобігання викривленню постави, підвищення працездатності учнів упродовж дня, загартування організму. Слід також прагнути, щоб гімнастику робили всі учні.

2. Фізкультурні хвилинки й паузи для зняття втоми. Для виконання вправ учні виходять із-за парт, ослаблюють комірці та ремінці. Вправи проводять в 1–8 класах на кожному уроці після 20–30-хвилинної роботи впродовж 2,5–3 хв. Діти виконують 3–4 вправи із 6–8-разовим повторенням. Фізкультурні паузи практикують також у групах подовженого дня впродовж 10–15 хв кожні 50–60 хв навчальної праці. На таких “хвилинках” доцільно опрацьовувати домашні завдання із фізичної культури.

3. Позаурочні заняття (гуртки та секції), завдання яких – створення умов для прищеплення учням звички до систематичних занять, сприяння запровадженню фізичної культури в побут. На позаурочних заняттях закріплюються й удосконалюються здобуті на уроках знання, практичні вміння та навички. Характерною рисою позаурочних форм занять є їх добровільність.

4. Година здоров'я, яку в окремих школах проводять щодня після 2-го або 3-го уроку і триває 45 хв. Час для неї вивільняють за рахунок великої перерви та скорочення всіх уроків на 5 хв. Вправи виконують переважно на свіжому повітрі (учні займаються в спортивній формі). Вчителі можуть виконувати вправи разом з учнями або окремою групою.

5. Масові змагання, спортивні свята передбачають чітку організацію, дотримання певних ритуалів. Усе це забезпечує комплексне розв'язання завдань виховання школярів: фізичного, морального, естетичного та ін.

Сучасному педагогу слід пам'ятати, що в основу процесу формування фізичної культури молодших школярів повинні закладатися глибокі світоглядні, культурологічні ідеї про сутність людського буття, що будується на утвердженні ідеалу здорової гармонійно розвиненої особистості, й тому відіграє особливу роль у формуванні здорового способу життя.

1. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі : науково-методичний посібник / Т. Д. Дем'янюк. – Суми : Антей, 2006. – 383 с.
2. Федорченко Т. Є. Кроки до здоров'я : навч.- метод. посіб. / Федорченко Т. Є., Тарасова Т. В. – 2 вид., допов. – Тернопіль : ТзОВ “Терно-граф”, 2005. – 218 с.
3. Формування навичок здорового способу життя у дітей і підлітків : навч.-метод. посіб. / [О. В. Вінда, О. П. Коструб, І. Г. Сомова та ін.]. – 3-те вид., переробл. і допов. – К. : Вістка, 2006. – 188 с.

РОЗВИТОК ТАНЦЮВАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

Табака Юлія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Марусик Н.І.,
викладач.

Мета хореографічного навчання в 1–4 класах – сприяти естетичному вихованню і фізичному розвитку дітей, дати їм початкову хореографічну підготовку, виявити нахили і задовольнити потребу в руховій активності, розвинути почуття ритму, танцювальну виразність, координацію рухів і на цій основі виховати художній смак, вміння повноцінно сприймати мистецтво танцю.

Класичний танець – основа хореографії. На цьому уроці досягаються тонкощі балетного мистецтва. Це велика гармонія поєднання рухів з класичною музикою.

Класичний танець можна назвати фундаментом усіх сценічних видів танцю.

Заняття класики корисні дуже для дітей. З раннього віку закладається правильна постава і поступово виправляються різні випадки викривлень хребта. На уроці класичного танцю в дітей виробляється відповідальність перед справою, якою вони займаються, а також повага до мистецтва.

Вправи екзерсису класичного танцю використовуються з виховною метою. Вони надають тілу і рухам дитини легкості, гнучкості, зміцнюють м'язи, що необхідно при виконанні як народних, так і сучасних танців [4, с.4].

Навчання класичного танцю включає в себе: вивчення основних позицій рук, ніг і постановки корпусу, ознайомлення з професійною термінологією, історією розвитку балету, постановку маленьких класичних форм: етюдів, адажіо, варіації і т. д.

Неодмінні умови класичного танцю: виворотність ніг, великий танцювальний крок, гнучкість, стійкість, обертання, легкий високий стрибок, вільне і пластичне володіння руками, чітка координація рухів, витривалість і сила. А ще класичний танець активізує кровообіг, допомагає роботі внутрішніх органів, підвищує рухливість суглобів, еластичність м'язів і сухожилів. Позбавляє від плоскостопії.

Техніка класичного танцю починається з вивчення початкових позицій ніг, тулуба, рук і голови. Оскільки танець потребує гнучкості й пружності м'язів людського тіла, м'якості в рухах та відчуття рівноваги.

Програма навчання класичному танцю передбачає:

- вправи на розвиток гнучкості, стійкості і рівноваги тулуба;
- вправи на вироблення сили пальців ніг, зміцнення м'язів і колінних суглобів, розвиток виворотності та “кроку”;
- поєднання рухів, які розвивають грацію, пластичність, витривалість;
- вправи на висоту стрибка;
- вправи дуетного танцю;
- різноманітні комбінації рухів більш віртуозного характеру.

Це основа будь-яких видів танців, основна система виразних засобів хореографічного мистецтва. Дієвим засобом естетичного виховання є, зокрема, мистецтво танцю, яке ефективно впливає на всебічний і гармонійний розвиток особистості. Саме в танці діти мають змогу в радісних, легких та красивих рухах передавати свої переживання й почуття.

Основною метою цього етапу є розвиток координації рухів і відчуття ритму, ознайомлення дітей з основами музичної грамоти. Діти вчаться володіти своїм тілом, розвивати увагу і витривалість та працювати в групі.

Оволодівши основними принципами руху в танці, адаптованими саме до цього віку, діти вивчають танцювальні композиції і виходять на сцену.

Урок класичного танцю повинен складатися з екзерсису біля станка, екзерсису на середині залу, адажію та алегро. Оскільки класичний екзерсис виховує певні виконавські навички, удосконалює та закріплює їх, зміцнює силу м'язів, їх еластичність, саме він є головним засобом оволодіння мистецтвом танцю, на якому ґрунтуються всі подальші етапи роботи.

Головним завданням на уроках хореографії в 1–4 класах є:

- постановка ніг, корпусу, рук. Опанування позицій ніг, рук, положень, нахилів, поворотів голови. Формування вмінь і навичок переводів рук із позиції в позицію. Засвоєння елементарних рухів класичного танцю біля станка, тримаючись за палицю обома руками, після засвоєння однією рукою, засвоєних рухів на середині залу. Вироблення біля станка навичок виконання найпростіших стрибків в опанованих позиціях;

- засвоєння навичок виконання рухів на середині залу, виконання стрибків з двох ніг на обидві ж таки ноги. Велику увагу слід приділити роботі над руками, вести боротьбу з напруженням рук у суглобах, наполегливо стежити за кистями, виховувати свободу і виразність рук;

- введення елементарного поєднання рухів з метою розвитку координації. Розвиток сили ніг за рахунок введення нових елементів, збільшення обсягу комбінацій. Подальше опанування рухів екзерсису на середині залу. Вивчення і засвоєння поз класичного танцю. Розвиток елементарних навичок координації у вправах на середині залу;

- ознайомлення з технікою півповоротів на двох ногах. Продовження роботи над розвитком координації. Виконання вправ на середині залу в позах. Вивчення стрибків із двох ніг на одну.

Для успішного засвоєння матеріалу обов'язковою умовою повинна бути постійна вимогливість до учнів, заняття мають проводитись у спокійній доброзичливій манері.

Рекомендується системно проводити опитування учнів, вимагати чітких відповідей на поставлені запитання, давати дітям домашні завдання, які змусять їх пригадати вдома правила виконання, що сприятиме свідомому засвоєнню матеріалу.

Урок класичного танцю органічно пов'язаний із музикою і є важливим компонентом у хореографічному виконанні. Без урахування тісного взаємозв'язку музики й танцю, без розуміння їх образного та емоційного змісту неможливо досягти справжньої виразності виконання. Працюючи з учнями молод-

шого шкільного віку, музику слід обирати просту і ясну, зрозумілу й близьку дитячій психології.

Для виховання музикальності необхідно найперше навчити учня узгоджувати свої дії з музичним ритмом, оскільки будь-яке порушення позбавляє танець художньої творчості вираження.

Запорукою якісної роботи на всіх етапах вивчення класичного танцю має стати творчий підхід викладача до процесу навчання, що допоможе прищепити дітям любов до хореографії, навчить розумінню чарівного мистецтва танцю, духовно збагатить особистість дитини, сприятиме розвитку творчого потенціалу.

1. Базарова Н. Азбука классического танца / Н. Базарова, В. Мей. – М. ; Л. : Искусство, 1983. – 273 с.
2. Березова Г. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Г. Березова. – К. : Музична Україна, 1977. – 250 с.
3. Ваганова А. Я. Основы классического танца / А. Я. Ваганова. – Л. : Искусство, 1980. – 232 с.
4. Тараканова А. Танцюйте з нами / А. Тараканова // Вінниця : Нова книга, 2010. – 159 с.
5. Тарасов Н. Классический танец / Н. Тарасов. – М. : Искусство, 1986. – 479 с.
6. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю в школі / Л. Ю. Цветкова. – К., 1998. – 311 с.

МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тарантюк Ірина,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Романишин Р.Я.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Світові тенденції модернізації загальної початкової освіти характеризуються тим, що знання перестають бути головною метою навчання, натомість пріоритетне значення надається формуванню в учнів здатності користуватися знаннями, застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях. Посилення діяльнісного компонента змісту освіти актуалізує необхідність формувати в молодших школярів ключові й предметні компетентності, необхідні для їхньої життєдіяльності.

Проблема формування в учнів ключових і предметних компетентностей нині перебуває в центрі уваги наукових співробітників НАПН України. Теорію освітніх компетенцій і компетентностей обґрунтовано в роботах учених – Н.Бібік, С.Бондар, О.Савченко, С.Трубачевої та ін., питанням теорії та практики формування предметних компетентностей з математики – О.Онопрієнко, С.Скворцової, С.Ракова, Н.Тарасенкової.

Аналіз сутності категорії “математична предметна компетентність” ґрунтується на осмисленні родових понять і їх істотних ознак. Ключовими поняттями, що формують уявлення про предмет розгляду, є “компетенція” і “компетентність”. Поняття “математична компетентність” на сучасному етапі визнача-

ється і як ключова, і як предметна. Вітчизняні педагоги на ранньому етапі дослідження відносили математичну компетентність до сфери функціональних компетентностей, “що передбачають компоненти інтелектуального розвитку, здатність застосовувати логіку, математичні знання та здібності” [5, с.19].

Запровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес зумовило доопрацювання змісту початкової математичної освіти. У зв'язку із цим метою і результатом навчання визначено математичну компетентність як предметну. Нині до такої думки схиляється все більше дослідників теорії і практики початкової школи. Узгоджене бачення цієї дефініції, вироблене співробітниками лабораторії початкової освіти, подано в Державному стандарті початкової загальної освіти. У документі зазначається, що **предметну математичну компетентність** слід розуміти як здатність учня створювати математичні моделі процесів навколишньої дійсності, застосовувати досвід математичної діяльності для розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач. Це складне особистісне утворення, яке включає різноманітні розумові процеси, інтелектуальні й практичні вміння, а також психологічні характеристики – мотивацію, самостійність, самоконтроль, відповідальність, упевненість [2].

Тобто компетентність є результатом оволодіння учнем відповідною компетенцією, що містить його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності. Сукупність компетенцій, наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в певній предметній галузі називають компетентністю [4, с.167].

Так, **метою освітньої галузі “Математика”** є формування предметної математичної і ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у світі, який швидко змінюється. **Предметна математична компетентність** – це спроможність учня актуалізувати, інтегрувати й застосувати в реальній життєвій ситуації засвоєний у процесі навчання математики досвід діяльності. Водночас **першорядним завданням навчання математики** є опанування учнями предметних математичних компетенцій – обчислювальних, інформаційно-графічних, логічних, геометричних, алгебраїчних. **Предметні компетенції** – це структурні елементи змісту математичної освіти. Їх основу становлять знання, уміння, навички, способи діяльності, яких набувають учні в процесі навчання [1].

Різноманітність сфер діяльності учнів збігається з віковими особливостями та умовами навчальної діяльності учня. Якщо дидактичні умови сприятливі, молодші школярі успішно навчаються порівнювати числові й алгебраїчні вирази, формули, схеми тощо, знаходити в них щось схоже й відмінне. Учні набувають здатності здійснювати цілеспрямовані дії, долати при цьому зовнішні та внутрішні труднощі. Формуванню їх вольових якостей сприяє шкільне навчання, яке вимагає від учнів усвідомлення й виконання обов'язкових завдань, підпорядкування їм своєї активності, регулювання поведінки, вміння активно керувати своєю увагою, слухати, думати, запам'ятовувати, узгоджувати свої потреби з вимогами вчителя [2, с.18].

На основі аналізу різних підходів до структурування навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку (Ю.Бабанський, П.Підкасистий, І.Харламов, Т.Шамова) та опираючись на дослідження І.Зіненко “Визначення

структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку”, виділяємо такі галузі поширення математичної діяльності учнів початкової школи:

– *мотиваційно-ціннісна сфера*: цілі, мотиви та відношення до математичної діяльності;

– *когнітивна (змістова) сфера*: знання змісту предметної галузі “Математика”;

– *діяльнісно-операційна сфера*: досвід практичного застосування математичних знань;

– *емоційно-вольова сфера*: розуміння свого емоційного стану в процесі математичної діяльності, прояв вольових зусиль та наполегливості.

– *рефлексивна сфера*: самоконтроль, самоаналіз та самооцінка математичної діяльності.

Ці сфери математичної діяльності формуються ще на ранніх ступенях навчання. Інтеграція цих сфер характеризує математичну компетентність учня.

Математична компетентність як особистісна якість свідчить про інтелектуальні, аналітичні, обчислювальні, геометричні та творчі вміння учнів молодшого шкільного віку та сприяє їх подальшому вдосконаленню. Формування математичної компетентності учнів молодшого шкільного віку є одним із засобів залучення до методів наукового пізнання, яке націлене на оволодіння прийомам мислення.

1. Онопрієнко О. В. Базова навчальна програма з математики для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Онопрієнко О. В., Скворцова С. О., Листопад Н. П. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.
2. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів / Людмила Данилова // Рідна школа. – 2002. – С. 18–20.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/new-stmp/2011/20_04/12/.
4. Зіненко І. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку / Ірина Зіненко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 165–174.
5. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / Оксана Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – С. 13–41.

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ МІФІВ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОГО ШКОЛЯРА

Черниш Тетяна,

II курс, Інститут історії, політології та міжнародних відносин.

Науковий керівник – Єгорова І.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Роль соціально-політичного міфу для людини й суспільства унікальна, універсальна, незамінна і, у міру демократизації і посилення ролі в житті суспільства інформації, стає багато в цьому вирішальною тому, що саме в межах міфу відбувається формування людської свідомості й соціалізація особистості,

а суспільство знаходить своє особливе “обличчя”. У процесі політичної соціалізації формуються політичні знання, а вони, у свою чергу, є необхідними складовими елементами політичної культури. У політичній культурі присутній елемент, що відіграє ключову роль у формуванні політичної свідомості індивіда. У нашому випадку таким явищем є політичний міф.

Міф загалом можна визначити як драматичне, символічно сконструйоване представлення реальності, яку люди сприймають на віру. Наявність такої віри пояснює рішучу і навіть часом героїчну поведінку людей. Сучасні дослідники визначають політичні міфи як негативний засіб маніпулювання масовою свідомістю з метою мобілізації населення для підтримки політичних рішень. Міфи настільки опановують нашу свідомість, що без них ми не можемо уявляти наше життя, мало того, ми навіть не намагаємося їх заперечувати. Тобто ми не можемо відрізнити істину від міфу, у нашій уяві вони злилися воедино. Доцільно зазначити, що сучасне суспільно-політичне життя переповнене різними міфами, які розділяють українське суспільство на своїх і чужих, східних і західних, героїв та зрадників. При цьому, як правило, усі політичні міфи із цієї проблеми утворені штучно, конкретною особою чи групою осіб з метою розподілу влади.

Процес соціалізації здійснюється поетапно і продовжується протягом усього свідомого життя людини. У ньому виділяють різні стадії, що зумовлено віковими змінами особистості.

Перша стадія може бути визначена віковим відрізком від 4 до 12 років. Для неї характерно, перш за все, переважаючий розвиток емоційних компонентів майбутніх політичних установок і визначальний вплив на дитину батьків. Це підтверджують дослідження американських політологів Д.Істона та Дж.Денніса, які стверджують, що базові дитячі почуття важче витісняються і змінюються, аніж ті, що були отримані пізніше в житті. Це пояснюється тим, що вже на самому ранньому етапі їхня свідомість потрапила під вплив аж кількох політичних міфів: так званих фундаментальних і героїчних [1].

До сучасних фундаментальних міфів можна віднести міфи так званої громадянської релігії, міфи, які освячують та підтримують сучасне правління, тематичні міфи, які присвячені проблемам сучасної політики, інституційні міфи, завдяки яким виживають політичні інститути навіть тоді, коли люди, що їх представляють, можуть бути непопулярними. Інститут Президентства показовий у цьому відношенні. Він тримається на міфі про президента, що ґрунтується на потребі людей вірити в те, що президент може в якийсь спосіб урятувати країну, створюючи диво. Адже образ президента в дітей ще не асоціювався із конкретною людиною і в цілому виступав як розмита фігура. Інший героїчний тип політичних міфів фокусується на конкретних політичних особистостях. Це пояснюється тим, що діти потребують героїв не для мотивації, а для наслідування. Тому силу прикладу набувають міфи про героїв позитивного плану, вони ж сприяють утвердженню у свідомості позитивного іміджу політиків.

Друга стадія – 12–18 років – визначається інтеграцією емоційних компонентів з когнітивним змістом і формування в основному закінчених політичних установок. Розширюється коло соціальних факторів, які впливають на політичний розвиток індивіда. На цьому етапі розвитку молода людина піддається

впливові міфів з умовною назвою “Ми і Вони”, які відокремлюють соціальні та політичні групи. Як правило, ці міфи використовуються у виборчих кампаніях, щоб відокремити “нас” від “них”, пов’язати всі позитивні досягнення з “нашими успіхами”, а всі негативні моменти з “їхнім тріумфом”. Вплив цього типу політичних міфів на свідомість індивіда зростає з досягненням повноліття, оскільки молода людина отримує можливість брати участь у виборах вищих органів державної влади як безпосередній виборець.

Сучасний стан політичного виховання в школі можна кваліфікувати як перехідний, оскільки стара система ґрунтувалась на заідеологізованості, а нова система політичного виховання, декларуючи “департизацію”, “деполітизацію” та “деідеологізацію” освіти, ще не створена. Між тим усе частіше звучить тривога з приводу низьких показників політичної культури в підростаючого покоління.

Сучасне суспільство потребує масової участі громадян у політичному житті, а тому цілеспрямоване політичне виховання набуває особливої актуальності. Натомість єдиним фактором масового залучення індивідів до суспільно-політичних проблем сучасності відбувається саме завдяки впливові політичних міфів. Однак у політичних міфах закладена викривленість реальної дійсності на користь певної соціальної групи, тому активізація населення в такий спосіб не приведе до прийняття результативних і правових рішень. Адже невтручання в процес політичної соціалізації збоку суспільства може спричинити такі негативні явища, як відсутність політичної культури, низький рівень політичної освіченості, відсутність інтересу до політичного життя країни, небажання в ній жити, які є небезпечними як для країни, так і для самої особистості. Людині, щоб сформуватись як громадянину, необхідно отримати систему політичних знань та ідей, які дадуть їй можливість орієнтуватися в політичному середовищі та дозволяють активно включатись у суспільну діяльність.

1. Шестопа́л Е. Б. Личность и политика : Критический очерк современных западных концепций политической социализации / Е. Б. Шестопа́л. – М. : Мысль, 1988. – 203 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ХОРОВОГО СПІВУ ЧЕРЕЗ ОБРАЗНІСТЬ МИСЛЕННЯ

Боштан Віктор,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидат мистецтвознавства, професор.

Так стається в житті людини (це властиво її психології), що часто повторювана дія, бодай навіть та, яка на перших порах викликана особистими спонуканнями, бажаннями, захопленнями, у результаті повторюваності поступово починає втрачати зміст, і, зрештою, перетворюється в пусту формальність, позбавлену своєї суті. Таким чином створюється традиція, і всі її свято бережуть, не розуміючи для чого, передають наступним поколінням форму і не передають зміст. І замість того, щоб розібратися в тому, що для наших предків це значило в минулому і чому зараз неможливо знову те ж пережити, що переживали раніше, ми терпимо ярмо традиції, виконуючи її як магічний обряд! Це стає подібним на одну безглузду історію, яка сталася декілька століть назад. У Царській резиденції в Селі, куди генерал Клінген супроводжував мати імператора Павла I Марію Федорівну, у саду серед кущів троянд на парковій доріжці стояв озброєний вартовий і відбував варту. Оскільки ніяких об'єктів, які потребували такої пильної охорони поблизу не було, а запитавши в патрульного, теж не вияснилося причини його перебування, окрім наказу і того, що з незапам'ятних часів там був пост і завжди стояла варта, тому генерал вирішив вияснити ситуацію. Тільки після довгих розслідувань вияснилося, що більше п'ятдесяти років назад Катерина II наказала охороняти до ранку дуже гарний нерозквітлий бутон троянди, який мала на гадці вранці зрізати, але ... забула про нього. Так більше п'ятдесяти років поспіль один вартовий змінював іншого, одне покоління передавало накази іншому і здійснювалася охорона бутону квітки, куща якої вже давно навіть не існувало. Саме таким чином часто створюються традиції, цінність яких сумнівна, але ніхто не потрудились докопатись до істини і вияснити їх значення. На жаль, подібне ми можемо побачити в усіх сферах життєдіяльності людини: навчанні, роботі, релігії, навіть інтимних відносинах [1]. Це ж саме ми зустрічаємо в мистецтві, зокрема в хорovому. Але тут особлива ситуація, оскільки минули ті часи, коли людей до чогось змушували (у нашому випадку відвідувати концерти). Що стосується хорovого мистецтва: те, що хорova музика сьогодні стає все менш затребуваною – це справа очевидна. Це спонукає виконавців хорovої музики замислитись над суттю здійснюваного ними процесу, оскільки їхнє майбутнє під великим сумнівом.

Ми хочемо заставити людей слухати хорovu музику, в обов'язковому порядку наповнюємо концертний зал студентами. Все це перетворилося на традицію, яка позбавлена змісту, вона нікому не потрібна! А яким чином мертва форма може знову стати живим мистецтвом?

Для того щоб прилучення до мистецтва сталося з тим, хто є слухачем, найперше воно має статися з тим, хто є безпосереднім виконавцем. Натомість

вникне чи не вникне у виконуваний твір хорист, напряму залежить від диригента, який або спонукає його до цього, або він сам не здатний пережити те, що виконує. Тому актуальним постає питання образного мислення диригента, що являє собою основу творчої (креативної) особи і невід’ємну складову справжнього митця, який у змозі володіти тим потенціалом, що перетворює мертвий нотний матеріал у живе, високохудожнє, а отже, потрібне мистецтво.

Обґрунтовуючи основні положення про мову, Л.С.Виготський відзначав: “Усюди – у фонетиці, в морфології, в лексиці та семантиці, навіть у ритміці, метриці й музиці – за граматичними чи формальними категоріями постають психологічні” [2, с.24]. Цю думку підкреслює і Альберт Ейнштейн: “Для мене не підлягає сумніву, що наше мислення протікає, в основному минаючи символи (слова), і до того ж несвідомо” [3, с.138]. Тому, без усякого сумніву, ми можемо стверджувати, що власні думки при розмові, наприклад, ми перекладаємо на вербальну мову, іншими словами трансферуємо з образу у вербальний текст, з об’єктивного в суб’єктивне. І такі слова мають зміст, адже виражають думки того, хто їх говорить. Натомість слова завчені, не пов’язані з мисленням, не пропущені через власний внутрішній світ, ті, які не відображають суб’єктивного, – є пустими. Це те ж саме, що і в спілкуванні – нам не дуже приємно розмовляти з “автовідповідачем”, хочеться живого, щирого спілкування, яке б відтворювало думки співрозмовника. Уявіть собі діалог з людиною, яка говорить до вас, читаючи текст з листа (наприклад): “мені так приємно вас бачити”, чи захочете ви продовжувати розмову, чи повірите ви цій людині?

Вміння по-новому пережити те, що переживав композитор під час написання, цілковито віддати себе змісту твору, значить самому творити. Ніколи ніхто не в змозі дати іншому те, чим сам не володіє! Отже, перш ніж щось запропонувати іншим, людина повинна володіти тим, що вона хоче дати, більше того, вона має бути переповнена цим з достатком. Якщо ж людина нічим не наповнена, її ніщо не хвилює, якщо вона до того ж недостатньо ерудована, то про що вона збирається говорити з іншими? І навпаки, коли людину переповнюють почуття пережитого досвіду, коли вона ним живе, вона не в змозі мовчати, їй хочеться на весь світ кричати, і оточення такій людині обов’язково повірить. Достатньо заглянути в історію, і ми побачимо, що спів з’явився як результат вираження власних почуттів та емоцій, цей спів мав зміст, адже виходив із серця: 1) XV СТ. ДО Н. Е. (1445 Р. ДО Н. Х.) – Подячна пісня Мойсея (Вих.15:1): *Тоді заспівав Мойсей та Ізраїлеві сини оцю пісню Господеві, та й проказали, говорячи: Я буду співать Господеві, бо дійсно звеличився Він, коня й верхівця його кинув до моря! Захоплення чудовим визволенням викликало бурю вдячних почуттів, і це вилилося у гімн перемоги!* 2) XII–XIII СТ. ДО Н. Е. – Триумфальна пісня Девори (Суд.5). 3) XI–X СТ. ДО Н. Е. (1011–971 РР. ДО Н. Х.) – пісні Давида. (Пс.3:1): *Псалом Давидів, як він утікав був від перед Авесаломом, своїм сином. (3–2) Господи, як багато моїх ворогів, як багато стають проти мене!* 4) X СТ. ДО Н. Е. (971–931 РР. ДО. Н. Х.) – (Пісн.1:1) [4] Соломонова Пісня над піснями. Невже сьогодні мета мистецтва різниться від тих століть, коли виникла в ньому потреба. Адже якщо засіб випадково десь перейде в мету, то може зникнути й потреба. Те ж саме відбувалося і відбувається в композиторській

творчості, де через свої твори автори віддають людям частинку себе, відкриваючи в музиці свій внутрішній світ. Від Баха, Генделя, Моцарта, Бетховена й до сучасних композиторів, на підставі їхньої творчості, ми ніби бачимо самих творців і їхній внутрішній світ, які продовжують до нас говорити, причому відверто нетривіально. Дуже влучно з приводу самої сутності хорового співу звучить вислів П.Чеснокова: “Хор а cappella являє собою повноцінне об’єднання значного числа людських голосів, здатне передавати найтонші вигини душевних рухів, думок і почуттів, виражених у виконуваному творі” [5, с.28]. Оскільки передаються думки, почуття, душевні переживання, то таке мистецтво можна сміливо назвати спілкуванням, причому найщирішим.

Засобом справжнього мистецького процесу, який проходить через серце й розум, почуття й свідомість, відбувається не тільки діалог слухача з автором, з інтерпретатором, або співавтором, з мистецьким колективом, але й діалог різних епох, що, у свою чергу, відкриває незбагненну цінність мистецтва й окремого твору зокрема. Але мистецтвом, як вже зазначалося, воно стає тільки з того часу, коли диригент вдихає життя в мертвий нотний матеріал і завдяки образному мисленню дає поштовх для образного мислення кінцевого споживача, який, у свою чергу, дозріває, прилучаючись до справжнього живого мистецтва [6, с.15].

1. Бердяев. Смысл творчества. ГЛАВА IX. Творчество и любовь. Брак и семья [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ↑ <http://www.vehi.net/berdyayev/tvorch/03.html>.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Наука, 1956. – 519 с.
3. Эйнштейн А. Физика и реальность / А. Эйнштейн. – М., 1965.
4. Біблія / пер. І. Огієнка. – 1962.
5. Чесноков П. Г. Хор и управление им : пособие для хоровых дирижеров / П. Г. Чесноков. – 3-е изд. – М. : Музыка, 1961. – 238 с.
6. Воеводіна Л. П. Структура музичної свідомості особистості [Електронний ресурс] / Л. П. Воеводіна. – Режим доступу : http://fd.snu.edu.ua/info/files_articles/collection_6/article16.pdf

**ВИСТАВА “МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ” ЗА ОДНОЙМЕННИМ
ТВОРОМ М.МАТІОС НА СЦЕНІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО
ОБЛАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ
ІМ. І.ФРАНКА. ДОТРИМАННЯ СТИЛІСТИКИ ТА ЛЕКСИЧНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВИ**

Василюк Тарас,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицан Н.В.,
доцент.

7 жовтня 2012 року – дата, яка запам’яталася Івано-Франківським глядачам прем’єрою вистави “Майже ніколи не навпаки” за однойменним романом М.Матіос. Режисер-постановник – художній керівник театру, заслужений артист України Р.Держипільський. Творча робота в доробку режисера стала третьою інсценізацією твору М.Матіос. Театральний триптих Івано-Франківського

обласного академічного музично-драматичного театру ім. І.Франка – значна подія в театральному житті України. Одним із головних виражальних засобів у розкритті образів у виставі є мова акторів. Тому метою цього дослідження є відстеження особливостей вимови та збереження автентичного звучання слова. Події інсценізації роману М.Матіос розгортаються в гуцульському середовищі, що вимагає від акторів дотримання стилістики та лексичних особливостей гуцульського діалекту.

У своїй книзі завідувач кафедри сценічної мови Державного інституту театального мистецтва І.Промптова зазначила: “Стилістична своєрідність твору, мовна характерність, яка відображає в собі систему мислення героїв та інші особливості мови грають велику роль в створенні повноцінного сценічного образу” [1, с.9]. Звісно, художній твір М.Матіос та інсценізація Р.Держипільського не претендують на роль посібника з гуцульської діалектики, проте актори театру творили образи, прискіпливо відпрацьовуючи особливості звучання побутового мовлення. Тож вистава вийшла автентичною і водночас зрозумілою глядачам у різних куточках України. На етапі застільної роботи над роллю найбільше уваги відведено особливостям мовної культури гуцулів.

Відстежимо характерні особливості гуцульських говірок у виставі на різних мовних рівнях: 1) **фонетичному** (обнижена артикуляція фонем *e* в наголошеній позиції – *кле^aи* “клен”; ширша, дещо обнижена артикуляція фонем *и*, що реалізується у звукові, наближеному до *e* – *се^{ll}н* “син”, *же^{li}то* “жито”; зміна *a*, рідше давнього *йа* після м’яких приголосних в *’e*, *’и*, – *бойетси*, *йевір*; вимова префікса *ви-* як *ві* – *віпити* “випити”; відсутність вставного *ль* після губних – *робйу* “роблю”; перехід м’яких приголосних *ть*, *дь* у *кь*, *гь* – *к’ейико* “тяжко”, *тіука* “дівка”; вимова груп приголосних: *хв* як *ф* – *фіст*; *дн* як *нн* – *блунний* “блудний”; *бн* як *мн* – *срімний* “срібний” та ін.); 2) **морфологічному** (напр., закінчення *-оу*, *-еу* в орудному відм. одн. іменників жіночого роду – *цер’квоу*, *землеу*; наявність енклітичних форм займенників – *ми*, *ти*, *си* “мені, тобі, собі”; *мні*, *мйи*, *нйи* “мене”; *си* “себе”; форми умовного способу дієслів із часткою *бис*–*ходйу бис*; минулого часу дієслів типу *ходйусме*, *-сте*; майбутнього часу типу *му ходити*, рідше – *буду ходити* [2, с.9].

Але набагато яскравіше особливості мови героїв драми М.Матіос передає лексика. Саме лексичні особливості стали інструментом у створенні атмосфери багатьох сцен вистави. Показовим прикладом є сцена Васиlines й Теофіли (актриси М.Гусак і Г.Баранкевич). Монолог Васиlines переповнений діалектами в поєднанні з швидкою емоційною мовою надає сцені невимушеного й комічного тону, наприклад: “А то ж у мене не невістки, а холера знає що за насінне... Оксентієва тота курва валансаєси з бокорашами, що дараби по Черемоші гонят. Валансаєси доти, заки Оксентій не злапає її в колибі чи в такої самої газдиньки...”. Зовсім інший мовний прийом використовується у сцені Вижницьких нотарів, де засобом метафоричного відображення безликої правової бюрократичної системи стала чітка та педантична вимова слів та цілих речень. Текст подається сухо та швидко. На додачу, як тонкий натяк на національність більшості нотарів того часу, дехто з акторів картавить або говорить з характерним єврейським акцентом.

Ще один вихід для застосування характерної вимови у виставі – коломиївки. Зокрема, текст однієї з них у виконанні Андрія Чев'юка (актор В.Тафійчук):

А я собі заспіваю від тепер до рана,
Єк ми будем розходитис шоби нам не банно.
Єк си будем розходити, сліди заберемо,
Та най верба груші родит, ми ше сі зйдемо.

Підводячи підсумки, слід зауважити: актори Івано-Франківського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Івана Франка у виставі М.Матіос “Майже ніколи не навпаки” не тільки дотрималися стилістичних особливостей мови автора, а й значною мірою збагатили її оригінальними стилістичними знахідками, адже жодна з вищезгаданих сцен у книзі М.Матіос не фігурувала. Про це засвідчили схвальні відгуки у пресі. Так, музикознавець О.Турянська зауважує: “Відтворення акторами гуцульського діалекту було бездоганним” [3, с.7], а кандидат філологічних наук М.Сулятицький назвав виставу “унікальним сценічним явищем нашої національної театральної культури” [4, с.11].

1. Козлянинова И. Сценическая речь / Козлянинова И., Промптова И. – [Б. м.] : ГИТИС, 2002. – 511 с.
2. Закревська Я. Гуцульські говірки : Короткий словник / Закревська Я. – Львів, 1997. – 232 с.
3. Турянська О. Енциклопедія українського буття / Турянська О. // Галичина. – 2013. – № 45 (4601) – 26 берез. – С. 7.
4. Сулятицький М. Сімейна сага в драматичній інтерпретації / Сулятицький М. // Вечірній Івано-Франківськ. – 2012. – № 48 (139) – 20 груд. – С. 11.

АРХІТЕКТУРА І ДИЗАЙН КОСТЮМА

Данилишин Оксана,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Ветоха М.Є.,
викладач.

Архітектура та дизайн, що включає мистецтво створення костюма, не відтворюють дійсність, і відносяться до групи необразотворчих або архітектонічних мистецтв. В основі творів будь-якого архітектонічного мистецтва лежить формотворчий фактор, структура, будова, які перетворені в художній образ. Принципи формотворення в дизайні та архітектурі подібні, їх зв'язок можна простежити в різних методах, у цьому випадку в тектоніці.

Обидва ці види мистецтва біфункціональні. Вони виконують як утилітарну, так і художню функції. У костюмі, так само як і в архітектурі, естетичні, конструктивні і функціональні властивості об'єднані в єдину форму. Відомі слова Тома Форда: “І одяг, і будівлі – оболонка, в якій живе людина”. Зв'язок між одягом й архітектурою має глибоке коріння: й архітектура, і костюм функціонально визначені людиною. Як і костюм, архітектурна споруда служить засобом укриття людини, її захисту від дії негоди.

Архітектура і мода в одязі не тільки ґрунтуються на єдиних концептуальних рішеннях, вони навіть використовують однакові професійні терміни: фак-

тура, орнамент, ескіз, розмір, образ. Основні виразні засоби, що застосовуються як в архітектурі, так і в костюмі: композиція, тектоніка, пластика об'ємів, масштабність, ритм, пропорційність, а також фактура і колір. Для архітектури, як і для костюма, характерна композиційна цілісність форми. Принципи організації архітектурних мас, ліній, форми, пропорційності членувань будівлі, прояв властивостей матеріалів (не тільки тектонічних, але і фактурних) аналогічно проявляються в лініях і членуванні форми костюма, його ритмічній побудові, характері застосування матеріалу.

Обов'язковою властивістю об'єктів архітектонічних мистецтв високого естетичного рівня є їх оригінальність. Форма нового виробу повинна володіти індивідуальним, неповторним образом. Завдання композиції щоразу вирішуються заново, багаторазово повторювані образи сприймаються як невдалі, застарілі.

Між костюмом й архітектурою існує стильовий зв'язок, який виражений у спільності образного рішення, подібності силуетів, принципової схеми внутрішніх членувань. Архітектура очолює перелік мистецтв у межах художнього стилю, а костюм його завершує.

Архітектори та дизайнери використовують одні й ті ж джерела інформації, надихають один одного, обмінюються ідеями. Діалог моди та архітектури простежується наприкінці XIX – початку XX століття. За часів модерну, коли архітектори – Петер Беренс, Анрі Ванн де Велді і Френк Ллойд Райт – експериментували з дизайном жіночого одягу. Ів Сен Лоран, Тьєрі Мюглер зізнавалися, що архітектурному підходу в одязі вони вчилися в одного з перших архітекторів у моді – Чарльза Джеймса (1906–1978), який створив прошиті атласні пальто – прототип сучасного “дутого” одягу. Один з найталановитіших дизайнерів 1960-х років Пако Раббан – архітектор за освітою. У мистецтві він більше будівельник, ніж кравець. Замість ножиць, голок та ниток він використовував плоскогубці, викрутки й молотки. Проте всі непластичні матеріали, від металу до пластику, які використовував художник, подібно до тканин, повторювали лінії тіла.

Опора на архітектурне минуле допомагає створювати не тільки монументальний, а й дуже практичний, зручний одяг. Випускник Міланського політехнічного інституту Джанфранко Ферре з блиском захистив диплом архітектора, присвятив моді все своє життя. Будучи значною фігурою у світі моди, він завжди відрізнявся архітектурним мисленням, інтелектуальним використанням тканин і гострим чуттям до настроїв часу. Ферре славився точними об'ємами і досконалими формами, а його знамениті сорочки здаються не зшитими, а “змакетованими” з хрусткого білого паперу. Саме за це модельєр отримав прізвисько “Архітектор білих блуз”.

Як дизайн костюма відчуває вплив архітектури, так і архітектура зазнає впливу моди. У 90-ті роки XX століття празький архітектор Ян Капліцкі займався дизайном одягу. Найкращий “одяг”, який він створив, – обтічної форми металевий чохол, що прикрасив нову будівлю універмагу Selfridge's в Бірмінгемі. Конструкція будівлі настільки складна, що її покриття повинне було бути гнучким. Довелося звернутися до досвіду дизайнерів костюма, зокрема до костюмів Пако Раббана, і зробити “чохол” із шматочків. Згодом Капліцкі сказав: “Багато архітекторів бояться попасти під вплив моди, але неусвідомлено вбира-

ють її. Мода занадто впливова. Вона завжди в пошуку нових форм і матеріалів. Це якраз те, чого не вистачає традиційним архітектурним підходам”.

Архітектура – це “обличчя” нашого часу, вона впливає на все, що пов’язано з дизайном, і з дизайном костюма зокрема. Рух до спрощення зовнішнього вигляду і до ускладнення змісту в технологіях, безсумнівно, для цих видів мистецтв. Створення одягу має архітектурний характер, те, як його створюють, від ескізу до волого-теплової обробки, порівнюється тільки з будівництвом. З’явилися приталені вироби, що не мають рельєфних швів. Виріб спрощеної форми всередині набуває вигляду будівлі.

Вже зараз архітектори працюють пліч-о-пліч з дизайнерами й самі стають модельєрами. Прикладом такого взаємопроникнення архітектури та моди є відомі колекції: Токійська спільна колекція Prada – Rem Koolhaas і техно-експеримент Hussein Chalayan, який створив колекцію суконь, вмонтованих у стільці, як невід’ємна частина дизайну інтер’єра, Лондонська колекція “Шкіра + Кістки, Паралельна Практика в Моді й архітектурі”, що демонструє наступний крок в “архітектурно-модному” напрямі. Шоу являє ретроспективу 1980-х років і ранні графічні роботи архітектора Zaha Hadid. Естафету підхоплює гігантський проект Viktor & Rolf Bluescreen 2002 – рухомі фігури в одязі складають шаблі й сходи галереї. Алюмінієві диски – будматеріали величезного універсального магазину переплітаються із сукнями з металевої крихти від Gianni Versace. Центральне місце в колекції відведено структурованій шкірі, що огортає будівлю Тод у Токію. Костюми від Ralph Rusci вражають технікою швів, які асоціюються з інженерними конструкціями підвісних мостів. Недарма костюм називають рухомою архітектурою.

Архітектоніка в костюмі все частіше зустрічається у творчості сучасних дизайнерів, роботи яких займають вагоме місце серед творів сучасного мистецтва.

1. Балдано И. Ц. Мода XX века : Энциклопедия / И. Ц. Балдано. – М. : Олма-Пресс, 2002. – 400 с.
2. Бердник Т. О. Основы художественного проектирования костюма и эскизной графики / Бердник Т. О. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 320 с. – (Сер. “Учебники XXI века”).
3. Бодрийяр Ж. Система вещей / Жан Бодрийяр ; [пер. с фр. и сопровод. ст. С. Н. Зенкина]. – М. : Рудомино, 2001. – 224 с.
4. Горина Г. С. Моделирование формы одежды / Горина Г. С. – М. : Легкая и пищевая промышленность, 1981. – 184 с.
5. Камінська Н. М. Костюм в Україні від епохи Київської Русі до XXI століття / Камінська Н. М., Нікуленко С. І. – Харків : Золоті сторінки, 2004. – 208 с.

ФОРМУВАННЯ РЕГІСТРІВ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ (НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕНЬ Г.П.СТУЛОВОЇ)

Довгалюк Марія,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Молодій О.Р.,
доцент, заслужена артистка України.

У різні історичні епохи методика вокальної роботи з дітьми будувалася на основі певного уявлення про звучання дитячого голосу та змінювалася відповідно до зміни естетичних критеріїв, що формуються залежно від пануючого музичного стилю, національних співочих традицій, рівня розвитку культури, фонетичних особливостей мов, смаків основоположників вокальних шкіл, керівників колективів, моди і т. п.

Питання розвитку дитячого голосу та вокального виховання нас дуже зацікавило, оскільки на практиці в дитячому садку ми зіткнулись з тим, що дітям важко правильно і чисто співати. Переважно вони співають на горлі, щоб було голосно, а фальцетний спів практично не використовується. Ця проблема існує як у садочку, так і в школі.

Актуальність дослідження зумовлена потребою здобуття додаткових знань і практичних навиків методики вокальної роботи з дошкільнятами й молодшими школярами.

Мета – дослідити можливості дитячих голосів дошкільного і молодшого шкільного віку та методи роботи з ними.

Із цього погляду цікавими є роботи Галини Павлівни Стулової – доктора педагогічних наук, члена-кореспондента Міжнародної академії наук педагогічної освіти, лауреата міжнародного конкурсу хорів духовної музики в Польщі.

Автор аналізує розвиток вокального виховання дітей від Древньої Русі до сьогодні, вивчає можливості дитячого голосу (вікові, регістрові), пропонує цікаві методи і форми роботи. Для досліджень, які велися з 1961–1985 рр., Г.П.Стулова використовує не тільки методи слухового аналізу, але і спектрографію, біомеханічні методи, ларингоскопію, рентгенотомографію.

Основні висновки, зроблені педагогом-науковцем: регістрові відмінності в голосах дітей є від природи і чутні навіть у криках новонароджених; здібності дітей до використання різного регістрового звучання набагато ширші, ніж було прийнято вважати раніше; практика показує, що від того, в якому режимі працює голосовий апарат дитини в димутаційний період, залежить і подальший розвиток її голосу вже в дорослому віці, тому для найбільш повноцінного розвитку співочого голосу дітей необхідно використовувати всі голосові регістри.

Використовуючи власний досвід роботи в дитсадку, ми переконалися у важливості певних моментів. При будь-якому регістровому режимі роботи гортані слід добитися правильного звукоутворення, тобто вільного співу, у міру активного – без форсування і зайвої напруги, у близькій вокальній позиції, дзвінкого, злегка округлого, з нормальним співочим вібрато. Верхня межа голосу дитини, як правило, знаходиться в діапазоні до² – фа², однак якщо вміти налаштувати дитину на фальцетне звучання, то голос може піднятися вище і відкрить-

ся ще цілий ряд звуків – на октаву і більше вгору. Діти навіть у 4–5 років здатні співати в діапазоні (фам) і соль_м – сі-бемоль² (до³).

Крім того, існує певний взаємозв'язок між типом регістрового звучання голосу і якістю інтонації. При фальцетному типі звукоутворення легше домогтися чистоти інтонування в порівнянні з грудним. Ось чому хлопчики з поганою інтонацією (так звані “гудошники”) зустрічаються частіше, ніж дівчатка, це зазвичай пов'язано не стільки з поганим музичним слухом, скільки з використанням переважно грудного механізму фонації. Знання цього має велике значення для методики навчання співу.

На цьому спостереженні і заснований принцип побудови вокально-тренувальних вправ (приклади вправ наводяться в роботі) для згладжування регістрового звучання: нисхідний поступеневий звукоряд при полегшенні нижніх звуків і збереженні фальцетного звучання.

Впливаючи на образно-асоціативне мислення дітей, викликаючи в них позитивні емоції схваленням і використанням різних ігрових ситуацій, можна досягти хороших результатів досить швидко. Настрою дітей, особливо маленьких, перед співом і під час співу слід надавати велике значення.

У подальшій роботі головна турбота вчителя має бути спрямована на перенесення отриманого формування гортані на низькі звуки за рахунок усвідомленого їх полегшення. При цьому принципово важливо виконувати нисхідний звукоряд.

При грудному способі фонації дуже важливо дотримуватися обмежень по звуковому діапазоні. Найменші ознаки появи зайвої напруженості звучання служать показником верхньої межі висоти на цей період роботи.

Таким чином, доведено, що голосові можливості дітей у домутаціонному віці ширші, ніж це було прийнято вважати раніше. Вони можуть здійснювати різні способи фонації: як по типу фальцетного, так і грудного регістра, проявляючи від природи схильність до їх використання незалежно один від одного. Більш важким для дітей є змішані режими голосоутворення.

Переконані, що розроблена Стуловою система розвитку дитячого голосу більш ефективно вирішує основні завдання вокального розвитку дітей.

1. Стулова Г. П. Развитие детского голоса в процессе обучения пению / Г. П. Стулова. – М. : Прометей, 1992. – 270 с.
2. Стулова Г. П. Теория и практика работы с детским хором : учеб. пособ. для студ. пед. высш. учеб. заведений / Г. П. Стулова. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 176 с. : ноты.

ЛЕБІЙСЬКА МОВА КОБЗАРІВ ТА СУЧАСНИЙ МУЗИЧНИЙ ЖАРГОН

Довжинська Ольга,
I курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Кожна професія виробляє свою не лише суто фахову термінологію, але й фахову вербальну комунікацію, свій жаргон. У музикантів таку функцію виконує *лаба*. *Лаба* – фаховий сленг, мова музикантів (від школярів і студентів до професійних виконавців). Засновниками цього сакрального шифру для музикантів євразійської території стали кобзарі – носії *лебійської мови*.

Метою дослідження стало визначення характеру і змісту лебійської мови кобзарів, її роль і значення в українській культурі для комунікації та збереження традицій музикування в минулому і сучасності.

Кобзар – традиційний український співець, виконавець на народному інструменті – кобзі (бандурі). У сучасному розумінні кобзар являє собою збірний образ мандрівного народного співця. Кобзар як “мандрівний музикант” мав такі синоніми: лебій, лабух, лірник, лікорник. Розквіт кобзарського мистецтва прийшовся на XVII–XVIII ст., коли окремі виконавці збагнули необхідність гуртуватися у структуровані осередки – братства (цехи), сформувавши могутню, як на той час, корпоративну систему існування, професійного становлення та заробітку грошей. Зауважимо, що саме кобзарі серед народних музикантів вважалися професійними митцями, оскільки їх організація передбачала фахову систему й умови навчання, освоєння широкого репертуару (ритуального духовного, епічного, пісенного, інструментального), інструментів, напрями мандрівних походів, регіональні особливості гри та співу. Для забезпечення функціонування цехів з метою утаємничення була створена і сакральна мова – професійний жаргон, невідомий іншим. *Лебійська мова* – таємний професійний жаргон (арго) українських кобзарів, лірників і стихівничих. Як і більшість змісту діяльності кобзарів, лебійська мова передавалася усно, складаючи зміст так званих “Устиянських книг”. Самих же кобзарів називали лебій, лабор (лірник). Очевидно, що і сама назва сучасного музичного жаргону *лаби* походить від лебій, лебійська мова. Лексикон лебійської мови українських співців мав багато спільних слів з арго (жаргоном) народних музикантів Східної і Західної Європи. Мандрівних музикантів, прошаків, старців і криміналізованих суспільних елементів дуже довго об’єднували в єдину групу через їхнє арго. А єдина (надто схожа мова) об’єднує людей спільної діяльності та тих, хто змушений діяти в аналогічних умовах. Проте українські музиканти (кобзарі й лірники) виробили засади власної професійної мови і задля забезпечення себе від переслідування представників влади, поліції. Терміни лебійської мови увійшли і до музичних творів кобзарів.

Аналізуючи таємну “*лебійську*” (від “лебій” – старець) мову кобзарів і лірників, також слід відзначити її опору на християнську лексику та іншомовні слова (латинського, німецького, старосєврейського походження – завдяки мандрівному характеру діяльності). Завдяки влучності, образності, лаконічності та ще й дотепності лебійська мова кобзарів як зразок фольклору живе вже понад

три століття, органічно увійшовши до сучасного музичного сленгу, жаргону виконавців-музикантів. Окремі слова та словосполучення змінилися під впливом неологізмів.

До наших часів збереглися не тільки мовні зразки *лебійської мови/лаби*, а й деякі правила цехового статуту. Найбільшим порушенням статуту вважалися: винесення на люди сварок, порушення територіальних меж та “збивання” ціни. Окрім того, за право практики музикування треба було платити “майстрові”, що видавав на це “визволку” (“визвілку”) – дозвіл на практику після платного курсу навчання. Отже, кобзарі ще два століття тому “блискуче впоралися з проблемою піратства та авторського права”, ввівши грошові внески до цехової каси “за ротацію” репертуару та “прокат творів” [3, с.303].

Лебійська мова, лаба – не тільки таємна мова давніх кобзарів, а й сучасний жаргон ресторанних музикантів, що бере свій початок ще з кобзарських часів. Проте є в ньому неологізми та слова іншомовного походження, які органічно входять до жаргону, як і в період поширення кобзарства. Також помітним є вплив різних сфер діяльності людини. Сьогодні в музичному жаргоні збереглися численні терміни, слова і вирази, що беруть свій початок з кобзарства.

Додаток Термінологія жаргону сучасних музикантів, що має кобзарське походження

Базлати – говорити, кричати, гукати (від базарити). *Беник* – недопалок. *Бенити* – курити. *Берло* – їжа. *Берлять* – їсти, “жерти”. *Бетляй гальом* – “здоровенькі були”. *Бутельбух* – пляшка, келих. *Горгуль* – жандарм. *Жмур* – поховання, небіжчик. *Збендючати* – збрехати. *Кімати, кимарити* – спати. *Кіряти, накірятися* – вживати спиртні напої. *Кльово!* – відмінно, гарно. *Кульбати* – любити. *Лабанина* – музика, гра. *Лабух, лабушник* – музикант, що виконує замовлені твори. *Лабати* – грати. *Лабухівський/лабушний* – пов’язаний з музичною діяльністю як заробітчанством. *Лабушня* – кімната-гримерка музикантів у ресторані. *Ладура* – весілля. *Лажак/лажло* – музикант, що грає фальшиво. *Махлювати* – жити. *Похиляймо* – ходімо. *Смур, смурняк (шмур)* – особа з невизначеними намірами, пасивна, зациклена на собі; своєрідний стан із низькуватим тоном; незрозуміла, зарозуміла музика, песимістичний твір. *Смурний (шмурний)* – дурний, кволий, хворий. *Смуряти, засмуряти* – сумувати; грати зарозумну, сумну музику. *Тремор/тремоло* – хвилювання під час і після публічного виступу. *Укіряний* – п’яний. *Ухаляти* – вмерти. *Хабарі* – гроші. *Хаза* – хата. *Халява* – дармовщина, благодійність. *Херба* – компанія, люди. *Ховирити* – ховати. *Хрусти* – гроші. *Шатер* – молитва. *Шкварити* – грати.

1. Кушпет В. Старцівство: мандрівні старці-музиканти в Україні (XIX – початок XX ст.) / Володимир Кушпет. – К. : Темпора, 2007. – 592 с.
2. Цеацура О. ЛАБА. Тлумачний словник музичного та мистецького сленгу / Оксана Цеацура. – К. : ЛОГОС, 2009. – 350 с.
3. Черемський К. Традиційне співоцтво. Українські співці-музиканти в контексті світової культури / Кость Черемський. – Х. : Атос, 2008. – 248 с.

ФОРТЕПІАННА ТВОРЧІСТЬ ФЕДОРА ЯКИМЕНКА: СТИЛЬ МИТЦЯ І СТИЛЬ ЧАСУ

Закорчемна Юлія,
магістрантка, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новосядла І.С.,
кандидат мистецтвознавства, викладач.

Початок ХХ ст. ознаменувався кінцем класико-романтичної епохи в художній культурі. У музичному мистецтві зароджувалися полярні напрями – імпресіонізм та експресіонізм, що вирізнялися неоднаковою силою впливу та поширення в національних композиторських школах того часу. Крім того, з'явилися неостилі – неокласицизм і неофольклоризм, які наближали попередні надбання до сучасної музичної мови.

Визначні українські композитори того часу (Л.Ревуцький, В.Косенко, В.Барвінський, Н.Нижанківський та ін.) чутливо переймали пануючі модерні віяння, переосмислюючи їх на національному ґрунті. Майже жоден з них не пройшов повз новітні течії, кілька напрямів нерідко співіснували у творчості одного митця, поступово переплавляючись в індивідуальну стилістику.

Яскравим представником української фортепіанної творчості перших десятиліть ХХ ст. був і Федір Якименко. Творча манера, власний авторський стиль митця формувалися упродовж усього його життя, на кожному періоді якого позначився вплив культурних тенденцій, що панували в суспільстві.

Ранній період музичної діяльності Ф.Якименка – це етап творчих пошуків митця, що залежали від його місця перебування, культурно-мистецьких зв'язків, впливу передових поглядів того часу. На творах, написаних у студентські роки, позначилося тісне спілкування з педагогами, яскравими представниками Петербурзької композиторської школи М.Балакіревим і М.Римським-Корсаковим (“П’ять п’єс” тв. 21, “Сюїта” тв. 28, “Ігри. Характеристичні п’єси” тв. 34, “Три ідилічні танці” тв. 35 та ін.).

Величезну роль у становленні молодого композитора відіграло французьке мистецьке середовище, у якому Якименко перебував тривалий час. Сучасники досить часто порівнювали його музику з творчістю французьких імпресіоністів, водночас зауважуючи, що до такої манери письма він прийшов сам, незалежно від Дебюссі. Імпресіоністичні риси в музиці Якименка виявляються в панівній ролі гармонії у формотворенні, її вишуканості, колористичності, великій увазі до тембральності, прагненні до відтворення мінливих швидкоплинних настроїв. Програмні назви до фортепіанних творів у Якименка часто мають картинно-пейзажний чи картинно-настрійний ракурс (“Капризи моря”, “Мрії на березі моря”, “Феєричні квіти”). Знайомство в Парижі з відомим французьким астрономом Каміллом Фламмаріоном спричинило появу фортепіанних опусів “Уранія”, “Зоряні сни”.

Зрілий період вирізняється різновекторністю творчих пошуків композитора. Композиції, написані в цей період, утворюють особистий світ автора, де існують внутрішні й зовнішні зв'язки між музикою та символістською літературою (фортепіанні цикли “Зоряні мрії”, “Сторінки фантастичної поезії”, “Розпо-

віді мрійливої душі”). Ідеї, відображені в літературних працях автора (“Життя у мистецтві”, “Слово і музика” та ін.), знайшли своє відображення в музично-образних висловах, представлених крізь призму стилістики музичної мови.

Злиття музики і філософії, музики й науки, музики й літератури сформувало художній світ композитора. Свій метод формотворення Ф.Якименко називав “принципом відблисків або відображень”, що споріднює почерк композитора з художньою манерою Скрябіна та Чюрльоніса. Композитор оспівує красу зоряного неба, далеких планет, неземних пейзажів, шукаючи відповідні виразові засоби.

Перебуваючи в Празі, Ф.Якименко створює композиції, що безпосередньо виражають ностальгію за втраченою і далекою батьківщиною – цикли “Шість українських поем”, “Картини України”, “Українська сюїта”. Композитор повертається до простоти викладу музичного матеріалу, використовуючи при цьому жанрові різновиди української народної пісні й танцю. На цій основі композитор створює вільні фортепіанні обробки, індивідуалізує музичну мову, оздоблюючи народні мелодії вишуканою барвистою гармонією.

Пізній період своєї творчості Ф.Якименко проводить, в основному, у Франції. Модернові стилі мало цікавлять композитора – ніжного й щирого романтика-мрійника, тож у творах, написаних в останні десятиріччя його життя, елементи романтизму поєднуються зі стилістикою французької імпресіоністичної музики (“Живописний альбом. Вісім п’єс для фортепіано”).

Отже, фортепіанна спадщина Федора Якименка – це оригінальне сплетіння кількох мистецьких напрямів, що існували в європейській музиці на межі ХІХ–ХХ століть – постромантизму, імпресіонізму, символізму. І в цьому симбіозі композитор віднайшов власну, не схожу до інших, манеру: у його творчості художні напрями і течії не лише гармонійно співіснували, але й органічно переплавились в індивідуальну авторську стилістику. Українець за своєю суттю і походженням, тісно пов’язаний з російською національною музичною школою, Ф.Якименко черпав свіжі ідеї в європейській культурі, при цьому створивши свій внутрішній світ, який він “вилів” у музичних звуках.

1. Алленов М. Искусство Серебряного века. Конец ХІХ – начало ХХ века / М. Алленов // Русское искусство ХVІІІ – начала ХХ века. – М. : Трилистник, 2000.
2. Ковальська-Фрайт О. Символістські тенденції у програмних фортепіанних творах Ф. Якименка та Б. Лятошинського / О. Ковальська-Фрайт // Музична україністика: сучасний вимір. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2009. – Вип. 3.
3. Корабельникова Л. Судьбы русского музыкального Зарубежья / Л. Корабельникова // Русская музыка и ХХ век. – М., 1998.
4. Кушнірук О. Український імпресіонізм / О. Кушнірук // Музика. – 1995. – № 2.
5. Matsenko P. Yakymenko Fedir Stepanovych / P. Matsenko. – Winnipeg, 1954.

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ФОРТЕПІАННА ФАНТАЗІЯ ХІХ СТОЛІТТЯ: ТИПОЛОГІЯ ЖАНРУ

Зіник Любов,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Палійчук І.С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Фантазія – філософська категорія й жанрова константа, що охоплює такі види мистецтва, як музика, поезія, література, живопис, архітектура, тобто універсально поєднує всі сторони філософсько-художньої творчості. Вона є невід'ємним компонентом історичного процесу розвитку мистецтва, проявом творчого потенціалу митця.

Сформувавшись як музичний жанр у ХVІ столітті, фантазія зазнала значної еволюції та постійно модифікувалась залежно від побутування в умовах конкретних історичних періодів і стилів. Збагачення фантазії відбувалось не тільки завдяки її внутрішньому розвитку, але й у результаті взаємодії з іншими жанрами (сонатою, капричіо, рондо, симфонією, варіаціями, концертом), а також із суміжними видами мистецтва та філософією.

Із розквітом доби романтизму фантазія набула нових ознак, оскільки розвивається у тісному зв'язку із загальними принципами романтичного музичного мислення. Цим пояснюється принципове значення названого хронологічного етапу для історії жанру й **актуальність** звернення в пропонованій роботі до розвитку романтичної фантазії. Оскільки еволюція фантазії ХІХ століття безпосередньо пов'язана із значним розквітом у цей час фортепіанного мистецтва, у розробці зосереджено увагу саме на фортепіанних творах названого жанру.

Мета статті – запропонувати типологію жанру фортепіанної фантазії в західноєвропейській музичній культурі ХІХ століття.

Фантазія є одним із найбільш оригінальних музичних жанрів. Художня атмосфера епохи Ренесансу зумовила виникнення того необхідного ступеня розкритості творчого мислення, який надав можливість для усвідомлення автономності художньої фантазійності. На кінець ХVІІІ століття фантазія вже розглядалася і як філософська категорія, і як жанр, що охопив літературу, поезію, театр. Романтичну ж фантазійність можна назвати одним із головних естетичних понять, детермінуючих специфічне світосприйняття художників ХІХ століття.

У музичній культурі стрімкий розвиток жанру фантазії пов'язаний зі становленням віртуозно-романтичного стилю. Філософія та естетика романтизму виражаються в суперечностях світогляду, у прагненні до синтезування різних жанрів та видів мистецтва в межах одного твору. Ці тенденції привели до появи і поширення в музичному мистецтві специфічних вільних і змішаних форм, які є іманентними для жанрів фантазії, рапсодії, балади, поеми, капричіо, імпровізації, уперше створених у романтиків або побутуючих і раніше, але осмислених по-новому. Саме фантазія у ХІХ столітті стає одним із жанрів, який найбільш точно відповідає прагненню композиторів до граничної індивідуалізації змісту кожного окремого твору.

Визначальними рисами фантазії на різних історичних етапах було відхилення від існуючих норм, свобода викладу музичного матеріалу, непередбачуваність розвитку, широкий діапазон варіативності та нечіткі контури жанру.

У XIX столітті фантазія наближається до тієї міри розкнутості, яка робить її самодостатнім жанром. Його іманентними рисами стають різноплановість, контрастність, імпровізаційність.

Сформованість в епоху романтизму визначеної жанрової структури фантазії дозволило виокремити її провідні типи:

- фантазії-поєми, у яких виявляється тяжіння до циклічності в рамках одночастинності, варіантні перетворення, використання лейтмотивного принципу в його багатогранних образних проявах, своєрідність драматургії як окремих частин і загального цілого, переосмислення пісенного матеріалу в інструментальному викладі (Ф.Шуберт), зіставлення контрастних за змістом, фактурою й темпом епізодів (Ф.Мендельсон), віддзеркалення симфонічних якостей музичного мислення (Р.Шуман);

- фантазії-балади (Ф.Шопен), що являють собою епіко-героїчні музичні повісті, збагачені ліричними й драматичними, пристрасно-схвильованими й трагічними, а також танцювальними образами;

- програмні фантазії, де використання принципу монотематизму надає фантазії програмного змісту (Ф.Шуберт), а також, окрім поліжанровості, автором у назві чітко визначається програмне драматургічне джерело твору (Ф.Ліст).

У XX столітті розпочинається новий етап жанрово-стильового збагачення фортепіанної фантазії, пов'язаний із творчістю М.Регера, О.Респігі, О.Мессіана, М.Тедеско, А.Копленда та інших композиторів, що вимагає подальшого дослідження еволюції цього жанру.

1. Ванслов В. Эстетика романтизма / В. Ванслов. – М. : Искусство, 1966. – 404 с.
2. Медушевский В. В. Фантазия в культуре и музыке / В. В. Медушевский // Музыка. Культура. Человек : сб. ст. – Свердловск, 1991. – Вып. 2. – С. 44–56.
3. Михайлов М. Стиль в музыке : исследование / М. Михайлов. – Л. : Музыка, 1981. – 264 с.
4. Попова Т. Музыкальные жанры и формы / Т. Попова. – М. : Музгиз, 1954. – 384 с.
5. Протопопов В. В. Очерки из истории инструментальных форм XVI – начала XIX веков / В. В. Протопопов. – М. : Музыка, 1979. – 327 с.

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ДИЗАЙНІ ВИВІСКИ ТОРГОВИХ ЗАКЛАДІВ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Козак Ольга,
III курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Губаль Б.І.,
заслужений діяч мистецтв України.

Сьогодні зовнішня реклама супроводжує нас повсюди – вулиці міст стали справжньою виставкою майстерності творців слова, поліграфічних компаній і можливостей рекламних агентств.

Метою нашої роботи є встановлення закономірностей розвитку реклами в місті Івано-Франківськ і його зв'язку з новітніми тенденціями.

Вивіска – це рекламна конструкція, розташована над входом до магазину, кафе, ресторану, салону чи офісу. На вивісці міститься інформація про назву і профіль діяльності організації. З часу незалежності України в місті Івано-Франківськ рекламна вивіска зазнала значних змін: із плоскої з рекламними шрифтами вона стала привабливішою, набула об'ємних елементів. Уміле поєднання різних форм і матеріалів надають переваги таким вивіскам над іншими. Нестандартні світлові вивіски мають безсумнівну перевагу проти несвітлових – вони значно ефективніші за впливом на споживача, попри їх вищу вартість.

Один із новітніх видів світлових вивісок Івано-Франківська – неонові. Їхнє освітлення дає додаткові можливості для реалізації дизайнерських задумів – яскраві соковиті кольори, безліч варіацій форм і незаперечна довговічність.

Вивіска демонструє “обличчя” фірми. Вона не тільки є рекламним носієм, але й несе інформацію, у тому числі на підсвідомому рівні. Важливо, щоб рекламодавець доніс своє рекламне повідомлення до потенційного клієнта протягом короткого відліку часу, поки вивіска перебуватиме в його полі зору. Тому в рекламіста (дизайнера) є кілька секунд, щоб привернути увагу до вивіски, змусити прочитати, змусити запам'ятати. У зв'язку з цим немає сенсу поміщати на щиті складні для прочитання і сприйняття тексти. Рекламна вивіска повинна бути лаконічною, читабельною. На наш погляд, цим вимогам відповідають і є вдалими ціла низка з досліджуваних вивісок торгових закладів Івано-Франківська. Для більшості з них перевага надається контрастним кольорам, застосовуються максимально прості і легко читабельні шрифти, використовується оптимальна кількість слів у рекламному тексті.

Сприйняття вивіски залежить не тільки від того, як вона оформлена, але й від фону, місця розташування: біля дороги, парку, будинку тощо. Вона не повинна кричати, сильно виділятися із зовнішнього середовища. Із зібраної нами колекції світлин можна вибрати з два десятки зразків, які гармоніюють з оточенням, архітектурою, кольором, формою та стилістикою.

Однак є приклади невдалої вивіски. Бажаючи виділитись, підприємства роблять великі неестетичні вивіски, не поєднані із середовищем. Багато вивісок з подібним дизайном розміщують одна біля одної і в цьому мерехтінні кольорів важко розібрати, де яка вивіска, до якого закладу вона належить, і чим він займається. Часто, намагаючись виділитись, підприємці включають до текстової частини латинські літери в поєднанні з кириличними. Такі комбінації плутають потенційного споживача, отже, обмежують нехотючи кількість покупців. Також є багато вивісок, дизайн яких не відповідає діяльності організації чи підприємства. Тому не завжди велика і яскрава вивіска – це добре, деколи краще проста і лаконічна.

Наше місто неповторне, цінний історичний та культурний центр. Вдала концепція оригінальних, одночасно гармонійних для середовища вивісок була б чудовим доповненням до зовнішнього вигляду столиці Прикарпаття.

Виділитись – це не завжди бути впізнаваним, правильна рекламна концепція, яка зазвичай користується послугами професіоналів – запорука успіху маркетингової програми підприємства.

1. Ромат Є. В. Реклама ; [підручник для вузів] / Є. В. Ромат. – К. ; Х., 2000.
2. Кнорре До. Зовнішня реклама / До Кнорре. – М., 2002.
3. Мокшанцев Р. Психологія реклами : [навч. посіб.] / Р. Мокшанцев. – М. ; Новосибірськ : Инфра, 2000.
4. Панкратов Ф. Г. Рекламна діяльність / Ф. Г. Панкратов, Ю. К. Баженов, Т. К. Серегина. – М., 2002.

НОВАТОРСЬКІ МОТИВИ ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНІЇ ЗАРИЦЬКОЇ

Козьмик Василь,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Споконвіку наші гончарі називають глину “святою землею”, адже в їхніх руках вона має здатність перетворюватися і набувати найрізноманітніших форм – це і декоративні вироби, і посуд, і будівельні матеріали та багато іншого. Художня спадщина української народної кераміки зберегла для нас незліченну кількість витончених форм, кольорових рішень, орнаментальних мотивів, котрі були сформовані і розвинулись у більш аніж вісімдесяти центрах.

Одним із найбільших таких центрів-осередків керамічного виробництва є Гуцульщина, а саме Косівщина. Тут ремесло гончарства переходило, як спадщина, від одного покоління до іншого і мало свій, абсолютно природний, розвиток. Відомими майстрами художньої кераміки в цьому осередку були родина Баранюків, Олекса Бахматюк, пізніше подружжя Цвіликів – Павлини Йосипівни та Григорія Васильовича. Вони, зберігаючи традиційні народні форми й орнаментальні розписи, створили справжні, неповторні художні вироби.

Зазначимо, що осередок, у якому розвивається творча особистість, безпосередньо впливає на її формування як митця. Особливості тої чи іншої художньої школи так само накладають відбиток на твори, які створює митець, що проявляється в характері їхнього виконання.

Таким чином, метою дослідження ми обрали аналіз життєвого і творчого шляху Євгенії Зарицької, відомої гуцульської майстрині-керамістки, на загальному тлі косівської кераміки. Вона порівняно з іншими виділяється індивідуальним художнім почерком, що вирізняється формотворенням гончарних виробів та композиційними схемами, проте джерелом творчості залишається виключно народне мистецтво.

В орнаментальних розписах майстриня використовує стилізацію квітково-рослинних мотивів. На відміну від традиційних геометричних орнаментів, часто застосовує у своїй роботі творчий пошук щодо композиції в предметах побуту (куманці, плесканці, тарелі, кахлі і т. д.). Важливе місце в її творчості займає зооморфний орнаментальний розпис: здебільшого Є.Зарицька використовувала образи птахів, баранців, коней. Стилізація анімалістично-сюжетних композицій часто поєднується з рослинними. Зображення тварин, птахів виступають у стилізованій формі. Неабиякого визнання отримали анімалістичні і персональні

скульптури малих форм. Загалом творчі здобутки майстрині в галузі анімалістичного розпису досягли високого рівня, вона виробила свій власний стиль.

Окрім того, Євгенія Зарицька в композиції велику увагу приділяла сюжетам. Широкий спектр композиційних рішень у її творах побудований за мотивами народних пісень, віршів українських письменників. Тут мають місце створення сюжетно-тематичних кахлів для печей за поетичними мотивами Т.Г.Шевченка, зокрема, на прохання третього президента України Ю.В.Ющенка створено кахлі на тему бджільництва.

Мова розписів Євгенії Петрівни небагатослівна і проста, проте вражає дивовижною професійністю художнього бачення, розгорнуті в профіль, вони мають силует, що легко читається. У кераміці, особливо в плитках та кахлях, все це має вагоме значення. Позбавлений ілюзії, об'ємності й глибинного простору, розпис зберігає ту міру площинності, яка необхідна для збереження форми предмета. У розписах проявляється особливе композиційне відчуття майстрині, вміння знайти у творі зв'язок і чітку організацію площини.

Щодо технік, то в керамічних виробках майстрині зустрічаємо використання “фляндрівки”: стилізований рельєф орнаменту на вазі чи на тарілці заливали коричневим ангобом (цілий виріб), потім на рельєфні орнаментальні виступи наносили білий ангоб інструментом, т. зв. “грушею”. Після того, як нанесений був фон, наносились, після першого випалу, традиційні гуцульські фарбники – жовтий і зелений. Також має місце техніка “ритування” – виконувалась на білому фоні виробу писаком, схожим до авторучки, котрим можна було робити гравіювання різних уподобань і фантазій. Так само знаходимо “ріжкування” – на білому фоні виробу використовувалась “груша”, у середину якої заливали коричневий ангоб.

Новаторським внеском у творчій роботі Зарицької стало декорування керамічних виробів декоративно стилізованою наліпкою різноманітних стилізованих композицій і розпису методом ріжкування по коричневому ангобі в традиційних тонах. Такі твори неодноразово були завершені доповненою новизною – так званим “цюканим фоном”, який наносився писаком або авторучкою; тональність підкреслювала рельєфний рисунок різного композиційного характеру.

Ім'я і творчість сучасної майстрині гуцульської кераміки, члена національної Спілки художників України Євгенії Зарицької добре знані далеко за межами Гуцульщини. Вона неодноразово приймала участь в обласних, всеукраїнських, міжнародних та персональних виставках, за що була відзначена почесними нагородами.

Отже, бачимо, що Євгенія Петрівна Зарицька таким чином наслідувала справу видатних майстрів минулого, давши виробам витонченого нового звучання, водночас будучи непересічною особистістю, творчість якої досягла небаяких злетів у галузі традиційної косівської кераміки.

1. Архів родини Зарицьких.

2. Кушніренко Н. Кахлі для президента / Н. Кушніренко // Галицький кореспондент. – 2000. – 2 берез.

3. Лашук Ю. Косівська кераміка / Ю. Лашук. – К., 2004. – 244 с.

4. Солонченко О. Г. Сучасні художні промисли Прикарпаття / О. Г. Солонченко. – К., 1970. – 156 с.
5. Станкевич М. Є. Гончарство / М. Є. Станкевич // Українське народознавство : навч. посіб. – Львів : Фенікс, 1994. – 262 с.

ХУДОЖНЯ ОСВІТА НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ ХХ – ПОЧ. ХХІ ст.

Кравчук Костянтин,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бойчук Б.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Комплексний підхід до вирішення проблем підготовки мистецьких кадрів вимагає вивчення та осмислення історичного досвіду розвитку художньої освіти в Україні. Особливого інтересу набуває період ХХ – початку ХХІ століття, коли під впливом певних прогресивних змін у суспільстві відбувався інтенсивний розвиток системи освіти, органічною складовою якої була загальна художня освіта.

Певні аспекти художньої освіти України залишаються актуальними в межах сучасних наукових досліджень. Зокрема, потребує, з нашої точки зору, більшої уваги проблема художньої освіти на Хмельниччині ХХ – початку ХХІ століття, яка не була предметом спеціального дослідження.

Історично склалося так, що, на відміну від інших регіонів України, на Поділлі мистецьких шкіл, зокрема художніх, майже не було. Подільська земля дала світові й Україні багато славетних митців, художників, педагогів, а власної мистецької школи зі своїм стилем, почерком не було.

Характеризуючи стан мистецької освіти Хмельниччини ХХ – поч. ХХ ст., слід зазначити, що брак кваліфікованих спеціалістів художньо-педагогічного напрямку освіти призводив до духовного обкрадання молоді, низького рівня культури підростаючого покоління.

Художньо-педагогічні й естетичні завдання загальноосвітньої школи покликані вирішувати на заняттях образотворчого мистецтва художні школи та школи мистецтв. У Хмельницькій області з молоддю шкільного віку, що виявила потяг до прекрасного, працювали, починаючи з 1960-х років декілька студій і шкіл образотворчого мистецтва. З часом число таких шкіл помітно збільшилось.

З іменами Д.Брика та З.Гайха пов'язане відкриття дитячої художньої школи в м. Кам'янець-Подільський, яка успішно функціонує і сьогодні.

Дитячі художні школи в багатьох містах України почали відкриватися у 60-ті роки. Мріяли про це й З.Гайх і Д.Брик, який тоді керував гуртком юних художників у Палаці піонерів. Митці прагнули, щоб школу спочатку відкрили в Кам'янці-Подільському, а не в обласному Хмельницькому, який мав кращі фінансові можливості. Розмова З.Гайха з київським художником А.Пламеницьким (1920–1982), а також іншими колегами підказала: потрібно продемонструвати, що в Кам'янці-Подільському є значні художні сили. Саме тому 1967 року

в м. Київ у Будинку літераторів відкрилася виставка “Архітектурні та історичні пам’ятки Кам’янця-Подільського”, на якій із 81 представленої роботи 75 належало З.Гайху і Д.Брику.

Першим директором художньої школи був В.Антонюк, але в січні 1970 р. його змінив Ю.Попсуй, який і забезпечив високий рівень школи. Невдовзі школа перейшла в приміщення по вулиці Уральській, матеріально зміцніла, а З.Гайх фактично став головним консультантом директора.

У ті роки З.Гайха обирають головою методоб’єднання художніх шкіл області (їх на той час на Хмельниччині було вже 7), де він з однодумцями створив нову програму, у якій значно розширив підхід до технічного й емоційного відтворення об’єктів. “Всі органи відчуттів (а не тільки очі) повинні працювати для створення образу – інакше творчості не буде, мистецтва не буде”, – говорив учитель [2, с.12].

Інтегровані уроки З.Гайха були власним нововведенням художника-педагога. Такі уроки робили навчальний процес по-справжньому цікавим, а їх проведення було необхідним для цілісного сприйняття світу та осмислення явищ навколишньої дійсності учнями.

У художній школі Д.Брик навчав дітей живопису, станкової та прикладної композиції, малюнку й скульптурі. Д.Брик був не просто художником-педагогом, він був вихователем. Крім того, що він прищеплював своїм вихованцям основи образотворчої грамоти, він навчав їх любити природу, рідний край, Батьківщину. Найчастіше Д.Брик водив своїх учнів у мальовничі куточки міста на пленер. Мета таких занять – побачити рідний край очима кожного.

Іншою важливою сторінкою історії краю є відкриття в обласному центрі – Хмельницькому 24 квітня 1968 року дитячої художньої школи. Започаткував і зробив перші кроки в її розвитку Артемчук Августин Васильович, який передавав свої знання і досвід молодим митцям.

Тісно пов’язана історія Хмельницької дитячої школи з іменами подружжя Миколи і Людмили Мазурів. Перший – з 1968 по 1979 рр. викладав у ній, а з 1973 р. – її директор.

За 40 років своєї діяльності (до 2008 р.) школа підготувала 2 103 випускники. Проведено 210 виставок робіт образотворчого мистецтва міського, обласного та всеукраїнського значення.

Художні школи Хмельницького та Кам’янця-Подільського не вичерпують розгляду питання розвитку мистецької освіти в позашкільних навчальних закладах області. Варто зазначити, що художня школа в смт Самчики, Старокостянтинівська художня школа, Нетішинська дитяча художня школа, школа іконопису “Нікош” у м. Хмельницький та інші художні школи формують сучасний стан мистецької галузі, спираючись на усталені традиції українського образотворчого мистецтва та потребують окремої уваги в подальших дослідженнях.

Художньою освітою в області також опікуються професійні училища: Кам’янець-Подільське професійно-технічне училище № 3, Кам’янець-Подільський коледж культури та мистецтва, Хмельницьке професійно-технічне училище № 25 та вище художньо-професійне № 19 смт Гриців. Особливу вагу потрібно приділити Грицівському училищу, тому що саме воно належить до відповідних

навчальних закладів професійної освіти. Училище на базі повної загальної середньої освіти здійснює підготовку вишивальниць та молодших спеціалістів за напрямом 0202 “Мистецтво” зі спеціальності “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво”, а також виконавців художньо-оформлювальних робіт та молодших спеціалістів за напрямом 0202 “Мистецтво” зі спеціальності “Дизайн”.

В області діють вищі педагогічні навчальні заклади, що займаються питаннями художньої освіти. Одним із таких є Кам’янець-Подільський державний університет ім. І.Огієнка.

Історія підготовки при університеті художників-педагогів розпочалася з 1986 року, коли відбувся перший набір абітурієнтів (25 осіб) на “Початкове навчання” з додатковою спеціальністю “Образотворче мистецтво”. Необхідність здійснення такого набору була викликана недостатньою кількістю кваліфікованих учителів образотворчого мистецтва в школах області. На той момент на зріла потреба підвищення якості викладання художніх дисциплін і забезпечення навчального процесу художниками-педагогами. Викладачами предметів образотворчого циклу стали: випускник Львівського поліграфічного інституту М.П.Гуменюк, випускники Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д.Ушинського В.І.Донець та Л.П.Бондар. У 1992 році – випускниця Львівського інституту декоративного і прикладного мистецтва, відмінник народної освіти, кандидат мистецтвознавства, доцент Н.О.Урсу. Це дало змогу ввести нові спецкурси і спецпрактикуми (шрифтова графіка, шкільний дизайн), забезпечити викладання лекційного матеріалу висококваліфікованими фахівцями, що позначилося на якості підготовки студентів.

З 1999 р. викладач Б.М.Негода одержує звання заслуженого художника України і обирається Радою університету доцентом кафедри. У 2003 навчальному році вперше здійснено набір студентів (20 осіб) на мистецько-педагогічну спеціальність – “Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво”. 1 лютого 2004 року рішенням ректора університету утворюється випускна кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, яку очолила кандидат мистецтвознавства, доцент Наталія Олексіївна Урсу.

З 2005 р. додалися нові мистецькі спеціальності 6.020206 “Реставрація творів мистецтва” і 6.020205 “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво” (спеціалізації мистецтвознавство та сакральне мистецтво). На спеціальності працюють викладачі-випускники Львівської, Київської, Одеської, Московської та інших художніх шкіл.

Викладачі спеціальності впродовж усієї історії художньої освіти в університеті вбачали за мету художньо-творчий розвиток здібностей студентської молоді, формування нестандартного мислення та індивідуальних якостей кожної особистості.

У Хмельницькому гуманітарно-педагогічному інституті також на факультеті початкового навчання здійснювалася підготовка з 1991 по 2007 рр. учителів початкових класів з додатковою спеціалізацією “Керівник гуртка образотворчого мистецтва”.

У 2005 р. на базі музично-педагогічного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії утворено факультет мистецтв, на якому розпочи-

нається підготовка спеціалістів за напрямом “Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво”

У Хмельницькому технологічному університеті Поділля здійснюється підготовка спеціалістів з дизайну одягу та взуття. У 2005 р. у реорганізованому університеті (Державний національний університет “Поділля”) розпочато підготовку спеціалістів у галузі дизайну за спеціальностями: дизайн інтер’єру і меблів, графічний дизайн та реклама, дизайн одягу.

Отже, розвиток подільської мистецької школи з урахуванням ступеневої освіти дає змогу розкривати могутній духовний потенціал подолян. Реформування освіти в Україні повинно подолати ідеологічні, нормативні, методологічні перепони в застосуванні педагогічного досвіду корифеїв українського образотворчого мистецтва на Поділлі, що органічно переплітається зі стратегічним завданням Державної національної програми “Освіта”, концептуальними засадами гуманітарної освіти в Україні, концепцією виховання дітей у національній системі освіти. Дотримання цих принципів дозволить забезпечити високий рівень вихованості та духовності на Хмельниччині.

1. Побачити і торкнутися до творчості Людмили Мазур // Проскурів. – 2012. – № 40. – 4 жовтня. – С. 14.
2. Попик О. І. Розвиток художньої освіти на Поділлі в кінці XIX – на початку XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. І. Попик. – К., 2003. – 22 с.
3. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850–1950-ті рр.). – Львів : Українські технології, 2002. – 144 с.

ТРОМБОН В ОРКЕСТРОВО-ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Лихач Любомир,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Круль П.Ф.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Ретроспективний погляд на становлення тромбона як сольного, ансамблевого та оркестрового інструмента дозволяє зробити висновок про те, що розвиток цих напрямів у виконавстві на інструменті відбувався паралельно та взаємопов’язано. Церковне та світське ансамблеве музикування поступово привело до концертного виконавства, що стало для музикантів мотивацією до професійного опанування інструментом та його подальшої академізації. Часте застосування тромбона в колективному музикуванні посприяло його плавному переходу з ансамблів епохи ренесансу в склад барокового, класичного, романтичного та сучасного оркестрів.

Природа виконавства на тромбоні, незалежно від сольного, ансамблевого чи оркестрового виконавства на них, пов’язана передусім з особливою вагомістю дихання.

Відомо, що оркестровий звук тромбона відрізняється від сольного або ансамблевого звука. Відмінність сольного та ансамблевого звука від оркестрового

передусім у його об'ємі, інтенсивності та характері звуковедення, свідомо позбавленого в групі оркестрових інструментів індивідуальних рис, що притаманні кожному музиканту-духовику (наприклад, вібрато). На першому місці в характеристиці оркестрового звучання тромбонів стоїть оркестровий тембр групи.

Роль артикуляції та штрихів в оркестровій діяльності музиканта-духовика дещо відрізняються від ансамблевого виконавства. Найбільш суттєвим чинником тут є кількісний. Адже в оркестрі кількість голосів, які виконують подібні в артикуляційному відношенні партії, значно більша. Це неминуче приводить до якісних змін артикуляційного та штрихового ансамблю.

Серед питань оркестрової діяльності музиканта-тромбоніста одне з першочергових за вагомістю місць займає питання динаміки, оскільки духові інструменти є динамічною основою оркестру.

Існують різні сторони відносності оркестрової динаміки:

- відносна динаміка в музичних творах різних епох і стилів;
- відносність динамічних відтінків у творах різних жанрів;
- відносність динамічних відтінків у різних за драматургічним значенням розділах одного і того ж музичного твору;
- відносна динаміка оркестрових груп поміж собою;
- відносна динаміка всередині оркестрових груп та груп однорідних інструментів, що входять у їх склад.

Під час оркестрової гри великого значення набуває правильне, синхронне фразування. Музична фраза в сольному виконавстві індивідуалізована. До неї дуже подібна сольна фраза в ансамблі. Музична фраза, виконана групою інструментів оркестра та в поєднанні декількох груп здобуває ще більшу силу впливу. Ця фраза – сума горизонталей, елементів оркестрової фактури, що підпорядковані єдиній музичній думці. Вона володіє великою переконливістю та неповторним колоритом.

Читка з листа оркестрових партій тромбона має свою специфіку. Вона ґрунтується на тому, що рівень відповідальності за помилки відтворення нотного тексту тут значно вищий, ніж у струнній групі, де на одну оркестрову партію припадає значна кількість виконавців. Наслідком цього доволі сильного психологічного пресинга на музиканта-духовика можуть стати серйозні технологічні погрішності в оркестровій грі. Тому вільна читка з листа оркестрових партій – необхідна умова ефективною оркестровою діяльності тромбоніста.

Інші умови оркестрової діяльності надає музиканту-тромбоністу естрадний оркестр. Тут варто відзначити визначальну роль виконавської діяльності музикантів-духовиків у спільній грі з ритм-секцією. Адже гра в естрадному оркестрі підпорядкована фундаментальній ролі ритмічного начала та саме ритмічна організація естрадної музики складає найбільший вплив на всю специфіку її виконавства.

Технологічні складові оркестрової діяльності музиканта-тромбоніста такі:

- володіння оркестровим звуком, вміння працювати з тембром інструмента;
- ансамблеві навички трьох рівнів – ансамбль груп оркестру, ансамбль груп однорідних інструментів, що входять в оркестрову групу мідних духових інструментів, внутрішній ансамбль групи тромбонів оркестру;

- навиків вільного використання музичних виразових засобів групи тромбонів оркестру, володіння специфічними виконавськими прийомами гри на тромбоні;

- вміння кваліфіковано читати з листа та інтерпретувати нотний текст оркестрових партій; знання оркестрових труднощів і репертуару оркестру, вільна гра в різних ключах;

- володіння специфікою виконання оркестрових партій першого, другого, третього тромбонів та готовність до роботи регулятора;

- вміння керувати станом виконавського апарату та підтримувати постійну форму відповідно до режиму фізичних навантажень оркестрової діяльності;

- психологічна адаптація до оркестрової діяльності;

- знання та ефективно використання сучасних досягнень у сферах: виготовлення інструментарію, технічних засобів, що допомагають вдосконалювати виконавську діяльність в оркестрі, інформаційних технологій виконавства на духових інструментах.

1. Апатский В. Н. Основы теории и методики духового музикально-исполнительского искусства : учеб. пособ. / В. Н. Апатский. – К. : НМАУ им. П. И. Чайковского, 2006. – 432 с.
2. Барсова И. Книга об оркестре / И. Барсова. – М. : Музыка, 1978. – 208 с.
3. Благодатов Г. История симфонического оркестра / Г. Благодатов. – Л., 1969. – 312 с.
4. Скобелев А. О сегодняшнем дне тромбона сквозь призму веков / А. Скобелев // Музыкальные инструменты. – М., 2005. – № 3. – С. 20–25.
5. Сумеркин В. Тромбон / В. Сумеркин. – М., 1975. – 78 с.

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ СЕЛА СВАРИЧІВ РОЖНЯТІВСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Павлів Тетяна,
IV курс, Інститут мистецтв.
науковий керівник – Чмелик І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

У наш час залишається болючою проблема збереження національної самобутності, історичного минулого, повернення культурних цінностей та імен відомих колись науковців, громадських, мистецьких та історичних постатей, які творили для України й досліджували її культурне надбання. Наша розвідка спрямована на вивчення мистецької спадщини рідного краю. Стосується вона с. Сваричів Рожнятівського району Івано-Франківської області.

Розташоване село Сваричів над річкою Лімницею, притокою Дністра. Історія села сягає далеко в давнину, про що свідчить пам'ятний знак, споруджений у честь 600-річчя села: с. Сваричів (1387–1987). Колись у селі було встановлено багато хрестів, більшість з яких нині знищені, також тут споруджено три церкви, які є історичними пам'ятками [1]. Однією з них є капличка, яка перевезена до Сваричева із села Іванівка в розібраному вигляді у 1933 р. і протя-

гом 2–3-х років відбудована. На її освячення приїхав митрополит Андрій Шептицький. При каплиці жили й працювали сестри-монахині Пресвятої Родини, вони займалися просвітницькими роботами і навчали дітей читати та писати. Їх було поховано на сваричівському цвинтарі, а нещодавно відбулось перепоховання в Гошівський монастир. Зараз капличка є діючою церковною установою.

Другою історичною пам'яткою є римо-католицький костел, споруджений у XVII ст. Його архітектура має окремі ознаки барокового характеру. До 1939 р. тут відправляли службу Божу священники, що вчилися у Львові. А в 1930-х рр., коли в наш край прийшли більшовики, церкву було переобладнано на зерносховище для місцевого колгоспу. Працював костел у роки Другої світової війни, пізніше, коли наступали радянські війська, німецькі завоювальники розмістили в костелі гармати біля хрестів і вели оборонні бої. У післявоєнний час тут знову було розміщене зерносховище. Раніше костел був польський, а з 1995 р. це приміщення належить релігійній громаді УГКЦ – церкві Святого Введення, яка й діє до сьогодні [2].

Більше хочеться розповісти про церкву Святого Воскресіння – третю історичну пам'ятку села Сваричів. Точних даних про будівництво цієї споруди не вказано, збереглися тільки спогади старожилів. Трапляються дві дати – 1760 і 1840 рік, однак часом заснування храму вважають другу дату. У путівнику “Сакральна Бойківщина” читаємо: “У 1760 році в селі збудували дерев'яну церкву Воскресіння Христового, у 1840 р. її реконструювали... Церква перебувала на початку минулого століття під патронатом Михайла Медицького. Парохом у той час був Іоанн Макарович...” [3]. Більше згадок про 1760 р. немає. Із розповіді старожила Йосипа Марчука (1917 р. н.) довідуємося, що церкву збудовано в 1840 році. З того часу святкували храмове свято у Великодній понеділок. Згодом церкву реставрували і храмовим святом стало Введення в храм Пресвятої Богородиці. Деякий час храмові свята відзначали двічі на рік, а згодом тільки Введення. Збереглися відомості про відвідини церкви митрополитом Андрієм Шептицьким. З 2002 р. церква стала називатися “Святого Воскресіння”.

В ансамбль церкви входить дзвіниця, де колись розташовувались три дзвони (один великий і два менші). Із слів Йосипа Марчука відомо, що напередодні війни громада замовила ще один (четвертий) церковний дзвін у м. Калуш. Коли 1939 р. прийшли одержувати його, громаді видали не замовлений дзвін, а той, який був у наявності, виготовлений для польського костюлу. Він збережений до цього часу, має польський герб та напис. Поставили дзвіницю й дзвін після війни, він вперше задзвонив на Великдень 1947 р. При вході в церкву розташована статуя Матері Божої з дитятком на руках, виконана з білого каменю, встановлена 1994 року [4]. На початку XX ст. проведено реконструкцію церкви: фасад обито вагонкою, перекрито дах і портал церкви, що частково позбавило її рис традиційного дерев'яного народного будівництва. Також відбувається оновлення церкви всередині: перероблено хори (балкон), електропроводку (освітлення), оновлено іконостас, колір стін, панелей. Внутрішні оновлювальні роботи проводились під керівництвом старости Івана Калинія. Церква “Святого Воскресіння” збудована та реконструйована на кошти односельчан. У плані тридільна – центральний об'єм більший відносно бабинцю та

вівтаря, що нагадує хрещате планування. Двох'ярусна, підкреслена піддашшям, має один величний купол з ліхтарем, який утворює конструкцію восьмигранника на четверику, що притаманне дерев'яним спорудам Галичини. Вхід з фронтоном утворений двоскатним дахом. У церкві знаходиться оригінальний іконостас, різьблений з позолотою, який зберігся ще від 1840 р., автор його, на жаль, невідомий. У 2000-х рр. під час реконструкції його було оновлено. Іконостас чотириох'ярусний, закінчується розп'яттям: 1-й ярус – Намісний; 2-й Святковий з Тайною Вечерею; 3-й Апостольський; 4-й Пророчий. Стіни самого храму розписані різними художниками. Деякі ікони збереглися ще з часу будівництва храму, а деякі є репродукціями відомих іконографічних творів, зроблених сільськими художниками. На стелі в тропках зображені євангелісти. А в центральному об'ємі ікони Пресвятої Родини. Церква є діючою церковною установою, та в 2009 р. парохом Андрієм Балабухом було внесено пропозицію про необхідність будівництва нового храму на новому місці у зв'язку з тим, що старий храм потребує капітального ремонту. Церковна громада підтримала пропозицію священика, будівництво нового храму відбудеться в центрі села. Отже, на нашу думку, збереження історичних і мистецьких пам'яток має бути першочерговим пріоритетом як держави, так і кожної окремої людини.

1. Михайлов Л. Рожнятів і околиці / Л. Михайлов. – Снятин, 2006.
2. Халус Р. Освячено храм у Сваричеві / Р. Халус // Нова зоря. – 1995. – № 22.
3. Сакральна Бойківщина : путівник. – Львів, 2012.
4. З інтерв'ю з Йосипом Марчуком, записано 05.02.2013 р. Калинієм М. В. // Церковний вісник. – 2013. – № 2 (3).

КИЇВСЬКА СКРИПКОВА ШКОЛА: ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Плетяк Анна,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Великий і складний шлях пройшла українська музика, починаючи з найдавнішого часу і до сучасності. Позитивний відбиток на його стан наклало посилення прогресивних міжнаціональних взаємин. Настає помітна консолідація художніх сил, спрямована на утвердження національної визначеності музичної творчості.

Скрипкове мистецтво Києва пройшло складний шлях розвитку, збагативши українську та світову музичну культуру іменами відомих виконавців, педагогів, композиторів. Тісний зв'язок з народною практикою, плідне продовження європейських традицій, вибір оригінального шляху визначили значну роль київської скрипкової школи в розвитку української культури в цілому та потужний вплив на формування національного музичного стилю.

У процесі роботи на основі друкованих наукових праць, дисертаційних досліджень, архівних документів, мистецької спадщини виконавців, періодики досліджено розвиток скрипкового мистецтва Києва і зроблено такі висновки:

1. Формування скрипалів-виконавців відбувається під впливом різноманітних чинників, основне місце серед яких займали багате культурне середовище Києва, високий професіоналізм педагогів, міцні традиції струнно-смичкового виконавства, закладені фундаторами київської скрипкової школи. У результаті – широка концертна діяльність виконавців, яскрава індивідуальна манера гри на скрипці, плідна педагогічна діяльність у музичних навчальних закладах, співпраця з майстрами виконавства світового масштабу.

2. Найбагатшою і найціннішою цариною творчості митців є сольне виконавство. Імена М.Ерденка, П.Коханського, Д.Бертє, К.Стеценка, О.Манілова, О.Горохова, О.Пархоменко, Б.Которовича вписані в історію національного скрипкового мистецтва. Їх сольні виступи, об'ємний репертуар, що охоплював кращі зразки зарубіжної та української музичної творчості, сприяли розвитку камерно-інструментальної музики Києва, залишили помітний слід у концертному житті краю. Високий професіоналізм, здобутий у роки наполегливого навчання, ранній вихід на концертну естраду з різноплановим репертуаром, активне й тривале концертне життя, захоплені відгуки широкої аудиторії та професійної музичної критики примножили їх славу і збагатили українське інструментальне виконавство.

3. Педагогічна діяльність митців була пов'язана в основному з викладацькою роботою на кафедрі скрипки Київської консерваторії (зараз – Національна музична академія ім. П.І.Чайковського). Як викладачі, вони продовжували характерні педагогічно-методичні принципи своїх вчителів – представників Петербурзької та Московської скрипкових шкіл, та новітні педагогічні й методологічні підходи, запозичені з російської та західноєвропейських скрипкових шкіл, а саме:

- поєднання у грі романтичних та реалістичних рис, урівноваження почуттів і логіки;
- підбір широкого різнопланового репертуару;
- тісний зв'язок з особливостями народного музикування;
- поєднання академічної манери гри з романтично-віртуозними прийомами й штрихами;
- використання специфічних виконавських прийомів і штрихової техніки, пов'язаних з музикою постмодернізму та авангардизму;
- розширення виконавського кругозору учнів (поєднання сольних виступів та активної участі в різнопланових ансамблях, оркестрах) та формування сценічної витримки, участь у різноманітних конкурсах та фестивалях.

4. Молодому поколінню скрипалів притаманні риси цілковитої зрілості виконавства. Постійне фахове вдосконалення молоді поєднується з їх високою духовністю. Індивідуальне трактування музичних творів, нове відчуття тембральності, рельєфність фразування, урізноманітнення штрихової техніки (цього вимагають твори сучасних композиторів), висока ансамблева культура вирізняють молодих скрипалів від їх попередників старшого покоління і засвідчують

власне творче обличчя та індивідуальний почерк митця. Виконавська манера молоді гармонійно поєднує в собі мудрість, значущість, експресію музичних творів. Скрипкове виконавство на сучасному етапі характеризується лагідністю, акварельною прозорістю звучання, чистотою, яка перевіряється власною уявою. Характерним є також все частіше звернення молодих артистів до музики авангарду.

Сьогодні перед молодими скрипалями відкрився музичний світ Європи, що надихає їх до нових мистецьких звершень. Прекрасним мобілізуючим фактором є участь у різноманітних конкурсах, де кожен усвідомлює і переоцінює власні можливості.

Отже, скрипкове мистецтво Києва значною мірою визначає його сучасне обличчя, творить невід'ємну частку регіональної свідомості киян. Його багату природу і своєрідність зумовлює активна діяльність митців, котрі “генетично” продовжують національні традиції.

Скрипкова генерація прагне поєднати національні традиції з новими естетичними віяннями, причому кожен із митців знаходить свій неповторний шлях і формує художній світогляд, орієнтуючись у цьому на свої ідеали.

1. Волощук Ю. І. Українське скрипкове мистецтво / Ю. І. Волощук. – Івано-Франківськ, 2002.
2. Волощук Ю. І. Київська скрипкова школа в контексті розвитку європейського виконавського мистецтва / Ю. І. Волощук // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Вип. ІХ. – Івано-Франківськ, 2006.
3. Гинзбург Л. С. Исследования, статьи, очерки / Л. С. Гинзбург // Исследования, статьи, очерки / Л. С. Гинзбург. – М., 1971.
4. Гинзбург Л. История скрипичного искусства / Л. Гинзбург, В. Григорьев. – М., 1990.
5. Юсов С. Видатні викладачі скрипкових класів Київської консерваторії / С. Юсов // Українське музикознавство. – К., 1990.
6. Ямпольский И. Н. Избранные исследования и статьи / И. Н. Ямпольский. – М., 1985.

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТЦІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА с. ПІСТИНЬ

Полагнин Іванна,
V курс (магістр), Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Гудак В.А.,
кандидат мистецтвознавства.

Хоча народне мистецтво Прикарпаття характеризують барвистість, оригінальність форм і декору, проте неважко розрізнити народні вироби різних регіонів. Наприклад, кожен любитель народного мистецтва легко впізнає космацькі сонячні барви писанок і вишиванок чи верховинські, де переважають суворі “лісові” синьо-зелені барви з фіолетовим вкрапленням.

Пістинські вишиванки і писанки вирізняються багатою палітрою барв, як і навколишня природа. Адже тут є і джерельні барви найчистішої ріки Європи Пістиньки, і кольори полів, лугів, і далеких задимлених гірських лісів.

Творчість сучасних народних митців Пістиня, що в Косівському районі Івано-Франківської області, дуже вирізняється на тлі творчості народних майстрів інших регіонів Прикарпаття.

Оскільки Пістинь стоїть на роздоріжжі, обабіч битого шляху, що починається в горах Верховини і веде вглиб Покуття, то віддавна місцеві майстри переймають деякі мотиви з інших місцевостей. Сучасні майстри поєднують в одному творі (виробі) різні способи оздоблення, різні за походженням декоративні елементи. Проте, в основному, дотримуються пістинських традицій у виборі композиційних схем й орнаментальних мотивів, як, наприклад, у весільному традиційному одязі.

У весільному одяговому ансамблі інколи створюють надто строкаті, не характерні для цієї місцевості кептарі чи сорочки, у виробках порушені традиційні технології, спрощений процес оздоблення.

У селі поширені різні промисли: килимарство, лозоплетіння, є чимало столярів. Знаменитими ткачами і килимарями були родини Котюків, Гаврилкових, Костинюків та інших. У Пістині також є чимало кравців, пічників, копачів криниць, вишивальниць, писанкарок. У найдавніші часи тут побутувало солеваріння, випалювання вапна, гончарство, кушнірство, також було багато шевців.

Звернемо погляд на кушнірські вироби пістинських митців першої половини ХХ ст. Село Пістинь віддавна славиться художньою обробкою шкіри. Майстерність пістинських кушнірів була відома не тільки в усіх довколишніх селах, а й на Коломийщині, Снятинщині.

Кушнірство Пістиня вирізняється винятково кустарним характером. Якщо в інших народних ремеслах змінюються до певної міри знаряддя праці чи види сировини, то в кушнірстві донедавна весь технологічний процес обробки сировини та пошиття виробів народний майстер здійснював вручну, саморобними примітивними знаряддями. До роботи залучалися члени родини (наприклад, майстриня Ясінка, що виготовляла кушнірські вироби, залучила для допомоги свого чоловіка Дмитра Костинюка (1860–1929) та дочку, пізніше – внучку). У міських майстернях (Пістинь у давні часи був містом з магдебурзьким правом) працювали 1–2 челядники (приклад – у Михайла Рибачака (1854–1939) челядником був Юрій Пліхтяк (1920–1969), пізніше знаний майстер, котрий виготовляв всілякі кептарі, кожухи) [1].

Окрім кожухів і кептарів, пістинські майстри займалися пошиттям хутрових шапок. А також у нашому селі були поширені смушкові шапки двох.

Є відомості, що відомим пістинським майстром був Дмитро Костинюк (1915–2003), який навчався в поляка С.Станкевича з 1922 до 1926 року, був взірцевим учнем. За часів панування Польщі займався кушнірством вночі, бо польський уряд суворо забороняв займатися цим ремеслом українцям [2].

У другій половині ХХ ст. пістинські майстри для декорування виробів із шкіри почали застосовувати машинні декоративні шви, фабричні пряжки, замочки та гудзики. Задля декоративного ефекту майстри вдавалися до поєднання кількох способів оздоблення шкіряних виробів. Однак перевантаження оздоблою, надмірна декоративність позбавляє вибір естетичної краси, зменшує функціональне призначення виробу.

Серед кушнірів славилися Ю.Пліхтяк, Ф.Ониськів, подружжя Дякових. Широким попитом користувалося взуття, виготовлене М.Лавруком, П.Бурчаком, В.Лавруком, В. Пліхтяком. Відомими римарями були М.Костинюк, М.Мосейчук [3].

Кушнірські традиції живуть, мають професійне продовження – художників, яких виховує Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтва. Адже там вивчають творчість народних майстрів та давні й нові способи оздоблення: тиснення дерев'яними та металевими матрицями, тиснення ручне, рельєфне й контурне, тиснення штампами, гравірування тощо.

Важливо, аби забуті способи обробки та оздоблення шкіряних виробів частіше використовувались у творчих роботах професійних художників, студентів, бо способи декорування визначають художні ознаки національного мистецтва – форму, динаміку та ритм орнаментів.

1. Домашевський М. Історія Гуцульщини / М. Домашевський. – Львів : Логос, 2001. – С. 312–320.
2. Записи зі слів Сенчук Марії Дмитрівни, Дяконюк Ганни Миколаївни, Костинюк Марії Петрівни. Зроблені записи 17 квітня 2006 року автором статті.
3. Населені пункти Косівщини / упоряд. І. Пелипейко. – К. : Писаний камінь, 1995. – С. 46–47.

РОЛЬ СТРЕЛЕЦЬКОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1916–1918 рр.)

Прокоп'як Ігор,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицан А.В.,
кандидат історичних наук, професор.

Початок ХХ ст. характеризувався загальним піднесенням національної свідомості українців і розвитком національного руху на західноукраїнських землях, чому сприяла активна діяльність культурно-просвітніх товариств напередодні Першої світової війни. У серпні 1914 р., з ініціативи міжпартійної Головної Української Ради (ГУР), утворилася перша з часів Полтави добровольча українська військова формація – легіон Українських січових стрільців. До її лав, на заклик взяти участь у збройній боротьбі за визволення Наддніпрянщини й відновлення незалежної соборної України, стало близько трьох тисяч національно свідомих, патріотично налаштованих добровольців.

Водночас формування на західноукраїнських землях січового стрілецтва – це не тільки яскрава сторінка соціального руху в контексті національно-визвольних змагань, але й помітне явище в культурному житті України першої чверті ХХ століття. Окрім боротьби за незалежність України, командування легіону УСС чітко усвідомлювало необхідність культурно-просвітницької роботи серед українського населення, що на той час фактично було роздерте між двома

великими імперіями – Австро-Угорською та Російською, а також “всю важливість театру як живої національної пропаганди для українців Галичини, українців-воjakів австро-угорської армії та січових стрільців” [1, с.443]. Здійсненню цих задумів допомогла тісна і плідна співпраця легіону з театром “Руська бесіда”, котрим у той час керувала Катерина Рубчакова й актори якого під час Першої світової війни становили ядро Стрілецького театру легіону УСС.

Мета дослідження – визначити роль Стрілецького театру в українських військових формуваннях доби Української революції 1916–1918 рр.

Театр при коші УСС народився і розвинувся на ґрунтовній базі українського театрального мистецтва, завдяки колишнім акторам, котрі після призову до австрійської армії потрапили на службу до легіону УСС. Серед них були “Українські Січові Стрільці: підхорунжий Л.Новіна-Розлуцький, стрілець І.Рубчак, підхорунжий Л.Гринішак, підхорунжий Прибильський, підхорунжий О.Гірняк, десятник Л.Лісевич, вістун Я.Барнич, стрілець М.Бенцаль, стрілець Я.Гриневиц та Є.Кохан” [2]. Загалом Стрілецький театр налічував півсотні акторів, які виступали перед стрільцями, часто провідували поранених і хворих у лічниці УСС.

У репертуарі театру були народні п’єси зі співами і танцями (“Ой, не ходи Грицю”, “Циганка Аза”), класичні (“Украдене щастя”, “За двома зайцями”) та історичні п’єси національно-патріотичного спрямування (“Назар Стодоля”, “Мартин Боруля”, “Маруся Богуславка”, “Невільник”). Також склад акторів дозволяв з великим успіхом ставити опери й оперети (“Запорожець за Дунаєм”, “Наталка-Полтавка”, “Катерина”, “Галька”, “Циганський барон” та ін.). Їхній музичний супровід забезпечував оркестр Легіону УСС під керівництвом талановитого композитора Михайла Гайворонського. Після відвідин вистав Стрілецького театру у Львові польськими артистами з Міського театру визначна актриса цього театру Гелена Міловська визнала, що їхній колектив “просто не в силі виставити “Гальку” так, як це робив український театр з Катрею Рубчаковою в титуловій ролі, Катрею Пилипенко в ролі Софії, Андрієм Гаєком в ролі Йонтека, Іваном Рубчаком в ролі стольника, Данчаком [...] в ролі Януша” [3, с.592].

Широкий тематичний діапазон та виконавська майстерність талановитих акторів, імена яких увійшли в історію українського театру, зробили театр надзвичайно популярним як серед воjakів українських військових формацій, так і серед українського населення. Шалений успіх вистави українського репертуару рідною мовою мали в зросійщеного глядача Правобережжя, котрий мав можливість бачити виступи Стрілецького театру навесні 1918 р. у м. Єлисаветград (сучасний Кіровоград) на Херсонщині, куди театр перебрався разом з легіоном УСС.

Після повернення з-під Дніпра у 1919 році театр змінив свою назву на “Польовий театр Третього галицького корпусу” і надалі обслуговував воjakів УГА, а його колишні актори успішно продовжили діяльність у театрах міжвоєнної доби. Це, зокрема, Василь Коссак, Іван Рубчак (згодом визнаний радянською владою і став заслуженим артистом УРСР) та його дружина, зірка галицького театру, Катерина Рубчакова, Осип Гірняк, який пізніше перейшов до театру “Березіль” Леся Курбаса, а після його загибелі повернувся до Львова. Під

час німецької окупації у Львівському оперному театрі Гірняк здійснив першу на українській сцені постановку Шекспірівського “Гамлета”.

Отож, підсумовуючи діяльність українського Стрілецького театру, який був створений силами і засобами січового стрілецтва в добу Першої світової війни і діяв у 1916–1918 рр. у Галичині, а згодом на Наддніпрянщині, цілком справедливо можна стверджувати, що він був “дуже важливим засобом живої національної пропаганди, а для українських вояків, що відвідували вистави того театру, великою розрадою і насолодою в часи воєнного лихоліття” [4]. У складних умовах війни, національно-визвольної боротьби українського народу він сприяв піднесенню національної свідомості народу та морально-бойових якостей стрільців і старшин військових формувань доби Української революції, здійснив вагомий внесок у збереження і примноження духовних цінностей українського народу, розвиток національної культури в першій половині ХХ ст.

1. Західно-Українська Народна Республіка : Ілюстрована історія. – Івано-Франківськ, 2008. – 524 с.
2. Режим доступу : <http://ruthenia.info/txt/futuluichukv/uga/10.html>.
3. Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва. 1915–1975. I т. / [ред. кол. О. Лисяк, Г. Лужницький (голов. ред.), Л. Полтава, В. Шашаровський]. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Об’єднання мистців Української сцени (ОМУС), 1975. – 847 с.
4. Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uks/2009_18/PDF/02-16Bashnyak.pdf.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРИГЕНТА НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ПАВЛА МУРАВСЬКОГО

Рудик Галина,
III курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Рудик М.М.,
кандидат мистецтвознавства.

Дуже непросто передати словами талант. Жодними теоретичними визначеннями, узагальненнями неможливо вповні розкрити сутність мистецької практики. Якщо наукові здобутки пізнаємо розумом, то мистецькі досягнення осягаємо духовно, через досвід.

Досвід Павла Івановича Муравського невичерпний. За свої 98 років життя митець зробив великий внесок в українську музичну культуру. Присвятив своє життя хорovій і викладацькій діяльності, працював з капелами “Думка”, “Трембіта”, був керівником ансамблю Північної Тихоокеанської флотилії. Його життя є виявом висоти людського духу, а творчість – органічною часткою багатовікової традиції українського хорового мистецтва. За період творчої праці вивів свою хорovu методику, яку плекає вже понад шість десятиліть і на цій основі сформував унікальний високомистецький феномен, який має назву – хор Муравського. Звучання цього хору не має аналогів у музичному просторі сучасності.

Як кожна мистецька людина, Павло Іванович – неординарна психологічна особистість. Він поєднує в собі всі яскраві особливості диригента, оскільки є цілеспрямованим, легко реалізовує свої можливості, вдало контактує з іншими людьми і ні за яких обставин не змінює свій власний стиль. За типом темпераменту його можна віднести до сангвініка, тому що він розважлива врівноважена, весела й оптимістична людина. Але більш яскраво в ньому проявляється холерик, оскільки він – працелюбний, витривалий, але запальний. Легко тримає увагу й дисципліну в хорі, добивається хороших результатів і йде до своєї мети. За антиноміями – екстраверт, тобто комунікабельний і відкритий, що є незмінним фундаментом його поведінки впродовж усього життя. Також є гіпертивною, екзальтованою особистістю, із життєрадісним, рухливим, позитивним захопленням і надмірними почуттями, які продовжує відтворювати у своїй творчості. Його творчість свідчить про велику витримку і самоконтроль, адже не дивлячись на свою велику славу, прихильність великих людей і влади, він ніколи не забував про те, хто він є, і ніколи не вивищував себе перед іншими, не ділив нікого. Він залюбки брав уроки в інших диригентів, поважав колег, підтримував учнів.

Що може краще охарактеризувати диригента, як не його хор, дзеркало, яке відображує всі його емоції і найглибші переживання. Що може краще розповісти про митця, як не відгуки його оточення про нього. Позитивні слова про Павла Івановича Муравського лунають з уст його друзів і колег. Кожен, хто знайомий з цією людиною, не може не відзначити його таланту і не тільки музичного, а й людського, тобто таланту любити, поважати й цінувати.

Володимир Коливай казав, що Павло Іванович належить до таких людей, про яких Хемінгуей писав: “Людину можна знищити, але не можна перемогти”. Дійсно, сила його ідеалів така могутня та непорушна, як саме земне тяжіння. Філософія його внутрішніх ідеалів ніколи, як правило, не є предметом розмов, немовбито підкреслюють свідому байдужість до всього швидкоплинного, зовнішньо-матеріального та земного... Мабуть, саме про нього рядки давньої китайської притчі: “Коли він радіє, нічого, крім радості, не чути в його голосі. Коли він співчуває, нічого, крім співчуття, не чути в його голосі, бо душа його чиста, як ранковий промінь сонця”.

“Справжній митець, як правило, позбавлений елементарного життєвого прагматизму. Це людина суто творча й живе виключно творчими інтересами, перебуваючи постійно у творчому напруженні. Це людина, як кажуть у народі, не з цього земного світу з його буденними, прозаїчними клопатами. Це людина, думки й почуття якої живуть у вищих сферах прекрасного, людина, яка живе уявним і реальним життям, відмінним від життя пересічних людей. Митець – це людина, всі прагнення якої живуть у музичних образах. Вони звучать в її уяві й не дають їй спокою, аж поки він не втілить їх у реальному звучанні на репетиції, а згодом і в концерті. А потім... потім звучать інші образи, знову не даючи спокою, позбавляючи сну й відпочинку, і немає кінця цьому нервово-емоційному напруженню. Саме таким митцем є Павло Іванович Муравський. Саме таким творчим життям він живе...” – писав Іван Антоненко. Крім цього, варто зазначити, що найближче оточення Муравського відіграло велику роль у формуванні

його особистості, бо повага до сім'ї, колег, студентів, знайомих і друзів є його основною рисою.

Маестро не багатослівний, що теж є важливою характеристикою його особистості. За його словами, “диригенти іноді забувають, що співак приходить у хор співати, а не слухати лекції. Тому в диригента є лише два способи спілкування з хором – вираз обличчя і жест, якими він має викликати ті емоції і переживання, які закладені в музиці. Ніякий інший музикант не підлягає критиці так, як диригент. Якщо слухачі можуть насолоджуватися технікою скрипаля чи піаніста, то диригента оцінюють, виходячи з культури співу, від того емоційного стану, який викликає у них спів його хору”.

Павло Іванович цінує людський чинник і колективний характер. Для нього хор – це не лише ноти і партитури, а насамперед люди, їхні почуття і внутрішній світ. За цим можна стверджувати, що митець є надзвичайно добродушним, щирим і розуміючим керівником, він поважає кожного зі своїх учнів і не нехтує їх почуттями. За стилем управління Павло Іванович є творчо-демократичним, тобто є ідеалом керівника. Він – уособлення всіх найкращих рис, які можуть бути притаманними для диригента. Кожна його сторона – і адміністративна, й організаторська, і виконавська – є бездоганною і заслуговує пошани. Муравський володіє майстерністю зорового контакту, вміє зберігати дисципліну і, що головне, його не бояться, його люблять і поважають.

Отже, постать Павла Івановича Муравського – не тільки визначна постать в історії українського хорового мистецтва, а також цікава творча особистість, яка може слугувати прикладом ідеального, відданого своїй справі керівника, що розуміє істинну суть і покликання диригентського мистецтва.

1. Бенч-Шокало О. Павло Муравський. Феномен одного життя / О. Бенч-Шокало. – К., 2002.
2. Савчук Г. Природа людського голосу – без секретів (до 90-річчя П.Муравського) [Електронний ресурс] / Галина Савчук // День. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/taum-aut/priroda-lyudskogo-golosu-bez-sekretiv>.
3. Бондаренко В. Павло Муравський мріє записати з хором до 200-річчя Великого Кобзаря всі його твори, покладені на музику [Електронний ресурс] / Володимир Бондаренко, Антон Дигало. – Режим доступу : <http://www.parafia.org.ua/mediateka/vykonavtsi/pavlo-muravskij-200-lit-kobzarja/>.
4. День у житті України. П. Муравський: який диригент – такий і хор. BBC Ukrainian – Мій світ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/multimedia/2010/01/100130_muravskiy_is.shtml.
5. Чайка О. Павло Муравський: чистий спів спонукає до чистоти життя [Електронний ресурс] / Оксана Чайка // Наша Парафія. – Режим доступу : <http://www.parafia.org.ua/mediateka/vykonavtsi/pavlo-muravskij-chystyj-spiv-sponukaje-do-chystoty-zhyttja/>.

АСТРОНОМІЧНА ТЕМА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ НОВОГО ЧАСУ

Семчук Ірина,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Хом'як Л.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Протягом століть об'єкти в небі образно трактувалися на багатьох картинах, у віршах та музичних творах. У Стародавній Греції наука астрономія прирівнювалась до мистецтва. Багато картин на тему астрономії базуються на міфологічних сюжетах. Зокрема, картина Тінторетто “Народження Молочного Шляху” розкриває міф щодо появи нашої галактики: Зевс захотів зробити безсмертним свого земного сина Геракла і для цього він накликав глибокий сон на Геру, приклавши немовля до її грудей, щоб той зміг напитися божественного молока, яке дає безсмертя. Геракл вже тоді відрізнявся неймовірною силою і смоктав молоко так енергійно, що його краплі пролилися на небо і перетворилися на зірки, з яких склався Молочний Шлях. В доробку Мікеланджело, найвеличнішого майстра італійського Відродження, серед композицій плафона Сікстинської капелли є фреска “Створення світу”. Художник не лише зобразив створення небесних тіл, а й показав обізнаність у галузі астрономії. Так, коли Всевишній Творець летить на нас, сонце перебуває з правого боку, коли від нас – теж справа. Мікеланджело визнавав геліоцентричну систему світу, у якій сонце є центральним небесним тілом, навколо якого обертаються Земля та інші планети. На фресці Мікеланджело навіть сам Бог обертається навколо Сонця. Імовірно, розпростерті руки Бога виражають кружляння в польоті.

Створення сонця, місяця і зірок зобразив також нідерландський художник Ян Брейгель Молодший. На небесному фоні, крім двох видимих небесних світил, сяє й Зодіак. Зодіак (з грецької – “звірине коло”) виглядає як смуга, розташована вздовж екліптики. На зодіакальному колі Ян Брейгель Молодший вмістив 12 сузір'їв, які поділили екліптику на 12 рівних частин, хоча тепер відомо, що сузір'я займають різну її ширину.

Розглядаючи тему астрономії в мистецтві, варто згадати астрономічні атласи. Не зважаючи на те, що астрономічна наука відмовилася від описового принципу позиціонування небесних об'єктів, атлас традиційно містив зображення персонажів – сузір'їв. Графічні малюнки Гевелія стали класикою зоряних атласів. Його карта – один із шедеврів світового мистецтва. На відміну від попередників, Гевелій легким штрихом наносить на кожній карті малюнки сузір'їв. Малюнки та гравіювання були виконані астрономом у ряді карт самостійно. Найкрасивіший небесний атлас має назву “Harmonia Macrocosmica Андреаса Целларіуса”.

Заслуговують на увагу й окремі твори Ван Гога, який любив зображати небо. Його картина “Зоряна ніч” по-особливому прекрасна. На ній зображені величезні зірки, оточені сферичними ореолами мерехтливого світла. Одні з них – блідо-золоті, інші – розпечено-білі створюють відчуття обертання. Виникає враження, ніби крутяться жовто-білі вири, відбувається спіралеподібна “вакха-

налія”. Ось розмірковування Ван Гога над нічним небом: “Щоразу, коли я бачу зірки, я починаю мріяти – так само мимоволі, як я мрію, дивлячись на чорні крапки, якими на географічній карті позначені міста. Чому, питаю я себе, світлі крапки на небосхилі (зірки) повинні бути менш доступні для нас, ніж чорні крапки на карті Франції? Подібно до того, як нас везе поїзд, коли ми їдемо, смерть забирає нас до зірок. Поки ми живемо, ми не можемо полинати на зірку, так само, як, померши, не можемо сісти в поїзд” [1, с.469].

На картині Ван Гога “Схід місяця” зображена велика багряна планета. Виникали сумніви, що це, можливо, схід сонця, оскільки місяць виглядає тут надто великим і яскравим. Однак з’ясувалося, що картина була написана 12 липня 1889 р. У цей день Вінсент спостерігав за світилом з вікна лікарняної палати. Це була так звана “місячна ілюзія”, тобто оптична ілюзія, при якій розмір Місяця видається приблизно в півтора рази більшим, особливо, коли він перебуває низько над горизонтом. Незважаючи на те, що Ван Гог нерідко деформував натуру, він все-таки ніколи не відступав від реальності. Так, наприклад, астрономи вивчили кілька картин нічного неба на полотнах художника і переконалися, що кожна з них написана з астрономічною точністю.

Багато художників торкалися астрономічної теми, малюючи прилади, атрибути науковців. На картині російського художника Бориса Суходольського “Астрономія” розгорнуто весь арсенал астрономічних приладів того часу.

У творі Вермера Делфтського “Астроном” (XVII ст.) учений не має телескопа, але його рука торкається глобуса небесної сфери. Вермер настільки точно відтворив реальність, що за ілюстрацією в книжці, яка лежить перед астрономом, дослідники змогли її ідентифікувати. Це – друге видання трактату 1621 року “Про вивчення та спостереження зірок” Адріана Метіуса. Книга відкрита на 111 сторінці, текст якої твердить, що для вивчення зірок необхідно “натхнення від Бога”. Показово, що за плечима астронома висить картина, яка зображає біблійного Мойсея, котрий засуджував астрологів. У такий спосіб оновлена астрономія XVII століття, що зробила крок уперед, завдяки винаходу телескопа, протиставляється старим уявленням про світ.

1. Ван Гог В. Письма к брату / В. Ван Гог. – Минск : Современный литератор, 1999.
2. Маккан Л. Мир Ренессанса / Л. Маккан. – Будапешт : Корвина, 1984.
3. Ротенберг Е. Западноевропейская живопись XVII века. Тематические принципы / Е. Ротенберг. – М. : Искусство, 1989.
4. Якимович А. Новое время. Искусство и культура XVII–XVIII веков / А. Якимович. – С. Пб. : Азбука-классика, 2004.

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В МИСТЕЦТВІ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА

Славіта Аліна,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Кукуруза Н.В.,
доцент.

Смерть Шевченка відразу започаткувала своєрідну епоху мистецтва живого слова, що продовжується в сучасниках.

Слід наголосити, що і сам Т.Шевченко був неперевершений читець. Після повернення його із заслання в листопаді 1860 року в Петербурзі відбувся авторський вечір видатних письменників. Вже при читанні першої поеми “Катерина” вся зала плакала. Плакали не лише жінки, а й чоловіки, плакали дами двору, не зважаючи на етикет, плакали старі, загартовані в боях генерали [4].

Слідом за визначним актором російської та української сцени Михайлом Щепкіним, творчість Великого Кобзаря пропагує театр корифеїв.

М.Кропивницький виконував шевченківські твори, наче здійснював найсвятіший у житті обов’язок. Глибоке і незабутнє враження справляло те, як читав Шевченкове “Посланіє” Микола Садовський. До літературних вечорів була неохоча Марія Заньковецька, та коли мова заходила про Шевченка, вона з повагою давала згоду і з великою відповідальністю брала участь: “Не читаю, а молюсь! Інакше не можу!” [2].

Епохальною подією в історії українського театру, власне як театру поетичного слова, стала інсценізація “Гайдамаків”, яку здійснив Лесь Курбас (1920 р.).

Живе українське слово, зокрема Шевченкове, творило власну національну історію і в західній частині України – Галичині, що довгі сторіччя була під польською владою, а згодом опинилася під владою Австрії.

На початку ХХ ст. організувалися “Союз українок”, “Рідна Школа”. Переслідуювані владою, ці товариства були організаторами національних свят, серед яких на першому місці – свято до роковин Шевченка.

Вже в перші роки після Другої світової війни в Австрії нескорені актори-бerezільці Олімпія Добровольська і Йосип Гірняк почали працювати над Шевченковим словом, реставруючи Курбасові “Гайдамаки”. Добровольська виконувала програму під назвою “Шевченків рубікон” (“Три літа”).

Творчість Шевченка для багатьох акторів-митців ставала “справою всього життя”.

Перші самостійні концерти Народний артист України Ростислав Івицький розпочав літературною композицією про життя і творчість Т.Шевченка, яка отримала остаточну назву “Слово про Кобзаря”. Поринаючи в роль дослідника й автора, Івицький відшукав багато цікавого, маловідомого, а іноді й зовсім не відомого матеріалу для створення “Слова про Кобзаря”, використав архівні документи, мемуари, листи, уривки з публікацій шевченкознавців і, звичайно ж, вірші та прозу Кобзаря [3].

Значне місце Шевченкове слово займало у творчості лауреата Національної премії ім. Т.Шевченка Павла Громовенка. Програму 1984 року “Ми не лукавили з тобою” заборонили офіційні органи як “соціально шкідливу”.

Особливе місце у творчості лауреата Національної премії ім. Т.Шевченка, Народного артиста України, Героя України Анатолія Паламаренка займає його біль, його велика любов – Шевченкіана. Програму за поемою “Гайдамаки”, створену за участі постановників – Народних артистів України Івана Гамкала і Володимира Лукашева, Державного естрадно-симфонічного оркестру України, фахівці й слухачі вважають видатною подією в мистецькому житті наприкінці ХХ ст.

Тільки недавно, вважає великий актор-читець, він знайшов правильний, логічний наголос у “Заповіті”: “Раніше, не заглиблюючись, інтуїтивно робив наголос на слово “кров”. А тепер думаю: а чого “кров”, а не “ворожу”? Я завжди намагаюся віднайти основне слово, а вже тоді додати емоційні відтінки. А коли робив наголос на “ворожууу”, то подумав: а хто ж нам заважає будувати Україну? Воріженьки? Вони ж і видимі і невидимі...” [1].

Вагоме і достойне місце займають твори Шевченка у творчості актора-читця, Народного артиста України Святослава Максимчука, Шевченківського лауреата, Народного артиста України Богдана Козака.

Шевченкове слово набуває різноманітних сценічних втілень та інтерпретацій.

Із цього приводу слід згадати виконання творів Шевченка в поєднанні з рок-музикою доцентом Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Марією Миколаївною Ігнатюк спільно з Рівненським гуртом “НЗ”.

Власний погляд на сценічне втілення творів Великого Кобзаря має керівник Поетичного театру Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслужений працівник культури України Надія Володимирівна Грицан. Форма поетичного театру з його особливою мовою, пластикою, стилістикою, символікою та метафорами надає поезії Шевченка своєрідної образності, промовистості. Остання із “шевченківських” робіт – літературна композиція “Послужи ж, моя ти зброе, молодій іще силі!”

Поезії Шевченка є в читецькому репертуарі багатьох артистів, аматорів художнього слова. Конкурси читців ім. Т.Шевченка проводять щороку та підтримують на державному рівні, оскільки Шевченкове слово – своєрідний національний оберіг. Живе і мудре, воно завжди актуальне та пророче.

1. Константинова К. Один у “Слові” – воїн. Анатолій Паламаренко: “...і що ж то таке з нашою Україною?” [Текст] / Константинова Катерина // Дзеркало тижня. – 2009. – № 24. – 27 червня – 3 липня.
2. Кукуруза Н. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення : навч. посіб. до розділу з навчального курсу “Сценічна мова” [Текст] / Кукуруза Надія. – Івано-Франківськ, 2011. – 288 с.
3. Русанов В. Н. Майстри живого слова [Текст] / В. Н. Русанов. – К. : Мистецтво, 1974. – 176 с.
4. Слово пламенем взялось / Мистецтво живого українського слова / ред. Гошовський Б. – Торонто : Євшан-Зілля, 1972. – Т. 30. – 224 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ІДЕЇ РОМАНА ГРИНЬКІВА В БАНДУРНОМУ МИСТЕЦТВІ

Соляник Наталія,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Фабрика-Процька О.Р.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

У сучасний період на Україні серед великої плеяди виконавців на бандурі малодосліджуваним є ім'я Романа Гриньківа – українського бандуриста, заслуженого та народного артиста України, члена міжнародної Асоціації професійних музикантів І.Менухіна, композитора-аматора, джазмена-віртуоза, новатора, лауреата й володаря гран-прі численних всеукраїнських і міжнародних музичних конкурсів та фестивалів.

У репертуарі Р.Гриньківа як виконавця – власні твори, оригінальні композиції, твори композиторів-класиків, перекладені ним для бандури, українська народна музика, джазові імпровізації, а також традиційний репертуар для бандури. Репертуар Р.Гриньків добирає, виходячи з нових можливостей інструмента. У його творчому доробку є і комбінований жанр, у якому представлений здебільшого модерний джаз, що об'єднує різні напрями – new age, folk.

Як композитор Р.Гриньків використовує у своїх творах гуцульський лад. Найбільше досягнення Р.Гриньківа – це спонтанні імпровізації. У власних творах не обмежує свою фантазію і намагається в звуках втілити свій настрій.

Власноруч створений ним інструмент відрізняється неповторним звуком, цікавими конструктивними особливостями, що дає змогу грати різноманітну за стилем і жанром музику.

Р.Гриньків намагається зробити бандуру сучасним інструментом. На своїх концертах застосовує різноманітні мультимедійні проекти. Він створив нову модель бандури – міді-бандуру, покращив акустику інструмента. Оновлені верхня та нижня деки бандури дають змогу резонувати всьому корпусу, утворюючи об'ємний, насичений звук. Уточнені та підігнані під необхідні спектри частотної рипи (упори, які клеяться до деки), поділили інструмент на три умовні частини: високі, середні та низькі частоти для відзвучування струн.

Результатом цих удосконалень стало значне покращення тембру й сили звучності, а також естетичного вигляду бандури, яка тепер ще більше являє собою повноцінний інструмент європейського типу. З оновленням інструмента стало можливим розширювати репертуар відповідно до вимог часу та запитів сучасних професійних виконавців. У бандурах, виготовлених Р.Гриньківим, яскрава акустика, якої майстер досягає завдяки підбору спеціальної деревини та правильній настройці дек, розрахованій силовій системі, що тримає на собі все навантаження струн і не заважає звучанню інструмента. Оновлена ним система перемикачів, низько закріплені кілки та удосконалена мензура, відкривають багато виконавських можливостей для обох рук. Бандура відрізняється від попередніх зразків концертних бандур наявністю демпфера, який полегшив виконання на бандурі *pizzicato*. Р.Гриньків винайшов спеціальну деталь “Трипільського коника”, розташованого в середині інструмента, який поліпшує звучання

та надає йому неповторного тембру; на основі механіки Івана Скляра Р.Гриньків розробив новий, досконаліший механізм перемикачів тональностей і спростив систему ричажків перемикачів, а головне – зручно їх розташував; поновив розмір та вирівняв усі частини резонансного отвору – фазінвентора. Посаджені “впотаї” кілки спрощують харківський спосіб гри на бандурі. Нова бандура перетворилась на своєрідний оркестр. Роман Гриньків створив цілу сім’ю сучасних експериментальних бандур, зокрема дитячу, юнацьку та дорослу.

Роман Гриньків бере участь у міжнародних музичних фестивалях. Свого часу він працював із видатними музикантами, у тому числі із зіркою джаз-гітари Алом Ді Меолою, з яким мав кілька концертів, а у 1999 році спільно записав диск “Зимові ночі”, музика якого була побудована на українському різдвяному мелосі. Диск користувався величезним попитом в Америці і Європі. Також Роман Гриньків брав участь у проектах швейцарського артиста зі світовим ім’ям – Андреаса Волленвейдера. У Канаді Роман організував і побудував бандурну майстерню. Таким чином, сьогодні Роман Гриньків представлений у трьох напрямках, як майстер-конструктор бандур, виконавець і композитор. Роман Гриньків отримав визнання у світі і досі не припиняє експериментувати на класичному інструменті. Своєю творчістю митець доводить, що на бандурі можна виконувати сучасну музику.

1. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. (Українська академічна школа) : підруч. [для вищ. та сер. муз. навч. закл.] / Давидов М. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. – 420 с.
2. Гриньків Р. Конструкція бандури / Гриньків Р. // Академічне народно-інструментальне мистецтво України ХХ–ХХІ ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (23–28 березня 2003 р.). – К., 2003. – С. 10.
3. Коскін В. Портал українця: Роман Гриньків “Про бандуру має знати весь світ” / В. Коскін. – К., 2007.

ТИПОЛОГІЯ ГОНЧАРНИХ ВИРОБІВ І.В.ЦВІЛИК-СЕРЬОГІНОЇ

Чорна Марія,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Косів – невеличке містечко Гуцульщини, у якому збереглися та продовжують розвиток найкращі надбання традиційного мистецтва Карпат. У цьому мистецькому середовищі протягом багатьох років формувались і розвивались талановиті гончарі-майстри феномену “Косівської кераміки” з її триколірною гамою, різноманітним і досконалим композиційним вирішенням.

Косівська кераміка в кінці 2012 р. внесена до духовної спадщини України як традиційне ремесло Карпатського краю XVI–XX ст., на шляху до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

До одного з великих косівських керамістів, що об’єднує майстрів кількох поколінь таких, як Роциб’юки, Заячуки, Цвілики, належить Ірина Василівна

Цвілик-Серьогіна. Майстерність виготовлення і розпису керамічних виробів п. Ірина отримала в спадок від мами Стефанії Заячук та бабці Павлини Цвілик. Пізніше майстриня набула нового досвіду під час навчання в Косівському технікумі народних художніх промислів ім. В.Касіяна.

З 1974 р. працює як майстер керамік у Косівському художньо-виробничому комбінаті національної Спілки художників України, має ряд персональних виставок у Косові, Коломиї та Києві. За значний внесок у розвиток народного мистецтва України І.В.Цвілик-Серьогіна в 1988 році прийнята до національної Спілки художників України, у 1991 року – до національної Спілки народних майстрів України, а в 2009 році указом президента України художниці присвоєно високе звання – заслужений майстер народної творчості України. Окрім того, за творчі досягнення Ірина Василівна багаторазово відзначилась грамотами, дипломами та призами оргкомітетів Всеукраїнських, Міжнародних виставок і фестивалів.

Роботи майстрині зберігаються в музеях України, Росії, Румунії, Польщі, Америки та багатьох інших країн, а також у приватних збірках відомих українських та закордонних колекціонерів.

Продовжуючи традиції самодіяльних майстрів-гончарів нашого краю, Ірина Василівна створила цілий ряд високохудожніх виробів народного мистецтва. За призначенням ці вироби можна поділити на такі групи:

- а) посуд;
- б) вироби сакрально-обрядового характеру;
- в) вироби інтер'єрного призначення;
- г) анімалістична скульптура (іграшка).

Посуд належить до найхарактерніших видів керамічних виробів, що має місткість різного призначення і величини. Виготовляється він за обертовим принципом на гончарному крузі або відливається у формах [4].

У творчому доробку Ірини Василівни часто зустрічаємо різного роду столові набори: миски, дзбанки, гладунці, кухлі, рибниці, двійнята, фруктошниці, супниці, набори до молока, вина та інше. Найдавнішою серед типологічної групи гончарного посуду є миски (плосковидний посуд із піднятими або розхиленими стінками), саме їх майстриня поєднує в різних наборах: столових, чайних, наборах для вареників та інше. Так само вона поєднує в столових сервізах та наборах для вареників ще й горщики (тип посуду, призначений для приготування і збереження їжі). Вміння поєднати художні якості і практичну доцільність свідчить про неабияке творче обдарування майстрині.

Часто серед посуду зустрічаємо такий різновид горщика як “двійнята” (два, три або чотири горщики з'єднані між собою у двох місцях). Як і всі свої вироби, двійнята п. Ірина збагачує традиційними орнаментами.

Майстриня виготовляє глечики, дзбанки або гладунці – посуд для збереження води, молока, вина, олії тощо. До типологічної групи посуду, що використовується для води та різних напоїв, належить і персневидний; у роботах Ірини Василівни зустрічаємо персневидні вироби двох типів: калачі і баклаги (плесканці). Калач нагадує форму бублика. Плескач (баклага) має дисковидну форму зі сплюснутими боками, вузьким горлом і з накривкою, двома вушками по

боках та на ніжках, але майстриня замість ніжок часто робить одну точену ніжку, розширену донизу, що добре стоїть на поверхні.

Своєрідний вид керамічних виробів становили сакральні-обрядові предмети, а зокрема свічники. Майстриня виготовляє одинарні, свічники трійці та свічники на п'ять свічок. Сьогодні свічник трійця, окрім того, що прикрашає інтер'єр сучасної домашньої оселі, як і раніше, використовується в культових церемоніях, обрядах, сімейно-родинних святах тощо.

Вироби інтер'єрного призначення – це рід художніх керамічних предметів, що виконували естетичну й ужиткову функцію. Серед цієї групи виробів в Ірини Цвілик зустрічаємо тарелі, великі вази, кахлі та декоративні плитки.

Декоративні тарелі інтер'єрного призначення майстриня виготовляє різних розмірів, їх використовують для оздоблення житла та громадських приміщень. Всю площину тарелів вона заповнює орнаментальними мотивами, які підпорядковані гармонійному ритму й урівноваженості. У розписах використовує анімалістичну, квіткову та сюжетні композиції, часто їх поєднуючи.

Кяхлі – це плосковидні вироби, які служать конструктивним і оздоблювальним матеріалом для укладення печей та камінів. Тут майстриня практикує розпис декоративних плиток. Свої кахлі та плитки вона декорує різноманітними рослинами, анімалістичними композиціями й сюжетними розписами із зображенням різних сцен людського життя, що показують живу природу. Складний світ зображення поданий так, як це вимальовується в уяві майстрині [2].

Слід відмітити в доробку Ірини Василівни Цвілик і її творчі вдалі роботи зі створення панно з керамічних плиток та камінних комплектів кахлю. З таким завданням може справитися лише майстер-художник найвищого класу, оскільки кожна плитка, кахель є елементом монументального об'єкта малої архітектурної споруди і вимагає композиційної узгодженості кожної деталі з цілою формою.

Ще один тип керамічних виробів, притаманних творчості Ірини Василівни, – це анімалістична скульптура (іграшки, баранці, свистульки, копілки). Їх також можна віднести до виробів інтер'єрного призначення.

Розглянувши основні типи виробів майстрині, ми можемо зробити висновки, що їхній асортимент надзвичайно великий. Безперечно, з роками він мінявся, проте незмінним залишалось уміння поєднати красу форм та оздоблення виробів з їх практичністю. Розглядаючи та милуючись її керамічними витворами, аналізуючи розвиток майстрині, слід відзначити наполегливість у роботі та постійний творчий пошук, які вона перейняла від своєї бабусі Павлини Цвілик.

Отже, творчий внесок Ірини Василівни Цвілик-Серьогіної в розвиток знаменитої “Косівської кераміки” періоду 80-х років ХХ – початку ХХІ ст. є вагомим та потребує подальшого вивчення й аналізу, оскільки майстриня і надалі плідно працює та розвиває традиції косівської мальовничої кераміки.

1. Архів Косівської регіональної організації Національної спілки художників України. Голова спілки Кочержук І. С.
2. Гоберман Д. Мотиви Гуцульського керамічного розпису / Д. Гоберман. – К. : Дух і літера, 2005. – С. 7
3. Лащук Ю. Ю. Кераміка / Ю. Ю. Лащук // Народні художні промисли УРСР : довідник. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 56–57.

4. Слободян О. Пістинська кераміка XIX – першої половини XX століття / О. Слободян. – Косів, 2004. – С. 151.
5. Гринюк М. Марія Гринюк / М. Гринюк // Вісник Львівської національної академії мистецтв (спецвипуск). – Львів, 2011. – С. 25–65.

МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ БОЙКІВСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ СЕЛА НОВОШИН ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ)

Шершень Іванна,
II курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Пасічняк Л.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Наш народ завжди надавав великого значення створенню родини, що супроводжувалося весільним торжеством усього роду і було напрочуд багате розмаїттям жанрових форм. У кожній області, окреме село – це свої особливості ритуальних дійств, своя побудова, свій ґрунт народження.

Бойківське весілля розпочали досліджувати ще в другій половині XIX ст. Іван Франко, Ольга Рошкевич, Іван Кузів, Володимир Охрімович, Дмитро Юсип, Юзетта Шнайдер. У 70-х рр. завдяки історико-етнографічним експедиціям Київської консерваторії дослідження були відновлені й продовжені молодими дослідниками [2]. Проаналізувавши етнографічні, етномузикознавчі та літературні джерела, можна зробити висновок, що музичні інструментальні традиції бойківського весілля с. Новошин не були окремою проблемою цих досліджень.

Щоб зрозуміти всю важливість участі музик у весільному обряді с. Новошин, потрібно ознайомитися з його **етапами**:

1) передвесільний – починається із заручин, де скрипка супроводжує ладкання свашок; тоді йде сватання; запросини (у п'ятницю ввечері весільні музиканти грають “на добрий день”); плетіння вінка; випікання короваю (свашки ладкають, а скрипка грає між куплетами ладкань “Ой, печи, печи, матінко, коровай”); дівич-вечір;

2) саме весілля – починається в суботу (приходять музики і грають марші в честь свого приходу (давніше замість цього була співанка), а потім грають “на добрий день”; відбувається викуп молодої; благословення молодих; обряд обходження стола, коли дружба, очолюючи весільний похід, розмахує і трясє весільним “колокільцем”¹, і перед виходом із хати дружба вдаряє колокільцем в одвірок, кладе біля порогу, а молоді переступають через нього; далі відбувається випровадження до шлюбу та зустріч із церкви (цей обряд супроводжує увесь весільний ансамбль музик); після шлюбу зустрічають гостей (музики грають

¹ “Колокільце” – це дерев'яний стрижень довжиною 30–40 см, на який за допомогою шальової хустки нав'язували кулеподібні металеві бубенці з прорізами, наповнені шротинками; він зафіксований етномузикознавцями у червні 1995 року в селі Новошин та сусідньому селі Старий Мізунь під час Київської історико-етнографічної експедиції Бойківщини [2].

“Повій, вітре, з Долини”); далі відбувається саджання молодих за стіл; молитва “Отче наш”; після застілля староста “затанцює” весілля (грає увесь ансамбль); починається весільне гуляння (музики грають “Ой, їхало гуляння”, танцювальні мелодії, співають коломийки); ввечері молодій розплітають косу, пов’язують хустку (під супровід музик));

3) післявесільний – вшанування батьків молодими; під супровід весільного ансамблю відбувається роздавання подарунків батькам, свашкам та кухаркам, а також музикантам; завершується бойківський весільний обряд прилученням невістки до роду чоловіка.

Весільні музичні традиції села Новошин збереглися в пам’яті старожилів: Герцяк Анни Василівни (1934 р. н.) та Шершінь Ігоря Дмитровича (1953 р. н.). Зокрема, з кінця XIX ст. функціонував весільний ансамбль скрипаля Кузьми Василя (1965 р. н.): **дві скрипки, басоля і бубен**. На початку XX ст. Кузівом Дмитром (1884 р. н.) був створений весільний інструментальний ансамбль: **скрипка, гармошка і бубен**. У 30-х рр. XX ст. – весільний ансамбль Бочки Івана (1889 р. н.): **скрипка, гармошка і бубен**. У 50-х та 80-х рр. XX ст. стають популярними весільні ансамблі Беляка Михайла (1920 р. н.; **скрипка, гармошка, барабан**), Данилишина Юрія (1947 р. н., закінчив Вигодську МШ; **скрипка, синтезатор, баян, барабан, електрогітара**) та Древицького Ігоря (1965 р. н., Вигодська МШ; **баян, синтезатор, електрогітара, барабан**). З 2010 р. – ансамбль Древицького Ігоря (1996 р. н., Вигодська МШ): **акордеон, синтезатор, саксофон, бубен**.

Підсумовуючи дослідження, можна зробити такі **висновки**:

1. Збережено інструментальний супровід ладкань у виконанні скрипки; гра весільного ансамблю в основних старовинних обрядах (таких як сватання, викуп молодої, дорога до і з церкви, зустріч гостей, під час затанцювання старостою весілля, пов’язування молодої); весільні колокілці.

2. Відбулась зміна у функціонуванні ансамблів: до 50-х рр. XX ст. – автентичні, а з другої пол. XX ст. спостерігаємо їх професіоналізацію.

3. Спостерігаємо трансформацію інструментарію: з другої пол. XX ст. зникли гармошка і басоля, але введені нові інструменти – баян, акордеон, саксофон, електроінструменти (синтезатор, електрогітара).

4. Фактурні функції інструментів: перша скрипка, саксофон – мелодична; друга скрипка – мелодична, мелодико-гармонічна; басоля, гармошка, баян, акордеон – мелодико-гармонічна, гармонічна; барабан, бубен – ритмічна.

З плином часу змінюється і репертуар весільних музик, і стилістика популярних награвань с. Новошин. Утрачено багато старовинних коломийок, пісень та мелодій. Але популярність весільного інструментального ансамблю не втрачає своєї актуальності.

1. Брилинський Т. Таїна народної музичної культури Бойківщини : збірник статей і матеріалів. Вип. 2 / Т. Брилинський, Б. Луканюк. – Дрогобич : [б. в.], 1996. – С. 6–13, 34–37.
2. Кирчів Р. Історико-етнографічне дослідження Бойківщини / Р. Кирчів. – К. : Наукова думка, 1978. – 174 с.
3. Федун І. Традиційні інструментальні капели с. Сенечів на Бойківщині / І. Федун // Традиційна народна музична культура Бойківщини : збірник статей і матеріалів . – Львів, 1996. – С. 25–27.

ТУРИЗМ

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАЛЬНЕОЛОГІЧНОГО КУОРТУ “СХІДНИЦЯ”

Жовнір Анастасія,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Лабій Ю.М.,
доктор технічних наук, професор.

Східниця є не тільки мальовничим селищем в Карпатах, а й відомим бальнеологічним курортом. “Східниця” – курортна перлина Львівської області, “Українська Швейцарія”. Бальнеологічний (лікувальний) курорт – з 9.01.1976 р., курорт імені О.Стоцького – з 2005 р.

Відкриття величезних запасів мінеральних вод належать відомому досліднику Омеляну Стоцькому в 1975 році. Ще з тих часів до унікальних джерел приїжджали люди з різних кутків країни на відпочинок та лікування. У “Східниці” нараховується 5 типів вод. Це джерела, які мають жовчогінну дію, залістисті води, хлоридно-натрієві з підвищеним вмістом бромиду та йоду, гідрокарбонатна натрієва вода, яка отримала назву українського “Боржомі” – для лікування підвищеної кислотності, слаболужна, яку використовують при нирковокам’яній хворобі. Східницька “Нафтуса” усуває запальні процеси, виводить дрібні камінці й пісок із нирок. Східницькою водою лікують цукровий діабет, хвороби кровотворної та імунної систем. Мінеральні води здатні очистити організм людини від забруднень, отриманих від вживання їжі хімічного походження, від шкідливих викидів у навколишнє середовище, вживання антибіотиків, хіміотерапії, алкогольного отруєння. Залістисті води мають здатність виводити важкі метали й радіонукліди.

Проте, незважаючи на унікальність східницького курорту, існують проблеми його розвитку. Відсутні спеціалізовані санаторії, а також бювети, де б вода нагрівалася до відповідної температури, відсутня індустрія відпочинку та розваг. Біля деяких джерел відсутнє освітлення. Існує проблема освітлення доріжок до джерел. Також відсутні дитячі майданчики. Є певні недоліки з лікуванням на курорті. Причина тому – відсутність громадської курортної спільноти, яка об’єднала б директорів санаторіїв і медиків-професіоналів. Курорт слід забезпечити фахівцями, які раціонально й правильно призначатимуть водолікування. Проблеми “Східниці” потребують комплексного підходу і вирішення їх на державному рівні. У 2013 році для вирішення цього питання виділили в Державному бюджеті 8 млн грн на соціально-економічний розвиток “Східниці” [2]. Ці кошти призначені для розвитку інфраструктури “Східниці” як курорту, що має набути статусу державного. Також для формування стратегії розвитку курорту потрібні такі заходи:

- збільшення асортименту й кількості курортно-туристичної продукції;
- організація рекламної кампанії курорту “Східниця”;
- доступність оздоровчого лікування, дотримання державних стандартних методик у галузі лікування та медичної реабілітації, координація діяльності

санаторно-курортних та оздоровчих закладів незалежно від форми власності й підпорядкування.

Отже, важливою проблемою є забезпечення курорту “Східниця” розвинутою інфраструктурою, яка б відповідала світовим стандартам, сприяла підвищенню його конкурентоспроможності. Її розвиток потребує вирішення територіально-функціональних, соціально-економічних проблем і завдань тощо.

Наявність унікальних природних лікувальних ресурсів, відомостей щодо їх сучасного стану, розвинутої інфраструктури, санаторно-лікувальних закладів становлять той базовий потенціал, на основі якого має формуватись державне ставлення до раціонального використання рекреаційних можливостей курортних територій, що обумовить подальший розвиток курортної галузі України.

1. Курорт “Східниця” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shidnitca.com/>.

2. Ukr.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukr.net/news/>.

МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЮ

Кирик Світлана,
IV курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Остапюк Н.І.,
кандидат економічних наук, викладач.

Робота у сфері гостинності – це психологічний фактор, у якому мотивація важлива, як ніде. У розвинених країнах це зрозуміли давно і стали вишукувати стимули для працівників, причому не стільки фінансові, скільки нематеріальні, які практично нічого не коштують роботодавцю, але в той же час ефективно підвищують продуктивність праці.

Мотивація – це визначення і регулювання спонукальних мотивів людини, за яких виникає бажання працювати так, щоб забезпечити максимальну віддачу для досягнення цілей організації [1]. Мотивація дозволяє вирішити такі завдання, як стабілізація колективу, зростання результативності праці та зацікавленості в мобільності (перш за все професійній), забезпечення систематичного зростання кваліфікації [2].

При вивченні практики різних готелів набрався цілий список цікавих способів мотивації персоналу, стимулювання та різних привілеїв для персоналу: святкування днів народжень співробітників, подарунки для дітей співробітників, харчування співробітників у готелі по собівартості, пільги (знижки) на послуги готелю (СПА, салон краси, фітнес-клуб, басейн, пральня, хімчистка), опублікування подяки окремим співробітникам чи всьому колективу на сайті готелю, тиждень безкоштовного бізнес-ланчу в ресторані готелю тощо [3; 6].

Проведені на Заході соціологічні дослідження показали парадоксальні результати. Наприклад, з'ясувалося, що якщо молода мати візьме із собою на роботу дитину, це не завадить їй виконувати посадові обов'язки, а, як не дивно,

поліпшити трудову діяльність. Можливість використовувати корпоративний автомобіль в особистих цілях високо оцінили службовці-чоловіки – до прикладу, якщо потрібен мікроавтобус для перевезення великої родини на дачу [5]. Яскравий приклад інструмента заохочення – корпоративні університети, стали досить поширеним явищем у США. У цих навчальних закладах співробітники не тільки підвищують свій професійний рівень, але й можуть навчитися того, що їм подобається – приміром, пройти курси в’язання або зайнятися керамікою – все за рахунок компанії. Для вітчизняної дійсності такі методи поки в дивину, хоча необхідність моральної компенсації поступово себе виправдовує і користується популярністю серед готельєрів. Практично скрізь зараз пропонують, крім основної зарплати, так званий соцпакет, у який можуть входити оплата транспорту і мобільного зв’язку, медичне страхування, пільгове відвідування фітнес- і спортивних клубів, підвищення кваліфікації і безліч інших можливостей. Безумовно, не треба скидати з рахунків створення дружнього колективу, що дає можливість завести на роботі нові соціальні контакти, а також організацію комфортних умов праці (сюди входять як дорогі матеріали, так і правильне освітлення, опалення та кондиціонування). Однак усі ці способи є безадресними, а тому вони не завжди достатньо ефективні.

Більш дієвими психологи вважають адресні мотиватори, такі як святкування дня народження співробітників, гнучкий або індивідуальний графік роботи, підвищення по службі, вираз подяки та заохочення – в усній чи письмовій формі. Адже навіть звичайні слова похвали з вуст шефа здатні підняти моральний дух підлеглих і значно поліпшити їх роботу. Психологи радять: хвалити можна як на загальних зборах колективу, так і віч-на-віч, важливо тільки дотримуватись головного принципу – похвала має бути об’єктивною, тобто начальник повинен не просто сказати: “Молодець!”, а підкреслити, за що саме він хвалить. До речі, таке заохочення дуже надихає новачків, викликає в них ентузіазм і бажання виправдати виявлену довіру. Наприклад, у готелі Lotte Hotel Moscow згідні з тим, що нематеріальна мотивація – це основний стимул у готельному бізнесі, тому просто однієї виплати зарплати недостатньо. Як у більшості великих компаній, тут проводяться корпоративні свята і влаштовуються змагання, існує програма пільг для персоналу, включаючи безкоштовне харчування і нічне розвезення. Однак головним, на думку менеджера з навчання Елли Долматової, є відкритість керівників щодо планів компанії, їх поважне ставлення до підлеглих, а також щирість у спілкуванні на будь-якому рівні [5; 6].

Отже, потрібно сказати, що час мотивації, заснованої лише на грошовому заохоченні, поступово відходить у минуле. Тому сьогодні досить гостро постає проблема удосконалення існуючих моделей мотивації і створення комплексних програм мотивації персоналу.

1. Адаир Д. Искусство управлять людьми и самим собой / Д. Адаир. – М. : ЭКСМО, 2006. – 656 с.
2. Гаудж П. Исследование мотивации персонала: определение и повышение уровня лояльности сотрудников методом консультирования / П. Гаудж ; пер. с англ. М. А. Свиридюк, под науч. ред. И. В. Тараненко. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2008. – 250 с.
3. Катценбах Й. Почему гордость важнее денег / Й. Катценбах. – М. : Альпина Паблишер, 2007. – 224 с.

4. Кобьёлл К. Мотивация в стиле экшн. Восторг заразителен / К. Кобьёлл ; пер. с нем. В. Рабковой. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2003. – 189 с.
5. Пинк Д. Драйв. Что на самом деле нас мотивирует / Д. Пинк. – М. : Альпина Паблишерз, 2013. – 274 с.
6. Мотивация персонала [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hotelline.ru/management_article.php?news_cid=544&news_id=136.

ПРИРОДО-ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ ГУЦУЛЬЩИНИ, ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Кузик Тарас,
II курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Калущкий І.Ф.,
доктор сільськогосподарських наук, професор.

Гуцульщина – це унікальний край, самобутня, колоритна етнічна гілка української нації, унікальний край, перлина нашої країни. Її природно-заповідний фонд є ядром відновлюваного природного капіталу держави, що надає людині безліч ресурсів та послуг. Питання охорони природно-заповідного фонду також слід розглядати як один із пріоритетів європейської та євроатлантичної інтеграції України. Вимоги щодо вступу до Європейського Союзу передбачають упровадження стратегії сталого (екологічно збалансованого) розвитку. Тому збереження та розвиток природно-заповідного фонду України, формування національної екомережі та її інтеграція до Всеєвропейської екомережі, є вкрай актуальним завданням державної політики. Природно-заповідний фонд Гуцульщини, як і України загалом, має особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну цінність, слугує збереженню природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного й рослинного світу, підтриманню загального екологічного балансу і забезпеченню фонового моніторингу навколишнього природного середовища [1].

Наявність великої кількості рекреаційних ресурсів – об'єктів природно-заповідного фонду зумовлює придатність цього регіону для розвитку рекреації й туризму, оскільки розвиток інших видів діяльності не буде мати тут таких перспектив.

Розуміння вразливості окремих ізольованих екосистем привело до появи сучасної парадигми збереження природи – ідеї екологічної мережі (система територій різного функціонального призначення: природні ядра, буферні території та екологічні коридори). Територіальна структура екологічної мережі має відповідати принципам достатності території для збереження біологічного й ландшафтного різноманіття, забезпечення просторової цілісності й репрезентативності цих територій і формуватися з урахуванням ландшафтно-будови території (ландшафтний підхід) [2].

Важливою передумовою формування екомережі в регіоні є розширення мережі заповідних об'єктів у Карпатській гірській країні.

До складу Карпатської мережі природоохоронних об'єктів пропонується внести території таких установ: Карпатського національного природного парку,

частини територій Карпатського біосферного заповідника (Чорногірський, Сви́довецький, Марамороський та Кузійський заповідні масиви), природного заповідника “Горгани” та Верховинського національного природного парку. Створення такого екологічного коридору дасть можливість, з одного боку, покращити збереження тваринного й рослинного світу на природо-заповідних територіях, з іншого, розширити можливості створення багатоденних туристичних маршрутів у рамках екологічного коридору.

Формування регіональної екологічної мережі забезпечує поєднання її з екологічними мережами сусідніх областей і країн шляхом створення спільних транскордонних елементів екологічних мереж. Таким регіоном є Верховинський район, у якому по вершині Чивчинського хребта проходить кордон з Румунією. Тут у рамках прикордонного співробітництва доцільно створити українсько-румунський біосферний резерват, складовою частиною якого міг би бути Верховинський національний природний парк [3].

Туризм, відпочинок та інші види рекреаційної діяльності на території природо-заповідного фонду певною мірою суперечать цілям і завданням охорони природи. Негативний вплив рекреантів на навколишнє природне середовище проявляється у витоπτуванні стежок, що у свою чергу спричиняє прогресування лінійної ерозії, знищенні окремих видів тваринного та рослинного світу, у тому числі зникаючих і рідкісних, пошкодженні рослинних угруповань, пошкодженні місць проживання й розмноження тварин тощо. Тому, щоб не зашкодити природним комплексам та об’єктам, подальший розвиток рекреаційної діяльності має поєднуватись з ефективною роботою, спрямованою на збереження та примноження рекреаційно-туристичних ресурсів для майбутніх поколінь. Необхідно виділяти два основні завдання рекреаційної діяльності, що здійснюється в межах національних природних територій:

1) створення умов для розвитку організованого та контрольованого туризму, відпочинку й інших видів рекреаційної діяльності;

2) мінімізація негативного впливу рекреаційної і господарської діяльності на природні комплекси та об’єкти. При цьому рекреаційна діяльність може розглядатись як умова збереження природи і як альтернатива її традиційному господарському використанню [4].

Створення регіональної екологічної мережі дозволить об’єднати в цілісну систему землі природно-заповідного фонду, інші природні та напівприродні території, а також забезпечити збереження, відтворення і невиснажливе використання природних ресурсів, біологічного й ландшафтного різноманіття, уникнути втрат генофонду.

1. Домашевський М. Історія Гуцульщини / М. Домашевський. – Львів : Логос, 2001. – 528 с.
2. Зеленчук І. М. Вплив гірських умов Українських Карпат на формування традиційно- побутової культури гуцулів / І. М. Зеленчук // Гори і люди : матеріали міжнародної конференції. – Рахів, 2002. – С. 68–71.
3. Формування регіональних схем екомережі : (методичні рекомендації) / за ред. Ю. Р. Шелега-Сосонко. – К. : Фітосоціоцентр, 2004. – 71 с.
4. Режим доступу : http://grunyk.ucoz.ua/index/fiziko_geografichna_kharakteristika_guculshhini/0-77.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Кушнірик Вікторія,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Шикеринець В.В.,
кандидат наук з державного управління, доцент.

Актуальність теми визначається тим, що одним з головних завдань створення ринкової економіки є формування притаманної ринковим відносинам системи мотивації праці.

Мотивація – це процес, за допомогою якого менеджер спонукає інших людей працювати для досягнення організаційних цілей, тим самим задовольняючи їх власні потреби. Іноді мотивацію визначають як спосіб примусити людей робити те, чого ви бажаєте. Але це визначення є не достатнім і цілком вірним. І крім того, страх перед керівництвом або страх втратити роботу, це, безумовно, мотив, що спонукає, але набагато менш ефективний, ніж посилення в працівників почуття самостійності й здатності до творчості. Проблема мотивації в процесі управління є актуальною, оскільки від чітко розроблених систем мотивації залежить не тільки соціальна і творча активність працівників, але й кінцеві результати підприємств у їх багатогранній соціально-економічній діяльності, особливо в області впровадження у виробництво інноваційних процесів і заходів науково-технічного прогресу.

Теорії мотивації не нові, але вони не втратили своєї цінності з часом, і тому допомагають пояснити людську поведінку в багатьох випадках і сьогодні.

Вступаючи у XXI століття, ми повинні усвідомлювати, що події останніх років призвели до суттєвих змін у трудовому житті людей. Так, наприклад, зріст продуктивності праці призвів до росту безробіття, хоча друге не обов'язково є наслідком першого. Змінилися способи винагороди працівників: вони далеко не завжди є чисто фінансовими. Багато організацій пропонують своїм працівникам цілий перелік заохочень: службові авто, медичне страхування, оздоровча гімнастика, догляд за дітьми і додаткові вихідні дні. Потреби в різних людей різні. Те, що є нагородою для одних, може мати зовсім інше значення для інших.

Проблеми й особливості регулювання розвитку туристичних підприємств знайшли своє відображення в наукових дослідженнях: передумови виникнення, принципи функціонування підприємств туристично-рекреаційного комплексу, класифікація їх форм і видів, організація діяльності в ринкових умовах, світовий досвід організації туризму висвітлені в наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як О.Адаменка, Ю.Алексеева, С.Альфрова, О.Балацького, В.Бернеса, В.Бирковича, І.Бланка, Е.Брігхема, В.Валентюка, А.Гайдука, С.Генсірука, Я.Живицького, В.Кравціва, М.Чумаченька, О.Шаблія, В.Шевчука, І.Школи, А.Яковлева та інших.

Питання мотивації праці на туристичних підприємствах досліджувались у працях таких вчених, як Т.Абрамова, М.Біль, О.Василіва, В.Гаврана, Т.Гнатюка, В.Євдокименка, Ю.Зінька, О.Крайник, В.Мацали, О.Морана, Н.Свіродової, І.Смаль, Н.Судова-Хом'юк та інших.

Об'єктом дослідження виступає сам мотиваційний процес, його особливості, основний інструментарій та характеристика його структури. Вихідними даними для виконання роботи послужили плани, звітні та перспективні матеріали туристичного підприємства ТзОВ “Мрія” за аналізований період.

Наукова цінність. Проведений у роботі аналіз специфіки та методики мотивації працівників на підприємстві може бути використаний для подальшого вивчення в туристичній галузі України.

Мотивація – це динамічний процес фізіологічного й психологічного плану, що керує поведінкою людини і визначає її спрямованість, організованість, активність і стійкість.

Система мотивації містить у собі ряд найважливіших факторів, що дозволяють задовольнити широкий спектр потреб працівників і сприяти розвитку в ньому якостей, необхідних для успішного функціонування підприємства. Як основні елементи цієї системи можна виділити: систему оплати праці, ріст персоналу, підвищення якості персоналу й гармонійний розвиток особистості, участь у власності й керуванні, поліпшення умов праці.

На туристичному підприємстві використовуються тільки базисні засоби та системи соціальних гарантій, які задовольняють фізіологічні потреби працівників і частково забезпечують безпеку та їх упевненість у майбутньому. Це призводить до неповного задоволення основних потреб працівників, що у свою чергу не сприяє зростанню продуктивності праці на підприємстві. А це не забезпечує його ефективний розвиток. Тому для розвитку підприємства необхідно велику увагу звертати на вдосконалення мотиваційної системи. Разом з тим, необхідно проводити періодичний аналіз мотиваційної системи на підприємстві, оскільки потреби людей змінюються і змінюються стимули, які тільки в певних ситуаціях є дієвими. Управління мотивацією та формування комплексної мотивації персоналу щодо досягнення стратегічних цілей організації сьогодні є найважливішим завданням сучасних керівників, від успішного вирішення якого залежить ефективність діяльності очолюваних ними організацій.

Подальші дослідження із цих питань мають здійснюватися за напрямками розвитку й застосування одержаних результатів і висновків щодо вдосконалення існуючої моделі мотивації праці на туристичних підприємствах України.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКІВ ОПІЛЛЯ В ЕТНОТУРИЗМІ

Лисий Ігор,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Клапчук В.М.,
доктор історичних наук, професор.

Опілля – це край багатих національних традицій, високого рівня культури, колиска патріотизму та Батьківщина багатьох талановитих, працюючих і просто хороших людей. Це середовище унікальної культури, яка поєднує в собі найрізноманітніші прояви людської життєдіяльності, починаючи з найдавніших

часів і закінчуючи сьогоднішнім; це середовище проживання унікальної етнічної гілки українців – опільчан, багатой на духовну та матеріальну культурну спадщину. Всі ці історико-культурні аспекти надають надзвичайний колорит опільському краю, сприяють його культурному розвитку, відновленню призабутої обрядовості та її удосконаленню на сучасному етапі.

Особливої привабливості опільській землі надають численні об'єкти матеріальної історико-культурної спадщини, які зустрічаються чи не в кожному населеному пункті. Ця матеріальна спадщина краю включає в себе незліченну кількість дерев'яних і кам'яних церков, пам'ятників, замків і фортець, цінних в архітектурному плані громадських і житлових споруд тощо. Серед цього переліку можна виділити замки й фортеці, оскільки саме вони виступають основним ключем до минулого, до тих героїчних часів, коли наші предки боролися проти загарбників, кров'ю захищаючи свою волю і незалежність. Зважаючи на це, пам'ятки оборонного зодчества мають доволі високий рівень історичної, а також естетичної й туристичної цінності, а при вдалому поєднанні зі специфічними етнографічними особливостями краю, можуть дати значний імпульс для розвитку нового, доволі популярного у світі різновиду туризму – етнотуризму.

Замки – це особлива складова етнотуристичної привабливості Опілля, однак сьогодні їх використання є обмеженим насамперед через надзвичайно малу чи взагалі відсутню кількість інформації про них. Зрештою, якщо і проводяться дослідження замків Опілля, то вони здебільшого поверхневі і дуже рідко стосуються аспекту їх використання в етнотуризмі як специфічній формі туризму. Вивчення можливостей включення наявних замків і фортець на території опільського краю в спеціалізовані етнографічні туристичні маршрути чи створення відпочинкових центрів, які були б побудовані з врахуванням етнографічних особливостей опільчан, є пріоритетним завданням розвитку регіонального туризму сьогодні. Зважаючи на досить значну кількість замкових споруд на території цього історико-етнографічного регіону, а також їх характерну архітектурну специфіку, можна без сумніву сказати, що саме замки є одними з основних об'єктів туристського зацікавлення краю, оскільки людину завжди тягнуло до чогось глибоко історичного, чогось невідомого та незвіданого, яке б заворожувало та притягувало водночас.

Наявність на Опіллі численних зразків оборонного зодчества дає цьому регіону неабиякі можливості для розвитку етнографічного туризму. І це, безперечно, істинна правда. Однак суть полягає не тільки в тому, як ми можемо використати їх у туристичній галузі, але й у тому, як ми можемо представити ті чи інші фортифікаційні споруди рекреантам, донести їм усю необхідну інформацію. Досить часто (а це зазвичай відбувається в більшості випадків) унікальні замки та фортеці зовсім не відомі туристам через надзвичайно низький рівень їх розрекламованості або ж через поганий стан збереженості. Так, деякі замки були зруйновані під час численних воєнних дій, які часто відбувалися на наших землях у різні історичні епохи, деякі поступово втратили своє оборонне значення і під впливом часу перетворилися на жалюгідні руїни, деякі були знищені через невміле, а більшою мірою вандалське, поводження з ними людини. Цю негативну особливість можна виправити, розробивши ряд проектів, які б на підґрунті

відповідних наукових досліджень давали комплексну оцінку стану збереженості замків, можливостей їх відновлення та етнотуристичного використання тощо.

Для ефективного використання замків в етнотуризмі слід приступити до осмислення проблеми створення владно-управлінських і фінансово-господарських передумов насамперед для збереження історичних замків і замкових комплексів Опілля – одних з найцінніших і найвиразніших пам'яток соціокультурних надбань краю. Крім того, слід створити законодавчу базу для розвитку етнотуризму як окремого виду, зважаючи на його величезні перспективи в нашій державі. Це дозволить створити необхідні умови для розвитку замкового туризму, а разом з тим покращити багато економічних показників (наприклад, збільшити доходи місцевих бюджетів, залучити інвестиції як іноземні, так і українські тощо).

Величезні перспективи має шлях музейно-анімаційного відродження найвеличніших фортифікацій Опілля, які є загальнонаціональним надбанням і повинні бути доступними для широких верств відвідувачів, передусім молоді. До таких можна віднести замки в Бережанах, Старому Селі чи Свіржі. Відбудова цих фортифікацій, розміщення в них експозиції, яка б відтворювала картини минулого й оголошення цих фортифікацій скансенами – є одним з найпріоритетніших шляхів туристичного відродження більшої частини опільських замків і фортець. А поживленню туристичного інтересу до них має сприяти якісне інформаційно-рекламне просування та проведення різнобічних історико-театралізованих фестивалів, змагань й анімаційних шоу тощо.

Розташовані на Опіллі різноманітного роду фортеці та замки є свідками минулого, які просто стоять непорушно в камені, але водночас можуть дуже багато розповісти нам. Слід лише прислухатися до них, побачити їх. Тому пориньмо в минуле славного Опілля, ознайомлюючись із численними замками й фортецями, які століттями були тими форпостами, які боронили наш край від загарбників і де творилася наша історія!

НОВІТНІ ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА

Шестопалко Дмитро,
IV курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Остапюк Н.І.,
кандидат економічних наук.

Ми всі чітко розуміємо, що лідерство – це насамперед уміння вести за собою певний колектив, яке досягається за допомогою сукупності різних навичок, знань, досвіду, характеру лідера, його харизми тощо. Проте сама суть і природа лідерства набагато глибші, тому в цій статі пропонується розглянути новітні теорії лідерства, що відкривають їх дещо по-іншому, ніж було до цього. Для прикладу, концепція атрибутивного лідерства базується на тому, що висновки лідера в рівною мірою, як і поведінка послідовників, зумовлені реакцією лідера на поведінку останніх. Залежно від цього він робить свої висновки про поведін-

ку кожного з працівників і вибирає стиль своєї поведінки таким чином, щоб адекватно реагувати на поведінку підлеглого [2; 3].

Концепції і моделі, розроблені на цій основі, намагаються відповісти на питання, чому люди ведуть себе так, а не інакше. При цьому враховується те, що в більшості випадків лідер не має можливості безпосередньо спостерігати за роботою підлеглого. У рамках цього підходу лідер головним чином виконує роботу інформаційного процесора. Він веде пошук інформаційних підказок, що допомагають йому відповісти на питання, чому те чи інше відбувається. Знайдене в такий спосіб пояснення причин спрямовує його лідерську поведінку.

Наступна новітня теорія (теорія харизматичного лідерства) описує лідера як людину, що в силу своїх особистісних якостей здатна робити глибокий вплив на послідовників. Лідери цього типу відчують високу потребу у владі, мають сильну потребу в діяльності і переконані в моральній правоті того, у що вони вірять. У цілому харизматичному лідеру приписують наявність впевненості в собі, високої чутливості до зовнішнього оточення, бачення розв'язання проблеми за межами статус-кво, вміння звести це бачення до рівня, зрозумілого послідовникам і спонукати їх до дій; неординарної поведінки в реалізації свого бачення [1; 2].

Близькою за суттю попередній теорії є теорія перетворювального або реформаторського лідерства, припускає наявність у лідера і послідовників певної поведінки, придатного, на думку розробників моделі, для творчого вирішення проблеми кризової ситуації. Втім, модель має ряд відмінних моментів. По-перше, визнається необхідним для лідера впливати на послідовників через залучення їх до участі в управлінні, бути самому частиною групи організації, а не “стояти над нею”, з ентузіазмом підтримувати спільні зусилля. Від послідовників потрібно не сліпе слідування за лідером, а критична оцінка наданих можливостей і усвідомлений підхід до своїх дій, зменшення впливу емоцій і збільшення значущості раціональності в поведінці. По-друге, оскільки атмосфера довіри розвиває сильну взаємозалежність між лідером і послідовниками, то виникає серйозна небезпека того, що керівник оточить себе “підтакувачами”, або ж, навпаки, керівник піде на повіді у підлеглих. Ці два традиційні підходи не придатні для лідера-перетворювача [2; 5].

Лідер-реформатор мотивує послідовників шляхом підвищення рівня їх свідомості в сприйнятті важливості та цінності поставленої мети, надання їм можливості поєднати свої особисті інтереси із загальною метою, створення атмосфери довіри та переконання послідовників у необхідності саморозвитку. Лідер-реформатор – це перетворювач, а не рятувальник, він проявляє творчість, за ним стоять реалії, а не міфи, він веде послідовників від результату до результату, а не від обіцянки до обіцянки, орієнтує людей на працю, а не на дивіденди, його мета не змінити світ, а змінитися у світі через розвиток [1; 2; 4].

Із цього всього випливає, що для того, щоб бути лідером – необхідно працювати над собою не покладаючи рук, розвивати свої здібності, потенціал, словом, рости у своїй справі і бути сьогодні кращим, ніж учора. Вміння брати на себе відповідальність за цілий гурт чи колектив – це одне з головних завдань лідера. Допомогати іншим, коли від тебе не очікують допомоги, на відмінно ви-

конувати власні обов'язки та функції, робити всі доручення безкорисливо, не очікуючи подяки, – все це та багато чого іншого є невід'ємними рисами успішного й авторитетного лідера. Така ж бо його природа.

1. Адаир Д. Искусство управлять людьми и самим собой / Д. Адаир. – М. : ЭКСМО, 2006. – 656 с.
2. Кови С. Лидерство, основанное на принципах / С. Кови ; пер. с англ. П. Самсонов. – 4-е изд. – М. : Альпина Паблишерз, 2011. – 300 с.
3. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту : підручник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – 2-ге вид., виправ., допов. – К. : Академвидав, 2007. – 462 с.
4. Маргерисон Ч. “Колесо” командного управління: Путь к успеху через систему управления командой / Ч. Маргерисон ; пер. с англ. В. О. Шагоян. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2004. – 190 с.
5. Сигал Г. Как говорить нужные слова нужным людям в нужное время / Г. Сигал. – С. Пб., 2010. – 272 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ВЕРТЕБРОГЕННИМ БОЛЬОВИМ СИНДРОМОМ В УМОВАХ САНАТОРІЮ “ЧЕРЧЕ”

Вишневський Ігор,
V курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Бойчук Т.В.,
доктор медичних наук, професор.

Розповсюдженість ветеброгенних попереково-крижових синдромів, одним з кардинальних проявів яких є біль у нижній частині спини, за даними експертів ВООЗ, набула на цей час характеру пандемії і є серйозною медичною й соціально-економічною проблемою. Так, у США і країнах Західної Європи поширеність синдрому болю в нижній частині спини (БНС) сягає від 40 до 80%, а щорічна захворюваність складає 5%. БНС є другою за частотою після гострих респіраторних захворювань причиною звернення за медичною допомогою і третьою – госпіталізації. У 70–90% хворих після проведеного консервативного лікування больові відчуття відновлюються.

Причиною БНС можуть бути різні захворювання, що вимагає проведення ретельної професійної діагностики і цілеспрямованого лікування й реабілітації цього контингенту хворих.

Мета дослідження – розробити й апробувати програму фізичної реабілітації осіб з вертеброгенним больовим синдромом в умовах санаторію “Черче”.

Об’єкт дослідження – фізична реабілітація осіб з вертеброгенним больовим синдромом в умовах санаторію “Черче”.

Предмет дослідження – засоби й методи реабілітації осіб з вертеброгенним больовим синдромом в умовах санаторію “Черче”.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми та особливості фізичної реабілітації пацієнтів з вертеброгенним больовим синдромом за даними сучасної науково-методичної літератури.

2. Дослідити функціональний стан опорно-рухового апарату осіб з вертеброгенним больовим синдромом.

3. Розробити методику фізичної реабілітації осіб з вертеброгенним больовим синдромом та перевірити її ефективність.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури; аналіз історій хвороб; педагогічні (спостереження, експеримент); клінічні методи (визначення амплітуди рухів за допомогою гоніометра), мануально-м’язове тестування (комбінована візуально-аналогова шкала болю), анкетування з метою визначення ступеня порушення життєдіяльності (анкета Роланда-Морріса); методи математичної статистики.

Організація дослідження. Дослідження проводилося на базі ДП санаторію “Черче”. У ньому взяли участь 28 осіб, з них 18 чоловіків та 10 жінок. Методом випадкової вибірки хворі були поділені на основну групу та групу порівняння по 14 осіб у кожній. Середній вік обстежуваних становив $41,6 \pm 1,1$ роки.

Відбір чоловіків та жінок в основну групу й групу порівняння відбувався в міру їх поступлення в санаторій.

Початкові дослідження обстежуваних осіб основної групи та групи порівняння полягали у зборі інформації щодо особливостей їх рухової сфери і ступеня порушення життєдіяльності. Результати обстеження пацієнтів занотувалися у розроблену нами картку обстеження.

На підставі виявлених порушень і клінічного стану пацієнта розроблялася реабілітаційна програма з використанням засобів фізичної реабілітації, наявних у санаторії “Черче”.

Програма впроваджувалася упродовж перебування хворого в санаторії. Перед закінченням цього терміну проводили повторне обстеження.

Результати дослідження. Під час первинного реабілітаційного обстеження, яке було спрямоване на визначення вихідного рівня рухових можливостей, було виявлено, що в осіб з вертеброгенним больовим синдромом спостерігались рухові порушення, спричинені наявністю болю в попереку і нижній кінцівці, зниженням активності та сили м’язів й обмеженням амплітуди рухів. Встановлено, що у 90% обстежених пацієнтів було присутнє порушення нормальної статики та динаміки хребта.

Отримані результати реабілітаційного обстеження дозволили розробити і науково обґрунтовану методику фізичної реабілітації осіб з вертеброгенним больовим синдромом з урахуванням основних принципів фізичної реабілітації, періоду захворювання, індивідуальних особливостей особи, рівня рухових порушень. Розроблена методика фізичної реабілітації передбачає використання таких засобів: лікувальна фізкультура; масаж; фізіотерапія; тракційна терапія; бальнеогрязелікування.

Застосування методики фізичної реабілітації дозволило отримати позитивні зміни функціонального стану опорно-рухового апарату пацієнтів.

Дослідження амплітуди рухів тулуба та нижніх кінцівок показало вірогідно кращі показники в пацієнтів основної групи, ніж в осіб групи порівняння ($P < 0,05$), особливо при тестуванні згинання тулуба (в основній групі амплітуда склала 97,5% від норми, у групі порівняння – 84,2%), згинанні, приведенні стегна, згинанні прямої ноги та гомілки. Результати дослідження сили м’язів показали, що найбільшу різницю між відсотками приросту сили ми виявили при обстеженні великого сідничного м’яза: у пацієнтів основної групи кінцевий результат зріс на 26,8% більше, ніж у групі порівняння при тестуванні правого стегна та на 29% – лівого.

Розроблена методика сприяла кращій динаміці регресу больового синдрому, у пацієнтів основної групи біль зменшився до $0,25 \pm 0,13$ бала, у групі порівняння – до $0,89 \pm 0,23$ бала ($P < 0,05$).

Доведено, що впровадження методики фізичної реабілітації позитивно вплинуло на деякі аспекти рівня якості життя осіб з вертеброгенним больовим синдромом, що підтверджують результати анкети Роланда-Морріса.

Висновок. Фізична реабілітація осіб в умовах санаторію “Черче” має свої унікальні особливості за рахунок поєднання основних форм лікування з унікальними властивостями торф’яних грязей та вод.

1. Белова А. Н. Нейрореабилитация : руководство для врачей / А. Н. Белова. – М. : Антидор, 2002. – 736 с.
2. Боголюбов В. М. Техника и методики физиотерапевтических процедур : справочник / В. М. Боголюбов. – [Б. м.], 2006. – 408 с.
3. Соколова Н. Г. Физиотерапия : учебник / Н. Г. Соколова, Т. В. Соколова. – М. : Фенікс, 2006. – 320 с.
4. Травелл Дж. Миофасциальные боли / Дж. Травелл, Д. Г. Симонс. – М. : Медицина, 1989. – 367 с.
5. Федорів Я. М. Загальна фізіотерапія : навч. посіб. / Я. М. Федорів, А. Л. Філіп'юк, Р. Ю. Грицько. – К. : Здоров'я, 2004. – 224 с.
6. Шостак Н. А. Боли в нижней части спины / Н. А. Шостак // Медицинская газета. – 2001. – № 83. – С. 8–10.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Галян Ярослав,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Попель С.Л.,

кандидат медичних наук, доцент.

Фізичний розвиток (ФР) – унікальний критерій здоров'я дитячого населення, за яким вдається простежити глобальні зміни біологічної природи людини і порівняно короткотривалі зміни в популяції [1]. Існує декілька методів оцінки ФР дітей (метод індексів, сигмальних відхилень, процентильний, регресійний, головних компонент, Z шкал). Найпоширеніший – це метод оцінки антропометричних параметрів за статево-віковими шкалами регресії, що враховує три основні показники ФР: довжину тіла (ДТ), масу тіла (МТ), окружність грудної клітки (ОГК), а також співвідношення між цими показниками в процесі росту й розвитку дитини. Цей метод має суттєву перевагу перед іншими за рахунок можливості одночасної оцінки ФР (середній, вищий або нижчий від середнього) та його гармонійності (гармонійність, дисгармонійність або різка дисгармонійність ФР) кожної конкретної дитини (індивідуальний рівень) та окремих дитячих колективів (популяційний рівень) [2].

Для встановлення норми, оцінки ФР та його гармонійності існують вітчизняні статево-вікові стандарти (нормативи) ФР – шкали регресії [2], які були переглянуті та оновлені 2008 року на підставі антропометричних досліджень понад 5 тисяч практично здорових школярів.

Водночас експерти ВООЗ у 2010 році запропонували нові нормативи (графіки) ФР дітей на основі співвідношення індексу маси тіла від віку дитини (BMI-for-age). Графіки ФР дитини розраховані та побудовані методом стандартизованих відхилень (Z-scores або Z-шкала), відомого дослідникам як сигма (“σ” або “SD”) значення [3]. Слід зазначити, що експертами ВООЗ встановлено 5 варіантів ФР. За “норму” визначається розподіл значень індексу маси тіла (далі – ІМТ) у межах від “M-2SD” до “M+1SD”. У разі, коли значення показника

ІМТ знаходиться у межах від “М-2SD” до “М-3SD”, констатується наявність дефіциту маси тіла, а за межами “М-3SD” – виснаження дитячого організму. Розподіл значень ІМТ у межах від “М+1SD” до “М+2SD” свідчить про наявність надмірної ваги дитини, понад “М+2SD” – про ожиріння.

Мета роботи. Провести порівняльну оцінку фізичного розвитку за стандартами маси тіла залежно від рухової активності дітей молодшого шкільного віку.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети нами було проаналізовано анамнестичні дані 180 школярів віком 6–9 років м. Івано-Франківськ. Соматометричні дослідження проводилися згідно із загальноприйнятою методикою [1]. Оцінка ФР дітей проводилась у два етапи: спочатку за новими стандартами ВООЗ – співвідношенням індексу маси тіла від віку дитини [3], на другому етапі – оцінка за вітчизняними стандартами – шкалою регресії [2]. У подальшому результати оцінки були зіставлені при визначенні їх адекватності та інформативності для об’єктивної й комплексної оцінки ФР дітей молодшого шкільного віку.

Результати дослідження. Аналіз ФР школярів за стандартами ВООЗ показав, що $76,4 \pm 1,64\%$ дітей мали “нормальний” ФР (група “Н”). Відхилення у ФР розподілилися таким чином: у $17,1 \pm 1,46\%$ було встановлено перевищення маси тіла (група “П”), а у $3,0 \pm 0,66\%$ – її дефіцит (група “Д”). “Виснаження” було встановлено у $1,3 \pm 0,45\%$ дітей (група “В”), у $2,1 \pm 0,56\%$ обстежених констатовано ожиріння (група “О”). У подальшому ми оцінили ФР та його гармонійність за вітчизняними стандартами – шкалами регресії серед дітей з відхиленнями у ФР (групи “П”, “Д”, “В”, “О”). Комплексний аналіз показав високий рівень кореляції ($r = 0,82$) між рівнем ФР і різким дефіцитом або надлишком маси тіла дітей. Далі ми провели комплексну оцінку ФР та його гармонійності серед дітей з “нормальним” розвитком (група “Н”) за вітчизняними стандартами. Розподіл дітей, що за стандартами ВООЗ були визнані як “норма” показав, що серед усіх дітей встановлено наявність дійсно середнього (нормального) гармонійного ФР лише у $45,2 \pm 2,57\%$ дітей віком 6 років; у $50,0 \pm 6,68\%$ 7-річних дітей; у $41,1 \pm 6,89\%$ дітей 8 років та у $29,6 \pm 8,79\%$ обстежених 9-річних школярів. Як бачимо, співвідношення встановлення нормального ФР за стандартами ВООЗ та за вітчизняними стандартами становить 2:1 (з двох дітей з “нормальним” ФР за стандартами ВООЗ нормально та гармонійно розвинутих була тільки одна за вітчизняними стандартами). Загалом інформативність використання стандартів ВООЗ (Z-scores BMI-for-age), коли за “норму” визначається розподіл значень індексу маси тіла дітей у межах від “М-2SD” до “М+1SD”, не перевищує 50,0%. Як бачимо, навіть серед нормально розвинутих дітей (за критеріями ВООЗ) кожна друга-третья дитина мала надлишок маси тіла ($37,5 \pm 1,61\%$ у 6 років і вже $52,8 \pm 6,84\%$ – у 9 років). Відповідно $12,5 \pm 0,46\%$ і $7,7 \pm 5,03\%$ дітей страждали дефіцитом маси тіла. Слід зазначити, що дітей з різко дисгармонійним ФР у групі “Н” нами встановлено не було.

Отже, стандарти ВООЗ можуть бути використані лише для експрес-діагностики та констатації наявності в дітей молодшого шкільного віку станів, пов’язаних з різким дефіцитом маси тіла або ожирінням.

1. Фізичний розвиток дітей різних регіонів України / за ред. Бариліака І. Р., Польки Н. С. – К. : Деркул, 2000. – Вип. 2 : Міські школярі. – 102 с.
2. Майданник В. Г. Нові нормативи ФР дітей, розроблені експертами ВООЗ / В. Г. Майданник // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2008. – № 2. – С. 5–12.
3. BMI-for-age GIRLS 5 to 19 years (Z-scores) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.who.int/growthref/bmi-fa-girls-5-19years-z.pdf.

СТРУКТУРА ЕМОЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЖІНОК У ДЗЮДО

Гринішак Ліда,

II курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Курилюк С.І.,

кандидат психологічних наук, доцент.

Постановка проблеми. Ріст результатів у спорті вищих досягнень, жорстка конкуренція на міжнародній арені вимагають високого рівня підготовленості від суб'єктів змагальної діяльності. Вміння вдало управляти власними рухами, що засноване на оволодінні механізмами розвитку психіки, є важливим складовим елементом процесу підготовки спортсмена. За сучасних умов психологічна підготовка дзюдоїстів має велике значення, що зумовлює пошук шляхів, засобів і методів, спрямованих на досягнення оптимального стану готовності та успішної реалізації можливостей людського організму в екстремальних ситуаціях.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз емоційної складової процесу підготовки дзюдоїсток.

Результати дослідження та їх обговорення. Сьогодні жіноче дзюдо дуже популярне у всьому світі. Кількість тих, хто займається цим видом боротьби, стрімко зростає. Тому потрібне створення науково обґрунтованої системи підготовки спортсменок.

Емоційні фактори змагальної діяльності: масштаб змагання; особистісне значення; склад учасників; наявність досвіду; індивідуальні особливості [3].

Рівень психологічної підготовленості визначає психічний стан спортсмена, який є дуже важливим і необхідним для ефективної спортивної діяльності, виявленням психічних функцій, і характеризується певним рівнем їх активності. Дзюдо висуває надзвичайно високі критерії до психіки особистості. Адже сучасний поєдинок характеризується високою психоемоційною напругою й інтенсивністю. При цьому швидкість дій спортсмена, в умовах миттєвої зміни змагальних ситуацій, залежить від їх реального оцінювання. Реакція на ситуації залежить від їх реального оцінювання. Реакція повинна бути адекватною і своєчасною. Мислення дзюдоїста протікає в умовах, що постійно змінюються на фоні морфофункціонального напруження і характеризується гнучкістю, винахідливістю, вмінням швидко приймати правильні рішення і реалізовувати їх. Мислення борця має наочно-дієвий характер, базується на знаннях техніки й тактики дзюдо, потребує швидкого орієнтування і миттєвого прийняття необхідних рішень, реалізується і перевіряється практичними діями [5], які вимага-

ють прояву волі. Воля – психічне явище надзвичайної складності, що характеризується як діяльна сторона розуму, особлива функція мозку, котра дозволяє спортсмену управляти собою в умовах подолання перешкод різної важкості і включає в себе гностичні (інтелектуальні), емоційні (мотиваційні) й операційні (уміння) компоненти.

Емоції виявляються у визначених психічних переживаннях, кожному відомими з власного досвіду. Будь-яка людина знає, що таке емоції, проте описати і пояснити їх не завжди здатна. Основним завданням емоційної підготовки є підвищення толерантності (впевненості в собі, стійкості до певних факторів) і позбавлення від фрустрації (страху, невпевненості) [2; 4; 5].

Встановлено, що настрій, емоції являють собою зовнішнє відображення фізичного стану. Найчастіше згаданими симптомами серед жінок є дратівливість, гнів, різка зміна настрою, головні болі, депресія, неухважність, занепокоєння, хвилювання, які виявляються в емоційних станах дзюдоїсток.

Тренер, який добре знає своїх вихованок вже за зовнішніми ознаками поведінки, може визначити зрушення в його емоційній сфері. Якщо завжди жвавий у присутності тренерів спортсмен став замкнутим, то це означає, що він знаходиться в стані важких психічних переживань, пов'язаних з виступом на майбутніх змаганнях.

У спортсменок, що займаються боротьбою дзюдо, немає значних відмінностей в агресивності в порівнянні з чоловіками (хоча в деяких наукових дослідженнях вказується на підвищення рівня тестостерону та зниження естрогенів при заняттях цим видом боротьби, тобто посилення маскулатури), а серед спортсменок, які займаються дзюдо, є тенденція до більшої агресії жінок [5].

При організації індивідуалізованої емоційної підготовки проводяться:

- спеціальні зустрічі з найбільш імовірними противниками в умовах зниженої відповідальності;
- зміна різних зовнішніх ефектів, характерних для змагальної обстановки;
- довготривала активність і релаксаційна психотерапія.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в поглибленому вивченні емоційної підготовки дзюдоїсток.

1. Павелків Р. В. Загальна психологія / Р. В. Павелків. – К., 2004. – 506 с.
2. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – С. 229–246.
3. Родионов А. В. Психология физического воспитания и спорта / А. В. Родионов. – М. : Академический проект, 2004. – С. 24.
4. Стамбулова Н. Б. О формировании спортивно-важных психических свойств спортсмена / Н. Б. Стамбулова // Спортивная психология в трудах отечественных психологов. – С. Пб. : Питер, 2003. – С. 64–73.
5. Фотуйма О. Саморегуляция ситуативной агрессии в деятельности спортсмена / О. Фотуйма // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти : матеріали Всеукр. наук. конф., Тернопіль, 20–21 листопада 2003 р. – Тернопіль, 2003. – С. 152–154.

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ДЗЮДОЇСТОК У ПЕРЕДЗМАГАЛЬНИЙ ПЕРІОД

Гунда Христина,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Курилюк С.І.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток жіночих видів боротьби викликає необхідність проведення наукових досліджень з виявлення найбільш ефективних способів досягнення спортсменками високих спортивних результатів без негативних наслідків для їхнього здоров'я. Актуальність цієї проблеми проявляється не тільки в значному розширенні програми спортивних змагань для жінок, а й в істотному зростанні спортивних досягнень як на всеукраїнському, так і на міжнародному татамі. Синдром емоційного вигорання – це реакція організму, яка виникає внаслідок тривалого впливу професійних стресів середньої інтенсивності. У статті наведені дані, які виявляють показники емоційного вигорання спортсменок-дзюдоїсток вищого класу.

Загалом нами діагностовано 18 осіб, дев'ять з яких спортсменки національного рівня та дев'ять – міжнародного класу. Результати анкетування дозволили виявити психологічні прояви емоційного вигорання у спортсменок на даному етапі підготовки.

Результати дослідження та їх обговорення. У результаті дослідження встановлено, що в дзюдоїсток національного рівня фаза “напруги” виражена слабо, симптоми цієї фази несформовані. Це говорить про те, що відношення до себе в спортсменок не є домінуючим. Симптоми фази “резистенції” перевищують норму, усі, крім симптому “розширення сфери економії емоцій”. Це може вказувати на гіпертрофовану емоційність молодих спортсменок, недооцінювання своїх тренувальних і змагальних обов'язків і підвищеного неадекватного емоційного реагування. Можливо, це пояснюється тим, що тренувальний процес не задовольняє емоційних запитів дзюдоїсток, яким властивий максималізм через їхні можливості. Також спостерігається завищений рівень показників симптому “неадекватне вибіркоче емоційне реагування”, що підтверджує вищесказані припущення. У фазі “виснаження” завищені показники симптому “емоційна відстороненість” та “особистісна відстороненість (деперсоналізація)”. Це дозволяє говорити, що в спортсменок спостерігається дефіцит у спілкуванні.

Аналогічне дослідження було проведено із дзюдоїстками міжнародного класу. Отримані результати вказують на те, що фаза “напруги” і симптоми “переживання психотравмуючих обставин”, “незадоволеність собою”, “загнаність у клітку”, “тривога і депресія” абсолютно не сформовані. Це дозволяє говорити про те, що з часом спортсменки набули досвіду спілкування з тренерами, товаришами по команді, стали більш упевненими в собі та стресові ситуації не мають на них сильного впливу. Щодо фази “резистенції”, то в ній фігурують дещо завищені показники симптомів: “неадекватного вибіркового емоційного реагування”, “емоційно-моральної дезорієнтації”, “редукція професійних обов'язків”. За цими показниками можна стверджувати, що дзюдоїстки національного

рівня, так само як і міжнародного класу, недооцінюють свої можливості щодо тренувальних і змагальних обов'язків, однак у спортсменок національного рівня це можна пояснити не підвищеною емоційністю, як в атлеток міжнародного рівня, а набутим досвідом й освоєнням усіх тонкощів і хитрощів змагального процесу. У фазі “виснаження” спостерігається завищений показник симптому “емоційна відстороненість”, “особистісна відстороненість (деперсоналізація)”, це пояснюється тим, що змагальна діяльність призвела до втоми дзюдоїсток національного рівня, не приносячи “емоційних нововведень”.

Порівнюючи результати дослідження між спортсменками, отримано такі результати: фаза “напруги” обох груп спортсменок слабо виражена, але симптом “переживання психотравмуючих обставин” більше сформовані в спортсменів-міжнародників.

Таким чином, динаміка вигорання не спостерігається. Це явище можна пояснити тим, що в спортсменок національного рівня недостатньо серйозне ставлення до змагального процесу, а спортсменки міжнародного класу, хоч і більш досвідчені в переживанні через неприємності, пов'язані із змагальним процесом, проте відчувають більшу відповідальність за спортивний результат, що можна пояснити глибшим розумінням й усвідомленням важливості змагальної діяльності.

Висновки:

1. Встановлено, що більшість спортсменок перебувають на стадіях формування симптомів трьох фаз емоційного вигорання, серед яких необхідно виділити симптоми: “неадекватне емоційне реагування”, “емоційна відстороненість”, “особистісна відстороненість”, “редукція професійних обов'язків”, що в майбутньому може вплинути на змагальну діяльність.

2. Результати дослідження показали, що істотного розходження в рівні емоційного вигорання спортсменок МС і МСМК не виявлено. Це говорить про те, що МСМК затрачують менше емоційної енергії на передзмагальну діяльність.

1. Родіонов А. В. Психологічні моделі в управлінні комплексною підготовкою / А. В. Родіонов, В. Ф. Сопов, В. Н. Непопалов // Спортивний психолог. – 2007. – № 1. – С. 6–13.
2. Чікуров А. І. Управління передзмагальною психологічною підготовкою висококваліфікованих дзюдоїстів на основі результатів контролю стану готовності : дис. ... канд. пед. наук / А. І. Чікуров. – Красноярськ, 2008. – 193 с.
3. Шумілін А. П. Мотивація в структурі результативності змагальної діяльності дзюдоїстів : дис. ... канд. пед. наук / А. П. Шумілін. – Красноярськ, 2003. – 150 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ АРБІТРІВ У ФУТБОЛІ

Іванишин Юрій,
IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Ступар М.І.,
професор.

Актуальність теми. Сучасний футбол характеризується постійною зміною напрямку руху, ривками, несподіваними зупинками, неперервними переміщеннями гравців та м'яча, що потребує великих фізичних навантажень. Ці обставини вимагають належної фізичної підготовки футбольних арбітрів. Арбітр повинен постійно бути біля ігрових моментів, щоб контролювати їх згідно із правилами гри.

Мета дослідження. Виявити особливості фізичної підготовленості арбітрів у футболі на основі анкетування та рухової діяльності арбітрів під час гри.

Результати дослідження та їх обговорення. Проведені анкетування з 80 арбітрами, що обслуговують чемпіонат Івано-Франківської області, виявили, що є певні відмінності в аспектах, пов'язаних із фізичною підготовкою у процесі річного циклу тренування. Так, арбітри до 35 років тренуються однаково 3–4 рази на тиждень як у підготовчому, так і у змагальному періоді, не змінюючи засоби підготовки в кожному з них. Менше половини з них (40%) мають певну методiku підготовки в процесі тренувань. Слід зазначити, що тривалість одного заняття – не більше 60 хв. Арбітри як засоби тренування застосовують: футбол, кроси, силові вправи з власною вагою, прискорення. Ранкові заняття постійно виконують 30% арбітрів цього віку.

Встановлено, що арбітри 36–40 років у підготовчому періоді займаються чотири рази на тиждень, а в змагальному – два. Половина з них (50%) має певну методiku, але ця методика застосовується в підготовчому періоді, де використовуються заняття з великим тренувальним навантаженням. У змагальному періоді заняття проходять залежно від самопочуття арбітра, а велике навантаження в них не планується. Порівняно з молодшою групою арбітрів, тільки 20% арбітрів застосовують як засіб підготовки в тренувальному процесі гру у футбол із метою зменшення вірогідності отримання травм, а ранкову зарядку роблять 50%. Основними засобами підготовки арбітрів цього віку є кроси, вправи в тренажерному залі, прискорення і силові вправи з власною вагою. Тривалість заняття – 45–60 хв.

У результаті анкетування арбітрів старших 40 років виявлено, що тренування з високою інтенсивністю вони планують тільки в підготовчому періоді, де 70% з них мають індивідуальну програму підготовки. Кількість занять у тиждень складає 4–5 разів. У змагальному періоді великі навантаження не плануються, а кількість занять 1–2 рази в тиждень. Тільки 10% арбітрів включають у навчально-тренувальний процес ігри у футбол, а основними засобами тренування є крос, прискорення, загальнорозвивальні і силові вправи в тренажерному залі. Тривалість заняття в середньому сягає 45 хв. Анкетування показує, що 60% арбітрів цього віку роблять ранкову зарядку і більше уваги приділяють від-

новним засобам після гри: сауна, масаж, повільний біг. Наступним етапом дослідження був аналіз рухової діяльності арбітрів під час гри. Як відзначають багато фахівців, об'єм переміщень під час гри є важливим показником, на підставі якого повинно плануватися бігове навантаження тренувань. Ці показники – цільова модель об'єму й інтенсивності бігу в умовах навчально-тренувального процесу. Результати досліджень показують, що під час гри основними видами пересувань арбітра є: ходьба, біг у повільному темпі, біг у середньому темпі, прискорення, ривки, біг спиною вперед, біг приставним кроком.

Результати досліджень показали, що за гру арбітри чемпіонату Івано-Франківської області долають відстань від 2–5 км із середнім значення 3 558 м. Прискорення і ривки складають – 8,1% від загальної відстані, біг у повільному темпі – 30,1%, у середньому темпі – 18,7%, ходьба – 35,9%, біг спиною вперед – 5,6%, біг із прискоренням – 3,6%, біг приставним кроком – 5,4%.

Діяльність футбольного арбітра має змінний характер, більш ніж 900 змінами способів переміщень протягом матчу (у середньому один раз за 4 секунди). Було встановлено, що арбітр проходить поперемінно 400 відрізків, пробігає – 305, рухається спиною вперед – 125, приставним кроком – 43 кроки за матч. Окрім цього, арбітр виконує поперемінно 95 прискорень і 14 ривків. За рахунок зробленої нами динаміки показників кількості пройдених відрізків у різних видах переміщень можна констатувати таке: у першому таймі арбітр ще повен сил і здійснює більше руху, ніж у другому таймі. Як ми бачимо, показники, отримані в першому таймі, а саме прискорень, ривків, бігу спиною вперед та бігу приставним кроком значно більше, ніж у другому, а біг та ходьба показують зовсім протилежне. Тобто чим ближче до кінця матчу, тим більше настає втома.

Так, час бігу на високій швидкості був на 30 м меншим в останні 15 хвилин другого тайму порівняно з аналогічними періодами першого тайму, біг з прискоренням менше на 13 м, ривків теж на 13 м, подолана відстань спиною вперед зменшується на 22 м, приставним кроком на 6 м.

Одержані дані вказують на те, що втома арбітра настає ближче до кінця матчу. Це призводить до зниження його активності на пізніших стадіях, що часто є вирішальним для результату матчу.

Показники рухової діяльності футбольних арбітрів із 15-хвилинних відрізків пропонуємо переглянути в динаміці. У динаміці ми застосували 3 основних види переміщень, такі як ходьба, біг та прискорення. Вона чітко нам показує, що в першому таймі всі показники явно домінують над показниками другого тайму.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в поглибленому вивченні підготовки арбітра у футболі, а саме психологічної підготовки, що відіграє надзвичайно важливу роль у цій діяльності.

1. Вихров К. Л. Компаньон футбольного арбітра / К. Л. Вихров. – К. : Федерация футбола Украины, Комби ЛТД, 2006. – С. 93–140.
2. Дополнительные инструкции для арбитров, ассистентов и резервных арбитров. ФИФА. – 2003.
3. Дополнительные инструкции арбитрам на сезон 2004–2005. УЕФА.
4. Липатов В. Футбол. Третья команда матча / В. Липатов. – М., 2004.
5. Петров В. Д. Физическая подготовка футбольных арбитров / Петров В. Д., Абдула А. Б. – Х., 2007.

КУЛЬТУРА ФОРМУВАННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Майко Олександр,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Фотуйма О.Я.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальність. Сталий розвиток суспільства будь-якої країни значною мірою залежить від демографічних перспектив, які визначаються здатністю населення до простого відтворення або заміщення чисельності покоління батьків чисельністю покоління дітей. Стійка тенденція скорочення чисельності населення внаслідок зниження рівня народжуваності та підвищення рівня загальної смертності ставить під загрозу майбутнє країни. В Україні протягом останнього десятиліття відбувається суттєве скорочення середньої очікуваної тривалості життя за рахунок погіршення здоров'я, у тому числі репродуктивного [1].

Основними проблемними питаннями репродуктивного здоров'я є: материнська та малюкова смертність, високий рівень абортів, невиношування вагітності, високий рівень ускладнень вагітності, поширеність жіночої та чоловічої безплідності, захворюваність населення інфекціями, що передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ/СНІД, онкологічна захворюваність репродуктивної сфери [1; 3].

Серед чинників, які впливають на репродуктивне здоров'я, значне місце займає ВІЛ-інфекція та захворюваність на СНІД. Починаючи з 1995 р., відбувається надзвичайно швидкий ріст чисельності ВІЛ-інфікованих. ВІЛ-інфекція/СНІД на сучасному етапі розвитку людства стала однією з найважливіших серед проблем здоров'я, зокрема репродуктивного [2].

Однією з головних стратегій з питань здоров'я є формування в дітей і молоді стереотипу здорового способу життя (вживання якісних продуктів харчування, питної води тощо; збільшення рухової активності; попередження або відмова від шкідливих звичок: паління, вживання алкоголю, наркотиків; безпечної статевої поведінки; психогігієни) [3].

У дослідженні ми б хотіли привернути увагу саме на статевому вихованні та репродуктивному здоров'ї молодого покоління, оскільки саме воно відіграє сьогодні провідну роль у формуванні здоров'я в цілому. Проблема збереження репродуктивного здоров'я за своєю значимістю, масштабністю, стратегічним характером сьогодні є однією з найбільш актуальних.

Своєю метою статеве виховання сприяє гармонійному розвитку підрастаючого покоління, підвищенню сексуальної інформованості, повноцінному формуванню дітородної функції в майбутніх батьків, створенню почуття відповідальності за здоров'я і благополуччя майбутньої дружини (чоловіка), дітей, тобто зміцненню шлюбу і сім'ї [2; 3].

Найбільше навантаження на репродуктивне здоров'я припадає на молодь, оскільки в цьому віці відбувається формування соціального статусу індивіда, розвиток усіх функціональних систем організму. Саме в цей період відбувається активний розвиток репродуктивної сфери і формуються основи репродуктив-

ної поведінки. Тільки вирішивши проблему здоров'я молоді, що вступає в репродуктивний вік, можна чекати народження здорового покоління.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально вивчити рівень знань студентської молоді у сфері сексуального виховання, а також для оцінки обізнаності молодого покоління з питань репродуктивного здоров'я, що є невід'ємною частиною формування здоров'я молоді в цілому.

Організація і методи дослідження. Опитування проводилося в березні 2012 року. Для проведення констатуючого експерименту була розроблена авторська анкета. Вона включала в себе 17 питань, найбільш доцільних для дослідження. В опитуванні взяли участь студентська молодь медичного вишу та Прикарпатського національного університету. Кількість респондентів склала – 207 осіб (95 юнаків та 112 дівчат) віком 17–19 років.

Підвівши підсумки дослідження, спостерігається така тенденція. Дівчата є більш виваженими та обізнаними в плані статевого виховання. Спостерігається серйозність намірів щодо створення майбутньої сім'ї. Хлопці виявилися легковажними порівняно з дівчатами і проявили низький рівень знань зі статевого виховання і статевих відносин. Лише четверта частина від усіх опитаних хлопців цікавиться літературою з питань статевого виховання, а інші отримують свої знання з телебачення, інтернету та інших джерел. Також потрібно зазначити, що студенти медичного закладу отримали свої перші знання або зі школи, або з книжок, а студенти гуманітарного вишу – або від друзів, або через телебачення. Взагалі студенти-медики проявили вищий рівень знань із статевого виховання, аніж молодь із гуманітарного закладу, що і є характерним при вивченні медичних дисциплін. Хотілося б відзначити позитивні моменти в дослідженні, а саме – практично вся сучасна молодь, яка взяла участь у дослідженні, є обізнана з питань венеричних захворювань і знає шляхи передачі цих захворювань. Ще один позитив – негативна точка зору респондентів про аборт. Це і ряд інших компонентів дослідження є важливими в площині формування репродуктивного здоров'я молоді.

1. Габара Л. І. Збереження репродуктивного здоров'я неповнолітніх / Габара Л. І., Оржеховська В. М. – Тернопіль : Астон, 2005. – 179 с.
2. Горбенко О. В. Аспекти прихильності сучасної молоді до контрацепції / О. В. Горбенко // Медико-соціальні проблеми сім'ї. – 2006. – Т. 11, № 3. – С. 116–128.
3. Трахменберг И. М. Медицина и экология. Взаимодействие – тенденция современного этапа / И. М. Трахменберг // Довкілля та здоров'я. – 2001. – № 4.
4. Цимбал С. В. Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів / С. В. Цимбал // Нові технології навчання : науково-методичний збірник. – 2005. – 279 с.

РОЛЬ ЕЛЕМЕНТІВ ЙОГИ В ПРОГРАМАХ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ШИЙНО-ГРУДНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Марчук Ірина,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Аравіцька М.Г.,

кандидат медичних наук, доцент.

Проблема дегенеративно-дистрофічних захворювань хребта (ДДЗХ) є актуальною, оскільки ця патологія вражає найбільш працездатну частину населення в молодому і середньому віці та нерідко призводить до інвалідності [3]. Оскільки єдиного методу лікування немає, то науковці постійно шукають нові можливості корекції цього захворювання. Тому, як засіб реабілітації, і розглядається система йоги, як раціональний і водночас ефективний метод подолання і профілактики дегенеративно-дистрофічних захворювань хребта.

Йога-терапія – надійна, перевірена практикою декількох тисячоліть система лікування, заснована на методах усвідомленого пробудження сил самого організму. За допомогою йога-терапії корегуються практично будь-які функціональні розлади і багатоорганічні порушення: захворювання органів дихання і кровообігу, системи травлення, крові, ендокринної системи й опорно-рухового апарату, нервово-психічні розлади, хвороби сечостатевої сфери, хронічні запальні процеси, наслідки травм, операцій, отруєнь, радіоактивного опромінювання, інфекційні захворювання, порушення імунної системи, алергічні реакції, ослаблення адаптивних здібностей організму тощо. Йога-терапія – це також природні, гармонійні й надійні способи реабілітації, відновлення сил і здоров'я, втрачених унаслідок перебування організму під тиском жорстких психологічних, екологічних й інших стресових ситуацій.

Вправи йоги нормалізують баланс хімічних речовин в організмі, покращують кровообіг у мозку і у всьому тілі, сприяють якнайшвидшому виведенню токсичних речовин, завдяки чому людина починає себе відчувати набагато краще. Повне розслаблення і практика медитації відкривають доступ до джерела внутрішньої сили, яке підтримує і допомагає долати перешкоди й негоди життя [4; 5].

Мета роботи – складання й апробація ефективності реабілітаційної програми з включенням у неї йоги як елемента кінезітерапії для хворих із ДДЗХ шийно-грудного відділу хребта.

Дослідження проведено на базі Івано-Франківської міської клінічної лікарні № 1. Обстежено 30 пацієнтів віком 40–55 (середній вік $47,7 \pm 2,4$ роки) років з діагностованим ДДЗХ шийного-грудного відділів хребта у стадії загострення (17 чоловіків, 13 жінок). Упродовж курсу лікування контрольна група (КГ) отримувала прийняті в умовах стаціонара реабілітаційні процедури процедури: масаж і лікувальну фізичну культуру. У той час, як основна група (ОГ), окрім масажу, виконувала вправи йоги.

Класичний масаж проводився з метою стимуляції пошкоджених ділянок за рахунок поліпшення кровопостачання, а для зменшення больових відчуттів виконувався масаж грудної клітки, спини, шиї, верхніх кінцівок.

У процедурі лікувальної гімнастики використовувалися вихідні положення: лежачи, сидячи, стоячи. Спеціальними вправами були ізометричні напруження м'язів грудної клітки і шиї, а також динамічні вправи за участю м'язів поясу верхніх кінцівок. Вправи на мобілізацію шийно-грудного відділу виконувалися в положенні лежачи, дуже плавно в повільному темпі.

Виконуючи комплекс йоги як засіб лікування ДДЗХ шийно-грудного відділу, хворі виконували певні асани, які здійснили різнобічний вплив на організм. У вступній частині комплексу йоги застосовувалися такі асани: Шавасана (мертва поза), Сукхасана (зручна поза), Сіддхасана (півлотос), Ваджрасана (тверда поза), Тадасана (поза гори). В основній частині застосовувались 9 асан: Бхуджангасана (поза кобри), Вьяграсана (поза тигра), скрутка із пози сфінкса, Шалабхасана, Дханурасана, Уштрасана, Тріконасана (поза трикутника), Вірабхадрасана I (поза воїна I), Вірабхадрасана II (поза воїна II). Заключна частина містила в собі 3 асани: Врікшасана (поза дерева), Маджаріасана (поза кішки), Шавасана (мертва поза).

За результатами отриманих даних виявлено, що ОГ досягла більшого покращення з боку загального самопочуття, ніж КГ. Про це свідчило зменшення кількості найпоширеніших скарг (головного болю, болю шиї, розладів сну, біль спини при рухах тулуба і верхніми кінцівками). Також більш виразним було зменшення інтенсивності больового синдрому, що було виявлено за візуальною аналоговою шкалою болю. Спостерігалось статистично достовірне покращення показників гнучкості хребта (за результатами проби підборіддя-грудина, Отта, Томайєра) [1; 2].

Таким чином, розроблена програма реабілітації для пацієнтів із ДДЗХ шийно-грудного відділу з використанням йоги стала більш ефективною, ніж загальноприйнятої реабілітаційної програми.

1. Основи діагностичних досліджень у фізичній реабілітації : [навч. посіб.] / [Бойчук Т., Голубєва М., Левандовський О., Войчишин Л.]. – Львів : ЗУКЦ, 2010. – 240 с.
2. Букуп Клаус. Клиническое исследование костей, суставов и мышц / Клаус Букуп. – М. : Медицинская література, 2007. – 295 с.
3. Гаврилюк В. Остеохондроз: Як його вилікувати / В. Гаврилюк // Народний лікар України. – 2012. – Т. 73, № 4. – С. 40–45.
4. Ларк Л. Целительная йога / Л. Ларк, Т. Гуллет. – М. : Эксмо, 2008. – 128 с.
5. Сафронов А. Йога: физиология, психосоматика, биоэнергетика / А. Сафронов. – М. : Ритм Плюс, 2008. – 256 с.

СПОРТИВНО-ІГРОВИЙ МЕТОД ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Мельничук Сергій,

І курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Тягур Р.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Фізичне виховання відіграє визначну роль у формуванні нації кожного народу. Розвиток спорту тісно пов'язаний із соціальними і географічними особли-

востями країни, з її економічним і політичним станом. Англія стала батьківщиною спорту. Географічне розташування Англії дозволяло їй не боятися раптового нападу. Тому англійська буржуазія не шукала шляхів для форсування підготовки резервів масової сухопутної армії, як це було в континентальній Європі. Основною військовою могутністю Англії був флот. На флоті і в колоніальних військах Англії потрібні були винахідливі, наполегливі, енергійні люди, які вміють швидко орієнтуватися, швидко приймати рішення і самостійно їх роз'язувати. Зрозуміло, що вони повинні бути всебічно фізично розвиненими й загартованими.

Спочатку спорт розвивався виключно з метою фізичної підготовки дітей і максимального вдосконалення їх навичок, які б у подальшому пригодилися їм для військової підготовки. У той час, як у Європі створювались національні гімнастичні системи, в Англії розвивався спортивно-ігровий метод фізичного виховання. Фундаментом англійського спорту стали середня школа і вищі навчальні заклади, особливо привілейовані “публічні школи”.

Одним із найважливіших важелів освіти й виховання еліти англійського суспільства став спорт.

Англіїці охоче повторяли фразу, яку сказав колись один з найвидатніших військових Артур Веллінгтон: “Битва біля Ватерло була виграна на спортивних майданчиках Ітона...” Цією фразою А.Веллінгтон підкреслив значення закритих приватних шкіл у формуванні еліти суспільства.

Добре організований спорт став в Англії надбанням верхівки суспільства. У подальшому він став називатися аматорським спортом, а належність до обраного спортивного клубу характеризувала належність до вищих верств суспільства. Важливим фактором розвитку спорту було і те, що в Англії не було регулярної армії. Але за традицією сини з привілейованих родин служили декілька років дома і 3–4 роки в колоніях.

Багато видів спорту вперше отримали розповсюдження саме в Англії (веслування, гольф, крикет, футбол, регбі).

Англіїці стали піонерами в розвитку альпінізму. Фактично вони відкрили Альпи і сприяли економічному розвитку цього регіону.

Отримавши широке застосування в галузі фізичного виховання, змагання в Англії сприяли тому, що ця країна отримала всі підстави називатись колискою сучасного спорту – засоби фізичного виховання і різновиду соціальної діяльності людини, організованих на співвідношенні сил, здібностей, знань та умінь, спрямованому на досягнення першості (вищого результату). Високий рівень розвитку спорту в Англії, однак, фактично не розповсюджувався на трудящі маси. Спорт серед робітників розвивався епізодично і в основному мав видовищний характер. Робітникам доступ у спортивні клуби був абсолютно закритий. Саме в Англії вперше виникла проблема любительства і професіоналізму. Вона була так ретельно замаскована буржуазними спортивними діячами, що в подальшому професіоналізм стали пов'язувати виключно з метою отримання грошей за виступи у спорті.

Однак насправді витокami професіоналізму є класовий підхід буржуазії до спорту як засобу виховання представників еліти англійського суспільства. Спортивно-ігровий метод фізичного виховання швидко розвивався у США.

Розвиток спорту в США є яскравим прикладом взаємозв'язку із соціальними і географічними особливостями країн. Це пояснюється тим, що розвиток спорту у США збігся з бурхливим розвитком капіталізму і становленням американської нації. Комерціалізація суспільного життя в США здійснила великий вплив на розвиток професійного спорту. Саме в США отримали велике розповсюдження змагання, які давали великі прибутки їх організаторам. Як і багато іншого, спорт в Америці дуже швидко став перетворюватися в бізнес.

Чотири види спорту користувалися у США особливою популярністю: бейсбол, футбол, баскетбол і хокей. Зовсім не випадково, що три найбільш популярні ігри – бейсбол, американський футбол і баскетбол народились у США.

Отже, спортивно-ігровий метод фізичного виховання спрямований на розвиток різноманітних видів спорту і досягнення фізичної досконалості шляхом різнобічного розвитку навичків і вмінь людей шляхом використання спортивних ігор.

1. Пилипишак А. Р. Англійські народні ігри та розваги / А. Р. Пилипишак. – Львів : Видавець В. Кондрат, 2009. – С. 25–28.
2. Тягур Р. С. Історія фізичної культури і олімпійського руху : словник термінів / Р. С. Тягур. – Івано-Франківськ : Видавець В. Дяків, 2012. – 374 с.
3. Чернов А. Ю. Теорія й практика фізичної культури / А. Ю. Чернов. – 1983. – № 2. – С. 55–57.
4. Шнях О. Фізичне виховання в школі / Шнях О., Турчик І. – 2005. – № 1. – С. 51–55.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Миняйло Мирослав,
V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Чепіль М.В.,
старший викладач.

Найактуальнішими питаннями сьогодення є здоров'я нації. Проте однією з проблем сучасної школи є те, що в першій клас приходять діти з вадами здоров'я. Крім того, навчальні програми укладені так, що, готуючись до уроків, учні відчувають певне розумове, фізичне перенапруження. Шкільні приміщення теж не завжди відповідають санітарно-гігієнічним вимогам. Перенасиченість ринку продуктами швидкого приготування, шкідливими для нормального функціонування дитячого організму, призводить до появи “хвороб цивілізації”: інфаркту, інсульту, цукрового діабету, астми. Інформаційний простір наповнений “підступною” рекламою, яка вводить дітей в оману і провокує появу шкідливих звичок. Матеріальна криза теж стала чинником багатьох проблем у сім'ях. Інколи один, а то й два члени родини, постійно перебуваючи за кордоном, відсторонені від виховання дітей. В окремих сім'ях батьки теж не є прикладом для наслідування. Це сприяє появі “проблемних” підлітків. Сім'я перестає бути осередком духовних цінностей. Дитина на роздоріжжі... [2; 3].

У навчальному закладі повинна бути розроблена програма реалізації моделі “здорової” школи. Для цього слід спланувати всю внутрішкільну й позашкільну діяльність закладу з урахуванням таких проблем. Із цією метою потрібно розробити програму-мінімум і програму-максимум щодо формування у підлітків розуміння важливості ведення здорового способу життя [2].

Програма-мінімум передбачає вироблення в учнів позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, збереження та зміцнення здоров'я.

Програма-максимум спрямована на творення здорової, свідомої, творчої, небайдужої особистості, яку хвилюють проблеми оточуючих людей і суспільства в цілому і яка здатна до конкретних дій, є конкурентноспроможною на ринку праці [3].

Потрібно пропагувати знання про здоровий спосіб життя серед учителів, учнів, батьків та громадськості, проводячи семінари для учнів, лекції для батьків, консультації, зустрічі з психологом, лікарями. Слід проводити профілактику шкідливих звичок у дітей, організовуючи для підлітків кінолекторії, уроки здоров'я, ігри-тренінги, семінари, дискусії, конкурси антиреклами, стінгазет, малюнків, колажів, творів, віршів, есе.

Така система роботи сприятиме глибокому розумінню учнями, їх батьками, громадськістю тих чинників, які шкодять здоров'ю. Це спонукатиме кожного з нас до якісних змін у житті.

Уроки фізичної культури є основною формою фізичного виховання учнів. Вони обов'язкові для всіх школярів (за винятком тих, хто за станом здоров'я віднесений до спеціальної медичної групи). Уроки повинні активно сприяти успішному здійсненню позакласної й позашкільної роботи з фізичного виховання, формуванню в учнів інтересу й звички до занять фізичними вправами в повсякденному житті. Необхідно підвищувати вплив уроків фізичного виховання на вдосконалення інших форм фізичної культури. Відомо, що навіть при якісному проведенні уроків їх безпосередній вплив на фізичний розвиток учнів недостатній. Науковими дослідженнями встановлено, що урок фізичного виховання забезпечує в середньому лише 11% гігієнічної норми рухової активності школяра. У зв'язку з цим, необхідно збагачувати і правильно поєднувати різні форми фізичного виховання учнів і фізкультурно-оздоровчої роботи [1].

Фізкульт-хвилинки під час уроків сприяють підвищенню розумової й фізичної працездатності учнів. Видатний російський учений-педагог К.Д.Ушинський зазначив: “Дайте дитині трохи порухатися, і вона знову подарує вам 10 хвилин уваги, а десять хвилин жвавої уваги, якщо ви зуміли їх використати, дадуть вам більше, ніж цілий тиждень напівсонних занять” [4]. У зв'язку з цим учені рекомендують відводити на кожному уроці, особливо третьому і наступних, 1–2 хв для проведення фізкульт-хвилинки. Особлива увага приділяється тим вправам, які допомагають запобігти негативному впливу сидячого способу життя на фізичний розвиток дитини (порушенню постави й деформації будови тіла), сприяють більшому насиченню організму киснем [4].

Щоденне проведення в школі гімнастики перед заняттями, фізкульт-хвилинки і рухливих перерв сприяє підвищенню не тільки фізичної, а й розумової працездатності учнів. Таким чином, теоретичними знаннями і практичними навичками підлітків веде для формування звички до систематичних занять фізичною культурою і спортом та ведення здорового способу життя [3].

1. Азаров Ю. П. Педагогика семейных отношений / Азаров Ю. П. // Технология повседневного общения. – М. : Знание, 1976. – 96 с.
2. Іваніченко Ю. Павутиння лиха / Іваніченко Ю. І., Львовський М. // Террор і наркотики. – Сімферополь : Таврія, 2007. – 352 с.
3. Коростелев Н. Б. Всем, кто хочет быть здоров / Коростелев Н. Б. – М. : Молодая Гвардия, 1978. – 96 с.
4. Новосельський В.Ф. Фізична культура і здоров'я школярів / Новосельський В.Ф. – К. : Знання, 1984. – С. 208–212.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СПОРТИВНОГО ТРАВМАТИЗМУ В СТУДЕНТІВ

Пилипчик Ігор,
V курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Лапковський Е.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Постановка проблеми. Незважаючи на спортивні тренування і відповідне навчання, ризик виникнення спортивних травм залишається високим. У зв'язку з рівнем тренувальної діяльності, спортивні травми є поширеною причиною втрати працездатності, погіршенням фізичного та функціонального стану і є істотною проблемою для суспільної охорони здоров'я в промислово розвинених країнах. Серед спортсменів рівень травматизму в деяких видах спорту перевищує 50% за один рік.

Незважаючи на збільшення обсягу наукових досліджень, психологічне втручання рідко використовується в контексті профілактики спортивного травматизму і тим більше – реабілітації, оскільки наукові дослідження, що підтримують використання психологічних заходів у галузі спорту, переважно публікуються в спеціалізованих наукових журналах, а тренери іноді не бажають виділяти дорогоцінний час для програмування, яке розглядає проблеми профілактики травматизму в спорті, що може (у більшості видів спорту) бути ефективним.

Результати дослідження та їх обговорення. Упродовж експерименту здійснювалася фіксація та документування всіх потенційно травматичних ситуацій та отриманих травм у студентів дослідної (ДГ) і контрольної групи (КГ) під час занять фізичною культурою і спортом.

Упродовж 12 тижнів спостереження було зареєстровано 585 травм різного характеру і локалізації. Найбільша кількість травм (56,6%) припала на садна. Другим видом травм за кількістю (18,5%) були рани – пошкодження цілісності м'яких тканин, такі як подряпини, потертості, розрізи шкіри внаслідок падіння. Треті за кількістю травми – ушкодження суглобів (11,5%), до яких відносилися забої, підвивихи внаслідок перерозгинання чи надмірного згинання.

Аналізуючи структуру отриманих студентами травм за видами спортивних дисциплін, можна стверджувати, що футбол у цьому випадку є найбільш травматичним видом спорту (31,2% усіх ушкоджень), причому найбільш поширеними травмами в обстежуваних студентів під час гри у футбол були садна, рани та ушкодження суглобів.

Другою дисципліною за кількістю отриманих ушкоджень були спортивні ігри (15,7%). Найбільш поширеними травмами в цій дисципліні були садна й рани. Такі спортивні дисципліни, як гімнастика (13%), рухливі ігри і забави (12,4%), легка атлетика (11,5%) та єдиноборства (11,5%) мали приблизно однакову кількість травматичних випадків.

Ефективність запроваджених заходів щодо профілактики спортивного травматизму оцінювали, здійснивши порівняння кількості травм, отриманих студентами КГ і ДГ. У студентів ДГ кількість травм була достовірно меншою за таку ж у представників КГ. Так, кількість саден була меншою у 1,8 раза ($p < 0,05$), кількість забоїв – меншою у 2,2 раза ($p < 0,05$), кількість ран – меншою у 1,92 раза ($p < 0,05$), кількість ушкоджень суглобів – у 2,02 раза ($p < 0,05$).

Запропонований комплекс профілактичних заходів спортивного травматизму забезпечив зниження кількості випадків травм майже в усіх спортивних дисциплінах, що проводяться на першому курсі факультету фізичного виховання і спорту, в межах від 43% для єдиноборств до 58% для рухливих ігор і забав.

У студентів ДГ упродовж перших 5-ти тижнів частота виявлених травм не відрізнялася від такої у студентів КГ і знаходилася на одному рівні з ними, маючи деяку тенденцію до зниження. Проте, починаючи з 5-го тижня, відбулося певне зниження кількості травматичних випадків, яке продовжувало знижуватися до 8–9 тижнів проведення експерименту і залишалося на низькому рівні до кінця експерименту. Таку динаміку можна пояснити тим, що після першого місяця регулярних занять із використанням запропонованих заходів профілактики спортивного травматизму в студентів ДГ значно покращилися швидкісно-силові якості та нормалізувався емоційний стан, що і відобразилося на значному зменшенні кількості травм під час занять фізичною культурою і спортом.

Висновки:

1. Найбільша кількість травм в обстежених студентів першого курсу факультету фізичного виховання і спорту припадає на садна, забої, рани та ушкодження суглобів. Найбільш травматичними спортивними дисциплінами є футбол та спортивні ігри.

2. Застосований комплекс заходів із профілактики травматизму забезпечив зниження кількості випадків травм майже в усіх спортивних дисциплінах, що проводяться на першому курсі факультету фізичного виховання і спорту в межах від 43% до 58%. Найнижчий відсоток зниження випадків травматизму залишився в плаванні, що, очевидно, пов'язано з виникненням травм незалежно від швидкісно-силових якостей студентів та їх емоційного стану.

3. Найбільш відчутні результати впроваджених заходів відмічаються після одного місяця занять і фіксуються на найнижчому рівні після 9–10 тижнів занять.

1. Алексеева Э. Н. Самоконтроль занимающихся физическими упражнениями и спортом : методические указания / Э. Н. Алексеева, В. С. Мельников. – Оренбург : ГОУ ОГУ, 2003. – 37 с.
2. Левенець В. Актуальні питання спортивного травматизму / В. Левенець // Спортивна медицина. – 2004. – № 1–2. – С. 84–89.
3. Платонов В. Н. Травматизм в спорте: проблемы и перспективы их решения / Платонов В. Н. // Спортивна медицина. – 2006. – № 1. – С. 54–77.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ РОЗФОКУСОВАНИХ ТА РОЗМИТИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Дійчук Ігор,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Горелов В.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Відновлення спотворених (розмитих чи розфокусованих) зображень – один із важливих теоретичних і практичних типів задач обробки зображень. Розмиття через неправильне фокусування та змазування – дефекти, які досить складно піддаються обробці.

Актуальність дослідження проблеми відновлення розмитих і розфокусованих зображень визначається можливістю застосування розробленого математичного апарату для потреб різного роду фотографії, аналізу записів камер відеоспостереження, судових доказів, космічної фотозйомки тощо. Повнота досліджень у цьому напрямі сьогодні не є достатньою.

Існують такі методи відновлення зображень.

Метод відновлення зображень, базований на теорії лінійних систем. Цей метод має нескладний математичний апарат, але суттєвим його недоліком є те, що він передбачає наявність інформації про характер спотворення.

ART (алгебраїчне відновлення), SIRT (одночасне ітеративне відновлення) та ILST (ітеративний метод найменших квадратів) методи. Ці методи досить потужні, результати експериментів показують, що використання їх дозволяє відновити зображення, максимально наближене до оригіналу. Проте характерним недоліком цих методів є значний час обчислень.

У запропонованій моделі зображення розглядають як матрицю освітленості зі значеннями в діапазоні $[0, 255]$. При моделюванні ч/б зображень кожен елемент матриці відповідає 1 пікселю зображення і своїм значенням задає кількісну величину освітлення; кольорові зображення моделюють трійкою матриць, які відповідають червоній, зеленій та синій складовим спектра.

Нехай значення функції двох змінних $z(m, n) \in R$ – це значення матриці z з координатами (m, n) , тобто колір (яскравість) пікселя із цими координатами.

Позначимо через $f(m, n)$ вихідне нерозмите та нерозфокусоване зображення, яке потрібно відновити, через $g(m, n)$ – отримане спотворене зображення, а через $s(m, n)$ – матрицю значень цифрового шуму в кожній точці. Також нехай H – оператор, що діє в полі вищеописаних матриць, що відповідає процесу спотворення, який у цьому випадку може бути описаний так:

$$g(m, n) = H[f(m, n)] + s(m, n), \forall m, n.$$

Опишемо дію оператора спотворення детальніше. Кожному операторові моделі відповідає матриця $h(m, n)$, яка називається ядром оператора. Дія $H[f]$ розглядається як матрична згортка з аргументом:

$$H[f] = h \cdot f(m, n),$$

що відповідає зворотному дискретному перетворенню Фур'є від поелементного добутку матриць ядра та аргумента:

$$H[f] = (\hat{h} \cdot \check{f}),$$

де символи \hat{x} та \check{x} позначають відповідно пряме і зворотне перетворення Фур'є відповідно.

Таким чином, задача дослідження полягає в тому, щоб отримати $\check{f}(m, n)$ – деяке наближення до $f(m, n)$, підбравши ядро оператора H .

Ядро оператора спотворення підбирають відповідно до характеру розмиття. Найпоширеніші випадки спотворення:

1. Motion blur – ядро залежить від довжини сліду розмиття:

$$h(m, n) = \begin{cases} \frac{1}{L}, & \text{якщо } -\frac{L}{2} < m, n < \frac{L}{2} \\ 0, & \text{в іншому випадкові} \end{cases}$$

2. Gaussian blur – ядро залежить від сили розмиття:

$$h(m, n) = \frac{1}{2\pi\sigma^2} \exp\left(\frac{-m^2 + n^2}{2\sigma^2}\right).$$

3. Out-of focus blur – ядро залежить від радіуса розмиття:

$$h(m, n) = \begin{cases} \frac{1}{\pi R^2}, & \text{якщо } \sqrt{m^2 + n^2} \leq R \\ 0 & \text{в іншому випадкові} \end{cases}$$

У випадку комбінованого спотворення обчислені для кожного випадку ядра слід перемножити між собою для отримання ядра загального спотворення.

У роботі опрацьовано методологію відновлення розфокусованих і розмитих зображень, сформовано відповідний математичний апарат та розроблено демонстраційне програмне забезпечення.

СТОХАСТИЧНІ ПОХІДНІ НА ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОЦЕСОМ ЛЕВІ ПРОСТОРАХ УЗАГАЛЬНЕНИХ ФУНКЦІЙ

Дирів Марія,
IV курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Качановський М.О.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

У стохастичному аналізі широко застосовується розширений стохастичний інтеграл по процесу Леві та спряжений до нього оператор – стохастична похідна Хіди.

Об'єктом дослідження нашої роботи виступає стохастична похідна та її властивості на просторах так званого параметризованого регулярного оснащення простору квадратично інтегровних за мірою білого шуму Леві випадкових величин.

Процесом Леві $L = (L_t)_{t \in R_+}$ [1; 3; 4] називають випадковий процес на $R_+ = [0, +\infty)$ зі стаціонарними незалежними приростами і $L_0 = 0$. Класичними прикладами процесів Леві є процеси Вінера та процеси Пуассона.

Спочатку вводимо ймовірнісну трійку (D', F, μ) , де D' – класичний простір Шварца узагальнених функцій [2], F – циліндрична σ -алгебра, μ – міра білого шуму Леві, що задається через перетворення Фур'є:

$$\int_{D'} e^{i\langle \omega, \varphi \rangle} \mu(d\omega) = \exp\left[\int_{R_+ \times R} (e^{i\varphi(u)x} - 1 - i\varphi(u)x) du \nu(dx) \right], \quad \varphi \in D$$

(тут ν – міра Леві процесу L , яка має задовольняти певні умови (напр., [6])).

Білий шум Леві – це узагальнений випадковий процес, він є похідною процесу Леві. Міра μ є мірою узагальненого випадкового процесу, “траєкторії” якого є елементами з D' . Тобто $\mu(A)$, де A – вимірна множина із D' , є ймовірністю того, що “траєкторії” нашого узагальненого випадкового процесу належать множині A .

Простір $(L^2) \equiv L^2(D', F, \mu)$ – це простір квадратично інтегровних випадкових величин. На цьому просторі можна ввести стохастичну похідну як лінійний необмежений оператор, що діє з нього у $L^2(D', F, \mu) \otimes L^2(R_+)$ та є спряженим до розширеного стохастичного інтеграла. Тобто справедлива така теорема.

Теорема. Для будь-яких $t_1, t_2 \in [0; +\infty)$, $t_1 < t_2$, розширений стохастичний інтеграл $\int_{t_1}^{t_2} \circ(u) dL_u : (L^2) \otimes L^2(R_+) \longrightarrow (L^2)$ і стохастична похідна Хіди

$1_{[t_1, t_2)}(\cdot) \partial : (L^2) \longrightarrow (L^2) \otimes L^2(R_+)$ є спряженими один до одного операторами.

Стохастична похідна як лінійний необмежений оператор має застосування, зокрема, у теорії стохастичних диференціальних рівнянь, однак його необмеженість є суттєвим недоліком. Під час роботи зі стохастичною похідною треба, зокрема, слідкувати за областю визначення цього оператора (не всі функції з $L^2(D', F, \mu)$ можна продиференціювати: ряд, який виникає в результаті формального диференціювання, може розбігатися в $L^2(D', F, \mu) \otimes L^2(R_+)$). Може статися

так, що формальний розв'язок стохастичного диференціального рівняння є недиференційовним (тобто не належить області визначення стохастичної похідної). Це означає, що рівняння не має звичайного розв'язку, але має в певному сенсі узагальнений. Розширивши стохастичну похідну до неперервного оператора, можна зрозуміти, у якому саме сенсі.

З метою позбутися проблем, пов'язаних з необмеженістю, стохастичну похідну можна визначити як лінійний обмежений (тобто неперервний) оператор на просторах більш широких, ніж $L^2(D', F, \mu)$, та зі значеннями у просторах більш широких, ніж $L^2(D', F, \mu) \otimes L^2(R_+)$. Наприклад, можна використати параметризовані простори типу Кондратьєва, які вводились у роботах М.О.Качановського (напр., [5]) При цьому результати виявляються цілком аналогічними відповідним результатам класичного гауссівського аналізу.

1. Benth F. E. Anticipative calculus for Levy processes and stochastic differential equations / Benth F. E., Lokka A. // Stoch. Rep. – 2004. – 76, № 3. – P. 191–211.
2. Berezansky Yu. M. Functional Analysis, Vol. 2 / Berezansky Yu. M., Sheftel Z. G., Us G. F. – Birkhäuser Verlag, Basel ; Boston ; Berlin, 1996. – 312 p. (Russian edition : Vyshcha shkola, Kiev, 1990. – 600 p.)
3. Bertoin J. Levy processes / J. Bertoin. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – X+265 p.
4. Di Nunno G. White noise analysis for Levy processes / Di Nunno G., Oksendal B., Proske F. // J. Funct. Anal. – 2004. – 206, № 1. – P. 109–148.
5. Kachanovsky N. A. Generalized stochastic derivatives on parametrized spaces of regular generalized functions of Meixner white noise / N. A. Kachanovsky // Meth. Func. Anal. And Top. – 2008. – 14, № 4. – P. 334–350.
6. Kachanovsky N. A. Stochastic integral and stochastic derivative connected with a Lévy process / N. A. Kachanovsky // Наукові вісті НТУУ “КПІ”. – 2012. – № 4. – P. 77–81.

НЕТРИВІАЛЬНІ ПЕРІОДИЧНІ РОЗВ'ЯЗКИ ЗБУРЕНИХ АВТОНОМНИХ СИСТЕМ ЗВИЧАЙНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

Кузишин Іванна,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Казмерчук А.І.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Дослідження питання існування періодичних розв'язків звичайних диференціальних рівнянь та їх систем є досить важливим для практики, особливо при створенні математичних моделей хімічної кінетики чи математичної біології. Такі питання розглядалися, наприклад, у роботах [1; 4].

Об'єктом дослідження цієї роботи виступають лінійні автономні системи диференціальних рівнянь зі збуренням, записані у векторному вигляді:

$$W' = BW + g(W), \quad (1)$$

де $W = (w_1, w_2, \dots, w_N)$ – вектор невідомих функцій, $W \in \mathbf{R}^N$.

Умова I. Нехай існує невироджена квадратна матриця C порядку N , що $B = SAC^{-1}$, $g(W) = C \cdot h(C^{-1}W)$, де матриця A має вигляд

$$A = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 0 & 0 & 0 & 0 & \dots & 1 \\ a_{N1} & a_{N2} & a_{N3} & a_{N4} & \dots & a_{NN} \end{pmatrix}, \quad (2)$$

$a_{N1}, a_{N2}, \dots, a_{NN}$ – дійсні числа, вектор збурення має вигляд $h(Z) = (0, 0, \dots, 0, h^N(Z))$ і $h^N(Z) \in C^{k+1}$, $Z = C^{-1}W$ – вектор невідомих функцій, $Z = (z_1, z_2, \dots, z_N)$, $Z \in \mathbf{R}^N$.

Умова II. Нехай існує невідроджена квадратна матриця C порядку N , що $B = SAC^{-1}$, $g(W) = C \cdot h(C^{-1}W)$, де матриця A має вигляд (2), вектор збурення має вигляд $h(Z) = (0, 0, \dots, 0, h^N(Z))$ і $h^N(Z) = - \sum_{\alpha \in \Lambda^k} \sum_{i=1}^N \mu_{\alpha,i} z_i^\alpha$.

Тут Λ^k – множина індексів α , $|\alpha| \leq k$ (або Λ_-^k – множина непарних індексів α), $\mu_{\alpha,i} \in \mathbf{R}$.

Теорема 1. При $N = 2$ за умови II для задачі $y'' + \kappa y' + \lambda(y')^3 + n^2 y = 0$, $y(0) = 0$, $y'(0) = nD$ за умови, що виконується співвідношення між малими параметрами $\kappa + \frac{3}{4} \lambda n^2 D^2 = 0$ існує періодичний розв'язок. (Цей випадок являє собою класичну задачу Релея, перші результати в цьому напрямку було отримано в роботі [2]).

$$\text{При } N = 2 \text{ за умови II для задачі } y'' + \kappa y' + \lambda(y')^3 + \mu(y')^5 + n^2 y = 0, \\ y(0) = 0, y'(0) = nD$$

за умови, що виконується співвідношення між малими параметрами

$$\kappa + \lambda \frac{3n^2 D^2}{4} + \mu \frac{5n^4 D^4}{8} = 0 \text{ існує періодичний розв'язок.}$$

При $N = 4$ за умови II для задачі

$$y^{(IV)} + (n^2 + m^2)y'' + n^2 m^2 y + \kappa y' + \lambda(y')^3 + \mu(y')^5 = 0, \\ y(0) = D, y'(0) = 0, y''(0) = -n^2 D, y'''(0) = 0$$

за умови, що виконується співвідношення між малими параметрами

$$\kappa + \lambda \frac{3n^2 D^2}{4} + \mu \frac{5n^4 D^4}{8} = 0 \text{ існує періодичний розв'язок.}$$

Теорема 2. При $N = 4$ за умови I для задачі

$$y^{(IV)} + (n^2 + m^2)y'' + n^2 m^2 y + \kappa \sin y' + \lambda \sin(y')^3 = 0, \\ y(0) = 0, y'(0) = n, y''(0) = 0, y'''(0) = -n^3$$

за умови, $G(\kappa, \lambda, \mu) = 0$ існує періодичний розв'язок із знайденими наближеннями

$$\text{ми до сьомого порядку включно: } G_3 = \kappa \cdot \frac{n^2 - 8}{2} + \lambda \cdot 3n^2;$$

$$G_5 = \kappa \cdot \frac{n^4 - 24n^2 + 192}{48} + \lambda \cdot 3n^2; \quad G_5 = \kappa \cdot \frac{n^6 - 48n^4 + 1152n^2 - 9216}{2304} + \lambda \cdot 3n^2.$$

Оскільки отримані умови $G_3 = 0$, $G_5 = 0$, $G_7 = 0$ попарно нерівносильні, то періодичним залишається розв'язок зі знайденим наближенням лише до третього порядку включно.

Також отримано класи систем автономних диференціальних рівнянь при $N = 4$, які, крім тривіальних, не мають інших періодичних розв'язків при нелінійних збуреннях системи.

При доведенні наведених теорем було використано метод малого параметра.

Отже, у цій роботі проведено узагальнення задачі Релея на диференціальні рівняння різного порядку та з різною кількістю параметрів, отримано нові результати – знайдені класи систем диференціальних рівнянь вигляду (1), що мають періодичні розв'язки при збуреннях на гіперповерхні, які можуть застосовуватися при моделюванні задач математичної біології.

1. Якубович В. А. Линейные дифференциальные уравнения с периодическими коэффициентами и их приложения / Якубович В. А., Старжинский В. М. – М. : Наука, 1972.
2. Хайпер Э. Решение обыкновенных дифференциальных уравнений. Нежесткие задачи / Хайпер Э., Нёрсетт С., Ваннер Г. ; пер. с англ. – М. : Мир, 1990.
3. Релей (Lord Rayleigh). On maintained vibrations / Релей (Lord Rayleigh). – Philosophical Magazine and Journal of Science. Ser. 5. – 1883. – Vol. 15.
4. Казмерчук А. І. Узагальнення задачі Релея для автономних систем звичайних диференціальних рівнянь / Казмерчук А. І., Кузишин І. Я. // Materialy VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Wykształcenie i nauka bez granic -2012”. – 2012. – Vol. 33.

ГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОЗИЦІЙНИХ СИСТЕМ ЧИСЛЕННЯ

Петришин Михайло,

IV курс, факультет автоматизації та комп'ютерних наук,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

Науковий керівник – Юрчишин В.М.,
доктор технічних наук, професор.

Позиційні системи числення є домінуючими в сучасних системах перетворення форми та цифрової обробки інформації. Проте відомі системи не є оптимальними щодо застосованої кількості розрядів кодового слова для кодування заданої кількості повідомлень. Відомим фактом є властивість оптимального складу розрядності кодів перетворення повідомлень у трійковому численні. Проте до сьогодні не розроблено алгоритмічної теорії перетворення форми інформації в трійковій системі числення. З метою розробки методів перетворення та цифрової обробки даних, а також дослідження ефективності їх застосування виникає актуальним завдання розробки методів моделювання (зокрема графічного) процесів перетворення повідомлень. Запропоновано метод графічного моделювання та наведено приклади первинного перетворення повідомлень у двійковому численні, що є базою для подальшого його застосування в моделюванні та дослідженні властивостей трійкової системи числення.

Відома теорема подання довільного натурального числа k за допомогою таких єдиних $q \in \{\dots, 2, 1, 0\}$, $n \in \{\dots, 2, 1, 0\}$ та $r_i \in \{q-1, \dots, 2, 1, 0\}$, що

$$k = r_{n-1} \times q^{n-1} + r_{n-2} \times q^{n-2} + \dots + r_i \times q^i + \dots + r_1 \times q^1 + r_0 \times q^0.$$

За допомогою формули натурального адитивного запису довільного числа k у позиційних системах з основою числення q та розрядністю кодового слова n як суми добутків $r_i \times q^i$ зобразимо графічну модель (рис. 1).

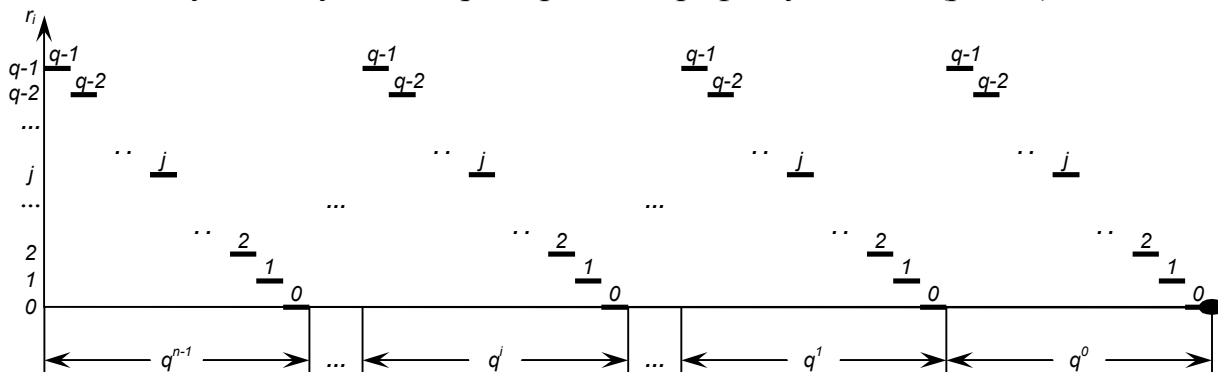


Рис. 1. Адитивне формування вагової суми добутків $r_i \times q^i$ числа k

На рисунку 2 зображено, як здійснюється формування значень чисел k у вигляді вагової суми $\sum r_i \times q^i$.

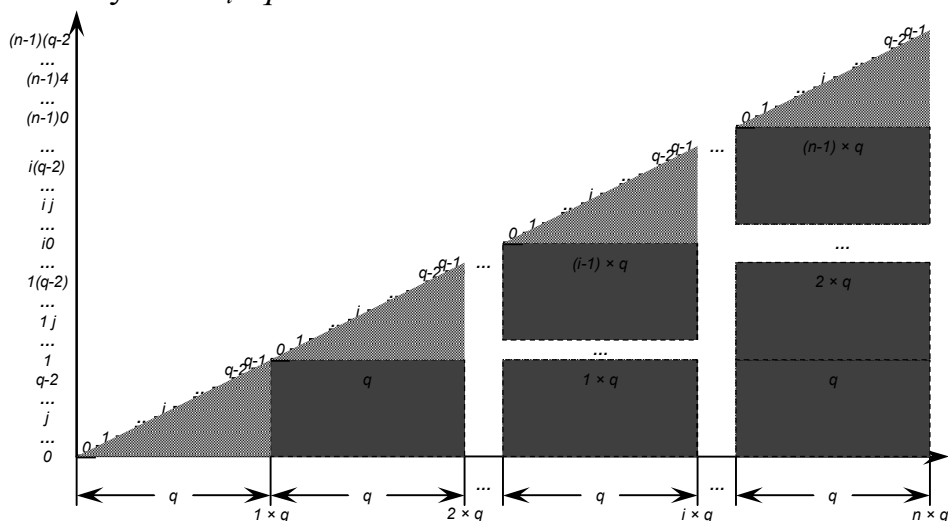


Рис. 2. Розгортка значень чисел k як вагової суми $\sum r_i \times q^i$

Способи кодування повідомлень у таких позиційних системах первинного перетворення, як унітарна та розрядно-позиційна, передбачають формування повнорозрядних k -бітових слів даних, що володіють максимальною надлишковістю, характеризують методи паралельного перетворення повідомлень, не стосуються аналізованої теми і є матеріалом окремих досліджень. Адитивне та субтрактивно-адитивне перетворення в найбільш поширений у практиці цифрових обчислень позиційний двійковий код здійснюється як сума складових по вертикалі, що дозволяє представити довільне число k (рис. 3). Система має фрактальний характер подвоєння складності структурної організації розрядних складових при переході від молодших до старших розрядів двійкової вагової мережі q^i і збільшенні значення числа k .

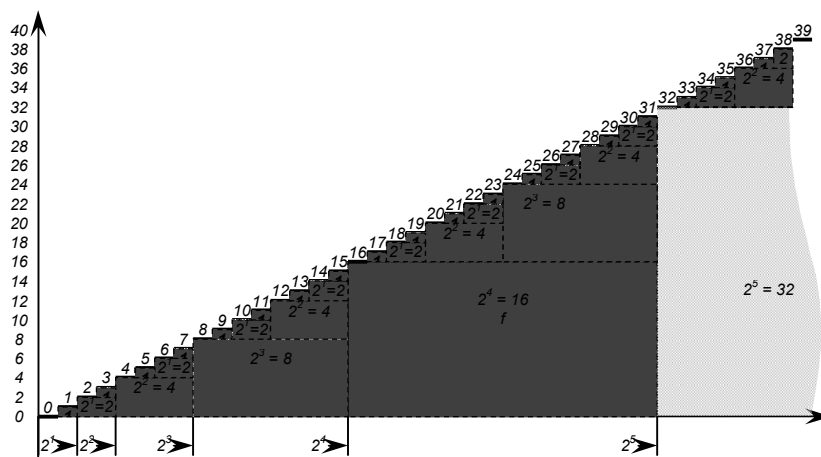


Рис. 3. Розгортка значень чисел k як двійкової вагової суми $\sum r_i \times 2^i$

Наведена методика графічного моделювання характеризує структурну складність і надлишковість позиційних систем числення, застосована для двійкової системи та в майбутньому буде застосована для оцінки техніко-економічної ефективності трійкової системи числення.

ПОЛІНОМІАЛЬНІ АВТОМОРФІЗМИ БАНАХОВИХ ПРОСТОРІВ

Сагайдак Христина,

IV курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Загороднюк А.В.,

доктор фізико-математичних наук, професор.

З курсу математичного аналізу відома класична теорема Ролля.

Теорема. Якщо $F: R \rightarrow R \in C^1$ - функцією, такою, що $F(a) = F(b)$ для деяких $a \neq b$, тоді існує точка $z \in R$ така, що $F'(z) = 0$.

Спробуємо узагальнити цей результат для випадку комплексного простору від багатьох змінних.

Означення. Відображення $F = (F_1, \dots, F_n): C^n \rightarrow C^n$ називається **поліноміальним відображенням**, якщо

$$(x_1, \dots, x_n) \rightarrow (F_1(x_1, \dots, x_n), \dots, F_n(x_1, \dots, x_n)),$$

де кожне $F_i \in C[x] := C[x_1, \dots, x_n]$, тобто належить кільцю поліномів з n змінних над C .

Означення. Поліном $F: C^n \rightarrow C^n$ називається **поліноміальним автоморфізмом**, якщо F є бієктивним і F^{-1} є також поліном.

Нехай тепер $F = (F_1, \dots, F_n): C^n \rightarrow C^n$ – поліноміальне відображення. Більше того, для $z \in C^n$ покладемо $F'(z) = \det(JF(z))$, де

$$JF = \left(\frac{\partial F_i}{\partial x_j} \right)_{1 \leq i, j \leq n}$$

є матрицею Якобі над F . Тепер основним питанням буде:

Питання. Нехай $F(a) = F(b)$ для деяких $a, b \in \mathbb{R}^n$ при $F: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$. Чи впливає звідси, що F лінійний для деякого $\alpha \in \mathbb{R}$?

Відповідь на це питання ми не можемо дати у випадку, коли $n > 1$. Насправді це питання є переформулюванням відомої відкритої проблеми про якобіан, яка вперше була сформульована в 1939 році як питання Отт–Генріх Келлера у випадку $n=2$ для поліномів із цілими коефіцієнтами.

Проблема про якобіан полягає в такому:

Нехай $F: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$ для деякого поліноміального відображення F . Чи буде поліноміальним автоморфізмом?

Наступний приклад показує, що в нескінченновимірному випадку відповідь на проблему про якобіан, у певному сенсі, негативна:

Приклад.

$$F: \mathbb{R}^\infty \rightarrow \mathbb{R}^\infty$$

Бачимо, що $F(x) = x$. Чи може цей приклад слугувати контрприкладом до нескінченновимірної версії проблеми про якобіан? Знайдемо обернений до F :

:

Бачимо, що $F(x) = x$. Візьмемо елемент $x = (x_1, x_2, \dots)$. При такій послідовності x набуде вигляду: $F(x) = (x_1, x_1 + 2x_2, x_1 + 2x_2 + 2x_3, \dots)$, що, очевидно, не належить \mathbb{R}^∞ . Тобто, F – ін’єктивне, але не сюр’єктивне, тому обернене відображення F^{-1} визначено не на всьому просторі \mathbb{R}^∞ (і не поліноміальне). Матриця Якобі для початково відображення така:

$$JF = \left(\frac{\partial y_i}{\partial x_j} \right)_{1 \leq i, j \leq n} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & \dots \\ 0 & 1 & 2x_1 & 0 & 0 & \dots \\ 0 & 0 & 1 & 2x_2 & 0 & \dots \\ & & & \ddots & & \\ 0 & & & & 1 & 2x_{n-1} & \dots \\ & & & & & \ddots & \end{pmatrix}$$

Це лінійний оператор $JF: \mathbb{R}^\infty \rightarrow \mathbb{R}^\infty$,

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & \dots \\ 0 & 1 & 2x_1 & 0 & 0 & \dots \\ 0 & 0 & 1 & 2x_2 & 0 & \dots \\ & & \ddots & & & \\ 0 & & & 1 & 2x_{n-1} & \dots \\ & & & & \ddots & \end{pmatrix} \begin{pmatrix} z_1 \\ z_2 \\ z_3 \\ \vdots \\ z_n \\ \vdots \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} z_1 \\ z_2 + 2z_3x_1 \\ z_3 + 2z_4x_2 \\ \vdots \\ z_n + 2z_{n+1}x_{n-1} \\ \vdots \end{pmatrix}$$

Чи неперервний оператор?
, тому – неперервний оператор.

Чи – ін’єктивне? Очевидно, що . Тобто ми знайшли такий приклад поліноміального відображення, матриця Якобі якого не дорівнює нулю, але не має оберненого. Що й суперечить гіпотезі Якобі.

1. Arno van den ESSEN. Polinomial Automorphisms and the Jacobian Conjecture / Arno van den ESSEN. – Birkhauser, 2000.
2. Бондарчук Ю. Наукові записки, т. 87 / Юрій Бондарчук. – К. : Національний університет “Києво-Могилянська академія”, 2009.
3. Колмогоров-Фомин. Элементы теории функций и функционального анализа / Колмогоров-Фомин. – М. : Наука, 1976.

СИСТЕМА АВТОМАТИЗОВАНОГО МОНІТОРИНГУ ВИБОРЧИХ ДІЛЬНИЦЬ

Черноволенко Павло,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Малько О.Г.,
кандидат технічних наук, доцент.

У час демократичного розвитку держав важливим постає питання прозорого спостереження над дотриманням законодавства на виборчих дільницях з боку громадських організацій, політичних партій, а також окремих кандидатів. Актуальність роботи зумовлена низькою якістю організації спостереження, відсутністю інструментів збору та обробки інформації, отриманої від спостерігачів на дільницях, а також значними витратами на забезпечення комунікації між офіційними спостерігачами та центром спостереження. Метою роботи є розробка автоматизованої системи оптимізації процесу моніторингу виборчих дільниць. Результатом дослідження є вперше створена модель передачі та обробки інформації, отриманої з виборчих дільниць у режимі реального часу, а також розроблений протокол SMS взаємодії. Така модель ґрунтується на методах, що дозволяють оперативно отримувати результати підрахунку голосів з кожної дільниці, приймати швидкі рішення із запобігання порушень, слідкувати

за зміною показників явки виборців та обліку зафіксованих порушень. Розроблена клієнт-серверна модель (рис. 1) ґрунтовно змінює підхід до організації роботи офіційних спостерігачів, підвищує рівень контролю за їх роботою.

Аналізуючи численні результати ходу голосувань і результатів підрахунку голосів сформульовано гіпотези, які дозволили синтезувати формальну “модель виборчої поведінки”, яка дозволяє віднести конкретну дільницю до певного класу ризику порушень виборчого законодавства.

Однією з таких гіпотез є те, що два кандидати (партії), які мають максимальну підтримку, ведуть, по суті, гру з нульовою сумою. Сила відхилення від цієї гіпотези пропорційно впливає на ймовірність спотворення результатів волевиявлення з боку кандидатів, що не увійшли у двійку лідерів у достатньо малому територіальному окрузі, який підлягає моніторингу. Так на діаграмі видно, що на дільниці № 8 маємо відхилення від норми на 0.17, що свідчить про 17% ймовірність спотворення результатів підрахунку голосів на цій виборчій дільниці.

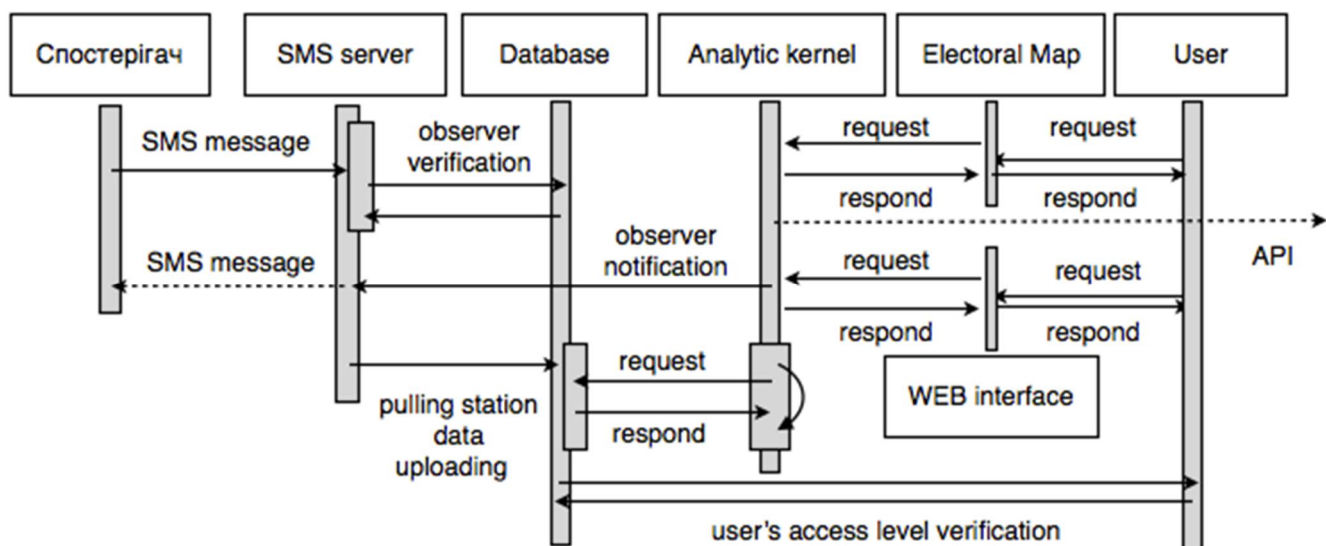
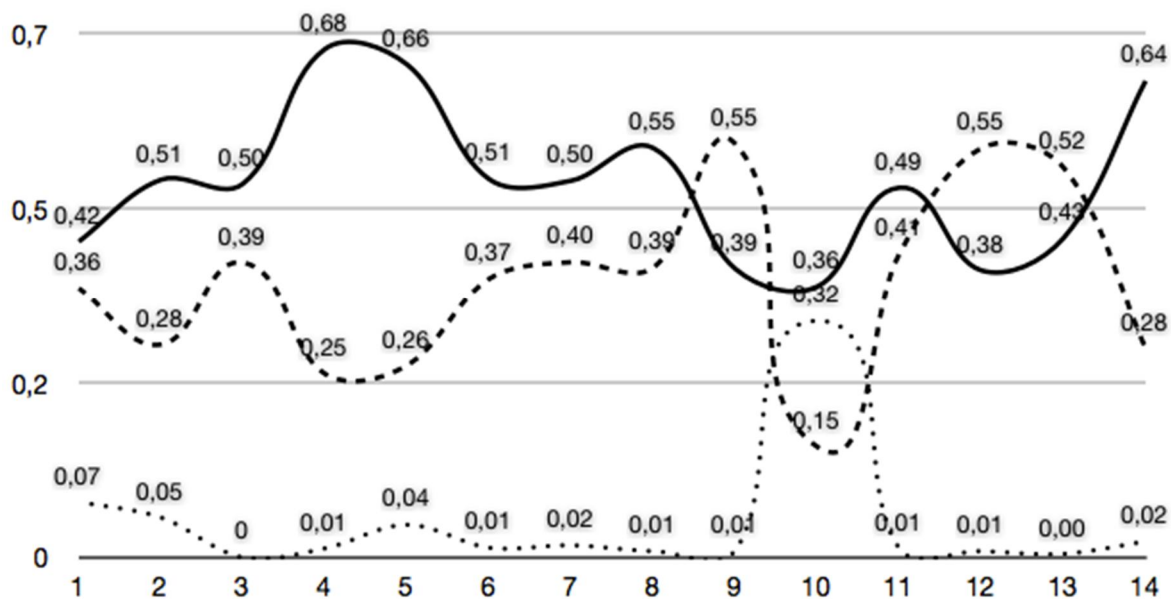


Рис. 1. Структурні зв'язки між блоками системи автоматизованої системи моніторингу виборчих дільниць, спостерігачами та користувачами

Розроблена автоматизована система, що здатна аналізувати отриману від спостерігачів інформацію, може використовуватись як основний інструмент спостереження над дотриманням законодавства на виборах. Під час виборів до українського парламенту 2012 року розроблена ІС дозволила в декілька раз зменшити витрати на моніторинг більше 150-ти виборчих дільниць та опрацювала близько 10 000 запитів.



Діаграма 1. Результати підрахунку голосів трьох партій по 14-ти дільницях на виборах до парламенту України 2006 р.

Розробка аналітичної автоматизованої системи моніторингу виборчих дільниць дозволить уже у найближчий час якісно змінити рівень спостереження за дотриманням виборчого законодавства під час виборів та дозволить зробити значний крок у продовженні досліджень виборчої поведінки.

ТОЧНЕ РЕКУРЕНТНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕНОГО ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО РІВНЯННЯ ТРЕТЬОГО ПОРЯДКУ

Шевченко Наталія,
IV курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Мазуренко В.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Розглянемо початкову задачу

$$y''' - a_1(x)y'' - a_2(x)y' - a_3(x)y = f'(x) \quad (1)$$

$$y^{(i)}(x_0) = y_0^i, \quad i = 0, 1, 2, \quad (2)$$

вважаючи, що коефіцієнти диференціального рівняння (1) є мірами $a_i(x) = b_i'(x)$, $i = 1, 2, 3$, де $b_i, f \in BV_{loc}^+(I)$.

Виберемо нерівномірну сітку $\omega_h = \{x_k \in I, k = \overline{0, N}, h_k = x_k - x_{k-1} > 0\}$ так, щоб точки розриву функцій $b_i(x)$, $i = 1, 2, 3$, збігалися з вузлами сітки ω_h . Множину всіх точок розриву позначимо ω^* і вважатимемо N таким, що $\omega^* \subset \omega_h$.

Побудуємо точне чотириточкове рекурентне співвідношення (ТЧРС) для початкової задачі (1), (2), тобто співвідношення вигляду

$$\alpha_k u(x_k) + \beta_k u(x_{k+1}) + \gamma_k u(x_{k+2}) + \sigma_k u(x_{k+3}) = \eta_k \quad k = \overline{0, N-3}, \quad (3)$$

$$u(x_0) = \varphi, \quad u(x_1) = \psi, \quad u(x_2) = \chi, \quad (4)$$

де $\alpha_k, \beta_k, \gamma_k, \sigma_k, \eta_k$ – функціонали від коефіцієнтів рівняння (1), причому η_k – лінійний відносно $f(x)$ функціонал, φ, ψ, χ – деякі сіткові функції, для якого $u(x) = y(x), x \in \omega_h$.

Початкову задачу (1), (2) запишемо у векторно-матричному вигляді

$$Y' = C'(x)Y + F'(x), \quad Y(x_0) = Y_0, \quad (5)$$

$$\text{де } Y = (y, y', y'')^T, \quad C' = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ a_3 & a_2 & a_1 \end{pmatrix}, \quad F' = (0, 0, f')^T, \quad Y_0 = (y_0, y_0^1, y_0^2)^T.$$

Розв'язок початкової задачі (5) допускає зображення у формі Коші:

$$Y(x) = B(x, x_0)Y_0 + \int_{x_0}^x B(x, t)dF(t),$$

де $B(x, t)$ – фундаментальна матриця (Коші) відповідної однорідної системи:

$$B(x, t) = \begin{pmatrix} K^{\{2\}}(x, t) & K^{\{1\}}(x, t) & K(x, t) \\ K^{(1)\{2\}}(x, t) & K^{(1)\{1\}}(x, t) & K^{(1)}(x, t) \\ K^{(2)\{2\}}(x, t) & K^{(2)\{1\}}(x, t) & K^{(2)}(x, t) \end{pmatrix}$$

де $K^{\{2\}}(x, t) = -\frac{\partial}{\partial t} K^{\{j-1\}}(x, t) - \bar{a}_1(t)K(x, t)$ – спряжена (квазі)похідна j -го порядку за змінною t від функції Коші $K(x, t)$. Виберемо довільно чотири послідовні вузли $x_k < x_{k+1} < x_{k+2} < x_{k+3}$ сітки ω_h . Поклавши у формулі Коші $x = x_{k+s}, x_0 = x_k$, у позначеннях $Y_k = Y(x_k), B_{k+s}(t) = B(x_{k+s}, t), B_{k+s,k} = B(x_{k+s}, x_k)$, отримаємо

$$Y_k = B_{k+s,k}Y_k + \int_{x_k}^{x_{k+s}} B_{k+s}dF(t), s = 1, 2, 3. \quad (6)$$

Перші рівняння систем (6) матимуть вигляд

$$y_{k+s} = K_{k+s,k}^{\{2\}}y_k + K_{k+s,k}^{\{1\}}y_k' + K_{k+s,k}y_k'' + I_{k+s,k}, \quad s = 1, 2, 3,$$

де $I_{k+s,k} = \int_{x_k}^{x_{k+s}} K_{k+s}(t)df(t)$. Побудуємо визначник

$$\Delta_k = \begin{vmatrix} y_k & 1 & 0 & 0 \\ y_{k+1} - I_{k+1,k} & K_{k+1,k}^{\{2\}} & K_{k+1,k}^{\{1\}} & K_{k+1,k} \\ y_{k+2} - I_{k+2,k} & K_{k+2,k}^{\{2\}} & K_{k+2,k}^{\{1\}} & K_{k+2,k} \\ y_{k+3} - I_{k+3,k} & K_{k+3,k}^{\{2\}} & K_{k+3,k}^{\{1\}} & K_{k+3,k} \end{vmatrix}$$

Позаяк його перший стовпець є лінійною комбінацією (з коефіцієнтами y_k, y_k', y_k'', y_k''') решти стовпців, то $\Delta_k = 0$. Відтак справджується рівність

$$\begin{vmatrix} y_k & 1 & 0 & 0 \\ y_{k+1} & K_{k+1,k}^{(2)} & K_{k+1,k}^{(1)} & K_{k+1,k} \\ y_{k+2} & K_{k+2,k}^{(2)} & K_{k+2,k}^{(1)} & K_{k+2,k} \\ y_{k+3} & K_{k+3,k}^{(2)} & K_{k+3,k}^{(1)} & K_{k+3,k} \end{vmatrix} = \begin{vmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ I_{k+1,k} & K_{k+1,k}^{(2)} & K_{k+1,k}^{(1)} & K_{k+1,k} \\ I_{k+2,k} & K_{k+2,k}^{(2)} & K_{k+2,k}^{(1)} & K_{k+2,k} \\ I_{k+3,k} & K_{k+3,k}^{(2)} & K_{k+3,k}^{(1)} & K_{k+3,k} \end{vmatrix}$$

Якщо тепер обидва визначники розкласти за елементами першого стовпця і рядка відповідно, то отримаємо ТЧРС (3), (4) з коефіцієнтами

$$\alpha_k = \begin{vmatrix} K_{k+1,k}^{(2)} & K_{k+1,k}^{(1)} & K_{k+1,k} \\ K_{k+2,k}^{(2)} & K_{k+2,k}^{(1)} & K_{k+2,k} \\ K_{k+3,k}^{(2)} & K_{k+3,k}^{(1)} & K_{k+3,k} \end{vmatrix}, \quad \eta_k = \begin{vmatrix} I_{k+1,k} & K_{k+1,k}^{(1)} & K_{k+1,k} \\ I_{k+2,k} & K_{k+2,k}^{(1)} & K_{k+2,k} \\ I_{k+3,k} & K_{k+3,k}^{(1)} & K_{k+3,k} \end{vmatrix},$$

$$\beta_k = - \begin{vmatrix} K_{k+2,k}^{(1)} & K_{k+2,k} \\ K_{k+3,k}^{(1)} & K_{k+3,k} \end{vmatrix}, \quad \gamma_k = \begin{vmatrix} K_{k+1,k}^{(1)} & K_{k+1,k} \\ K_{k+3,k}^{(1)} & K_{k+3,k} \end{vmatrix}, \quad \sigma_k = - \begin{vmatrix} K_{k+1,k}^{(1)} & K_{k+1,k} \\ K_{k+2,k}^{(1)} & K_{k+2,k} \end{vmatrix}$$

з початковими даними

$$\begin{aligned} \varphi &= y_0^0, \\ \psi &= K_{1,0}^{(2)} y_0^0 + K_{1,0}^{(1)} y_0^1 + K_{1,0} y_0^2 + I_{1,0}, \\ \chi &= K_{2,0}^{(2)} y_0^0 + K_{1,0}^{(1)} y_0^1 + K_{2,0} y_0^2 + I_{2,0}. \end{aligned}$$

1. Узагальнені квазідиференціальні рівняння / Р. Тацій, М. Стасюк, В. Мазуренко, О. Власій. – Дрогобич : Коло, 2011. – 301 с.
2. Самарский А. А. Теория разностных схем / А. А. Самарский. – М. : Наука, 1977.

РОЗРАХУНОК СТАЦІОНАРНОГО ТЕМПЕРАТУРНОГО ПОЛЯ В ШАРУВАТОМУ ПОРОЖНИСТОМУ ЦИЛІНДРІ

Шпинта Оксана,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Мазуренко В.В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

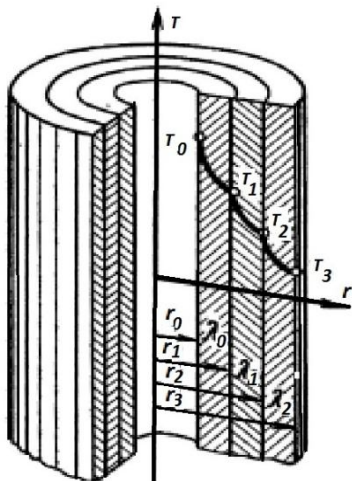


Рис. 1. Шарувата циліндрична стінка

Розглянемо довгий порожнистий циліндр (трубу) з внутрішнім радіусом r_0 і зовнішнім r_n . Циліндрична стінка складається з n шарів, коефіцієнти теплопровідності $\lambda_k (k = \overline{0, n-1})$ яких відомі (рис. 1). На внутрішній поверхні цієї стінки підтримується стала температура T_0 , а на зовнішній реалізується теплообмін з навколишнім середовищем за законом Ньютона–Ріхмана. Вважаємо, що поширення температури відбувається винятково в радіально-

му напрямку, внаслідок чого температурне поле є одновимірним, а ізотермічні поверхні – циліндричними [1]. Всередині шарів циліндричної стінки допускається наявність рівномірно розподілених джерел тепла з потужностями μ_k , а на межі шарів – точкових джерел тепла з інтенсивностями ν_k . Математично проблема розрахунку стаціонарного температурного поля всередині циліндричної стінки зводиться до розв'язування крайової задачі

$$\frac{d}{dr} \left(\lambda(r) \frac{dT(r)}{dr} \right) + \frac{\lambda(r)}{r} \frac{dT(r)}{dr} = \sum_{k=0}^{n-1} \mu_k \Theta_k(r) + \sum_{k=1}^{n-1} \nu_k \delta_k(r), \quad (1)$$

$$T(r_0) = T_0, \alpha T(r_n) + T^{[1]}(r_n) = \alpha T_n \quad (2)$$

де $T(r)$ – температура в точці r , $\lambda(r) = \sum_{k=0}^{n-1} \lambda_k \Theta_k(r)$ – коефіцієнт теплопровідності, $\Theta_k(r) = \begin{cases} 1, r \in [r_k, r_{k+1}) \\ 0, r \notin [r_k, r_{k+1}) \end{cases}$ – характеристична функція інтервалу $[r_k, r_{k+1})$, $\delta_k(r) \equiv \delta(r - r_k)$ – функція Дірака з носієм в точці r_k , α – коефіцієнт тепловіддачі, а квазіпохідна $T^{[1]} = \lambda T'$ тлумачиться як тепловий потік.

Задачу (1), (2) запишемо у векторно-матричному вигляді

$$Y' - \sum_{k=0}^{n-1} A_k \Theta_k(r) Y = \sum_{k=0}^{n-1} R_k \Theta_k(r) + \sum_{k=0}^{n-1} S_k \delta_k(r), \quad (3)$$

$$PY(r_0) + QY(r_n) = U(4)Y = \begin{pmatrix} T \\ T^{[1]} \end{pmatrix}, A_k = \begin{pmatrix} 0 & \lambda_k^{-1} \\ 0 & -r^{-1} \end{pmatrix}, R_k = \begin{pmatrix} 0 \\ \mu_k \end{pmatrix}, S_k = \begin{pmatrix} 0 \\ \nu_k \end{pmatrix},$$

$$P = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}, Q = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ \alpha & 1 \end{pmatrix}, U = \begin{pmatrix} T_0 \\ \alpha T_n \end{pmatrix}.$$

Розв'язок крайової задачі (3), (4) за умови, що $\det(P + QB_n(r_n, r_0)) \neq 0$, можна зобразити [2, §24–26] у вигляді

$$Y(r) = \sum_{k=0}^{n-1} \left\{ B_k(r, r_0) Y_0 + \sum_{j=1}^k B_k(r, r_j) [I_{j-1}(r_j) + S_j] + I_k(r) \right\} \Theta_k(r), \quad (5)$$

де

$$B_k(r, r_j) = \Phi_k(r, r_k) \prod_{i=0}^{k-j-1} \Phi_{k-i-1}(r_{k-i}, r_{k-i-1}), \quad (6)$$

$$Y_0 = [P + QB_n(r_n, r_0)]^{-1} \left(U - Q \sum_{j=1}^n B_n(r_n, r_j) [I_{j-1}(r_j) + S_j] \right), \quad (7)$$

$$I_k(r) = \int_{r_k}^r \Phi_k(r, s) R_k(s) ds. \quad (8)$$

Матриця $\Phi_k(r, s)$ є матрицею Коші відповідної однорідної системи на інтервалі

$[r_k, r_{k+1})$ і має вигляд $\Phi_k(r, s) = \begin{pmatrix} 1 & \frac{s}{\lambda_k} \ln \frac{r}{s} \\ 0 & \frac{s}{r} \end{pmatrix}$. Далі обчислимо вирази (6)-(8):

$$B_k(r, r_j) = \begin{pmatrix} 1 & r_j \left(\frac{1}{\lambda_k} \ln \frac{r}{r_k} \right) + \sum_{i=j}^{k-1} \frac{1}{\lambda_i} \ln \frac{r_{i+1}}{r_i} \\ 0 & \frac{r_j}{r} \end{pmatrix}, \quad Y_0 = \begin{pmatrix} T_0 \\ \alpha(T_n - T_0) - \sum \end{pmatrix},$$

$$I_k(r) = \begin{pmatrix} -\frac{\mu_k}{4\lambda_k} \left(2r_k^2 \ln \frac{r}{r_k} + r_k^2 - r^2 \right) \\ \frac{\mu_k}{2r} (r^2 - r_k^2) \end{pmatrix},$$

причому $\sum = \sum_{j=1}^n \left\{ -\frac{\alpha\mu_{j-1}}{4\lambda_{j-1}} \left(2r_{j-1}^2 \ln \frac{r_j}{r_{j-1}} + r_{j-1}^2 - r_j^2 \right) + \left[\frac{\mu_{j-1}}{2r_j} (r_j^2 - r_{j-1}^2) + v_j \right] \sigma_j \right\}$ та

$$\sigma_j = \alpha r_j \sum_{i=j}^{n-1} \frac{1}{\lambda_i} \ln \frac{r_{i+1}}{r_i} + \frac{r_j}{r_n} \quad (j = \overline{0, n}).$$

Позаяк $\det(P + QB_n(r_n, r_0)) = \sigma_0 = \alpha r_0 \sum_{i=0}^{n-1} \frac{1}{\lambda_i} \ln \frac{r_{i+1}}{r_i} + \frac{r_0}{r_n} \neq 0$, то підставивши їх у

формулу (5) і розписавши останню покоординатно, отримаємо розподіл температури $T(r)$ і теплового потоку $T^{[1]}(r)$ всередині шаруватої циліндричної стінки.

1. Михеев М. А. Основы теплопередачи / Михеев М. А., Михеева И. М. – М. : Энергия, 1977.
2. Узагальнені квазідиференціальні рівняння / Р. М. Тацій, М. Ф. Стасюк, В. В. Мазуренко, О. О. Власій. – Дрогобич : Коло, 2011.

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РУХУ АВТОМОБІЛІВ ЧЕРЕЗ ЧОТИРИСТОРОННЄ ПЕРЕХРЕСТЯ ІЗ СВІТЛОФОРМ

Югас Василь,
IV курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Махней О.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Задача полягає в побудові моделі перехрестя на мові імітаційного моделювання GPSS. Вулиці, що виходять на чотиристороннє перехрестя, мають позначення за напрямом руху годинникової стрілки: А, В, С, D. З боку вулиці А машини підходять до перехрестя кожні 4 ± 2 с, причому 30% з них повертають праворуч у напрямку А–D, а 25% – ліворуч у напрямку А–В. Поворот наліво можливий, якщо немає руху в напрямку С–А. Про час підходу машин до перехрестя з боку вулиці С відомо лише його мінімальне зафіксоване значення – 2 с, максимальне зафіксоване значення – 14 с і найбільш імовірне значення – 7 с, причому 60% цих машин проїжджають прямо в напрямку С–А, а 40% – направо в напрямку С–В. Поворот ліворуч у напрямку С–D заборонений. Час підходу машин до перехрестя з боку вулиці В є випадковою величиною зі зміщеним вправо на 1 с експоненціальним законом розподілу з інтенсивністю $\lambda = 1/6$, при-

чому 30% цих машин повертають праворуч у напрямку В–А, а 10% – ліворуч у напрямку В–С. Поворот наліво можливий, якщо немає руху в напрямку D–В. Час підходу машин до перехрестя з боку вулиці D є випадковою величиною зі зміщеним вправо на 1 с логнормальним законом розподілу із середнім значенням відповідного нормального розподілу 2 і середньоквадратичним відхиленням 1.1, причому 40% цих машин повертають праворуч у напрямку D–С, а 25% – ліворуч у напрямку D–А. Поворот наліво можливий, якщо немає руху в напрямку В–D.

Світлофор на перехресті перемикається кожні 20 с (жовтий сигнал світлофора можна не враховувати, бо він визначає рух відповідно до попереднього сигналу і є лише попередженням про зміну руху). Ширина всіх вулиць допускає рух у три ряди в кожному напрямку. Машини долають перехрестя в будь-якому напрямку за 2 с. Машина, що виїхала на перехрестя до моменту перемикавання світлофора, обов'язково продовжує рух. На перехресті може знаходитися не більше однієї машини для кожного напрямку руху. У напрямку А–D поворот дозволений завжди.

Необхідно змоделювати рух автомобілів через перехрестя протягом години. Підрахувати кількість машин, що пройшли в кожному напрямку. Визначити середню і максимальну довжину черги машин, середній час перебування машин у черзі для кожного напрямку руху.

Для початку необхідно задати час моделювання – 1 годину. Потім побудувати світлофор – найпростіше запустити транзакт, який буде циклюватися і кожні 20 с змінюватиме значення певної змінної, що означатиме зміну кольору світлофора. Опісля потрібно побудувати всі випадки напрямків руху автомобілів. Для цього з кожної сторони потрібно створювати потік транзактів. Транзакти повинні створюватися за допомогою відповідних розподілів: зі сторони А – рівномірний, з С – трикутний, з В – експоненціальний, з D – логнормальний. Для кожної сторони потрібно розподіляти транзакти у відповідні мітки для моделювання повороту в певну сторону. Для кожної мітки необхідно створити чергу, багатоканальний пристрій і в ньому затримку в 2 с – час подолання автомобілем перехрестя. Також необхідно перевіряти колір світлофора, а також перевіряти умови за правилами дорожнього руху. Після проходження цих блоків транзакти повинні знищуватись.

У результаті моделювання буде побудована таблиця з усіма необхідними статистичними даними. Для зручності ці дані поміщено в таку таблицю:

Напрямок	Кількість	Середня кількість машин у черзі	Середній час перебування в черзі	Максимальна довжина черги
А–В	223	0.374	6.032	4
А–С	425	0.7	5.932	5
А–D	267	0.471	6.347	5
С–А	324	0.562	6.246	4
С–В	192	0.26	4.871	3
В–А	165	0.243	5.928	3
В–С	36	0.028	2.814	1
В–D	322	0.552	6.17	6
D–А	81	0.118	5.224	2
D–В	91	0.143	5.638	4
D–С	112	0.201	6.456	3

Як видно з таблиці, за годину перехрестя перетинають більше 2-х тисяч автомобілів. Але, незважаючи на це, максимальна черга складає всього 6 автомобілів, а середній час перебування в черзі – 6.456 с, що є зовсім незначним часом. Середня кількість автомобілів теж незначна – у будь-якому напрямку складає не більше 0.7 автомобілів. Звідси можна зробити висновок, що потік машин є нормальним для цього перехрестя і завдяки світлофору відбувається оптимальне обслуговування потоку автомобілів.

1. Жерновий Ю. В. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування : практикум / Ю. В. Жерновий. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 307 с.
2. Томашевский В. Имитационное моделирование в среде GPSS / Томашевский В., Жданова Е. – М. : Бестселлер, 2003. – 416 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОЛЬ-ГЕЛЬ ТЕХНОЛОГІЇ ОКСИДІВ МЕТАЛІВ

Бандура Христина,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Копаєв О.В.,
кандидат технічних наук, доцент.

Традиційно під золь-гель методом розуміють сукупність стадій, яка включає приготування розчину прекурсору, подальше переведення його спочатку в золь, а потім у гель за рахунок процесів гідролізу й поліконденсації, подальше старіння, висушування і термообробку продукту.

Основна перевага золь-гель технології полягає у високому ступені гомогенізації вихідних компонентів.

Метод золь-гель дозволяє досягнути зниження енергозатрат і високого ступеня чистоти продуктів на всіх стадіях синтезу при мінімумі затрат на її досягнення; дозволяє отримати продукти, які характеризуються однофазною кристалічною структурою, строго стехіометричним складом, відсутністю домішкових фаз. Також можна контролювати розмір частинок і структуру пор матеріалів на різних стадіях синтезу (за рахунок зміни тривалості реакції, температури, концентрації і хімічного складу реагентів) [1; 2].

У цій роботі розглядається метод золь-гель автогоріння на прикладі отримання однофазних частинок фериту $NiFe_2O_4$ відомого магнітного матеріалу.

На першій стадії золь-гель процесу відбуваються реакції гідролізу і поліконденсації, які приводять до утворення колоїдного розчину – золю – частинок гідроксидів, розмір яких не перевищує декілька десятків нанометрів. Реакції поліконденсації сприяє той факт, що хімічні зв'язки в оксидах металів частково ковалентні, а не на 100% іонні. Коли утвориться достатня кількість зв'язків Me-O-Me в якій-небудь області, то виникають колоїдні наночастинки (золь), розмір і густина яких залежать від величини рН і концентрації вихідних компонентів у розчині. Дисперсною фазою є багатоатомні молекули, які містять, крім атомів Ni і Fe, гідроксидні групи й кисневі мостики. Дисперсійним середовищем є водний розчин азотної і лимонної кислот як електроліта. У золі тверда фаза, яка містить атоми металів, є дискретною. Вона не концентрується під дією гравітаційних сил до тих пір, поки в частинках золю присутні гідроксидні групи OH^- і в середовищі присутні аніонні кислоти, які стабілізують золь. У цьому випадку кислота відіграє роль поптитизатора.

При випаровуванні рідкої фази при температурі 100–130°C на повітрі частинки золю втрачають залишені гідроксидні групи. Продовжується процес поліконденсації. Наночастинки золю коагулюють у полімерні макромолекули. Виникає гель – структурована система, у якій частинки з'єднані в пухку просторову сітку, де атоми металів з'єднані між собою лігандними мостиками з атомів кисню. Цьому процесу сприяє додавання до системи аміачної води. Завдяки їй рН системи збільшується, дія кислоти-пептитизатора припиняється й активізується.

ся процес коагуляції. При рН=7 рідкою фазою залишається вода, яка швидко випаровується при підвищеній температурі.

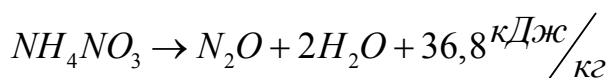
Однак, крім зовнішнього джерела тепла, у даному процесі діють внутрішні джерела тепла – протікають екзотермічні реакції з виділенням значної кількості теплоти. Так що після висушування гелю, коли утворюється ксерогель, у системі самовільно починається процес горіння.

Отримані дані й довідкові дані термодинамічних величин дозволяють припустити наступну модель автогоріння в золь-гель технології наших зразків і їм подібних.

Аміачна вода NH_4OH взаємодіє з азотною кислотою, що утворилася при гідролізі нітратів і виділяється велика кількість теплоти:



Дане тепло витрачається на нагрів рідкого гелю і на випаровування води. Температура суміші не перевищує температури кипіння рідини, в основному води. Тому загорання висохлої частини гелю не відбувається. Але як тільки випарується остання молекула води, температура продукту різко зростає і досягає температури загорання органічної частини суміші, яка залишилась від лимонної кислоти. Температура всередині суміші піднімається до 450. При цьому починається реакція розкладу утвореного нітрату амонію, яка протікає при температурі вище 165°C:



Отриманого тепла виявляється достатньо, щоб протікав дифузійний процес автозборки атомів заліза, нікелю і кисню в молекули нікелевого фериту. При стандартних умовах реакція утворення нікелевого фериту також екзотермічна [3].

Унаслідок протікання вищезгаданих процесів отримуються частинки розміром декілька десятків нанометрів [1].

Фізичні властивості таких матеріалів представляють великий науковий і практичний інтерес [1; 2].

1. Peculiarities of nickel-aluminium ferrites nanopowders structure / [Kopayev A. V., Ostafiychuk B. K., Vylka I. Y., Zadnipyannyu D. L.] // Mat.-wiss.u. Werk stofftech. – 2009. – Vol. 40. – № 4.
2. Pradeep A. Production of single phase nano size $NiFe_2O_4$ particles using sol-gel auto combustion route by optimizing the preparation conditions / Pradeep A., Priyadharsini P., Chandrasekaran G. // Materials Chemistry and Physics. – 2008. – Vol. 112. – P. 572–576.
3. Третьяков Ю. Д. Термодинамика ферритов / Ю. Д. Третьяков. – Ленинград, 1967.

ТЕРМОДИНАМІКА ВЛАСНИХ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ У КРИСТАЛАХ ЦИНК ТЕЛУРИДУ

Бардашевська Світлана,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Фреїк Д.М.,
доктор хімічних наук, професор.

Актуальність дослідження дефектної підсистеми напівпровідникових кристалів сполук A^2B^6 зумовлена використанням цих матеріалів для створення квантово-розмірних структур і напівпровідникових лазерів. Цинк телурид належить до відносно маловивчених прямозонних напівпровідників і викликає інтерес із точки зору розширення елементної бази сучасної електроніки. Крім того, будучи прямозонним напівпровідником, ZnTe має високу фоточутливість і може з успіхом застосовуватися для ефективного перетворення сонячної енергії [1].

У цій роботі методом термодинамічних потенціалів визначено переважаючий вид точкових дефектів в умовах двотемпературного відпалу кристалів у парі компонентів. При цьому розглянуто можливість утворення як нейтральних, так і однократно й двократно йонізованих вакансій у катіонній та аніонній підгратках.

Рівноважні концентрації точкових дефектів у кристалі при двотемпературному відпалі безпосередньо визначали із системи рівнянь, що описують рівновагу в гетерогенній багатокомпонентній системі при заданих тиску P і температурі T :

$$\sum \mu_i^{s(g)} = 0, \quad (1)$$

де $\mu_i^{s(g)}$ – хімічний потенціал i -го компоненту ($i = \text{Zn}, \text{Te}$) у парі g чи кристалі s .

Хімічний потенціал газу:

$$\mu^g = kT \ln P + \mu_0. \quad (2)$$

Для визначення хімічних потенціалів дефектів, що дорівнюють хімічному потенціалу компоненту, взятому зі знаком “+” або “–”, у кристалі використовували процедуру диференціювання енергії Гіббса G щодо концентрації дефекту. Енергію Гіббса представляли у вигляді:

$$G = G_0 + \sum (E + F_{\text{vib}})[D] + nE_C - pE_V - T(S_n + S_p + S_k), \quad (3)$$

де G_0 – енергія Гіббса, що не залежить від наявності дефектів, E – енергія утворення дефекту, F_{vib} – вільна коливна енергія дефекту, $[D]$ – концентрації дефекту D , n та p – концентрації електронів та дірок, E_C , E_V – енергія дна зони провідності та стелі валентної зони, S_k – конфігураційна ентропія, S_n , S_p – ентропії електронів у зоні провідності та дірок у валентній зоні.

У результаті проведених досліджень встановлено, що за умов відпалу кристалів у парі цинку ($P_{\text{Zn}} = 13300$ Па) при температурах $T = (1000-1200)$ К домінуючими дефектами є двократно йонізовані вакансії цинку, а у відпалених у парі телуру ($P_{\text{Te}} = 13300$ Па) за тієї ж температури – однократно йонізовані вакансії цинку. Задовільна кореляція теоретично розрахованих концентрацій вільних носіїв заряду з експериментальними даними свідчить про об’єктивність

представленої у роботі моделі дефектної підсистеми та коректність зроблених на її основі висновків.

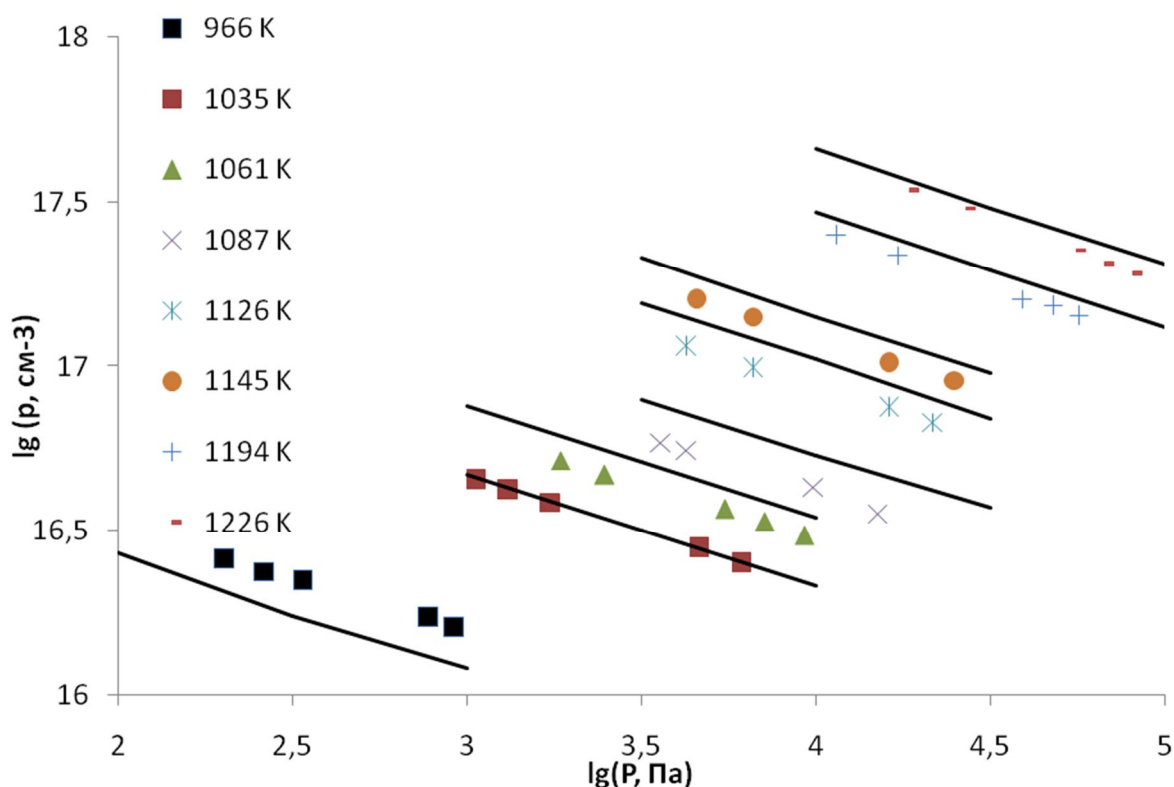


Рис. 1. Залежність концентрації вільних носіїв заряду p від тиску пари цинку P_{Zn} при двотемпературному відпалі за різних температур T . Криві – розрахунок, точки – експеримент [2]

1. Сакалас А. Точечные дефекты в полупроводниковых соединениях / А. Сакалас, З. Янушкевичюс. – М. : Наука, 1988. – 153 с.
2. Smith F. T. J. High temperature study of native defects in ZnTe / F. T. J. Smith // J. Phys. Chem. Solids. – 1971. – № 32. – P. 2201–2209.
3. Зломанов В. П. Р-Т-х-диаграммы состояния системы металл-халькоген / В. П. Зломанов, А. В. Новоселова. – М. : Наука, 1987. – 208 с.

КРИСТАЛОХІМІЧНІ МОДЕЛІ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ У НЕСТЕХІОМЕТРИЧНИХ ТА ЛЕГОВАНИХ КРИСТАЛАХ ЦИНК ТЕЛУРИДУ

Вінтоняк Тетяна,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Гургула Г.Я.,
кандидат хімічних наук.

Цинк телурид – перспективний матеріал світловипромінюючих діодів з високою яскравістю [1]. Як прямозонний напівпровідник він має високу фоточутливість і може з успіхом застосовуватися для перетворення сонячної енергії в електричну [2].

Легування кристалів ZnTe ізовалентною домішкою оксигену приводить до появи в забороненій зоні локалізованих станів, які найбільш імовірно створюватимуться оксигеном при заміщенні телуру (O_{Te}). У роботі вперше запропоновано кристалоквазіхімічні формули нестехіометричного n- та p-ZnTe:O за умови реалізації складного спектра точкових дефектів і на їх основі виконано аналіз домінуючих точкових дефектів у кристалах ZnTe, легованих оксигеном, та проаналізовано умови реалізації в них термодинамічних n-p-переходів. Отримані двовимірні та тривимірні діаграми “концентрації дефектів (носіїв заряду) – склад” визначають технологічні фактори (хімічний склад, умови відпалу), які забезпечують отримання кристалів із наперед заданими властивостями (рис. 1).

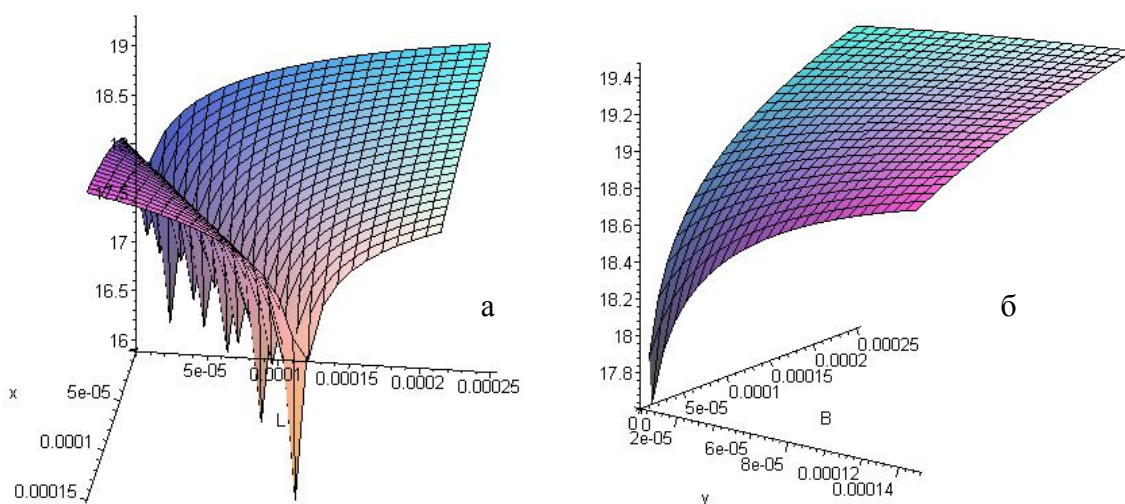


Рис. 1. Просторові залежності холлівської концентрації n_H від відхилення від стехіометрії α (Zn) – а, β (Te) – б та вмісту легуючої домішки [O] для кристалів n-ZnTe:O (а) та p-ZnTe:O (б)

Враховуючи те, що оксиген при взаємодії з кристалами цинк телуриду може перебувати в нейтральному або двічі негативно зарядженому стані, можна виділити кілька механізмів утворення точкових дефектів у ZnTe:O, а саме:

- 1) механізм заміщення (A) – O_{Te}^{\times} ;
- 2) механізм вкорінення (B) – O_i^{2-} ;
- 3) одночасне утворення дефектів за механізмами A і B – O_{Te}^{\times} , O_i^{2-} (механізм C);
- 4) утворення комплексу дефектів $(V_{Te}^{2+}O_i^{2-})^{\times}$ та O_{Te}^{\times} (механізм D).

Кристалоквазіхімічна формула n-ZnTe:O за умови утворення дефектів за механізмом D (найбільш імовірним механізмом) та з урахуванням кристалоквазіхімічних формул для нелегованого цинк телуриду [3], буде мати вигляд:

$$(Zn_{(1-x)(\gamma+\alpha+1)}^{\times} V_{x+\alpha(1-x)(1-\gamma)}^{//})_{Zn} (Te_{(1-x)(1-\alpha)}^{\times} V_{\alpha(1-x)}^{..} O_{x\sigma}^{\times})_{Te} (Zn_{\alpha(1-x)(1-\gamma)(1-\delta)}^{\cdot} Zn_{\alpha\delta(1-x)(1-\gamma)}^{..})_i + (V_{Te}^{..} O_i^{//})_{x(1-\sigma)}^{\times} + [\alpha(1-x)(\gamma+\delta-\delta\gamma+1)]e^{\cdot} + 2xh^{\cdot}$$

Кристалоквазіхімічна формула p-ZnTe:O аналогічно:

$$(Zn_{(1-y)(1-\beta)}^{\times} V_{y+\beta(1-y)}^{//})_{Zn} (Te_{(1-y)(1-\beta+\beta\gamma)}^{\times} V_{\beta(1-y)(1-\gamma)}^{..} O_{y\sigma}^{\times})_{Te} (Te_{\beta(1-y)(1-\gamma)}^{//})_i + (V_{Te}^{..} O_i^{//})_{y(1-\sigma)}^{\times} + 2(\beta-\beta y+y)h^{\cdot}$$

Переважаючими дефектами n-ZnTe:O при малих концентраціях домішки ($[O] < 1,2 \cdot 10^{-4}$ атомної частки) є двозарядні вакансії телуру V_{Te}^{2+} . Зменшення концентрації вакансій телуру відбувається за рахунок їх “заліковування” йонами O^{2-} . При цьому зростає концентрація вакансій цинку $[V_{Zn}^{2-}]$ і їх вплив на провідність матеріалу є домінуючим. Якщо кристали ZnTe:O початково володіють n-типом провідності, то із збільшенням $[O]$ концентрація електронів зменшується, відбувається інверсія провідності з n- на р-тип і подальше зростання концентрації дірок (рис. 1, а), що підтверджує донорну дію кисню у кристалах ZnTe.

У матеріалі p-ZnTe:O із збільшенням вмісту кисню для всіх випадків утворення домішкових дефектів концентрації двозарядних вакансій цинку $[V_{Zn}^{2-}]$, як і концентрації домішкових дефектів $[O_{Te}^{\times}]$, $[V_{Te}^{2+}O_i^{2-}]$ зростають. Легування $[O]$ кристалів р-типу провідності призводить до збільшення концентрації електронів (рис. 1, б).

1. Медведев А. С. Физика и химия соединений $A^{II}B^{VI}$ / А. С. Медведев. – М. : Мир, 1970. – 624 с.
2. Аветисов И. Х. Нестехиометрия теллурида цинка / И. Х. Аветисов, Е. Н. Геско, Я. Л. Хариф // Тезисы докладов III Всесоюзной конференции “Материаловедение халькогенидных полупроводников”. – Черновцы, 1991. – С. 54.
3. Фреїк Д. М. Нестехіометричні точкові дефекти у кристалах цинк телуриду / Д. М. Фреїк, Г. Я. Гургула // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія: Хімія. – 2010. – № 10. – С. 33–37.

ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЛЕГОВАНОГО СТИБІЄМ ПЛЮМБУМУ ТЕЛУРИДУ

Гевак Тетяна,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Дзумедзей Р.О.,
науковий співробітник.

Плюмбум телурид – перспективний термоелектричний матеріал для середньо-температурних (500–700) К перетворювачів теплової енергії [1–2]. Властивості PbTe можна покращити шляхом модифікації хімічного складу, зокрема легуванням, та оптимізацією технологічних процесів синтезу сполуки і виготовлення термоелектричних брикетів.

В останні роки помітно зріс інтерес до дослідження властивостей плюмбум халькогенідів легованих елементами p’ятої групи періодичної таблиці [3]. Згідно з даними [4], домішки Sb і Bi в PbTe є донорами, причому частка електрично активних атомів відчутно менша кількості введених.

Таким чином, легування сурмою плюмбум телуриду повинно приводити до оптимізації термоелектричних параметрів матеріалу: зростання електропровідності зразків та зменшення їх теплопровідності. Проте, незважаючи на вже

встановлені загальні принципи легування PbTe:Sb, не до кінця вирішеним залишається питання про вплив технології приготування зразків на механізм входження домішки атомів стибію у кристалічну ґратку плумбум телуриду та її вплив на термоелектричну ефективність матеріалу в цілому.

У роботі досліджено вплив технології виготовлення зразків PbTe:Sb та їх термічної обробки на електричні характеристики, а також запропоновано кристалохімічні моделі механізмів легування кристалів.

Теоретичний розрахунок електропровідності здійснювався через визначення рухливості носіїв заряду варіаційним методом. Як відомо, провідність залежить від рухливості та концентрації – $\sigma(\mu, n)$, рухливість у свою чергу залежить від концентрації та ефективної маси – $\mu(n, m^*)$. Ввівши аналітичну залежність ефективної маси від концентрації у вигляді степеневі функції ($m^* = \alpha n^\beta$, де α і β коефіцієнти), ми отримуємо електропровідність як функцію концентрації носіїв.

Вибираючи розрахункові значення так, щоб вони відповідали експериментальним даним по електропровідності, ми отримали як розрахункові значення рухливості (рис. 1), так й електропровідності (рис. 2) носіїв заряду. Помітним є домінування розсіювання на оптичних фонах на всьому температурному інтервалі (рис. 1, крива – 4) для всіх зразків, що узгоджується з нашими попередніми дослідженнями та літературними даними.

Аналогічна поведінка домінування розсіювання на оптичних фонах спостерігається і для зразків легованих іншим вмістом домішки 0,1; та 1 ат.% Sb.

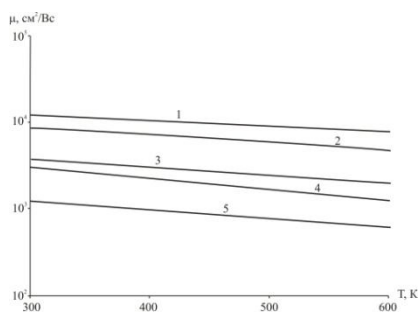


Рис. 1. Температурна залежність рухливості PbTe:Sb при вмісті домішки 0,3 ат.% Sb:
1 – розсіювання на короткодіючому потенціалі,
2 – розсіювання на акустичних фонах,
3 – домішкове розсіювання, 4 – розсіювання на оптичних фонах, 5 – сумарне розсіювання

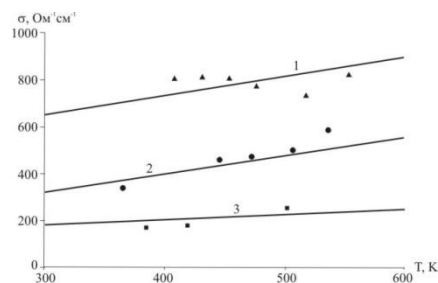


Рис. 2. Температурна залежність електропровідності PbTe:Sb при різному вмісті домішки: 1 – 0,3; 2 – 1; 3 – 0,1 ат.% Sb

Теоретичний розрахунок термо-е.р.с. проводився щодо складових для конкретного механізму розсіювання згідно з виразом:

$$\alpha = \frac{k}{e} \cdot \frac{\pi^2 kT}{3 \mu} \left(r + \frac{3}{2} \right) \quad (1)$$

Сумарне значення термо-е.р.с. розраховували шляхом сумування кожної її складової $\alpha = \sum_i \alpha_i$.

Легування PbTe стибієм приводить до покращення його основних термоелектричних характеристик. Так, зокрема, питома електропровідність зростає від значень $\sigma \approx (100-200) (\text{Ом}\cdot\text{см})^{-1}$ для бездомішкового до $\sigma \approx (700-800) (\text{Ом}\cdot\text{см})^{-1}$ для легованого 0,3 ат.% Sb (рис. 1, крива – 1). Коефіцієнт термо-ЕРС при цьому зменшується в середньому на 50 мкВ/К у всьому температурному інтервалі, проте абсолютне значення залишається досить високим (≈ 300 мкВ/К) (рис. 2). Збільшення концентрації домішки до 1,0 ат.% Sb приводить уже не тільки до суттєвого зменшення коефіцієнта термо-ЕРС (рис. 2), але й до зниження величини питомої електропровідності легованих зразків (рис. 1).

Таку поведінку термоелектричних параметрів можна пояснити амфотерними властивостями елементів V групи періодичної таблиці.

1. Анатичук Л. И. Термоэлементы и термоэлектрические устройства / Л. И. Анатичук. – К. : Наукова думка, 1979. – 768 с.
2. Сабо Є. П. Технологія халькогенідних термоелементів. Підвищення термоелектричної ефективності / Є. П. Сабо // Термоелектрика 4. – 2000. – С. 49–57.
3. Положение примесных атомов сурьмы в решетке PbTe, определенное методом эмиссионной мессбауэровской спектроскопии / [Мастеров В. Ф., Насрединов Ф. С., Немов С. А. и др.] // Физика и техника полупроводников. – 1997. – № 34 (8). – С. 1321–1322.
4. Равич Ю. И. Методы исследования полупроводников в применении к халькогенидам свинца / Равич Ю. И., Ефимова Б. А., Смирнов И. А. – М. : Наука, 1968. – 384 с.

γ-РЕЗОНАНСНА СПЕКТРОСКОПІЯ ДИСПЕРСНОГО ЗАЛІЗО-ІТРІЄВОГО ГРАНАТУ

Дмитрів Інна,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Федорів В.Д.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Сьогодні найкращим НВЧ матеріалом в області ГГц вважається залізо-ітрієвий гранат, в якому є можливість варіації магнітних властивостей шляхом заміни іонів заліза або ітрію іншими елементами. Рядом дослідників синтезовано такі гранатові структури методом співосадження, золь-гель методом, методом гідротермального синтезу, методом механічної обробки [1]. У всіх цих випадках при дослідженні магнітної мікроструктури та кристалічної структури ефективним є метод γ -резонансної спектроскопії.

У цій роботі метод γ -резонансної спектроскопії застосовано з метою аналізу магнітної мікроструктури, синтезованої на основі оксидів заліза та ітрію, отриманих золь-гель методом автогоріння, залізо-ітрієвого гранату залежно від температури ізотермічного відпалу. Як початкові реагенти застосували: $Y(NO_3)_3 \cdot 6H_2O$, $Fe(NO_3)_3 \cdot 9H_2O$ (кристалогідрати нітратів Y і Fe відповідно), $C_6H_8O_7 \cdot H_2O$ (лимонна кислота) та NH_4OH (аміак). Синтезовано дві оксидні системи з розчину з різним ступенем рН (рН=1 та рН=7).

Отриманні в результаті синтезу оксиди заліза та ітрію відпалювали в області температури $300 \div 1000$ °C з метою формування гранатової структури. Синтезовані вихідні оксидні системи є рентгеоморфними. Магнітна мікרוструктура досліджуваних матеріалів вивчалась на основі мессбауерівських спектрів, отриманих за допомогою γ -резонансного спектрометра Ms-1104EM у режимі постійного прискорення. Мессбауерівські спектри вихідної системи отриманої з розчину з рН=7 має вигляд парамагнітного дублету та зеєманівської складової з магнітним полем на ядрі 481 кЕ й інтегральною інтенсивністю 8%. Наявність складного парамагнітного дублету, очевидно, зумовлена гідрооксидом заліза $FeOOH$ та $\gamma - Fe_2O_3$, розміри часток якого забезпечують стан суперпарамагнетизму і становлять $\leq 60 \text{ \AA}$. Наявність мессбауерівської шестірки в складовій мессбауерівського спектра із середнім значенням ширини ліній $1,16 \text{ мм/с}$ та магнітним полем 481 кЕ вказує на те, що у вихідній системі наявні частки, розміри яких знаходяться в області $\sim 100 \div 120 \text{ \AA}$.

Відпал в атмосфері повітря протягом двох годин приводить до формування структури $\alpha - Fe_2O_3$ на що вказує зеєманівський секстиплет з магнітним полем на ядрі 510 кЕ . Подальше підняття температури відпалу до 700 °C сприяє формуванню ортофериту ітрію $YFeO_3$, параметри мессбауерівського спектра якого мало відрізняються від параметрів $\alpha - Fe_2O_3$, і тому говорити про відносний вміст цих фаз на основі γ -резонансної спектроскопії не є можливим. При 800 °C починається формування гранатової структури, в якій наявні дві нееквівалентні a -позиції оксидів заліза з магнітними полями ($H_{a_1} = 498 \text{ кЕ}$ та $H_{a_2} = 481 \text{ кЕ}$) та нееквівалентні d -позиції ($H_{d_1} = 392 \text{ кЕ}$ та $H_{d_2} = 362 \text{ кЕ}$, **EMBED Equation.3** $= 343 \text{ кЕ}$). Наявність нееквівалентних станів Fe^{3+} в a - та d -позиціях із різними магнітними полями можна пов'язати з дефектністю додекаєдричної позиції і як результат спотворенням окта- і тетрапозиції, що приводить до зміни кута обмінної взаємодії $Fe^{3+} - O^{2-} - Fe^{3+}$. Відпал системи при $T=1150$ °C не забезпечив формування однофазної гранатової структури. Очевидно, для формування однофазної гранатової системи з оксидів заліза та ітрію, синтезованих із розчину з рН=7, необхідно проводити відпал при $T > 1150$ °C.

Аналіз мессбауерівських спектрів, отриманих від відпаленої при різних температурах оксидної системи, отриманої з розчину з рН=1, вказує на те, що середній розмір залізовмісних часток є меншим, ніж у випадку системи рН=7. Ізотермічний відпал при 500 °C не приводить до суттєвих змін у парамагнітних складових спектра. Спостерігається перерозподіл інтегральних інтенсивностей та поява ще одного парамагнітного дублету із значним квадрупольним розщепленням $\sim 3,98 \text{ мм/с}$.

Відпал при температурі 900 °C в атмосфері повітря протягом двох годин приводить до утворення однофазної гранатової системи, в якій іони заліза знаходяться в трьох еквівалентних a -позиціях з магнітними полями $H_{a_1} = 448 \text{ кЕ}$,

$H_{a_2}=488$ кЕ та $H_{a_3}=492$ кЕ та двох нееквівалентних d -позиціях з параметрами $H_{d_1}=399$ кЕ і $\Delta d_1=0,32$ мм/с та $H_{d_2}=398$ кЕ і $\Delta d_2=-0,22$ мм/с. Наявність значної кількості нееквівалентних положень іонів Fe^{3+} , як в a -, так і d -позиціях, з різними по величині магнітними полями та ізомерними зсувами можна пов'язати із спотворенням відповідно як кисневих октаедрів, так і тетраедрів.

Подальший ізотермічний відпал гранатової системи при $T=1000$ °С, не вніс суттєвих змін в магнітну мікроструктуру.

1. Mechanosynthesis of YIG and GdIG: A Structural and Mössbauer Study / Paesano A., Zanatta S. C., Medeiros S. N., CÓtica L. F., Cunha J. B. M. – Hyperfine Interactions. – 2005. – Vol. 161. Issue 1–4. – February. – P. 211–220.

МЕССБАУЕРІВСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ Mg -ЗАМІЩЕНИХ ЛІТІЙ-ЗАЛІЗНИХ ШПІНЕЛЕЙ

Кайкан Юлія,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яцура М.М.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Літєві джерела струму – елементи та акумулятори – знаходять своє застосування в найрізноманітніших сферах сучасної техніки: електронних пристроях, засобах мобільного зв'язку, переносних комп'ютерах тощо. У зв'язку із цим суттєвого значення набуває розробка нових типів дешевих, ефективних, безпечних і нешкідливих перезаряджуваних літій-іонних акумуляторів, а отже, і речовин їх компонент – катодів, анодів й електролітів.

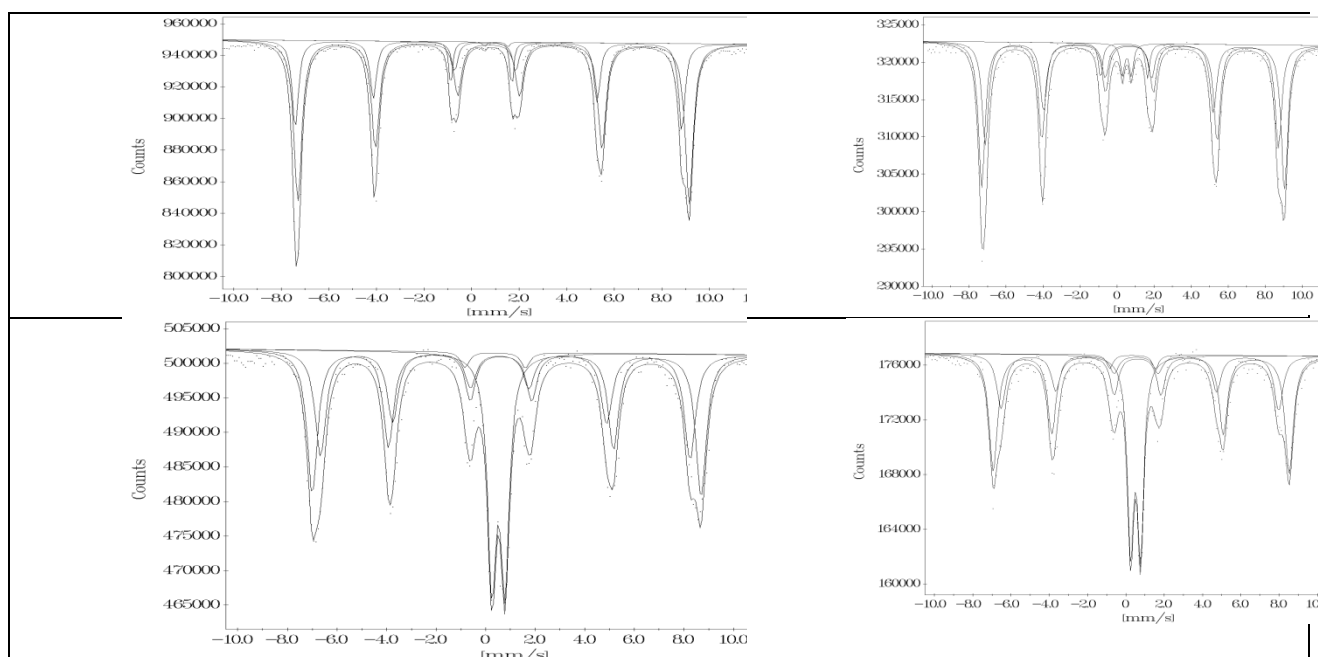


Рис. 1. Мессбауерівські спектри від Fe^{57} зразків складу $Li_{0,5}Fe_{2,5-y}Mg_yO_4$

При гетеровалентному заміщенні кристалічна структура системи зазнає суттєвих змін, що у свою чергу веде за собою зміни всіх фізичних параметрів, зокрема її діелектричних і провідних властивостей, а також і до можливої зміни електрохімічних процесів, що мають місце при інтеркаляції/деінтеркаляції літійу. Тому для з'ясування впливу допювання $Li_{0.5}Fe_{2.5}O_4$ іонами магнію необхідно дослідити, які зміни структури мали місце при такому типі модифікації літій-залізних шпінелей. Потужним засобом дослідження кристалічної структури є метод рентгенівської дифракції та γ -резонансної спектроскопії. Метою нашої роботи є встановлення впливу іонів магнію на структуру магній-заміщеної літій-залізної шпінелі, підданої тільки попередньому спіканню.

Мессбауерівські спектри поглинання Fe^{57} при кімнатній температурі були отримані в режимі постійних прискорень на спектрометрі ЯГРС-4М з використанням джерела γ -квантів Co^{57} у хромовій матриці.

Мессбауерівські спектри від Fe^{57} , отримані при кімнатній температурі, наведені на рис. 1.

Усі спектри містять дві магнітні шестірки і два парамагнітних дублети. Магнітно впорядковані підсистеми можна віднести до октаедричного (з більшим значенням магнітного поля на ядрі) і тетраедричного оточення кисню в ґратці шпінелі. Із зростанням вмісту іонів магнію збільшується парамагнітний дублет з квадруполем $\delta \approx 0.56$ мм/с, що, очевидно, можна пояснити немагнітним оточенням заліза в обох підґратках. Інший дублет із квадруполем $\delta \approx 2.5$ мм/с віднесемо до заліза у двовалентному стані, що локалізується в октапідґратці.

На рис. 2 наведена залежність величини магнітних полів окта- і тетрапідґраток від вмісту іонів магнію.

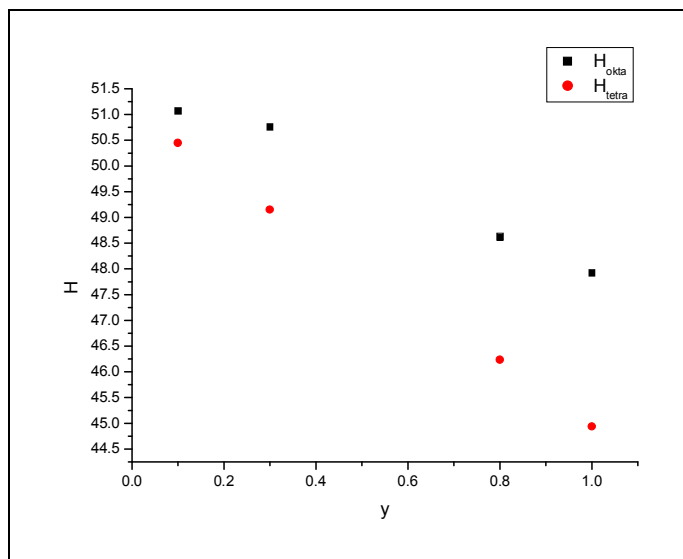


Рис. 2. Залежність величин магнітних полів у тетра- й октапідґратках від вмісту іонів магнію

Зменшення магнітних полів в обох підґратках свідчить про входження іонів магнію в обидві підґратки майже пропорційно.

Таким чином, мессбауерівські спектри складаються з двох магніто-впорядкованих підспектрів і двох парамагнітних дублетів. Із зростанням вмісту іонів магнію зростає інтенсивність дублету з малим квадруполем.

На основі рентгеноструктурного і мессбауерівського аналізів підтверджено входження іонів магнію одночасно в обидві підґратки шпінелі.

1. Катодні матеріали літійових джерел струму на основі $Li_{0.5}Fe_{2.5}O_4$ / [Гасюк І. М., Будзюляк І. М., Галігузова С. А. та ін.] // Наносистеми, наноматеріали, нанотехнології. – 2006. – Т. 4. – Вип. 3. – С. 613–622.

2. Николаев В. И. Мессбауэровские исследования ферритов / Николаев В. И., Русаков В. С. – М. : Изд. Московского ун-та, 1985. – 224 с.
3. Яцура М. М. Фізика. Фізичні основи γ -резонансної спектроскопії / Яцура М. М., Гасюк І. М., Гамарник А. М. – Івано-Франківськ, 2012. – 109 с.
4. Вертхейм Г. Эффект Мессбауэра. Принципы и применения / Г. Вертхейм. – М. : Мир, 1966. – 158 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВОГО ТЕРМОМЕТРА НА ОСНОВІ МІКРОКОНТРОЛЕРА АТМЕГА128 З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕРМОСЕНСОРА DS18B20

Лемчак Назарій,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Терлецький А.І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Однією з фізичних величин, від якої залежить перебіг фізичних, хімічних, біологічних та ін. явищ, а також важливим параметром більшості технологічних процесів є температура. Оптимізація її вимірювання та контролю можлива тільки за умови комплексної автоматизації як науково-дослідного, так і технологічного обладнання, що передбачає з'єднання різноманітних цифрових приладів обліку, контролю і керування в локальну комп'ютерну мережу. Тому сучасні термометри повинні задовільняти таким вимогам: цифрового представлення результатів та можливості під'єднання до мережі за умови високої точності та швидкості вимірювань.

Із цією метою було розроблено відносно простий та недорогий термометр на базі мікроконтролера ATmega128 фірми Atmel і термосенсора DS18B20 виробництва Dallas Semiconductor.

Термосенсор DS18B20 представляє собою цифровий термометр, в основі роботи якого покладено температурну залежність спаду напруги на діоді за умови протікання через нього прямого фіксованого струму. Така температурна залежність має лінійний характер у широкому діапазоні температур ($-55\text{ }^{\circ}\text{C} \div +125\text{ }^{\circ}\text{C}$), що передбачає високу точність ($\pm 0.0625\text{ }^{\circ}\text{C}$) вимірювання температури. Крім того, схема термосенсора забезпечує передавання отриманих температурних даних за допомогою однопровідного інтерфейсу MicroLAN. Напруга живлення термосенсора від 3 В до 5.5 В.

Як мікроконтролер вибрано ATmega128. Він належить до сімейства мікроконтролерів AVR, які в поєднанні із сенсорами дозволяють створювати ефективні системи вимірювання і контролю у побутовій, промисловій, а також медичній техніці. До основних їх переваг слід віднести універсальність, програмну гнучкість, можливість цифрової обробки даних і реалізації складних алгоритмів керування. Мікроконтролери AVR вміщують в одному корпусі значну кількість різноманітних периферійних пристроїв, що забезпечує компактність і низьку вартість приладів за умов стислих термінів розробки та постановки приладів на виробництво. ATmega128 має внутрішньосистемну програмова-

ну флеш-пам'ять ємністю 128 Кбайт і може виконувати до 16 млн операцій за секунду (при частоті 16 МГц). Крім того, він має низьке споживання струму та невелику напругу живлення (від 4 В до 5.5 В).

Під'єднання термосенсора DS18B20 до мікроконтролера здійснюється за допомогою 1-Wire протоколу, який надає можливість програмного калібрування термосенсорів DS18B20, а також дозволяє під'єднувати значну їх кількість (до 16) паралельно на один сигнальний провід. Зв'язок мікроконтролера з комп'ютером забезпечується за допомогою стандартного інтерфейсу RS-232 з використанням COM-порту, який забезпечує передавання та приймання послідовних даних.

Для забезпечення роботи в автономному режимі відображення даних та високої мобільності пристрою було використано алфавітно-цифровий РКІ-модуль HD44780 фірми Hitachi. Такий РКІ забезпечує відображення великого об'єму інформації за високої роздільної здатності та низького енергоспоживання. Він може працювати в розширеному діапазоні температур (-20 °С ... +70 °С), у складних умовах експлуатації, що дає можливість використовувати його в переносному, польовому та бортовому обладнанні.

Структурну схему термометра показано на рис. 1.

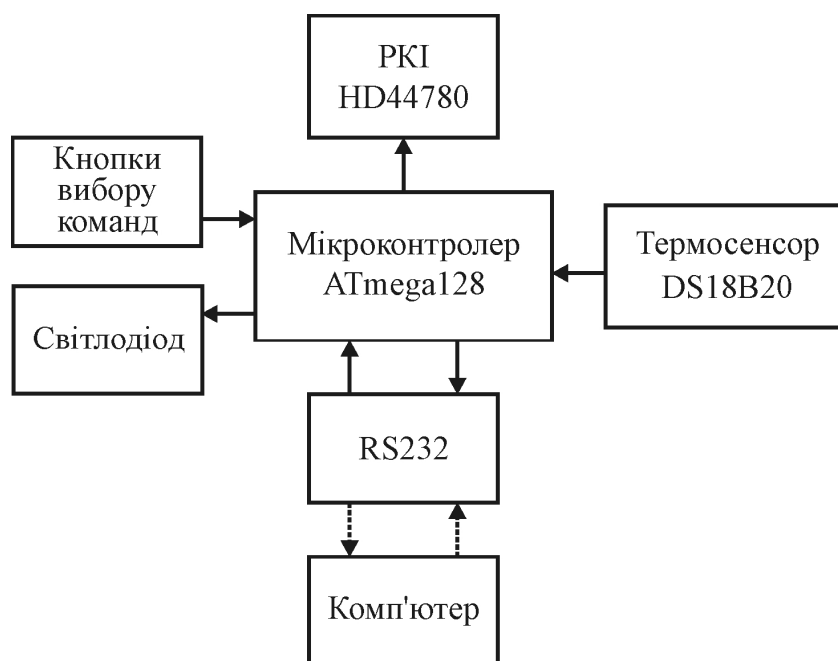


Рис. 1. Структурна схема цифрового термометра

Кнопки вибору команд дозволяють налаштувати прилад в автономному режимі роботи.

Серед головних переваг розробленої схеми слід виділити:

- високу точність та широкий діапазон вимірювання температури, швидкість процесу вимірювання та опрацювання інформаційних сигналів;
- можливість розширення кількості точок вимірювання до 16 за рахунок під'єднання додаткових термосенсорів;
- простоту схемотехнічного рішення, невелику кількість використаних у схемі комплектуючих та відсутність дефіцитних деталей;

- розроблений мікропроцесорний пристрій є малогабаритним переносним приладом.

1. Белов А. В. Конструирование устройств на микроконтроллерах / А. В. Белов. – С. Пб. : Наука и техника, 2005. – 256 с.
2. Бородин В. Б. Системы на микроконтроллерах и БИС программируемой логики / Бородин В. Б., Калинин А. В. – М. : ЭКОМ, 2002. – 400 с.
3. Евстифеев А. В. Микроконтроллеры AVR семейств Tiny и Mega фирмы “ATMEL” / А. В. Евстифеев. – М. : Издательский дом “Додека-XXI”, 2004. – 560 с.
4. Заец Н. И. Радиоловительские конструкции на PIC микроконтроллерах. Кн. 3 / Н. И. Заец. – М. : СОЛОН-Пресс, 2006. – 240 с.
5. Режим доступа : // <http://www.radioland.net.ua/contentid-226-page1.html>.

СИНТЕЗ І МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УЛЬТРАДИСПЕРСНОГО ГІДРОКСИДУ МАГНІЮ

Поплавський Ігор,
II курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Важливим та актуальним нанотехнологічним завданням є одержання неорганічних порошкових матеріалів із частинками нанометричного масштабу заданої морфології у вигляді трубок, стержнів, пелюсток, квіток, інших форм. Такі структури характеризуються анізотропією фізичних властивостей і придатні для створення на їх основі нових композиційних матеріалів спеціального призначення. Перспективними матеріалами в цьому класі є гідроксид та оксид магнію. Вже сьогодні гідроксид магнію застосовується як наповнювач полімерних матеріалів, що здатний підвищувати їх температуростійкість.

Мета роботи полягає в розробці методу отримання наночастинок гідроксиду магнію.

Як вихідну сировину для одержання гідроксиду магнію використовували природний кристалогідрат $MgCl_2 \cdot 6H_2O$. Водний розчин кристалогідрату, крім основної речовини, містив іони калію (0,4%), натрію (0,3%) та 0,8% SO_4^{2-} . За результатами спектрального аналізу кристалогідрату сума інших домішок, а саме Fe, Mn, Si, Al, Ti, Cu, Ba, V і Ca не перевищувала $1,85 \cdot 10^{-2}\%$. Гідроксид магнію синтезувався шляхом змішування розчину $MgCl_2 \cdot 6H_2O$ з водним розчином NaOH (клас “ч”) при температурі 20°C.

Значення рН реакційного середовища, яке контролювалося вмістом NaOH для двох серій зразків, становило відповідно 9,0 (серія 1) та 11,0 (серія 2). Осаджений продукт відмивали дистильованою водою від домішок солей і осушували.

Гідроксид магнію $Mg(OH)_2$ характеризується тригональною структурою (група симетрії $R\bar{3}m1$) і перетворюється в MgO з виділенням води при температурі 350–500°C. Кристалічна ґратка $Mg(OH)_2$ побудована з тришарових пакетів $HO - Mg - OH$. Перший і третій шари кожного пакета складаються із щільно

упакованих гідроксильних груп; октаедричні порожнини між цими шарами займають катіони Mg^{2+} .

Дифрактограми (рис. 1) отриманих зразків відповідають теоретичним дифрактограмам гідроксиду магнію. Більш досконалим є зразок серії 1. Структура зразків досліджена за допомогою растрового електронного мікроскопа ISM-6700F (рис. 2). Залежно від значення рН реакційного середовища спостерігались наночастинки різної морфології: голкоподібні, стержневидні, пластинчаті та волокнисті.

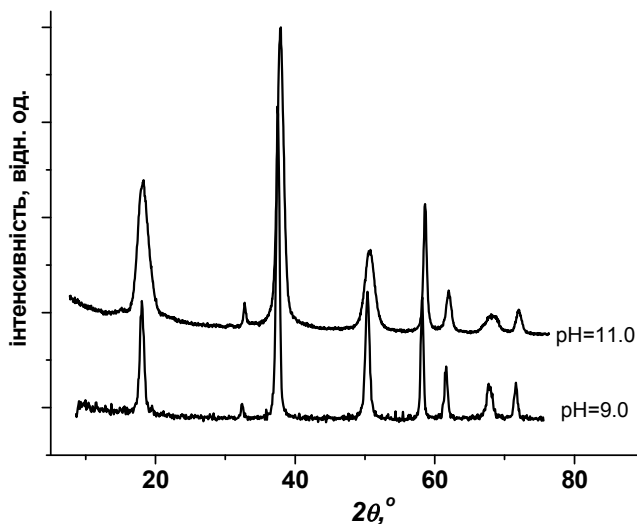


Рис. 1. Дифрактограми дослідних зразків гідроксиду магнію, отриманих при різних значеннях рН реакційного середовища

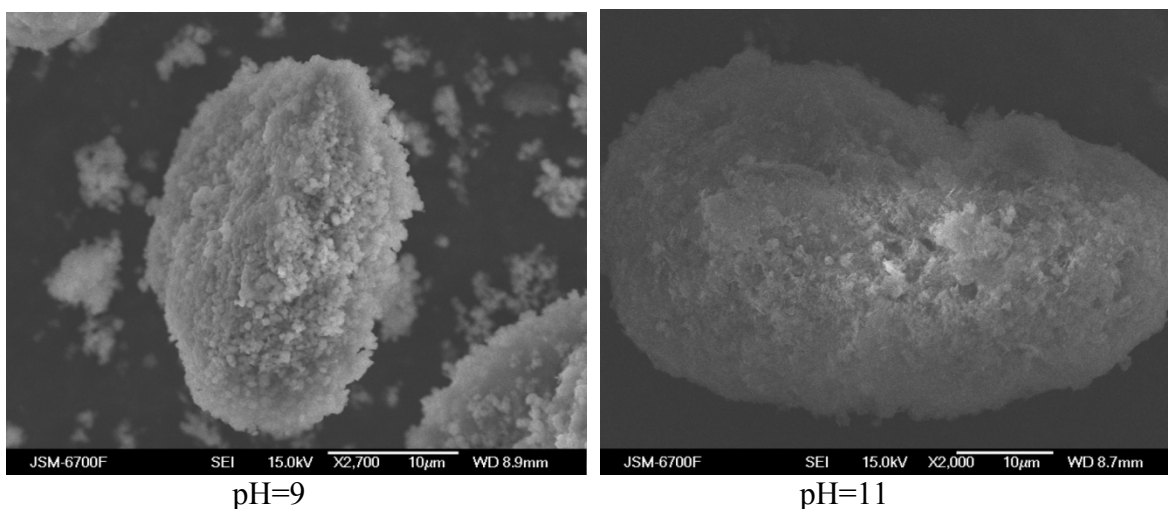


Рис. 2. Електронно-мікроскопічні зображення частинок гідроксиду магнію, отриманих при різних значеннях рН реакційного середовища

Висновок

Методом осадження отримано ультрадисперсний гідроксид магнію та встановлено вплив рН реакційного середовища на морфологічні особливості матеріалу.

1. Позин М. Е. Технология минеральных солей (удобрений, пестицидов, промышленных солей, окислов и кислот) / М. Е. Позин // Химия. – 1970. – Ч. 1. – 792 с.
2. Нанотехнология в ближайшем десятилетии. Прогноз направления исследований / под ред. М. К. Роко, Р. С. Уильямса, П. Аливисатоса ; пер. с англ. – М. : Мир, 2002. – 292 с.

СИНТЕЗ, БУДОВА, ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ТА МАГНІТНІ ВЛАСТИВОСТІ ОРТОФЕРИТУ ЛІТІЮ

Регуш Лілія,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Пропонується новий катодний матеріал на основі LiFeO_2 (ортофериту літію). За результатами пробних досліджень, LiFeO_2 характеризується порівняно високими значеннями питомої ємності – 138 м А год/г для першого циклу і близько 90 м А год/г після 300 циклів [1]. Матеріал демонструє збереження ємнісних характеристик при розряд/зарядних циклах у діапазоні напруг 1,5–4,5 В [2]. Перевагами матеріалу є низька вартість і нетоксичність.

За даними [3; 4; 5], можна виділити такі види просторової будови LiFeO_2 : $\alpha\text{-LiFeO}_2$, $\beta\text{-LiFeO}_2$, $\gamma\text{-LiFeO}_2$, шаруваті LiFeO_2 , із структурою гетиту та голландиту, матеріали з ромбічною структурою. У цій роботі синтезувався та досліджувався матеріал зі структурою $\alpha\text{-LiFeO}_2$. Фаза $\alpha\text{-LiFeO}_2$ володіє структурою, яка характеризується розупорядкованим розміщенням катіонів Li^+ та Fe^{3+} в октаедричних порожнинах.

Ортоферит літію $\alpha\text{-LiFeO}_2$ синтезувався методом іонного обміну в системі $\text{LiOH}\cdot\text{H}_2\text{O}$ / $\beta\text{-FeOOH}$ у середовищі етанолу з наступною промивкою та дегідратацією при температурі 65°C. Етанол забезпечував проходження реакції в температурному діапазоні 55–68°C. При різному часі взаємодії (одна, дві, три доби) було отримано три зразки.

Відповідно до результатів рентгеноструктурного аналізу (рис. 1) матеріал, отриманий у результаті іонно-обмінної реакції тривалістю 72 год, є монофазним $\alpha\text{-LiFeO}_2$. Дифрактограми зразків, отриманих при часі реакцій 24 та 48 год відповідно є схожими між собою, на них чітко ідентифікуються рефлекси $\alpha\text{-LiFeO}_2$, проте співвідношення їх інтенсивності відмінне від очікуваного на основі припущення про хаотичний розподіл катіонів заліза та літію (Fe^{3+} та Li^+) по октаедричних порожнинах структури.

У зразках присутня тільки одна залізовмісна фаза $\alpha\text{-LiFeO}_2$. Для зразків, отриманих при часі реакції 24 та 48 год, спостерігається формування надструктурного впорядкування іонів заліза. Ріст катіонного розупорядкування в матеріалі відображається на мессбауерівських спектрах (рис. 2) зменшенням величини квадрупольного розщеплення Δ_s , яке перевищує похибку реєстрації та

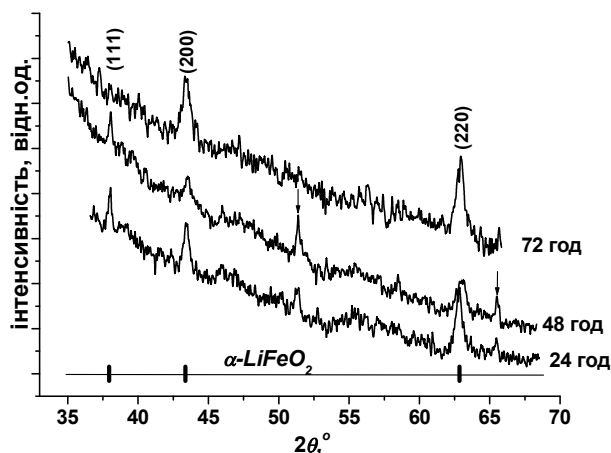


Рис. 1. Дифрактограми зразків $\alpha\text{-LiFeO}_2$, отриманих за умови різної тривалості реакції іонного обміну

апроксимації і зумовлюється ростом імовірності формування сферично-симетричного оточення іонів заліза Fe^{+3} у матеріалі. Водночас розупорядкування зумовлюватиме ріст ширини дублетної компоненти спектра.

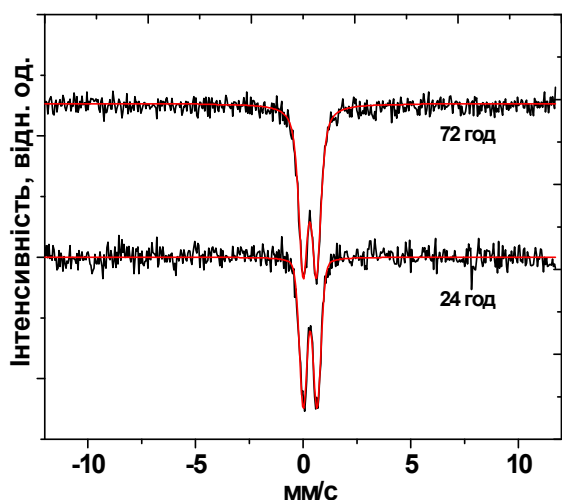


Рис. 2. Мессбауерівські спектри зразків $\alpha\text{-LiFeO}_2$, отриманих при різній тривалості іонообмінних реакцій

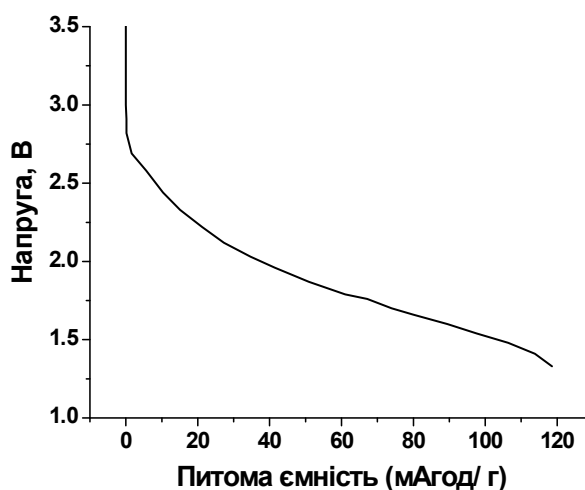


Рис. 3. Розрядна крива ЛДС з катодом на основі $\alpha\text{-LiFeO}_2$, отриманого при тривалості реакції 72 год

Отримані матеріали апробувалися як катодний матеріал для літєвих джерел струму (ЛДС). Макет ЛДС розряджався в гальваностатичному режимі при густині струму 1,0 С у діапазоні напруг 1.5–4.5 В. Виявлено, що питома ємність матеріалу збільшується з ростом ступеня його катіонного розупорядкування, досягаючи значення близько 120 мА·год/г для ЛДС з катодом на основі $\alpha\text{-LiFeO}_2$, отриманого при тривалості реакції іонного обміну 72 год.

1. Low Temperature Synthesis of $\alpha\text{-LiFeO}_2$ Nanoparticles and Its Behavior as Cathode Materials for Li-ion Batteries / [Yanmei Ma, Yongchun Zhu, Yang Yu et al.] // Int. J. Electrochem. Sci. – 2012. – 1 May.
2. Morales J. Electrochemistry Communications / J. Morales, J. Santos-Pen. – 2007. – V. 9. – P. 2116–2120.
3. J. Electrochem / [Matsumura T., Kanno R., Inaba Y. et al.] // Soc. – 2002. – P. 149.
4. Sakurai Y. Solid State Ionics / Y. Sakurai, H. Arai. – 1998. – V. 29. – P. 113–115.
5. Sources / [Kanno R., Shirane T., Inaba Y. et al.], – 1997. – V. 68. – P. 145.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НИЗЬКОРОЗМІРНИХ МАТЕРІАЛІВ

Солинська Світлана,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Запужляк Р.І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Починаючи з розробок термоелектричних матеріалів у 50-х роках минулого століття, більшість спроб покращити термоелектричну добротність зосереджувались на зменшенні граткової складової теплопровідності χ_L . Однак тільки з початком вивчення наноструктур з'явилась реальна можливість покращення електричних властивостей, тобто збільшення коефіцієнта термоелектричної потужності.

Сьогодні цікавість до низькорозмірних термоелектричних матеріалів викликана появою теоретичної роботи Hicks і Dresselhaus [1]. Вони спочатку отримали вираз для безрозмірної термоелектричної добротності ZT у трьохвимірному випадку залежно від енергії Фермі і безрозмірного параметра β , такого самого, як отримали Chasmar і Stratton's (1959), модифікувавши його під анізотропію ефективної маси.

Теорію трьохвимірного випадку Hicks і Dresselhaus [1] можна адаптувати до ситуації, коли електрон замкнутий у межах двовірної потенціальної ями. На практиці це можна реалізувати, помістивши тонкий вузькозонний напівпровідник між двома шарами широкозонного, які не будуть сприяти явищам переносу. Згідно з [1] дисперсійне відношення для електронів у трьохвимірному просторі має вигляд

$$\varepsilon_{3D} = \frac{\hbar^2 k_x^2}{2m_x} + \frac{\hbar^2 k_y^2}{2m_y} + \frac{\hbar^2 k_z^2}{2m_z}, \quad (1)$$

де m_x, m_y, m_z – компоненти тензора ефективної маси для сталої поверхневої енергії.

Для двовірної квантової ями це співвідношення можна переписати

$$\varepsilon_{2D} = \frac{\hbar^2 k_x^2}{2m_x} + \frac{\hbar^2 k_y^2}{2m_y} + \frac{\hbar^2 \pi^2}{2m_z a^2}, \quad (2)$$

де a – ширина ями в напрямі z , крім того, передбачається, що струм протікає в напрямі x . Вирази для коефіцієнта Зеебека (термо-е.р.с.), електропровідності і теплопровідності для сталого часу релаксації в цьому випадку мають вигляд:

$$\alpha = -\frac{k}{e} \left(\frac{2F_1}{F_0} - \eta^* \right), \quad (3)$$

$$\sigma = \quad (4)$$

$$\chi_e = \frac{\tau \hbar^2}{4\pi a} \left(\frac{2kT}{\hbar^2} \right)^2 \left(\frac{m_y}{m_x} \right)^{\frac{1}{2}} k \left(3F_2 - \frac{4F_1^2}{F_0} \right). \quad (5)$$

де $F_i = F_i(\eta^*) = \int_0^\infty \frac{x^i dx}{\exp(x - \eta^*) + 1}$ – інтеграл Фермі-Дірака,

$x = \frac{E}{kT}$ – безрозмірна енергія, $\eta^* = \frac{\eta}{kT}$ – безрозмірний електрохімічний потенціал,

η – енергія Фермі, τ – час релаксації.

У виразі (3) величина η^* визначається відносно рівня енергії Фермі η

$$\eta^* = \eta - \frac{\hbar\pi^2}{2m_x a^2 kT}. \quad (6)$$

Тоді безрозмірна термоелектрична добротність

$$Z_{2D}T = \frac{\left(2\frac{F_1}{F_0} - \eta^*\right)^2 F_0}{\frac{1}{\beta} + 3F_2 - 4\frac{F_1^2}{F_0}}, \quad (7)$$

де

$$\beta = \frac{1}{2\pi a} \left(\frac{2kT}{\hbar^2}\right) (m_x m_y)^{\frac{1}{2}} \frac{k^2 T \mu_x}{e \chi_L}. \quad (8)$$

Маючи знайдену залежність для двовірних провідників, ці ідеї можна поширити на одномірні провідники або квантові дроти, що демонструє покращення термоелектричних властивостей. Перехід до нульової розмірності дав би ще кращі результати. Трудність полягає в тому, як же створити зразок нульової розмірності, який би мав високі значення термоелектричної добротності. Таке завдання можна вирішити за допомогою так званих квантових точок, які демонструють значення ZT, значно більші за одиницю.

У звичайних термоелектричних матеріалах термоелектрична потужність для даного рівня Фермі залежить від рухливості і густини електронних станів. Так як ми приймаємо рухливість для наноструктур такою самою, як і для масивного (об'ємного) матеріалу, що здається прийнятним, то покращення в низькорозмірному матеріалі досягається збільшенням густини станів. Це дає можливість пояснити ефекти потенціальної ями змінами в зонній структурі.

У низькорозмірних матеріалах, імовірно, створюється висока термоелектрична добротність, коли формується наноструктура. Скоріш за все, що в них повинні вже бути прийнятні добрі термоелектричні властивості в масивних (об'ємних) зразках.

Проаналізувавши представлені розрахунки та підходи до аналізу термоелектричних властивостей матеріалів, можна стверджувати, що покращення термоелектричної добротності можна очікувати при переході до використання низькорозмірних матеріалів як базових при формуванні термоелектричних пристроїв. Таке очікування пов'язане із збільшенням густини станів та зменшенням ґраткової складової теплопровідності наноструктурованих матеріалів.

1. Hicks L. D. Effect of quantum-well structures on the thermoelectric figure of merit / L. D. Hicks, M. S. Dresselhaus // Phys Rev. – 1993. – В. 47. – Р. 12727–12731.

ФІЗИКО-ХІМІЧНІ ТА АНТИФРИКЦІЙНІ ВЛАСТИВОСТІ ХІМІЧНО-МОДИФІКОВАНОЇ РІПАКОВОЇ ОЛИВИ

Сулима Ірина,

V курс, Інститут природничих наук.

Наукові керівники – Матківський М.П.,

кандидат технічних наук, доцент,

Кузишин О.В., викладач.

Підвищення надійності та довговічності машин, що безпосередньо пов'язане з поняттям “тертя та зношування”, є однією з актуальних сучасних проблем машинобудування. Розв'язання цієї проблеми потребує використання спеціальних методів дослідження на зношування.

Поряд з тим, неминуче підвищення цін на викопні види палива, обмеженість ресурсів, а також жорсткість екологічних вимог ведуть до збільшення значення альтернативних джерел енергії – палива і мастильних матеріалів з відновленої сировини, у тому числі з оливо.

Систематичні дослідження, які присвячені антифрикційним та іншим властивостям рослинних оливо, присадок і пластичних мастил на їх основі, вельми нечисельні, і до того всього майже не вивчені механізми їх дії, процеси хімічної модифікації металевих поверхонь тертя та властивості плівок, що утворюються на таких поверхнях.

Саме тому мета роботи полягає у визначенні навантажувальної здатності різних мастильних матеріалів (нафтової оливи, ріпакової оливи, хімічно-модифікованої ріпакової оливи) під час тертя та зношування за різними методами випробувань [1].

Навантажувальну здатність мастил визначали на чотирикульовій машині тертя (кульки зі сталі ШХ-15, діаметром 12,7 мм) за 3 новітніми методами випробування: за допомогою тензометричної системи та тензодавача на ленті потенціометра фіксували критичні навантаження N_{1j} та N_{2j} , де перша цифра індекса (1 або 2) – номер піка, а друга цифра індексу $j = 1-3$ – номер методу. Перший пік відносили до процесу порушення мастильної здатності плівки на поверхні металу, а другий пік – до процесу заїдання (локальні мікрозварювання), а саме:

1. При $N_0 = 200$ Н кульки припрацьовували 5 хв. Далі навантаження підвищували повільним додаванням кульок зі сталі ШХ-15 діаметром 12,7 мм (маса 1 кульки $8,33 \pm 0,02$ г) у стакан важеля протягом ($5 \pm 0,25$) хв. За другим піком фіксували критичне навантаження заїдання N_{21} [Н], зважуючи стакан з кульками після зупинки машини.

2. Починаючи з навантаження на 3 кульки $N_0 = 200$ Н швидким додаванням кульок у стакан важеля за (40 ± 5) с досягали першого піка критичного навантаження N_{12} (зупиняли машину і зважували стакан з кульками).

3. За методом 2 визначали критичне навантаження N_{13} , тобто визначали навантаження на вісь ЧКМТ. Потім знову повертали вагу на машину і приводили її до руху. Швидким збільшенням навантаження, додаючи кульки у стакан важеля за ($2 \pm 0,15$) хв, визначали другий пік навантаження заїдання N_{23} : після зупинки машини зважували стакан з кульками.

Проводили 5 рівноточних дослідів та розраховували числові статистичні характеристики (середнє квадратичне відхилення S , H ; і коефіцієнт варіації γ , %).

Встановлено, що немодифікована ріпакова олива певною мірою уступає за навантажувальною здатністю нафтової оливі, але її оксіетилювання в межах 6–20 моль оксіетилену на 1 моль оливи (ріпокс-6, ріпокс-12, ріпокс-20 (утворюється суміш естерів-гліцеридів, складних полігліколевих етерів)), оксіетилювання з гідруванням (жиринокс-С (утворюються насичені кислоти, гліцериди)) або її сульфуризація 1,5–20% S приводить до значного підвищення навантажувальної здатності ріпакової оливи, при цьому із зростанням кількості моль оксіетилену навантажувальна здатність зростає. Оксіетилювання з гідруванням приводить до певного зростання навантажувальної здатності ріпакової оливи, а оксіетилювання етилендіаміном приводить до значного зростання критичних навантажень (утворення амідів жирних кислот), при цьому $\Delta \bar{N}_{21}$ зростає в 1,31–1,56 рази, $\Delta \bar{N}_{23}$ – у 1,20–1,41 раз порівняно з немодифікованою олією.

На прикладі нафтової оливи, ріпакової оливи та її хімічних модифікацій показано, що за визначенням 1-го піка критичного навантаження коефіцієнт варіації результатів коливається в межах 2,59–15,39% за 2-м методом випробувань; 2-го піка навантаження заїдання – 3,30–8,67% за 1-м методом випробувань та 2-го піка навантаження заїдання – 3,88–17,65% за 3-м методом випробувань.

Розглянуті методи випробувань значно впливають на результати визначеної навантажувальної здатності мастил. Саме тому найбільший ефект хімічної модифікації ріпакової оливи спостерігається під час сульфуризації 3,5% S : позитивне зміщення 1-го піка критичного навантаження виявлено за другим методом випробувань, на 1069 Н; 2-го піка навантаження заїдання виявлено за 1-м методом випробувань, на 4802 Н та 4063 Н виявлено за 3-м методом випробувань.

1. Кузишин О. В. Нова методика випробувань хімічних модифікацій ріпакової оливи при мащенні твердих тіл на чотирикульовій машині тертя / О. В. Кузишин, Г. О. Сіренко // Фізика і хімія твердого тіла. – 2012. – Т. 13, № 2. – С. 512–520; іл. 7, табл. 2. – Бібліогр.: с. 518–519 (50 назв).

ГІБРИДНІ СУПЕРКОНДЕНСАТОРИ НА ОСНОВІ КОМПОЗИТУ $TiS_2<C>$

Хемій Ольга,

V курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,

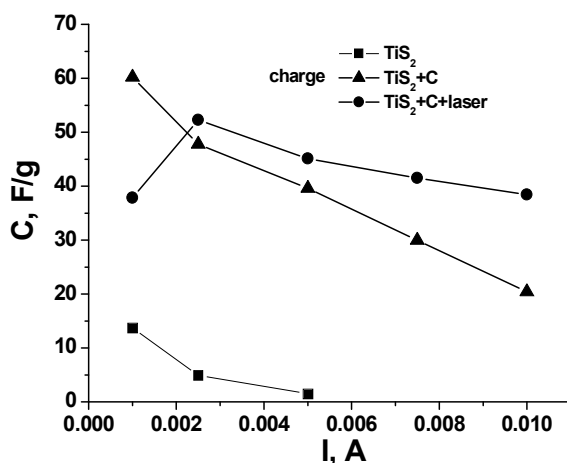
доктор фізико-математичних наук, професор.

Гібридні суперконденсатори, в яких поєднані електроди батарейного типу і електроди з подвійним електричним шаром, володіють рядом переваг над звичайними суперконденсаторами: збільшення напруги одиничного елемента, зменшення саморозряду; збільшення питомої енергії, збільшення кількості циклів заряд/розряду без помітної зміни експлуатаційних параметрів [1]. Нами ви-

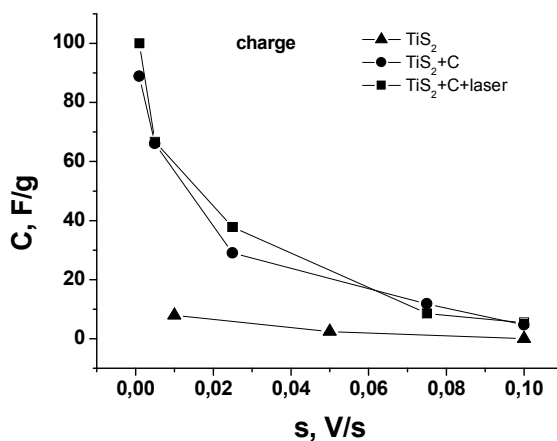
конано комплекс експериментальних робіт, спрямований на порівняння електрохімічних властивостей TiS_2 [2] та композитного матеріалу $TiS_2<C>$ при їх застосуванні як електродний матеріал гібридних іоністорів та встановлення впливу на ці властивості лазерного опромінення.

Для електрохімічних досліджень системи $TiS_2<C>$ використовували трьохелектродну схему із застосуванням як електроліт 30% водного розчину КОН [3]. Електродом порівняння служив хлор-срібний, а протиелектродом – платиновий електрод. Робочий електрод готувався з матеріалів TiS_2 , $TiS_2<C>$ та $TiS_2<C>$ laser (лазерно опромінений) і струмопровідної добавки (ацителенова сажа) у масовому співвідношенні 75:25. Електрохімічні дослідження проводилися з використанням спектрометра Autolab PGSTAT/FRA-2 гальваностатичним та потенціодинамічним методами.

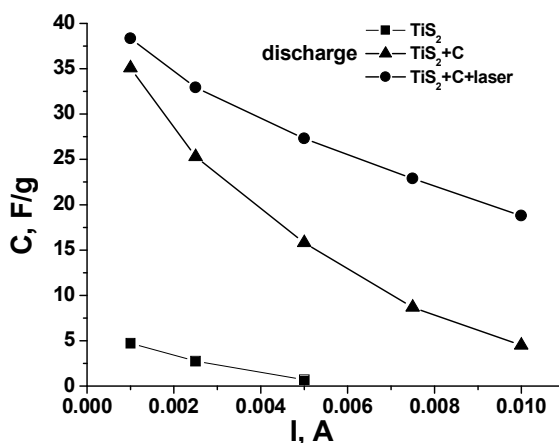
Отримано заряд-розрядні криві зразків систем з електродами на основі зразків TiS_2 , $TiS_2<C>$ та $TiS_2<C>$ laser при величинах струму 0,001 0,0025, 0,005, 0,0075 та 0,01 ємності досліджуваних зразків від величин струму розряду / заряду (рис.1 а, б).



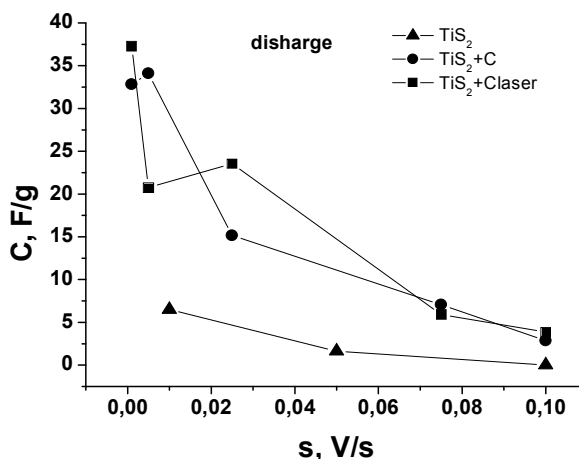
а)



а)



б)



б)

Рис. 1. Залежність зарядної (а) та розрядної (б) питомої ємності TiS_2 , $TiS_2<C>$ та $TiS_2<C>$ laser від величини струму

Рис. 2. Залежність питомої зарядної (а) та розрядної (б) ємності від швидкості сканування для матеріалів TiS_2 , $TiS_2<C>$ та $TiS_2<C>$ laser

Встановлено ріст питомої ємності композитного матеріалу $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$ в порівнянні з вихідним TiS_2 . Лазерне опромінення $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$ призводить до збільшення питомої ємності. При малих струмах заряду / розряду досягаються максимальні значення ємності, оскільки $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$ забезпечує електронну провідність. Подальше збільшення струму обмежує доступ йонів електроліту до композиту $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$, внаслідок чого зростає йонний опір, а, відповідно, зменшується ємність.

Для визначення електрохімічних реакцій було проведено потенціодинамічні дослідження на зразках TiS_2 , $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$ та $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle\text{laser}$ при кімнатній температурі в діапазоні напруг (-1,0–0,0) В і швидкостях сканування 0,001; 0,005; 0,025; 0,075 та 0,1 В/с. У гібридних системах з ростом швидкості сканування потенціодинамічна крива відхиляється від прямокутної форми. На основі результатів вольтамперометричних вимірювань було отримано залежності зміни заряд-розрядної ємності досліджуваних зразків від швидкості сканування (рис. 2 а, б).

Встановлено, що максимальне значення зарядної та розрядної питомої ємності матеріалу $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$ відповідає швидкості сканування 0,001 В/с, причому збільшення швидкості сканування призводить до зменшення ємності, що пов'язано з тим, що іони K^+ не встигають деінтеркалювати із структури $\text{TiS}_2\langle\text{C}\rangle$. При високих швидкостях сканування вплив лазерного опромінення нівелюється, що пов'язано з впливом морфології матеріалу, зокрема організацією його пористої структури.

1. Беляков А. И. Асимметричные электрохимические суперконденсаторы с водными растворами электролитов.
2. Synthesis and optical properties of TiS_2 nanoclusters / [A. L. Let, D. Mainwaing, C. Rix, P. Murugaraj] // *Revue Roumaine de Chimie*. – 2007. – № 52 (3). – P. 235–241.
3. Вплив хімічної обробки на властивості активованих вуглецевих матеріалів / Б. К. Остафійчук, І. М. Будзуляк, Б. І. Рачій [та ін.] // *Фізика і хімія твердого тіла*. – 2008. – № 9 (3). – С. 609–612.

БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ

ВПЛИВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ НА ФОРМУВАННЯ КИСЛОТНО-ОСНОВНОГО РЕЖИМУ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТОГО ҐРУНТУ ЗА РІЗНОГЛИБИННОГО ОБРОБІТКУ

Березовська Тетяна,
IV курс, кафедра агрохімії і ґрунтознавства.
Науковий керівник – Турак О.Ю.,
кандидат с.-г. наук, доцент.

Початок третього тисячоліття став для суспільства поворотною межею, яка чітко відокремила розуміння того, що можливості природи не безмежні, і вона сама потребує відповідної турботи та захисту [1].

Враховуючи широке розповсюдження кислих ґрунтів у світі, так і в державі, стає зрозумілим важливість екологічної й соціальної значимості розробки і застосування сучасних агрозаходів з підвищення їх родючості та запобігання деградації. Особливо важливе значення ці агрозаходи мають при застосуванні їх на дерново-підзолистих кислих ґрунтах Лісостепу, більшості яких притаманний слабо розвинений органо-мінеральний комплекс, з переважно грубим гранулометричним складом і, відповідно, низьким вмістом гумусу та кислою реакцією середовища.

Серед традиційних мінеральних добрив, які можуть активно впливати на кислотно-основні властивості ґрунту, найбільшою активністю характеризуються азотні, серед яких ті, що зміщують рівновагу ґрунтового розчину в бік підкислення: аміачна селітра NH_4NO_3 , аміак рідкий NH_3 , аміак водний NH_4OH , сульфат амонію $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$, сульфат амонію-натрію $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4 + \text{Na}_2\text{SO}_4$, хлористий амоній NH_4Cl , сечовина (карбамід) $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$; підлуження – натрієва селітра NaNO_3 (16% N), кальцієва селітра $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ (17,5% N) [2].

Основною метою наших досліджень було з'ясування особливостей формування кислотно-основного режиму ґрунту, а також встановлення впливу мінеральних добрив на агрохімічні показники дерново-підзолистого ґрунту за різноглибинного його обробітку.

Дослідження проводились на базі дендрологічного парку “Дружба” на стаціонарному полігоні кафедри агрохімії і ґрунтознавства. Ланка польової сівозміни була представлена трьома культурами: пшеницею ярою, ячменем ярим, вико-вівсяною сумішшю. Схема досліду включала два фактори: фактор А – обробіток (оранка 20–22 см, оранка 14–16 см, дискування в два сліди 10–12 см), фактор Б – удобрення (контроль без добрив, $\text{N}_{60}\text{P}_{60}\text{K}_{60}$ фізіологічно кислі, $\text{N}_{60}\text{P}_{60}\text{K}_{60}$ фізіологічно лужні). Загальна площа досліду становила 480m^2 , площа облікової ділянки – $6,325\text{m}^2$. Повторення досліду трьохразове.

Проведені дослідження дерново-підзолистого ґрунту на період закладки досліду показали, що кислотність ґрунтового середовища на різних обробітках суттєво відрізняється. Найсприятливішою є реакція ґрунтового середовища на обробітку 10–12 см, рН 5,4, тоді як при звичайній оранці цей показник становив 4,8, а при мілкій – 4,6. Цю закономірність кислотного режиму можна пояснити більш сприятливими умовами акумуляції органічних решток та мінеральних ре-

човин за дискування, тоді як при звичайному обробітку йде перемішування ґрунтової маси з підорюванням сильно кислого горизонту, який наближений до елювіального. Перед закладкою досліду чітко простежується динаміка зменшення кислотності ґрунту з глибиною обробітку.

На період фази куцання найсприятливіші показники обмінної кислотності ґрунту спостерігаються при дискуванні за внесення фізіологічно лужних мінеральних добрив. На варіанті № 3 показник рН становив 4,75, тоді як за внесення фізіологічно кислих добрив він знизився до рН 4,48, на контролі цей показник становив 4,40. Отже, фізіологічна реакція добрив має безпосередній вплив на реакцію ґрунтового середовища.

Період інтенсивного росту культур характеризувався вирівнювання показників кислотності ґрунтового розчину на всіх обробітках ґрунту, що в основному зумовлене вимиванням кальцієвмісних сполук у нижчі ґрунтові горизонти. Як наслідок збільшується вміст катіонів H^+ та Al^{3+} , що і є однією з основних причин підкислення ґрунтового середовища.

Результати проведених досліджень свідчать про те, що на період збирання врожаю показник кислотності ґрунту залишається майже незмінним у порівнянні з періодом інтенсивного росту. Це явище є результатом природних властивостей ґрунту та промивого режиму.

Провівши аналіз показників врожайності всіх культур ланки польової сівозміни за різноглибинного обробітку, фізіологічно кислого та фізіологічно лужного мінерального удобрення, можна зробити такий висновок, що найвища урожайність культур спостерігається за внесення фізіологічно лужних мінеральних добрив, які покращують реакцію ґрунтового розчину вбік зниження його кислотності. Причому відносно контролю вона зростає близько на 25% під пшеницею ярою, під ячменем ярим – на 11,75%, під вико-вівсяною сумішкою в межах 10% приросту врожаю. Необхідно зазначити, що врожайність вико-вівсяної сумішки була вищою при дискуванні і становила 29,0 т/га, тоді як на контролі цей показник становив 26,5 т/га, пшениці ярої та ячменю ярого – при звичайному обробітку та за внесення фізіологічно лужних добрив, врожайність їх становила 2,56 т/га і 2,90 т/га відповідно. Найнижча врожайність вико-вівсяної сумішки спостерігалася при глибокому обробітку, що в умовах недостатньої зволоженості призвело до зниження урожайності.

Отже, отримані результати свідчать, що вплив фізіологічно лужних добрив позитивно впливає на врожайність всіх культур ланки польової сівозміни, знижуючи при цьому обмінну кислотність ґрунтового середовища та даючи додатковий приріст врожаю, спостерігається тенденція до підвищення реакції ґрунтового розчину за використання мінеральних добрив, особливо це помітно на обробітку глибиною 10–12 см.

1. Господаренко Г. М. Зміни кислотно-основних властивостей чорнозему опідзоленого при тривалому застосуванні різних систем удобрення / Г. М. Господаренко // Зб. наук. пр. Уманської сільськогосподарської академії. – Умань, 1998.
2. Польовий В. М. Оптимізація систем удобрення у сучасному землеробстві / В. М. Польовий. – Рівне : Волинські обереги, 2007.

ПРОБЛЕМА ВЕСНЯНИХ ПАЛІВ: ЕКОЛОГІЧНА РЕАКЦІЯ ТА ДИНАМІКА ЛУЧНИХ ЕКОСИСТЕМ

Вередюк Уляна,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Замолока А.М.,
кандидат біологічних наук, викладач.

Сьогодні не існує вичерпних та достовірних експериментальних даних, які б описували екологічну дію весняних пожеж на лучні екосистеми. Вважається, що вони призводять до збіднення флористичного біорозмаїття та незворотних ценотичних змін степових лук (Шепаренко, 2012), депресії травостоїв і фрагментації популяцій рідкісних рослин (Парнікоза, Іноземцева, 2005), зменшення загальних показників надземної фітомаси, проективного покриття, висоти травостою (Некос, Масто, 2010; Масто, Тітенко, 2011) тощо.

З іншого боку, дані польового експерименту із впливу випалювання на степові луки у відділенні Українського степового природного заповідника “Кам’яні Могили” продемонстрував, що одноразова пожежа не здатна змінити просторової структури степової екосистеми. Часте випалювання степової рослинності на експериментальних ділянках призвело до тимчасової ксерофілізації біотопів, зростання кислотності ґрунтів, втрати ними нітрогену та кальцію, проте ці показники дуже швидко повернулись до норми, а в декотрих випадках перевищували допогарищний рівень (Ткаченко, 2010).

У роботі ми представили попередні результати досліджень зміни показників абіотичного середовища та фітобіомаси лучних екосистем під дією пірогенного фактора та контролю, які охопили лучні біотопи в зоні ялицевих і букових лісів Передкарпаття та степових лук Західного Опілля в межах Галицького національного природного парку та прилеглих до нього ділянках.

У 2012 р. закладено 15 дослідних ділянок розміром 10×10 м у різнотипних луках. Збір польових даних здійснювався кожних два тижні, які включали показники абіотичного середовища та біотичної компоненти.

Згідно із сформульованою нами нуль-гіпотези, випалювання сухої трави не чинить жодного впливу на екосистему. Як робочу гіпотезу ми прийняли твердження, що екологічні чинники абіотичного та біотичного середовищ змінюються в результаті весняного палу, а лучна екосистема зазнає стресу.

Тестування за допомогою статистичних методів висунутої нами робочої гіпотези показало лише часткову її справедливність, а частково підтвердило нуль-гіпотезу. По-перше, екологічні показники залежать від β -градієнта, однак значущими є лише екстремуми тренду. По-друге, відхилення абіотичних показників від контролю проявляються лише в першій половині вегетаційного періоду. По-третє, біотичні показники перелогових і лучних екосистем не проявляють достовірних відмінностей у відповідь на дію пірогенного фактора.

Таким чином, реакція різнотипних лучних екосистем Передкарпаття та Західного Опілля на пірогенний фактор не проявляється у вигляді пригнічення біотичних показників: фіто- та зообіомаси.

ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЛУЧНО-СТЕПОВОЇ ДІЛЯНКИ В УРОЧИЩІ ХРЕБТОВА (РОГАТИНСЬКЕ ОПІЛЛЯ)

Данилів Ірина,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Шумська Н.В.,
кандидат біологічних наук, доцент.

У зв'язку з інтенсифікацією різноманітних форм антропогенного впливу на навколишнє середовище істотно порушується природний процес розвитку фітобіоти: спостерігається збіднення автохтонної флори, зменшення площ природних рослинних угруповань і спрощення їх ценотичної структури. Для усвідомлення процесів і явищ, які відбуваються на сучасному етапі, та їх прогнозування виникає необхідність комплексного вивчення флори регіону. Завдяки унікальності та самотності флора Рогатинського Опілля завжди привертала увагу дослідників [1]. Проте у відомих сьогодні працях різним частинам регіону приділялася неоднакова увага. Природа Рогатинщини висвітлювалася фрагментарно поряд з історією Рогатинського району. Разом з тим, флора окремих територій цього регіону практично не досліджена. Тому метою дослідження було вивчення флористичного різноманіття лучно-степової ділянки в урочищі Хребтова Рогатинського Опілля. Під час роботи були використані систематичний, еколого-фітоценотичний, флороценотичний, географічний та біоморфологічний методи аналізу.

Флористичний склад урочища Хребтова встановлений на основі флористичних зборів, досліджень й описів. На досліджуваній території виявлено 126 видів, що належать до 90 родів та 28 родин.

Найбільшу кількість родів флори становлять представники родин Айстрові (15), Злакові (14), Бобові (12), Жовтецеві (6), Розові (5), Губоцвіті (5), Зонтичні (4). Така різноманітність родів перелічених родин може бути пов'язана із сприятливими кліматичними та едафічними умовами для їх зростання. Значно менша кількість родів спостерігалася у родин Ранникові (3), Черсакові (3), Шорстколисті (3), Дзвоникові (2), Маренові (2), Валеріанові (1), Гвоздичні (1), Геранієві (1), Гречкові (1), Зозулинцеві (1), Капустяні (1), Конвалієві (1), Кропивові (1), Лілійні (1), Мелантієві (1), Молочайні (1), Онагрові (1), Первоцвітні (1), Півникові (1), Подорожникові (1), Хвоцеві (1). Проведений родовий аналіз досліджуваної флори показав, що всі роди в кількісному відношенні бідні.

Еколого-ценотичний аналіз флори проводили з метою виявлення особливостей території дослідження, історії антропогенного впливу. На основі аналізу гербарних зразків виявлено, що флора урочища Хребтова представлена видами, що відносяться до 9 флороценотипів. Переважає лучний флороценотип, який нараховує 55 видів. Лучно-степовий флороценотип налічує 35 видів. До рудерального флороцено типу входить 11 видів. У флорі урочища налічується 9 видів, що належать до узлісного флороцено типу. Сегетальний флороцено тип представлений 6 видами, неморальний – 4 видами рослин. Бореальний, гірський та гігрофільний флороцено типи мають у своєму складі по два види.

Для біоморфологічного аналізу флори досліджуваного урочища прийнята класифікаційна схема життєвих форм рослин І.Г.Серебрякова [2], в основі якої

лежить така схема: дерева – кущі – чагарники – трав'яні багаторічники – трав'яні дво- й однорічники. У флорі урочища Хребтова переважають трави. Серед них провідне місце займають багаторічники – 110 видів. До них відносять види всіх знайдених на досліджуваній території родин. Однак є родини, що представлені виключно багаторічними травами. Наприклад, Гвоздичні, Губоцвіті, Дзвоникові, Зозулинцеві, Жовтецеві, Конвалієві, Лілійні, Маренові, Мелантієві, Первоцвітні, Півникові, Черсакові та інші. Дво- та однорічних трав є значно менше – 7 та 8 видів відповідно. Щодо чагарникових порід, то вони представлені поодинокі. Так, на досліджуваній території знайдено кущ – Дрік красильний (*Genista tinctoria*) та напівкущ – Зіновать руська (*Chamaecytisus ruthenicus*), що належать до родини Бобові (*Fabaceae*).

На території урочища Хребтова знайдено 71 вид лікарських рослин, які широко застосовуються в науковій і народній медицині України. Також декоративні, медоносні, кормові, харчові, отруйні, бур'яни, технічні, фарбувальні, а також олійні та фітомеліоративні.

Серед рідкісних та зникаючих видів рослин, що занесені до Червоної книги України [3] та Регіонального червоного списку, на досліджуваній території знайдено 14 видів. Це такі види: Лілія лісова (*Lilium martagon*), Анемона нарцисоквіткова (*Anemone narcissiflora*), Косарики черепитчасті (*Gladiolus imbricatus*), Сон великий (*Pulsatilla grandis*) та розлогий (*P. patens*), Билинець комарниковий (*Gymnadenia conopsea*), Ахірофорус плямистий (*Achyrophorus maculatus*), Валеріана російська (*Valeriana rossica*), Жовтець Запаловича (*Ranunculus zapalowiczii*), Лазурник трилопатеувий (*Laser trilobium*), Оман мечелистий (*Inula insifolium*), Осот паннонський (*Cirsium pannonicum*), Аденофора лілієлиста (*Adenophora liliifolia*), Переліска яйцевидна (*Mercurialis ovata*).

Таким чином, оцінюючи всю видову різноманітність флори, а також беручи до уваги наявність цінних для природно-заповідного фонду видів, на досліджуваній території слід обмежити антропогенний вплив.

1. Геренчук К. І. Природа Івано-Франківської області / К. І. Геренчук. – К. : Вища школа, 1973. – 159 с.
2. Серебряков И. Г. Жизненные формы высших растений, их изучение / И. Г. Серебряков // Полевая геоботаника, Т. 3. – М. ; Л. : Наука, 1984. – С. 146–208.
3. Червона книга України. Рослинний світ. – К. : Глобконсалтинг, 2009. – 600 с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЛІСОВОМУ ПРИРОДОЗАПОВІДНОМУ ФОНДІ КАРПАТСЬКОГО НПП

Душіль Роман,

V курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Яцик Р.М.,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

За даними лісовпорядкування, загальна вкрита лісом площа Карпатського НПП складає 33998,3 га. Усі ліси розподілені на квартали та виділи в межах 12 природоохоронних науково-дослідних відділень (ПОНДВ). Проведене зонування лісів за їх призначенням показало, що найбільше заповідних лісів є в Говерлянському ПОНДВ, лісів для регульованої рекреації – у Вороненківському, для стаціонарної рекреації – у Говерлянському і для ведення господарства – у Ямнянському ПОНДВ.

Для встановлення стану збереження біорізноманіття нами у складі наукових експедицій УкрНДГірліс вивчалася формова та селекційна структура природних деревостанів в'яза шорсткого (ільма гірського), клена гостролистого і явора.

За селекційною характеристикою деревостани в'яза шорсткого і клена гостролистого дещо подібні між собою. Плюсових дерев у них біля 1,5% (серед в'яза вони відсутні), кращих – 7–11, нормальних – 60–65 і мінусових – 26–28%. Дещо в гіршому стані знаходиться насадження явора, де є лише 15% кращих дерев, а решта – нормальні і мінусові майже в однаковій кількості.

Середні розміри кращих і нормальних дерев (звичайно ж, і плюсових) перевищують середні показники деревостанів. Перевищення з діаметру більш суттєві, ніж з висоти. Кращі дерева в'яза перевищують середні дерева з діаметра на 26%, з висоти – на 13%, нормальні, відповідно, на 7 і 2%. У плюсових дерев клена гостролистого таке перевищення середніх показників спостерігається на 42 і 22% (відповідно, за діаметром і висотою), у кращих – на 32 і 22%, нормальних – на 7 і 3%. Кращі дерева явора перевищують середні на 52 і 22%, нормальні – 15 і 9%. Розміри мінусових дерев складають 80% діаметра та 92% висоти середніх дерев в'яза, 62% діаметра та 82% висоти середніх дерев клена гостролистого і, відповідно, 83 та 90% – середніх дерев явора.

Очищений стовбур в'яза складає в середньому 43% від загальної висоти дерев, а клена гостролистого і явора – 36%. Стовбури мінусових дерев клена гостролистого і явора очищуються в середньому на 47 і 38%, а плюсових і кращих – на 29–35 і 23%. Для в'яза характерне більш-менш однакове відносне очищення від сучків мінусових (40% від загальної висоти) та плюсових (38%) дерев.

У кленів переважають дерева з овальними й округлими кронами (76–78%), у в'яза – з розлогими й зонтикоподібними (67%). Деревам в'яза високих селекційних категорій більш характерні розлогі й овальні крони, деревам клена гостролистого – округлі й овальні, деревам явора – овальні й ширококонусовидні. Крони, які характерні деревам в'яза вищих селекційних категорій, є середньої довжини, але вони найширші і найгустіші, з кутом відходження скелетних гілок від стовбура на 45–47° (у направленні від вершини). У кращих дерев клена гостролистого і явора крони найдовші, найширші й найгустіші (середня гу-

стота складає 2,6–2,9 за трьохбальною шкалою). Скелетні гілки в таких дерев відходять від стовбура на 41–52° (клен гостролистий) і 46–50° (явір).

У в'яза і явора переважають форми дерев з дрібно-борозенчастою корою (відповідно 45,1 і 68,4% дерев), а в клена гостролистого – з гладкою (89,2%). Деревам в'яза високих селекційних категорій характерна дрібно-борозенчаста (іноді гребінчаста) кора коричнювато- і зеленкувато-сірого (рідше сірувато-зеленого) забарвлення, деревам клена гостролистого і явора – гладка кора зеленкувато- і коричнювато-сірого кольору для першого і сірого та коричнювато (рожево)-сірого – для явора.

Найбільше вад стовбура, крони і деревини спостерігається у клена-явора, а найменше – у клена гостролистого. Найбільш розповсюдженими вадами в дерев в'яза є нарост (34,9%), викликаний різноманітними пошкодженнями і пасинок (27,9%). У дерев клена гостролистого поширена кривизна стовбурів (39,1%), у явора – пошкодження дичиною (43,8%), кривизна стовбура (19,8%) і морозовина (17,3%).

Таким чином, не дивлячись на незначне розповсюдження в регіоні в'яза шорсткого і клена гостролистого, генетико-селекційна структура їх насаджень не викликає особливого занепокоєння за долю генофонду. Є доволі збідненим генофонд явора, але не за рахунок генетичної компоненти, а завдяки систематичним пошкодженням насаджень у молодому віці як дичиною, так і під час рубок догляду за лісом. Усе це згодом сприяє розвиткові різноманітних вад, хвороб та шкідників, пригнічує і знижує стійкість насаджень, що в подальшому суттєво погіршує їх селекційну структуру і спонукає до переведу в розряд мінусових.

Очевидно, що вищеприведені причини та вирубування кращих дерев через чудову текстуру деревини і призводить до різкого зниження генетичного потенціалу цінних малопоширених твердолистяних лісових видів. Тільки ретельна охорона їх від пошкоджень, шкідників та хвороб, заборона рубання, активне сприяння природним лісовідновним процесам і введення у лісокультури за допомогою селекційних методів зможуть сприяти всебічному відновленню генетичних ресурсів даних порід у Карпатському регіоні та на прилеглих територіях.

ФАУНА МОЛЮСКІВ ВІНОГРАДІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кундря Яна,
IV курс, Інститут природничих наук,
Науковий керівник – Маховська Л.Й.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Вивчення видової різноманітності молюсків надзвичайно актуальне. Досить добре вивчені ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби, комахи. Молюскам не приділено належної уваги, хоча саме вони формують ланцюги живлення, мають важливе значення в колообігу речовин.

Молюски займають друге місце за чисельністю після типу Членистоногі. Більшість із них живуть у воді, проте легеневі черевоногі завоювали суходіл. Вони захищаються від висихання слизом, який виробляють, та закриванням своєї черепашки. Значна кількість молюсків відіграє важливу роль у природі та значенні для людини. Двостулкові молюски є природними фільтраторами води.

Негативне значення молюсків полягає в тому, що вони є проміжними жителами гельмінтів-паразитів домашніх тварин і людини.

Серед молюсків є види, які завдають значної шкоди сільськогосподарським рослинам та їх врожаю при зберіганні. Живляться грибами, лишайниками та різними частинами вищих рослин. Значна кількість молюсків – сапрофаги, які живляться відмерлими рештками рослин і тварин.

Метою нашої роботи було вивчити сучасний стан малакофауни Виноградівського району Закарпатської області. Відповідно до поставленої мети вирішували такі завдання:

- дослідити біотопічний розподіл популяцій водних і наземних молюсків;
- встановити видовий склад молюсків;
- подати видові описи.

Збір молюсків проведено за загальноприйнятою методикою, види подано за визначником Сверлової.

На території дослідження нами проаналізовано такі біотопи: змішаний ліс, ліси в заплаві р. Тиси, а також луки. Нами виявлено 77 видів молюсків, які належать до 11-ти родин, 2-х рядів Легеневих (*Pulmonata*) та Справжніх пластинчастозябрових (*Eulamellibranchia*) і 2-х класів Черевоногих (*Gastropoda*) та Двостулкових (*Bivalvia*) молюсків.

Найбільшою чисельністю у Виноградівському районі характеризуються молюски *Zonitoides nitidus* (максимальна зафіксована чисельність 44 екз/м²), *Eucornutus fulvus* (32 екз/м²), *Vertigo antivertigo* (32 екз/м²), *Cochlicopa lubrica* (20 екз/м²), *Perforatella bidens* (20 екз/м²). Максимальна чисельність цих видів спостерігається в заплаві р. Тиса і вільшняка на її берегах. Однак у верболозах, змішаних лісах, а так само в деяких вільшняках їх чисельність помітно падає.

Також було виявлено 6 видів водних молюсків: Беззубка, поширена у річці Ботар, Котушка рогова (*Planorbis corneus*) – на болотах, Лужанка (*Viviparus*) і Бітинія щупальцева (*Littoridin tentaculata*) – у водоймах із мулистим дном. Ставковик великий (*Lymnaea stagnalis*) зустрічається у заплавах річок, ставках, на водяних рослинах, Живородка річкова (*Viviparus viviparus*) мешкає у стоячих зарослих водоймах.

Висновки

1. На досліджуваній території нами виявлено 77 видів молюсків, які належать до 11 родин і 2 класів Черевоногих (*Gastropoda*) та Двостулкових (*Bivalvia*) молюсків, 2 рядів Легеневих (*Pulmonata*) та Справжніх пластинчастозябрових (*Eulamellibranchia*).

2. Найбільша кількість видів представлена в біотопі № 1 (мішаний ліс у верхів'ї річки Тиси), майже однакова кількість видів виявлена у вільшанику околиць Виногорова та на луках с. Бобове, найменша кількість видів спостерігалась в околицях смт Королево.

1. Кузьмович М. Л. Наземні молюски лісів і лук заходу Подільської височини / М. Л. Кузьмович // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. Сер. 4: Біологія. – 1997. – № 1. – С. 23–26.
2. Сверлова Н. В. Визначник наземних молюсків заходу України / Сверлова Н. В., Гураль Р. І. – Львів, 2005. – 218 с.
3. Сон М. О. Дополнения к фауне пресноводных и морских моллюсков юго-запада Украины / О. М. Сон // Еколого-функціональні та фауністичні аспекти дослідження молюсків, їх роль у біоіндикації стану навколишнього середовища. – Житомир, 2004. – С. 215.
4. Сверлова Н. В. О необходимости создания единой системы отечественных названий наземных моллюсков / Н. В. Сверлова // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2002. – С. 26.
5. Червоногі легеневі молюски в системі біологічного моніторингу / [Пінкіна Т. В., Гирин В. К., Іваненко Л. Д. та ін.] // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2002.

ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ АЕРОПАЛІНОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Мельниченко Галина,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Миленька М.М.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Пилкові зерна, потрапляючи на поверхню дихальних шляхів людини, можуть викликати ряд алергічних реакцій: алергічний риніт, фарингіт, бронхіальну астму, які мають загальну назву полінози. Діагностика, успішне лікування та профілактика полінозів потребує вичерпної інформації про причину виникнення цих захворювань. Тому особливої актуальності набуває аеропалінологічний моніторинг, завданнями якого є виявлення, аналіз видового складу й концентрації пилку алергенних рослин у повітрі та дослідження динаміки його вмісту, залежно від метеорологічних та інших умов [1]. Таким чином, аеропалінологічні дослідження мають величезне теоретичне та прикладне значення, бо дають змогу не тільки визначати концентрацію пилкових зерен в атмосферному повітрі, але і розробляти на їх основі алергопрогнози.

Аеропалінологічні дослідження в Україні започатковані ще у 1936 році професором Д.К.Зеровим на Херсонщині, але згодом їх припинили. У 90-х роках ХХ ст. палінологічні спостереження були відроджені та успішно проводяться в Інституті ботаніки імені М.Г.Холодного НАНУ (Київ) під керівництвом Володимира Савицького.

На жаль, як наука аеропалінологія в Україні не розвинута на належному рівні, тоді як за кордоном вона набула суттєвого розвитку. У більшості країн Європи функціонує система аеробіологічних станцій, які проводять аеропалінологічний моніторинг. Інформація про пилковий фон постійно подається в засоби масової інформації та на Інтернет-сайти. Ученими цих країн створюються регіональні аеропалінологічні календарі та регулярно здійснюється аеропалінологічний прогноз. Багато досліджень проводяться для визначення алергенних видів пилку. За їх результатами, у Європі найбільшу сенсibiliзуючу дію прояв-

ляють такі рослини, як *Alnus* (вільха), *Corylus* (ліщина), *Betula* (береза), *Poaceae* (злакові), *Asreraceae* (айстрові), *Artemisia* (полин), *Ambrosia* (амброзія), *Cupressaceae* (кипарисові), *Taxus* (тис), *Fagus* (бук), *Quercus* (дуб), *Fraxinus* (ясен), *Olea* (маслина), *Salix* (верба), *Urtica* (кропива), *Plathanus* (платан), *Aesculu* (гіркокаштан), *Castanea* (каштан), *Chenopodiaceae/Amaranthaceae* (лободові/амарантові), *Rumex* (щавель), *Plantago* (подорожник), *Ulmus* (в'яз), *Juglans* (горіх). Власне за пиленням вищеперелічених алергомодулюючих рослин Міжнародна асоціація аеробіологів рекомендує проводити постійні палінологічні спостереження [2; 3; 5].

В Україні аеропалінологічний моніторинг проводиться тільки в декількох регіонах: у Львові на базі Львівського національного університету ім. Івана Франка, організовані Н.О.Калинович; у Запоріжжі на базі Запорізького державного медичного університету під керівництвом О.Б.Приходько; у Вінниці на базі Вінницького національного медичного університету ім. М.Пирогова під керівництвом Б.М.Пухлика. Цьогоріч аеропалінологічні дослідження розпочаті кафедрою біології та екології Прикарпатського національного університету. Як бачимо, єдиної мережі аеропалінологічного моніторингу немає, функціонують лише нечисленні, поодинокі пункти спостережень, результати яких неможливо пасивно екстраполювати на інші регіони у зв'язку з різноманітністю фізико-географічних умов, різним флористичним складом і характером рослинних угруповань і, відповідно, різною тривалістю періоду і піків пилення алергенних рослин.

Отже, в Україні назріла необхідність створення стаціонарної мережі аеропалінологічних спостережень. Метою таких досліджень повинно бути створення календарів пилення алергенних рослин у поєднанні з фенологічними спостереженнями для запобігання загострення полінозів, а також вивчення впливу метеорологічних факторів на тривалість і характер пилення. Для отримання достовірних даних про динаміку концентрації пилок зерен в атмосферному повітрі кожний аеропалінологічний пункт спостереження повинен бути обладнаний автоматичним уловлювачем пилку типу Burkard. З огляду на можливість транскордонного переміщення пилку алергомодулюючих видів рослин доцільною є співпраця фахівців найближчих сусідніх країн. Також перспективним напрямом аеропалінологічних досліджень є з'ясування алергомодулюючого впливу урбопромислового забруднення середовища на пилок домінуючих видів трав'яних та деревних рослин.

1. Воробець Н. М. Напрямки та перспективи аеропалінологічного моніторингу в Україні / Н. М. Воробець, Н. О. Калинович // Український медичний часопис. – 2010. – С. 12–18.
2. Пухлик Б. М. Элементарная аллергология / Б. М. Пухлик. – Винница : Велес, 2002. – 148 с.
3. Савицкий В. Д. Экология и распространение пыльцы аллергенных растений в Украине / В. Д. Савицкий, Е. В. Савицкая // Астма та алергія. – 2002. – С. 32–48.
4. Свідрак К. Кількісна динаміка пилку *Artemisia* і *Ambrosia* в повітрі м. Львова та поза його межами / К. Свідрак, Н. Калинович, Н. Воробець // Біологічні студії. *Studia Biologica*. – 2010. – С. 54–61.
5. Bassett I. J. An Atlas of Airborne Pollen Grains and Common Fungus Spores of Canada / Bassett I. J., Crompton C. W., Parmelee J. A. – Ottawa, 1978.

ФЛОРА ОКОЛИЦЬ СМТ ВОРОХТА

Олексюк Оксана,
IV курс, Інститут природничих наук,
Науковий керівник – Гнезділова В.І.,
кандидат біологічних наук, доцент.

На території Івано-Франківської області зростає понад 2 тис. видів судинних рослин. Це становить 45% від загальної кількості видів України. Таке велике фіторізноманіття потребує детального вивчення. Особливий інтерес становлять рідкісні види й ендеміки Карпат.

Селище Ворохта розташоване в межах Скибової зони Східних Карпат, на схилах ерозійно-аккумулятивної долини р. Прут. Абсолютні відмітки рельєфу в межах Ворохти коливаються від 780 до 830 м, найближча вершина – гора Магура (1288 м) розташована на відстані 5 км північніше селища. На південний захід від Ворохти, на відстані 18 км, знаходиться найвища вершина Українських Карпат – гора Говерла (2061 м) [5].

На території Ворохти зростає багато видів рослин, які потребують детального вивчення й охорони. Ворохта розташована на території Карпатського національного природного парку (КНПП), тому необхідно отримати дані про охорону рідкісних видів, їх чисельність і структуру.

До спектра провідних родин належать: Айстрові (Asteraceae) 15 родів (14.9%), 18 видів (12.5%).

Найбільший рід Нечуйвітер (*Hieracium*), найпоширеніші види: Нечуйвітер зонтичний (*Hieracium umbelatum*), Нечуйвітер волохатенький (*Hieracium pilosella*), Деревій звичайний (*Achillea millepholia*), Волошка карпатська (*Centaurea carpatica*), Підбіл звичайний (*Tussilago farfara*), Пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare*), Кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale*), Арніка гірська (*Arnica montana*). Родина Розові (Rosaceae) представлена 9 родами (8.9%), 11 видами (7.5%). Найбільші роди: Суниця (*Fragaria*), Перстач (*Potentilla*), найпоширеніші види: Суниця лісова (*Fragaria vesca*), Перстач прямостоячий (*Potentilla erecta*), Приворотень звичайний (*Alchimilla vulgaris*). Родина Бобові (Fabaceae) налічує 6 родів (5.9%), 11 видів (5%). Найбільший рід Конюшина (*Trifolium*), найпоширеніші види: Конюшина повзуча (*Trifolium repens*), Конюшина лучна (*Trifolium pratense*), Конюшина панонська (*Trifolium pannonicum*), Лядвинець український (*Lotus ukrainicus*), Буркун лікарський (*Memilotus officinalis*), Горошок мишачий (*Vicia cracca*). Родина Хрестоцвіті (Brassicaceae), 5 родів (5%), 4 види (4.2%). Найбільші роди: Кардамінопсис (*Cardaminopsis*), Грицики (*Capsella*), Зубиця (*Dentaria*), найпоширеніші види: Зубиця залозиста (*Dentaria glandulosa*), Кардамінопсис Геллера (*Cardaminopsis halleri*). Родина Жовтецеві (Ranunculaceae), 4 роди (4%), 4 види (3.3%). Найбільший рід Жовтець (*Ranunculus*), найпоширеніші види: Жовтець повзучий (*Ranunculus repens*), Анемона дібровна (*Anemona nemorosa*), Калюжниця жовта (*Caltha palustris*), Купальниця європейська (*Trollius europeus*). Родина Дзвоникові (Campanulaceae), 2 роди (2%), 6 видів (1.7%). Найбільший рід Дзвоники (*Campanula*), найпоширеніші види: Дзвоники персиколисті (*Campanula persicifolia*), Дзвоники скупчені (*Campanula glomerata*), Дзвоники ялицеві (*Campanula abietina*) [4].

Порівняння основних показників систематичної структури досліджуваної флори показав, що більшість видів зустрічаються поодинокі (41.7%) (*Monescens uniflora*, *Soldanella montana*, *Echium vulgare*, *Luzula pallescens*, *Gentiana acaulis*, *Asperula odorata*, *Campanula glomerata*, *Potentilla erecta*, *Crepis tectorum*, *Centaurea carpatica*, *Impatiens glandulifera*, *Prunella vulgaris*), а також рясно (35%) (*Arnica montana*, *Bellis perennis*, *Euphorbia amygdaloides*, *Rhinanthus aestivalis*, *Avena sativa*, *Gladiolus imbricatus*, *Hupericum perforatum*, *Trollius europeus*).

Основні екологічні ніші займають рослини на луках (71.7%) (*Thymus pulegioides*, *Solidago virgaurea*, *Trifolium pannonicum*, *Geum rivale*, *Veronica officinale*, *Primula veris*, *Molinia caerulea*, *Sisyrinchium montanum*, *Crocus heuffelianus*, *Geranium pratense*, *Viola canina*) і в лісі (15.8%) (*Centaurea cyanus*, *Hieracium umbelatum*, *Scirpus silvaticus*, *Chrysosplenium alternifolium*, *Pedicularis sylvatica*, *Majanthemum bifolium*, *Fragaria vesca*, *Galeobdolon luteum*).

Види даної території представлені різними життєвими формами: деревами (5.83%) (*Betula pendula*, *Salix fragilis*, *Tilia cordata*); кущами (6.66%) (*Rosa canina*, *Sambucus nigra*, *Berberis vulgaris*). Найбільшу кількість займають трави, якими заселена майже вся територія (87.5%). Найбільші родини Asteraceae, Fabaceae, Poaceae, Rosaceae.

У травостой переважають злаки: Тимофіївка (*Phleum*), Молінія (*Molinia*), Костриця (*Festula*). Великі площі займає Королиця (*Leucanthemum*), Конюшина (*Trifolium*), Арніка (*Arnica*), Волошка (*Centaurea*), Пижмо (*Tanacetum*), Деревій (*Achillea*), Кульбаба (*Taraxacum*), Дзвоники (*Campanula*), Кардамінопсис (*Cardaminopsis*), Незабудка (*Myosotis*), Жовтець (*Ranunculus*), Шафран (*Crocus*), Анемона (*Anemona*).

На території Ворохти виявлено червонокнижні види: *Gentiana acaulis*, *Traunsteinera globosa*, *Crocus heuffelianus*, *Lilium martagon*, *Centaurea carpatica*, *Leucosium vernum*, *Astrancina major*, *Hieracium umbelatum*.

До лікарських рослин належать такі види: *Solidago virgaurea*, *Betonica officinalis*, *Plantago major*, *Hupericum perforatum*, *Agrimonia eupatoria*, *Fragaria vesca*, *Potentilla erecta*, *Tanacetum vulgare*, *Taraxacum officinale*, *Tanacetum vulgare*, *Thymus pulegioides*, *Achillea millefolium*, *Arnica montana*, *Chamaenerium angustifolium*, *Trifolium pratense*, *Trifolium pannonicum* [1].

1. Визначник рослин Українських Карпат. – К. : Наук. думка, 1977. – 436 с.
2. Червона книга України. Рослинний світ. – К. : Українська енциклопедія, 1996. – 608 с.
3. Нестерук І. О. Рослини Українських Карпат / І. О. Нестерук. – Львів : Поллі. 2000. – 136 с.
4. Природа Івано-Франківської області / за ред Геренчука К. І. – К. : Вища школа, 1973. – 160 с.

ПРОСТОРОВИЙ МОНІТОРИНГ ЗАБРУДНЕННЯ ҐРУНТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТОКСИЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ (ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ)

Середюк Мар'яна,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Волощук М.Д.,
доктор сільськогосподарських наук, професор.

Мікроелементи відіграють важливу роль для нормального функціонування рослинних організмів. Вони впливають на перебіг таких важливих біохімічних процесів, як дихання (мідь, цинк, марганець, кобальт), фотосинтез (марганець, мідь), синтез білків (марганець, кобальт, мідь, нікель, хром), білковий, вуглеводневий, жировий обмін речовин (молібден, ванадій, кобальт, марганець, цинк), синтез гумусу в ґрунті (мідь). При недостатчі в ґрунті необхідних мікроелементів рослини відстають у рості і розвитку, інтенсивніше проявляються специфічні захворювання, що може призвести до зниження продуктивності та негативно позначитися на якості вирощеної продукції [1]. Мікроелементи не можна замінити іншими речовинами, тому їх нестача в ґрунтах повинна бути обов'язково відновлена. Лише тоді можна отримати якісну продукцію, яка відповідає нормативній [2].

В окисно-відновних процесах мікроелементи беруть участь у складі ферментів. Знаючи, до складу яких ферментів входить той чи інший мікроелемент та з якими процесами обміну він пов'язаний, можна розкрити важливі механізми їх участі в метаболічних процесах. Кожен з мікроелементів, як правило, відіграє в окисно-відновних процесах свою, специфічну роль, а в окремих випадках можна спостерігати їх взаємозалежність [3].

Основним джерелом забезпечення рослин мікроелементами є ґрунт, з якого рослини використовують їх переважно у водорозчинній формі. Нерухомі форми можуть бути використані рослинами лише після протікання складних біохімічних процесів за участі гумінових кислот. Рухомі форми важких металів у високих концентраціях можуть викликати негативну дію на живі організми [4].

Останнім часом спостерігається тенденція зниження вмісту окремих мікроелементів у ґрунтах, що потребує більш раціонального використання добрив. Однією з важливих умов ефективного використання добрив є визначення потреби рослин з врахуванням вмісту рухомих форм мікроелементів у ґрунтах та розробкою рекомендацій для землекористувачів усіх форм власності.

З 1989 року розпочато V тур агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення Івано-Франківської області, де наряду з основними показниками визначались такі елементи, як марганець, цинк, мідь, кобальт, молібден, бор. Дослідження ґрунтів області на вміст валових форм свинцю, кадмію, ртуті, цинку, міді й нікелю проведено у всіх районах області на основних типах ґрунтів: дерново-підзолистих, темно-сірих та чорноземах опідзолених, буроземно-підзолистих, бурих гірсько-лісових та дерново-буроземних ґрунтах.

Але негативну дію на живі організми більшою мірою зумовлюють важкі метали у рухомій формі. Проведені дослідження показали, що високі концентра-

ції одного або декількох досліджуваних елементів можуть зустрічатися в природі, зокрема в зоні області Карпат, але в більшості випадків є наслідком антропогенної діяльності людини. Вміст рухомих форм важких металів в обстежених ґрунтах сільськогосподарських угідь області в основному не перевищує ГДК.

Середній вміст свинцю по області складає – 1,22, ртуті – 0,09, кадмію – 0,15, міді – 0,58, цинку – 2,55 та нікелю – 1,38 мг/кг ґрунту.

Порівнюючи вміст цих елементів у ґрунтах різних ґрунтово-кліматичних зон області, можна зробити висновок, що ґрунти гірських Карпат мають дещо вищий вміст, ніж ґрунти низинних районів Придністров'я, зокрема таких важких металів, як цинк, нікель, свинець. Так, якщо дерново-буроземні і бурі лісові ґрунти гірського Верховинського району в середньому містять 1,54 мг/кг рухомого свинцю, 3,9 цинку та 1,62 нікелю, то дерново-підзолисті ґрунти Тисменицького району відповідно – 1,22; 1,74 і 1,49 мг/кг.

Узагальнені результати досліджень показують чітку тенденцію зміни кількості вмісту важких металів Pb, Cd, Cu відповідно до ґрунтово-кліматичних зон і типів ґрунтів [5]. Вміст цих елементів підвищується з низинних районів Західного Лісостепу до гірських районів Карпат. Щодо Zn, то найвищий вміст його спостерігається теж у бурих лісових ґрунтах Карпат, а найнижчий у дерново-підзолистих ґрунтах Передкарпаття.

Вміст нікелю навпаки найвищий у чорноземах і темно-сірих опідзолених ґрунтах, тоді як у дерново-підзолистих і бурих лісових ґрунтах майже однаковий.

Найбільша частка рухомих форм важких металів спостерігається у бурих лісових і найменша в чорноземах і темно-сірих опідзолених ґрунтах. Це можна пояснити тим, що вбирний комплекс чорноземів і темно-сірих опідзолених ґрунтів, які мають більш високий вміст гумусу та насиченість основами і нейтральну реакцію ґрунтового розчину, здатний більш міцно закріплювати ці елементи, ніж малогумусні, ненасичені основами і кислі дерново-підзолисті та бурі лісові ґрунти.

Аналізуючи результати досліджень можна зробити висновок, що в умовах інтенсивного антропогенного впливу важкі метали є одними із пріоритетних забруднювачів агрокосистеми. Їх надходження в ґрунт перевищує його захисні (буферні) властивості.

Ґрунт є основним джерелом надходження важких металів у харчові та кормові ланцюги: рослина – людина, рослина – тварина – людина. При техногенному забрудненні саме ґрунт є початковою ланкою надходження важких металів в організм людини при будь-якому харчовому ланцюзі.

Вищий вміст органічної речовини (гумусу), насиченість ґрунту основами та нейтральна реакція ґрунтового розчину чорноземів і темно-сірих опідзолених ґрунтів значно знижує рухомість та доступність для рослин важких металів у порівнянні із сильно кислими, ненасиченими основами і малогумусними бурими лісовими ґрунтами Гірської зони.

Більшість обстежених ґрунтів колективних, фермерських і приватних господарств за вмістом у них рухомих форм важких металів є придатними для вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції.

1. Фатеева А. І. Основы применения микроудобрений / Фатеева А. І., Захарова М. А. – Харьков, 2005. – 133 с.
2. Господаренко Г. М. Агрохімія мінеральних добрив / Г. М. Господаренко. – К., 2003. – 136 с.
3. Крамаренко В. П. Токсикологічна хімія / В. П. Крамаренко. – К. : Вища школа, 1995. – 423 с.
4. Губський Ю. І. Біохімія / Ю. І. Губський. – К. ; Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. – 508 с.
5. Агрохімічний та агроекологічний стан ґрунтів Івано-Франківської області / за ред. М. М. Якиміва, О. П. Заклінського. – Івано-Франківськ, 2006. – 82 с.

ЕРОЗІЙНА ДЕГРАДАЦІЯ СІРИХ ЛІСОВИХ ҐРУНТІВ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Столаба Лариса,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Волощук М.Д.,
доктор сільськогосподарських наук, професор.

Головною причиною виникнення та розвитку деградаційних процесів сірих лісових ґрунтів Західного Лісостепу є посилення антропогенного навантаження на екосистеми. Стан земельного покриву Західного Лісостепу Івано-Франківщини оцінюють як близький до критичного. Понад 40–65% сірих лісових ґрунтів тою чи іншою мірою еродовані, щорічні втрати гумусу оцінюють у 2,3–2,4 т/га поряд зі зменшенням потужності гумусового горизонту на 0,8–1,0 сантиметрів.

Отже, з'ясування причин водної ерозії, зменшення ерозійної деградації ґрунтів, підвищення продуктивності еродованих земель і поліпшення екологічної ситуації на схилових землях є актуальним завданням сільськогосподарського виробництва.

Мета досліджень базувалась на визначенні причин розвитку ерозійних процесів сірих лісових ґрунтів, кількісних, якісних показників та діагностичних критеріїв деградації.

Об'єкт досліджень – сірі лісові ґрунти та їх еродовані відміни.

Предмет досліджень – деградаційні процеси сірих лісових ґрунтів та їхня трансформація під впливом ерозійних процесів.

Методи дослідження – картографічні, аерокосмічні, порівняльно-географічні, порівняльно-профільні, аналітичні, статистичні.

Дослідженням деградації ґрунтів займалися М.Пшевлоцький, І.Крупеніков, М.Волощук, О.Турак, О.Болюх, І.Ковальчук, Ф.Лагуш.

Західний Лісостеп займає північну і східну частину Івано-Франківської області, в яку входять: Рогатинський район, північна частина Галицького, незначна північно-східна частина Тисменицького району, весь Тлумацький район, більшу частину Снятинського та східну частину Коломийського району, загальною площею 242,4 тисяч гектар із них сільськогосподарських угідь.

На території Західного Лісостепу сірі лісові ґрунти є фоновими та займають 60–80% території досліджень. Складні природно-кліматичні, геологоморфологічні умови, рослинний покрив сприяли неоднорідному ґрунтовому покри-

ву. Природно-соціальні умови та інтенсивне використання ґрунтів привели до активного розвитку деградаційних процесів: змиву та розмиву ґрунтів.

Одним з найголовніших проявів ерозійної деградації – механічне зменшення потужності ґрунтового профілю (механічна деградація). Діагностичний критерій механічної ерозійної деградації ґрунтів – втрати ґрунту (міліметри або сантиметри) від еталона, які спричинюють зменшення потужності ґрунтового профілю.

Відповідно до нормативних параметрів, сірі лісові слабкозмиті ґрунти перебувають у задовільному стані, потужність змитої товщі коливається в межах 5,3–8,4 см. У передкризовому і кризовому стані є середньо-змиті відміни ґрунтів, де втрати ґрунтової товщі становлять 11,0–22,0 см. Сильнозмиті сірі лісові ґрунти зазнали критичної і катастрофічної деградації, водною ерозією змито від 27,4 до 48,7 см ґрунту.

Важливим показником оцінки ступеня ерозійної деградації є перевищення щорічних втрат ґрунту понад норму. Слабкозмитих ґрунтів перевищують норму в 1,2–1,9 раза, що свідчить про задовільний стан, у середньозмитих відмін у 3,9–5,1 раза, ґрунти перебувають в ерозійному передкризовому стані. У сильнозмитих сірих лісових ґрунтів щорічні втрати ґрунту перевищують норму у 5,6–9,9 раза, що відповідно до нормативів якісно різних ступенів розвитку ерозійних процесів відповідає катастрофічному стану.

Діагностичним критерієм ерозійної дегуміфікації є зменшення вмісту гумусу у відсотках від еталона. За еталон прийнято середній вміст гумусу не еродованих сірих лісових ґрунтів зайнятих під ріллею, який становить 1,98%. Сірі лісові слабкозмиті ґрунти втратили 14,4% гумусу від еталона і зазнали деградації середнього ступеня. Середньозмиті ґрунти втратили 31,2% – високий ступінь деградації. Катастрофічної деградації зазнали сильнозмиті відміни сірих лісових ґрунтів, ерозійні втрати гумусу складають 46,5% від еталона.

Ерозійні процеси призводять до погіршення фізичних властивостей ґрунту – щільність будови. Щодо деградації ґрунтів за величиною щільності будови у сірих лісових ґрунтах еродованість – кризова, у слабкозмитих та сильнозмитих – висока, середньозмитих – кризова. Орні горизонти еродованих ґрунтів характеризують як щільні.

Результати досліджень сірих лісових ґрунтів Західного Лісостепу свідчать про активізацію процесів ерозійної деградації ґрунтів, які суттєво погіршують їхні властивості, знижують родючість, негативно впливають на екологічний стан довкілля та потребують ефективних заходів щодо відновлення їх родючості та охорони.

1. Волощук М. Д. Стратегія відновлення родючості й охорони еродованих ґрунтів / М. Д. Волощук // Генеза, географія та екологія ґрунтів. – Львів, 1999. – С. 249–250.
2. Крупеніков А. Чернозёмы – возникновение, совершенство, трагедия деградации, пути охраны и возрождения / А. Крупеніков. – Кишиньов, 2009. – С. 286.
3. Пшевлоцький М. Ґрунти Західного Лісостепу і їх агротехногенна трансформація / Пшевлоцький М., Гаськевич В. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – С. 252.
4. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – С. 230.
5. Кузнецов М. С. Эрозия как основной фактор деградации почв / Кузнецов М. С., Глазунов Г. П. // Деградация и охрана почв. – М. : Москва, 2002. – С. 455–482.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОВСТОЇ КИШКИ НА ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ

Столець Мар'яна,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Івасюк І.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Теоретичні знання будови і функцій товстої кишки потрібно як для доклінічних дисциплін (фармакологія, патологічна анатомія), так і для клінічних дисциплін (хірургії, педіатрії, інфекційні хвороби).

Хоча товста кишка не відноситься до фізіологічно найактивніших органів, з нею пов'язаний цілий ряд захворювань. До них відносяться порушення моторики, проблеми з травленням і всмоктуванням, запалення і новоутворення (неоплазії).

Товста кишка складається з кишок, які переходять одна в одну: сліпої кишки з червоподібним відростком і висхідної ободової кишки, розміщених у правій половині, поперечної ободової кишки, яка пересікає черевну порожнину від правої до лівої підреберної ділянки, низхідної ободової і сигмовидної кишок, розміщених у правій половині черевної порожнини, і прямої кишки, яка розміщена в порожнині малого тазу.

У процесі перетравлювання їжі товста кишка відіграє невелику роль, оскільки їжа майже повністю перетравлюється і всмоктується в тонкій кишці, за винятком рослинної клітковини. У товстому кишечнику остаточно розщеплюються поживні речовини і синтезуються вітаміни К і групи В. У цих процесах беруть участь різноманітні корисні для організму бактерії. Під час викликаних бактеріями процесів бродіння і гниття утворюються різноманітні гази, такі як CO_2 , метан, водень, азот і сірководень, а також оцтова, молочна і масляна кислоти.

Хвороби органів травлення займають особливе місце. Є ряд захворювань населення, які мають тенденцію до хронічного протікання і рецидивування (неспецифічний виразковий коліт, ентероколіти, кишкова непрохідність, рак товстої кишки). Багато з них часто починають розвиватися як наслідок вікових структурно-функціональних змін. Так, наприклад, хронічний коліт є одним з найпоширеніших захворювань у людей похилого віку. Серед причин розвитку коліту виділяють інфекційний збудник, погане харчування, інтоксикації. Дивертикуліт товстої кишки зумовлений не лише наявністю запального процесу слизової оболонки, але є явищем перидивертикуліту з мікроперфораціями і мікроабсцесами. Рак товстої кишки найчастіше зустрічається після 70 років. До передракових захворювань належать поліпоз, неспецифічний язвенний коліт, хвороба Крона.

У дітей довжина кишок відносно тіла більша, ніж у дорослих. У дорослої людини довжина кишечника перевищує довжину тіла в 4–5 разів, а в грудної дитини – в 6 разів. Довжина товстої кишки дорівнює росту дитини.

У новонароджених довжина товстої кишки становить близько 60 см. Протягом перших двох років життя дитини, у зв'язку з переходом від молочної їжі до змішаної, довжина її кишок інтенсивно збільшується. Довжина товстої киш-

ки досягає понад 80 см. Після цього збільшення розмірів кишок значно уповільнюється. Друга хвиля посиленого росту кишок починається в дітей після 8 років.

М'язовий шар кишечника і його еластичні волокна розвинуті в дітей менше, ніж у дорослих. У зв'язку з цим перистальтика у дітей слабша. Найчастіше цим можна пояснити схильність до закрепів у дітей. Моторика кишок у новонароджених енергійна, що збільшує частоту випорожнень.

У дітей слизова оболонка всього травного каналу значно ніжніша, вона багатша на кровоносні судини і більш чутлива до механічних подразнень їжею, ніж у дорослих.

Товстий кишечник у людини має довжину 120–150 см; його діаметр 6–9 см у ділянці сліпої кишки і зменшується в дистальних відділах. Різні відділи товстого кишечника виконують специфічні функції. У сліпій кишці, де хімус ще має рідку консистенцію, переважає бактеріальне розщеплення і всмоктування води. Ці процеси продовжуються у висхідній, поперечній і низхідній кишках. Просуваючись по них, вміст кишечника набирає дедалі більш щільну консистенцію. Сигмовидна і пряма кишки служать головним чином резервуарами. Структурно-функціональні особливості товстої кишки в людей похилого віку. У процесі старіння поступово виникає прогресуюча атрофія м'язового шару слизової оболонки і власне м'язового шару кишечника. Слабкість мускулатури кишечника призводить до порушення його функції. Моторика товстого кишечника інколи настільки ослаблена, що контрастна речовина знаходиться в ньому протягом кількох днів. Наслідком порушення моторики в старших людей є “старечі закрепи”. Тривала затримка калових мас у кишечнику призводить до розмноження гнилісної мікрофлори, розвитку процесів бродіння, що спричинює утворення значної кількості газів, здуття живота. Високе розміщення діафрагми при здутті утруднює дихання, зумовлює зміни положення серця, рефлекторні порушення коронарного кровообігу. Одночасно можна спостерігати звужені і розширені ділянки кишки.

1. Анатомія людини. Т. 2 / [Головацький А. С., Черкасов В. Г., Сапін М. Р., Парахін А. І.] ; за ред. В. Г. Черкасова, А. С. Головацького. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 456 с.
2. Луцик О. Д. Гістологія людини : [підручник для студентів медичних інститутів] / О. Д. Луцик, А. І. Іванова, К. С. Кабак. – Львів : Мир, 1992. – 400 с. : іл., таб. Пред. покажчик: с. 385–398.
3. Коляденко Г. І. Анатомія людини : підручник / Г. І. Коляденко. – К. : Либідь, 2001. – 384 с.
4. Маколкін В. И. Внутренние болезни : Руководство к практическим занятиям / Маколкін В. И., Овчаренко С. И. – М. : Медицина, 1987. – 448 с.
5. Струков А. І. Патологічна анатомія : підручник / Струков А. І., Серов В. В. ; пер. з рос. – 4-те вид., стер. – Х. : Факт, 2004. – 864 с.

ПІДСТИЛКОВІ ЖУКИ-САПРОДЕТРИТОФАГИ В ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМАХ ГАЛИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Терлецька Тетяна,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Замолока А.М.,
кандидат біологічних наук, викладач.

Процеси ґрунтоутворення тісно пов'язані з рослинним опадом, який формує підстилку і проходить процес детрифікації, що в кінцевому результаті веде до утворення родючого шару ґрунту та гумусу. На відміну від лучних, у лісових екосистемах накопичення рослинного опаду відбувається значно швидше, а процеси розкладу відбуваються повільніше. У розкладі лісової підстилки беруть участь не лише мікроскопічні редуценти – гриби та бактерії, а й мезофауна, яка активно заселяє цей ярус екосистеми і є основою для формування детритних ланцюгів живлення. Чільне місце в цих ланцюгах займають жуки-сапродетритофаги, які власне живляться як рослинним, так і тваринним опадами. Вивчення видового складу й трофічних взаємодій детритофагів розкриває розуміння процесів колообігу матерії та енергії, що проходять через підстилковий ярус і повторно повертаються в біотичну складову екосистеми.

З метою вивчення жуків-сапродетритофагів нами впродовж 2011–2012-го років здійснено їх обліки в різних лісорослинних умовах на території Галицького національного природного парку (ГНПП). Зокрема, збір матеріалів проведено в екосистемах ялицевих та букових лісів, де були закладені дослідні ділянки розмірами 10x10 м: ART2 – бучина мертвопокривна, плакор; ART3 – яличина ожинова, плакор; ART4 – яличина ожинова, яр; ART5 – яличина ожинова, плакор; ART6 – бучина зубницева, яр. На кожній з площ, було закладено по п'ять ґрунтових пасток ємністю 500 мл за методом Барбера. Фіксатором виступав сольовий розчин, який запобігав розкладу матеріалу. Вибір пасток здійснювали що два тижні. З подальшою консервацією у 96% етанолі. Для характеристики видів в угрупованнях використовувалась домінантна класифікація Штокера-Бергмана. Подібність видових комплексів у різних лісових екосистемах розраховували за індексом подібності Жаккара (Фасулати, 1971).

У результаті досліджень виявлено, що евдомінантом в усіх лісових умовах виступають *Geotrupes stercorosus* та *Choleva sp.* Причому відносна чисельність *G. stercorosus* у букових лісах є вищою (80%), ніж у ялицевих (30%), а відносно *Choleva sp.* – навпаки, вид є чисельнішим у ялицевих (50%), ніж у букових (10%) лісах. Поруч них на всіх дослідних ділянках стабільним домінантом виявлено *Nicrophorus vespilloides* – 13–16%.

Порівняння видових комплексів за індексом подібності Жаккара показало, що високий рівень видової подібності (понад 66%) мають комплекси жуків-сапродетритофагів на плакорях букових та ярах ялицевих лісів – ART2 і ART4 (73%); між яружними і плакорними ділянками ялицевих лісів – ART3 і ART4 (70%) та ART4 і ART5 (67%); між плакорними ділянками ялицевих та букових лісів – ART2 і ART3 (63%). У той самий час між плакорними ділянками у яличниках – ART3 і ART5, подібність видових комплексів складає лише 56%.

До території із середнім і низьким рівнем видової подібності жуків-сапродетритофагів (менше 33%) належать усі вивчені ділянки лісових екосистем у порівнянні з яружними в букових лісах (ART6), де індекс Жаккара склав 30–40%.

Таким чином, жуки-сапродетритофаги у лісових екосистемах Галицького НПП представлені 12-ма видами, з яких лише 3 займають домінуюче положення і є масовими представниками цієї екологічної групи.

МОРФО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ ТА ЇЇ КРОВОНОСНОГО РУСЛА В ЧОЛОВІКІВ РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ

Яремко Тетяна,
III курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Грицуляк Б.В.,
доктор медичних наук, професор.

Захворювання передміхурової залози є важливою проблемою в урології, тому дослідження структурно-функціональних особливостей передміхурової залози в чоловіків зрілого віку є актуальним, що і послужило метою даної роботи.

Матеріалом для дослідження послужили 24 архівні препарати передміхурової залози чоловіків віком 22–59 років патологоанатомічного відділення Обласної клінічної лікарні. Гістологічне і гістометричне дослідження тканин передміхурової залози провели на гістологічних зрізах парафінових блоків, забарвлених гематоксиліном і еозином під світловим мікроскопом МБИ-3 морфометричним методом С.Б.Стефанова, а також висоту клітин залозистого епітелію органа. Отримані цифрові дані обробляли статистично.

За нашими даними, у чоловіків віком 22–35 років простата добре розвинута і має виражену часточкову будову. Секреторні відділи часточок простати альвеолярно-трубчасті, знаходяться в різних фазах секреторного циклу. Епітелій кінцевих відділів залоз призматичний. У просвітах окремих секреторних відділів наявний аморфний секрет. Видільні протоки залоз укріті призматичним епітелієм, який у дистальних відділах стає перехідним. Відносна площа залозистого компонента дорівнює, в середньому, 69,9%, а сполучно-тканинного і м'язового – 30,1%.

У 9 чоловіків цього віку в клінічно-діагностичному центрі на апараті SIEMENS SONOLINE Y 60 S з ректальним датчиком S-10 МГц у режимі сірої шкали визначали її лінійні розміри: довжину, ширину, товщину (в мм), об'єм (у см³) та масу (в г). Фіксували наявність і локалізацію фокальних змін ехоструктури. Виявлені в режимі сірої шкали зміни в передміхуровій залозі класифікували як гіпоехогенна, ізогенна ділянка або ділянка зміненої ехогенності. Об'єм передміхурової залози вираховували методом еліпсу (функція входить у програму ультразвукового сканера), а їх масу – за формулою: $m=V \times 1,05$, де V – об'єм залози в см³, 1,05 – коефіцієнт.

У режимі кольорового доплерівського картування (КДК), а також в імпульсно-хвильовому режимі оцінювали характер судинного малюнка, хід судин, їх діаметр, кількість судин у симетричних ділянках простати з наступним графічним зображенням спектра доплерівського зсуву частот у вибраній судині.

Ехоструктура передміхурової залози в режимі сірої шкали однорідна, а її середні параметри становлять: ширина – $37,4 \pm 2,0$ мм, товщина – $24,5 \pm 1,8$ мм, довжина – $22,8 \pm 2,2$ мм. Об'єм передміхурової залози дорівнює $21,1 \pm 2,25$ см³, а маса – $21,9 \pm 1,92$ г.

За даними ультразвукової кольорової ангіографії, максимальна швидкість артеріального кровотоку дорівнює $18,85 \pm 3,00$ см/с, а венозного – $5,76 \pm 0,03$ см/с.

У чоловіків віком 36–59 років гістологічно в передміхуровій залозі наявні значні ділянки, у яких епітелій кінцевих відділів залоз сплющений, а в просвітах залоз, крім злущених клітин, наявні конкременти. Змінюється співвідношення між залозистою паренхімою і стромою (58,1% до 41,9%). Зростають ехометричні параметри передміхурової залози: ширина – $46,8 \pm 2,3$ мм, товщина – до $28,3 \pm 1,2$ мм, довжина – до $29,1 \pm 1,4$ мм, об'єму органа – до $33,5 \pm 1,2$ см³ та маса – до $35,4 \pm 1,2$ г.

За даними ультразвукової кольорової ангіографії розлади кровотоку в органі проявляються його ішемізацією зі значним зниженням артеріального ($7,92 \pm 0,50$ см/с) та венозного ($2,60 \pm 0,32$ см/с) кровотоку.

Отже, у чоловіків другого періоду зрілого віку (36–59 років), порівнюючи з першим періодом (22–35 років), зростають усі параметри передміхурової залози, у тому числі об'єм та маса, але значно зменшуються пікові швидкості артеріального і венозного кровотоку, що за даними літератури в перспективі може призвести до розвитку доброякісної пухлини – аденоми передміхурової залози.

1. Грицуляк Б. В. Хронічний простатит і сперматогенез у чоловіків репродуктивного віку / Б. В. Грицуляк, В. Б. Грицуляк, О. Є. Халло // Анатомо-хірургічні аспекти дитячої гастроентерології : матеріали 2-го наукового симпозиуму, 21 травня 2010 р. : тези доп. – Чернівці, 2010. – С. 118.
2. Литвинець Є. А. Структурно-функціональні особливості кровоносного русла і паренхіми передміхурової залози при хронічному простатиті / Є. А. Литвинець, О. Є. Халло // Клінічна анатомія і оперативна хірургія. – 2011. – Т. 10, № 2. – С. 25–28.
3. Особливості структурних змін у передміхуровій залозі в умовах її субтотальної циркуляторної гіпоксії і стимуляції кровотоку / С. Б. Геращенко, Б. В. Грицуляк, В. Б. Грицуляк [та ін.] // Світ медицини та біології. – 2011. – № 4. – С. 26–28.
4. Халло О. Є. Морфофункціональна характеристика передміхурової залози і яєчка у чоловіків репродуктивного віку після герніопластики / О. Є. Халло // Галицький лікарський вісник. – 2011. – № 2. – С. 121–123.
5. Халло О. Є. Гістоструктурні зміни в передміхуровій залозі чоловіків репродуктивного віку в умовах варикоцеле / О. Є. Халло // Матеріали XIV Міжнародного медичного конгресу студентів та молодих вчених, 13–15 квітня 2010 р. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2010. – С. 266.

ОЦІНКА АКЛІМАТИЗАЦІЇ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ІНТРОДУЦЕНТІВ У ДЕНДРОПАРКУ “ДІБРОВА”

Яцук Іван,

V курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Яцик Р.М.,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Вивчення енергії росту й розвитку рослин у дендропарку “Діброва”, проведене нами в складі наукових експедицій УкрНДІгірліс показав, що у віці 35–42 роки найвищими середніми біометричними показниками з висоти, діаметра, приросту й ширини крони, поряд з аборигенною ялиною європейською (у віці 35 років середні показники висоти 16 м, діаметра – 20 см, приросту – 37 см, радіуса крони – 2,7 м), характеризуються модрина американська (у віці 36 р. – 20 м, 38 см, 36 см, 3,0 м, відповідно), гібридна (35 р. – 18 м, 40 см, 28 см, 3,0 м), японська (42 р. – 23 м, 34 см, 26 см, 4,3 м). Серед інших шпилькових видів слід виділити ялини ситхінську (16 р. – 10 м, 20 см, 50 см, 3,3 м), східну (44 р. – 17 м, 21 см, 42 см, 3,2 м), псевдотсугу тисолисту (40 р. – 14 м, 41 см, 22 см, 4,3 м), а також ялиці кавказьку й бальзамічну.

Більшість ростучих у дендропарку рослин уже адаптувалися й добре почувують себе в умовах Передкарпаття. Найвищими якісними параметрами (рівністю й повнодеревністю стовбура, очищенням його від сучків тощо) різняться модрина європейська і японська, ялини ситхінська, корейська, псевдотсуга тисолиста, ялиці кавказька, аянська, бальзамічна, Фразера, Віча і сахалінська.

У 2012 році нами проведені фенологічні спостереження за інтродуцентами в дендропарку. У дослідженнях задіяно 6 родів родини соснових – ялина (7 видів), ялиця (3 види), модрина (6 видів, 1 гібрид), сосна (11 видів), псевдотсуга (3 види по 2 походження) і тсуга (1 вид). Крім цього, фенологічні спостереження за розвитком генеративних органів велись і за аборигенними породами відповідних родів – ялиною європейською, ялицею білою та сосною звичайною для порівняння отриманих параметрів з інтродукованими видами.

Дослідження показали, що найбільш різними і неоднорідними за фенологією виявились ялини. В окремих видів стробіли з’являються ще в кінці лютого, на початку березня (аянська та шорстка), в інших – аж через два місяці – у кінці квітня, на початку травня (колюча, сербська, канадська, чорна, корейська). Аборигенна ялина (незалежно червоношишкової чи зеленошишкової форм) займає проміжне місце і поява генеративних органів у неї припадає на першу, початок другої декад квітня. Решта фаз теж проходить з відповідним зміщенням залежно від видової належності. Найпізніше досягають шишки в ялини корейської – аж на початку жовтня.

Ялина канадська виявилась єдиним представником роду ялина, за якою велись фенологічні спостереження у двох дендропарках “Високогірному” і “Діброва”. Незважаючи на вагому різницю в гіпсометричних рівнях росту (біля 800 м) у ялини канадської на двох об’єктах практично одночасно появляються стробіли і розпочинається квітування в I–II декадах травня. Але тривалість пиління проходить по-різному – у рівнинних умовах упродовж 20 днів, а у висо-

когір'ї – лише 10. Тут шишки і насіння цієї породи досягають на 2 тижні пізніше.

Період з кінця I декади до середини II декади квітня характеризується масовою появою стробілів у модрин, спочатку даурської, європейської, польської і Сукачева, а дещо пізніше – японської, гібридної (японська х європейська) та сибірської. Порівняно нетривкий термін пиління відмічено в модрини сибірської (близько двох тижнів), у решти він продовжується майже місяць. Раніше інших досягають шишки і насіння в модрини даурської (II декада серпня) і лише через місяць в усіх решти модрин, за винятком японської і сибірської, у яких цей процес продовжується ще 10 днів (майже до кінця вересня). У рівнинних умовах пиління проходить у 2 рази довше (як і в попередніх ялин) – 20 проти 10-ти днів.

У високогір'ї шишки і насіння в модрин досягають пізніше, ніж у передгір'ї. У японської – на тиждень, сибірської – на два і модрини європейської – на місяць (аж усередині жовтня).

Мікро-, макростробіли у псевдотсуґи тисолистої у високогір'ї появляються майже на місяць пізніше, ніж у передгір'ї. Пиління там проходить у 2 рази швидше, зазвичай лише за 10 днів, а шишки і насіння досягає там у середньому на 20 днів пізніше. На такий же термін продовжується досягання і ялиць (на прикладі ялиці кавказької). На тиждень відстає розвиток генеративних органів у високогір'ї також у більшості сосен.

Період від початку цвітіння до повного досягання насіння (фенологічний лаг) у досліджуваних у дендропарку “Діброва” шпилькових видів у загальному становить для тсуґи канадської біля 80 днів, ялин – 115–120, ялиць – 120–125, псевдотсуґи тисолистої – 130, модрин – майже 150 днів.

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Андріішин Оксана. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	3
Барнич Олеся. ВПЛИВ СТИЛЮ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ.....	4
Будай Тетяна. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ АРХЕТИПІВ К.ЮНГА.....	6
Герєга Оксана. ІНДИВІДУАЛІЗМ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА СВІТОГЛЯДУ І ХАРАКТЕРНА РИСА ЗАХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	8
Іванків Ігор. ВПЛИВ ТЕКСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ НА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА.....	10
Малецька Ольга. ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ІМПЕРАТИВ СЬОГОДЕННЯ В КОНТЕКСТІ БІФУРКАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ “СХІД – ЗАХІД”.....	11
Малишева Вікторія. ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ КАР'ЄРИ ЖІНКИ В УКРАЇНІ.....	14
Мацап'як Ольга. ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА.....	16
Мельник Михайло. ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ.....	18
Перегінець Марія. ТЕЛЕНОВИНИ ЯК ЧИННИК МЕДІАКОНСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....	20
Хромей Михайло. КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ ІЗ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	22
Цимбаліста Лідія. ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ І РОЗУМІННЯ ІНВЕКТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНОМУ СПІЛКУВАННІ: ЕТНОПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	23
Штерн Євгенія. СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	25
Яворницька Сніжана. ЕТИЧНІ АСПЕКТИ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН.....	27
Яцушак Катерина. СПІВВІДНОШЕННЯ МОРАЛІ І ПРАВА У ФІЛОСОФІЇ ДЖОНА ЛОККА.....	29
Юзич Тетяна. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В НЕПОВНІЙ СІМ'Ї.....	32

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Антонюк Ігор. ВЛАД ДРАКУЛА: МІЖ МІФОМ ТА НАУКОЮ.....	34
Данилюк Іван. УКРАЇНЦІ-ДЕПУТАТИ ВІД ПОКУТТЯ В ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ МОНАРХІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ).....	36

Гавриш Тетяна. ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ.....	38
Глінка Роман. КРЕДИТНІ ГРОШІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В XVII ст.	40
Залевська Інна. БЕСТУЖЕВСЬКІ ВИЩІ ЖІНОЧІ КУРСИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ СЛІД.....	42
Краснюк Олена. РІЗДВЯНА ОБРЯДОВІСТЬ У СЕЛІ СТАЛЬНІВЦІ (STĀLINETI) НОВОСЕЛИЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	44
Коруняк-Кабаль Ольга. ВЗАЄМИНИ МІЖ НАДДНІПРЯНСЬКИМИ І ГАЛИЦЬКИМИ УКРАЇНЦЯМИ В 60–70-х рр. XIX ст.	46
Паньків Тетяна. УЧАСТЬ КНЯЗЯ А.Є.ЧАРТОРИЙСЬКОГО В ЛИСТОПАДОВОМУ ПОВСТАННІ 1830–1831 рр.	48
Процюк Іван. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ УРЯДУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	50
Савіцький Роман. ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ОКУПАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ В ГАЛИЧИНІ В 1941–1944 рр.	52

ФІЛОЛОГІЯ

Бачкур Надія. ЗАМОВЧУВАННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ	54
Бібік Тетяна. “ТАРАС БУЛЬБА” МИКОЛИ ГОГОЛЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ.....	57
Бода Наталія. ІНШОМОВНІ СЛОВА ЯК ДЖЕРЕЛО ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У СУЧАСНІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ ПРОЗІ.....	58
Городчук Богдан. ПРОБЛЕМА ПОРУШЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ НОРМ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕМЕДІАПРОСТОРІ.....	60
Грицик Наталія. СТЕРЕОТИП <i>КРАСИ</i> В ПОЛЬСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ.....	62
Залевська Іванна. ДРАМАТУРГІЯ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА В КОНТЕКСТІ ДОБИ.....	65
Данилюк Інна. ФОРМУВАННЯ ПРОСТИХ ДІЄСЛІВНИХ РЕЧЕНЬ У ДАВНІХ ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ).....	67
Ідзьо Мар’яна. ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ПОЛЬСЬКИХ МЕДІА-ТЕКСТІВ.....	68
Карп’юк Ольга. АСОЦІАТИВНО-ОБРАЗНЕ ПОЛЕ З ДОМІНАНТОЮ “ТЕМНИЙ” У НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА.....	71
Костригіна Регіна. НЬЮ-ЙОРКСЬКА ГРУПА ЯК ЯСКРАВІЙ ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДІАСПОРИ.....	74
Кубишкіна Крістіна. ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ КОНЦЕПЦІЇ ІГОРЯ КАЧУРОВСЬКОГО.....	76
Максимчак Іванна. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В НОВЕЛІСТИЦІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА.....	78
Онуфрак Лілія. ВІДТВОРЕННЯ ФО В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Л.ДЕРЕША “КУЛЬТ”.....	80
Орнат Наталія. ЕСЕЇСТИКА Є.СТЕМПОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ПОЛЬСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	82

Папідзе Надія. СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ІМЕННИКІВ – НАЗВ СУКУПНОСТІ ПРЕДМЕТІВ.....	84
Писків Ірина. ПАРАТЕКСТУАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО КОНЦЕПТУ ЧАС У РОМАНІ МАЙКЛА КАННІНГЕМА “THE HOURS”.....	86
Попович Марія. ЕКСПРЕСИВНИЙ ДИСКУРС У СФЕРІ НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ.....	88
Роман Олеся. МЕТАФОРА “ХОЛОДНОЕ СЕРДЦЕ” В ЛИТЕРАТУРЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ И ЮНОШЕСТВА.....	90
Сеньків Роксолана. ЕСХАТОЛОГІЧНІ ТА ВІЗІЙНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ОРЕСТА.....	92
Середюк Ольга. ЛИНГВОСОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБРАЩЕНИЯ И ПРИВЕТСТВИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ НА ПРИМЕРЕ ПРОЗЫ И ЭПИСТОЛЯРИИ КОНЦА XIX – нач. XX ВЕКА.....	94
Стрільчик Богдан. ОНІРИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В ДАВНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ “ДРЕВНЬОГО ПАТЕРИКА”).....	96
Хороб Соломія. ФАНТАСТИКА ЯК УТОПІЯ: ТВОРЧІСТЬ ОЛЕСЯ БЕРДНИКА (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ “СЕРЦЕ ВСЕСВІТУ”).....	98
Яслик Володимир. ПРИХОВАНІ СМИСЛИ В КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ЧУЖОЮ МОВОЮ В МАЛІЙ ПРОЗІ “ПОКУТСЬКОЇ ТРІЙЦІ”.....	100

ЕКОНОМІКА

Дембіцька Ірина. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.....	103
Дудла Тетяна. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ПРАКТИКА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	105
Лужний Віталій. ОСНОВНІ СУЧАСНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ.....	107
Мойсей Ірина. ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ).....	108
Немеш Мар'яна. СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	111
Солонична Христина. СОБІВАРТІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ.....	113
Стефанчук Дмитро. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ.....	115
Холєвчук Надія. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ.....	117
Цибізова Олександра. СТАН РИНКУ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНИХ ЙОГО ТЕНДЕНЦІЙ.....	118
Чикиулай Тетяна. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ І ЇХ РОЗПОДІЛ.....	121

ПРАВознавство

Алексеева Наталія. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	123
Варцаб'юк Діана. ІНСТИТУТ ВОЛОДІННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ НІМЕЧЧИНИ.....	125
Вігак Надія. СЛІДЧИЙ СУДДЯ – НОВИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	127
Затолюк Мар'яна. УТВОРЕННЯ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ АЗІЇ ТА АФРИКИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	128
Іващенко Наталія. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Й ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ.....	130
Клименко Анастасія. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАТРОНАТУ ЯК ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В УКРАЇНІ.....	132
Койдик Дмитро. ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ.....	133
Колос Ігор. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	135
Кравчук Дмитро. ТАТУЮВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	137
Кривенчук Вероніка. ГЕНДЕР: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	139
Лесів Андрій. КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ.....	140
Марчак Ольга. ДОГОВІР ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ У ЛОМБАРДІ.....	142
Настюк Світлана. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ІТАЛІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	144
Ошуст Ольга. РОЛЬ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В ЗМІЦНЕННІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	146
Павлюк Віталія. ПРЕЮДИЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	148
Пацаган Вікторія. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОРОЗУМІННЯ.....	149
Перепічка Наталія. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	152
Потяк Вікторія. УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	153
Старка Андрій. БОРОТЬБА З ПІРАТСТВОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМИ.....	155
Тарас Вероніка. ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	158
Харишин Христина. ФОРМИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ АКЦІОНЕРІВ.....	160
Шургот Ганна. СПЕЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ НА ОХОРОНУ ПРАЦІ ЖІНОК, ЯКІ ПОЄДНУЮТЬ РОБОТУ З МАТЕРИНСТВОМ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	162
Яремко Лідія. СУДОВА СИСТЕМА АВСТРІЇ.....	163

ПЕДАГОГІКА

Бедрій Христина. ОЛЬГА ВАСИЛІВНА ДУЧИМІНСЬКА (ІЗ МАЛОВІДОМИХ І НЕВІДОМИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТВОРІВ).....	166
Біланчук Світлана. ІНСЦЕНУВАННЯ ПІСЕНЬ НА УРОЦІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	168
Бордуляк Юлія. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ НА ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ.....	170
Влошчакевич Наталія. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	172
Гамаюнова Лідія. ХРИСТИЯНСЬКИЙ ХАРАКТЕР АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ (НА ПРИКЛАДІ МОЛОДІЖНОЇ СПІЛЬНОТИ “АНІМАТОРИ ВІО”).....	174
Дмитрів Зоряна. ФОРМУВАННЯ РОДИННО-ПОБУТОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	176
Загірняк Мар’яна. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ХІМІЇ.....	178
Кіцнак Уляна. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	180
Князевич Надія. ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В БОГОРОДЧАНСЬКОМУ РАЙОНІ.....	182
Князевич Наталія. ПРОБЛЕМИ ДИТИНСТВА В РОМАНІ “ВВІ СНІ І НАЯВУ, АБО ДІВЧИНКА НА КУЛІ” О.СЛОЇНОВСЬКОЇ.....	184
Ковбасюк Роман. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДЕЯКИХ СМІТТЄЗВАЛИЩ УКРАЇНИ.....	185
Насишин Віра. ОБДАРОВАНІ ДІТИ – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВИ.....	187
Пронюк Марія. СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ І ПРОБЛЕМА РОЗШИРЕННЯ КОЛА ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	189
Сметанюк Юлія. ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ УЯВЛЕНЬ І ПОНЯТЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	191
Бурадчук Марія. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	193
Табака Юлія. РОЗВИТОК ТАНЦЮВАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ.....	195
Тарантюк Ірина. МАТЕМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	197
Черниш Тетяна. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ МІФІВ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОГО ШКОЛЯРА.....	199

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Боштан Віктор. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ХОРОВОГО СПІВУ ЧЕРЕЗ ОБРАЗНІСТЬ МИСЛЕННЯ.....	202
--	-----

Василюк Тарас. ВИСТАВА “МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ” ЗА ОДНОЙМЕННИМ ТВОРОМ М.МАТІОС НА СЦЕНІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМ. І.ФРАНКА. ДОТРИМАННЯ СТИЛІСТИКИ ТА ЛЕКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВИ.....	204
Данилишин Оксана. АРХІТЕКТУРА І ДИЗАЙН КОСТЮМА.....	206
Довгалюк Марія. ФОРМУВАННЯ РЕГІСТРІВ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ (НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕНЬ Г.П.СТУЛОВОЇ).....	209
Довжинська Ольга. ЛЕБІЙСЬКА МОВА КОБЗАРІВ ТА СУЧАСНИЙ МУЗИЧНИЙ ЖАРГОН.....	211
Закорчемна Юлія. ФОРТЕПАННА ТВОРЧІСТЬ ФЕДОРА ЯКИМЕНКА: СТИЛЬ МИТЦЯ І СТИЛЬ ЧАСУ.....	213
Зіник Любов. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ФОРТЕПАННА ФАНТАЗІЯ ХІХ СТОЛІТТЯ: ТИПОЛОГІЯ ЖАНРУ.....	215
Козак Ольга. НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ДИЗАЙНІ ВИВІСКИ ТОРГОВИХ ЗАКЛАДІВ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬК.....	216
Козьмик Василь. НОВАТОРСЬКІ МОТИВИ ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНІЇ ЗАРИЦЬКОЇ.....	218
Кравчук Костянтин. ХУДОЖНЯ ОСВІТА НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ ХХ – поч. ХХІ ст.	220
Лихач Любомир. ТРОМБОН В ОРКЕСТРОВО-ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ.....	223
Павлів Тетяна. АРХІТЕКТУРНІ ПАМ’ЯТКИ СЕЛА СВАРИЧІВ РОЖНЯТІВСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	225
Плетяк Анна. КИЇВСЬКА СКРИПКОВА ШКОЛА: ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	227
Полагнин Іванна. ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТЦІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА с. ПІСТИНЬ.....	229
Прокоп’як Ігор. РОЛЬ СТРЕЛЕЦЬКОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1916–1918 рр.).....	231
Рудик Галина. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРИГЕНТА НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ПАВЛА МУРАВСЬКОГО.....	233
Семчук Ірина. АСТРОНОМІЧНА ТЕМА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ НОВОГО ЧАСУ.....	236
Славіта Аліна. ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В МИСТЕЦТВІ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА.....	238
Соляник Наталія. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ІДЕЇ РОМАНА ГРИНЬКІВА В БАНДУРНІМУ МИСТЕЦТВІ.....	240
Чорна Марія. ТИПОЛОГІЯ ГОНЧАРНИХ ВИРОБІВ І.В.ЦВІЛИК-СЕРЬОГІНОЇ.....	241
Шершень Іванна. МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ БОЙКІВСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ СЕЛА НОВОШИН ДОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ).....	244

ТУРИЗМ

Жовнір Анастасія. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАЛЬНЕОЛОГІЧНОГО КУОРТУ “СХІДНИЦЯ”.....	246
Кирик Світлана. МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЮ.....	247
Кузик Тарас. ПРИРОДО-ЗАПОВІДНІ ОБ’ЄКТИ ГУЦУЛЬЩИНИ, ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ....	249
Кушнірик Вікторія. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	251
Лисий Ігор. ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКІВ ОПІЛЛЯ В ЕТНОТУРИЗМІ.....	252
Шестопалко Дмитро. НОВІТНІ ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА.....	254

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Вишневецький Ігор. ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ВЕРТЕБРОГЕННИМ БОЛЬОВИМ СИНДРОМОМ В УМОВАХ САНАТОРІЮ “ЧЕРЧЕ”....	257
Галян Ярослав. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	259
Гринішак Ліда. СТРУКТУРА ЕМОЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЖІНОК У ДЗЮДО.....	261
Гунда Христина. ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ДЗЮДОЇСТОК У ПЕРЕД-ЗМАГАЛЬНИЙ ПЕРІОД.....	263
Іванишин Юрій. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ АР-БІТРІВ У ФУТБОЛІ.....	265
Майко Олександр. КУЛЬТУРА ФОРМУВАННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ’Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	267
Марчук Ірина. РОЛЬ ЕЛЕМЕНТІВ ЙОГИ В ПРОГРАМАХ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ШИЙНО-ГРУДНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	269
Мельничук Сергій. СПОРТИВНО-ІГРОВИЙ МЕТОД ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	270
Миняйло Мирослав. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	272
Пилипчик Ігор. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СПОРТИВНОГО ТРАВМАТИЗМУ В СТУДЕНТІВ.....	274

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

Дійчук Ігор. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ РОЗФОКУСОВАНИХ ТА РОЗМИТИХ ЗОБРАЖЕНЬ.....	276
Дирів Марія. СТОХАСТИЧНІ ПОХІДНІ НА ПОВ’ЯЗАНИХ З ПРОЦЕСОМ ЛЕВІ ПРОСТОРАХ УЗАГАЛЬНЕНИХ ФУНКЦІЙ.....	278
Кузишин Іванна. НЕТРИВІАЛЬНІ ПЕРІОДИЧНІ РОЗВ’ЯЗКИ ЗБУРЕНИХ АВТОНОМНИХ СИСТЕМ ЗВИЧАЙНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ.....	279
Петришин Михайло. ГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОЗИЦІЙНИХ СИСТЕМ ЧИСЛЕННЯ.....	281

Сагайдак Христина. ПОЛІНОМІАЛЬНІ АВТОМОРФІЗМИ БАНАХОВИХ ПРОСТОРІВ.....	283
Черноволенко Павло. СИСТЕМА АВТОМАТИЗОВАНОГО МОНІТОРИНГУ ВИБОРЧИХ ДІЛЬНИЦЬ.....	285
Шевченко Наталія. ТОЧНЕ РЕКУРЕНТНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕНОГО ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО РІВНЯННЯ ТРЕТЬОГО ПОРЯДКУ.....	287
Шпинта Оксана. РОЗРАХУНОК СТАЦІОНАРНОГО ТЕМПЕРАТУРНОГО ПОЛЯ В ШАРУВАТОМУ ПОРОЖНИСТОМУ ЦИЛІНДРІ.....	289
Югас Василь. ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РУХУ АВТОМОБІЛІВ ЧЕРЕЗ ЧОТИРИСТОРОННЄ ПЕРЕХРЕСТЯ ІЗ СВІТЛОФОРОМ.....	291

ФІЗИКА, ХІМІЯ

Бандура Христина. ОСОБЛИВОСТІ ЗОЛЬ-ГЕЛЬ ТЕХНОЛОГІЇ ОКСИДІВ МЕТАЛІВ.....	294
Бардашевська Світлана. ТЕРМОДИНАМІКА ВЛАСНИХ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ У КРИСТАЛАХ ЦИНК ТЕЛУРИДУ.....	296
Вінтоняк Тетяна. КРИСТАЛОХІМІЧНІ МОДЕЛІ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ У НЕСТЕХІОМЕТРИЧНИХ ТА ЛЕГОВАНИХ КРИСТАЛАХ ЦИНК ТЕЛУРИДУ.....	297
Гевак Тетяна. ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЛЕГОВАНОГО СТИБІЄМ ПЛЮМБУМУ ТЕЛУРИДУ.....	299
Дмитрів Інна. γ -РЕЗОНАНСНА СПЕКТРОСКОПІЯ ДИСПЕРСНОГО ЗАЛІЗО-ІТРІЄВОГО ГРАНАТУ.....	301
Кайкан Юлія. МЕССБАУЕРІВСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ <i>Mg</i> -ЗАМІЩЕНИХ ЛІТІЙ-ЗАЛІЗНИХ ШПІНЕЛЕЙ.....	303
Лемчак Назарій. РЕАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВОГО ТЕРМОМЕТРА НА ОСНОВІ МІКРОКОНТРОЛЕРА АТМЕГА128 З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕРМОСЕНСОРА DS18B20.....	305
Поплавський Ігор. СИНТЕЗ І МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УЛЬТРАДИСПЕРСНОГО ГІДРОКСИДУ МАГНІЮ.....	307
Регуш Лілія. СИНТЕЗ, БУДОВА, ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ТА МАГНІТНІ ВЛАСТИВОСТІ ОРТОФЕРИТУ ЛІТІЮ.....	309
Солинська Світлана. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НИЗЬКОРОЗМІРНИХ МАТЕРІАЛІВ.....	311
Сулима Ірина. ФІЗИКО-ХІМІЧНІ ТА АНТИФРИКЦІЙНІ ВЛАСТИВОСТІ ХІМІЧНО-МОДИФІКОВАНОЇ РІПАКОВОЇ ОЛИВИ.....	313
Хемій Ольга. ГІБРИДНІ СУПЕРКОНДЕНСАТОРИ НА ОСНОВІ КОМПОЗИТУ $TiS_2<C>$	314

БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ

Березовська Тетяна. ВПЛИВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ НА ФОРМУВАННЯ КИСЛОТНО-ОСНОВНОГО РЕЖИМУ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТОГО ҐРУНТУ ЗА РІЗНОГЛИБИННОГО ОБРОБІТКУ.....	317
Вередюк Уляна. ПРОБЛЕМА ВЕСНЯНИХ ПАЛІВ: ЕКОЛОГІЧНА РЕАКЦІЯ ТА ДИНАМІКА ЛУЧНИХ ЕКОСИСТЕМ.....	319

Данилів Ірина. ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЛУЧНО-СТЕПОВОЇ ДІЛЯНКИ В УРОЧИЩІ ХРЕБТОВА (РОГАТИНСЬКЕ ОПІЛЛЯ).....	320
Душіль Роман. ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЛІСОВОМУ ПРИРОДОЗАПОВІДНОМУ ФОНДІ КАРПАТСЬКОГО НПП.....	322
Кундря Яна. ФАУНА МОЛЮСКІВ ВІНОГРАДІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	323
Мельниченко Галина. ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ АЕРОПАЛІНОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ.....	325
Олексюк Оксана. ФЛОРА ОКОЛИЦЬ СМТ ВОРОХТА.....	327
Середюк Мар'яна. ПРОСТОРОВИЙ МОНІТОРИНГ ЗАБРУДНЕННЯ ҐРУНТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТОКСИЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ (ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ).....	329
Столаба Лариса. ЕРОЗІЙНА ДЕГРАДАЦІЯ СІРИХ ЛІСОВИХ ҐРУНТІВ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ.....	331
Столець Мар'яна. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОВСТОЇ КИШКИ НА ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ.....	333
Терлецька Тетяна. ПІДСТИЛКОВІ ЖУКИ-САПРОДЕТРИТОФАГИ В ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМАХ ГАЛИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ.....	335
Яремко Тетяна. МОРФО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ ТА ЇЇ КРОВОНОСНОГО РУСЛА В ЧОЛОВІКІВ РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ.....	336
Яцук Іван. ОЦІНКА АКЛІМАТИЗАЦІЇ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ІНТРОДУЦЕНТІВ У ДЕНДРОПАРКУ “ДІБРОВА”.....	338

Наукове видання

Еврика – XIV

Збірник студентських наукових праць

Головний редактор	<i>В. М. Головчак</i>
Літературне редагування	<i>Н. В. Вебер</i>
Комп'ютерна правка, верстка	<i>О. В. Клименко</i>
Коректор	<i>Н. С. Грицив</i>

Підп. до друку 1.10.2013. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 20,29. Віддруковано на ризографі.
Тираж 300 пр. Зам. № 79.

Видавець і виготовлювач
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1
Тел. 71-56-22. E-mail: vdvcit@pu.if.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006

